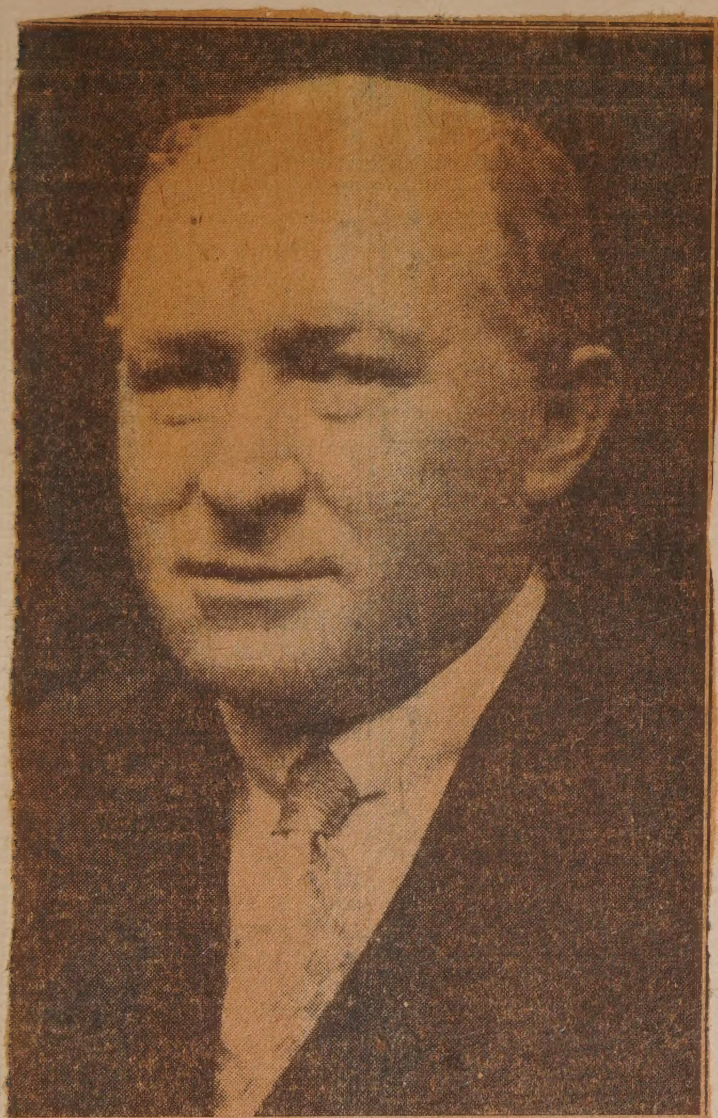
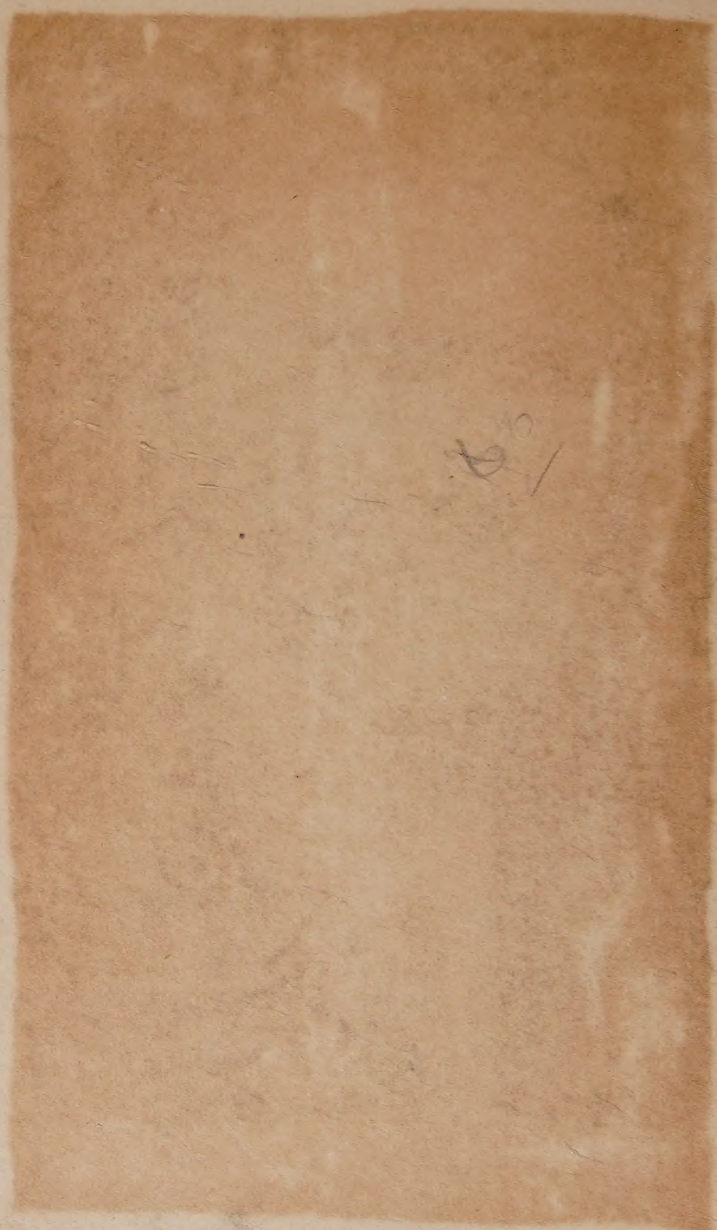
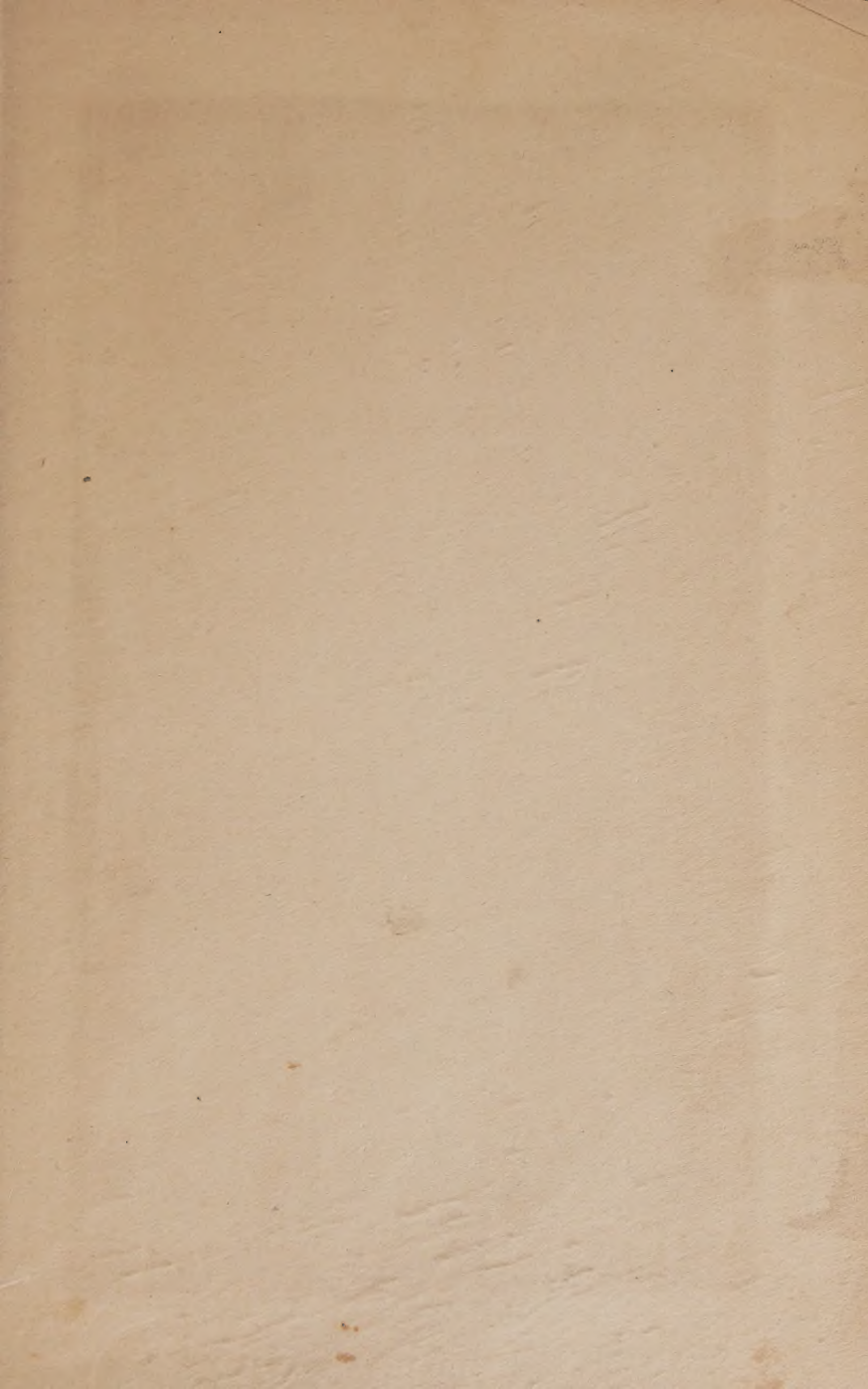




W. H. H.





Leo Binstock

צו דער נייער אויפלאגע.

די איצטיגע אויפלאגע איז די פיערטע פון די ערשטע צעהן קאפיטלאך, (1—10) און די דריטע פון די אנדערע צעהן קאפיטלאך (10—20).

די ערשטע אויפלאגעס זענען ערשינען אין דעם „פאלקס־אניווערסיטעט דורך קארעספאנדענץ“. די לעצטע אויפלאגעס אינ'ם „ארבייטער רינג פארלאג“.

לכתחילה איז געווען דער פלאן, אז דאס גאנצע ווערק זאל ווערן דען איינגעטיילט אין פינף טיילען. צוליב טעכנישע אורזאכען איז דער פלאן געענדערט געווארען.

די געפלאנטע פינף טיילען ווערען ארויסגעגעבען אין צוויי טיילען. די איצטיגע אויפלאגע איז א פארבעסערטע און א פארברעסערטע. די זייטען 82—96 זענען צוגעקומענע. אין די ביזשער־נע אויפלאגעס זיינען זיי ניט געווען.

א. ש. זאקס

ניו יארק, יוני, 1924

ערשטע לעקציע

אינלייטונג

אלגעמיינע בעגריפען וועגען פריוואט ווירטשאפט און פאלקס-ווירטשאפט; ווירטשאפטליכע ארבייט און דער קאמפף פאר עקזיסטענץ; די ענטוויקלונג פון די בעדערפנישען; דער צוועק פון דער פאלקס-ווירטשאפט; די מעכנישע און געזעלשאפטליכע זייט פון דער פאלקס-ווירטשאפט; די ענטשטעהונג פון דער פאלקס-ווירטשאפט. די ארגאניזאציע פארען און געזעצען פון דער ווירטשאפט; די ענדערונגען אין דער פאלקס-ווירטשאפט; די אויפגאבע פון פאליטישע עקאנאמיע.

פאליטישע עקאנאמיע איז די וויסענשאפט פון דער פאלקס-ווירטשאפט, פון דעם פאלקס באלעבאטישקייט.

וואס פערשטעהט מען אונטער פאלקס ווירטשאפט?

וואס הייסט ווירטשאפט בכלל?

ווען א הויז פרוי פאסט אויף, אז איהר פאמיליע זאל האבען אלץ, וואס איהר איז נויטיג; אז די קינדער, א שטייגער, זאלען האבען זייער עסען און טרינקען אין דער צייט און אין דער מאס, זאלען זיין אנגעטאן ווי עס בעדארף צו זיין, זאלען האבען א גוטע דירה, וואו צו זיין, זאלען זיין ריין, ציכטיג ארומגעוואשען — דאן זאגט מען, אז די פרוי איז א באלעבאסטע, אז זי פיהרט א ווירטשאפט.

ווען די פרוי איז ניט נאך סתם א באלעבאסטע, נאר א שפאך רעוודיגע באלעבאסטע; ווען זי איז א גרויסע בריה אויסצוקוקן מען מיט די קארגע שכירות, וואס איהר מאן קריגט; ווען זי מארקירט אויס, אז אויף איהר ווירטשאפט זאל אוועקגעהן וואס וועניגער געלט — דאן זאגט מען, אז די פרוי לעבט ע ק א נ א - מ י ש, אז זי איז א גרויסע באלעבאסטע.

א הויז-פרוי, א געווענהליכע באלעבאסטע מאכט ניט אליין דאס לעבען. איהר אויפגאבע איז נור אויסצוגעבען שפארעווי דיג דאס געלט, וואס דער מאן פערדיענט, זעהן, אז די הוצאה פון הויז זאל ניט זיין גרעסער פון דער הכנסה. די הכנסה בע-זאגנט דער מאן, דער ברויטגעבער, און ווי עקאנאמיש די באלעבאסטע זאל ניט זיין אין איהרע אויסגאבען, קען זי אבער אלץ

נים פיהרען גיט איהר הויז, ווען דער מאן, למשל, פערדיענט נאָר
 גיט, אָדער זעהר וועניג, אז עס קלעקט גיט אפילו פון האַנד צום
 מויל. אום צו קענען מאַכען אַ הוצאה מוז זיין אַ הכנסה און די
 עקאָנאָמיע פון דער ווירטשאַפט, פון דער באַלעבאָטעשקייט הענגט
 אָפּ גיט נאָר פון דער הויז פרוי, נאָר אויך — און אין אַ פיעל
 גרעסערער מאָס — פון דעם מאן, פון דעם פערדיענער. אזוי
 ווי אַ גוטע באַלעבאָטע דאַרף פערשטעהן, ווי צו ווירטשאַפטען,
 ווי צו פערזוואַלטען די הוצאה, אזוי דאַרף אַ גוטער באַ-
 לעבאָס פערשטעהן ווי צו ווירטשאַפטען זיין הכנסה, זיין אר-
 בייט, זיין מלאכה, זיינע קענטענישען א.א.וו. ער דאַרף זעהן,
 אז פאַר זיין אַרבייט זאָל ער קריגען גרעסערע שכירות, אז זיין
 צייט זאָל געהן אין ניוועז, און נאָר דאָן קען מען ריידען פון
 אַן עקאָנאָמישען לעבן, און נאָר דאָן קען מען ריידען פון
 ברייטען זין, ווען די פערדיענסטען פון איין זייט און די אויס-
 גאבען פון דער צווייטער זייט ווערען געמאכט מיט אַ אויסרע-
 כענונג, מיט אַ סדר און אָרגאַניזאַציע.

אונטער א ווירטשאפט פערשטעהען מיר, ככן, דאס ארביי-
טען מיט אן אויסרעכנונג, מיט א תכלית, כדי די בערערפנישען
זאלען קענען בעפרידיגט ווערען און דאס שטרעבען, אז די בעפרי-
דיגונג פון די בערערפנישען זאל קאסטען וואס וועניגער צייט,
נעלד און ארבייט.

אויך ביי פערשיידענע חיות זעהען מיר, אז זיי טהוען צוועק-
מעסיגע ארבייט, אום צו בעפרידיגען זייערע בעדערפנישען. א
שפין וועבט זיין שפינוועכץ זעהר געשיקט און טהוט ריזעלכע
זאך, וואָס דער וועבער טהוט; א ביהן בויט איהרע וואַס-
קעמערלעך, וועלכע זיינען אין מאַנכע פרטים ניט ערגער, ווי די
געביידען, וואָס בוימיסטערס שטעלען אויף. אָבער ניט דער
שפין און ניט די ביהן פיהרען א ווירטשאַפט, זייער אַרבייט איז
אן אינסטינקטיווע, אָהן איבערלעגונג און זי האָט זיך ענטוויקעלט
אין דעם בלינדען קאמפף פאַר עקזיסטענץ, וואָס ווערט געפיהרט
ביי אלע לעבעדיגע בעשעפעניסען פון קליין ביז גרויס. א ווירט-
שאַפט פאָדערט ישוב הדעת, אויסרעכנונג, איבערלעגונג. די
דאָזיגע אייגענשאַפטען פעהלען דעם שפין און דער ביהן אזוי ווי
זיי פעהלען ביי אלע אַנדערע חיות און אפילו ביי די ווילדע מענ-
שען.

דער אונטערשייד צווישען דער בעסטער ביהן און דעם ערנ-

סטען קולטורעלען בוימיסטער — זאגט מארקס — איז דאס, וואס דער בוימיסטער בויט פריהער דעם בנין ביי זיך אין קאפ איידער ער פערוורקליכט עס אין דער פראקטיק.

ביי א ווירטשאפטליכע מטהעטינקייט ווערט פריהער אויסגע- ארבייט דער פלאן און די ארבייט ווערט שפעטער דורכגעפיהרט לויט דעם דאזיגען פלאן, בעת ביי די חיות ווערט די ארבייט גע- טאן אינסטינקטיוו, און א פריהערדיגען פלאן און און איבער- לענונג.

די וויסענשאפט, וועלכע מיר האָבען דאָ ברעה צו לערנען, האָט אָבער ניט צו טאָן מיט דער געוועהנליכער באַלעבאָטעשקייט פון יחיד, מיט דער פריוואַט ווירטשאַפט. פּאָליטישע עקאָנאָמיע איז, ווי שוין געזאָגט, די לעהרע פון דער פּאָליטישער ווירטשאַפט; איהר אויפגאבע איז זיך אָבצושטעלען אויף דעם שאַפּען, האַנדלען און וואַנדלען פון דעם גאנצען פּאָלק, זי בעשעפ- טיגט זיך מיט דער באַלעבאָטעשקייט פון כלל.

די פּאָלקס ווירטשאַפט איז אַ גרויסע קייט, וואָס איז צוזאָ- מענגעקניפט פון פערשיידענע בעזונדערע פריוואַט ווירטשאַפטען. יעדע פריוואַט-ווירטשאַפט איז נור אַ קליין שרייפל פון דעם גאנצען מעכאניזם, וואָס ווערט אָנגערופען פּאָלקס ווירטשאַפט.

ווי שאַפט דער כלל? ווי ארבייט דאָס גאנצע פּאָלק אויס זיינע לעבענס מיטלען? ווי ווערען די דאָזיגע לעבענס מיטלען פונאַנדערגעטיילט, ווי ווערען זיי פערברויכט? ווי דאָרפֿען זיי געשאַפּען ווערען, אום דאָס לעבען זאָל זיין עקאָנאָמישער, ווי דארפֿען זיי פונאַנדערגעטיילט ווערען, ווי דארפֿען זיי פערברויכט ווערען? — אַט זיינען די פראגען, אויף וועלכע פּאָליטישע עקאָנאָ- מיע זוכט צו געבען אַן ענטפער!

אזוי ווי די פריוואַט ווירטשאַפט האָט דעם צוועק צו בעפריי- דינען די בעדערפנישען פון יחיד, פון דער אייגענער פאמיליע מיט וואָס וועניגער געלד, אזוי האָט די פּאָלקס ווירטשאַפט אַלס איהר אויפגאבע צו שאַפּען מיטלען, וועלכע זאָלען בעפרידיגען די בעד- ערפנישען פון כלל מיט וואָס קלענערע אויסגאבען.

די בעדערפנישען נופא זיינען פערשיידען און וואַסען צו- זאמען מיט דער קולטור, מיט דער ענטוויקלונג.

אין די אַלטע ווילדע צייטען זיינען די מענשליכע בעדערפ- נישען ניט געווען גרעסער, ווי די בעדערפנישען פון די העכערע חיות. די בעדערפנישען זיינען געווען פֿיזיאלאָגישע,

ריין קערפערליכע: עסען צו שטילען דעם הונגער; וואסער צו לעשען דעם דורשט — אָט וועלכע בעדערפנישען די ערשטע מענ-שען האָבען געהאַט. שפעטער האָבען זיך ענטוויקעלט די בעדערפנישען אין אַ דירה, וואו צו וואוינען; אין קליידער צוצור-דעקען דעם קערפער. נאָך שפעטער זיינען אויסגעוואקסען אַווינע בעדערפנישען, וואָס האָבען אפשר נישט אַ דירעקטען שייכות מיט דער היי שעה, מיט דעם לעבען פון היינט, אָבער וואָס מאַכען דאָס לעבען לענגער, געזינטער, ווי צום ביישפּיעל די בעדערפנישען אין ריינליכקייט, אין געזונדע לעבענסבעדינגונגען. ווען דער מענש האָט זיך אַרויפגעהייבען נאָך העכער אויפ'ן לייטער פון קולטור, האָט ער זיך שוין נישט בענגונגענט מיט דער בעפרידיגונג פון די פיזיאָלאָגישע און סאניטארע בעדערפנישען, ער האָט אָנגעפאנגען צו זאָרגען, ווי צו בעפרידיגען זיינע גייסטיגע בעדערפ-נישען, זיינע בעדערפנישען אין וויסען, אין פאָעזיע, מוזיק, אין קינדער ערציהונג א. א. וו. דעם קולטור מענש ווילט זיך נישט סתם אַזוי לעבען, נור וואָס בעסער, שעהנער און אָנגענעהמער לעבען. ביים היינטיגען ציוויליזירטען מענש פערנעהמען די גידע-ריגסטע בעדערפנישען דעם קלענסטען פּלאַץ אין דער גאנצער הוצאה פון'ם לעבען. די הויפט אויסגאבען געהען אַוועק אויף די קולטורעלע גוים, אויף די העכערע גייסטיגע בעדערפנישען, ווי יעדער איינער קען זיך איבערצייגען, ווען ער וועט אויסרעכנען אויף וואָס איהם געהט אַוועק זיין געלד.

וואָס טהוען די מענשען אום צו בעפרידיגען זייערע בעדערפ-נישען? זיי אַרבייטען, זיי דרעהען זיך דעם קאַפּ, זיי גיבען אויס כּה, ענערגיע.

די אויפגאבע פון דער פאָלקס ווירטשאַפט איז צו זעהן, אז די אַרבייט זאָל ווערען געמאַן עקאָנאָמיש, ד. ה., אז די מעגליך קלענסטע מאָס אַרבייט זאָל ברענגען די מעגליך גרעסטע רעזול-טאַטען.

אין דער פאָלקס ווירטשאַפט אונטערשיידעט מען אַ טעכ-נישע זייט און אַ געזעלשאַפּטליכע זייט. די אַרבייט פון מענשען קען ברענגען נוצען נאָר דאָ, ווען זיי, די מענשען, פערשטעהען די געהוימניסען און די קרעפטען פון דער גאטור, ווען זיי פערשטעהען ווי צו ווירקען אויף איהר; אויסער דעם מוזען זיין געוויסע כללים, לויט וועלכע זיי זענען

אָרגאַניזירט. די אַלע מיטגלידער מוזען אָבחיטען אַ געוויסען סדר, אַ געוויסע אָרדנונג, וואָס עס פאָדערט זיך ביי יעדען צוזאַמען-לעבען פון אַ סך מענשען. אָהן אָמ די צוויי בעדינגונגען איז אונז מעגליך צו פיהרען אַ פאָלקס-ווירטשאַפֿט. ווען די ערשטע מענשען, וועלכע האָבען זיך בעשעפטיגט מיט יאָג, זענען געגאָנגען פאָנגען אַ חיה, האָבען זיי ערשטענס געמוזט וויסען דעם כאַראַקטער פון דער חיה, איהר טבע, וועלכער וועטער עס ווירקט אויף איהר גוט, און וועלכער שלעכט, ו ו א ו און ו ו ע ן איהר איז לייכטער צו טרעפען א. א. וו. צווייטענס האָבען זיך די מענשען בעדאַרפט אָבמאַכען, ווי יעדערער זאָל זיך נוהג זיין ביים פאָנגען, ו ו אָס יעדערער זאָל טאָן, ו ו י ער זאָל זיך בע-נוצען מיט די רויב א. א. וו. א. א. וו.

ביי היינטיגע ווירטשאַפֿטען איז דאָס נאָך מעהר בולט. דער דאָרף-פויער אום צו ערנעהרען זיך מיט זיין פאַמיליע, בעאַרבייט די ערד: ער זעט, שניידט, דרעשט, וועטערט, פערקויפט די פארטיגע תבואות — מיט איין וואָרט — ער פיהרט אַ ווירטשאַפֿט. אום צו פיהרען גוט זיין ווירטשאַפֿט מוז דער פויער האָבן בען געוויסע ווערקצייג, מאַשינען: ער מוז האָבען אַן אַקעראַיי-זען, אַ באָראָנעווע. צום שניידען מוז ער האָבען קאָסעס, צום דרעשען און וועטערן — אַנדערע ווערקצייג און מאַשינען. דאָס דוב מאָל קען דער פויער אַליין ניט אויספיהרען זיין אַרבייט. ער דינגט צו אַנדערע אַרבייטער, וועלכע העלפען איהם פיהרען זיין ווירטשאַפֿט. הערכסט צייט פערקויפט דער פויער די אַראָב-גענומענע תבואות פאַר מזומן. דאָס געקראָנענע געלד בלייבט אָבער ניט ביים פויער אין גאַנצען. אַ טייל געלד צאָהלט ער אָב דעם פראָצענטניק, וועלכער האָט איהם געליהען אין דער צייט, ווען די תבואה איז נאָך ניט געווען פאַרטיג; פאַר אַ טייל געלד קויפט ער זיך געצייג, אַ טייל נעהמט צו פון איהם די רעגירונג אין דער פאָרמע פון פערשיידענע אָבצאָהלונגען און ציגוען.

דער פויער קען נאָר דאָן מיט ערפאָלג אַקערען, זעען און שניידען, אויב ער פערשטעהט ו ו ע ן און ו ו י צו זעען, וועלכע ערד איז גוט צו אַקערען און וועלכע ניט, וואָסערע וועטערען עס מיינען צום שניידען און וואָסערע ניט — אַזוינע ידיעות בע-קומט דער פויער דורך זיין בעקאַנטשאַפֿט מיט דער אויסערליי-כער נאַטור — דאָס א י ז די ט ע כ נ י ש ע ז י י ט פון דער וויסענשאַפֿט.

אויסער אָט די טעכנישע ידיעות מוז דער פויער — אויב ער וויל, אז זיין ווירטשאפט זאל זיך גוט פיהרען — היטען די כללים פון חובות צאָהלען, בעצאָהלען אין דער צייט און אין דער מאָס ארבייטסלויז, היטען די געזעצען פון צינזען און איבעריגע אַבצאָה לונגען — דאָס אלעס איז שוין דער אויסערליכער נאטור גאָר ניט נוגע. דאָס איז שוין געגרינדעט ניט אויף די קענטנישען, וואָס דער פויער האָט ערוואָרבען, בעקענענדיג זיך מיט דער נאטור, גאָר אויף די ידיעות פון די בעציהונגען, וועלכע עקזיסטירען צווישן שטען די מענשען אין דער געזעלשאפט. דאָס איז שוין ניט די טעכנישע זייט פון דער ווירטשאפט, נאר די געזעלשאפט ליכע זייט, ווייל די כללים זענען נאר בנוגע די מענשען, אָבער ניט בנוגע דער נאטור.

פאליטישע עקאנאמיע לערנט אויס די פאָלקס ווירטשאפט, אָבער ניט די טעכנישע זייט, נאר די געזעלשאפטליכע זייט פון דער פאָלקס ווירטשאפט.

מיר זאָגען, אז פאליטישע עקאנאמיע לערנט די ווירטשאפט פון גאנצען פאָלק. דאָס הייסט אָבער ניט, אז זי בעשעפטיגט זיך מיט אלע פעלקער פון אלע צייטען. ניט אלע פעלקער לעבען עקאנאמיש און פיהרען א ווירטשאפט. ווי מיר האָבען שוין אויך בען געזאָגט, מוז יעדע ווירטשאפט ווערען געפיהרט מיט א חשבון, מיט אן אויסרעכנונג, לויט א געוויסען פלאן. די ווילדע פעלקער, וועלכע לעבען אָהן א חשבון און זאָרגען ניט פאר'ן מאָרגעדיגען מאָג, פיהרען ניט קיין ווירטשאפט. זיי זענען גלייך צו חיות און צו קליינע קינדער, וועלכע לעבען אָהן א ברעקעל זאָרג פאר שפעטער. בשעת דער חונגער גאָנגט — שרייען זיי, אָבער קוים האָט זיך דער חונגער איינגעשטילט, פערגעסען זיי אין גאנצען אָן דעם, אז עס איז פאראן אַזאָ זאך ווי חונגער און אז מען דאַרף זיך קעגען איהם בעוואָרענען. ווען א קינד איז זאט, ווארפט עס אַוועק די שפייז, ווי אן אונגלייכע זאך און איהם פאלט גאָר ניט איין אין זינען, אז מיט א פאָר שעה שפעטער, וועט ער ווייטער וועלען עסען. די ווילדע פעלקער מיט זייער קינדערשען שכל לעבען אויך אָהן א שום אויסרעכנונג און האָבען ניט קיין בעגריף אַכצושאצען די בעדייטונג פון די זאכען, וועלכע זענען נוצליך אין לעבען.

בעטראכט דאָס לעבען פון די שבטים, וועלכע געפינען זיך אויף דער נידעריגסטער שטופע פון קולטור, ווי די בוישמענער פון

זיך אפריקא, די ווערדען פון אינזעל ציילאָן, די נעגריטאָסען אויף די פיליפינען און איהר וועט זעהן, אז זיי האָבען ניט קיין ברע-קעל אויסרעכנונג, ווי צו לעבען. דאָ הונגערן זיי, דאָ פרעסען זיי זיך איבער. ווען עס טרעפט זיך, אז זיי האָבען אַ סך שפיז, קלעקט עס נור אויף איין מאָל און עס קומט זיי אפילו אויפ'ן געדאנקען ניט ארויף, אז מען דארף לעבען מיט אַ תכלית און בעהאלטען דאָס, וואָס עס איז געבליבען פון עסען, אויף אַ צווייטן טען מאָל. זענען זיי זאט — פערנעסען זיי נאָר, אז עס איז דאָ אזא זאך ווי הונגער אויף דער וועלט. זענען זיי הונגעריג — פערנעסען זיי, אז עס זיינען געווען צייטען, ווען זיי האָבען געהאט צו עסען איבערגענוג. ניט זיי דענקען פון דער צוקונפט און ניט זיי געדענקען די פערנאנגענהייט. זיי האָבען זעהר אַ שוואַכע זכרון און פערנעסען אלעס, וואָס עס איז אפילו מיט אַ גאנץ קור-צער צייט צוריק פאָרגעקומען. די ווילדע, ווי אונזער אמאָליגע אור-אורעלטער זיידעס, האָבען ניט קיין בעגריף אָבצושאצן אַ זאך. זיי זענען אימשטאנד אָבצונעבען, פונקט ווי אמאָל די אינדיאנער אין אמעריקא, די טייערסטע זאכען פאר אַ שפיעל-בעל. זיי זאָרגען ניט, זיי דאגה'ן ניט. עסען פאנגען זיי אָן צי זוכען ערשט דאן, ווען זיי פיהלען הונגער. די קאָפּרעהעניש פון אַ ציוויליזירטען מענשען, ווי צו זיין פערזיכערט מיט'ן מאָר-גען, פעהלט דעם ווילדען. ער איז זאָרגלאָז און באַלעכאטעוועט ניט. **ניט ער לעבט עקאָנאָמיש און ניט ער פיהרט אַ ווירטשאַפט.**

די ווירטשאַפט איז אַ רעזולטאט פון דער קולטור און איז ענשטאנען ערשט דאן, ווען די מענשען האָבען אָנגעפאנגען צי פערשטעהן, אז מען דארף זאָרגען פאר דער צוקונפט און האָבען אָנגעפאנגען צו לעבען און צו ארבייטען מיט שכל, מיט אַ ישוב הדעת, מיט אַ חשבון. בלויז קולטור-פעלקער פיהרען אַ ווירט-שאַפט און דעריבער קען מען אויף זאָגען, אז פאָליטישע עקאָנאָמיע האָט צו טהאָן בלויז מיט דער טהעטיגקייט פון קולטור-פעלקער.

וואָס מעהר אַ ווירטשאַפט האָט אין זיך דעם כאַראַקטער אין די סמנים פון אַ פריוואַט ווירטשאַפט אלץ וועניגער האָט מיט איהר צו טהאָן פאָליטישע עקאָנאָמיע. לאָמיר נעהמען צ. ב. אַ לאַנד, וואו עס הערשט אזא סאָרט ווירטשאַפט, וואו די פראָדוקטען ווערען געשאַפען ניט צום פערקויף, נור צום אייגענעם בע-דארף, אזוי ווי עס איז געווען אין דער צייט פון שקלאפען-הער-

שאפט און שפעטער אין דער פעאדאליסטישער אָרדנונג. אין אזא ווירטשאפט איז די מענשליכע טהעטיגקייט זעהר אן איינ-פאכע. דער שקלאפען-הערר אָדער דער פריז רעכענט אויס וויר-פיעל פראָדוקטען ער דארף האָבען פאר זיין גרופע אָדער דאָרף, וויפיעל פאָר שטיוועל ער האָט נויטיג, וויפיעל פאָר קליידער, וויר-פיעל ווייז, וויפיעל קאָרן א. א. וו. און אין הסכם מיט אַט דעם בעדאָרף אָרדענט ער איין די גאנצע פראָדוקציע זיינע. ער בע-שטימט אזוי פיעל און אזוי פיעל שוסטער, אזוי פיעל שניידער, אזוי פיעל לאַנד אַרבייטער, אזוי פיעל בעקער א. א. וו. די ווירט-שאפט ווערט דאָ רעגולירט און אָרגאניזירט פון א געוויסע ווירט-שאפט פון א פערוואַלטער אין דער פערזאָן פון דעם איי-גענטימער אָדער פון זיינע העלפער. דער ערפאָלג אָדער ניט ער-פאָלג פון אזא ווירטשאפט ווענדעט זיך אָן די פעהיגקייטען פון דעם פערוואַלטער, פון זיינע קאפריזען, פון זיין ערפאָהונג א. א. וו. די פערבינדונגען צווישען אַט די פערשיידענע בעזונדערע ווירט-שאפטען זענען זעהר שוואַכע. איין גרופע דארף ניט אָנקומען צו א צווייטער גרופע; איין דאָרף איז ניט אָבהענגיג פון א צווייטען דאָרף. מיר האָבען דאָ צו טהאָן מיט א קופע בעזונ-דערע ציגעל, וועלכע זענען ניט פעראייניגט צווישען זיך מיט א געוויסען צעמענט. יעדע ווירטשאפט איז אן עולם קטן פאר זיך און קען עקזיסטירען, ווען אפילו אלע אנדערע שכנה'שע ווירט-שאפטען זאָלען אונטערגעהן. מיט אזא ווירטשאפט האָט פאָליר-טישע עקאנאָמיע זעהר וועניג צו טהאָן, ווייל די ווירטשאפט ווערט ניט רעגולירט דורך געוויסע געזעצען, נור דורך דעם פערלאַנג און ווילען פון די פערוואַלטער.

גאנץ אנדערש זיינען די היינטיגע ווירטשאפטען, וואו די פראָדוקטען ווערען געשאפטען ניט פאר'ן אייגענעם געברויך, נור פאר'ן האַנדעל, פאר'ן פערקויף. די יעניגע, וועלכע שאַפען די פראָדוקטען, פערברויכען זיי ניט און די, וועלכע פערברויכען, האָ-בען זיי ניט געשאַפען. א ווילען, א פערוואַלטער איז נאָר פארזאָ-אין יעדער בעזונדערער אונטערנעהמונג. די גאנצע ווירטשאפט ווערט ניט רעגולירט דורך דעם ווילען פון דעם אָדער יענעם. פערקעהרט, דער ווילען פון איינציגען איז אָבהענגיג פון געוויסע געזעצען. קיין אונטערנעהמער, צום ביישפיעל, קען אין היינטי-גע צייטען ניט אָרגאניזירען זיין אונטערנעהמונג, ווי א י ה ם געפעלט, לויט זיין געשמאק און קאפריז, נאָר ער מוז זיך רעכענען

מיט די פאָדערונגען פון מאַרק, מיט דעם פרייז, מיט די אָבזאַקטן לונגען, מיט די פּראָצענטען, וואָס מען דאַרף צאָהלען א. א. וו. מיר האָבען אויף דעם אופן דאָ צו טהאָן מיט געזעצען, וועלכע בע הערשען איבער אונז, פונקט ווי די געזעצען פון דער נאָמור: מיר זיינען צו זיי אונטערוואָרפּען, מיר ווערען פון זיי רעגירט. דיווע געזעצען פּעראַייניגען חיי פערשיידענע פריוואַט אונטער-נעהמונגען אין איין פאָלקס ווירטשאַפט, אַזוי ווי דער צעמענט פּעראַייניגט בעזונדערע ציגעל אין איין הויז.

אז די איצטיגע פאָלקס ווירטשאַפט פיהרט זיך לויט אַ געוויסען פלאַן, לויט געוויסע בעשטימטע געזעצען, ניט קוקענדיג, וואָס זי ווערט ניט אָרגאניזירט און פּערוואַלטעט פון אַ געוויסען ווילען, קען מען זיך זעהר לייכט איבערצייגען.

מיר נעהמען אזא שטאָרט ווי ניו יאָרק מיט איהרע 5 מיליאָן מענשען. יעדער מענש האָט נויטיג שפיז, קליידער, וועש, אַ דירה, לעהרערס, שרייבערייג א. א. וו. אַט די אלע בעדעפֿדיגישען ווערען בעפרידיגט מעהר אָדער וועניגער. מיר זעהען ניט בכלל, מענשען, וועלכע זאָלען אַרומנעהן מוטער-נאָקעט און באַרוועס; עס זיינען אויך פאַראַן פּערהעלטניסמעסיג וועניג מענשען, וועלכע זאָלען בפועל ממש הונגען און וואוינען אויפ'ן גאַס. וואו נעהמט מען אַט די זאַכען, וועלכע זיינען נויטיג צו בעפרידיגען די מענשליכע בעדערפנישען? זיי ווערען בעשאַפּען דורך מענשליכער אַרבייט אויפ'ן פּעלד, אין די פאַבריקען, אין די שער-פּער. ווער אָבער פאַסט אויף, אז די ניו יאָרקער בעפּעלעכערונג זאָל אומגעפּעהר האָבען אלעס, וואָס זי בעדאַרף, אז עס זאָל אַרייַנגעפיהרט ווערען די נויטיגע צאָהל הייזער, אז עס זאָל אויפגענועהט ווערען די נויטיגע צאָהל קליידער? ווער פאַסט אויף, אז גלייך אין דער פריה, ווען אלע שטעהען אויף, זאָל שוין זיין אלץ אָנגעגרייט אין אז שפּעט ביינאַכט זאָל שוין זיין, מיט וועניג אויסנאַהמען, אלץ פּערברויכט?

די געזעצען פון דער פאָלקס ווירטשאַפט! דער ווילען פון פאַטריאַרד, פון'ם שקלאַפּענהער, פון פרייז אין דער אַלטער ווירטשאַפט איז פּערביטען געוואָרען אויף די געזעצען פון פאָלקס ווירטשאַפט אין דער היינטיגער צייט. אין וואָס בעשטעהען אַט די געזעצען? ווי ווירקען זיי אויף אונז? ווען איז זייער ממשל אַיבער אונז שטאַרקער און ווען

שוואכער? מיט דיזע פראגען בעשעפטיגט זיך פאליטישע עקאנאמיע.

ווי מיר ווייסען זיינען די בעציהונגען צווישען די מענשען ניט אייביג דיזעלבע. זיי ענדערען זיך שטענדיג, זיי זיינען אונטער אונדזערע, און ווי אלץ אין דער נאטור, צו דעם געזעץ פון ענטוויקלונג.

עס זיינען געווען צייטען, ווען מענשען האבען ניט געהאט קיין בעגריף פון אייגענטום, אלע האבען גלייך געארבייט אין גלייך זיך צוטיילט מיט די פראדוקטען פון זייער ארבייט. שפעטער זעהען מיר אין דער געשיכטע, ווי איינער אן עלטסטער, א פאטריארך, הערשט איבער'ן גאנצען שבט. ווייטער זעהען מיר די שקלאפעריי, וואו א סך מענשען זיינען פערשקלאפט צו איר נעם, דעם שקלאפענהער, ניט נור מיט זייער ארבייט, נור אויך מיט זייער גוף און נשמה; אין דעם מיטעלאלטער, ווידער, האט געהערשט די פעאדאלע סיסטעם, וואו די פויערים פלעגען דארפן ארבייטען פאר'ן פריץ און האבען ניט געהאט קיין דעה איבער די פראדוקטען, וואס זיי האבען אליין אויסגעארבייט. שפעטער איז די פעאדאלע סיסטעם בטל געווארען און פענסציונע האט געמוזט אבטרעטען א פלאץ פאר פרייע, געדונגענע ארבייט. איצט לעבען מיר ביי אזא סיסטעם, וואו די מיטגלידער זיינען, אמת, געזעצליך אלע פריי, אבער עקאנאמיש געפינען זיך די גרויסע מאסען אונטער דעם יאך פון א קליינער צאָהל רייכע מענשען. די ארבייטער האבען ניט די מעגליכקייט אליין אויסצורוצען זייער כח פאר די אייגענע בעדערפנישען, נור זיינען געצוואונגען צו פערקויפן זייער ארבייטס קראפט צו די יעניגע, וועלכע געניסען די פריווילעגיע פון פריוואט אייגענטום אויף לאַנד, געצייג, מאשינען, געוועהר, הייזער א. א. וו.

מיר זעהען, אז אין יעדער בעזונדערער צייט זיינען די בעציהונגען, די שייכות צווישען מענשען גאנץ אנדערע. די בעציהונגען ענדערען זיך. עס פערשטעהט זיך, אז די פערענדערונגען קומען ניט פון העלערהייט; מסתמא זיינען דא געוויסע אורזאכען, וואס רופען ארויס די דאזיגע ענדערונגען. עס פרעגט זיך אלץ, דורך וועלכע אורזאכען ענדערען זיך די בעציהונגען צווישען מענשען? וואס איז די מעשה, וואס איין סיסטעם שטארבט אָב און א צווייטע קומט אויף איהר פלאץ? — אויף דיזע פראגען ענטפערט אויך פאליטישע עקאנאמיע.

קורץ:

פאליטישע עקאנאמיע*) בעשעפט יגט
זיך מיט דער געזעלשאפטליכער זייט פון
דער פאלקס-ווירטשאפט און מיט די ענ-
דערונגען, וועלכע קומען אין איהר פאר.

(*) דאס ווארט עקאנאמיע שטאמט פון די גריכישע ווערטער „איקאס“
— חיוז און „נאמאס“ — געזעץ, אַרדנונג. עקאנאמיע הייסט אלזא חיוז-
האלטונג, חיוז-ווירטשאפט, באַלעבאַטעשקייט. „פאליטישע“ קומט פון
גריכישען ווארט „פאליס“ — שטאָט, שטאַט. די ווערטער פאליטישע
עקאנאמיע בעדייטען אלזא די געזעצען פון דעם כלל'ס באַלעבאַטעשקייט.



צווייטע לעקציע

1. די לעהרע פון פראָדוקציע

(א) די נאטור

דריי אָבטיילונגען פון דער פאָלקס ווירטשאַפט; אַלגעמיינע בעגריפֿען וועגען פראָדוקציע; די בעדינגונגען פאר דער פראָדוקציע; דער איינפלוס פון דער נאטור אויף דער פראָדוקציע; קלימאט, באָדען, וואַסערן, פלאַנצען און חיות; די פערענדערונגען אין די נאטור-בעדינגונגען; די ווירקונג פון מענשען.

די פאָלקס ווירטשאַפט בעשטעהט פון דריי טיילען: פון'ם שאַפען מיטלען צום לעבען, פון דעם פונאנדערטיילען די מיטלען צווישען די מיטגלידער אין דער געזעלשאַפט און פון'ם געברויכען די פראָדוקטען.

אין די אַמאָליגע צייטען, ווען די פראָדוקטען זיינען געשאַפֿען געוואָרען צום אייגענעם געברויך איז די פונאנדערטיילונג געווען זעהר אַן איינפאכע און האָט פערנומען אַן אונבעדייטענדען פלאץ אין דער גאנצער ווירטשאַפט. די הויפט אַרבייט איז בע-שטאנען אין'ם שאַפען די פראָדוקטען און זייער געברויך. אין דער היינטיגער ווירטשאַפט, וואו די פראָדוקטען ווערען ניט גע-שאַפען פאר'ן אייגענעם געברויך, נאָר פאר'ן מאַרק, איז דער מידעל רינג פון דער ווירטשאַפט — די פונאנדערטיילונג — זעהר וויכטיג. די אַרבייט איז היינט אזוי צוטיילט, דאָס יעדערער אַרבייט נאָר אויס אַ קליינעם טייל (און דאָס רוב נאָרניט) פון די לעבענס מיטלען, וואָס ער פערנוצט פאר זיך. דאָס רוב לעבענס-מיטלען בעקומט יעדערער דורך טויש, דורך דעם, וואָס ער טוישט אויס די פראָדוקטען פון זיין אייגענער אַרבייט אויף די פראָ-דוקטען פון אנדערע'ם אַרבייט. יעדער מענטש איז אין היינטיגע צייטען אָבהענגיג פון אזוינע מענשען, וועלכע ער קען נאָרניט און וועלכע ער האָט אין זיין לעבען נאָר קיין מאָל ניט אָנגעזעהן. יעדערער איז נאָר אַ קליינער טייל, אַ שרייפֿעל פון דער גרויסער געזעלשאַפטליכער מאַשין. דער מיטעל רינג, די פונאנדערטייל-ונג, איז זעהר אַ וויכטיגער טייל אין דער פאָלקס-ווירטשאַפט. אַ ספעציעלער קלאַס — סוחרים — בעשעפטיגט זיך מיט דער

פונאנדערטיילונג. די גאנצע פאלקס ווירטשאפט ווערט דעריבער איינגעטיילט אין דריי אָבטיילונגען:

- (1) פּראָדוקציע — אָדער — שאַפּען פון די פּראָדוקטען;
- (2) צירקולאַציע — אָדער — פונאנדערטיילונג פון די פּראָדוקטען;
- (3) קאנסומפציע — אָדער — געברויך פון די פּראָדוקטען.

1. פּראָדוקציע.

פון פריהער ווייסען מיר, אז די ארבייט פון שאַפּען די פּראָדוקטען איז פערבונדען מיט דעם בעגריף פון פּראָדוקציע. שאַפט דער מענש, באמת, נייע זאַכען? נייע פּראָדוקטען? נעוויס ניט!

ווען אַ שניידער, למשל, נעהט אויף אַ בגד, האָט ער מיט זיין ארבייט קיין נייע מאטעריאַל ניט בעשאַפּען; ער האָט גענומען פאַרטיגע מאטעריאַל — טוך, פאַדים, קנעפּ א. א. וו. און האָט פון זיי מיט זיין ארבייט געמאַכט אַ נוצליכע זאַך, אַ פּראָדוקט, וואָס בעפרידיגט אַ מענשליכע בעדערפניש. דאָס טוך האָט ער אַליין ניט בעשאַפּען, דעם פאַדים און די קנעפּ אויך ניט. דאָס האָט ער געקראָנען פאַרטיגע. אפילו דער וועבער, וועלכער האָט געוועבט דאָס טוך האָט קיין נייעס ניט געשאַפּען, ער האָט עס פון פאַרטיגע וואָל אויסגעוועבט. די וואָל גופא איז געוואַקסען אויף שאַף און די שאַף האָבען געקענט ברענגען וואָל, ווייל די נאטור האָט מיט איהרע גראָזען זיי געגעבען די מעגליכקייט זיך צו האָדעווען און צו וואַקסען.

אפילו דער פאַרמער שאַפט אויך ניט מיט זיין ארבייט נייַע מאטעריאַל; מיט זיין ארבייט טחוט ער בלויז אויף, אז די נאטור זאָל עפענען איהרע אוצרות און זאָל ערלויבען, אז דאָס מאטעריאַל און די עלעמענטען, וועלכע געפינען זיך אין איהר, זאָל קענען בעאַרבייט ווערען אין די גוצען פון מענשען. קיין נייע זאַכען ווערען בכן ניט בעשאַפּען. עס ווערט בלויז בעאַרבייט. דאָס מאטעריאַל, וואָס די נאטור גיט אונז. מען דאַרף דעריבער אונטער פּראָדוקציע אין ריכטיגען זין פערשטעהן ניט דאָס שאַפּען אַ נייעס, נור דאָס בעאַרבייטען פון מאטעריאַלען, דאָס געבען נעוויסע שטאַפּען אַ נייע פאַרם, אַ נייע געשטאַלט און אויסזעהן.

ניט יעדע ענדערונג אין די מאטעריאַלען פון דער נאטור קען אָנגערופען ווערען פּראָדוקציע. ווען איינער וועט גראָבען ער

סתם אין דער וועלט אריין, אָדער גיסען וואסער אין ים אָהן א שום צוועק, וועט זיין אַרבייט גיט בעטראכט ווערען אַלס פראָדוקטיווע אַרבייט נאָר אַלס נוצלאָזע, אונפראָדוקטיווע אַרבייט.

פראָדוקציע מיינט — דאָס איבעראַרבייט
כייטען פון'ם מאַטעריאַל, וואָס גע-
פינט זיך אין דער נאַטור, אין אַזוי-
געזאַכען, וועלכע בעפרידיגען די
מענשליכע בעדערפנישען.

איצט ווען מיר האָבען שוין אַ בעגריף מכה דעם עצם פון דער
פראָדוקציע וועלען מיר אָנפאַנגען צו בעטראכטען אויספיהרליך
די בעדינגונגען, פון וועלכע די פראָדוקציע איז אָבעהנגיג.

מיר האָבען דאָ בעוויזען, אז די פראָדוקציע איז גיט אַז-
דערש, ווי דאָס בעאַרבייטען און איבעראַרבייטען פון די קרעפטען
און מאַטעריאַלען, וואָס מיר געפינען גרייט אין דער נאַטור פאַר
זאכען, וועלכע האָבען דעם צוועק צו בעפרידיגען מענשליכע בע-
דערפנישען.

עס איז דעריבער פערשטענדליך, אז יעדע פראָדוקציע איז
אָבעהנגיג פון דער נאַטור, פון איהרע בעדינגונגען, מאַטע-
ריאַלען און עלעמענטען, מיט וועלכע די פראָדוקציע האָט צו
טהאָן.

אום דאָס מאַטעריאַל פון דער נאַטור זאָל קענען צופרידענ-
שטעלען די מענשליכע בעדערפנישען דאָרף מען אַרבייטען, אויס-
לאָזען כח, ענערגיע און יעדע פראָדוקציע האָט דעריבער זיך צו
רעכענען מיט דער מאָס אַרבייט, ווי מיט דער אַרט און ווייזע, ווי
די געזעלשאַפט אַרבייט.

אַרבייטען קען מען גיט מיט חוילע הענד, מען מוז דערצו
האָבען געצייג, מען דאָרף אין די היינטיגע צייטען אויך האָבען
געלד און אנדערע הילפס־מיטלען, אום מען זאָל קענען אָנגעהן מיט
דער אַרבייט און דעריבער איז יעדע פראָדוקציע אָבעהנגיג פון

(א) נאַטור,

(ב) אַרבייט,

(ג) קאפיטאַל.*

(*) בעמערקונג: אין גרונד גענומען זיינען פאַראַן גיט טעהר, ווי
צוויי בעדינגונגען, פון וועלכע די פראָדוקציע איז אָבעהנגיג: נאַטור
און אַרבייט. די נאַטור איז די מוטער, דער פאַסיווער עלעמענט פון דער
פראָדוקציע און די אַרבייט איז דער פאַטער, דער אַקטיווער עלעמענט פון

(א) נאטור.

צו די נאטירליכע בעדינגונגען, וועלכע האָבען אַן איינפליס אויף דער פראָדוקציע, געהערען:

1. דער ק ל י מ א ט — די וואַרעמקייט און פייכטקייט אין דער אַטמאָספּערע, און די לופט בעוועגונגען (ווינטען). יעדער אָרגאַניזם, אַ חיה אָדער אַ פלאַנץ, דאַרף האָבען אַ געוויסע טעמפּעראַטור פאַר זיין עקזיסטענץ. אין די גאַנץ קאַל-טע לענדער קענען צ. ב. ניט וואַקסען פיעל זומער תבואות און די מענשליכע אַרבייט קען דערביי גאָר ניט אויפּטהאַן. פער-קעהרט, אין די וואַרעמע לענדער וואַקסען פערשידענע מינים תבואות און פרוכטען און די פראָדוקציע פון לעבענס-מיטל איז פיעל לייכטער.

אויסער פון דער וואַרעמקייט איז די פראָדוקציע אָפהענגיג פון דער פייכטקייט. אין מאַנכע ערטער, וואו די טעמפּעראַטור איז זעהר אַ גוטע, זיינען די פערמעס ניט געראַטען, ווייל עס רעגענט צו פיעל אָדער, ווייל עס רעגענט צו וועניג. אין דרום-רוסלאַנד זיינען גאַנץ אָפט די גערעטענישען זעהר שלעכט, ווייל די לופט איז צו טרוקען. אין אַמעריקא ווידער זיינען דאָ אַ סך ערטער, וועלכע טויגען ניט פאַר תבואות צוליב דעם, ווייל זיי זיינען זומפּיג.

אויף די ווינטען בעאיינפלוסען די פראָדוקציע. מאַנכע אונטערנעהמונגען זיינען אין גאַנצען אָפהענגיג פון ווינטען, ווי אַ שטייגער, ווינט-מיהלען, זענעל-שיפען א. א. וו. אפילו אין דער ענטדעקונג פון אַמעריקא האָבען ווינטען געשפּיעלט אַ וויכטיגע ראָלע. פון דער אַנדערער זייט טרעפט עס, אַז ווינטען ברענגען פיעל שאַדען, זיי מאַכען אַ תל פון פיעלע מענשליכע אויפ-

דער פראָדוקציע. די אַרבייט ווירקט אויף דער נאטור און עס ווערען דורך דעם בעשאַפען פראָדוקטען צום לעבען. דאָס וואָס מיר רופען קאַל פּיטאַל איז, ווי מיר וועלען ווייטער זעהען, ניט מעהר ווי פּערגליווערטע אַרבייט. געצויג, אינסטרומענטען, מאַשינען האָבען מיר בעקומען נור דורך דעם, וואָס דער מענש האָט גענומען מאַטעריאַל פון דער נאטור און עס איבערגעאַרבייט אין נוצליכע זאַכען. מיר בעטראַכטען דאָ פון דעסט וועגען קאַפּיטאַל אַלס אַ זעלבסטשטענדיגע בעזונדערע בעדינגונג, כדי עס זאָל אונז זיין לייכטער פונאַנדערצוגלידערען דעם גאַנצען ענין פון דער פראָדוקציע און אַרײַנקוקען אין איהר תוך. אין חײַנטיגע צײַטען האָט זיך דאָס קאַפּיטאַל אַזוי דערווײַטערט פון זײַן מוטער אַרבייט, דאָס עס דאַרף בעטראַכט ווערען אַלס אַ בעזונדערע קראַפט פאַר דער פראָדוקציע.

טהאוונגען. אָט האָט דאָ דער שטורם, וואָס איז געווען אין מזרח אמעריקא דעם 1טען מערץ 1914, פּעראורזאכט פיעל מיליאָנען שאָדען. פון א געוואלדיגער מאַסע מענשליכער אַרבייט איז אין א פאָר שעה געוואָרען א חורבן.

2. דער ב א ד ע ן — די פיזישע אייגענשאפטען און די כעמישע צוזאמענזעצונג פון דער אויבערשטער ערד שאַלעכץ. יעדער פארמער, אויב ער וויל בעאַרבייטען זיין לאַנד, מוז זיך שטענדיג רעכנען מיט די אייגענשאפטען פון זיין באָדען. אויף א זאמדיגען באָדען, למשל, קען מען זעען אנדערע מינים תבואות, ווי אויף א לימיגען באָדען. א הומוס-באָדען, וואו עס איז פאראן א סך פערפולטע אָרגאנישע שטאָפען, גויטיגט זיך שוין ווייטער אין אן אנדער סאָרט פלאנצען. דאָס זעלבע מוז דער פארמער, ווען ער אָרגאניזירט זיין ווירטשאפט, זיך רעכנען מיט די כעמישע עלעמענטען און זאַלצען, וועלכע ריענען אַלס גאָהרונגס-מיטעל פאר די פלאנצען.

דאָס אַלץ, וואָס מיר האָבען דאָ געזאָגט בנוגע לאַנד ווירט-שאפט, פאסט זיך בנוגע דער קוילען און מעטאלען פראָדוקציע. די אַרבייט אין די מינען, אין די שאכטען, ווענדעט זיך פון די מינעראלען און מעטאלען, וועלכע געפינען זיך אין די ערד שיכ-מען. קיין מענש איז נישט אימשטאַנד צו מאַכען פון א קופער-שאכט א גאָלד-שאכט; פון א קוילען-שאכט — א קופער-שאכט.

3. י מ י ם א ו ן ט י י כ ע ן; ב ע ר ג א ו ן ט אָ ל ע ן. דער שיפבו, ווי אויך דער האַנדעל מיט די אריינגע-פיהרטע און ארויסגעפיהרטע סחורות, האָט זיך געקענט ענטוויק-לען בלויז אין די ערטער, וועלכע ליגען לעבען ים. א דאנק די וואסער-וועגען האָט זיך אויך ענטוויקעלט דער פערקעהר צווישען מענשען. מענשען פון פערשיידענע לענדער און נאציעס טרעפען זיך און לערנען איינער פון אנדערן אָב די פערשיידענע אופנים ווי בעסער צו פראָדוצירען זאכען פאר'ן מענשליכען בעדאַרף.

אין גריכען לאַנד און איטאליען — לענדער, וועלכע ליגען לעבען ימים — האָט זיך די פראָדוקציע ענטוויקעלט פריהער, ווי אין אַלע אנדערע לענדער. דאָס איז הויפטזעכליך פאָרגעקור-מען צוליעב דעם, ווייל דער מיטעלאַענדישער ים (ים התכונ) האָט זיי פּעראייניגט מיט די קולטור פעלקער פון אַזיע און אַפריקא. בערג האָבען, פערקעהרט, א שלעכטע ווירקונג אויף די פראָ-דוקציע. ימים און טייכען דערנעהנטערען און ברענגען צוזאמען

פערשיידענע מענשען, אין דער צייט, ווען בערג טיילען מענשען פונאנדער, מאכען שווערער דעם פערקעהר און פערלאנגזאמען די ענטוויקלונג פון דער פראדוקציע.

אויך טאָלען האָבען אַן איינפֿלוס אויף דער פראָדוקציע. די מילך פראָדוקציעס זיינען אַממייסטען ענטוויקעלט אין די נידע-ריגע לענדער, ווייל דאָרטען וואַקסען זעהר גוט פערשיידענע גראַז-זען, וועלכע דינען אַלס נאָהרונג, אַלס פוטער פאַר בהמות.

בערג און טאָלען שפּיעלען אויך אַ גרויסע ראָליע אין מלחמות.

3. פֿלאָראַ (פֿלאָראַ צונוגען) און פֿאָנאַ

(חיות). פון דער פלאנצען-וועלט האָבען וועלדער זעהר אַ גרויסע בעדייטונג אין דער פראָדוקציע. די האַלץ און ברעטער-פאַבריקען קענען זיך ענטוויקלען בלויז אין די ערטער, וואו עס זיינען פאַראַן גרויסע וועלדער. אין די אַלטע צייטען האָבען וועלדער געדיענט אַלס אַ שוץ פאַר דער בעפעלקערונג. זיי האָבען אויך געדיענט אַלס גרענעצען אָבצוטײלען איין לאַנד פון דעם צווייטען. דאָרטען, וואו דאָס לאַנד איז בעדעקט מיט דיקע אונדורכדרינגליכע וועלדער, זיינען מענשען פעהרעלטיסמעסיג זעהר וועניג, אויב מען זאָל די צאָהל מענשען צוטײלען אויף די איינ-היטען פון שטח לאַנד. אַרום די וועלדער האָט זיך אַס מייס-טען ענטוויקעלט די יאָגד-בעשעפֿטיגונג און אַרום די לאַנקעס האָט זיך ענטוויקעלט די פיה-צוכט.

די פערשפרייטונג פון חיות האָט אויך געהאַט ניט קיין קליינע ווירקונג אויף דער פראָדוקציע.

דער קאמפף מיט די ווילדע חיות האָט ענטוויקעלט די וואַפען און געוועהר פון די ערשטע מענשען, האָט זיי געצוואונגען צו לע-בען צוזאַמען און צו פיהרען אַ געמיינשאַפֿטליכען, בחברות אַדיגען לעבען. די מורא פאַר ווילדע חיות האָט אויך געצוואונגען דעם מענשען זיך צו בענוצען מיט פייער אַלס פערטיידיגונגס מיטעל, נאָך אַ צייט פריהער, איידער דער מענש האָט זיך מיט איהם בע-נוצט אַלס אַ מיטעל צו קאָכען.

נאָך אַ גרעסערע בעדייטונג ווי די ווילדע חיות האָבען די הויז-חיות און בהמות פאַר דער פראָדוקציע.

אויסערדעם, וואָס די בהמות גיבען פֿלייש, פעלען, בייגערנע זאָכען דעם מענשען, דינען זיי אויך אַלס די בעסטע העלפער זיינע אין זיין אַרבייט, ווי פערד, קעמלען, אייזלען, הינט אז"וו. די אָבגעשטאַנענקייט פון די אויסטראַלישע שבטים ערקלערט

זיך טיילווייז דערמיט, וואָס ביי זיי איז געווען וועניג הויזות, וועלכע זאָלען זיי העלפֿען זיך צו בעפֿרייען פֿון דעם שווערען קאמפֿף פֿאַר עקזיסטענץ. די אָרעמקייט פֿון הויזות אין אַמע-
ריקאַ איז אויך געווען איינע פֿון די אורזאַכען פֿאַר וואָס די אינ-
דיאַנער זיינען געבליבען אין ווילדען צושטאַנד. ניט האָבענדיג
קיין העלפֿער האָבען די אַמעריקאַנישע שבתים זיך ניט געקענט
בעפֿרייען פֿון זייער ווילדען ציגיינער לעבען, זיי האָבען ניט געהאַט
די מעגליכקייט זיך צו בעשעפֿטיגען מיט לאַנדווירטשאַפֿט, ווייל
זיי האָט געפֿעהלט בהמות דערצו.

ווען מיר בעטראַכטען די ווירקונג פֿון די נאַטירליכע בעדינג-
ונגען אויף דער פֿראָדוקציע קומען מיר צום פֿאָלגענדען כּלל:
וואָס מער די נאַטור ניט דעם מער
שען, אַלץ לייכטער און פֿאַרטשייט-
ליכער איז זיין אַרבייט — די פֿראָ-
דוקציע.

ווען די נאַטור איז אָבער צו רייך, ווירקט זי ווידער ניט
גוט אויף דער ענטוויקלונג פֿון דער פֿראָדוקציע. אין אַנדערע
פֿעלען ווירקט אַ צו רייכע נאַטור פֿונקט אזוי שלעכט, ווי אַ צו
אַרימע.

ווען דער מענש בעקומט מיטלען צום לעבען גרינג, גרייט פֿון
די נאַטור, דאַן איז ער ניט געצוואונגען צו אַרבייטען און די
פֿראָדוקציע ענטוויקעלט זיך ניט. אין די הייסע לענדער פֿון
אַפֿריקאַ וואַסט אַ מין צוקער-פֿלאַנצונג, וואָס איין בוימל איהר
דער קען ערנעהרען אַ פֿאַמיליע אויף אַ גאַנצען טאָג. אום צו-
פֿערפֿלאַנצען אזוינע 400 בוימלעך דאַרף מען נור האָבען אייניגע
טאָג אַרבייט. עס פֿערשטעהט זיך, אַז וויבאַלד דער מענש איז
פֿערזאָרגט מיט זיין חיונה אויף אַ יאָהר צייט און די ניט
טרייבט איהם ניט צו אַרבייטען, איז אונמעגליך, אַז די פֿראָדוקציע
זאָל דאָרטען וואַקסען.

ווען די נאַטור איז צו אָרעם ענטוויי-
קעלט זיך אויך זעהר שלעכט די
פֿראָדוקציע. די גאַנצע צייט געהט ביים מענשען אוועק
אום צו בעקומען די נויטווענדיגסטע לעבענסמיטלען און עס בלייבט
ניט קיין צייט און קיין כּח צו טראַכטען, ווי אויסצובעסערען די
פֿראָדוקציע.

דאָס אויפֿבויען אַ וואַרימע דירה און דאָס אויפֿנעהען וואַ-

רעמע קליידער נעהמט אוועק ביים איינוואוינער אין די קאלטע לענדער זעהר פיעל צייט און ענערגיע, בעת דער איינוואוינער אין די ווארימע לענדער בעקומט דאס אלעס זעהר גרינג. אפילו שפיון דארף אויף דער ערשטער האַבען מעהר פאר'ן צווייטן טען. דער איינוואוינער אין די קאלטע לענדער איז א גרעסערער נוצר און דארף על פי יושר בעקומען פון דער נאטור מעהרער ווי דער איינוואוינער פון די ווארעמע לענדער. אין אמת'ן אָבער איז די נאטור צו איהם זעהר שלעכט. ער מוז פאר די זעלביגע זאכען אַרבייטען א סך מעהר, ווי דער פון די ווארימע לענדער. די אַרבייט אין די גאנץ קאלטע לענדער איז וועניג אָנגעלייגט און ניט דער שכל און ניט די מעטאָדען פון אַרבייט קענען זיך ענטוויקלען.

א צו רייכע און א צו אַרעמע נאטור ווירקען אויף גאנצע געזעלשאַפטען פונקט, ווי א גאנץ רייכע ירושה און האַפּענונגס-לאָזען אַרעמקייט ווירקען אויף איינצעלנע מענשען.

פאר דער ענטוויקלונג פון דער פראָדוקציע זיינען בעסער פון אלע די בעדינגונגען אין די מעסיגע לענדער. די נאטור איז דאָרטען ניט זעהר רייך און ניט זעהר אַרעם; דער מענש דארף ניט וועניג האָרעווען, אָבער ניט אזוי פיעל, אז די אַרבייט זאָל פון איהם אַוועקנעהמען די מעגליכקייט זיך צו ענטוויקלען.

די געשיכטע ווייזט אונז, אז די ערסטע גרויסע שריט פון דער ענטוויקלונג, די ערשטע קערנער פון דער קולטור זיינען געווען פארזעט אין די ווארימע לענדער, וואו די נאטור איז זעהר רייך — אינדיען, בבל, אשור, מצרים, א.א.וו. דאָס איז אויף גאנץ פערשטענדליך. ביי די איינוואוינער פון די דאָזיגע לענדער איז שטענדיג געווען זעהר פיעל פרייע צייט, ווייל מיטלען צום לעבען האַבען זיי בעקומען זעהר גרינג. אָט די קערנער האָבן בען זיך אָבער ענטוויקעלט בלויז ביו א געוויסען גרענעץ. נאָך דעם איז געקומען א שטילשטאַנד. שפעטער האַבען די פעלקער פון די מעסיגע לענדער איבערגענומען די קולטור ביי די פעלקער פון די הייסע לענדער און האַבען זי א סך מעהר ענטוויקעלט. אויף איצט שטעהט די פראָדוקציע און, איבערהויפט, די גאנצע קולטור א סך העכער אין די מעסיגע לענדער — אין אייראָפע און אין די פּעראייניגטע שטאַטען (נאָרד אמעריקא).

די נאטירליכע בעדינגונגען בלייבען ניט אלע מאָל די זעל-

בינע. זיי ענדערען זיך, זיי בייטען זיך און מיט זיי בייט זיך געוועהנליך זייער ווירקונג אויף דער פראָדוקציע.

די פערענדערונגען אין דער אויסערליכער נאטור קען מען פונאנדערטיילען, ערשטענס, אויף זעלבסטשטענדיגע פערענדערונגען, אזעלכע, וועלכע קומען פאר דורך די קרעפטען פון דער אויסערליכער נאטור גופא ; און, צווייטענס, אויף פערענדערונגען, וועלכע קומען פאר א דאנק דער ארבייט פון מענשען.

צוליב דער שטענדיגער, אונאויפהערליכער בעוועגונג פון די פערשיידענע פליסיגע מעטאלען, וועלכע געפינען זיך אין אונזער ערד, קומען פאר פערענדערונגען אין דער ערד־שאלעכץ. אנדערע ערטער פון דער ערד־שאלעכץ הייבען זיך אויף און אנדערע וויער דער לאָזען זיך אראָב נידעריגער. עס בילדען זיך נייע בערג, נייע אינזלען און צוליב דעם פערענדערן זיך ממילא אויך די ימים.

פון דער געאלאָגיע איז בעוואוסט, אז אמאל, פיעל טויזענדער יאָהר צוריק, איז דער קלימאט אין אייראָפּע געווען א סך קעלטער, ווי איצטער, אן ערך אזעלכער, ווי דער קלימאט איצט אין סיביר. פון די פערשיידענע נאָכבלייבענישען, פון די ביינער, שטיינערנע געוועהר, וואָס מען געפינט איצט אין דער ערד, זעהט מען, אז דעמאלט האָבען דאָרטען אויך געוואוינט מענשען. די ביזע נאטור פון יענער צייט איז געווען געווען א גרויסע שמעלונג פאר דער פראָדוקציע.

אזוינע זעלבסטשטענדיגע פערענדערונגען קומען אָבער פאר זעהר לאנגזאם. פאר דער פראָדוקציע פון דער צייט, מיט וועלכע פאליטישע עקאָנאָמיע בעשעפטיגט זיך, האָבען אזעלכע לאנגזאמע פערענדערונגען קיין שום בעדייטונג ניט. א יוצא מן הכלל זענען די פערענדערונגען, וועלכע ענטשטעהען פלוצלונג, דורך א פערפלייצונג, דורך אן ערדציטערניש, דורך א וואלקאן א. א. ו. אזעלכע קאטאסטראפן האָבען אלע מאל זעהר א שלעכטע ווירקונג אויף דער פראָדוקציע.

פיעל שנעלער קומען פאר די פערענדערונגען א דאנק דער ארבייט פון מענשען.

אָט די ענדערונגען האָבען ניט אלע מאל ריזעלכענע ווירקונג. אנדערע מאל פערבעסערען זיי די פראָדוקציע און אנדערע מאל, פערקעהרט, מאַכען זיי נאָך ערנער די נאטירליכע בעדינגונגען אין ממילא אויך די פראָדוקציע.

מיר וועלען דאָ ברענגען אייניגע ביישפיעלען :

ווען מענשען האקען אויס די וועלדער, ווערט דער קלימאט אלץ טרוקענער, די ווינטערדיגע קעלטען און די זומערדיגע היצען ווערען שטארקער; טריקענט מען אויס די בלאַטעס, זומד פען — פערבעסערט זיך דער באָדען, ער ווערט פרוכטבארער; אויך דער קלימאט פערבעסערט זיך. דער מענש קען דורך קינסט-ליכע מיטלען, דורך מיסטיגונג, דורך דרענאזש, מאכען פון אַ וועניגער פרוכטבארע לאַנד אַ מעהר פרוכטבארע.

דורך דעם, וואָס מענשען מאכען טיפער די טייכען און פער-אייניגען זיי דורך קאנאלען, פערבעסערען זיך די וואסער-וועגען און דער פערקעהר ענטוויקעלט זיך. אַ דאנק די אייזענבאהנען האָבען זיך אָנגעפאנגען צו בעגענגען מענשען פון אַזוינע ערטער, צווישען וועלכע דער פערקעהר איז פריהער געווען אונמעגליך אי-בער דעם גרויסען מהלך, וואָס איז צווישען זיי געווען. מענשען שניידען דורך גאנץ גרויסע בערג, זיי בויען טונעלען. דער קאנאל זועץ האָט פעראייניגט צוויי אָבגעטיילטע אָקעאנען — דעם אינדי-שען און דעם אַטלאַנטישען און אויף אייניגע טויזענד מייל האָט דאָס דערנעהנטערט צו אייראָפּא צפון און מזרח אַזיען. אַלעמען איז איצט קלאָהר די גוואלדיג-גרויסע אויסזיכטען פאר דער אַלגעמיינ-ליכער פראָדוקציע, וואָס דער פאנאמא קאנאל האָט איצט געגעבען, און דאָס איז דער בעסטער בעווייז, אז דער מענש קען אין פיעלע פרטים ענדערן די נאטור-בעדינגונגען און ממילא אויך די פראָדוק-ציע.



דריטע לעקציע.

(ב) ארבייט

בעגריף וועגן ארבייט; פראדוקטיווע און נישטפראדוקטיווע ארבייט; אינדיווידועלע און געזעלשאפטליך-נוצליכע ארבייט; איינפאכע און קוואַליפֿיצירטע ארבייט; די קוואַליטעט און די קוואַליטעט (כמות און איכות) פון דער געזעלשאפטליכער ארבייט; געצוואונגענע און פֿרייע ארבייט; א סך הכל.

נאָך דעם ווי מיר האָבען שוין אַ בעגריף וועגן דעם איינפֿלוס און דער ווירקונג פֿון דער נאַטור, געהען מיר איצט איבער צו דער צווייטער בעדינגונג, פֿון וועלכער די פֿראָדוקציע איז אַב־הענגיג — צו אַרבייט.

די נאַטור גרייט פֿאַר אונז אַן דאָס מאַטעריאַל און ניט אונז אויף די בעקוועמליכקייטען, כדי מיר זאָלען קענען מאַכען אַ לעבען. זי ניט אונז ליכט, נאָהרונג, וואַסער צו טרינקען, שטאָף פֿאַר קליידער, האָלץ און לייט פֿאַר דירות א. א. וו. מיר קענען אָבער ניט קומען אויף אַלעס פֿערטיגען און נעהמען פֿון דער נאַטור אַליין, וואָס אונז איז נויטיג. אום מיר זאָלען קענען בעפֿרידיגען אונז זענען בעדירפֿנישען מיט די מתנות פֿון דער נאַטור, מוז מען פֿרי־הער אַר ב י י ט ע ן. בלויז פֿון לופֿט און ליכט קענען מיר געניסען אָהן אַרבייט. פֿאַר די איבעריגע טובות, וואָס די נאַטור טהוט מיט אונז, מוזען מיר צאָהלען אַ ציגל אין דער פֿאַרם פֿון אַרבייט. אפֿילו וואַסער בעקומען מיר זעלטען אומזיסט. נאָר דורך דער אַרבייט ווערט דאָס מאַטעריאַל פֿון דער נאַטור פֿער־וואַנדעלט אין פֿראָדוקטען. ניט אַלע זאָכען, וועלכע בעפֿרידיגען אונזערע בעדערפֿנישען, זיינען פֿראָדוקטען. לופֿט און ליכט, למשל, זיינען בלויז מתנות, טובות פֿון דער נאַטור. ריידען מיר אָבער פֿון פֿראָדוקטען, טאָ דאַרף מען שטענדיג פֿערשטעהן, אז מיר האָבן בען דאָ אין זינען אַזוינע זאָכען, וועלכע ענטהאַלטען אין זיך מ ע נ ש ל י כ ע אַר ב י י ט. אָהן אַרבייט קאן ניט זיין קיין פֿראָדוקציע, פֿונקט ווי זי קען ניט זיין אָהן דער נאַטור.

אַר ב י י ט ה י י ס ט א ו י ס ג ע ב ע ן כ ה, ע נ ע ר־ג י ע. ניט יעדעס אויסגעבען פֿון ענערגיע האָט אָבער אַ ווירט־שאַפטליכע בעדייטונג. ווען איינער וועט, למשל, גיסען וואַסער אין אַ זיפֿ, אָדער ווען ער וועט אויסהאַקען בוימער אין וואַלד און זיי

דערנאך פערברענגען, אז קיינער זאל פון זיי קיין הנאה ניט האבען, מען ער זיך דערביי מוטשען ביז שווייס, קיין ארבייט אין ווירט-שאפטליכען זיגן וועט דאס ניט זיין.

ווירטשאפטליכע אדער, בעסער גע-
זאגט, פראדוקטיווע ארבייט הייסט
אזא ארבייט, וואס האט דעם צוועק
צו בעפרידיגען א מענשליכע בע-
דערפעניש, אדער וואס בעשאפט פרא-
דוקטען, וועלכע קענען בעפרידיגען
מענשליכע בעדערפענישען.

ווען די ארבייט ווערט געטהאן פאר אינדיווידוע-
לע פערזענליכע בעדערפענישען, פאר אזוינע צוועקען, וועלכע
קענען בריינגען נוטצען בלויז דעם יעניגען, וועלכער טהוט די
ארבייט און ניט קיין אנדערן, דאן האט די פאליטישע עקאנאמיע
מיט דעם ניט צו טהאן. עסען, טרינקען, צ. ב., זיינען נוצליך,
און ממילא איז די ארבייט, וואס ווערט פערזענלעך בשעת'ן
עסען אויך נוציג, אבער דאס איז אינדיווידועל-נוצליכע ארבייט,
ווייל די ארבייט פון עסען בריינגט נוצען בלויז דעם אינדיווידואם,
וועלכער טהוט די ארבייט. פאר אן אנדערן קען דויע ארבייט
גארניט אויפטהאן. פאליטישע עקאנאמיע, אלס א געזעל-
שאפטליכע וויסענשאפט, האט בלויז צו טהאן מיט
געזעלשאפטליך-נוצליכע ארבייט, ד. ה. מיט אזא ארבייט, וועלכע
קען בעפרידיגען א בעדערפעניש, ניט נור פון דעם, וועלכער טהוט
די ארבייט, נור פון יעדען איינציגען מיטגליעד פון דער געזעלשאפט.
די ארבייט פון עסען און טרינקען ווערט דעריבער פון שטאנד-
פונקט פון פאליטישער עקאנאמיע ניט בעטראכט פאר אן ארבייט,
וואס בעפרידיגט א געזעלשאפטליכע בעדערפעניש. דאס נעהען
שטיוועל — הגם די שטיוועל ווערט דערנאך בענוצט פון דעם שום-
טער, וועלכער האט זיי געמאכט — איז יא א געזעלשאפטליך-
נוצליכע ארבייט, ווייל די ארבייט פון נעהען שטיוועל קען אויך
בעפרידיגען א בעדערפעניש פון אן אנדער מענשען.

ווען צוויי לענדער האבען דיועלביגע נאטור בעדינגונגען אין
האבען אויך די זעלביגע געצייג, וועט די פראדוקציע זיין ערפאלג-
רייכער דארטען, וואו עס ווערט פארטהאן מעהר ארבייט. (*)

(*) אומעסום, וואו מיר געברויכען אין דעם דאזיגען ווערק דאס
ווארט „ארבייט“ מיינען מיר געזעלשאפטליך-נוצליכע ארבייט.

די פראגע איז אָבער: ווי געפינט מען א מאָס אויסצומעסטען דעם סכום אַרבייט, וואָס ווערט פערטהאָן? מיר האָבען דאָך פערשיידענע סאָרטען אַרבייט. די אייגענשאַפט פון שוסטער'ס אַרבייט איז דאָך ניט גלייך צו דער אייגענשאַפט פון שניידערס אַרבייט, און זייערע ביידענס אַרבייט זיינען פערשידען פון דער אַרבייט, וואָס דער שמיעד טהוט. דער שוסטער אַרבייט ניט מיט די זעלביגע מוסקולען, מיט די זעלביגע נערווען, ווי דער שניידער; און דער שמיעד ווידער געברויכט אנדערע מוסקולען צו דער אַרבייט, ווי די ערשטע ביידע. מיר האָבען פראָסטע, גע-וועהנליכע אַרבייט פון א געוועהנליכען שכיריום, פון א פראָסטען טאג-לוינער, מיר האָבען אויך די גאנץ קאָמפליצירטע אַרבייט פון א גרויסען מעכאניקער, פון א געלעהרטען, פון א קינסטלער. ווי קען אָנגעווענדעט ווערען — וועט מען פרעגען — איינע און די-זעלבע מאָס צו פערשיידענע זאָרטען, צו פערשיידענע אייגענשאַפט-טען און וואָס, וועלכע אַרבייט, דיענט פאר אַן איינהייט אום צו מעסטען די גאנצע סומע געזעלשאַפטליך-נוצליכע אַרבייט, וואָס ס'ווערט פערווענדעט?

דער תירוץ איז, אז מיר אינטערעסירען זיך ניט מיט דעם שטייגער, ווי יעדער אַרבייטער לאָזט אויס זיין כח, זיין ענערגיע, נאָר מיט דעם סך הכול כח, וואָס ווערט בכלל אויסגע-געבען פאר נוצליכע צוועקען. מיר מעסטען אויס די ענערגיע, די אַרבייטס-קראַפט, וואָס ווערט פערטהאָן און מיר קימערען זיך ניט מיט דעם, וועלכע מוסקולען, וועלכע נער-ווען עס זיינען געברויכט געוואָרען ביי דער אַרבייט. פאר דעם עקאָנאָמיסט איז די ענערגיע פון איין אָרגאן גלייך צו דער ענערגיע פון צווייטען אָרגאן; פאר איהם זיינען אלע טיילען פון קערפער גלייך. די ענערגיע, וואָס דער שוסטער פערווענדעט ביים נעהען א פאָר שטיוועל, איז פאר'ן עקאָנאָמיסט גלייך צו דער ענערגיע וואָס א געלעהרטער לאָזט אויס צו שרייבען זיין ווערק. אין גע-וועהנליכען לעבען איז אויך אזוי. מען זאָגט: חיים דער שניידער האָרעוועט מעהר פון ברוך דעם שמיעד, אז דער אָדער יענער דאָך-טאָר אַרבייט מעהר, ווי דער אָדער יענער אינזשינער; מען בע-טראַכט דאָ אַלעזאָ ניט די איכות פון דער אַרבייט, נאָר די כמות. מען בעטראַכט די אַרבייט, ווי א פערשווענדונג פון מאַרק, נערווען, מוס-קולען, בלוט א.א.וו. ווי דיזע פערשווענדונג קומט פאָר,

וועלכע מוסקולען, מארד און נערווען עס ווערען געברויכט צו דער ארבייט — וועגען דעם רעדט מען ניט.

אלס מאָס דיענט די ארבייט פון א געוועהנליכען אונגעלערנטען ארבייטער. זיין ארבייט איז די איינפאכסטע, און דעריבער דינט זי אלס מאָס. מיר נעהמען א דורכשניטליכען אונגעלערנטען ארבייטער פון מיטעלען געזונד, מיט מיטעלע געצייג און דער סכום ארבייטס קראפט, וואָס ער פערווענדעט א טאָג, למשל, דיענט אלס איינהייט. די יעניגע ארבייט, צו וועלכע מען דארף זיך פריהער לערנען, איז שוין קוואליפיציירטע ארבייט, זי איז שוין פון א העכערער אייגענשאפט, און הגם דער קוואליפיצירטער ארבייטער ארבייט די זעלבע שטונדען, ווי דער פראָסטער ניט-נע-לערנטער ארבייטער, ווערט אָבער זיין ארבייט בעטראַכט פאַר א גרעסערע סומע ענערגיע, ווי ביים אונגעלערנטען. אום צו קענען טהאָן די קוואליפיצירטע מלאכה מוז מען דאָך פריהער פערווענדען צייט צו ערלערנען. א שוסטער דארף זיך לערנען, לאָמיר אָננעהמען, 2 יאָהר אום צו קענען די מלאכה; א זייגער-מאַכער — פינף יאָהר; א דאָקטאָר — 10 יאָהר. און דעריבער דארף צו דער מאָס ארבייט, וואָס זיי פערווענדען, ווען זיי זיינען שוין אויסגעלערנט, אויף צו גערעכענט ווערען די ענערגיע, וואָס זיי האָבען פערווענדעט פאַר דער צייט, ווען זיי האָבען געלערנט די ארבייט.

10 שעה ארבייט פון א געוועהנליכען ארבייטער וועט דעריבער זיין גלייך, לאָמיר זאָגען, צו 8 שעה ארבייט פון א שוסטער; צו 6 שעה פון א זייגער-מאַכער, צו 1 שעה פון א דאָקטאָר, א.א.וו.

דער סכום ארבייט אין א געוויסע לאַנד ווענדט זיך

(1) פון דער גרויס פון דער בעפעלקערונג, פון דער אַכט-סאָלטער צאָהל מענשען, וואָס זיינען פאַראַן.

וואָס מעהר מענשען עס איז פאַראַן אין א לאַנד, אלס מעהר ארבייטס-קראַפט איז דאָס לאַנד עלול צו צושטעלען. מענשען זיינען פאַר דעם לאַנד וויכטיג, פונקט ווי גוטע נאַטור-בעדינגונגען. ווען די פערזאָנלעכע שטאַטטען וואָלט מיט הונדערט יאָהר צוריק פערמאַכט איהרע גרענעצען און ניט אריינגעלאָזען אימיגראַנטען, וואָלט זי געוויס ניט געקענט ענטוויקלען אזא רייכקייט, אזוי פיעל האָב און גוטס, ווי איצט. דער צופאָל פון מענשען פאַר א לאַנד, וואָס האָט גענוג נאַטירליכע רייכטימער, איז א גליק. וואָס מעהר מענשען, אלץ מעהר ארבייטס קראַפט און אלץ בעסער די פראָ-

דוקציע. וועניג מענשען אין א לאנד איז א סימן דלות. פראנקייט איז מיט רעכט זעהר שטארק בעזארגט צוליעב דעם, וואָס איהר בעפעלקערונג בלייבט אומגעפעהר שטעהן אויף איין אָרט און פערגרעסערט זיך ניט. עס איז קיין צווייפעל ניט, אז איינע פון די אורזאכען, פאר וואָס דייטשלאנד איז עקאנאמיש שטארק קער פאר פראנקרייך, איז וואָס די בעפעלקערונג פון דייטשלאנד וואקסט שנעלער, ווי די בעפעלקערונג פון פראנקרייך.

אין דער געשיכטע געפינען מיר ניט וועניג שטאמען, וועלכע האָבען געזוכט אלערליי מיטלען, אום צו פערגרעסערען די בעפעלקערונג. אין קאלבער'ס צייטען (אין דער צווייטער העלפט פון 17טען יארהונדערט) איז אין פראנקרייך געווען ארויסגעגעבען א געזעץ, וועלכער האָט בעפרייט פון אַבצאָהלונגען אויף 5 יאָהר אלע די, וועלכע האָבען חתונה געהאט ביז 21 יאָהר. די יעניגע, וועלכע האָבען געהאט 10 קינדער, זיינען בעפרייט געוואָרען אויף שטענדיג פון אַבצאָהלונגען.

די אבסאָלוטע צאָהל מענשען אין א לאנד ניט אָבער נאָך ניט קיין קלאָהרע פארשטעלונג פון דער אַרבייטס־קראַפט, ווייל די מאָס אַרבייט איז אַבהענגיג ניט פון סתם מענשען, נור פון די אַרבייטער מענשען. מענער אַרבייטען מעהר, ווי פרויען, קינדער, און אלטע לייט, זיינען שלעכטע אַרבייטער, אָדער נאָך קיין אַרבייטער ניט. און דעריבער דאַרף מען נעהמען אין אַנבעט טראַכט ניט נור די כמות, ניט נור די גרויס פון דער בעפעלקערונג, נאָך אויך די איכות, דעם סאָרט מענשען, פון וועלכע די בעפעלקערונג איז צוזאַמענגעשטעלט. די מאָס אַרבייט ווענדעט זיך אויך

(2) פון דער קוואַליטעט פון דער בעפעלקערונג, פון דעם סאָרט מענשען, פון וועלכע די בעפעלקערונג איז צוזאַמענגעזעצט. דערביי דאַרף מען נעהמען אין אַכט

(א) די פערטייטונג אַויף געשלעכטער. א געלעהרטער האָט אויסגערעכענט, אז דער כח פון א פרוי איז גלייך צו פינף ניינטעל פון א מאַנ'ס כח. דאָס הייסט, אז יעדער מאַנסביל האָט אונגעפעהר צוויי מאָל אזוי פיעל כח, ווי א פרויענצימער. עס איז דעריבער פערשטענדליך, אז אום צו האָבען א ידיעה פון דער אַרבייטס־קראַפט, וואָס געפינט זיך אין א געזעלשאַפט, דאַרף מען וויסען די צאָהל פרויען אין פראָץ פאַרציע צו דער צאָהל מאַנספערשוינען. אויסער דעם, וואָס

פרויען זיינען בטבע שוואכער, נעהמען זיי בכלל א קלענערען אנט-
טייל אין דער פראדוקציע ווי די מענער און געווענהליך קומט
אויס אויפ'ן גורל פון די מענער אויסצוהאלטען די פרויען. אין
די אייראפעאישע לענדער זיינען אויף יעדע טויזענד מענער פאראן
1024 פרויען; אין אזיען — 958; אין אויסטראליען — 852;
אין אפריקא — 968; אין אמעריקא — 973.

מיט דער ענטוויקלונג פון דער טעכניק און ארבייטס צוטייל-
לונג ווערט אויך די פרוי אין איהר ארבייט אלץ מעהר אויסגע-
נליכען צום מאן. מאנכע אינדוסטריען בעשטעהען דערהויפט פון
פרויען ארבייטער, ווי צ. ב. די בלוזען-אינדוסטרי (ליידס וויסט
מייקערס). די פערטיילונג פון די געשלעכטער הערט אויף צו
שפיעלען א גרויסע ראליע אין דער פראדוקציע פון לאנד.

א פיעל גרעסערע בעדייטונג ווי די פערטיילונג פון געשלעכט-
טער איז

(ב) דער עלטער פון די מענשען אין
דער געזעלשאפט. קליינע קינדער און אלטע לייט זיינען ניט קיין
ארבייטער און האבען פאר דער ווירטשאפט קיין בעדייטונג ניט.
קינדער ביז'ן עלטער פון 15 יאָהר זיינען ניט פעהיג צו דער אר-
בייט. דאָס זעלבע זיינען שוין אלטע לייט פון איבער 70 יאָהר
אויסגענוצט, אויסגעארבייט און טויגען ניט פאר דער פראדוקציע.
דאָס, וואָס אין פיעלע לענדער, עקזיסטירט נאָך קינדער-ארבייט
און וואָס אלטע לייט זיינען געצוואונגען צו ארבייטען אום זיך
צו דערהאלטען, איז קיין בעווייז ניט, אז עס דאָרף זיין אזוי. די
קינדער ארבייט און די ארבייט פון אלטע לייט איז א ניט-נאָר-
מאלע ערשיינונג און דאָרף בעזייטיגט ווערען. קינדער ארבייט
איז אן אונגליק פאר דער געזעלשאפט. צוליב דעם, וואָס מען
פאנגט אָן צו ארבייטען צו יונג, ווערט דער אָרגאניזם אויסגע-
מוטשעט און ער קען זיך ניט ענטוויקלען. די יעניגע, וועלכע האָ-
בען געארבייט קינדווייז, ווערען שפעטער אין די מיטעל-יאָהרען צו
ניך אלט און אונפעהיג צו דער ארבייט. פאר דער פראדוקציע
איז פיעל בעסער, עס זאָל זיין פערבאָטען קינדער ארבייט. אין
פיעלע לענדער איז דער פערבאָט שוין איינגעפיהרט. אין די אַנ-
דערע לענדער וועלען אויך פריהער אָדער שפעטער מוזען דורכגע-
פיהרט ווערען געזעצען קעגען קינדער ארבייט.

אין'ם עלטער צווישען 15 און 20 יאָהר איז די ארבייטס-

קראפט נור ענטוויקעלט אויף א העלפט. דאָס זעלבע איז אין'ם עלטער פון 60 ביז 70 יאָהר.

די בעסטע אַרבייטס־צייט איז פאַר'ן מענשען ביי נאָרמאַלע בעדינגונגען אין'ם עלטער פון 20 ביז 60 יאָהר. און ווען מיר ווילען וויסען וואָס פאַר אַ נאַציע געפינט זיך איין אין די בעסטע בעדינגונגען בנוגע דער ווירטשאַפט, טאָ דאַרף מען הויפטזעכליך געהמען אין אַנבעטראַכט די צאָהל מענשען אין'ם עלטער פון 20 און 60 יאָהר. די אַנדערע מענשען גיבען וועניג אָדער נאָר ניט צו צו דער פראָדוקטיווער קראַפט פון דער געזעלשאַפט. פער־קעהרט, זיי לעבען אויפ'ן חשבון פון די פראָדוצירענדענדע מענשען. די מאָס געזעלשאַפטליכע אַרבייט איז אויך אַבהענגיג

(ג) פון דעם געזונדהייטס־צושטאַנד פון דער בעפעלקערונג, פון דער צאָהל קראַנקע, וואָס זיינען אונגעהיג צו דער אַרבייט. ביי צוויי לענדער מיט אַ גלייכער בעפעלקערונג און מיט דער גלייכער צאָהל פרויען, קינד־דער און אַלטע לייט, וועט די מאָס אַרבייט זיין גרעסער דאָרטען, וואו די צאָהל קראַנקע איז קלענער.

די קראַנקהייטען אין אַ לאַנד זיינען שטאַרק פערבונדען מיט דעם וואוילשטאַנד און דעם קולטור־צושטאַנד. דאָרטען, וואו די בעפעלקערונג איז אַרעם, ערנעהרט זיך שלעכט, לעבט ביי שלעכטע סאַניטאַרע און היגיענישע בעדינגונגען, זיינען קראַנקהייטען מעהר ענטוויקעלט. די נידריגע מדרגה פון קולטור, די אונגוויסענ־הייט איז אויך מייסטענס אַ רעזולטאַט פון די שלעכטע בעדינגונגען, אין וועלכע אַ פאָלק געפינט זיך. ווען די בעפעלקערונג איז ניט אַרעם, איז זי מעהר ציוויליזירט, בענוצט זי זיך מעהר מיט דעם ראַט פון דאָקטוירים און האָט אין זיך וועניגער קראַנקע. דאָס געזאָגטע פאַסט זיך אויך בנוגע דער שטערבליכקייט פון אַ געוויסען לאַנד.

ווייטער דאַרף מען זיך רעכענען מיט דער

(ד) צאָהל מענשען, וועלכע אַרבייטען סתם ניט, ניט ווייל זיי קענען ניט, נאָר ווייל זיי ווילען ניט, אָדער ווייל זיי דאַרפען ניט אַרבייטען. אזוינע מענשען זיינען פאַראַן ניט וועניג אין אונזערע צייטען. אויסער דעם וואָס זיי שטעקען אַליין ניט אַריין אַ פינגער אין קאַלטע וואַסער, פיהרען זיי אַ פאַראַזימישען לעבען און געניסען פון פרעמדער פראָצע. ניט וועניג איז דאָס צו פערדאנקען דעם צושטאַנד, וואָס די געזעלשאַפט איז פונדאָרערגעטיילט אויף קלאַסען.

דער קלאסען־שטאט גיט פריווילעגיעס איין קלאס אויפ'ן חשבון פון צווייטען קלאס.

די מאָס אַרבייט היינט אויך אַפּ

(ה) פון דער אַרבייטס־לאַזיגקייט, ס'לעק און קריזיסען. מענשען קענען זיין געזונד, פריש, ענער־גיש און דאָך קענען זיי ניט אַרבייטען און פּראָדוצירען רייכקייט. די אורזאך דערפון ליגט ניט אין די אַרבייטער אליין, נאר אין די געזעלשאַפטליכע בעדינגונגען, אין דער אָרגאַניזאַציע פון דער ווירטשאַפט. אין דער היינטיגער געזעלשאַפט איז אַרבייטס־לאַזיגקייט אַ געווענהליכע ערשיינונג. אין יעדער אינדוסטריע איז אַ געוויסע צייט פון יאָהר סלעק. די קריזיסען ווידער זיינען שוין אויך פון די איינגעפּרעסענע קראַנקהייטען אין אונזער פּאָלקס אָרגאַניזם.

אין די צייטען פון סלעק און קריזיסען געהט אין ניוועז אַ נואַלדיגע קוואַנטיטעט אַרבייטס קראַפט. די געזעלשאַפט פער־לירט זעהר אַ פּולע צולעב דער אַרבייטס־לאַזיגקייט. די אַרבייטס־לאַזע, ווען זיי וואָלטען געפונען אַרבייט, וואָלטען געקענט שאַפען זעהר פיעל רייכקייט פאר דער בעפעלקערונג. מיר מאַכען דאָ ניט אַ חקירה ודרישה וועגען די אורזאכען, וועלכע בעשאַפען די אַר־בייטס־לאַזיגקייט. דאָס וועלען מיר טהאָן שפּעטער. דאָ ווילען מיר בלוין פעסטשטעלען דעם פאַקט, אז אַרבייטס־לאַזיגקייט פערקלער־נערט זעהר פיעל די קוואַנטיטעט געזעלשאַפטליך־נוצליכע אַרבייט. אַנשטאט דעם, וואָס מען וואָלט קענען אַרבייטען 52 וואָכען אַ יאָהר, אַרבייט מען איצט דורכשניטליך ניט מעהר ווי 35, 30, 25 וואָכען אַ יאָהר. די אַרבייטס־לאַזיגקייט ווירקט אויף דער ווירט־שאַפט פונקט אזוי ווי אַ קראַנקהייט, וואָס בעפאַלט דעם אַרביי־טער 20—15 וואָכען יעדען יאָהר.

ביז איצט האָבען מיר גערעדט פון דער מאָס אַרבייט, וואָס ווערט אויסגעגעבען אין אַ געזעלשאַפט. מיר האָבען ערקלעהרט די בעדינגונגען, פון וועלכע די מאָס אַרבייט איז אָבהענגיג. מיר האָבען געזעהען, אז די קוואַנטיטעט בכלל ווענדעט זיך (1) פון דער צאָהל פּראָדוקטיווע אַרבייטער און (2) פון דער אַרבייטס־צייט, ווי פיעל יעדער פּראָדוקטיווער אַרבייטער פערברענגט פאר פּראָדוקטיווע, געזעלשאַפטליך־נוצליכע אַרבייט. דערמיט איז נאָך אָבער די זאך ניט געענדיגט. צוויי אַרבייטער קענען אַרבייטען דויעלכע צייט און דאָך קען איין אַרבייטער פערווענדען מעהר און דער צווייטער

קען פערוענדען ווייניגער ארבייטס ענערגיע. מען זאגט דאן, אז די איכות, די אייגענשאפט פון דעם ערשטען ארבייטער איז אנדערש, ווי די איכות פון צווייטען ארבייטער.

די איכות פון דער ארבייט ווערט בעשטימט דורך דער אינטענסיוויטעט, דורך אָנגעשטרענגקייט פון דער ארבייט. אין א טאָג קען אן ארבייטער ארויסגעבען פון זיך מעהר אָדער וועניגער ארבייטס־קראַפט; דאָס ווענדט זיך דערפון. אויף וויפיל דער ארבייטער שטרענגט זיך אָן ביי דער ארבייט, ווי ווייט ער ארבייט אינטענסיוו. עס ארבייטען צ. ב. צוויי קוילען גרעכער מיט גלייכער געצייג. איינער נעמט ארויס אין א טאָג א טאָן קוילען, דער אנדערער — צוויי טאָן. דער צווייטער גיט דאָ ארויס אין א טאָג צוויי מאָל אזוי פיל ארבייטס־ענערגיע, ווי דער ערשטער, די ארבייט פון צווייטען איז דאָפּעלט־אינטענסיוו, ווי די ארבייט פון ערשטען.

די אינטענסיווקייט היינט אָב פון פיעלע און פערשידענע בעדינגונגען. מאַנכע בעדינגונגען געפינען זיך אין דעם ארבייטערס אייגענעם אָרגאניזם. דאָס איז זיין קראַפט, געזונדקייט און געוואוינהייט צו דער ארבייט.

א צו לאַנגער ארבייטס־טאָג שוואַכט אָב דעם ארבייטער, שאַדעט זיין געזונד און פערקלענערט ממילא די אינטענסיווקייט פון דער ארבייט. אלע צ. ב. וויסען, אז אין דער ערשטער העלפט פון ארבייטס־טאָג געהט ארויס מעהר ארבייט ווי פון דער צווייטער העלפט. וואָס לענגער דער ארבייטס־טאָג ציהט זיך, אלץ וועניגער אינטענסיוו איז די ארבייט. פאר קיין אינדוסטריע לוינט גיט צו האָבען א צו־לאַנגען ארבייטס־טאָג, א 12-שעה'דיגער ארבייטס־טאָג גיט ארויס מעהר ארבייט, ווי א 14 שעה'דיגער. אן 8-שעה'דיגער ארבייטס־טאָג ביי די איצטיגע בעדינגונגען איז פרוכטבארער ווי א צעהן שעה'דיגער. קיין אינדוסטריע, וואו עס איז איינגעפיהרט אן 8 שעה'דיגער ארבייטס־טאָג, קען זיך גיט בעקלאָגען אויף קנאַפ ארבייט.

די געוואוינהייט שפיעלט אויך א ראלע ביי דער ארבייט. וואָס מעהר אן ארבייטער איז געוואוינט צו זיין ארבייט, אלץ פרוכטבארער, אינטענסיווער איז זיין ארבייט. די אינטענסיווקייט פון די ענגלישע ארבייטער ערקלעהרט זיך דערמיט, וואָס זיי זיינען פון דורות געוואוינט צו דער ארבייט. אנדערע בעדינגונגען

גונגען פאר דער אינטענסיווקייט פון דער ארבייט זיינען פערבונדן דען מיט דער פאָרם פון דער פראָדוקציע, וואָס הערשט אין דער געזעלשאַפט. אין אַ מאַשינען-פראָדוקציע איז דער ארבייטער אונטערדריקט צו דער מאַשין, ער איז געצוואונגען איהר נאָכצו-האַלטען, ער קען נישט לאָזען געהן די מאַשין אליין און דעריבער קען מען אלס כלל בעהויפטען, אז מאַשינען פערגרעסערען די אינ-טענסיווקייט פון דער ארבייט.

די אינטענסיווקייט האָט אויך זעהר פיעל צו טהאָן מיט דעם, ווי די געזעלשאַפט בעציהט זיך צום ארבייטער, מיט די געזעצען, וועלכע הערשען אין אָט דער הינזיכט.

געצוואונגענע ארבייט, די ארבייט פון מורא וועגען, ווען מען ארבייט, ווייל מען האָט מורא פאר'ן שטעקען, איז זעהר אַ שלעכט-טע אונפֿרוכטבארע ארבייט. דער ארבייטער וויל דאָן נישט אַר-בייטען מיט חשק, מיט זיין גאנצער ענערגיע, אויף וועלכע ער איז פעהיג. אזא ארבייט איז געווען ביי די שקלאפען אין די אלטע צייטען, אויך די ארבייט פון די פויערים נישט לאנג צוריק אין רוסלאנד, איידער זיי זיינען פריי געוואָרען. עס איז פעסט-געשטעלט, אז דורכשניטליך נישט דער שקלאף ארויס פון זיך ווע-ניגער ווי אַ העלפט פון דער ענערגיע, וויפיעל ער וואָלט געקענט ארויסגעבען אָהן אַ שום היזק פאר זיין געזונד. עס איז שוין לאנג בעקאנט, אז די שקלאפען-העררען פלעגען די געאיילטע אַר-בייט אָבגעבען פרייע ארבייטער און פלעגען עס נישט אָנטרויען צו זייערע שקלאפען.

לויט דער מיטטיילונג פונ'ם ענגלישען קאָנסול אין פערנאמ-בוקא האָט די ארבייט פון שקלאפען אויף אַ געוויסע צוקער פאָרם געקאָסט 4 מאָל טייערער ווי די ארבייט פון פרייע מענשען. ביי שקלאפען האָט געקאָסט 4,521 פונט שטערלינג, ביי פרייער אַר-בייט האָט די זעלבע פראָדוקציע געקאָסט 1,080 פונט שטערלינג. דערמיט ערקלעהרט זיך טיילווייז אויך דאָס, וואָס די אינ-דוסטריעלע שטאַטען פון נאָרד אמעריקא זיינען געשטאַנען פאר דער אָבשאַפונג פון שקלאפֿעריי. די ענטוויקעלטע אינדוסטריע האָט זיך גענויטיגט אין פֿרײַע, נישט פערשקלאַפטער אַר-בייט. וואָס גרעכער און ווילדער עס זיינען די פאָרמען פון שקלאַ-פֿעריי, אלס נידעריגער איז די אינטענסיווקייט פון דער שקלאַפֿען-ארבייט.

מאכען מיר בקצור דעם סך-הכל פון אלעם, וואָס מיר האָבען

- דאָ געזאָגט אין אונזער קאפיטעל וועגען ארבייט, זעהען מיר, אז
 די קוואַנטיטעט ארבייט פון א געזעלשאפט איז אבהענגיג
 (א) פון דער צאָהל פֿר אַ ד ר ו ק ט י ו ו ע ארבייטער,
 (ב) פון דער ארבייט־צייט אין טאָג און יאָהר,
 (3) פון דער אינטענסיווקייט ביי דער ארבייט.



4טע לעקציע.

דאס צוזאמענארבייטען און די ארבייטס-צומיילונג

דאס איינפאכע און קוואליפיצירטע צוזאמען ארבייטען; די נוצען פון חברות א'דיגער ארבייט; די ארבייטס צומיילונג; די ענטשטעהונג פון ארבייטס צומיילונג; געזעלשאפטליכע און מעכנישע ארבייטס צומיילונג; די ארבייטס צומיילונג צווישען שטאדט און דארף; די ענטוויקלונג פון דער געזעלשאפטליכער ארבייטס צומיילונג דורך די אויסגעבעסערטע מער-קעחר-מיטלען; די בעדייטונג פון דער מעכנישער ארבייטס צומיילונג. די שלעכטע זייטען פון דער מעכנישער ארבייטס צומיילונג. די מיינונג פון גרויסע שריפטשטעלער איבער דער מעכנישער ארבייטס צומיילונג.

ווען מיר האָבען אין פאָריגען קאפיטעל בעטראכט די סוואני טיטעט ארבייט און איהרע אייגענשאפטען, האָבען מיר געהאט אין זינען א געזעלשאפט, וואָס בעשטעהט פון איינציגע ארבייטער, וועלכע האָבען קיין שום שייכות ניט צווישען זיך, א געזעלשאפט וואו יעדערער ארבייט בעזונדער, און די ארבייטער זיינען ניט פערבונדען צווישען זיך אין דער צייט פון זייער ארבייט.

מיר ווייסען אָבער, אז גלייך פון די ערשטע צייטען האָט שוין דער מענש ניט געארבייט ביחירות, אז פון אייביג אָן האָט דער מענש ניט נור געלעבט מיט נאָך מענשען צוזאמען, נאָר האָט אויך געארבייט בחברותא, צוזאמען מיט אנדערע, קאָאָפּעראַטיוו. מיר מוזען זיך דעריבער אָבשטעלען אויף די פערשיידענע פאָרמען פון צוזאמענארבייטען און זייער איינפלוס אויף דער פאָלקס ווירט-שאפט.

אונטער קאָאָפּעראַציע, אָדער צו-זאמענארבייט פערשטעהען מיר א פער אייניגונג פון פערשיידענע מענ-שען און זייערע קרעפטען פאר גע-וויסע ווירטשאפטליכע צוועקען.

די צוועקען, פאר וואָס מענשען ארבייטען צו-זאמען, ווי אויך דער שטייגער, די ארט און ווייזע ווי אַזוי מען ארבייט צוזאמען, קענען זיין פערשיידען און דעריבער האָט

בען מיר אויף פערשיידענע פאָרמען פון צוזאמענארבייט, וועלכע קענען בכלל איינגעטיילט ווערען אין צוויי הויפט־פאָרמען: (1) דאָס איינפאכע צוזאמענארבייטען און (2) דאָס קוואליפיצירטע צוזאמענארבייטען.

אונטער איינפאכע צוזאמענארבייט פערשטעהט מען אזוינע סאָרטען אונטערנעמונגען, וואו יעדער פון די ארבייטער טהוט אין דערזעלבער צייט דיוועלבע ארבייט, ווי דער צווייטער. די בעדייטונג פון אזא צוזאמענארבייטען פאר דער פראָדוקצאָן בע־שטעהט, ערשטענס, אין דעם, וואָס זי מונטערט אויף די אַרבייטער, זי בעשאַפט אַן ענערגישע אַרבייטס־לוסט־גע שטימונג. ווען אַ סך מענשען אַרבייטען צוזאמען פיהלט זיך יעדערער מוטה־גער, קרעפטיגער און די ארבייט איז ממילא אינטענסיווער און פרוכטבארער. נעהמט די ארבייט פון צוואנציג מענשען, ווען זיי ארבייטען בעזונדער, אין בעזונדערע צימערען און די ארבייט פון דיוועלביגע צוואנציג מענשען, ווען זיי ארבייטען אין איין צימער, בחברותא, אין קאמפאניע, און איהר וועט זעהן ווי גרויס עס איז דער אונטערשייד און די רעזולטאטען. אין אַ קאמפאניע איז יעדער אויפגעלייגט און ארבייט גאָר מיט אַן אנדער חשק, ווי ווען ער ארבייט אליין.

צווייטענס, געהט ביים צוזאמענארבייטען אוועק וועניגער הוצאות. איין גרויסער צימער פאר צוואנציג מענשען איז אַ סך ביליגער ווי 20 קליינע צימערען פאר יעדען בעזונדער ארבייטער. אויסערדעם קאסט וועניגער בעלייכטונג, בעהיצונג און אלע אַנדערע מעבעל. ביים צוזאמענארבייטען געהט אוועק אַ סך ווע־ניגער רויה־מאטעריאַל. 20 שניידער אין 20 בעזונדערע וואַר־שטאַטען וועלען פערזונדען מעהר טויז פאר אַ געוויסע צאָהל קליידער, ווי 20 שניידערס אין איין צימער, וועלכע אַרבייטען אין דער זעלבער צייט. דער יתור, די איבעריגע שטיקלעך וועלכע בליי־בען פון שניידען, געהען אין ניוועז ביי איינצעלנע שניידערס, בעת זיי קענען ווערען פערברויכט דאן, ווען מען ארבייט צוזאמען.

דריטענס, קען מען דורך איינפאכען צוזאמענארבייטען ענדי־גען אַ געוויסע אַרבייט אין אַ קורצער צייט און דאָס איז טיילמאָל זעהר וויכטיג. אין שניט צייט, ווען מען מוז די תבואה אַרונטער־נעהמען פון פֿעלד אין אייניגע טעג, איז נויטווענדיג, אז אַ סך אַרבייטער זאָלען אַרבייטען צוזאמען אין איין צייט. עס איז אין

אזא פאל וויכטיגער, אז צוזאנצוגארבייטער זאלען ארבייטען למשל דריי טעג, איידער איין ארבייטער 60 טעג.

פערטענס, זיינען פאראן אזונע פאלען, ווען דאס איינפאכע קאאפעראטיווע צוזאמענארבייטען שפארט איין א סך צייט. דאס איז דארטען, וואו צווישען דעם אָנפאנג און דעם ענד פון דער ארבייט איז פאראן א געוויסער מהלך. ביים בויען א מויער שטעהט א שורה מענשען צווישען דעם פלאץ, וואו עס ליגען די ציגעל ביז דעם מויערער. יעדער ציגעל געהט דורך די הענד פון דער גאנצער שורה. דער ערשטער דערלאנגט דעם צווייטען, דער צווייטער — דעם דריטען א. א. וו. ביז דער ציגעל קומט צום לעצטען, וועלכער ליגט עס אוועק אויף זיין בעשטימטען פלאץ. דורך אזא שטייגער איז די ארבייט פיעל גיכער, ווי ווען איין מענש וואלט דארפן אליין שלעפען די ציגעל פון זייער פלאץ און זיי אריינמויערען.

פינפטענס דאס צוזאמענארבייטען גיט די מעגליכקייט, אז די ערפאהרונגען, וואס איינער מאכט ביי דער ארבייט, זאלען אויך נוצען די אנדערע. ווען מען איז צוזאמען, לערנט איינער פון צווייטען, איינער נעמט איבער די מעטאדען פון צווייטען און אויף אים אופן ענטוויקעלט זיך דאס וויסען.

זעקסטענס, איז דאס איינפאכע צוזאמענארבייטען אונפער-מידליך דארטען, ווען דער כח פון איין מענשען איז ניט ביכולת צו טהאן די ארבייט. איין מענש, א שטייגער, איז ניט בכח אויפ'צוהויבען א גרויסען שטיין, אָדער ארויסשלעפען א גרויסע נעץ פון וואסער. יא, ווען עס זאלען אפילו ארבייטען דערביי 20 מענשען איינער נאך דעם אנדערען, וועט אויך די ארבייט גיט גע-טאן ווערען. דא פאָדערט זיך דער כח פון א סך מענשען מיט אמאל און נאך דורך א קאאפעראציע, דורך א פערזאנליכע פון ארבייטער, דורך א צוזאמענארבייטען איז מעגליך אזא סאָרט אר-בייט דורכצופיהרען.

אונטער א קוואליפיצירטע צוזאמענארבייטען פערשטעהען מיר די ארבייט-צוטיילונג, אזוינע סאָרטען אונטערנעהמונגען, וואו יעדער ארבייטער ארבייט נאך אויס איין זאך פאר דעם פראָדוקט אָדער א טייל פון דעם פראָדוקט און דער פראָדוקט גופא ווערט צוזאמענגעשטעלט פון אלעמענס ארבייט צוזאמען. אמבעסטען צו זעהן איז דאס אין א ווארשטאט, וואו מען ארבייט אויס זייער גערס. איין ארבייטער מאכט די שרייפלעך, דער צווייטער מאכט

די פרוזשינעס, דער דריטער פיילט די רעדלעך פאר'ן מעכאניזם, דער פינפטער מאכט די ווייזערלעך, דער זעקסטער פאָלירט און דער זיבעטער נעהמט די אלע זאכען צוזאמען און שטעלט צונויף דעם גאנצען מעכאניזם. דער זייגער איז דאָ אלזאָ דער רעזולטאט פון א צוזאמענארבייטען, וואו יעדערער האָט ניט געטאָן די זעלביגע ארבייט. דער זייגער איז א צוזאמענגעזעצטער פראָדוקט. ער איז אויפגעבויט פון א סך בעזונדערע זאכען. יעדע זאך איז געטהאָן געוואָרען דורך א בעזונדערען מענש.

ביי דעם איינפאכען צוזאמענארבייטען דארפען אלע ארבייטער פערזענלעך די גלייכע מאָס ארבייטס-ענערגיע אין איין און דערזעלבער צייט. אלע דארפען ארבייטען מיט דיזעלביגע מוס-קולען, מיט דיזעלביגע נערווען און נעוועהנליך אויף מיט דער זעלבער אָנשטרענגונג. ביי דער ארבייטס-צומיילונג דארפען ניט אלע ארבייטער ארבייטען מיט דעם זעלבען כח און מיט דערזעלבער אָנשטרענגונג. אויף ניט אלע זיינען מחויב צו ארבייטען אין דער זעלבער צייט. יעדערער קען זיך טהאָן זיין ארבייט בעזונדער. ער קען אָנהויבען פריהער און ענדיגען שפעטער. ער איז ניט אזוי פערבונדען מיט זיינע איבעריגע חברים, וועלכע ארבייטען מיט איהם צוזאמען. די צושניידער (קאטערס), למשל, דארפען ניט דוקא ארבייטען אזויפיל און אין דערזעלבער צייט, ווי די שטעפער (אפערירטאָרס). די לעצטע ניט ווי די פעטעלעך-מאכער (באָטאָנהאַל מייקער) א. א. וו., א. א. וו.

אין א געוויסען גראד געפינען מיר די ארבייטס-צומיילונג שוין אין די גאנץ אלטע, אור-אלטע צייטען. דאָס ערקלעהרט זיך טאָק דערמיט, וואָס ניט אלע האָבען דעם זעלבען און דיזעלבע מעגליכקייט צו טהאָן דיזעלבע ארבייט. די פרויען קענען ניט אימער טהאָן דאָסזעלבע וואָס די מענער, און די אלטע און די קינדער ניט דאָסזעלבע, וואָס די יונגע און דערוואַקסענע.

די פרויען צ. ב. האָבען ניט געקענט שטענדיג אַרומוואַנדערען ווי די מענער. אַלס מוטערס פון קינדער זיינען זיי געוויסע צייטען פון זייער לעבען (ביים טראָגען אין האָבען) געווען צוגע-בונדען צו איין אָרט. אָט די אומשטענדען זיינען אויף געווען די אורזאכען, וואָס די פרויען אין די גאנץ אלטע צייטען האָבען זיך בעשעפטיגט מיט לאַנדווירטשאַפט און די מענער מיט יאָג. זייענדיג צוגעבונדען צום אָרט האָבען די פרויען מעהר געקענט אויפפאַסען אויף די פערזענטלעכע חבואות ווי די מענער, וועלכע האָבן

בען ארומגעוואנדערט אין די וועלדער טאָג און נאכט כדי צו פאָר-
גען חיות.

די גרעסטע ענטוויקלונג האָט די אַרבייטס-צוטיילונג עררייכט
אין די לעצטע צייטען נאָכדעם, ווי דער פערקעהר, די וועגען זיינען
אויסגעבעסערט געוואָרען און נאָכדעם, ווי די טעכניק, די איינפיהר-
רונג פון דאמפ-און עלעקטרישע מאשינען האָט געמאכט אַ גאנצע
איבערקעהרעניש אין דעם אינדוסטריעלען לעבען. איצט איז די
אַרבייטס-צוטיילונג דער פונדאמענט פון דער גאנצער ווירטשאפט.
מיר וועלען קוים געפינען אַ צווייג פון אונזער ווירטשאפטליכען
לעבען, וואו עס זאָל ניט זיין איינגעפיהרט אַן אַרבייטס-צוטיילונג.
עס איז פאָראַן צווייערליי אַרבייטס-צוטיילונג:

(1) די געזעלשאפטליכע אַרבייטס-צוטיילונג.

(2) די טעכנישע אַרבייטס-צוטיילונג.

די געזעלשאפטליכע אַרבייטס-צוטיילונג בעשטעהט אין דעם,
וואָס די פערשיידענע זאכען, וועלכע ווערען פראָדוצירט פאָר-
בעדאָרף, ווערען פראָדוצירט ניט פון איינע און דיוועלכע מענשען,
נור פון פערשיידענע מענשען, יא, זאָגאר, פון פערשיידענע גרופען
מענשען. איין גרופע בעשעפטיגט זיך מיט אַקערבוי און פראָדור-
צירט קאָרן, ווייץ, גערסטען פאָר דער געזעלשאפט; אַ צווייטע
גרופע בעשעפטיגט זיך, למשל, מיט געהען קליידער, שטיוועל;
אַ דריטע גראָבט אויס און בעאַרבייט די מעטאלען; אַ פערטע
פראָדוצירט אַן אנדער זאָך א. א. וו.

דאָרטען, וואו עס איז ניטאָ אזא אַרבייטס-צוטיילונג. מוז יעדע
גרופע מענשען שאַפען פאָר זיך אַלץ, וואָס איחר איז נויטיג. זי
מוז אי בעאַרבייטען די ערד, אי געהען קליידער, אי מאַכען מע-
בל, אי זיך בויען חיוזער א. א. וו. עס פערשמעהט זיך, אז ביי
אזא מין אַרבייטען קען מען וועניג וואָס שאַפען. דאָ איז דאָ אַ
סך מלאכות און וועניג ברכות. ביי דער געזעלשאפטליכער אַר-
בייטס-צוטיילונג בעשעפטיגט זיך יעדע גרופע בלויז מיט אַ געווי-
סען חלק פון דער פראָדוקציע. די אַרבייט איז דאָן פרוכטבאָרער
און נוצליכער.

ווי מיר האָבען דאָ געזעהען איז שוין אַ געזעלשאפטליכע
אַרבייטס-צוטיילונג געווען אין די אלטע צייטען אַ דאנק די פיזי-
אָלאָגישע אייגענשאפטען פון די פרויען, וועלכע האָבען ניט גע-
קענט טהאָן אימער דיוועלכע אַרבייט ווי די מענער. שפעטער
האָט זיך די געזעלשאפטליכע אַרבייטס-צוטיילונג איינפאָך אַרויס-

געוויזען עקאנאמישער. ווען די גרופע מענשען, וועלכע האָט גע-
לעבט צוזאמען איז געוואקסען, האָבען זיך אין דער גרופע אָנגע-
פאנגען צו ספעציאליזירען פערשיידענע בעלי מלאכות : שמידען,
סטאליאַרעס, שניידער, שוסטער א. א. וו. שפעטער, ווען פער-
שיידענע שבטים האָבען אָנגעפאנגען אויסצובייטען זייערע פראָד-
דוקטען, איז די געזעלשאפטליכע אַרבייטס-צומיילונג געגאנגען נאָך
ווייטער. ווען אַ געוויסער שבט האָט געזעהן, אז זיין לאַנד איז
בעסער פאר פיהצוכט, האָט ער זיך ספעציעל אָבגעגעבען דערמיט
און האָט מיט אַקערבוי זיך ניט בעשעפטיגט. ער האָט בעסער
שפעטער אויסגעביטען בהמות אויף תבואות. דאָסזעלבע האָבען
געטהאָן די שבטים, ביי וועמען די אויסערליכע סביבה איז געווען
גונסטאָגער פאר געוויסע מלאכות און פאר פארמעריי. די יעניגע
שבטים, וועלכע האָבען געוואוינט ביי די טייכען, האָבען זיך ספע-
ציעל בעשעפטיגט מיט'ן פיש-פאנג. די איבעריגע נויטיגע פראָד-
דוקטען האָבען זיי געקראָגען פאר די פיש, וואָס זיי האָבען פער-
קויפט.

יעדער אָרט האָט זיך זיינע ספעציעלע בעדינגונגען און די
בעפעלקערונג האָט זיך בעשעפטיגט מיט אזוינע סאָרטען אַרבייט.
וועלכע זיינען געווען אין הסכם מיט די אָרטיגע בעדינגונגען און
שפעטער האָט מען די פראָדוקטען צווישען זיך אויסגעביטען.
צווישען שטאָדט און דאָרף איז אימער געווען אַ געזעלשאפטליכע
אַרבייט-צומיילונג. די שטאָדט האָט אין זיך קאָנצענטרירט דעם
האָנדעל און די מלאכה, בעת דאָס דאָרף האָט זיך אָבגעגעבען צו
פראָדוצירען די נויטווענדיגסטע לעבענס-מיטלען : ברויט, פלייש,
מילך און אנדערע עהנליכע פראָדוקטען. וואָס מעהר דער פער-
קעהר האָט זיך ענטוויקעלט, וואָס מעהר מענשען פון פערשיי-
דענע געגענדען האָבען זיך אָנגעפאנגען צו בעגעגענען, אלס מעהר
האָט זיך יעדער אָרט אָבגעגעבען מיט ספעציעלע חלקים פון דער
אלגעמיינער פראָדוקציע און אלס מעהר האָט זיך ענטוויקעלט די
אַרבייט-צומיילונג.

ביי דעם איצטיגען צושטאנד פון די פערקעהר-מיטלען ; ביי
די איצטיגע ענטוויקעלטע שיפען און אייזענבאָהנען קומט פאר
אן אַרבייט-צומיילונג ניט נאָר צווישען פערשיידענע ערטער פון
אין שטאָט, נאָר צווישען פערשיידענע שטאָטען. איין שטאָט
פראָדוצירט סחורות פאר אַן אנדער שטאָט און יענער שטאָט
פאר דעם ערשטען.

ביי א געזעלשאפטליכע ארבייט-צוטיילונג שאפט יעדע גרופע, יעדער שבט, יעדער דיסטריקט, אָדער יעדער שטאט גאנצע, פארטיגע פראָדוקטען און אַט די פארטיגע פראָדוקטען ווערען שפּעטער צווישען זיך אויסגעטוישט דורך'ן פערקויף און איינקויף. די, וועלכע בעטייליגען זיך אין דער געזעלשאפטליכער ארבייט-צוטיילונג, זיינען פרייע מענשען, אלע זיינען גלייכברעכטיגט צווישען זיך. דער טויש מיט די פראָדוקטען קומט פאַר אויף פרייע יסודות. קיינער נויט ניט און קיינער צווינגט ניט. אויסער דעם ווערט די געזעלשאפטליכע ארבייט-צוטיילונג ניט רעגולירט דורך א געוויסען ווילען, דורך א געוויסען אָרגאניזאַטאָר, נור דורך געוויסע געזעצען פון מאַרק. ווען אַרגענטינען, צום ביישפּיעל, פראָדוצירט תבואה פאַר דייטשלאַנד, און דייטשלאַנד פראָדוצירט מאַשיןעס פאַר רוסלאַנד, טאָ איז דאָס ניט דערפאַר, ווייל אימיצער אָרגאניזירט דאָס, נור דאָס איז דערפאַר, ווייל די בעדינגונגען פון'ם אינטערנאַציאָנאַלען, אַלגעמיינליכען מאַרק, ווי די ספּעציעלע נאַטור-בעדינגונגען, פאָדערען אז אזוי זאָל זיין. ביי דער טעכנישער ארבייט-צוטיילונג איז דאָס ניט אזוי, ווי מיר וועלען זעהן ווייטער.

די טעכנישע ארבייט-צוטיילונג בע-
שטעהט דערין, וואָס די זאַכען גופא ווערען פראָדוצירט פון פּע-
ש י י ד ע ג ע מענשען. יעדער איינער ארבייט נור אויס א טייל פון דער זאַך, טהוט נאָר א טייל פון דעם פראָדוקט. אין איין און דערזעלבער אונטערנעמונג ארבייטען די ארבייטער אויס בלויז פערשיידענע חלקים פון דער זאַך. דעם ביישפּיעל, וואָס מיר האָבען אויבען געבראַכט פון דער זייגער אינדוסטרי, איז א נוטע אַלוםטראַציע פאַר דער ארבייט-צוטיילונג. די ארבייט-צו-
טיילונג געהט אָבער נאָך ווייטער. ביי די זייגערס טהוט לבל הפחות יעדערער א גאנצע ארבייט, ער ארבייט אויס א גאנצען חלק פון דעם פראָדוקט. אין די איצטיגע גרויס ענטוויקעלטע אינ-
דוסטריען ווערט אפילו יעדער חלק אייך אויסגעארבייט פון פער-
שיידענע מענשען. די יעניגע, וועלכע האָבען בעזוכט די שיף-
אינדוסטריען פון מאַסאַטשוזעטס (אַמעריקא), די סטאַקיאַרדס פון שיקאַגאָ, די אייווען פאַבריקען פון פּיטסבורג, וועלען ערשט קענען האָבען א בעגריעף, ווי ווייט די ארבייט איז צוטיילט צווישען פער-
שיידענע מענשען. יעדער איינציגער טהוט א הונדערטעל אין אפשר נאָך א קלענערען חלק פון דעם פראָדוקט.

די בעדייטונג פון דער טעכנישער ארבייט־צוטיילונג בע־
שטעהט:

(1) אין דעם, וואָס זי ענטוויקעלט מעהר געשיקטקייט צו
א געוויסען סאָרט ארבייט. דער וואָס טהוט שטענדיג פערשיי־
דענע סאָרטען ארבייט, קען ניט מאַכען אזוי געשווינד און אזוי
געשיקט, ווי דער וועלכער טהוט זיין גאַנצען לעבען נאָר איין
סאָרט ארבייט.

(2) ביי דער טעכנישער ארבייט־צוטיילונג געהט אוועק ווע־
ניגער צייט אויף דעם איבערגאנג פון איין ארבייט צו דער צוויי־
טער. ווען א זייגער מאַכער וואָלט מאַכען אלע טיילען פון זייגער,
וואָלט איהם אוועקגעהן צייט איידער ער לעגט אוועק, א שטייגער,
די ארבייט פון די רעדלעך און ביז וואנעט ער נעמט זיך פאר די
ווייזערס. עס דויערט צייט דאָס בייטען פון די אינסטרומענטען.
ווען די רעדלעך ווערען געמאַכט פון איינעם און די ווייזערס פון
אנאנדערען ווערט די צייט איינגעשפּאַרט.

(3) די טעכנישע ארבייט־צוטיילונג גיט די מעגליכקייט צו
פערפאלקאָמען און צו ספּעציאַליזירען די אינסטרומענטען. א שוים־
טער, ווען ער ארבייט אויס א גאַנצען שוך, קען נאָר האָבען איינעם
אָדער צוויי האַמערס פאר זיין ארבייט. מיט איין האַמער טהוט
ער פערשיידענע ארבייטען. אין א גרויסע שוך פאַבריק זיינען
פאַראַן אפשר 50 האַמערס פאר יעדער שוך. פאר יעדער ספּע־
ציעלער ארבייט, א ספּעציעלער אינסטרומענט. דאָס מאַכט,
זעלבסטפערשטענדליך, די ארבייט פראָדוקטיווער און פאלקאָמע־
נער. מאַרקס בריינגט פאלגענדען פאַקט: אין די 60־ער יאָהר
רען פון פאַריגען יאָהרהונדערט האָט מען אין א פאַבריק אין ביר־
מינגהעם אויסגעאַרבייט איבער 500 פערשיידענע האַמערס. איצט
איז די פערפאלקאָמונג פון די אינסטרומענטען געגאַנגען, זעלבסט־
פערשטענדליך, נאָך ווייטער.

(4) די טעכנישע ארבייט־צוטיילונג מאַכט לייכטער די אויס־
בעסערונג פון די געצייג. ווען איין מענש ארבייט יאָהרען לאַנג
מיט איין אינסטרומענט פאַסט ער איהם אלס בעסער צו צו דער
ארבייט. און פאַקטיש זעהען מיר טאַקע, אז פיעלע ערפינדונגען
און אויסבעסערונגען פון די אינסטרומענטען זיינען ענטדעקט גע־
וואָרען פון פשוט'ע ארבייטער.

(5) די טעכנישע ארבייט־צוטיילונג מאַכט די ארבייט איינ־
פאַכער, פראָסטער און עס דאַרף ניט אוועקגעהן פיעל צייט אויפ'ן

לערנען זיך די ארבייט. אין די אָבגעשטאַנענע לענדער, וואו די ארבייט איז ניט צומיילט און דער ארבייטער דארף מאכען דעם גאנצען פראָדוקט, מוז מען זיין א גאנצער בעל מלאכה. מען מוז זיך א סך לערנען, און ניט אלע זיינען פעהיג דערצו. אין אמעריקא, וואו די ארבייט איז זעהר צומיילט, דארף מען זיך ניט פיעל לערנען אום אָנצוקומען אין א פאבריק. אלע ווייסען, אז אום צו ווערען דא א שניידער דארף מען ניט זיין אזא גרויסער למדן אין שניידעריי. מען לערנט זיך אויס איין טייל ארבייט, ווי צו שניידען, פרעסען, פעטעלעכעס נעהען און מען קען שוין ווערען זאגאר א מיטגליד פון דער מאנטעל-מאכער (קלאָוס-מאכער) יוניאָן. (6) די טעכנישע ארבייט-צוטיילונג מאכט מעגליך קינדער און פרויען ארבייט. די ארבייט איז אזוי פשוט, אז יעדעס קינד, יעדער אלטער מאן און יעדע פרוי קען געפינען א בעשעפטיגונג פאר זיך. די קינדער-און פרויען-ארבייט איז טאקי א רעזולטאט פון דער ארבייט-צוטיילונג. דאָרטען, וואו עס הערשט מלאכה, איז אונמעגליך אז אזויפיעל קינדער און פרויען זאָלען קענען נעה-מען אן אַנטייל אין דער פראָדוקציע.

עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אז יעדע ארבייט-צוטיילונג האָט אויך אלע מעלות פון דעם איינפאכען צוזאמענארבייטען.

איצט וועט אונז שוין ווערען קלאָרער דער אונטערשייד צווישן שטען דער געזעלשאפטליכער און טעכנישער ארבייט-צוטיילונג.

ביי דער טעכנישער ארבייט-צוטיילונג איז דער ארבייטער ניט פריי, ווי ביי דער געזעלשאפטליכער ארבייט-צוטיילונג. דאָ איז דער ארבייטער מחויב זיך אונטערצואוואַרפען דעם ווילען, דעם פערלאנג פון א מענש, וועמען ער קען קיין דעה ניט זאָגען. דיזער זייטיגער מענש, דער אונטערנעהמער אָדער זיינע משרתים, בע-שאפט די תקנות און ער, דער ארבייטער, איז מחויב זיי צו פאָל-גען. די לאַגע פון'ם ארבייטער, וועלכער פערקויפט די ארבייטס-קראפט, איז ווייט ניט גלייך צו דער לאַגע פון'ם אונטערנעהמער, וועלכער קויפט די ארבייטס קראפט. מיר האָבען דאָ בכן צו טהאָן מיט מענשען, וואו איינע זיינען שטארקער און די אנדערע שוואַכער אין עקאָנאָמישען זין. ביי דער געזעלשאפטליכער ארבייט-צוטיילונג זיינען אלע אַנטיילנעהמער עקאָנאָמיש גלייך.

אויסער דעם ווערט די טעכנישע ארבייט-צוטיילונג אָרגאַניזירט פון א מענש, פון'ם אונטערנעהמער, בעת די געזעלשאפטליכע ארבייט-צוטיילונג ווערט רעגולירט, ווי שוין אויבען געזאָגט, דורך

די בלינדע, אונבעוואוסטע געזעצען פון מארק, דורך די געזעצען פון אָנגעבאָט און נאָכפּראָגע.

מיר האָבען דאָ גערעדט פון דער בעדייטונג, וואָס די טעכנישע אַרבייט־צוטיילונג האָט פאַר דער פּראָדוקציע. איז זי אָבער אַלע מאָל אַ מול ברכה פאַר די מענשען? פאַר'ן גאַנצען פּאָלק? נע וויס ניט!

שוין דער פאַקט, וואָס די טעכנישע אַרבייט־צוטיילונג האָט געמאַכט מעגליך קינדער און פרויען אַרבייט, וואָס איז געוויס אַן אונגליק פאַר'ן אַרבייטער קלאַס און ממילא פאַר דער גאַנצער גאַציע, בעווייזט, אז די אַרבייט־צוטיילונג איז אַ שטעקען מיט צוויי עקען. אַז אויסער דעם נוצען ברענגט זי ניט וועניג שאַדען דער געזעלשאַפט.

פרויען און קינדער אַרבייט, אויסער דעם, וואָס זי ווירקט פ י זי ש זעהר שלעכט אויף דער געזעלשאַפט, פערגרעסערט זי די צאָהל אַרבייטער אויפ'ן מאַרק. דער אָנבאָט פון אַרבייט־קראַפט ווערט שטאַרקער. די קאָנקורענץ צווישען די אַרבייטער ווערט גרעסער און די שכירות ווערען ממילא קלענער. די טעכנישע אַרבייט־צוטיילונג ווירקט דירעקט זעהר שלעכט פיזיש און גייסטיג אויף די אַרבייטער גופא.

ווען דער אַרבייטער אַרבייט אייביג מיט דיזעלביגע מוסקולען, מיט דיזעלביגע נערווען; ווען די אַרבייט־קראַפט ווערט ניט אויס־געלאָזען פון גאַנצען קערפער רעגעלמעסיג, נאָר פון אייניגע אָרגאַנען צופיעל און פון אַנדערע צירועניג, דאן ווערט דער אַר־בייטער אַ קריפעל. די ענטוויקלונג פון זיין קערפער געהט ניט רעגעלמעסיג. אייניגע אָרגאַנען ווערען צופיעל איבערגעאַרבייט, בעת די אַנדערע ווערען אָבערשוואַכט, ווייל זיי ווערען גאָר ניט בענוצט. אין די אינדוסטריען, וואו די אַרבייט איז זעהר שטאַרק צוטיילט, געפינען מיר דעריבער אַ גוואַלדיג גרויסע צאָהל קראַנקע, שוואַכע, ניט פּראָפּאַריציאָנעל ענטוויקעלטע מענשען.

נאָך מעהר ווי פיזיש ליידט דער אַרבייטער גייסטיג פון דער טעכנישער אַרבייט־צוטיילונג. אַרבייטענדיג אימער מיט דעם זעלבען אינסטרומענט, ווערט ער אַליין פערוואַנדעלט אין אַ ווערק־ציג, וואָס הערט אויף צו דענקען און צו טראַכטען. ווען ער דאַרף אייביג טאָן איין אַרבייט, הערט ער אויף צו אַרבייטען מיט'ן שכל; ער ווערט פשוט אַ ווערקציג, וואָס מאַכט געוויסע מעכע אַ־נישע בעוועגונגען.

ווען דער אַרבייטער דאַרף מאַכען אַ גאַנצע זאַך, אַרבייט ער דאָן מיט אַלע אַברים, מיט אַלע אָרגאַנען מעהר אָדער וועניגער גלייך; איהם קומט דאָן אויס מעהר צו טראַכטען, מעהר צו אַרבייטען מיט'ן מח און זיין גאַנצע קערפּערליכע און גייסטיגע ענט-וויקלונג געהט נאָרמאַלער, רעגלמעסיגער. דערמיט ערקלעהרט זיך טיילווייז, וואָס די בעלי מלאכות פון די קליינע שטעדטלעך זיינען געזינדער און גייסטיג פעהיגער, ווי די אַרבייטער פון די גרויס-קאָפיטאַליסטישע אונטערנעמונגען, וואו די טעכנישע אַרבייט-צוטילונג האָט דערגרייכט אַ הויכע שטופּע פון ענטוויקלונג.

פיעלע גרויסע שריפטשטעלער, פובליציסטען און סאַציאַלאָ-גען זיינען דעריבער שטאַרק אַרויסגעטראָטען קעגען דער אָנקומענ-דער אינדוסטריע, וואָס ברענגט מיט זיך די טעכנישע אַרבייט-צוטילונג. ניט קיין קלענערע ווי לעוו טאָלסטאָי, מיכאַילאָוסקי, גליעב-אוספענסקי און אַנד. האָבען אָנגעוויזען אויף די שערליכע ווירקונג, וואָס די קאָפיטאַליסטישע ענטוויקלונג האָט אויף דער געזעלשאַפט מיט איהר טבע צו ספּעציאַליזירען מענשען צו אַן איינ-זייטיגער אַרבייט.

אַבער וואָס זאָל מען טהאָן? זאָל מען זיך צוריקעהרען צו די אַלטע צייטען, ווען די מאַשין האָט נאָך ניט רעגירט אין אונ-זער לעבען? מאַכע ענטפּערען: „יא“.

מיר האָבען ניט אַזאַ מיינונג. אויסער דעם, וואָס עס איז בכלל אונמעגליך מיר זאָלען פערניכטען אַלע אונזערע טעכנישע פערבעסערונגען, איז עס אויך ניט ווינשענסווערט.

די ענטוויקלונג פון דער טעכניק, און טאַקע אויך די אַרבייט-צוטילונג, ברענגט בכלל אַ גרויסען נוצען דער געזעלשאַפט. די געזעלשאַפט אַלס אַ גאַנצע ניט אויס דורך דעם פיעל וועניגער אַרבייט-קראַפט. די גאַנצע צרה איז נאָר, וואָס דעם נוצען פון דער ענטוויקעלטער טעכניק קריגט בלויז איין טייל פון אונזער געזעלשאַפט. אין דער צוקונפט, ווען עס וועלען ניט זיין קיין ליידניגעחער, ווען אַלע וועלען דאַרפֿען אַרבייטען און אַלע וועלען קענען געניסען, וועט די טעכנישע אַרבייט-צוטילונג ניט ווירקען שלעכט. די מענשען וועלען דאָן דאַרפֿען אַרבייטען אַ קליינע צאָהל שטונדען און די איבעריגע צייט וועלען זיי קענען אויסנוצען פאַר זייער פּולער קערפּערליכער און גייסטיגער ענט-וויקלונג.

ניט צו דער אַלטער אָבגעלעבטער צייט, ווען קיין אַרבייט-

צוטיילונג איז נאָך ניט געווען, דארפֿען מיר שטרעבען, נאָר צו דער נייער צוקונפט, ווען די אַרבייט־צוטיילונג ווי די גאַנצע ענט־וויקעלטע טעכניק וועט נוצען ניט איין קלאַס, ניט איין טייל פֿון דער געזעלשאַפט, נאָר דער גאַנצער געזעלשאַפט.



פינפטע לעקציע

(ג) קאפיטאל

בעגריף וועגען קאפיטאל ; די בעשטימונג פון קאפיטאל ביי די עקאנאָמיסטען און ביי קארל מאַרקס ; געלד אלס דער טיפישער פערטרעטער פון קאפיטאל אין היינטיגע צייטען ; שטענדיג קאפיטאל און פערענדערליך קאפיטאל ; די ענטשטעהונג פון קאפיטאל ; קאפיטאליסטישע פראדוקציען ; די ראלע פון קאפיטאל אין דער געשיכטע.

אויבען האָבען מיר שוין בעמערקט, אז די מענשליכע אַרבייט קען וועניג וואָס אויפטחאָן אָהן אינסטרומענטען און געצייג. מיט הוילע הענד קען מען גאנץ וועניג בעקומען פון דער ניט נאָכגעבייגער נאטור. שוין אין די גאָר אַלטע צייטען האָט דער מענש בענוצט אין זיין קאמפף פאר'ן לעבען געוויסע כלי זיין, געצייג. איינע פון די הויפט אורזאכען, דורך וועלכע דער אור-אַלטער מענש האָט זיך אויסגעצייכענט פון זיינע טיערישע קרובים, איז געווען די אָנווענדונג פון ק י נ ס ל י כ ע געצייג, אנשטאָט קער-פערליכע, אין זיין קאמפף מיט דער נאטור.

וואָס ווייטער אלס מעהר האָבען זיך ענטוויקעלט די קינסט-ליכע געצייג, די אינסטרומענטען, א דאנק וועלכע די אַרבייט פון מענשען איז געוואָרען פרוכטבאר. דער אַמאָליגער ווילדער יעגער וואָלט פאר קיין פאל ניט געקענט בעקומען אַ חיה, ווען ער וואָלט ניט געהאט אַ פייל און בויגען. דער פישער האָט געמוזט האָבען אַן אַנגעל. און אז אין היינטיגע צייטען ווערט די גאנצע פראָדוקציע געפיהרט דורך מאַשינען און אנדערע אינסטרומענטען — איז איבעריג צו ריידען.

אויסער די אינסטרומענטען, געצייג און מאַשינען, מיט וועלכע מען אַרבייט, מוז אויך זיין ו א א ס צו בעאַרבייטען. עס מוז זיין רויחע מאַטעריאַל, פון וואָס מען זאָל קענען אויסאַרבייטען פראָדוקטען פאר'ן געברויך. מען מוז, אויך האָבען געביידען, פאַבריקען, סקלאַרען, וואו צו אַרבייטען און וואו צו האַלטען די סחורות. און נאָכדעם וואָס איז טאַקע אויך נויטיג געלד, פשוט'ע מזומנים אין יעדער אונטערנעמונג. אָט די דאָזיגע פראָדוקציען-מיטלען ווערען ביי די עקאנאָמיסטען אָנגערופען מיט'ן אלגעמיינעם נאָמען: „קאפיטאל“.

דאָס קאפיטאל איז ניט געעבען געוואָרען פארטיג פון דער

נאטור. עס איז בעשאפען געוואָרען דורך מענשליכע אַרבייט. געלד, אינסטרומענטען, געביידעס, מאַשינען — זיינען ניט אַנ-דערש ווי פּערגליווערטער כח, פּערגליווערטע אַרבייט-קראַפט און עס איז דעריבער זעלבסטפּערשטענדליך, אז די ערשטע פּראָגע, וואָס מיר דאַרפּען זיך שטעלען, ווען אונז קומט אויס צו בעשטימען, אויב די אָדער יענע זאָך איז קאָפיטאַל אָדער ניט — איז: צי איז די זאָך געגעבען געוואָרען פון דער נאטור פריי, אָדער זי ענט-האַלט אין זיך מענשליכע אַרבייט.

ליכט, לופט, וואַסער (אויב זיי זיינען ניט פּערכאַפט פון פריי-וואַס מענשען) זיינען מתנות פון דער נאטור, אָבער זיי זיינען ניט קיין קאָפיטאַל. עלעקטרישע מאַשינען צו געבען ליכט, אַ בלאָז-זאָק פון אַ שמייער, אָנגעטראָגענע וואַסער פאַר געוויסע צוועקען זיינען יאָ קאָפיטאַל, ווייל זיי ענטהאַלטען אין זיך מענשליכע אַר-בייט. אַ ווילדער וואַלד, וועלכער וואַססט פון זיך אָהן מענשלי-כער אַרבייט — איז ניט קיין קאָפיטאַל; אַ פּערזענלעכער וואַלד — איז יאָ קאָפיטאַל.

קאָפיטאַל מוז, אַלזאָ, זיין אַ רעזולטאַט פון דער מענשליכער אַרבייט. אָבער ניט אַלע נוצליכע זאַכען, וועלכע זיינען בעשאַ-פּען געוואָרען דורך מענשליכער אַרבייט זיינען קאָפיטאַל. אַן אַנצוג, וואָס איינער טראָגט, דאָס ברויט, וואָס מען קויפט פאַר'ן אייגענעם געברויך, די דירה, וואו מען וואוינט רעכנען זיך ניט פאַר קאָפיטאַל. צום קאָפיטאַל געהערען אַזוינע זאַכען, וועלכע ווערען ניט פּערווענדט צום אייגענעם אונמיטעלבאַרען געברויך, נאָר וועלכע ווערען בענוצט כדי צו פּראָדוצירען דורך זיי אַנדערע זאַכען. נאָר זאַכען, וועלכע ווערען בענוצט פאַר דער פּראָדוקציע — ווערען אָנגערופּען קאָפיטאַל. דער טיש, אויף וועלכען מיר עסען; די דירה, וואו מיר וואוינען; די קליידער, וואָס מיר טראָג-נען — וועלען ניט זיין קיין קאָפיטאַל. דער טיש אין אַ מעבעל-געשעפט; די דירות, וועלכע ווערען פּערדונגען צו בעקומען דירה געלד; די בנדים, וואָס ווערען געמאַכט אָדער געהאַלטען צו פּער-קויפּען — געהערען יאָ צו קאָפיטאַל, ווייל זיי ווערען ניט פּער-ווענדט צום אייגענעם געברויך.

אום אַ זאָך זאָל הייסען קאָפיטאַל מוז זי, בכּן, זיין:

- (1) אַ רעזולטאַט פון מענשליכער אַרבייט און
- (2) מוז זי ווערען פּערווענדט פאַר דער ווייטירדיגער פּראָ-דוקציע.

וויילען מיר דאָס מאַכען בקיצור מוזען מיר זאָגען אזוי:
 אַלץ וואָס איז אַ רעזולטאַט פון
 מענשליכער אַרבייט און ווערט בע-
 נוצט פאַר דער פראָדוקציע פון נייע
 זאַכען — ווערט אָנגערופען קאפיטאַל.
 מאַרקס קריטיקירט אָט די בעגריפען וועגען קאפיטאַל. לויט
 מאַרקס'ן איז קאפיטאַל מעהר אַ היסטאָרישער בעגריף און איז
 פערבונדען מיט אַ געוויסער היסטאָרישער עפאָכע — מיט דער
 היינטיגער צייט.

אין היינטיגער צייט צייכענט זיך די פראָדוקציע אויס דערמיט,
 וואָס זי שאַפט ניט פראָדוקטען פאר'ן אייגענעם געברויך, נאָר מיט
 דעם צוועק צו בעקומען פראָפּיט. ווען אַן אונטערנעהמער קויפט
 הייזער, אינסטרומענטען, רויחע מאַטעריאַל, אַרבייט־קראַפט און
 מאַכט אַ פאַבריק, טאָ האָט ער כּלל ניט אין זינען זיין אייגענעם
 געברויך. היינט שאַפט מען איבערהויפט ניט קיין פראָדוקטען פאַר
 זיך אליין. מען שאַפט פאר'ן מאַרק, פאר'ן פערקויף. דער
 צוועק פון דער דאָזיגער פראָדוקציע איז פראָפּיט, ריוח. צו בע-
 קומען מעהר, וויפיעל מען האָט אריינגעלייגט.

אַמאָליגע צייטען האָט מען ניט געשאַפען צוליעב פראָפּיט,
 נאָר פאר'ן אייגענעם געברויך. אפילו ווען מען האָט געשאַפען
 פראָדוקטען, וועלכע מען האָט ניט נויטיג געהאַט פאר'ן אייגענעם
 געברויך, טאָ האָט דער פראָדוצירער בשעת מעשה זיך געטראַכט,
 אז פאַר די פראָדוקטען, וועלכע זיינען איהם פערזענליך אָדער זיין
 פאַמיליע ניט נויטיג, וועט ער קענען קריגען אַנדערע פראָדוקטען,
 וועלכע זיינען איהם נויטיג פאַר זיין אייגענעם בעדאַרף.

ווען אַ פאַרמער פון די אַלטע צייטען האָט, למשל, פראָדוּ-
 צירט מעהר ווייץ, וויפיעל איהם איז נויטיג געווען, טאָ האָט ער
 ניט געוואָלט דערביי מאַכען ריוחים. ער האָט זיך בשעת מעשה
 גערעכענט, אז פאַר די איבעריגע תבואות, וועלכע ער קען ניט
 פערברויכען, וועט ער קריגען, אַ שטייגער, בהמות פון אַ פאַסך
 טוך, וועלכער קען מיט פאַרמער'ן זיך ניט בעשעפטיגען, און, מוז
 זיך אָבעבען מיט פיהצוכט.

אויב ראובן האָט זיך אָבעגעבען צו דער פראָדוקציע פון
 תבואות און שמעון צו פיטערען בהמות, האָבען זיי דאָס ביידע
 געטהאָן צוליעב ריינע אויסערליכע בעדינגונגען, דערפאַר, ווייל
 ראובן'ס באָדען איז געווען בעסער פאַר פאַרמער'ן און שמעון'ס

פאר פיהצוכט. אי שמעון, אי ראובן זיינען ניט אויסען געווען צו בעקומען מעהר, וויפיעל זיי איז נויטיג געווען פאר די בעדערפֿ-נישען פון זייער פאמיליע. די אויפגאבע פון דער אלטמאדישער פראדוקציע איז, אלץ, געווען — צו קריגען פראדוקטען פאר'ז אייגענעם געברויך. היינט איז גאנץ אנדערש. היינט שאפט מען פראדוקטען בלויז מיט דעם צוועק צו בעקומען פראד-פיט. ווען איינער לעגט אריין געלד אין א געשעפט, למשל, 1000 דאלאר, טאָ טהוט ער דאָס, ווייל ער וויל שפעטער בעקומען מעהר ווי 1000 דאלאר — דעם קרן מיט א ריוח. די היינטיגע קאפי-טאליסטישע פראדוקציע איז דאָ, בכך, לשם פראָפיט. און ווען מיר ווילען זיך קלאָהר מאַכען, וואָס מען פערשטעהט אונטערען וואָרט קאפיטאַל א י נ הי י נ ט י ג ע צ י י ט ע נ, מיר זען מיר צולייגען די ווערטער: „פאר פראָפיט“.

אין היינטיגער צייט רופט מען קאפיטאַל אלץ, וואָס איז א רעזולטאַט פון מענשליכער אַרבייט און ווערט בענוצט מיט דעם צוועק צו בעקומען פראָפיט, ד. ה. מעהר, וויפיעל דער קרן.

לויט דיזער בעשטימונג וועט געלד, וואָס איינער האַלט אום צו בעצאָהלען פאר זיך דירה געלד, אָדער צו קויפען אַן אנצוג פאר זיך צו טראָגען, ניט הייסען קיין קאפיטאַל. דאָס געלד אָבער, מיט וואָס איינער קויפט אַ הויז, אום צו בעקומען דורך דעם פראָ-פיט; דאָס געלד, מיט וואָס איינער קויפט מלבושים, כדי זיי צו פערקויפען און צו בעקומען מעהר וויפיעל עס קאָסט — וועט יאָ הייסען קאפיטאַל.

אין היינטיגער צייט איז געלד דער טיפישער פערטרעטער פון קאפיטאַל, ווייל איצט ווערט געלד פערווענדט אין געשעפט כדי צו קריגען מעהר, וויפיעל מען האָט אַריינגעליינט. אין די אלטע צייטען איז דאָס ניט געווען אזוי. דעמאָלט איז געלד גע-ווען בלויז אַ מיטעל צום טויש.*

אין די אלטע צייטען פלעגט מען שאַפען פראָדוקטען, זיי אויסבייטען אויף געלד און מיט דעם געלד קויפען אנדערע פראָ-דוקטען. ווייל מען דעם אמאָליגען סדר פון האַנדעל פאָרשטעלען אין ראשי תיבות, בעקומט מען פאָלגענדע פאָרמולע: ס—ג—ס (סחורה—געלד—סחורה). געלד איז דאָ דער פערמיטלער צווי-שען די סחורות. היינט איז גאנץ אנדערש. היינט קויפט מען

* זעה ווייטער דאָס קאפיטעל: „געלד“.

מיט געלד סחורה, כדי די סחורה צו פערקויפֿען פֿאר מעהר געלד — פֿאר'ן קרן מיט'ן ריוח. אין ראשי תיבות וועט עס הייסען: ג—ס—ג+ג (געלד—סחורה—געלד+מיט נאָך געלד). מען גיט אויס געלד ניט אַבי צו קריגען אַ פֿראָדוקט פֿאר'ן אייגענעם געברויך, נאָר כדי צו קריגען שפּעטער מעהר געלד. געלד איז דאָ, בכן, דער טיפּישער פֿערטרעטער פֿון קאפיטאַל, וואָס ווערט פֿער-ווענדט אין דער פֿראָדוקציע פֿאר פֿראָפיט.

עס זיינען פֿאַראַן זאַכען, וועלכע קענען גערעכענט ווערען פֿאַר קאפיטאַל און קענען ניט גערעכענט ווערען פֿאַר קאפיטאַל. דאָס היינט אַב פֿון וועלכען שטאַנדפֿונקט מיר קוקען דערויף, פֿון יחיד'ס שטאַנדפֿונקט, אָדער פֿון כלל'ס שטאַנדפֿונקט. ביבליאָטעקען, טעאַטערס, צירקען, באַד-הייזער א. א. וו. זיינען ניט קיין פֿראָדוקצאַנס מיטלען, נאָר געברויך'ס מיטלען, זיי האָבען דעם צוועק צו בעפֿרידיגען די אונמיטעלבאַרע בעדערפֿנישען. פֿון דיזען שטאַנדפֿונקט זיינען זיי אַלזאָ ניט קיין קאפיטאַל. ווען איינער האָט אָבער דיזע זאַכען געבויט ניט לטובת הכלל, נאָר איינפֿאַך אַלס אַ מיטעל צו האָבען דורך זיי אַ געוויסע הבנסה, אַ פֿראָפיט — דאָן זיינען זיי אַט פֿון דעם שטאַנדפֿונקט פֿון זייער אייגענטימער יאָ קאפיטאַל.

די הויפט זאַך, וואָס מיר ווילען דאָ זאָגען איז, אז אַ זאַך אַן און פֿאַר זיך איז ניט אַלע מאָל אָדער יאָ קאפיטאַל, אָדער ניט קאפיטאַל. עס ווענדט זיך אַליין פֿון געוויסע היסטאָרישע אין יורדישע בעדינגונגען.

נאָך אָט די אַלגעמיינע כללים וועגען דעם, וואָס עס הייסט קאפיטאַל, וועלען מיר אויסרעכנען די פרטים, וועלכע בילדען דאָס קאפיטאַל אין אונזער צייט.

1) רוי הע מאַטעריאַלען. יעדער וועבער מוז קודם כל האָבען פֿלאַקס, וואָל אָדער באַוועל, וואָס צו וועבען; יעדער שמיר מוז האָבען אייזען; יעדער בוימייסטער מוז האָבען האָלץ; יעדער שוסטער — לעדער א. א. וו. אָט די אַלע זאַכען בעקומט מען ניט פֿון דער נאַטור פֿאַרטינערהייט. עס קאָסט אַר-בייט איידער מען קען פֿון זיי מאַכען נייע פֿראָדוקטען. דאָס האָלץ האָט מען פֿריהער געהאַקט, געזעגט, געשניטען; פֿלאַקס — געזעצט, געריסען, געטריקענט; לעדער — געגאַרבט און געוואַלקט. זיי ענטהאַלטען אַלזאָ מענשליכע אַרבייט און ווערען גענוצט פֿאַר דער ווייטערדיגער פֿראָדוקציע — זיי זיינען קאפיטאַל.

(2) אינסטרומענטען, מאשינען פאר דער לאנדווירטשאפט און פאר דער אינדוסטריע. זיי זיינען אלע בעשאפען געוואָרען דורך מענשליכער ארבייט און ווערען פֿערווענדט פאר דער ווייטערדיגער פראדוקציע, — זיי זיינען קאפיטאל.

(3) בהמות. זיי ווערען אמת ניט בעשאפען דורך מענשליכער ארבייט, אָבער דאָס אויפפאסען אויף זיי און זייער נאָהרונג קאָסט ניט וועניג ארבייט. בהמות ווערען אויך געברויכט פאר ווייטערדיגער פראדוקציע — זיי געהערען צום קאפיטאל.

(4) די אלע פֿערבעסערונגען, וועלכע ווערען געמאכט הן אין דער לאנדווירטשאפט, הן אין דער אינדוסטריע. די בעוואַסערונג פון אַ פֿאַרם, קאנאלען, טונעלען, שליווען, מיס-טיגונגען פון פֿעלדער — דאָס אלעס ווערט געמאכט כדי צו פֿערגרעסערען די פראדוקציע, און זיי הייסען קאפיטאל.

געביידען, וועלכע דינען אלס ערטער צו ארבייטען (פאבריקען) און אלס קראָמען און מאַגאַזינען פאר פארטיגע סחורות.

(6) פֿערקעהרס מיטלען: שאַסעען, אייזענ-באָהנען, שיפֿען, א.א.וו.

(7) געלד, ווען עס ווערט פֿערווענדט פאר פראדוקציע אָנאָם צוועקען, כדי צו קויפֿען רויהע מאטעריאלען, צו צאָהלען שכירות די ארבייטער א.א.וו.

(8) נאָהרונגס מיטלען ביים קרעמער אָדער ביים אונטערנעהמער, ווען ער צאָהלט מיט זיי די ארבייטער בתורת שכירות. בכלל זיינען נאָהרונגס מיטלען זאכען צום געברויך, אָבער אין היינטיגער צייט, אין דער צייט פון פריוואַט אייגענטום, דינען זיי נאָנץ אָפט אלס פראדוקציע אָנאָם מיטלען, ווי צו מאַכען דורך זיי געלד. ווען דער אונטערנעהמער צאָהלט די ארבייטער מיט נאָהרונגס מיטלען, טהוט ער דאָס ניט לשם שמים, כדי די ארבייטער זאָלען זיין זאָט, נאָר כדי זיי זאָלען ארבייטען און שאַפען פאר איהם פראָפיט. אין דעם פרט זיינען די נאָהרונגס מיטלען גלייך צו דעם געלד, וואָס דער אונטערנעהמער האַלט פאר שכירות, און צו די הייזער, וועלכע דער אונטערנעהמער פֿערדינט זיינע ארבייטער צו וואוינען. פון שטאָנד פונקט פון כלל זיינען די נאָהרונגס מיטלען טאָקע ניט קיין קאפיטאל, אָבער פון שטאָנדפונקט פון פרט, פון יחיד זיינען זיי

צייטענווייז יא קאפיטאל, ווייל דורך די נאחרונגס מיטלען קען דער אונטערנעהמער קויפֿען ארבייטס קראפט — די וויכטיגסטע זאך פֿאר יעדער אונטערנעהמונג.

צווישען די אויסגערעכענטע מינים קאפיטאל זיינען פֿאַראַן אזוינע, וועלכע קענען געברויכט ווערען אין דער פֿראָדוקציע ניט מעהר ווי איין מאָל, ווי צ. ב. רויה מאַטעריאַל, האָלץ, קויהלען, געלד אָדער נאָהרונגס מיטלען פֿאַר שכירות. אָט די אלע זאכען גלייך, ווען זיי ווערען איינמאָל פֿערווענדעט, קענען זיי נאָך אַמאָל ניט פֿערווענדעט ווערען. קויהלען קען נאָר איין מאָל פֿערגברויכט ווערען. רויה מאַטעריאַל, פֿלאַקס אַ שטייגער, קען נור איין מאָל איבערנעאַרבייט ווערען. נאָך דעם ווי זיי ווערען שוין פֿער־טהאָן, פֿערלירען זיי זייער פֿריהערדיגע פֿאַרם און געשטאַלט. אויך מיט דעם געלד, וואָס דער אונטערנעהמער האַלט פֿאַר אַרבייט־לוין, קען ער נור אַ י י י מ אָל צאָהלען די אַרבייטער, גלייך ווי ער צאָהלט אויס, נעהט דאָס געלד אַרויס פֿון זיין רשות. זייער נוצען און בעדייטונג פֿאַר'ן אונטערנעהמער פֿערלירען אָט די אלע זאכען, גלייך ווי זיי ווערען דאָס ערשטע מאָל פֿערגנוצט. נאָנץ אנדערש זיינען אָבער די מאַשינען, למשל, אָדער געביידעס, אָדער בהמות, וועלכע ווערען פֿערווענדעט אין דער פֿראָדוקציע. אָט די זאכען ווערען ניט מיט דעם ערשטען מאָל אויסגענוצט. זיי קענען נוצען פֿאַר פֿיעלע אָפּעראַציעס. אַ מאַשין קען שטעהן אַ לאַנגע צייט, מיט אַן אַקער אייזען קען מען פֿיעל מאָל אַקערן אַ פֿעלד, אַ געביידע קען שטעהן צעהנדליגע יאָהר איידער זי ווערט אָנגענוצט, און דעריבער האָבען די קלאַסיקער עקאָנאָמיס־טען איינגעטיילט די פֿערשיעדענע סאָרטען קאפיטאל אין

(1) שטענדיג, גרונד קאפיטאל, וואָס ווערט אָנגעווענדעט אין פֿיעלע אַרבייטען (מאַשינען, געביידען, כּישא פֿערד) און

(2) פֿערענדערליך קאפיטאל, וואָס קען מעהר ווי איינמאָל ניט אָנגעווענדעט ווערען ביי דער אַרבייט, ווי געלד און נאָהרונגס מיטעל פֿאַר אַרבייט־לוין, רויה־מאַטעריאַל א. א. וו.

קארל מאַרקס האָט געגעבען אַן אנדער קלאַסיפּיקאַציע פֿאַר די פֿערשיעדענע סאָרטען קאפיטאל.

לויט מאַרקס'ן געהערט צום שטענדיגען קאפיטאל אלץ דאָס, וואָס שאַפט ניט קיין נייעם ווערט. אין נייעם פֿראָדוקט; צום

פערענדערליכען קאפיטאל — דאָס, וואָס גיט צו צום נייעם פראָדוקט אַ גרעסערען ווערט, ווי די קאָסטען, וואָס זיינען אויסגע-
געבען געוואָרען. אלע סאָרטען קאפיטאלען, אַריינגערעכענט אויף
רויהע מאַטעריאל א. א. ו. געהערען לויט אַט דער קלאַסי-
פיקאַציע צום שטענדיגען קאפיטאל, ווייל דער אונטערנעהמער
פערדיענט אָן זיי ניט, ער בעקומט פון דעם נייעם פראָדוקט נאָר
דאָס, וואָס עס איז אָבענגענוצט אָדער אויסגענוצט געוואָרען אין זיין
פראָדוקציע. דאָס איינציגע, וואָס הייסט פערענדערליך קאפיטאל,
איז דאָס געלד, אָדער נאָהרונגס מיטלען, מיט וואָס מען קויפט
אַרבייט־קראַפט, ווייל דאָס איינציגע, וואָס שאַפט נייע ווערטען
אין דעם נייעם פראָדוקט, איז אַרבייט־קראַפט. אַרבייט־קראַפט
אונטערשיידט זיך פון אלע אַנדערע זאַכען, וועלכע ווערען פער-
ווענדעט אין דער פראָדוקציע, דערמיט, וואָס זי האָט די טבע צו
געבען דעם אונטערנעהמער מעהר, וויפיעל ער האָט פאַר איהר אויס-
געגעבען. (*) אַלס אַ כּלל קענען מיר אָנגעהמען, אַז טויטע, פער-
גליווערטע אַרבייט (קאפיטאל איז, ווי מיר ווייסען, אַ רעזולטאַט
פון אַרבייט) בילדעט דאָס שטענדיג, טויטע קאפיטאל; לעבעדיגע
אַרבייט, די אַרבייט וואָס איז נאָך ניט פערטהאָן געוואָרען (אַרבייט
קראַפט) — דאָס פערענדערליך, לעבעדיג קאפיטאל.

ו ו ע ן א ו ן ו ו י א ז ו י איז ענטשטאַנען דאָס
קאפיטאל?

ווען די ערשטע מענשען, וועלכע האָבען זיך ערנעהרט מיט
סיה, האָבען געמוזט זייער גאַנצע אַרבייט אָבעבען פאַר זייער
קלעגליכער חיונה, צו כאַפּען אַזוי פיעל פיש, וויפיעל זיי איז
נויטיג געווען צום לעבען, האָבען זיי, זעלבסט פערשטענדליך ניט
געהאַט קיין צייט צו מאַכען געצייג און האָבען במילא ניט גע-
האַט קיין קאפיטאל. ערשט שפעטער, ווען זיי האָבען אין איין
טאָג, למשל, אָנגעכאַפט פיש פאַר צוויי טעג און זיי איז דאָן גע-
בליבען אָן איבעריגער טאָג אַרבייט, האָבען זיי געהאַט די מעג-
ליכקייט צו מאַכען אַ געז אָדער אַן אַנגעל כדי עס זאָל זיי זיין
שפעטער לייכטער צו פאַנגען. דער געז און דער אַנגעל פון די
פישער; דער פייג און בויגען פון די ערשטע יעגער — זיינען
געווען דאָס ערשטע קאפיטאל.

ובכן: קאפיטאל איז ערשינען אין דער געשיכטע דאָן, ווען

(*) אויספהליכער וועגען דעם ווייטער, ווען מיר וועלען ריידען
וועגען מעהר ווערט.

מענשען האָבען ניט בעדאַרפט פּערווענדען זייער גאנצע אַרבייט פאר דעם אונמיטעלכאַרען, דירעקטען געברויך.

אַז קאפיטאַל איז אַ רעזולטאַט פון אַרבייט און ניט פון אַב־שפּאַרעניסען, ווי פיעלע ווילען איינריידען, זעהט מען גאנץ קלאָר אויך איצט. וואָס מעהר אַרבייט אין דער געזעלשאַפט, אַלץ גרעסערע קאפיטאַלען ווערען געזאַמעלט.

דאָס קאפיטאַל גופא האָט פון זיין זייט נאָך מעהר פּער־לייכטערט די אַרבייט פון מענשען, און דער מענש האָט במילא נאָך מעהר צייט געקראָגען אום צו שאַפען קאפיטאַל. און אזוי זעהען מיר אין דער גאנצער געשיכטע, אַז וואָס וועניגער אַרבייט די געזעלשאַפט דאַרף אויסגעבען פאר די אונמיטעלכאַרע בע־דערפנישען, אַלץ גרעסער איז דאָס קאפיטאַל, וואָס זי שאַפט.

לויט מאַרקס'ן, ווי מיר האָבען געזעהען, איז דער בעגריף פון קאפיטאַל פּערקניפט מיט דער היינטיגער צייט, וואו די גאנצע פּראָדוקציע ווערט געפיהרט לשם פּראָפּיט, און לויט דעם איז דאָס קאפיטאַל ענטשטאַנען דאָן, ווען איין מענש האָט אָנגעפאנגען צו עקספּלואַטירען דעם צווייטען מענש, אין דער צייט, ווען די אַרבייטער זיינען בערויבט געוואָרען פון זייערע פּראָדוקציע־אַנס־מיטלען און זיינען געווען געצוואונגען צו פּערקויפּען זייער אַר־בייט־קראַפט צו אַן אַנדערן. „די עקזיסטענץ פון אַ קלאַס, וואָס האָט גאָר ניט, אויסער זיין אַרבייט־קראַפט, איז אַ נויטווענדיגע בעדינגונג פון קאפיטאַל“ — זאָגט מאַרקס.

כל זמן מענשען אַרבייטען אַליין מיט זייערע פּראָדוקציע־אַנס מיטלען און בענוצען זיך ניט מיט פּרעמדער אַרבייט קען קיין קאפיטאַל זיך ניט אָנקלייבען. קאפיטאַל קען זיך אָנקלייבען נאָר דאָן, ווען עס איז פאַראַן מעהר־ווערטה, (*) און מעהר־ווערטה קען נאָר זיין דאָן, ווען עס ווערט עקספּלואַטירט פּרעמדע אַרבייט. איינענע אַרבייט, ווי פּרוכטבאַר זי זאָל ניט זיין, קען קיין גוזמא ניט שאַפען און האָט אויך ניט געקענט אַרויסרופּען די אָנקלייבונג פון קאפיטאַל.

די ווערטער „קאפיטאַליסטישע פּראָדוקציע“, ווי עס ווערט אָנגערופּען דאָס היינטיגע סיסטעם, בעדייטען אַ סיסטעם, וואָס איז געבויט אויף פּרעמדער אַרבייט, אויף לויף־אַרבייט.

די בירגערליכע עקאָנאָמיסטען, וועלכע פּערדעקען דעם אמת'ן

כארעקטער פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציע, אונטערשטרייכען אימער, אז דאס הויפט-קאפיטאל איז ענטשטאנען אין די גאָר אלטע צייטען נאָך איידער די געזעלשאפט איז געווען צושפאלטען אויף קלאסען.

מאָרקס בעווייזט, אז נאָר וואו עס איז פאראן עקספּלואַטאַציע, קען זיך אָנקלייבען קאפיטאל.

אָט ווי מאָרקס שילדערט היסטאָריש די ענטשטעהונג פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציע: „די ענטדעקונג פון גאלד און זילבער לענדער אין אמעריקא; דאָס אויסראַטען, פערשקלאַפּען און בערגאַבען די איינגעבאַרענע בעפעלקערונג אין די שאכטען; די עראַבערונג און דאָס אויספלינדערן פון מזרח-אינדיע; די פער-וואַנדלונג פון אַפריקא אין אַ האַנדעלס-יאַנד אויף די שוואַרצ-הויטיגע מענשען — בעצייכענען די מאָרגענ-רויט פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציע.“ און ווייטער: „דאָס אָבנעהמען פון די פויערים דעם גרונד און באַדען בילדעט די גרונדלאַג פון נאָנצען פראָצעס“.

מאָרקס, זעלבסטפערשטענדליך, לייקענט ניט, אז שוין אין די אלטע צייטען איז געווען קאפיטאל. אָבער דאן האָט עס קיין ראַליע ניט געשפּיעלט. די הויפט-ראַליע פון קאפיטאל איז אין דער קאפיטאליסטישער פראדוקציע, וואָס עקזיסטירט לשם פראָד-פּיט און דעריבער אונטערוכט מאָרקס הויפטזעכליך די ענטשטע-הונג פון'ם מאָדערנעם קאפיטאל, פון דעם קאפיטאל, וואָס איז די נשמה פון דער היינטיגער קאפיטאליסטישער פראדוקציע.

די אויפגאבע פון קאפיטאל איז — לייכטער צו מאַכען די אַרבייט. דורך דעם קאפיטאל איז די אַרבייט פון מענשען לייכטער און פרוכטבארער. דאָס קאפיטאל מאַכט מעגליך אַן אַרבייט צוטיילונג און מאַכט, אז אין איין און דערוועלבער צייט זאָל געשאַפּען ווערען אַ גרעסערע צאָהל פראָדוקטען. אַלע מעלות פון אַרבייט-צוטיילונג, וואָס מיר האָבען אויבען אויסגערעכענט, קענען צוגעשריבען ווערען צום קאפיטאל.

די היינטיגע פראדוקציע צייכענט זיך אויס פון פריהערדיגע פאָרמען דערמיט, וואָס די פרוכטבאָרקייט פון אַרבייט איז ביי איהר גוואָלדיג גרויס. און דיזע פרוכטבאָרקייט איז צו פערדאָנקען דער אָנווענדונג פון קאפיטאל.

עס איז אמת, אז אַ דאָנק דעם קאפיטאל ווערט דער פראָד-צעס פון דער פראדוקציע פערלענגערט, ווייל עס נעהמט אַוועק

צייט דאָס אויסאַרבייטען די אינסטרומענטען — ד. ה. צו שאַפֿען קאפיטאַל. דערפֿאַר קען מען אָבער דורך דעם קאפיטאַל די אַר-בייט אַזוי אויסנוצען, אז זי זאָל ניט נאָר אריינברענגען צוריק די צייט, וואָס די פּראָדוקציע פון קאפיטאַל האָט איינגעשלונגען, נאָר זי זאָל נאָך אויך געבען אַ גרויסען איבערשוס, אַ גרויסען ריוח. וואָס מעהר קאפיטאַל, אַלץ מעהר מוז ברכה, אַלץ רייכער איז די געזעלשאַפט. אין פיעל הונדערטער און טויזענדער יאָהרען האָט טאקע דאָס קאפיטאַל געהאַלפֿען דער אַרבייט. בלויז אין איצטיגע צייטען, אין דער צייט פון דער קאפיטאַליסטישער פּראָדוקציע, איז דאָס קאפיטאַל געוואָרען געגענוועצליך צו אַרבייט און, ווי פייער מיט וואַסער, קענען זיי ביידע — קאפיטאַל אין אַרבייט — ניט לעבען בשלום. אנשטאט צו העלפֿען, אונטער-ריקט דאָס קאפיטאַל די אַרבייט. די אורזאכע דערפון איז, וואָס אַרבייט און קאפיטאַל ליגען אין בעזונדערע הענד. די בעלי בתים פון קאפיטאַל אַרבייטען ניט און די, וועלכע אַרבייטען, האָבען ניט קיין קאפיטאַל.

אין די אַלטע צייטען איז דאָס קאפיטאַל ניט געווען אָבער-זונדערט פון זיין מוטער — אַרבייט. די, וועלכע האָבען געאַר-בייט, האָבען געהאט קאפיטאַל; די, וועלכע האָבען ניט געאַר-בייט, האָבען קיין קאפיטאַל ניט געהאט. קאפיטאַל און אַרבייט האָבען געהאט א י י ז בעל-הבית, איין אייגענטימער. שפּע-טער, ווען דאָס קאפיטאַל איז געוואָרען גרויס, האָט עס זיך אָב-געריסען פון אַרבייט און איז געוואָרען זעלבסטשטענדיג. עס איז ענטשטאַנען אַ נייער קלאַס מענשען — קאפיטאַליסטען — וועלכער האָט בלויז קאפיטאַל, און פון דער אַנדער זייט — אַ קלאַס מענשען, וועלכער האָט קיין אַנדער זאך ניט, ווי אַרבייט.

די היינטיגע קאפיטאַליסטישע פּראָדוקציע האָט אַלס איהר אויפגאַבע, בלויז צו עקספּלואַטירען צום נוצען פון קאפיטאַל. די אורזאך ליעגט אין דעם רעכט פון פריוואַט-אייגענטום אויף די פּראָדוקציע-אַנאַס-מיטלען (לאַנד און קאפיטאַל). אַ דאנק דעם רעכט פון פריוואַט-אייגענטום איז דאָס קאפיטאַל אריין אין אַ ווידער-שפּרוך מיט זיך אַליין. אנשטאט זיין ערשטער אויפגאַבע, צו העלפֿען אַרבייט — אונטערדריקט ער זי נאָר. דערפון איז גע-דרונגען, אז ווען ס'וועט קומען אַ צייט און פריוואַט-אייגענטום וועט אויפהערען צו עקזיסטירען, וועט קאפיטאַל צוריק אָנפאַנגען צו ערפילען זיין ערשטע אויפגאַבע — העלפֿען און לייכטער מאַ

כען די מענשליכע אַרבייט.

6טע לעקציע

ווירטשאפט-סיסטעמען

(א) נאטוראל-ווירטשאפטען

דעם מענש' קאמפף מיט דער נאטור ; קינסטליכע געצויג און געזעלשאפט
ליכקייט אלס די בעסטע וואפען אין דעם דאזיגען קאמף ; די ענטוויק-
לונג פון די וואפען ; די אורזאכען פון דיזער ענטוויקלונג ; די שייכות
צווישען די קינסטליכע געצויג און דער געזעלשאפטליכקייט ; נאטוראל
ווירטשאפט און סחורה ווירטשאפט ; דער אונטערשייד צווישען זיי ;
די שטופען פון דער נאטוראל ווירטשאפט ; יאגד, לאנד ווירטשאפט,
שקלאפעריי און לייב אייגענשאפט.

אין די פאריגע קאפיטלעך האָבען מיר אַרומגערעדט די בע-
דייטונג פון קאָאָפּעראַציע און דער אָנווענדונג פון אינסטרומענט-
טען אין דער מענשליכער אַרבייט. קאָאָפּעראַציע און אינסטרומענט-
טענען זיינען תמיד נעווען די בעסטע וואפען אין דעם קאמפף,
וואָס דער מענש האָט געפיהרט מיט דער אַרומיגער נאטור.

ווען ניט די דאָזיגע וואפען, וואָלט דער מענש נעוויס אונ-
טערגעגאנגען דערפאַר, ווייל דער מענש איז בטבע די שוואַכ-
סטע חיה. ער ווערט ניט געבאָרען מיט פיזישע, קערפערליכע אָר-
גאַנען, מיט נאטירליכע געצויג, וועלכע זאָלען איהם שאַפען נאָר-
דונג, שיצען פון קעלט און אנדערע נאטירליכע שונאים. ער ווערט
ניט געבאָרען מיט אַ דיקע הויט, מיט שאַרפע ציין און מיט שאַר-
פע נעגעל, ווי זיינע קרובים — די חיות. דעם מענש'ס מערכה
אין דער נאטור איז דעריבער שווערער און ביטערער און ער וואָלט
טאקע געפאלען אַ קרבן אין דעם קאמפף פאר דער עקזיסטענץ,
אזוי ווי פיעלע אנדערע טויענדע מיליאָנען מינים, וועלכע זיינען
אונטערגעגאנגען אין פערלויף פון דער געשיכטע, אַז עס איז
אפילו פון זיי קיין זכר ניט געבליבען.

צום גליק האָט דער מענש אָנגעפאנגען צו לעבען אין אַ גע-
זעלשאפט און אַרבייטען צוזאַמען מיט אנדערע פון זיין גלייכען.
דיזע געזעלשאפטליכקייט, דאָס צוזאַמענ-אַרבייטען האָט איהם גע-
ראטעוועט פון אונטערגאנג.

אויב אליין, ביחידות, איז דער מענש, אזוי ווי אלע אנדערע

בעשעפעניסען, געווען צו שוואך ביצוקומען אזא שטארקען פירכ־טערליכען שונא, ווי די אויסערליכע נאטור, האָט ער צוזאמען מיט נאָך מענשען ענטוויקעלט אזא שטארקע מאכט, פאר וועלכער עס האָט זיך געמוזט בויען אפילו די שטאַלצע, ניט־נאָכגעביגע נאטור. די געזעלשאפטליכקייט, דאָס צוזאמענארבייטען קען אָבער האָבען אַ ממשות בלויו דאן, ווען עס זיינען דערצו נאָך פאראן ממשות'דיגע וואפען, מיט וועלכע די געזעלשאפט זאָל זיך קענען בענוצען.

מיט הוילע הענד, אָהן געצייג און כל־זיוין איז די אַרבייט פון מענשען זעהר אונפֿרוכטבאַר. זי קען אויפֿטהאָן נאָנץ וועניג, זי קען נאָר פּראָדוצירען אַ קליינע סומע מיטלען, אזא סומע, וואָס קען קוים בעפֿרידיגען די נאָר נויטווענדיגסטע, פיזיאָלאָגישע בעדערפֿניסען, אָהן וועלכע דער מענש קען ניט לעבען: שפּייז, קליידונג א. אַז. וו. אום די אַרבייט זאָל זיין ערפֿאָלגרייך, מוז אָנגעווענדעט ווערען געצייג, אינסטרומענטען.

וואָס בעסער און ענטוויקעלטער די געצייג, אַלץ וועניגער צייט פערנעהמט אויסצואַרבייטען די מיטלען, וועלכע זיינען נוי־טיג פאר די קערפֿערליכע בעדערפֿניסען און אַלץ מעהר צייט בלייבט נאָך פאר די איבעריגע פּראָדוקטען — פאר די פּראָדוקטען, וועל־כע ווערען פארברויכט שוין ניט פאר די קערפֿערליכע, נאָר פאר די העכערע נייסטיגע בעדערפֿניסען.

„דער מענש איז אַ געזעלשאפטליכע חיה“ — זאָגט אַריס־טאָטעל.

„דער מענש איז אַ חיה, וואָס מאַכט געצייג“ — זאָגט פראַנץ קליין.

אין ריזע צוויי שפּרוכען ליגעט דער נאָנצער סוד פון מענ־שענס ערפֿאָלג אין זיין קאמפּף מיט דער אַרומיגער נאטור.

דער מענש האָט תמיד אָנגעווענדעט קינסטליכע געצייג און האָט תמיד געלעבט בחברותא, צוזאמען, אין אַ געזעלשאפט. און צוליב דעם האָט זיך דער מענש אַלץ העכער און העכער אויפֿגע־הויבען אויפֿ'ן לייטער פון ענטוויקלונג און איז געוואָרען דער „אתה־בחרתנו“, די קרוין פון דער נאטור.

אויף די ענטוויקלונג פון דער פּאָלקס־ווירטשאפט בעשטעהט, ערשטענס, דערין, וואָס עס ווערען אויסגעכעסערט די געצייג און די כל־זיוין, מיט וועלכע די ווירטשאפט ווערט געפיהרט; צוויי־טענס, דערין, וואָס די צאָהל מענשען, וועלכע פּעראייניגען זיך צוזאמען, ווערט גרעסער. די ערשטע מענשען האָבען בענוצט

אין זייער ארבייט איינפאכע געצייג און פלעגן זיך פעראייניגען אין קליינע געזעלשאפטען. וואָס ווייטער ווערט די צאָהל מענשען, וואָס געפינען זיך איין אין געזעלשאפט, אלץ גרעסער און די אינסטרומענטען און געצייג, וועלכע ווערען פערוענדעט אין דער ווירטשאפט, אלץ מעהר ענטוויקעלט. די ערשטע געזעלשאפטען זיינען, מעגליך, בעשטאנען פון דער מוטער און איהרע קינדער; די ערשטע געצייג זיינען געווען א שפיציגער שטעקען און אן אָבגע- שארפטער שטיין. היינט אָבער צעהלט יעדע געזעלשאפט, יעדער שטאט (וואָס איז ניט אנדערש, ווי א פעראייניגונג פון מענשען) אין די מיליאָנען און פון די אמאָליגע שטעקענס און שטיינער האָבען זיך ענטוויקעלט די מעכטיגע דאמפף און עלעקטרישע מאשינען, וועלכע מאַכען די ארבייט פרוכטבארער אין מיליאָנען מאָל.

דאָס אינטערעסאנטסטע דערביי איז, וואָס עס איז פאראן א שטארקע שייכות צווישען די צוויי וואפען — קינסטליכע גע- צייג און געזעלשאפטליכקייט. זיי זיינען צווישען זיך שטארק פערבונדען, הגם דיזער בונד זעהט זיך ניט אלע מאָל בולט אָן. די געזעלשאפטליכקייט, די בעציהונגען צווישען די מענשען, ענדערן זיך. זיי זיינען ניט אלע מאָל דיזעלביגע. עס ענדערן זיך די געזעצען, עס ענדערט זיך דאָס פאליטישע לעבען, עס ענדערן זיך די מדות פון מענשען, און עס ענדערן זיך אויך די פאָרמען פון קונסט און ליטעראַטור.

וואָס זיינען די אורזאכען פון אָט די פערענדערונגען? דורך וועלכע קרעפטען ווערט איין פאליטישע אָרדנונג בטל און אַן אנדערע ענטשטעהט אויף איהר פלאץ? פאַר וואָס ווערט, למשל, אַן אבסאָליוטיסטישע רעגירונג פערוואַנדעלט אין א דעמאָקראַטיע?

דיזע אלע פערענדערונגען ווערען אַרויסגערופען דורך די פער- ענדערונגען אין די קינסטליכע געצייג. די מענ- שען ווערען אלץ גרעסערע בעלי הוצאה, ווייל זייערע בעדערפניסען ענטוויקלען זיך מיט דער ענטוויקלונג פון קולטור, און אויסערדעם פערגרעסערען זיי זיך אין צאָהל, זיי זיינען פריים ורבים און מען מוז זעהן צו האָבען א גרעסערע הכנסה, מען מוז זעהן צו קריגען מעהר לעבענס-מיטלען. דיזע נויט אין לעבענסמיטלען צווינגט די מענשען אויסצובעסערן זייערע וואפען — די קינסטליכע געצייג, און א דאנק דער דאָזיגער ענטוויקלונג פון די קינסטליכע געצייג ענדערט זיך שוין דאָס געזעלשאפטליכע צוואַמענלעכען, די געזעל- שאפטליכקייט.

א פאָר ביישפיעלען :

אין דער ערשטער עפאָכע פון דער מענשליכער קולטור, ווען אלע מענשען האָבען זיך בעשעפטיגט מיט יאָגד, איז די פאָרם פון געזעלשאַפטליכען לעבען געווען אַ קאָמוניסטישע (בַּחֲרוּת־אֲדִינָע). אזא פאָרם איז געווען אין הסכם מיט דעם צושטאַנד פון די קינסט־ליכע וואַפּען, מיט וועלכע די מענשהייט האָט געפיהרט איהר קאַמפּף מיט דער נאַטור. ביקסען, שוועררען און נאָך אזוינע קולטור־געוועהר זיינען ניט געווען. די גאַנצע געוועהר און געצייג זיינען בעשטאַנען פון אַ שטיין און אַ שטעקען. איינעם אליין איז געווען אונמעגליך צו פאַנגען אַ חיה. די מענשען האָבען זיך געמוזט אלע פּעראַייניגען כדי מיט אַלגעמיינע כחות צו פאַנגען פּערשיידענע חיות. אין דער יאָגד האָבען אלע מיטגלידער פון דער גרופּע גענומען אַ גלייכען אַנטייל. געהענדיג אַ גלייכען אַנטייל אינ'ם שאַפּען פּראָדוקטען, האָבען זיך שפּעטער אלע גלייך געמוזט צוטיילען מיט דעם געשאַפּענעם פּראָדוקט, מיט דעם רויב. די צאָהל מיטגלידער פון דער יאָגד־גרופּע איז געוואַקסען, און צוזאַמען מיט דער צאָהל זיינען אויך געוואַקסען די בעדערפֿ־ניסען. די יאָגד בעשעפטיגונג איז שוין ניט געווען אימשטאַנד אלע בעדערפניסען צו בעפרידיגען. די נויט האָט געצוואונגען דעם מענשען זוכען אַ נייע סאָרט ווירטשאַפט. דער מענש איז איבערגעגאַנגען צו אַ נ ד ו ו י ר ט ש א פ ט א ו ן פ י ה צ ו כ ט. לאַנדווירטשאַפט און פיהצוכט, לויט די דאַמאַל־דיגע געצייג, האָבען ניט געפאָדערט די ארבייט פון אַ סך מענשען צו ז א מ ען. ביי שלעכטע געצייג איז אַ סך בעסער צו בעארבייטען דאָס לאַנד אליין, אָדער מיט אַ קליינע צאָהל מענשען. איידער מיט אַ סך מענשען צוזאַמען. דאָס לאַנד איז אַ סך פרוכטבאַרער, ווען איינער אָדער איין־נינגע בעארבייטען אַ קליין שטיק ערד, איידער אַ סך אויף אַמאָל—א גרויסען שטח. וויבאַלד דער שותפות־דיגער אַנטייל אין דער פּראָדוקציע איז בטל געוואָרען האָט שוין במילא אויך אויפגע־הערט די פריהערדיגע פאָרם פון צוזאַמענלעבען. די קאָמוניס־טישע געזעלשאַפטליכע פאָרם האָט זיך געביטען אויף אַ פאַט ריכטאָלישע, וואָס איז שוין געגרינדעט אויף פּריוואַט אייגענטום, אזוי ווי עס האָט געפאָדערט יענער צושטאַנד פון די קינסטליכע געצייג.

די בעדערפניסען ווערען אָבער וואָס ווייטער אַלץ מעהר ענט־וויקעלט. לאַנדווירטשאַפט און פיהצוכט אין זייער דאמאלדיגען

שטאַנד זיינען שוין אויך געוואָרען ניט־געניגענדע קוועלען אויף חיונה. מען האָט זיך גענומען שטאַרקער צו מלחמות. די מלחמות אין דער אלטער צייט זיינען געווען אַ נויטווענדיגער פּוּעל־יוצא פון דעם קאמפּף פאר דער עקזיסטענץ. מלחמות פאָדערן אַ שטאַרקע און פעסטע דיסציפּלין. אַ דיסציפּלין קען זיך נאָר רעכט האַלטען דעמאָלט, ווען די רעגירונג טראָגט אַ דעספּאָטישען כאַראַקטער. אויסער דעם בריינגען די מלחמות פיעל געפאָנגענע פון די איינגענומענע שבטים. כל זמן די אַרבייט פון יעדען מענשען איז געווען אזוי אָרעם, אז זי האָט אפילו ניט געקענט בעפרידיגען די אייגענע בעדערפניסען, האָט דעם זיעגרייכען שבט ניט געלוינט צו האַלטען די געפאָנגענע, און האָט זיי בעסער אויסגע'הרג'עט. שפעטער אָבער, ווען די אַרבייט האָט געקענט שאַפען מעהר, ווי־פיעל עס איז נויטיג פאר זיך אליין, האָט שוין דעם זיעגרייכען שבט ניט געלוינט אויסצוהרג'ענען די איינגענומענע שבטים, נאָר זיי פערוואַנדלען אין שקלאַפּען. אזוי האָט זיך ענטוויקעלט די שקלאַפּעריי.

דער אונטערגאנג פון דער שקלאַפּעריי, ווי די ענטשטעהונג פון לייב־אייגענשאַפט איז אויך געווען אַ רעזולטאַט פון די פער־ענדערונגען אין די קינסטליכע געצייג, אין דער אַרט און ווייזע ווי די מענשהייט האָט געפיהרט דעם קאמפּף פאר דער עקזיסטענץ, אָדער בעסער אין דעם סיסטעם פון ווירטשאַפט.

אונזער אויפגאבע איז דאָ אָבער ניט צו ווייזען, ווי אזוי די פערשיעדענע פאליטישע פאָרמען האָבען זיך געביטען אין צו־זאַמענהאַנג מיט דער פערענדערונג אין די ווירטשאַפטס־סיסטע־מען. די הויפט זאך, וואָס מיר ווילען דאָ, איז צו געבען אַ קור־צען איבערבליק אויף די ווירטשאַפטס־סיסטעמען גופא, וועלכע זיינען געווען אין אונזער געשיכטע.

היסטאָריש ווערט די גאַנצע ווירטשאַפט איינגעטיילט אין צוויי פּעריאָדען: (1) נאַטוראַל־ווירטשאַפטען, (2) די סחורה־אָדער טויש־ווירטשאַפטען.

צו די נאַטוראַל־ווירטשאַפטען געהערען יענע ווירטשאַפטען, וואו די פראָדוקטען ווערען פראָדוצירט פאָר'ן אייגענעם געברויך, און וואו די ווירטשאַפט איז אָרגאַניזירט לויט אַ געוויסען פלאַן. די גאַנצע ווירטשאַפטליכע אַרבייט ווערט פערוואַלטעט פון אַ בעשטימטען רצון. אָט דער ווילען ווייס די בעדערפניסען פון דער געזעלשאַפט אין און הסכם מיט אָט די בעדערפניסען ווערט אָר־

גאנצירט די ווירטשאפט. דער קאנסום, דער געברויך איז דעם צוועק און די פראדוקציע איז א מיטעל ווי צו בעפרידיגען דעם געברויך. די גאנצע ווירטשאפטליכע ארבייט בעשטעהט פון צוויי דינגען, פון פראדוקציע און קאנסומפציע. דער מיטעל־דינג, די צירקולאציע, דער מסחר איז אָדער נאָך נישט געווען, אָדער געווען זעהר וועניג ענטוויקעלט. דינע ווירטשאפטליכע סיסטעמען זינען:

- (א) יאָג, לאַנדווירטשאפט און פיהצוכט,
 - (ב) שקלאַפּעריי, און
 - (ד) לייב־אייגענשאפט, אָדער פעאַדאַליזם :
- צו די סחורה־ווירטשאפטען געהערען יענע ווירטשאפטען, וואו די פראדוקטען זיינען סחורות און ווערען פראדוצירט פאר'ן מאַרק, און נישט פאר'ן אייגענעם געברויך. אין אַט די ווירטשאפט האָט די פראדוקציע נישט אַלס איהר צוועק צו בעפרידיגען די בעדערפניסען פון כלל, נאָר צו שאַפּען פראָפּיט פאַר די פראָדיר צירער. די גאנצע ווירטשאפט איז נישט אָרגאַניזירט, נאָר ווערט רעגולירט דורך בלינדע עקאָנאָמישע געזעצען. די צירקולאציע, דער טויש איז די הויפּט־אַקס, אַרום וועלכער עס דרעהט זיך די גאנצע ווירטשאפט.

די סחורה־ווירטשאפט צוטיילט זיך אויפֿן:

- (א) מלאכה,
 - (ב) מאַנופאַקטור,
 - (ג) פאַבריק.
- אין דער יאָג־צייט איז אייגענטליך נאָך נישט געווען קיין ווירטשאפט אין דעם זין, ווי מיר האָבען בעשטימט, וואָס אַ ווירטשאפט הייסט (אַן איבערלעגטע, מיושב'דיגע ארבייט). דאָן האָבען די מענשען ערשט אָנגעפאַנגען צו לעבען צוזאַמען. די יאָג־שבטים פלעגען שטענדיג הונגען, די גאטור האָט איבער זיי גע־הערשט דעםפאָטיש. זייער עקזיסטענץ האָט אָנגעהאַנגען פון אַ צופאַל. די פאָרם פון צוזאַמענאַרבייטען איז געווען אַן איינפאַכע. קיין ארבייט־צוטיילונג איז נישט געווען. די פאָרם פון פונאַנדער־טיילונג איז געווען אַ קאָמוניסטישע, אין הסכם מיט דער אַרט פון צוזאַמענאַרבייטען. פון דער עקספּלאַטאַציע פון איין מענש דורכ'ן צווייטען איז נאָך קיין זכר נישט געווען.

ביי דער לאַנדווירטשאפט און פיהצוכט זיינען די מענשען שוין נישט געווען אזוי פערשקלאַפט ביי דער גאטור. זיי זיינען

שוין ניט געווען אזוי אָבהענגיג פון צופאל, ווי ביי דער יאגנרבער שעפטיגונג. עס האָט זיך שוין דאָן אָנגעפאנגען אַן אַרבייט־צייט־לונג צווישען די מיטגליעדער פון דער פאמיליע. און דער שפיץ פון דער ווירטשאפט איז געשטאנען אַן אָרגאניזאטאָר, אַ פאטריאַרך, וועלכער האָט געהערשט איבער די אַנדערע מיטגליעדער פון דעם שבט, אָדער פאמיליע. אין דער דאָזיגער צייט האָט זיך שוין אָנגעפאנגען צו ענטוויקלען פריוואט אייגענטום און עקספּלואטאציע.

ביי דער שקלאפּעריי האָט די עקספּלואטאציע פון מענשען דערגרייכט די העכסטע שטופע. מענשען זיינען ערנידעריגט געוואָרען צו דער מדרגה פון אונלעבעדיגע געצייג. פריוואט אייגענטום איז געוואָרען אַ הייליג רעכט. די אַרבייט־צייט־לונג צווישען די מיטגליעדער פון דער שקלאפּעריי־גרופע איז געווען בעדייטענדיק. די גאנצע געזעלשאפט איז געווען צוטיילט אין הערערען, וועלכע האָבען געהאט כּל־טוב און שקלאפּען, וועלכע זיינען געווען דאָס אייגענטום פון די הערערען. אַ דאנק דעם, וואָס די שקלאפּען פון האָבען געשאפּען אלע נויטיגע זאַכען צום לעבען, האָבען די הערערען זיך אָבגעגעבען מיט עולם הזה, און האָבען געשטרעבט וואָס מעהר צו געניסען. דערמיט ערקלעהרט זיך אויך, וואָס אין יענער צייט, אין דער אַלטער צייט פון גריכענלאַנד און רוים, האָבען זיך ענטוויקעלט די פערשיידענע סאָרטען קונסט, וועלכע פערפיינערען דאָס לעבען.

ביי דער לייב־אייגענשאפט איז דער פויער אויך אונטער־יאָכט צום פריץ, אָבער ניט מיט זיין גוף, נאָר מיט זיין אַרבייט. יעדער דאָרף אין דער צייט פון לייב־אייגענשאפט האָט געפיהרט אַן אָבגעשלאָסען לעבען און האָט ניט געהאט קיין מגע ומשא מיט די איבעריגע מענשען, וועלכע האָבען ניט געהערט צו דעם פריץ. דער האַנדעל איז געווען נאָך וועניגער ענטוויקעלט, ווי אין דער שקלאפּעריי. דאָס שטאַט־לעבען איז געווען לויט דעם פרינציפ פון דעצענטראַליזאציע. די פריצים זיינען ביי זיך אין די דערפער געווען פאָלשטענדיגע בעלי־בתים און זיינען געווען אונטערוואָרפּען דער קעניגליכער מאַכט בלויז אין בעצוג צו די אַנגעלעגנהייטען פון גאנצען לאַנד.

די אונאַבהענגיגקייט פון די פערשיידענע געמיינדעס אין דער צייט פון לייב־אייגענשאפט איז ניט געווען אַ סימן פון פראָגרעס, נאָר אַ סימן פון ריקשריט און ניט־דערוואַקסענקייט. אין אַ מעהר ענטוויקעלטער ווירטשאפט זיינען די פערשיידענע טיילען ענג

פערבונדען צווישען זיך. אויך ביי פלאנצונגען און חיות זעהען מיר, אז וואָס קלענער און וועניגער ענטוויקעלט עס איז דער אָרגאניזם, אלץ וועניגער אבהענגיג זיינען די בעזונדערע אָרגאנען איינער פון אנדערן.

מיר דארפען דאָ בעמערקען, אז ווען מיר זאָגען, דאָס די ווירטשאפט־סיסטעמען בייטען זיך, הייסט עס ניט, דאָס אין אַ געוויסער צייט הערט מיט אַמאָל אויף צו עקזיסטירען איין סיסטעם און אַ צווייטע פערנעהמט דעם פּלאַץ. די גאנצע מעגשליכע ענטוויקלונג בילדעט אַ קייט, וועלכע איז צוזאַמענגעקניפט פון פערשידענע ווירטשאפט־סיסטעמען. די סיסטעמען ענטוויקלען זיך איינס פון דעם אנדערן. אינווייניג אין איין סיסטעם ליגען שוין די זאָמען פאַר'ן צווייטען. אזוי איז צום ביישפּיעל געווען אַ געוויסע צייט, ווען יאָגה האָט עקזיסטירט צוזאַמען מיט לאַנדווירטשאפט, דער פאַטריאַרך איז נאָך צוזאַמענגעקומען מיט דעם שקלאָפּען הערר א. א. ו. ווען איין סיסטעם איז נאָך אין גלאַנץ זיינען נאָך פאַראַן איבערבלייבעניסען פון אַ פריהערדיגען סיסטעם און עס וואַקסען שוין וואַרצלען פון אַ נייעם סיסטעם. ווען מיר טיילען יא איין די געשיכטע אין סיסטעמען איז עס נאָר אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל די הויפט־מעטאָדען און פאַרמען פון אַרבייט זיינען. כ א ר א ק ט ע ר י ס ט י ש פאַר דער אָדער יענער צייט. מיר ריידען בכלל נאָר פון הויפט ווירטשאפט־סיסטעמען, אָבער ניט פון פרטים פון אַן איינציגער צייט.

אויך אין דער צייט פון פעאָדאָליזם, פון לייב אייגענשאפט, האָבען זיך שוין אָנגעפאַנגען צו ענטוויקלען די שטערט, וואו עס האָבען אין אָנפאַנג מעהרסטענס געוואוינט די בעלי מלאכות און שפעטער די סוחרים, אָבער דיזע בעלי מלאכות האָבען נאָך פערנומען אין בעזוג צו די דאָרף־איינוואוינער זעהר אַ קליינעם פּלאַץ און זיינען ניט געווען כאַראַקטעריסטיש פאַר יענער צייט. ערשט דאָן, ווען די מאַכט פון פריצים האָט אָנגעפאַנגען שוואַכער צו ווערען, דער האַנדעל האָט זיך אָנגעפאַנגען שטאַרק צו ענטוויקלען, די פויערים האָבען מאַסענווייז געוואַרפען דעם דאָרף און אַריבער אין שטאָדט, וואָס איז שפעטער געוואָרען דער צענטער פון עקאָנאָמישען לעבען און במילא אויך פון דער פאָליטישער מאַכט — ערשט דאָן האָט דער פעאָדאָליזם און צוזאַמען מיט איהם די גאנצע נאַטוראַל־ווירטשאפט אויפגעהערט צו זיין דאָס. כ א ר א ק ט ע ר י ס ט י ש ע ווירטשאפט איז די סמנים פון דער סחורה ווירטשאפט זיינען געוואָרען אלץ מעהר און מעהר כולט.

זיבענטע לעקציע

(ב) די סחורה ווירטשאפטען

מלאכה און איהרע באראקטעריסטישע אייגענשאפטען; די אינדוידואל-
ליטעט פון בעל מלאכה שפיגלט זיך אָב אויף זיין פראָדוקט; מאנופאק-
טור און איהרע אייגענשאפטען; די ענטשטעהונג פון מאנופאקטור;
די מעלות פון מאנופאקטור קעגען מלאכה; די פאבריק און איהרע אוי-
געשאפטען; די בעדייטונג פון דער מאַשין; די אַרבייטס צושטלונג
צווישען מאַשינען; דער קאלעקטיווער באראקטער פון די מאַשינען-
פראָדוקטען; די ווירקונג פון דער מאַשין אויפ'ן אַרבייטער; די סאָ-
ציאלע לאַגע פון אַרבייטער ביי דער מלאכה, מאנופאקטור און פאבריק;
דעצענטראליזאציע און צענטראליזאציע ביי דעם פאבריק סיסטעם.

אויף דער ערשטער שטופע פון די סחורה-ווירטשאפטען האָט
אין די שטערט געהערשט די מלאכה.

אונטער מ'ל אכ'ה פערשטעהט מען אזא סאָרט אונטער-
נעהמונג, וואו דער אונטערנעהמער אַליין אַרבייט מיט אייגענע
אינסטרומענטען. ער איז דער אייגענטימער פון זיין וואַרשטאַט.
די אינסטרומענטען ווערען געבראַכט אין בעוועגונג מיט דעם בעל
מלאכה'ס הענט. די אַרבייט ווערט געמאַכט אויף בעשטעלונג און
ניט אין פאַרראַט. געדונגענע אַרבייטער זיינען ביים בעל מלאכה
וועניג. מייסטענס זיינען די אַרבייטער די אייגענע הויזמענשען —
די קינדער. די לעהרען צייט פון בעל מלאכה דויערט אייניגע
יאָהר און יעדער פועל ווערט, געוועהנליך, שפעטער אַליין א בעל
מלאכה. די אינסטרומענטען, דער שאַפ, קאסטען ניט טייער און
יעדערער קען אָנקלייבען געלד דאָס צו קויפֿען. די אַרבייט פון
בעל מלאכה איז מעהר אָדער וועניגער קאָמפליצירט. די אַרבייט
איז ניט צוטיילט און דער בעל מלאכה מוז אויסאַרבייטען דעם
גאַנצען פראָדוקט. די פעהיגקייטען פון בעל מלאכה שפיגלען זיך
אָב אויפ'ן פראָדוקט. איז ער א גוטער בעל מלאכה מאַכט ער
א גוטען פראָדוקט, איז ער א שלעכטער בעל מלאכה — א שלעכ-
טען פראָדוקט. דער פראָדוקט טראָגט אויף זיך דעם זיגעל פון
זיין שעפער. ראובן דעם שוסטערס שטייוועל זיינען ניט אין גאַנץ
צען גלייך צו שמעון דעם שוסטערס. לוי דעם שניידערס אַרבייט
איז ניט אין גאַנצען עהנליך צו יהודה דעם שניידערס. די אַרבייט

האָט אין זיך אַ געוויסע אינדיווידוואַליטעט, זי איז די פערקערפּע-
רונג פון דעם אָדער יענעם א י ק.

שפּעטער האָט זיך ענטוויקעלט די מאַטאָקאָר.

די מאַנופאַקטור דיענט אַלס איבערגאַנג פון מלאכה צו דער
פאַבריק. זי האָט אין זיך געמיינשאַפטליכעס מיט דער מלאכה
דערין, וואָס ביי איהר ווערען אויך בענוצט אַזוינע אינסטרומענט-
טען, וועלכע ווערען געבראַכט אין בעוועגונג דורך דעם אַרביי-
טערס האַנד. די אַרבייט איז אויך אָבגעענגיג פון דעם אַרביי-
טער'ס כח און געשיקטקייט. אָבער בעת ביי דער מלאכה
ווערען די פּראָדוקטען געמאַכט אויף בעשטעלונג, איינציגווייז אין
אין אַ קליינעם מאַסשטאַב, ווערען זיי ביי מאַנופאַקטור שוין אויס-
געאַרבייט מאַסענווייז פאַר'ן מאַרק. אויך די אַרבייט-צוטיילונג
איז ביי דער מאַנופאַקטור בערייטער ענטוויקעלט. אין דער
מאַנטעל-מאַכער אינדוסטרי (קלאָק אינדוסטרי) זיינען מאַנכע פאַ-
כען כאַראַקטעריסטיש פאַר מאַנופאַקטור, ווי צ. ב. די בלוזען און
קליידער-מאַכער (ליידעס ווייסטס און דרעס-מייקער).

די מאַנופאַקטור האָט זיך ענטוויקעלט, ערשטענס, דורך דעם,
וואָס מאַנכע זאַכען פּאָדערען בטבע די פּעראייניגונג פון פּערשייד-
דענע זעלבסטשטענדיגע בעלי מלאכות, ווי צ. ב. די פּראָדוקציע
פון עקיפּאָזשען. זיי ווערען לכתחילה אויסגעאַרבייט דורך דער
פּעראייניגונג פון זעלבסטשטענדיגע שניידער, זעטלער, קופּער-
שמידען, אייזען שמידען און סטאָליאַרעס. עס איז זעלבסטפּער-
שטענרליך, אַז דער אויסאַרבייטער פון עקיפּאָזשען האָט געמוזט
רױע אַלע זעלבסטשטענדיגע בעלי מלאכות פּעראייניגען אין איין
הויז. און דאָס איז שוין אַ מאַנופאַקטור.

צווייטענס, איז די מאַנופּעקטור ענטשטאַנען אַ דאַנק דעם
ענטוויקעלטען מאַרק, וואו עס איז געוואָרען אַ גרויסע נאָכפּראָגע
אויף פּראָדוקטען.

אַ בעל מלאכה אַרבייט, ווי געזאָגט, אויף בעשטעלונג. דער-
צו דאַרף ער ניט האָבען קיין גרויסען קאַפיטאַל. ווען איינער בע-
שטעלט זיך אַ פּאַר שיק, קויפט דער שוסטער די לעדער, מאַכט
פאַרטיג, ברענגט אָב און בעקומט דאָס געלד, מיט וועלכע ער קען
קויפּען לעדער פאַר אַ צווייטען קונד. ווען מען האָט אָבער אַנ-
געפּאָנגען, לאָמיר זאָגען, צו פּאָדערען שיק פון אַן אַנדער שטאָרט,
און ניט איין פּאַר, נאָר אַ סך פּאַר מיט אַמאָל, דאָן איז אַן אַרעמער

שוסטער שוין ניט געווען אימשטאנד דאס צו טהאן. ערשטענס האָט ער זיך איבערהויפט ניט געקענט אָבגעבען צו מסחר. ער האָט ניט געהאט קיין צייט און ניט קיין קענטניס דערצו. עס האָבען געמוזט זיין ספעציעלע סוחרים דערפאר. צווייטענס האָט ער ניט געהאט אַזויפיעל געלט צו קויפֿען לעדער און איז אויך ניט געווען אימשטאנד אויסצוארבייטען אַזויפיעל שיד, וויפיעל דער מאַרק האָט געפאָדערט. עס האָט זיך געפאָדערט אַ מענש מיט געלט, און דערצו האָט ער בעדארפט זיין אַ שטיקעל סוחר, וועלכער גיט זיך ספעציעל אָב מיט פערקויפֿען סחורות. אַזא סאָרט מענש האָט זיך גלייך איינגעפונען. דער אינטערנעהמער, וואָס האָט געקענט פֿערווענדען שיד אויפֿ'ן מאַרק, האָט אַליין געקויפט לעדער און אנדערע רויהע מאַטעריאַל און האָט עס אין אַנפֿאנג אָבגעגעבען מאַכען צו די שוסטערס אין דער היים. ער האָט געהאט דערפון אַ סך נוצען. ערשטענס, דורך דעם, וואָס ער האָט געקויפט אַ סך רויהע מאַטעריאַל מיט אַמאָל, האָט איהם געקאָסט ביליגער; צווייטענס, דערמיט, וואָס ער האָט דעם בעל מלאכה געגעבען אַ סך אַרבייט — האָט ער, דער בעל מלאכה, איהם גערעכענט ביליגער, ווי אַ צופֿעליגען בעשטעלער. שפעטער האָט דער אונטערנעהמער זיך מיטגעגעבן, אַז עס לוינט איהם לחלוטין גיט, אַז זיינע סחורות זאָלען אויסגעאַרבייט ווערען אָהן זיין השגחה ביי יעדען בעל מלאכה אין דער היים. עס לוינט איהם בעסער אריינצונעהמען די אלע בעלי מלאכות אין איין הויז, זיי זאָלען אַרבייטען טאָקע מיט זייערע אייגענע געצייג, אָבער אונטער זיין אויג. דאָס וועט איהם קאָסטען ביליגער, — האָט ער זיך גערעכענט. ערשטענס, וועלען די בעלי מלאכות בעסער אַרבייטען, צווייטענס וועט קאָסטען וועניגער בעלייכטונג און בעהייצונג. אויך דירה געלט פֿאַר די וואַרשטאַטען וועט זיין וועניגער. ווי מיר האָבען שוין איינמאָל געזאָגט, קאָסט אַ סך ביליגער איין גרויסע דירה פֿאַר 20 בעלי מלאכות, איידער 20 קליינע דירות פֿאַר 20 בעזונדערע בעלי מלאכות, אַנב וועלען די בעלי מלאכות גיט האָבען קיין שליטה אויף די יתור, די שטיקלעך און ברעקלעך, וועלכע בלייבען נאָך פון יעדער סחורה. כִּך הוה, ער האָט אויפֿגעהערט די בעלי מלאכות צו געבען אַרבייט אהיים און דיזע ווילענדיג, גיט ווילענדיג זיינען ענדלעך געווען געצוואונגען צו געהן אַרבייטען ביי יענעם, ביים געלדגער

בער און אייגענטימער.*) דאָס איז שוין געווען אַ מאָנאָפּאָקטור מיט אלע פּיטשעווקעס.

אין אָנפאַנג, ווי מיר זעהען, בעשטעהט דערהויפּט אונטער-שייד צווישען מאָנאָפּאָקטור און מלאכה אין דער גרויס פון דער אונטערנעהמונג, וואָס פאָדערט ספּעציעלע מענשען און ספּעציעלע קאָפיטאַלען. שפּעטער אָבער האָט זיך אין דער מאָנאָפּאָקטור, וואָס איז לכתחילה אַרויסגערוּפּען געוואָרען דורך דער נייטווענדיגקייט אין אַ מאַסען פּראָדוקציע, שטאַרק ענטוויקעלט די אַרבייט-צוי-טיילונג.

ווען אַ סך אַרבייטער אַרבייטען צוזאַמען ווייזט זיך גלייך אַרויס ווער פון די אַרבייטער — אין דער שניידער אינ-דוסטרי למשל — איז מעהר פּעהיג צו זיין אַ צושניידער; ווער אַ שטעפּער; ווער אַ פּעטעלעקע מאַכער א. א. וו. אַ בעל מלאכה אַליין מוז מאַכען אלע אַרבייטען, דעם גאַנצען פּראָדוקט פון אַנ-פאַנג ביז'ן סוף, אָבער ווען אַ סך בעלי מלאכות זיינען צוזאַמען קען ווערען אויסגעפיהרט, אז יעדערער זאָל טהאָן די אַרבייט, צו וועלכער ער איז מעהר פּעהיג, בפרט נאָך, אז דאָס וועט געבען בעסערע רעזולטאַטען. דער אונטערנעהמער פון דער מאָנאָפּאָקטור האָט דאָס גלייך איינגעזעהן און האָט איינגעפיהרט די אַרבייט-צוטיילונג. דיוע אַרבייט-צוטיילונג האָט געפיהרט דערצו, אז די אינסטרומענטען זאָלען ספּעציאַליזירט און פּערפּאָלקאַמט ווערען. ביי אַ בעל מלאכה האָט איין און דערזעלבער אינסטרומענט גע-דאַרפט דיענען אי בייים צושניידען, אי בייים שטעפּען, אי ביי אַנ-דערע אַרבייטען. ביי מאָנאָפּאָקטור האָבען די צושניידער געהאַט זייערע ספּעציעלע אינסטרומענטען; די שטעפּער — זייערע און די פּעטעלעקע-מאַכער — זייערע. אלעס האָט זיך צוטיילט און ספּעציאַליזירט. די פּראָדוקציעס, וועלכע האָבען אויסגעאַרבייט אינסטרומענטען, האָבען זיך בעמיהט צו מאַכען פאַר יעדען סאָרט אַרבייט אַ ספּעציעלען אינסטרומענט.

די ענטוויקעלטע אַרבייט-צוטיילונג איז געווען אַ נאַטירליכער רעזולטאַט פון דער מאָנאָפּאָקטור און האָט טאַקע דערגרייכט אַן מאַ-נאָפּאָקטור פּעריאָד אַ גרויסע מדרגה.

(*) נאָר דאָרטען, וואו די הויס אַרבייט איז בעזונדערס עקספּלאָאטירט געוואָרען, ווי ביי דעם „סוועטינג סיסטעם“, האָט דעם אונטערנעהמער ניט געלוינט אַרױסצונעהמען די אַרבייטער ביי זיך אין אַ ספּעציעלען פּלאַץ. ער האָט בעסער אַרױסגעגעבען די אַרבייט אַהױם.

די פאבריק איז דאָס דריטע מעהר פערפאלקאמטע סיסטעם פון דער טויש אָדער סחורה ווירטשאפט.

די פאבריק אלס א גרויסער בעטריב האָט אין זיך אלע מעלות פון דער מאנאפאקטור, אָבער צייכענט זיך נאָך אויס דערמיט, וואָס אין איהר ווערט אָנגעווענדט די מאַשינן. די מאַשינן איז א קאמבינאציע פון פיעלע איינפאכע אינסטרומענטען, וועלכע זיינען פערבונדען דורך א געוויסע מעכאנישע קראפט. די מעכאנישע קראפט ברענגט אין בעוועגונג די אינסטרומענטען און ניט דער ארבייטער, ווי ביי מלאכה אָדער ביי מאנאפאקטור.

א דאנק דער אָנווענדונג פון דער מאַשין קען מען דורך איין און דערוועלבער מאַס ארבייט-קראפט בעשאַפן מעהר פראָדוקטען, ווי ביי דער מלאכה אָדער אפילו ביי דער מאנאפאקטור. די אַרבייט מיט געוועהנליכע אינסטרומענטען איז בעשרענקט. די געוועהנליכע אינסטרומענטען מוזען שטענדיג האָבען ביי זיך א מענטש, וועלכער קען ניט רעגירען מיט א סך אינסטרומענטען אויף איין מאָל. קיין מענטש קען, א שטייגער, ניט שפינען אויף צוויי שפינדלעך, אָדער שטריקען מיט אַמאָל צוויי זאָקען. די מאַשין אָבער איז ניט אזוי אָבהענגיג פון דער מענשליכער קראפט. די מאַשין קען פעראייניגען א סך אינסטרומענטען און ארבייטען מיט זיי אויף אַמאָל. א דאנק דער מאַשין קען איינער וועבען מיט א סך וועבשטוהלען, שפינען מיט א סך שפינדלעך און שטריקען א סך זאָקען מיט אַמאָל. די רעזולטאטען פון דער אַרבייט ווערען זיך ניט פון דעם מענטשען, וועלכער רעגירט מיט דער מאַשין, נור פון דער מאַשין'ס מעכאניזם. וואָס בעסער און קאמפליצירטער די מאַשין — אַלץ מעהר ארבייט, וואָס איינפאכער די מאַשין — אַלץ וועניגער ארבייט. און אזוי ווי דער מעכאניזם פון דער מאַשין קען פערבעסערט און פערגרעסערט ווערען ביז דער אונענדליכקייט, טאָ קען ממילא אויך אַהן א סוף פערגרעסערט ווערען די פרוכטבארקייט פון דער אַרבייט. די טעכניק איז איצט שוין אזוי ענטוויקעלט, אז פיעלע מאַשינען זיינען פעראייניגט צוזאַמען און יעדע מאַשין טהוט מעכאניש נאָך א געוויסע אַרבייט. עס איז אין דער פאבריק, בכו, פאראן אַן אַרבייט-צוטיילונג צווישען די מאַשינען אזוי ווי צווישען מענטשען אין יעדער מאנאפאקטור. אין די גרויסע דרוקערייען איז דאָס לייכט צו זעהן. איין מאַשין דרוקט און א צווייטע מאַשין וויקעלט די צייטונג. אַט די ביידע מאַשינען זיינען פעראייניגט מעכאניש און עס איז נאָך גענוג איין

מענש (דער מאשיניסט) ביי דער ערשטער מאשין. די צווייטע מאשין בעקומט פון דער ערשטער די צייטונג אויף א מעכאנישען אופן און דער הילף פון א מענש.

ביי דער מאנופאקטור שפילען די פעהיגקייטען פון מענשען, זיין אינדיווידואליטעט, א געוויסע ראָלע. ביי דעם פאבריק-סיס-טעם שפיעלט אַ ראָלע ניט די פעהיגקייט פון מענשען, ניט זיינע נייד-גונגען און פערלאנגען, נאָר זיין אַרבייט-קראַפט, זיין כח. די מע-כאַנישע מאשינען, און ניט די אינדיווידואליטעט פון אַרבייטער, שפיעלען די ראָלע אין דער פאבריק.

ביי דער פאבריק פערלירט דער אַרבייטער אין גאנצען זיין פערזענליכקייט, זיין אינדיווידואליטעט אויף דורך דעם, וואָס די מאַשין ענטוויקעלט די אַרבייט-צוטיילונג, וואָס האָט זיך אָנגע-פאנגען אין דער מאנופאקטור, ביז דער העכסטער מדרגה. די אויסאַרבייטונג פון אַ פראָדוקט ווערט צוטיילט אויף פיעלע פיעלע איינפאכע אַרבייט-פראָצעסען, און יעדער אַרבייטער האָט נאָר צו ערפילען איין אַרבייט-פראָצעס, צו וועלכען מען דאַרף אפילו דעם קאָפּ ניט צולייגען. הענער פאָדערט די מאַשין, אָבער ניט מענשען, וועלכע דענקען, וועלכע האָבען פעהיגקייט-טען. ביי דער פאבריק-סיסטעם איז דער מענש געוואָרען ערניד-ריגט ביז דער מדרגה פון אַ מעכאנישער ווערקצייג. ער איז גע-וואָרען אַ שרויט, אַ צוואַק פון דער מאַשין. אין דער צייט, ווען ביי דער מלאכה — אין אַ געוויסער מאָס אויף ביי דער מאַנר פאקטור — איז דער פראָדוקט אָבהענגיג פון דעם בעל מלאכה'ס פעהיגקייטען, פון זיין אינדיווידואליטעט איז ביי דער פאבריק דער פראָדוקט אָבהענגיג פון דער מאַשין. דער פארטינער פראָדוקט טראָגט ניט דעם שמעמפעל פון ראובן'ן אָדער שמעון'ן, ווי ביי דער מלאכה. דער אַרבייטער אין אַ שוץ פאבריק אין מאַס-סאטשוועטס וועט אַליין אייך שווער זאָגען, ווען איהר וועט איהם ווייזען אַ פארטינער שוץ, אויב ער האָט דערביי געאַרבייט אָדער ניט. דער פראָדוקט איז ניט אַ רעזולטאַט פון דעם'ס אָדער יענעם'ס אַרבייט, נאָר פון מאַסען-אַרבייט, פון קאָלעקטיווער אַרבייט.

אויף די סאָציאַלע לאַגע פון אַרבייטער ווערט אַלץ ערגער, וואָס מעהר די פאבריק ענטוויקעלט זיך. דער בעל מלאכה איז אַ זעלבסטשטענדיגער מענש, ער האָט זיך זיין שאַפּ, זיינע אינסטרומענטען און טיילמאָל אויף דאָס רוייה מאַטעריאַל, וואָס איהם

איז נויטיג; דער ארבייטער אין א מאנאפאקטור האָט שוין ניט קיין וואַשטאָט, קיין רויהאַמאַטעריאַל, אָבער ער האָט נאָך זיינע אייגענע אינסטרומענטען; דער פאַבריק אַרבייטער האָט שוין גאָר ניט, אַ חוץ זיין אַרבייט־קראַפט.

ביי אַ פאַבריק סיסטעם בעמערקען מיר צווייערליי מענדענ־צען, ריכטונגען. פון איין זייט ווערט די אַרבייט אַזוי צוטיילט, צופיצעלט, דאָס דער אַרבייטער ערפילט נאָר אַ פּראָסטע איינ־פאַכע מעכאַנישע אַרבייט, וואו ער דאַרף אפילו זיין קאָפּ ניט צו־לייגען. ער ווערט ערנדיריגט צו דער מדרגה פון אַ לעבעדיגער ווערקצייג; פון דער אַנדערער זייט ווערט די גאַנצע אָר־ג־אַ־ני־ז־אַ־צ־י־ע פון אַרבייט, די פּערוואַלטונג אַלץ מעהר פּערוויקעלט, מעהר קאָמפּליצירט און איז פיעל שווערער, פאָדערט מעהר שכל און אונטערנעהמונגס גייסט, ווי ביי מאנאפאקטור און מלאכה.

די פאַבריק איז אַ מעהר ענטוויקעלטער אינדוסטריעלער אָר־גאַנזום, וואו די פּערשיידענע טיילען פּערלירען זייער זעלבסטשטענ־דיגקייט און ווערען אַלץ מעהר און מעהר אָבהענגיג פון'ם צענטער, פון דער אָרגאַניזירענדער מאַכט. ביי דער מלאכה און מאנאפאקטור זיינען די אַרבייטער צווישען זיך ניט אַזוי פּערכונדען, ניט אַזוי אָבהענגיג און ווען ביי אייניגע געהט די אַרבייט ניט אַזוי גוט, קענען דאָך די איבעריגע אַרבייטער פאָרטזעצן זייער בע־שעפטיגונג און דער גאַנצער געשעפט דאַרף ניט אָבגעשטעלט ווע־רען. ווען דער שטעפּער, למשל, איז קראַנק קען פון דעסטוועגען דער צושניידער זיין אַרבייט פאָרטזעצן. דאָסזעלבע אויף פּער־קעהרט. אין אַ פאַבריק איז איין גרופּע אַרבייטער אָבהענגיג פון אַנאַנדער גרופּע. יעדע גרופּע בילדעט אינ'ם פאַבריק מעכאַניזם אַ נויטווענדיגען שרויף און ווען איין שרויף שטעלט זיך אָב — מוז דערפון ליידען דער גאַנצער מעכאַניזם.

אַ צענטראַליזירטע אָרגאַניזאַציע און דעצענטראַליזירטע אָר־בייט — אָט דאָס זיינען די כאַראַקטעריסטישע סמנים פון אַ פאַב־ריק סיסטעם.

אַזוי ווי ביי די נאַטוראַל ווירטשאַפטען, זיינען אויף די דריי שטופּען פון ענטוויקלונג — מלאכה, מאנאפאקטור און פאַבריק — ביי דער טויש און סחורה־ווירטשאַפט ניט שאַרף אָבגעגרענעצט איינע פון דער אַנדערער. אין איין און דערוועלבער צייט און זאָג־גאָר אָרט טרעפּען מיר זיי אָפט איינע נעבען דער אַנדערער. בעלי מלאכות טרעפּען מיר אָפט אין דער צייט, ווען עס הערשט מאַנר־

פאקטור. די לעצטע קען נאך ווירקען, ווען אפילו די פראדוקטען ווערען געשאפען לויט א פאבריק סיסטעם. בכלל אָבער, אין גרויסען און גאנצען, ווערט געוועהנליך יעדע צייט כאראקטעריזירט דורך אַ געוויסע אַרט פראדוקציע, וואָס איז די הערשענדע — דאָס הייסט דער הויפט מיטעל, ווי צו פראָדוצירען די נויטיגע פראדוקטען.

אין היינטיגער צייט איז די הערשענדע פאָרם פון פראדוקציע דאָס פאבריק סיסטעם. די פאבריק דריקט ארויף איהר שטעמפל אויף אלע צווייגען פון אונזער לעבען. זי איז דער מקור, די קוועלע פון דער מעגליכער חיונה. אָהן בעלי מלאכות קענען מיר נאָך ווי עס איז אויסקומען; אָהן פאבריקען — ניט. אויב עס זאָלען היינט אלע פאבריקען אויפהערען צו געהן, וועלען אלע אונזערע בעדערפניסען בלייבען ניט צופרידענגעשטעלט. מיר מוזען היינט האָבען אזא אַרט פראדוקציע, וואו עס זאָל זיין מעגליך אויסצוארבייטען א סך פראדוקטען מיט אמאָל. מיר נויטיגען זיך אין אַ מאָסען פראדוקציע, ווייל מיר האָבען אַ מאַסען פערברויך.

אין דער גאנצער פאָלקס-ווירטשאפט הערשט, ווי בעוואוסט. דער עקאָנאָמישער פרינציפ: „זעה צו עררייכען דעם גרעסטען נוצן ביי די קלענסטע אויסגאבען פון ארבייט און קאפיטאל“. דער דאָזיגער פרינציפ צו זיין שפאָרעוודיג אין הוצאות און צו זעהן צו בעקומען מעהר הכנסה, קען אים בעסטען דורכגעפיהרט ווערען דורך אַ פאבריק.

די גרויס קאפיטאליסטישע פראדוקציע, וואו די רויהע מאַטעריאלען, ווערקצייג, קויהלען און ארבייט־קראַפט ווערען פערברויכט אויף אַ גרויסען מאַסשטאב, איז ענג פערבונדען מיט דער פאבריק. אָהן אַ פאבריק סיסטעם זיינען אונמעגליך גרויס־קאפיטאליסטישע אונטערנעמונגען.

דער גרויס־קאפיטאליזם רעכענט זיין געבורט צייט פון סוף 18טען יאָרהונדערט. אין יאָהר 1764 האָט אַוּאָטט ערפונדען די ערשטע דאמפֿ מאַשין. עטוואָס שפעטער האָט אַרְקֶאָד אַנטדעקט די ערשטע וועב־מאַשין. ביז יענער צייט האָט מען געוועבט אויף איינפאכע וועב־שטוהלען. אין יאָהר 1785 האָט מען שוין אַוּאָטט'ס דאמפֿ־מאַשין אָנגעפאנגען צו פער־ווענדען אין די וועבערייען, וואו מען האָט געארבייט מיט אַר־קראַוט'ס מאַשינען. די דאָזיגע מאַשינען האָבען אַרויסגערופען די

אינדוסטריעלע איבערקעהרעניס, די אינדוסטריעלע רעוואָלוציע און זיינען געווען דער אָנפאַנג פון די גרויס־קאָפיטאַליסטישע אונטער־נעהמונגען.

א דאנק דעם מאַשינען־סיסטעם, וואָס ווערט אָנגעפיהרט מיט דער הילף פון דאַמפּף און עלקעטריציטעט, איז דער גרויס־קאָפּיטאַל טאַל טאַל מעהר און מעהר געוואַקסען און איז געוואָרען דער הער־שער אין אונזער לעבען.



8-טע לעקציע.

די לעהרע פון צירקולאציע אדער פון פונאנדערטיילונג

די נויטווענדיגקייט פון האַנדעל ; דער מאַרק און זיין בעדייטונג ; די געזעצען פון מאַרק ; דער ווערט פון די סחורות ; פערשיידענע ווערטע מעאַריען ; סוביעקטיווע און אביעקטיווע שיטות ; דער געברויך ווערט און דער טויש ווערט פון א סחורה ; די בעגרינדונג פון דער נוצער-מעאַריע ; איהר ניט אויסגעהאלטענקייט ; די אַרבייטס-מעאַריע פון אדם סמיטה ; דוד ריקארדאָ'ס בעגרינדונג פון דער אַרבייטס-מעאַריע ; דער פרייז פון די סחורות ; אָנגעכאַט און נאָכפראַגע ; די בעציחונגען צווישען ווערט און פרייז.

נאך דעם ווי מיר האָבען אַרומגערעדט די פערשיידענע בע-דינגונגען פון דער פראָדוקציע, וועלען מיר איצט איבערגעהן צו דער לעהרע פון דער צירקולאציע.

מיר לעבען היינט אין א סחורה-געזעלשאַפט. ווי מיר וויי-סען שוין אונטערשיידעט זיך די סחורה-געזעלשאַפט פון די פרי-הערדיגע נאטוראַל-געזעלשאַפטען, ערשטענס, דורך דעם, וואָס די פראָדוקטען ווערען ניט געשאַפען פאַר'ן אייגענעם געברויך. יעדערער בעשאַפט נאָר א י י סאַרט פראָדוקטען (אין דער גרויס-קאפיטאַליסטישער געזעלשאַפט נאָר א ט י יל פון פראָדוקט) פון יענער גרויסער צאָהל פ ע ר ש י י ד ע נ ע סאַרטען, וועל-כע זיינען נויטיג צום לעבען און, צווייטענס, דורך דעם, וואָס ס'איז ניט פאַראַן א געוויסער ווילען פון אַן אָרגאַניזאַטאָר, פון אַ מין ראש הקהל, וועלכער זאָל איינטיילען יעדערען די נויטיגע פראָדוקטען.

אום פאָרט צו בעקומען די פערשיידענע לעבענס-מיטלען צו בעפרידיגען די בעדערפניסען, מוז יעדערער מסחר'ן, האַנדלען, אויסבייטען זיינע פראָדוקטען, וועלכע זיינען איהם, פאַר זיך, צום אייגענעם געברויך, ניט נויטיג, אויף אַנדערע סאַרטען, וועלכע דער פערקויפער ווידער קען פאַר זיך ניט געברויכען. און טאקע דורך אַט דעם בייט, טויש, ווערען פערטיילט, צירקולירט די פראָדוקטען, וואָס די גאַנצע געזעלשאַפט שאַפט צווישען די איינציגע מיט-גליעדער.

די קראפט, וועלכע אָרגאניזירט דעם טויש, די צירקולאציע פון די פראָדוקטען, איז דער מאַרק.

א מאַרק ווערט געוועהנליך אָנגערופען דער פּלאַץ, וואו מען קויפט און מען פערקויפט סחורות. אין פאליטישער עקאנאמיע פערשטעהט מען אונטער'ן וואָרט מאַרק — די סומע פון קויפער און פערקויפער, וועלכע בייטען צווישען זיך אויס — קויפען און פערקויפען — די סחורות.

דער מאַרק שפיעלט אין דער סחורה-ווירטשאַפט דיזעלביגע ראָלע, וועלכע דער שקלאַפען-הערר, דער פאטריאַרך פון שבט און דער פעאָדאל האָבען געשפיעלט אין די נאטוראַל-ווירטשאַפטען. דער מאַרק רעגולירט די צירקולאציע פון די פראָדוקטען, אזוי ווי דער פארצייטיגער אָרגאניזאַטאָר פון שבט. אויפ'ן מאַרק בע-קומט, למשל, דער פארמער פאר די תבואות, וואָס ער האָט מעהר, וויפיעל ער האָט נויטיג פאר זיין אייגענעם בעדאַרף, קליידער, שיך, כלים, געצייג א. א. וו. דער שוסטער בעקומט פאר שטוי-וועל, וואָס ער האָט גענוהט נישט פאר זיך, מעהל, ברויט, קליידער, א דירה א. א. וו. דאָס גלייכען דער שניידער, דער בלעכער, דער בוימיסטער. מען בעשאַפט פראָדוקטען לכתחילה פאַר'ן פער-קויף און אויפ'ן מאַרק ווערט דאָס דיזער מסחר דורכגעפיהרט. און צום סוף, נאָך דעם, ווי אויפ'ן מאַרק זיינען שוין געטהאָן גע-וואָרען די פערשיידענע מסחרים; נאָך דעם, ווי אלע האָבען גע-האנדעלט צווישען זיך, געטוישט, געצירקולירט די פערשיידענע סחורות, — קומט אויס, אז, בכלל, האָט יעדערער בעקומען אלץ וואָס איהם איז נויטיג. דער שניידער האָט נישט נאָר קליידער, נאָר אויך שטיוועל, א דירה, מעהל, ברויט; דער בעקער האָט נישט נאָר ברויט, נאָר אויך קליידער, א דירה, ווייץ, שטיוועל; דער שוס-טער האָט נישט נאָר שטיוועל, נאָר אויך א דירה, ברויט, בעלייכ-טונג, קליידער א. א. וו.

דער מאַרק איז דאָך אָבער א בלינדע קראַפט, ער ווערט דאָך פון קיינעם נישט קאָנטראָלירט און אויפגעפאַסט, ווי אזוי איז דאָס מעגליך, אז ער זאָל קענען רעגולירען די צירקולאציע פון די פראָ-דוקטען? דער תירוץ איז, אז די ערשיינונגען פון מאַרק זיינען נישט צופעליג, נאָר זיי ווערען רעגירט דורך געוויסע געזעצן. דיזע געזעצן רעגולירען דעם טויש און מאַ-כען, אז פערשיידענע מענשען, ארבייטענדיג ביי איין פראָדוקט, זאָלען קענען בעקומען אלע פראָדוקטען, וואָס זיי איז נויטיג. דיזע

געזעצן בעשטימען, וויפיעל מענשען עס זאלען זיך אָנגעבען מיט שניידעריי, וויפיעל מיט שוסטעריי, וויפיעל מיט אנדערע מלאכות. זיי בעשטימען אויך, וויפיעל מען זאל בעקומען פאר איין פראָדוקט און וויפיעל פאר אַ צווייטען פראָדוקט. אָט די געזעצן בעשטימען דעם ווערט פון די סחורות. די פראגע איבער דעם ווערט פון די סחורות איז איינע פון די וויכטיגסטע פראָבלעמען אין דער עקאָנאָמישער וויסענשאַפט. פיעלע טעאָריעס זיינען געבויט געוואָרען; פיעלע דיקע ביכער זיינען וועגען דעם געשריבען געוואָרען און מיר מוזען מודה זיין, אז נאָך עד היום הערשען גרויסע חלוקי דעות אין דער ווערט טעאָריע.

ווי אזוי ווערט בעשטימט דער ווערט פון די סחורות? אין פלוג ווייזט אויס, אז די סוחרים, וועלכע האַנדלען מיט דער סחורה, בעשטימען דעם ווערט, אז דאָס ווענדט זיך נאָר אָן זיי אליין.

אז די דאָזיגע מיינונג איז פאַלש, קען מען זיך לייכט איבער-צייגען. מיר ווייסען גאנץ גוט, אַ יעדע סחורה האָט אין פער-שיידענע ערטער און אין פערשיידענע צייטען אַ גאנץ אנדער ווערט. איין אייל טוך, למשל, קאָסט אין אמעריקא ביליגער ווי אין רוסלאַנד. אין רוסלאַנד גופא ווידער האָט אַן אייל טוך גע-קאָסט מיט 40-50 יאָהר צוריק טייערער ווי איצט. אויב די אַבשאַצונג פון די סחורות זאל זיך ווענדען נאָר אָן די סוחרים, טאָ ווי קומט עס, אז גראַד אין אמעריקא אָדער אין ענגלאַנד קאָסט ביליגער, ווי אין רוסלאַנד? אמת טאָקי, די אמעריקאנער סוחרים זיינען גרויסע בריה'ס און האַנדלען בעסער ווי די רוסישע, אָבער ווי קומט עס, אז גראַד אין אמעריקא זיינען אַלע חכמים און אין רוסלאַנד — נאָראַנים? אמת, דעם אמעריקאנער סוחר קאָסט דאָס רויזע מאַטעריאַל און די מאַשינען ביליגער. אָבער אַלץ קשה: פאַר וואָס קויפט ער טאָק יאָיין ביליגער, ווי דער רוסישער סוחר?

עס איז קלאָהר, ווי דער טאָג, אז ניט דער סוחר, אָדער פאַב-ריקאַנט בעשטימט דעם ווערט, נאָר אז דער ווערט פון אַ זאָך ווערט בעשטימט אָהן זייער הסכמה, און אז זיי, די בעלי בתים פון דער סחורה, זיינען געצוואונגען צו האַנדלען לויט דעם ווערט, וואָס ליגט ערגעץ-וואו אינעוועניג אין דער סחורה גופא, וואו דער אייגענטימער האָט קיין שליסט ניט.

ווי אזוי קומט דער ווערט? ווי ווערט ער בעשאַפען? בכלל קען מען די פערשיידענע מיינונגען, וועלכע הערשען אי-

בער דעם ווערטה פון די סחורות, קלאסיפיצירען אין צוויי הויפט־שיטות: (1) די סוביעקטיווע שיטה און (2) די אביעקטיווע שיטה.

ביידע שיטות זיינען קאנסעקווענט און אויסגעהאלטען און געהען ארויס פון דעם אנאלויז, פון דער אונטערזוכונג, וואָס מען האָט געמאכט ביי די סחורות.

וועלכע אייגענשאפטען דארף האָבען אַ סחורה, אום זי זאָל קענען פערקויפט און אויסגעביטען ווערען אויף אַן אנדער זאָך?

ערשטענס, זעהען מיר, אז יעדע סחורה, אויסער איהרע פייזישע, כעמישע און מעכאנישע אייגענשאפטען, וואָס קומען איצט ניט אין אַנבעטראַכט, מוז זיין נוצליך; זי מוז האָבען די אייגענשאפט צופרידענצושטעלען אַ געוויסע בעדערפנים. שטיוועל, צ. ב., בעפרידיגען די בעדערפנים ניט צו געהן באַרוועס, טוף — ניט צו געהן נאָעט א. א. וו. אָהן אַזא אייגענשאפט קען קיין סחורה איבערהויפט ניט זיין. ווען אַ פראָדוקט זאָל ניט זיין נוצליך, וועט קיינער איהם אפילו אין האַנד ניט וועלען נעמען און ווער דערט נאָך צו געבען אַן אנדער זאָך דערפאר.

צווייטענס, זעהען מיר, אז יעדע סחורה איז בעשאַפען דורך מענשליכער אַרבייט. סחורות, וואָס זאָלען ניט ענטהאלטען מענשליכע אַרבייט, זיינען במציאות ניטאָ.

די דאָזיגע צוויי אייגענשאפטען — די נוצליכקייט און די מענשליכע אַרבייט*) — געפינען מיר, ווען מיר אַנאַליזירען יעדע סחורה, יעדען פראָדוקט, וואָס האָט די אייגענשאפט אויסגעבייטען צו ווערען אויף אַן אנדער זאָך. די נוצליכקייט פון פראָדוקט איז אויף אַ סוביעקטיווע אייגענשאפט, ווייל דאָס איז ניט פאר אַלעמען גלייך. דאָס ווענדט זיך אַן יעדען סוביעקט. פאר איינעם קען די זאָך האָבען אַ גרעסערען נוצען, פאר'ן צווייטען אַ קלענערען נוצען. נעהמט, צ. ב., קליידער. אַ נאָעטער וועט זיך מעהר אין זיי גייטען און זיי וועלען פאר איהם האָבען אַ גרעסערען נוצען, ווי פאר יענעם, וועלכער נעהט ניט נאָעט. די קוואַנטיטעט אַרבייט אָבער, וואָס איז אייגענשאַפֿטען אין דער סחורה, איז אַן אָביעקטיווע אייגענשאַפֿט. דאָס איז פאר אַלעמען גלייך. דאָס קען ניט זיין פאר איינעם מעהר, פאר'ן צווייטען

*) די צוויי אייגענשאפטען קענען אויך אָנגערופען ווערען די נאָט־פירליכע און געזעלשאַפֿטליכע זייטען פון דער סחורה.

וועניגער, דען דאָס ווענדט זיך אָן די אלגעמיינע אָביעקטיווע בע- דינגונגען פון דער פראָדוקציע.

דער ווערט פון יעדער סחורה מוז, פערשטעהט זיך, אויף אַרויסקומען בלויז פון אַט די אייגענשאַפטען: אָדער פון דער נוצליכקייט, אָדער פון דער מענשליכער אַרבייט.

די סוביעקטיווע שיטה בעהויפטעט, אז דער ווערט שטאַמט פון דער סוביעקטיווער אייגענשאַפט, דערפון, וואָס דער פראָדוקט האָט בכה צופרידענצושטעלען געוויסע בעדערפ- ניסען; די אָביעקטיווע שיטה בעהויפטעט, אז הנם יעדע סחורה מוז זיין נוצליך, אָבער איהר ווערט ווערט בעשטימט ניט צוליעב דער נוצליכקייט, צוליעב איהר סוביעקטיווען כאַראַק- טער, נאָר צוליעב דעם, וואָס אויף איהר איז פערטהאָן מענשליכע אַרבייט, צוליעב איהר אָביעקטיווע אייגענשאַפט.

די טעאָריען, וועלכע געהערען צו דער ערשטער שיטה, זיינען אויך בעוואוסט אונטערען נאָמען: „די נוצען טעאָריען“; צו דער צווייטער שיטה: „די אַרבייטס-טעאָריען“.

די נוצליכקייט פון אַ זאך, איהר אייגענשאַפט צו בעפרידי- גען אַ געוויסע בעדערפנים, ווערט ביי מאַנכע עקאָנאָמיסטען אָנגע- רופען דער געברויך-ווערט, בעת אונטער'ן טויש- ווערט פערשטעהט מען איהר פעהיגקייט אויסגעביטען צו ווערען, אָדער דעם סכום פראָדוקטען, וואָס דארפען פאַר איהר געגעבען ווערען.

אַ זאך וואָס האָט אַ טוישווערט פון שוין במילא אויף האַ- בען אַ געברויך-ווערט, ווייל ווען די זאך וואָלט ניט זיין נוציג, וואָלט קיינער פאַר איהר גאָר ניט געבען. דערפון איז אָבער ניט געדונגען, אז אויב די זאך האָט אַ געברויך-ווערט — מוז זי אויף האַבען אַ טוישווערט. עס זיינען פאַראַן סחורות מיט אַ גרוי- סען געברויך-ווערט אָהן אַ שום טוישווערט, ווי צ. ב. ליכט, לופט, וואַסער אין טייך א. א. ו.

די סוביעקטיווע אָדער נוצען טעאָריע.

(פאַרשטעצונג)

די טעאָריע פון פראַנצויזישען עקאנאָמיסט ס ע; די טעאָריע פון ברונא הילדעבראָנט און קניס; די אונטערזיכונג פון דער טעאָריע צו ערקלערן אלע ערשט-נונגען אין עקאנאָמישען לעבן; די עסטרויכישע שול אָדער די גרענעצ-נוצען טעאָריע; די ארביט-טעאָריע פון אַדאָם סמיט און דוד ריקארדא; אנגיבאט און נאָכפראַגע; די שייכות צווישען ווערט און פּרייז.

דער ערשטער, וואָס האָט באַגרינדעט די נוצען אָדער די סוב-יעקטיווע ווערט-טהעאָריע, איז געווען דער פראַנצויזישער עקאָנאָמיסט ס ע, אַדאָם ס מיט ה'ס א תלמיד. סע געהט ארויס פון דעם איינפאכען פשוט'ען שכל, דאָס יעדער מענטש שאַצט העכער דאָס, וואָס איז איהם איז מעהר נוצליך און נידעריגער דאָס, וואָס איז איהם איז וועניגער נוצליך. איידער דער מענטש געהט פאַרקויפּען סחורה, מיינט סע, וועגט ער פריהער אפּ דעם שאדען, וואָס ער וועט האָבען, פון וועלכע באַדערפענישען ער וועט זיך מוזען אַבזאָגען, ווען זיין סחורה וועט איבער-געהן צו אַן אנדערען איז רשות, און, פאַרקעהרט, די נוצען, וואָס ער וועט קענען האָבען פון דעם נייעם פראָדוקט, וועלכער קומט אין זיין רשות און ווערט זיין אייגענטום. ווען אַ בעל הבית געהט פאַרקויפּען זיין הויז, קומען קודם כל אַריין ביי איהם אין מח די געדאַנקען, אַז אַהן די הויז וועט ער זיך מוזען וואַלגערען אין שכנות, ניט האָבען קיין אייגען ווינקלעך, א. א. וו. פון דער אנדערער זייט אָבער שטעלט ער זיך פאַר די נוצען, וואָס ער וועט האָבען, ווען ער וועט האָבען די מזומן. פאַר די מזומן וועט ער קענען חתונה מאַכען אַ טאָכטער אַ בוגרות, אָדער מאַכען זיך אַ שטיקעל עסק, א. ז. וו. דיזער סוביעקטיווער פסיכאָלאָגישער מאַמענט, ווען מען רעכענט אויס, וועלכע באַדערפענישען ס'זענען וויכטיגער פאַר איהם זיי זאָלען זיין באַפרידיגט, צי די באַדערפעניש איז אַ אייגען ווינקלעך, צי די באַדערפעניש אַ קינד חתונה צו מאַכען — אַט דער סוביעקטיווער מאַמענט רעגולירט, לויט ס'ע'ן, דעם ווערט פון די סחורות.

נו, איז אבער גלייך די פראגע, אויב דער ווערט פון א סחורה ווערט באשטימט בלויז לויט די נוצען, אָבער בשום אופן ניט דורך ארבייט, טא ווי איז צו ערקלערען, דאס מען שאצט ניט ליכט, לופט און וואסער, זיי זיינען דאך געוויס ניצליכע זאכען. פאר וואס האבען זיי קיין ווערטא ניט? וואו בלייבט דער פראסטער שכל? אויסער דעם זעהען מיר אין פראקטישען לעבען, אז סחורות, וועלכע באזיצען גרעסערע נוצען, באפרידיגען וויכטיגערע מענשליכע באדערפענישען, ווערען געשאצט וועניגער, האבען א קלענערן ווערטא, ווי יענע סחורות, וועלכע זיינען א סך וועניגער נוצליך. גאָלד איז וועניגער נוצליך ווי אייזען און זיין ווערטא איז פונדעסטוועגען העכער פון אייזען; די נוצען פון א פונט ברויט איז גרעסער פאר די נוצען פון א ברוילי-אנט, דער ווערטא פונ'ם ברויליאנט איז אָבער ניט אין ערד גרעסער, ווי דער ווערטא פון א פונט ברויט. ווי איז דאס צו ער-קלערען לויט די נוצען טעאָריע? ס'ע פשט'לט זיך אפילו, אז הגם דער ווערטא איז באשטימט לויט די נוצען פון דער סחורה, ווערט זי, די סחורה הייסט דאס, פונדעסטוועגען קיין גאָלד ניט פארקויפט וועניגער, ווי די קאסטען, וואס איז אויפגע-לאגען אויף איהר (די ארבייט, וואס איז פארווענדעט געווארען איהר צו באשאפען). ד. ה. אז די ארבייט שפיעלט א ראלע אין'ם באשטימען דעם ווערטא. אבער דאס איז ניט מעהר, ווי גע'פשט'לט, א ים ליישט ברוקס. אויסער דעם, וואס ס'ע פאלט דא אריין אין סתירות, פון וועלכע איהם איז שווער זיך אויסצופלאַנטערען, געהט ער אונבאמערקט איבער צו דער צווייטער שיטה, געגען וועלכע ער אליין טרעט אזוי שארף ארויס.

צוויי שפעטערדיגע געלעהרטע פון דער סוביעקטיווער, פסיד-באלאגישער שיטה, ברונא אהיילדערבראנדט און קניס, האָט זיך איינגעגעבען שוין בעסער צו פארענטפערען די אויבערשטע קשיות.

מען דארף ניט צוזאמענמישען — מיינען דיזע געלעהרטע — די נוצען פון דער סחורה בכלל, פון דעם גאנצען וואס, וואס איז פאראן — מיט די נוצען פון א באשטימטען טייל פון דער סחורה, וועלכע איך וויל קויפען אָדער פארקויפען. די

ניצליכקייט פון ב ר ו י ט ב כ ל איז טאקי א סך העכער פון די נוצען, וואס גאלד אדער אפילו בריילאנטען קען אונז ברענגען. דער ווערט פונ'ם ג א נ צ ע ז ס ד ה כ ל ברויט, וואס איז פאראן אין דער געזעלשאפט, וועט טאקי אויך דעריבער ז י ז פ י ע ל ה ע כ ע ר, ווי דער ווערט פונ'ם סך הכל בריילאנטען. מען דארף דאך אבער ניט פארגעסען, אז איך קויף בלויז א ט י י ל פון דעם ברויט, צום ביישפיעל, א פונט, צוויי, דריי, אבער ניט דעם גאנצען זאפאס. דער ווערט פון איין פונט ברויט קען דאך ניט זיין גלייך צו דעם ווערט פונ'ם גאנצען סך הכל ברויט, ווייל דער סך הכל ברויט האט דאך א ו נ ג ע ה י י ע ר ע ג ר ע ס ע ר ע ניצליכקייט, ווי איין פונט ברויט. דער ווערט פון איין פונט ברויט ווערט באשטימט לויט די ניצליכקייט פון איין פונט ברויט, אבער ניט לויט די ניצליכקייט פון ברויט בכלל. דער ווערט פון איין פונט ברויט פארהאלט זיך צום ווערט פון דער גאנצער סומע ברויט, וואס איז פאראן, אזוי ווי די נ ו צ ע ז פון איין פונט ברויט פאר האלט זיך צו די נוצען פון דער גאנצער סומע. וואס גרעסער עס איז די סומע, דער סך הכל ברויט, אלץ קלענער איז די בא- דייטונג פון יעדען איינציגען פונט און אלץ א קלענערע מאס ניצליכקייט באזיצט ער. וואס מעהר טהיילען עס געהען אריין אין א גאנצע, אלץ א קלענערע באדייטונג האט יעדער טהייל באזונדער, וואס גרעסער עס איז א געוויסע חברה, אלץ א קלע- נערע ראָלע שפיעלט יעדער באזונדערער מיטגליד אין איהר. ווייל איך וויסען דעם ווערט פון איין פונט ברויט, דארף איך צו- טיילען דעם ווערט פונ'ם סך הכל ברויט אויף די צאהל איינצי- גע פונטען. עס פארשטעהט זיך, אז וואס גרעסער עס איז די צאהל איינציע פונטען, אלץ א קלענערער ווערט וועט אויס- פאלען אויפ'ן חלק פון יעדען איינציגען פונט. און דאס איז טאקי די אורזאכע, וואס איין פונט ברויט קאסט ניט אזויט טייער, ווייל עס איז דא אן אונגעהויער ג ר ו י ט ע צ א ה ל איינ- ציגע פונטען. דער סך הכל פון גאלד איז אבער אונגעהויער קליין. יעדער זאלאטניק פארנעהמט א גרויסען אַנגעוויזענעם פלאץ אין דער גאנצער סומע גאלד פון דער געזעלשאפט. ווען איך צוטייל דעם גאנצען ווערט פונ'ם סך הכל גאלד אויף זיינע

איינציגע זאלאטניקעס, קומט אויס אויף יעדען זאלאטניק א גרויסען חלק ווערטה, א סך א גרעסערע, ווי דער חלק ווערטה, וואס פאלט אויס אויף א פונט ברויט, א שטיינער, ווייל איינציגע פונטען ברויט זיינען פאראן א סך, א סך מעהר, ווי איינציגע זאלאטניקעס גאלד און דעריבער איז דער ווערטה פון איין זאלאטניק גאלד גרעסער, ווי פון איין פונט ברויט, ניט קוקענדיג, וואס דער סך הכל ברויט באזיצט א גרעסערע נוצען, ווי דער סך הכל גאלד. דער ווערטה פון אן איינציגער סחורה ווערט באשטימט לפי ערך, פראפארציאנעל צו דער סומע פון א זוינע איינציגע סחורות, וויפיעל עס זיינען פאראן. מאטעמאטיש איז דאס זעהר לייכט צו פארשטעהן: דער סך הכל פון אלע סחורות, וואס געהערען צו איין זאט, צ. ב. דער גאנצער סכום ברויט בילדעט דעם ווערטה פון ברויט בכלל. ווען איך וויל וויסען ווי גרויס עס איז דער ווערטה פון איין פונט ברויט — מוז איך צוטיילען דעם גאנצען סכום ברויט אויף די צאהל איינציגע פונטען. דער גאנצער זאפאס ברויט איז דער נחלק און די צאהל איינציגע פונטען — דער מחלק. די חלקים, וואס מיר באקומען גאב'ן חלוק, באשטימען דעם ווערטה פון איינציגע פונטען. די ניצליכקייט פון קארן אין אונזער געזעלשאפט, לאמיר אָננעמען, ווערט טאקי געשאצט און פאר „ווערטה'עט" אין 10 מיליאָן דאלאר. די ניצליכקייט פון גאלד — נור אין 50,000 דאלער. קארן איז אָבער פאראן בסך הכל 10,000,000 פוד. עס קומט דעריבער אויס, אז דער ווערטה פון איין פוד איז ניט מעהר, ווי א דאלער. גאלד איז בלויז פאראן, לאמיר אָננעמען, 25 טויזענד זאלאטניק. דער ווערטה פון איין זאלאטניק וועט דעריבער זיין ניט וועניגער, ווי צוויי דאלער. די גרויס פון די חלקים, וואס מיר באקומען ביי א חלוק, ווענדט זיך ניט בלויז פון'ם נחלק, נאר אויך פון'ם מחלק. אויב דער מחלק איז גרעסער — זיינען די חלקים קלענער; איז דער מחלק קלענער — זיינען די חלקים גרעסער. דער מחלק ביי גאלד איז א סך קלענער, ווי דער מחלק ביי ברויט און מיט א סך מעהרער מאָל קלענער, מיט וויפיעל מאָל דער נחלק פון ברויט איז גרעסער פאר'ן נחלק פון גאלד און דעריבער איז דער ווערטה פון יעדער איינציגער שטיק ברויט א סך קלענער, ווי דער ווערטה פון יעדער איינציגער שטיק גאלד.

דורך אַט דער ווערטהעמערע ווערט אפילו פארענטפערט א סך מעהר ערשיינונגען אין ווירטשאפטליכען לעבען. ווי דורך ס'ע'ס טעאריע. זי האלט אבער אויך ניט אויס, ווייל פיעל ערשיינונגען בלייבען דאך אונבאגרייפליך. דורך דיזע טעאריע וואלט אונז זיין קלאר, פאר וואס דער ווערטה פון לופט, ליכט און נאך אזוינע פראדוקטען איז זעהר קליין, ווייל דער זאפאס פון לופט און ליכט איז זעהר גרויס, אבער עס בלייבט דאך אונפארשטענדליך, פאר וואס דיזע פראדוקטען האבן א גאר קיין ווערט? ווי גרויס עס זאל ניט זיין דער „מחלק“, אויב עס איז נאך דא א מחלק בכלל (און אזוי אזוינע פראדוקטען איז דא א מחלק קענען דאך דיזע אנהענגער פון נוצער־טעאריע ניט אפלייסקענען!) מוז דאך אויסקומען א געוויסער חלק, זאל זיין זעהר א קליינער, אויף יעדע איינציגע פון מחלק. אויסער דעם, לויט דיזע טעאריע קומט אויס, אז דער ווערטה פון יעדען איינציגען פראדוקט ווערט גרעסער אדער קלענער אויף אזוי פיעל. אויף וויפיעל דער גאנצער זאפאס פראדוקטען ווערט קלענער, אדער גרעסער. אויב דער זאפאס פון ברויט איז, למשל, געווארען דאפעלט קלענער, דארף דער ווערטה פון יעדען איינציגען פונט ברויט שטייגען אויך נאך דאפעלט. פאקטיש איז ניט אזוי. אויב די גערעטעניש אויף ברויט זאל ברענגען היינטיגען יאָהר א העלפט, ווי אין פאריגען יאָהר, וואלט א פונט ברויט קאסטען ניט נור דאָ פעלט, נאך פיעלפאך מעהר.

אונפעהיג צו ערקלערען די דערמאנטע ערשיינונגען אין עקאנאמישען לעבען האט די סוביעקטיווע נוצער־טעאריע אנגעפאנגען ביסלעכווייז צו פארשווינדען אין דער וויסענשאפט פון די 50-גער און 60-ער יאָהרען פון פאריגען יאָהרהונדערט. אין די לעצטע צעהנדליגע יאָהרען איז זי אבער ווידער אויפגעשטאנען תחת חמתים מיט מעהר כח און בעסער באגרינדעט. די וויכטיגסטע, וועלכע האבען אריינגעבלאזען א נייעם רוח חיים אין דער אָבגעלעבטער נוצער־טעאריע, זיינען געווען די עסטרייכישע געלעהרטע מענגער, בייעס-באווערק און וויזעל, און דורך זיי האט זי טאקע באקומען דעם נאמען: „די שיטה פון דער עסטרייכישער שולע“.

(ב) די עסטרייכישע שול.

דער ערשטער עקאנאמיסט, וועלכער האט באצויגען מיט א נייער הויט דעם אלטען סקעלעט, איז געווען קארל מנענער, אין זיין ווערק, וואס איז ערשינען אין 1872.

מנענער פאנגט אן זיין ערקלערונג מיט פאלגענדען ביישפיעל: „לאמיר זיך פארשטעלען — זאגט ער — אז מיר האבען פאר זיך א באוואוינער פון א ווילדען אור-קולטור-וואלד, וועלכער איז ארומגערינגעלט מיט הונדערטע טויזענדער בוימער. איהם, דעם ווילדען, איז אבער נויטיג פאר זיין באדארף ניט מעהר ווי 10 בוימער. דאס איז איהם שוין גענוג אויפ'ן הייצען, אויף א דירה, אויף געצייג און געוועהר. עס איז קלאר, אז דער ווילדער וועט אבשאצן אלע בוימער, זיי געבען א ווערט איהם אזוי פיעל, אויף וויפיעל זיי באפרידיגען זיינע באדערפנישען. אבער אזוי ווי אלע בוימער זיינען איהם דאך ניט נויטיג, דען נאכדעם ווי זיינע באדערפנישען זיינען באפרידיגט, בלייבען דאך אלץ איבער זעהר פיעל בוימער, אין וועלכע ער נויטיגט זיך, ניט, טאן וועט יעדער איינציגער בויט באזונדער פאר איהם קיינשום ווערטערטהייט האבען, ווייל ער קען זיך בארגעהן אהן „יערען איינציגען“. ווען אין א שרפה זאלען פארברענט ווערען אפילו 1,000 בוימער, וועט דער ווילדער אויף א האך זיך ניט מצער זיין, ער וועט דעם שאדען גאר ניט פיהלען. די פארברענטע בוימער וואלטען איהם סיי ווי סיי קיין נוצען ניט געבראכט, ווי באלד עס זיינען איבערגעבליעבן די צעהן בוימער. וועלכע ער קען אויסנוצען. גאנץ אנדערס איז אבער, ווען אין וואלד זיינען פאראן בלויז צעהן פרוכט-בוימער און אלע זיינען נויטיג צו באפרידיגען די פארלאנגען. דא האט שוין יעדער בויט באזונדער א גרויסען ווערט פאר'ן ווילדען און דאס פארלירען געהן פון יעדען איינציגען וועט זיין א גרויסער שאדען פאר'ן ווילדען, ווייל דורך דעם וועט א טייל פון זיין באדארף ניט ווערען באפרידיגט.

מנענער בריינגט דא נאך א ביישפיעל. לאמיר זיך פארשטעלען, אז אויף אן אינזעל וואוינט א מענטש ביהדות און פיהרט אן אינזלירטע, אבגעזונדערטע ווירטשאפט. אין זיין רשות געפינט זיך נאר איין קוואל וואסער. לאמיר אננעמען, אז

יעדען טאג איז נויטיג אונזער ראבינזאן קרווע איין עמער וואסער פאר זיך אליין צו טרינקען; 19 עמער וואסער זיינען נויטיג פאר זיינע בהמות; 40 עמער צו דערהאלטען די ריינקייט פון זיין קערפער און אויף די איבעריגע היגענישע באדערפנישען, צום סוף, נאך 40 עמער וואסער פאר וועניגער וויכטיגע באדערפנישען (אויף צו באניסען, צ. ב., א בלומען-גארטען, וועלכען מען האלט נאך פון פארנעניגען וועגען). מעהר ווי דיזע 100 עמער איז ער שוין ניט אימשטאנד צו באנוצען. אויב פון קוואל פליסט ארויס יעדען טאג ניט בלויז די 100 עמער, וואס איז איהם נויטיג, נאר מעהר ווי 100, איז גאנץ נאטירליך, אז ראבינזאן וועט ניט צוגעבען קיין שום ווערטה אליאדי עמער וואסער. מיט וועלכער ער באנוצט זיך. ווען אבער דורך א געוויסע סבה פאנגט אן דער קוואל צו געבען ניט נאך ניט מעהר ווי 100, נאר וועניגער, למשל, נאך 90 עמער — דאן וועלען שוין דיזע 90 עמער באקומען פאר'ן בלווען-גארטען, א ווערטה. וועלכע באדערפנים איז אבהענגיג פון די וואסער, אדער בעסער, וועלכע באדערפנים וועט ווערען ניט צופרידענעשטעלט דורך דעם, וואס דער קוואל האט אנגעפאנגען צו געבען נאך 90 עמער? מסתמא, די וועניגער וויכטיגע. אין אונזער פאל, די באדערפנים אויפצוהאלטען א בלומען-גארטען. נח, לאמיר זיך פארשטעלען. אז דער אינזעל-באוואוינער באקומט די מעגליכקייט צו קויפען 10 עמער וואסער, וואס וואלט ער געגעבען דערפאר? געוועהנליך אזא זאך, וואס ער וואלט געגעבען, אום צו האבען דאס פארנעניגען צו עניסען פון זיין בלומען-גארטען, דאס הייסט, ער וואלט אבי-שאצט דעם ווערטה פון די וואסער אין פארגלייך מיט די לעצטע באדערפנים, וועלכע וואלט בלייבען אהן דעם צוקויף ניט באפרי-דיגט. ווען דער קוואל האט מעהר אויסגעטריקענט און האט אבי-געפאנגען צו געבען יעדען טאג שוין ניט מעהר ווי 40 עמער, — פון וועלכע באדערפנישען וועט זיך ראבינזאן קרווע אבזא-גען? שוין מסתמא, אויך פון יענע, וועלכע בריינגען איהם ניט בלויז פארנעניגען, נאך אויך פון אזעלכע, וועלכע זיינען נויטיג צו זיין געזונד. ער וועט מוזען אויפהערען צו וואשען זיך אלע טאג. דער ווערטה פון וואסער וועט געוועהנליך דא שטיי-גען אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל ראבינזאן האלט די בא-

דערפנים צו וואשען זיך העכער, פון דער באדערפנים צו האָר
בען א שעהנעם גארטען. דער ווערט פון יעדען עמער וואסער
איז איצט אַבעהנגיג פון א העכערער באדערפנים. אַ ט די
העכערע באדערפנים, וועלכע איז
וויכטיג צו באפרידיגען און בלייבט
אבער נישט באפרידיגט, ווייל עס איז
במציאות נישטאָ קיין פראָדוקט דאָרויף.
באשטימט דעם ווערט — איז אונזער
פאל — פון וואסער.

דיזעלביגע פסיכאלאגישע און סוביעקטיווע שאַצונגען און באַר
דינגונגען, וואָס קומען פאַר ביים ווילדען, קומען אויך פאַר אין
אונזער קאָמפליצירטען, פארוויקעלטען, פארדרעהטען און פארפלאַגט
טערטען ווירטשאפטליכען לעבען.

אין מעגליכען לעבען דארף מען אויך אונטערשיידען פאַרשיי-
דענע קאטעגאָריעס באדערפנישען. עס זיינען פאַראַן לעבענס-
באדערפנישען, וואו עס האַלט ביי סכנות נפשות. אנדערע באַר
דערפנישען זיינען נישט אזוי לעבענס - געפערלאַך, אָבער זענען
נויטיג, נאָך אנדערע זיינען בלויז נוציג, אָדער מעהר נישט ווי אנ-
גענעהם. יעטווידע פון די באזונדערע באדערפנישען ווערט באפרי-
דיגט דורך באזונדערע פראָדוקטען, צ. ב., דורך ברויט, דורך
קליידונג, דורך האַלץ אויף א דירה, און דורך ציערונג: גאָלד,
זילבער און אזוי ווייטער. די באדערפנישען, וועלכע קענען באַר
פרידיגט ווערען דורך איין און דעם זעלבען פראָדוקט, זיינען אויך
פאַרשיידען און קענען קלאַסיפֿיצירט ווערען אין פאַרשיידענע
מדרגות; איין פראָדוקט קען דענען אויף פאַרשיידענע באדערפ-
נישען: אויף סכנות נפשות'דיגע, נויטיגע, נוציגע און אנגענעה-
מע. וואסער, צום ביישפּיעל, קען באפרידיגען די באדערפנים
אין טרינקען, אין וואשען זיך, צו האַבען דעם ריח-ניחות, דעם
אַראַמאַט פון בלומען און אויך קען מען וואסער באנוצען אויף
אזוינע צוועקען, אין וועלכע מען פיהלט קיין באדערפנים נישט.

לאַמיר אויסדריקען די קאטעגאָריעס (די פאַרשיידענע מינים)
באדערפנישען אין א רייה ציפער פון לינקס נאָך רעכטס: 1, 2,
3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10. די העכערע ציפער באדייטען די העכערע
קאטעגאָריעס. די נידעריגע — די נידעריגערע קאטעגאָריעס.

די ציפער 10 באצייכענט די גרעסטע קאטעגאריע באדערפנישען — די באדערפנים אין ערנעהרונג; די ציפער 9 — ניט צו געהן נאקעט; די ציפער 8 — ניט צו וואוינען אויפ'ן גאס; 7 — אין ריינליכקייט; 6 — אין אנגענעהמע ריחות; 5 — אין שעהן אויפ' גענעהטע זאכען, א. ז. וו. ווען מיר זאלען צופאסען צו יעדער קאטעגאריע באדערפנים דעם נויטיגען פראדוקט — באקומען מיר פארשיידענע קאטעגאריעס פראדוקטען. די ציפער 10 באדייט ברויט, די נויטווענדיגסטע לעבענס־מיטעל; 9 — קליידונג; 8 — א דירה; 7 — וואסער; 6 — א בלומען־גארטען.

אין א צווייטער רייע ציפער פון אויבען צו אונטען וועלען מיר ווידער באצייכענען די פארשיידענע באדערפנישען, וועלכער יעדע באזונדערע קאטעגאריע פראדוקטען קען באפרידיגען:

10

9

8

7

6

5

4

3

2

1

0

די ציפער 10 באדייט, צ. ב., די באדערפניש ניט צו שטארק בען פון הונגער; 9 — ניט קראנק צו ווערען פון הונגער; 8 — צו זאמלען כח אום צו קענען שפעטער ארבייטען; 7 — צו עסען סתם אזוי, ווייל עס איז געשמאק, א. ז. וו.

שטעלען מיר צוזאמען די פארשיידענע קאטעגאריעס פראדוקטען און קאטעגאריעס באדערפנישען, וועלכע קענען באפרידיגט ווערען דורך איין קאטעגאריע פראדוקטען, באקומען מיר פאלגנדע זעכסעלע:

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
8	7	6	5	4	3	2	1	0	
7	6	5	4	3	2	1	0		
6	5	4	3	2	1	0			
5	4	3	2	1	0				
4	3	2	1	0					
3	2	1	0						
2	1	0							
1	0								
0									

די רוימישע ציפער ווייזען די פארשיידענע קאטעגאריעס פרא-
דוקטען לויט די וויכטיגקייט פון די באדערפנישען, וועלכע זיי בא-
פרידיגען. די אראבישע ציפער פון אויבען אראב — די פארשיי-
דענע קאטעגאריעס באדערפנישען, וועלכע קענען באפרידיגט ווע-
רען דורך איין און די זעלביגע קאטעגאריע פראדוקטען. וואס
וויכטיגער דער פראדוקט איז פאר'ן לעבען, אלץ א גרעסערע צאהל
באדערפנישען קען ער צופרידענשטעלען. וואס וועניגער וויכטיג
דער פראדוקט איז, אלץ א קלענערע צאהל קאטעגאריעס באדערפ-
נישען קען ער צופרידענשטעלען. תבואה, צ. ב., קען באפרידיגען
10 קאטעגאריעס באדערפנישען: לעבענס-געפעהרליכע, נויטווענ-
דיגע, נוצליכע, אנגענעהמע, א. ז. וו. קליידער נאר 9 קאטעגאריעס
באדערפנישען; א דירה — נאר 8 קאטעגאריעס; בלומען — נאר
6 קאטעגאריעס, א. ז. וו. מיט דער הילף פון דיווער טאבעלע קע-
נען מיר באקומען א נומער פארשטעלונג, ווי אזוי עס בילדעט זיך
דער ווערט אױף פארשיידענע פראדוקטען. שטעלט אייך פאר,
מיר האבען אזוי וועניג תבואה, דאס עס געניגט אפילו ניט פאר
די ערשטע קאטעגאריע באדערפנישען, וועלכע זי וואלט זיין. אימ-
שטאנד איבערהויפט צופרידענצושטעלען. גאלד, ווידער, וועלכע
מיר באצייכענען אין דער ריהע, וואס שטעהט אונטער דעם רוי-
מישען ציפער IX קלעקט אויך ניט פאר איהר ערשטע קאטע-
גאריע, וואס זי איז איממשטאנד צו באפרידיגען — דאן, זעהט מען
קלאר, אז תבואה וועט קאסטען א סך טייערער פאר גאלד. דער

ווערטה פון תבואה וועט זיין 10; דער ווערט פון גאלד בלויז 2. ווען תבואה איז פאראן אויף אזוי פיעל. דאס 8 קאטעגאריעס באדערפנישען קענען ווערען דורך איהר באפרידיגט ביו קאטעגאריע 2, און גאלד קלעקט ניט אפילו פאר איהר ערשטע קאטעגאריע — דאן וועט תבואה מיט גאלד האבען איין ווערטה (2). ווען תבואה איז אבער פאראן אזוי פיעל, דאס עס געניגט פאר 9 קאטעגאריעס באדערפנישען — דעמאלט וועט דער ווערטה פון גאלד שוין זיין העכער, ווי דער ווערטה פון תבואה, ווייל תבואה געניגט פאר די באדערפנים 2 און גאלד ניט! אט פאר וואס גאלד קאסט טייערער פון תבואה — גאלד קען ניט באפרידיגען איהר קאטעגאריע 2 און דעריבער איז איהר ווערט 2, תבואה אבער איז דא אזוי פיעל, אז עס קלעקט פאר קאטעגאריע 2 און ממילא קען איהר ווערטה נאך זיין 1 — וועניגער ווי גאלד.

ווייטער שטעלט זיך פאר, אז תבואה האבען מיר אזוי פיעל. אז עס קלעקט פאר אלע קאטעגאריעס באדערפנישען און עס בלייבט נאך איבער פאר דער קאטעגאריע 0, — דעמאלט וועט זי, פאר שטעטה זיך, האבען דעם ווערטה „0“, דעם זעלביגען ווערטה, וואס אונזער ראבינאן האט געגעבען יעדען עמער וואסער, ווען דער קוואל האט געליווערט מעהר ווי 100 עמער. און דאס איז טאקע די אורזאכע, וואס אזוינע ניצליכע זאכען ווי ליכט, לופט און וואסער האבען ניט קיין שום ווערטה, ווייל עס איז דא אזוי פיעל, דאס גאנצעס, ווי זיי באפרידיגען אלע באדערפנישען, בלייבט אלץ איבער אויף א באדערפנים, וואס איז נאך ניט ווערטה, אויף א באדערפנים גלייך 0 און דעריבער איז זייער ווערטה ניט מעהר ווי 0. דער ווערטה פון א זאך ווערט געשאצט און באשטימט ניט לויט די ערשטע קאטעגאריע נוצען, וועלכע זי איז אימ שטאנד איבערהויפט צו באפרידיגען, אויך ניט לויט די דורכשניטליכע קאטעגאריע, נאר לויט די לעצטע קאטעגאריע באדערפנישען, וועלכע זי איז ניט אימ שטאנד צו באפרידיגען. אויב די לעצטע ניט באפרידיגטע קאטעגאריע איז 5 — וועט דער ווערטה אויך זיין 5. אויב נאך דעם, ווי אלע באדערפנישען זיינען בא-

פרידיגט, בלייבט פונדעסטוועגען פון דער זאך עפעס איבער, וואס עס קען שוין נישט געהן אויף קיין שום באדערפניש — דאן האט די גאנצע זאך קיין שום ווערט נישט.

די עסמרייכישע טהעאריע צייכענט זיך אויס פון די פריהע ריגע טהעאריען דורך דעם, וואס זי מאכט א חלוק צווישען די אבי סטראקטע נוטצען, וואס א געוויסער פראדוקט איז אימ שטאנד צו בריינגען בכלל און די ממשות'דיגע נוטצען, וואס דער פראדוקט בריינגט מיר אין דער געגענווערטיגער צייט, ווען איר קוויט און פארקויף. וואסער, לופט, ליכט זיינען טאקע געוויס ניצליכע זאכען, אבער דיזע נוטצען האבען דאך קיין ממשות נישט אין ווירטשאפטליכען לעבען, דען אין יעדער צייט איז דאך פאראן זעהר פיעל ליכט און לופט, וועלכע ווערען גאר נישט אויסגענוצט, ווייל זיי האבען שוין נישט קיין באדערפניש, וועלכע זיי זאלען דארפן פאר באפרידיגען און דעריבער האבען אין ווירטשאפטליכען זין אזעלכע פראדוקטען קיין שום ווערט נישט.

די ממשות'דיגע נוצען, וואס דער גאנצער זאפאס קען בריינגען איז פארשיידען, אזוי ווי מיר האבען געזעהען אין דעם ביי שפיעל מיט די וואסער. וואס מעהר פראדוקטען עס איז פאראן, אלץ קלענער ווערט זייער ממשות'דיגע נוצען, דען וואס מער פראדוקטען, אלץ מער באפרידיגען זיי וועניגער וויכטיגע באדערפניסען. אויב עס איז דא גאר א סך פראדוקטען פון א געוויסען זאפאס, ווי צום ביישפיעל, ליכט און לופט, וועלען מיר דערגרייכען אזא גרענעץ, וואו די איינציגע פראדוקטען וועלען אויפהערען איבערהויפט צו האבען א ממשות'דיגע נוצען, הגם די אבסטראקטע נוצען איז זעהר גרויס, און דעריבער וועלען זיי אויך קיין ווערט נישט האבן בען.

דיזע טהעאריע ווערט אויך אנגערופען: גרענעץ-טאיען טהעאריע, ווייל נאך איהר איז דער ווערט פון יעדער סחורה באשטימט לויט די לעצטע, וואס שטעהט אויפ'ן גרענעץ, באדערפניש, וועלכע זי קען נישט באפרידיגען.

דיזע סוביעקטיווע נוצען-טהעאריע ערקלערט אונז אויך זעהר גוט די מארק באוועגונגען, פאר וואס דער פרייז פאלט, ווען עס זיינען דא א סך סחורות, ווען דער אנגעבאט איז גרויס, און פאר

וואס דער פרייז שטייגט, ווען די נאכפראגע איז גרויס. די נאכפראגע ווייזט אונז, אז עס זיינען פאראן וועניג פראדוקטען און במילא געהערט די באדערפנים, וועלכע ווערט ניט באפרידיגט, צו א העכערע קאטעגאריע; דער ווערטה ווערט העכער און דער פרייז שטייגט. דער גרויסער אָנגעבאָט באַווייזט, אז עס זיינען פאראן א סך סחורות, און די לעצטע אונבאפרידיגטע באדערפנים געהערט צו א נידעריגערער קאטעגאריע, דער ווערטה ווערט נידעריגער און דער פרייז פאלט.

אָנהענגער האָט דיזע גרענעץ־נוצען טהעאָריע אין דער לעצטער צייט א פולע, און ניט נור צווישען די בורשואזישע געלעהרטע, וועלכע האָבען זיך אָנגעכאַפּט אָן איהר, ווי אָן אן אבן טוב, ווייל זי לייקענט איבערהויפט יעדע באדייטונג פון ארבייט אינ'ם בילדען דעם ווערטה, נור אפילו צווישען די סאציאל־דעמאקראטען (געוועהנליך צווישען די רעוויזיאָניסטען). האָט זי אויך געפונען א גוטען צד פאר זיך.

ווי שכל'דיג און חריפות'דיג דיזע טהעאָריע זאָל ניט זיין, איז זי, אין גרונד גענומען, פאלש, און איבער ווייטערדיגע טעמים: ערשטענס, פארשטעהען מיר ניט, ווי אזוי עס ווערט באשטימט דער פרייז פון אזעלכע זאכען, וועלכע באפרידיגען דירעקט קיין נע באדערפנישען ניט און דיענען נור פאר א מיטעל, ווי צו שאַפֿען פראדוקטען, וואס וועלן ערשט שפעטער זיי באפרידיגען; דהיינו, מאַשינעס, אינסטרומענטען און געצייג. דיזע זאכען, מיינט ביעס באווערק, ווערען געשאצט לויט די פראדוקטען, וועלכע ווערען דורך זיי באשאפען. אין דער צייט, ווען איר קויה א מאַשין, ווייס איך דאך אָבער ניט, וויפיעל פראדוקטען עס וועלען זיין אויפ'ן מאַרק און ווי גרויס עס וועט זיין זייער גרענעץ־נוצען, ווייל די גרענעץ־נוצען איז דאך אָבהענגיג פון אָנגעבאָט און נאכפראגע און דאס איז שוין דאך א זאך פון דער צוקונפט. דער ווערטה אבער ווערט דאך שוין איצט באשטימט; און צווייטענס, „אין פראדוקט איז גרעסער אין ווערטה פון א צווייטען, באהויפטעט דיזע טהעאָריע, ווייל די גרענעץ־נוצען פון'ם ערשטען געהערט צו א העכערער קאטעגאריע, ווי די גרענעץ־נוצען פון צווייטען פראדוקט.“ דער ווערטה פון א ראָק, צ. ב., איז פיעל העכער, ווי דער ווערטה פון א פאָאר שטיוועל, הגם די אַבסאָלומע ניצליכקייט איז

ניט גרעסער, ווייל די גרענעץ־נוצען פון א ראק איז פון א העכער־
 רער קאטעגאריע; און פון א העכערער קאטעגאריע איז דער ראק
 דעריבער, ווייל אויפ'ן מארק זיינען דא מעהר פאָאר שטיוועל, ווי
 רעק. נו, אָבער אלץ קשה — פרעגען מיר — פאָר וואָס זיינען
 טאַקי פאָראַן מעהר שטיוועל, ווי רעק? אויב ניט איבער די באַ-
 דינגונגען פון פראָדוקצאָן, ד. ה., אויב ניט דעריבער, ווייל א
 פאָאר שטיוועל איז לייכטער צו באשאפען, נעמט אוועק וועניגער
 ארבייט, ווי א ראק? ! פון די פראָדוקצאָנס - באדינגונגען
 ווילען אָבער דיזע געלעהרטע ניט הערען און ניט זעהען. זיי וויר-
 לען אלץ ערקלערען מיט די סוביעקטיווע געפיהלען פון קויפער און
 פארקויפער, און דאָס פיהרט זייער טהעאָריע צום וויסענשאַפטלי-
 כען באַנקראַט.

פיעל גרינדליכער און נעהענטער צום אמת איז די שיטה, וועל-
 כע באַהויפטעט, אז דער ווערט פון פראָדוקט קומט פון דעם,
 וואָס אין איהם איז פארטהאָן מענשליכע אַרבייט, פון זיין אָב-
 יעקטיווער אייגענשאַפט.

אַט וועגען דער שיטה וועלען מיר איצט ריידען.

די אביעקטיווע אדער ארבייטס טעאָריען

(פארטזעצונג)

דער ערשטער, וועלכער האָט בעהויפטעט, אז דער ווערט פון אַ סחורה ווערט בעשטימט נישט דורך איהר פעהיגקייט צופרידענ־ צושטעלען אַ געוויסע בעדערפנים, נאָר דורך דער קוואַנטיטעט ארבייט אין איהר, איז געווען אדאם סמיטה.

אדאם סמיטה שטיצט זיך אויף דעם געוועהנליכען אלטענ־ ליכען אמת, אז אין אלע צייטען און אין אלע לענדער האָט יעדער מענשטיינער דאָס, וואָס איהם קומט שווער אָן און נישט אזוי טייער דאָס, וואָס איהם קומט לייעט אָן. „ווען ביי אַ יענער פאָלק — איז אדאם סמיטה מסביר — האָט דאָס פאָר גען אַ ביכער געקאָסט צוויי מאָל אזויפיעל ארבייט, ווי דאָס פאָר גען אַ הירש — איז דער ווערט פון ביכער געווען צוויי הירשען. אַ זאָך, וואָס ענטהאַלט אין זיך צוויי טעג אָדער צוויי שעה אַרבייט, דאַרף זיין צוויי מאָל אזוי ווערט, ווי אַ זאָך, וואָס ענטהאַלט נאָר איין טאָג אָדער איין שעה ארבייט.“ און ווייטער: „יעדער מענש קען זיין אָרעם אָדער רייך. דאָס ווענדט זיך אָן דער סכום ארבייט, וואָס געפינט זיך ביי איהם אין רשות און מיט וועלכער ער קען זיך בענוצען.“

ביי אדאם סמיטה'ן איז אָבער שווער צו פערשטעהן, דורך וועלכער ארבייט דער ווערט ווערט בעשטימט: צי דורך דער ארבייט, וואָס געהט אוועק אויפ'ן שאַפֿען דעם פראָדוקט, אָדער דורך דער מאָס ארבייט, וואָס מען קען בעקומען פאר'ן פראָדוקט. ווי עס איז צו זעהן פון זיין ווערק איז ער געווען מעהר נוטה צו דער צווייטער בעשטימונג. „דער ווערט פון אַ געוויסער סחורה פאר איהר בעל הבית — זאָגט סמיטה — איז דעריבער אזויפיעל, וויפיעל ארבייט ער, דער בעל הבית, איז אימזשאַנד פאר איהר צו בעקומען און פאר איהר צו בעשטעלען.“ „ווען איינער קויפט אַ זאָך, רעכענט ער זיך אויס, וויפיעל ארבייט די זאָך קען איהם פערשפאָרען — ד. ה. וויפיעל ארבייט די זאָך טראָגט איהם איין.“ ביי סמיטה'ן, ווי מען זעהט, טראָגט דער סכום ארבייט, וואָס דורך איהם ווערט בעשטימט דער ווערט, אַ ריין סוביעקטיווען כאַראַקטער. מען רעכענט זיך נישט מיט דער ארבייט, וויפיעל דער פראָדוקט ענטהאַלט אין זיך, נאָר מיט דער ארבייט, וויפיעל דער פראָדוקט קען אריינברענגען. אָדער פערשפאָרען זיין אייגענטימער. סמיטה אליין וויל צוגעבען דעם ווערט אַ געוויסע אביעקטיווע

פארב און צום סוף בעהויפטעט ער, א זדער ווערטה ווערט בע-
שטימט פון דער מאַס ארבייט, וויפיעל דער פראָדוקט שפאָרט דעם
אייגענטימער איין. דאָס איז דאָך שוין ווידער א סוביעקטיווע
בעשטימונג. איינער קען פאר'ן פראָדוקט בעקומען אזויפיעל אַר-
בייט, דער צווייטער א קלענערע אָדער א גרעסערע מאַס ארבייט.

דער געניאלער עקאנאמיסט דוד ריקארדאָ, וועלכער האָט אַז-
געוויזען אויף די אונקלאָהאָרקיטען אין סמיטה'ס לעהרע, קומט דע-
ריבער צום כלל: אַז, דער ווערטה פון א סחורה,
אָדער דער ווערטה פון אַנדערע סחורות,
אויף וועלכע זי ווערט אויסגעביטען,
איז די מאַס ארבייט, וויפיעל עס האָט
געקאָסט דאָס אויסארבייטען די סחורה
און ניט די מאַס ארבייט, וואָס מען
קען דורך איהר בעקומען. ווען איין פראָדוקט
ווערט אויסגעביטען אויף א צווייטען פראָדוקט הייסט עס, אַז די
פראָדוקציע, דאָס שאַפען פון איין פראָדוקט קאָסט
אזויפיעל ארבייט, ווי דער שאַפען פון צווייטען פראָדוקט.

ריקארדאָ ערקלעהרט זיין טעאָריע אויף אַזא אופן: „אויב
א ראָק, וואָס ענטהאַלט אין זיך, א שטייגער, 100 שעה ארבייט,
וועט פערקויפט ווערען פאַר א פאַר שטייוועל, וואָס ווערט פאַר-
דוצירט מיט 50 שעה ארבייט. וועט דאָך אויסקומען, אַז דעם
שניידערס ארבייט ווערט געשאַצט אויף א העלפט וועניגער, ווי
שוסטערשע ארבייט. דער שניידער וועט מוזען ארבייטען אויף
זיין חיונה דאָפּעלט אזויפיעל, ווי א שוסטער. דאָס איז דאָך א
זאך, וואָס ס'איז אונמעגליך, ווייל אלע שניידערס וועלען אָנפאַנג-
גען צו לערנען זייערע קינדער שוסטעריי. מיר לעבען דאָך אין א
געזעלשאַפט, וואו יעדער האָט דאָס רעכט אויסצוקלייבען די מלאכה,
וואָס ער וויל. דער פּועל יוצא וועט זיין, אַז אונזער געזעלשאַפט
וועט מיט דער צייט האָבען זעהר פיעל שוסטערס און וועניג שניי-
דערס. דאָס וועט פיהרען דערצו, אַז שניידעריי וועט ווערען תקיף,
און אויף שוסטערשע ארבייט וועט ווערען א זאך. אַט צוליב דער
פרייער קאָנקורענץ, וואָס יעדערער קען זיך אויסקלייבען די מלאכה,
וואָס ער וויל, ארבייט זיך אויס בלינדערהייט, אָהן א שום ווילען
פון וועמען עס איז, דאָס געזען, אַז ביי אַנדערע גלייכע בעדינג-
גונגען האָט א געוויסע מאַס ארבייט פון איין מלאכה אַזא ווערטה,
ווי דיזעלכע מאַס ארבייט פון א צווייטער מלאכה און דאָס איז

טאָקי די אורזאָך, וואָס אין יעדער צייט איז אומגעפעהר פאַרן
אין דער געזעלשאַפט די נויטיגע צאָהל בעלי מלאכות פון פער-
שיידענע צווייגען פון דער אינדוסטריע, ווייל די אַרבייט־קראַפט
ווערט אין אלע צווייגען גלייך געשאצט און פערווערטעט.

עס איז דאָ קלאָר צו זעהן אין דער בעגרינדונג פון דער
ווערט־טעאָריע דעם אונטערשייד צווישען סמיטה'ן און ריקארד-
דאָן. סמיטה בעגרינדט דאָס אָביעקטיווע געזעץ פון ווערט
ס ו ב י ע ק ט י ו , פסיכאלאָגישער שטיצט זיך אויף דער פסי-
כאלאָגיע פונ'ם מענש, וועלכער שאצט טייערער דאָס, וואָס ס'קומט
שווער אָן און לייכט דאָס, וואָס ס'קומט גרינג אָן. ריקארדאָ בע-
גרינדט עס אָ ב י ע ק ט י ו . לויט די אָביעקטיווע בעדינגונג
נען פון אונזער געזעלשאַפט, לויט דעם געזעץ פון פרייער קאָנקור-
רענץ — זאָגט ריקארדאָ — מוזען גלייכע מאַסען אַרבייט האָבען
גלייכע ווערטען און ניט צוליעב די געפיהלען און געדאַנקען פון
איינציגע מענשען.

ריקארדאָ איז געווען דער ערשטער, וועלכער האָט בעוווּזען,
אז די בעדינגונגען, וועלכע בילדען דעם ווערט, זיינען ניט צו-
פעליגע, סוביעקטיווע, וואָס זיינען ניט אלע מאָל שמענדיג און
פעכט, נור ריין אָביעקטיווע, פעסט אוועקגעשטעלטע און ליגען
אין דעם יסוד פון אונזער געזעלשאַפטליכער געביידע — אין דער
פרייער קאָנקורענץ, אָבער ניט אין אונזער „איך“.

צאָהלט מען פאַר יעדער סחורה לויט איהר ווערט נאָך?
ניין!

דער ווערט פון דער סחורה איז ניט דאָסזעלבע, וואָס מען
קריגט פאַר איהר ביים פערקויפּען.

דער ווערט איז ניט דאָס זעלבע, ווי דער פרייז.

ד ע ר פ ר י י ז פ ו ז ד ע ר ס ח ו ר ה א י ז
די קוואַנטטע פראָדוקטען, אָדער,
אין איצטיגער געזעלשאַפט, דאָס געלד,
וואָס מען צאָהלט פאַקטיש פאַר איהר.
דער ווערט פון דער סחורה ווערט בעשטימט אין דער פראָ-
דוקציע, בעת דער פרייז — אויפ'ן מאַרק. ווען אונזער גע-
זעלשאַפט וואָלט געווען אַרגאָניזירט און יעדער סאַרט פראָדוק-
טען וואָלט אויסגעאַרבייט געוואָרען פונקט וויפיעל עס איז נויטיג
צום געברויך, וואָלט דער פרייז מיט'ן ווערט זיך קיין מאָל ניט
פעראַנדערגעגאַנגען, זיי וואָלטען אימער געווען גלייך. 10 שעה

ארבייט פון איין סחורה וואלט פאקטיש אויסגעביטען געווארען אויף 10 שעה ארבייט פון אן אנדער סחורה. אונזער ווירטשאפט איז אבער ניט ארגאניזירט. איינער ווייס ניט פון צווייטען אין עס קומט דעריבער אויס, אז אנדערע פראדוקטען ווערען אן אכ דערש מאל פראדוצירט מעהר וויפיעל זיי זיינען נויטיג, אן אכ דערש מאל — וועניגער וויפיעל זיי זיינען נויטיג.

אין ערשטען פאל איז דער אָנגעבאָט — די קאָנסורענץ גלייך שטען די פערקויפער — א גרעסערע, און די נאָכפראָגע — די קאָנסורענץ צווישען די קויפער — א קלענערע. דער פועל יוצא וועט זיין, אז דער פראדוקט וועט פאלען אין פרייז, ער וועט פערקויפט ווערען וועניגער, ווי ס'איז זיין ווערט.

אין צווייטען פאל וועט זיין פערקעהרט. די נאָכפראָגע וועט זיין גרעסער, ווי דער אָנגעבאָט און דער פראדוקט וועט פערקויפט ווערען פאר העכער ווי זיין פרייז. דער פרייז איז אויף אזא אופן קיין מאָל ניט גלייך צום ווערט, אַמאָל איז ער העכער, אַמאָל איז ער נידעריגער. דער פרייז ווענדט זיך פון דעם צושטאנד פון מאַרק. פון דעם סכום סחורות, וועלכע זיינען דאָרטען פאַראַן.

דזשאהן סטוארט מילל האָט זעהר ריכטיג פערגליכען די בע-ציהונגען פון פרייז צום ווערט מיט די כוואליעס פון ים צו זיין אויבערפלאַך. די כוואליעס הויבען זיך אַמאָל אויף העכער ווי די אמת'ע ים-אויבערפלאַך און אַמאָל לאָזען זיי זיך אַרונטער נידעריגער.

א ביישפיעל וועט אונז קלאָהרער מאכען דעם ענין. לאָמיר זיך פאַרשטעלען, אז 10 סענט ענטהאַלט אין זיך א שעה ארבייט. ווען איינער האָט א סחורה, לאָמיר זאָגען א הוט, וואָס ענטהאַלט אין זיך 10 שעה ארבייט, וועט איהר ווערט זיין 1.00 דאלער. דער וואָס האָט אָבער אויסגעארבייט דעם הוט, האָט ניט גענוי געוואוסט דעם צושטאנד פון מאַרק און האָט געבראַכט צו פער-קויפן היט מעהר, וויפיעל מען פאָדערט. עס איז פאָרגעקומען א קאָנסורענץ צווישען איהם און אנדערע הוט-מאַכער. זיי האָבען גע-מוזט אַרונטערלאָזען פון פרייז. זיי האָבען געמוזט פערקויפן א הוט, וואָס ענטהאַלט אין זיך 10 שעה ארבייט, פאַר 90 סענט. מיט 10 סענט וועניגער, ווי איהר אמת'ר ווערט איז.

וואָס וועט אָבער שפּעטער דערפון אַרויסקומען? ווען די סירזשנער זעהען, אז היט פערקויפן זיך פאַר ווייניגער, ווי זיי-

ער ווערט, וועלען זיי אָנפאנגען וועניגער צו פראָדוצירען. צײַם צווייטען סעזאָן וועלען זיי שוין בריינגען פיעל וועניגער סחורה אויפ'ן מאַרק. זיי וועלען בריינגען וועניגער סחורה, וויפיעל מען פאָדערט. די נאָכפראָגע אויף די היט וועט זיין גרעסער ווי דער אָנגעבאָט. די קאָנסורענץ וועט פאָרקומען ניט צווישען די פער-קויפער, נאָר צווישען די קויפער. דער פועל יוצא וועט זיין, אז די היט וועלען שטייגען אין פרייז. מען וועט פאר יעדען הוט געבען ניט נאָר 1 דאָלאַר, וויפיעל זיין ווערט, נאָר מער ווי אַ דאָלאַר, אומגעפעהר 1.10. אין דעם פאל איז דער פרייז העכער פון ווערט.

אין יעדען בעזונדערען סעזאָן קען אמאָל דער פרייז זיין נידעריגער פאר'ן ווערט, און אמאָל העכער פאר'ן ווערט. ווען מיר זאָלען אָבער צוזאמענלייגען דעם סך-הכל פון די פרייזען, וואָס מען קריגט פאר די סחורות אין צוויי סעזאָנען און זיי צו-טיילען אויף דעם ווערט, וועט אויסקומען, אז אין אלגעמיינעם איז די סומע ווערטען גלייך צו דער סומע פון די פרייזען. אין אונזער ביישפיעל איז דער פרייז פון צוויי היט אין צוויי סעזאָנס געווען $\$2.00$ (90+1.10) און דער ווערט פון דיזעלביגע היט $\$2.00$ (1+1).

נאָך ריקארדאָס טעאָריע קומט אויס, אז דאָרטען, וואו די מלאָכות קענען ניט אויסגעקליבען ווערען לויט דעם פערלאַנג פון יעדען מענשען, ווען צ"ב שניידערס קענען זייערע קינדער שוסטעריי ניט לערנען: צי ווייל דאָס געזעץ פערבאָט איבערצו-געהן פון איין מלאכה צו דער צווייטער (אזוי ווי עס איז געווען אין מיטעלאַטער אין דער צייט פון די צעכען), צי ווייל שום טעריי פאָדערט אויסערגעווענהליכע פעהיגקייטען, וועלכע זיינען ביי אַ מיטעלען מענשען ניט פאָראַן — דאָן קען טאָקי לויט רי-קארדאָן די מאָס אַרבייט פון שוסטעריי האָבען אַ גרעסערען ווערט, ווי דיזעלביגע מאָס אַרבייט פון שניידעריי, און דער פרייז וועט אויף ניט רעגולירט ווערען לויט דער פרייער קאָנסורענץ, ווייל שוסטעריי איז ניט אַ מלאכה, וועלכע יעדער איז אימשטאַנד און פעהיג צו לערנען און ממילא איז זי אויסגעשלאָסען פון דער פרייער קאָנסורענץ. דערמיט ערקלעהרט זיך טאָקע גאָנץ גוט דער פאָקט, וואָס דער ווערט און דער פרייז פון געוויסע זעל-טענהייטען, ווי צ"ב די בילדער פון אַ גרויסען קינסטלער, ווערען

ניט געשאצט לויט דער מאָס אַרבייט, וואָס אין זיי איז פערקער-
פערט, ווייל זעלטענהייטען ליגען ניט אונטער דער פרייער קאָנ-
קורענץ. דאָס זעלבע איז אויך מיט אַזוינע זאַכען, וועלכע ליגען
אונטער אַ מאָנאָפּאָל. זייער ווערטה און פרייז ווערען ניט געשאצט
לויט דער מאָס אַרבייט, ווייל זיי זיינען אויסגעשלאָסען פון דער
פרייער קאָנקורענץ.

אין אונזער געזעלשאפט זיינען פאראן פיעל זאָרטען סחורות,
אויף וועלכע די פרייע קאָנקורענץ האָט קיין שליטה ניט, און
במילא זיינען זיי לויט ריקארדאָן אויסגעשלאָסען פון דעם מאָס-
שטאַב, מיט וועלכען עס ווערען אויסגעמאָסטען די ווערטהען פון
אַלע אנדערע סחורות.

ווי ווערט אָבער פאָרט בעשטימט דער ווערטה און דער פרייז
פון אַזוינע סחורות? מיר האָבען בעמערקט, אז בילדער פון אַ
קינסטלער, מאָנאָפּאָל-זאַכען, ענטדעקונגען פון וויסענשאפטסמענער
א. א. וו. ווערען ניט געשאצט לויט דער מאָס אַרבייט. ווי דען
זשע ווערען זיי געשאצט? מיט וועלכען מאַסשטאַב מעסטען מיר
זייער ווערטה און פרייז? פון וועמען, פון וועלכע בעדינגונגען
זיינען זייער ווערטה און פרייז אַבהענגיג? ריקארדאָ גיט ניט
דערויף קיין ענטפער. אַן ענטפער אויף אַט די פראַגען געפינען
מיר אין דער טעאָריע פון דעם נאָון קארל מאַרקס, וועלכער האָט
די אַרבייט-טעאָריע מיט אַזעלטענער חריפות ענטוויקעלט און
איהר דערהויבען צו איינע פון די זעלטענסטע קאָסטבארקייטען
אין דעם אַוצר פון מענשליכען געראַנק.



9טע לעקציע

מארקס' ווערטה-טעאָריע

דער צד השות פון פערשיידענע סחורות אויפ'ן מאַרק; די אַרבייט קראַפט אַלס די איינציגע אויגענשאַפט, לויט וועלכער די סחורות קענען פּערגלייכט קען ווערען; דער אונטערשייד צווישען מאַרקס און ריקאַרדאַ; די גער זעלשאַפטליכע נויטיגע אַרבייט אַלס אַ מאָס צו מעסטען ווערטהען; איינ-טאַכע און קוואַליפֿיצירטע אַרבייט; די מאָס צו מעסטען קוואַליפֿיצירטע אַרבייט; ווי דער פּרייז ווערט בעשטימט לויט מאַרקס' טעאָריע; אַ פּערזאָן צו ערקלעהרען אַלע ערשיינונגען אויפ'ן מאַרק מיט מאַרקס ווערטה טעאָריע.

מאַרקס איז מסכים מיט ריקאַרדאַ', אַז דער ווערטה פון די סחורות ווערט בעשטימט לויט דער מאָס אַרבייט, וואָס אין איהר איז אַריינגעטאָן. אָבער אויסער דעם וואָס די בעגרינדונג פון דער טעאָריע איז ביי מאַרקס' אַ גאַנץ אנדערע, ווי ביי ריקאַרדאַ, האָט מאַרקס נאָך בעסער אונז קלאָהר געמאַכט דעם גאַנצען ענין אַזוי, אַז מיר קענען מיט זיין ווערטה-טעאָריע ערקלעהרען אַלע ערשיינונגען פון מאַרק.

אום גענויער צו בעווייזען זיין לעהרע, נעהמט מאַרקס אַלס ביישפּיעל אַזאַ סאַרט געזעלשאַפט, וואו געלד איז ניט דער פּער-מיטלער צווישען סחורות; אַזאַ פאַל, וואו די סחורות ווערען אויסגעביטען איינע אויף די אנדערע דירעקט אָהן אַ שום פּער-מיטלער, וואו דער קויפּער מיט'ן פּערקויפּער האָבען אין זייער האַנדעל זיך ניט בענוצט מיט געלד, נאָר האָבען גע'חלופ'ט די-רעקט סחורות אויף סחורות.

אַ וועבער, למשל, האָט אויסגעוועבט 20 איילען לייווענר, וועלכע זיינען איהם ניט נויטיג פאַר'ן אייגענעם געברויך; אַ שניידער ווידער האָט אויפגענעהט אַ ראָק, אין וועלכען ער אַליין נויטיגט זיך ניט. ווען דער וועבער מיט'ן שניידער בעגעגענען זיך, ביימען זיי אויס זייערע פּראָדוקטען צווישען זיך, ווייל אַלע-מען איז בעוואוסט, אַז 20 איילען לייווענר קאָסטען אַזוי פּיעל, וויפּיעל עס קאָסט איין ראָק. דער וועבער אַרבייט פאַרווערטס. די לייווענר, וועלכע ער וועבט אַלץ ווייטער מעהר, בייט ער אויס אויף פּערשיידענע מעבעל און פּיעלע אנדערע זאַכען, וועלכע

זיינען איהם נויטיג. 20 איילען לייווענד האָט ער, למשל, אויס-
געביטען אויף אַ בעט; נאָך 20 איילען אויף אַ מיט; אַנדער 20
איילען אויף אַ חודש דירה; נאָך 20 איילען אויף 2 פּוּד ברויט
א. אַז. וו. אין יעדען מסחר, וואָס דער וועבער האָט דאָ גע-
מאַכט, איז דער ווערט פון די אויסגעביטענע סחורות געווען גלייך.
20 איילען לייווענד האָט דעמזעלבען ווערט, ווי אַ ראָק, — ווי אַ
בעט, ווי אַ מיט, ווי אַ דירה אויף אַ חודש, ווי 2 פּוּד ברויט.

פּערצייכענען מיר דאָס אויף פּאַפּיער, בעקומען מיר אַזא
מין רשימה:

20	איילען לייווענד זיינען גלייך צו 1 ראָק,
20	" " " " " 1 בעט,
20	" " " " " 1 דירה (אויף אַ חודש),
20	" " " " " 2 פּוּד ברויט.

די אויסגערעכענטע סחורות זיינען זאכען, וועלכע זיינען נוי-
טיג צום פּערשיינענעם געברויך, זיי שטעלען צו-
פרידען פּערשיינענע, ניט איינע און דיזעלכע בערירט-
ניסען. ברויט שטילט דעם הונגער; לייווענד און אַ ראָק זיינען
מלבושים; אַ בעט און אַ מיט זיינען מעבעל. יעדע פון די אויס-
גערעכענטע סחורות דענט דאָ פאַר אַן אַנדער צוועק. דער נוצען,
וואָס מען האָט פון איין סחורה, איז אַנדערש פון דעם, וואָס
מען האָט פון אַ צווייטער סחורה. די אלע סחורות האָבען פּער-
שיעדענע געברויך ווערטער. די געברויך-ווערט-
טהען זיינען צווישען זיך פּערשיידען אזוי ווי עס איז פּערשיידען
דאָס ריהע מאַטעריאַל, פון וועלכען זיי זיינען געמאַכט געוואָרען.
לייווענד איז געוועבט פון פּערד, אַ מיט איז געמאַכט פון האָלץ,
אַ דירה איז אויפגעבויט פון ציגעל, האָלץ און אייזען א. אַז. וו.

די ניט-גלייכע געברויך-ווערטעהן פיהרען טאקע צום מסחר.
ווען די געברויך-ווערטעהן וואָלטען געווען אלע גלייך, וואָלט קיין
שום האַנדעל ניט געקענט זיין. קיינער וועט דאָך ניט נעהמען
בייטען לייווענד אויף לייווענד, אַ בעט אויף אַ בעט א. ד. ג.
אויסגעביטען איינע אויף די אַנדערע קענען נאָר ווערען סחורות
ניט גלייכע, אזוינע, וועלכע בעפרידיגען ניט איין און
דיזעלביגע בעדערפניסען, וועלכע האָבען ניט גלייכע געברויך-
ווערטעהן.

איצט פּרעגט זיך, וויבאַלד אַז די געביטענע סחורות טאָ-
רען ניט זיין גלייך, מאָ ווי קען מען איבערהויפּט זיי פּערגלייכען

איינע צו דער אנדערער? אויבען האָבען מיר פערצייכענט אַ רשימה, אז 20 איילען לייווענד זיינען גלייך צו איין ראָק. יעדערער, וועלכער איז נאָר עטוואָס בעקאנט מיט מאַטעמאטיק, ווייס, אז פערגלייכען קען מען נור זאכען, וועלכע האָבען איינע און דיועלביגע אייגענשאַפטען, דיועלביגע קוואליטעטען (איכות). עס איז, למשל, זעהר נאָריש צו פערגלייכען ציפער צו מעבעל, מעבעל צו אַ מלבוש א. א.וו. ווען מיר פערגלייכען יעדע 20 איילען לייווענד צו אַראָק, איז דאָך מסתמא צווישען זיי פאַראַן אַ צד-השוה, אַ גלייכע אייגענשאַפט, אז ניט וואָלטען זיי דאָך ניט געקענט פערגלייכען ווערען. וואָס איז דער צד השוה, דער אלגעמיינער שטריך פון די פערשיידענע סחורות? מיר קענען ניט זאָגען, אז דער צד השוה פון די סחורות זאָל זיין זייער נוצליכקייט, זייער נאָטירליכע זייט, זייערע געברויך-ווערטען, ווייל די נוצ-ליכקייט פון יעדער סחורה איז פערשיידען, און אויב ניט די נוצ-ליכקייט, טאָ איז אין די סחורות קיין אנדער צד השוה ניט פאַראַן, ווי זייער געזעלשאַפטליכע זייט, די מאָס אַרבייט, וואָס איז אין זיי פערטהאָן געוואָרען. דאָס איינציגע, וואָס בעשטימט דעם ווערט פון אַלע פראָדוקטען, ביים פערקויף, איז דער מענש-ליכער כח, די אַרבייט-קראַפט. אַלע פון די אויבענדערמאָנטע בעלי מלאכות האָבען ביי זייערע פראָדוקטען געהאָרעוועט. אי דער שניידער, אי דער וועבער האָבען אויסגעגעבען פון זיך ענער-ניע צו בעשאַפען זייערע סחורות. אָט די אַרבייט-קראַפט, די מענשליכע ענערגיע, וואָס איז פערברויכט געוואָרען אויף יעדער סחורה בעזונדער, איז דער צד השוה פון די סחורות, צוליבע וועלכען זיי קענען פערגלייכען און אויס-געביטען ווערען איינע אויף די אנ-דערע.

די אייגענשאַפט פון דער אַרבייט, וועלכע איז פערווענדעט געוואָרען אין וועבען, איז טאקע גאנצאנדערש פון דער אַרבייט, וועלכע איז פערווענדעט געוואָרען ביים געהען דעם ראָק אָדער ביים בויען דאָס הויז. ביי יעדען פראָדוקט אַרבייט מען מיט פערשיידענע מוסקולען, מיט פערשיידענע געווענע. אַ שניידער, למשל, אַרבייט מעהר מיט זיינע הענד, אַ וועבער מעהר מיט די פיס, אַ לעהרער מעהר מיט'ן מח און האַרץ. ביים מסחר ווערט

אבער פערגליכען ארבייט־קראפט בכלל, מענשליכע כח, ניט קיין קענדיג אויף די מוסקולען אָדער נערווען, וועלכע עס זיינען דאָ אָנגעווענדעט געוואָרען. ווען מיר פערגלייכען 20 איילען לייווענד צו איין דאָס, מיינען מיר דערמיט צו זאָגען, אז 20 איילען לייווענד ענטהאַלטען אין זיך אזוי פיעל מענשליכען כח בכלל, וויפיעל עס ענטהאַלט אין זיך איין דאָס.

מען זעהט דאָ קלאָהר די גרויסע נפקא מיניה צווישען די קאַרדאָס און מאַרקס 'ערקלעהרונג. אין דער צייט, ווען די קאַרדאָס ערקלעהרונג געהמט נאָר אַרום די סחורות, וועלכע קענען פריי פון יעדען איינציגען אויסגעארבייט ווערען, געהמט מאַרקס' ערקלעהרונג אַרום אַלע סחורות, אפילו די, וועלכע ליגען אונטער א געוויסער מאָנאָפאָל, אָדער זיינען זעהר זעלטען. נאָך מאַרקס'ן קומט אויס, אז דער פאַקט, וואָס איין פראָדוקט ווערט אויסגעביטען מיט א צווייטען, ווייזט, אז ער ווערט געשאצט לויט דער מאָס ארבייט וואָס אין איהם איז פערקערפערט. יעדער טויש, יעדער מסחר איז א פערגלייכונג און פערגלייכען ווערען קענען נור אזוינע זאכען, וועלכע האָבען געמיינשאפטליכעס צווישען זיך, און אַט דאָס געמיינשאפטליכע איז ניט אנדערש, ווי די ארבייט־קראפט.

די מאָס ארבייט־קראפט אין יעדער סחורה ווערט אויסגע־מאַסטען מיט דער צייט, ד. ה. מען שאצט אָב וויפיעל, א שטייגער, שעה ארבייט עס דאָרף דויערן דאָס בעשאפען די סחורה. 20 איילען לייווענד ווערען אויסגעביטען אויף 1 דאָס דערפאר, ווייל די פערווענדונג פון ארבייט־ענערגיע בכדי צו בעשאפען 20 איילען לייווענד דאָרף דויערען אזוי פיעל צייט, וויפיעל עס דאָרף דויערען דאָס בעשאפען א דאָס.

מיר זאָגען דאָ בכיון: דאָרף דויערען, ווייל מען קוקט ניט ווי פיעל צייט עס דויערט אין אמת'ן דאָס אויס־ארבייטען א פראָדוקט ביי יעדען יחיד בעזונדער. ווען דאָס וועט בען 20 איילען לייווענד דאָרף ביי א דורכשניטליכען ארבייטער מיט מיטעלע פעהיגקייטען דויערן 10 שעה און דאָס אויפנייהען 1 דאָס אויף 10 שעה, דאָן וועלען זיי ביידע האָבען א גלייכען ווערט.

טרעפט עס, למשל, אז דער וועבער איז זעהר א געשקיטער ארבייטער, אן אויסנאָהם אין זיין פאַך, און ער וועבט אויס די 20 איילען לייווענד אין 5 שעה, וועט ער אַלץ קריגען דעם דאָס,

ניט קוקענדיג דערויף, וואָס אין ראָס איז פאַראַן 10 שעה אַר-
 בייט און אין דער לייווענד נאָר 5 שעה, מען קוקט בכלל וויפיעל
 עס דאַרף דויערען אַ דורכשניטליכען אַרבייטער, אָבער
 ניט, וויפיעל עס האָט פאַקטיש געדויערט איינעם אָן אויסנאַהם,
 אַ יוצא מן הכלל. דאָס גלייכען פערקעהרט, ווען דער וועבער,
 אַ שטייגער, איז אַ פוילער אָדער בכלל זעהר אַ לאַנגזאַמער אַרביי-
 טער, אָדער ווען ער אַרבייט מיט אַלטע, פראָסטע געצייג און דאָס
 אויסוועבען די 20 איילען האָט איהם געדויערט 20 שעה, קאָן
 ער ניט פאַדערן 2 רעק דערפאַר, ווייל מען קוקט ניט, וויפיעל ער
 האָט געאַרבייט, נאָר וויפיעל עס דאַרף דויערן
 בכלל אַ דורכשניטליכען אַרבייטער
 מיט דורכשניטליכע פעהיגקייטען, ביי
 געווענהליכע אינסטרומענטען, ביי
 געווענהליכע אַרבייט-מעטאָדען און
 ביי אַ געווענהליכער אינטענסיוו-
 קייט.

מיר וועלען דאָ נאָך אַמאָל דערמאָנען, וואָס מיר האָבען ביי
 אַן אנדער געעלעגנהייט שוין בעמערקט. אַלס איינהייט אויסצור-
 מעסטען די אַרבייט-צייט נעמט מען פראָסטע, איינפאַכע אַרבייט,
 וואָס פאַדערט ניט קיין איבונג. די סאָרטען אַרבייט, צו וועלכע
 מען דאַרף זיך לערנען, איבען, ווערען אָנגערופען „קואליפיצירטע
 אַרבייט“ און ווערען געשאַצט אייניגע מאָהל מעהר, ווי די איינ-
 פאַכע אַרבייט.

ווען אַ מעכאַניק אַרבייט, למשל, בלויז 6 שעה, וועט ער
 קריגען פאַר זיין אַרבייט, אַ שטייגער ווי פאַר 18 אָדער מעהר
 שעה פראָסטע אַרבייט. ווייל דעם מעכאַניקער האָט געקאָסט
 אַ סך צייט דאָס לערנען זיך, ווען ער האָט ניט נור ניט פערדיענט,
 נאָר האָט נאָך געמוזט צוצאָהלען. דאָס איז טאַקע די אורזאַך פאַר
 וואָס אַ דאָקטאָר געהמט פאַר אַ ווייט אונגעפעהר אזוי פיעל
 וויפיעל אַ פראָסטער אַרבייטער פערדיענט אין אַ גאַנצען טאָג.
 איידער דער דאָקטאָר בעקומט די מעגליכקייט צו בעזוכען די
 קראַנקע, מוז ער פערברויכען 14-15 יאָהר אויף דער לעהר, ווען
 ער האָט ניט פערדיענט דערביי קיין פּענני. ער מוז דעריבער
 זעהן, אז נאָך דעם, ווען ער הויבט שוין אָן צו פראַקטיצירען, זאָל
 ער פערדיענען אויף פאַר דער צייט פון זיין לעהר. אין יעדער
 שעה פון דעם דאָקטאָרס פראַקטיקע ליגען אייניגע שעה צייט פון

דער לעהר און דעריבער איז 1 שעה קוואליפיצירטע דאקטאָרשע אַרבייט גערעכענט, למשל, ווי 10 שעה פראָסטע אַרבייט.

די לעהרע פון מאַרקס איבער דעם ווערטא פון די סחורות ערקלעהרט זעהר פיעל ערשיינונגען אין אונזער לעבען. ווי מיר האָבען געזעהן, איז מאַרקס שטענדיג מקפיד אויף די געזעלשאַפֿטליך-נאָיטיטיז אַרבייט. דער ווערטא פון אַ זאך איז נישט די מאָס אַרבייט, וואָס יעדער איינציגער פערווענדעט אין דער ווירקליכקייט, נאר די דורכשניט-ליכע מאָס אַרבייט, וואָס דאָרף פערווענדעט ווערען ביי אַ דורכשניטליכען אַרבייטער לויט דעם מיטעלען צושטאַנד פון דער טעכניק.

ווי וועט זיין אין אזא פאל: איינער אַרבייט אויס אַ סחורה, לאָמיר זאָגען, אַ הוט. ער האָט אויף איהם אויסגעגעבען פונקט אזוי פיעל צייט און ענערגיע, וויפיעל עס דאַרף אויף איהם אויס-געגעבען ווערען. דער הוט איז אָבער אַרויס פון דער מאָדע אין קיינער טראָגט איהם נישט. וועט מען וואָס געבען פאר איהם? געוויס נישט. ווייל עס איז נאָך וועניג צו נעהמען אין אנבעטראַכט די בעדינגונגען פון פראָדוקציע, נאר מען בעדאַרף זיך אויך רעכענען מיט די בעדינגונגען פון געברויך, פון קאָנסום. עס איז נאָך וועניג, וואָס אַ פראָדוקט איז געשאַפֿען געוואָרען דורך געזעלשאַפֿטליכער אַרבייט, די אַרבייט מוז זיין נויטיג. פונקט אזוי ווי קיינער וועט נאָך נישט געבען פאר דער אַרבייט פון נישטער וואַסער אין אַ זיפ, ווייל זי בריינגט קיינעם קיין נוצען נישט, אזוי וועט מען קיין זאך נישט געבען פאר דער אַרבייט, וואָס ווערט פערטאָהן אויף אַ זאך, ווען קיינער נויטהינט זיך נישט אין איהר.

נאָך אַ ביישפּיעל. אַ געוויסע געזעלשאַפֿט נויטיגט זיך אין 1000 פאָר קליידער. דורך אַ טעות זיינען אויסגעאַרבייט געוואָרען מיט 100 פאָר קליידער מעהר. אויפ'ן נעהען די קלייד-דער אַזוי פערווענדעט געוואָרען די דורכשניטליכע מאָס אַרבייט. וויפיעל וועט מען געבען פאר די קליידער? מען וועט דאָ גע-וויס געבען מיט 10 פראָצענט וועניגער, ווי דער אמת'ר ווערטא איז, ווייל עס זיינען דאָ אויפ'ן מאַרק מיט 10 פראָצענט מעהר סחורה, וויפיעל עס איז נויטיג און עס קומט פאָר אַ קאָנקורענץ. דער אָנגעבאָט איז מיט 10 פראָצענט מעהר, וויפיעל עס דאַרף זיין און במילא וועט מען געבען וועניגער מיט 10 פראָצענט.

דאָס איז בעסטער בעווייז, אז פאקטיש רעכענט מען זיך ניט נור מיט דער דורכשניטליכער אַרבייט־צייט, נור אויך מיט די בעדערפניסען. אן אַרבייט קען זיין מעהר אָדער וועניגער געזעל־שאַפטליך ניצליך — דאָס ווענדט זיך אָן דעם, ווי הויך און גרויס די בעדערפניסען אין דער אַרבייט זיינען. די געזעלשאַפטליך־נוצליכע אַרבייט פון אַ סחורה ווערט ניט בעשטימט בלויז אין דער פּראָדוקציע, נאָר אויך אויפ'ן מאָרק. מען קען ביי אַ זאך אויסלאָזען דורכשניטליכע אַרבייט־ענערגיע, וואָס עס פאָדערט זיך לויט דעם צושטאנד פון דער פּראָדוקציע, און דאָך וועט מען אויפ'ן מאָרק געבען פאַר איהר וועניגער, ווייל עס קען זיך אַרויס־ווייזען — ווי עס קומט אָפּט פאַר אין דער ווירקליכקייט — אז אויף דער גאַנצער סומע סחורות פון דינען סאָרט האָט מען אויסגעגעבען מעהר אַרבייט, וויפיעל עס איז נויטיג פאַר דער געזעלשאַפט. ווען די געזעלשאַפט האָט נויטיג בלויז 1000 פאַר קליידער, און אויב לויט דעם צושטאנד פון דער טעכניק דאַרף יעדער פאַר קליידער קאָסטען 10 שעה געזעלשאַפטליכע אַרבייט, דאָן איז די געזעלשאַפטליכע מאָס אַרבייט פאַר דער בעדערפניס פון אלע קליידער 10,000 שעה. אָט די מאָס אַרבייט איז די איינציגע געזעל־שאַפטליך־נוצליך. ווען מען ניהט שפּעטער אויף 1100 פאַר קליידער, אויף וועלכע עס ווערט אויסגעגעבען 11,000 שעה אַרבייט, טאַקי אין איינקלאַנג מיט די פאָדערונגען פון דער פּראָדוקציע — וועט מען אויפ'ן מאָרק פאַר די גאַנצע 1100 פאַר קליידער געבען בלויז 10,000 שעה אַרבייט און ניט 11,000 וויפיעל עס איז אין זיי אַריינגעטאָן געוואָרען. דער ווערט פון יעדער סחורה אן און פיר זיך ווערט טאַקי בעשטימט לויט די בעדינגונגען פון דער פּראָדוקציע, אָבער דער ווערט פון יעדער סחורה אלס אַ טייל פון דער גאַנצער סומע סחורות, וואָס זיינען פּראָדוצירט געוואָרען, ווערט בעשטימט אויפ'ן מאָרק. דער מאָרק־ווערט פון יעדער סחורה וועט זיין איהר פרייז.

דעם גאַנצען פּראָצעס קענען מיר זיך אומגעפעהר אזוי פאַר־שטעלען: די געזעלשאַפט נויטיגט זיך אין אַ געוויסער זאך, לאָך־מיר זאָגען, אין 1000 פאַר קליידער. עס ווערט דאָן אויסגע־רעכענט (אין דער טעאָריע געוועהנליך) לויט די בעדינגונגען פון דער פּראָדוקציע די מאָס געזעלשאַפטליך נוצליכע אַרבייט, וואָס עס איז נויטיג פאַר די 1000 פאַר קליידער. אויב די געזעלשאַפט

ליך-נוצליכע ארבייט פאר איין פאָר קליידער לויט דעם צושטאנד פון דער טעכניק און דער גאנצער פראדוקציע דאָרף קאָסטען 10 שעה, טאָ אַסיגנירט די געזעלשאַפט (ווידער אין דער טעאָריע) פאר די 1000 פאָר קליידער 10,000 שעה געזעלשאַפטליכע אַרבייט. אָט די סומע געזעלשאַפטליכע אַרבייט איז ערלויבט אויסצוגעבען, ניט מעהר און ניט וועניגער. ווערען פראָדוצירט פונקט 1000 קליידער, וועט מען אויפ'ן מאַרק געבען פאַר יעדע פאָר קליידער 10 שעה און דאָן וועט דער מאַרקווערט זיין גלייך צו דעם פראָדוקציאָנס-ווערט. ווערען פראָדוצירט 1100 פאָר קליידער, וועט דער מאַרקווערט פון יעדער פאָר פאלען אומגעפעהר אויף 10 פראָצענט. ווייל אויפ'ן מאַרק וועט מען פאַר אַלע 1100 קליידער געבען ניט מעהר ווי פאַר 10,000 שעה אַרבייט — וויפיעל עס איז אַסיגנירט געוואָרען. ווערען פראָדוצירט 900 פאָר קליידער, וועט דער מאַרקווערט פון יעדער פאָר קליידער זיין מיט 10 פראָצענט טייערער ווי דער פראָדוקציאָנס-ווערט, ווייל אויפ'ן מאַרק וועט געגעבען ווערען דיזעלבע 10,000 שעה אַרבייט, וויפיעל עס איז אַסיגנירט געוואָרען, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס מען קריגט פאַר זיי ניט מעהר, ווי 900 פאָר קליידער.

לאָמיר זיך דעם זעלביגען פראָצעס פאַרשטעלען ניט אויף איין בעדערפנים נאָר אויף די פערשיידענע סאַרטען בעדערפנים. די געזעלשאַפט האָט, צ. ב., אַ געוויסע מאָס אַרבייט-קראַפט אין איהר רשות, לאָמיר זאָגען, 1,000,000 שעה; פון דער צווייטער זייט האָט זי פערשיידענע בעדערפנים: אין שוכ-וואַרג, קליידונג, דירות, הייצונג, בילדונג, לוקסוס זאַכען און שעה נע בילדער. אויף יעדער קאָטעגאָריע בעדערפנים ווערט אַסיגנירט אַ געוויסע מאָס אַרבייט אין הסכּם מיט דעם צושטאנד פון דער פראָדוקציע. די געזעלשאַפט האָט נויטיג 1,000 פאָר שטיוועל. אויף יעדער איינציגער פאָר שטיוועל דאָרף אוועק דורכשניטליך 60 שעה אַרבייט-קראַפט. עס ווערט דעריבער פון דער סומע אַרבייט-קראַפט, וואָס איז פאַראַן ביי דער געזעלשאַפט, אַסיגנירט פאַר שוכוואַרג 60,000 שעה אַרבייט. ביי אונז איז דאָך אָבער די פראָדוקציע ניט אָרגאַניזירט. איין פאַבריקאַנט ווייס דאָך ניט פון צווייטען און אנשטאט 1,000 פאָר שטיוועל האָט מען פראָדוצירט 1,200 פאָר. אויף יעדע פאָר שטיוועל איז פערבראַכט געוואָרען, לויט די בעדינגונגען פון דער פראָדוקציע, ניט מעהר ווי 60 שעה. די גאנצע געזעלשאַפט

קען אָבער במציאות אויף אלע שטיוועל ניט מעהר אויסגעבען ווי 60,000 שעה און דעריבער ווערען די שטיוועל פערקויפט אונטער זייער ווערט. מען צוטיילט די 60,000 שעה ארבייט, וואָס די געזעלשאַפט האָט אַסיגנירט פאר שוכוואַרג, אויף 1200 (ווי-פיעל פאָר שטיוועל עס איז פראָדוצירט געוואָרען). אויף יעדע פאָר שטיוועל וועט אויסקומען צו 50 שעה און אַזוי פיעל נועט זיין דער פרייז, הגם דער ווערט פון יעדער פאָר איז 60 שעה ארבייט. עס קען אויך פאָסירען, אַז אנשטאט 1,000 פאָר האָט מען פראָדוצירט נאָר 800. עס ווערט אַ יקרות. דער פרייז פון יעדער פאָר שטיוועל וועט זיין $(60,000:800=75)$ 75 שעה, דאָס הייסט העכער פון ווערט אויף 15 שעה. מיר זאָגען דעריבער, אַז דער פרייז ווערט ערשט בעשטימט אויפ'ן מאַרק לויט דעם אָנגעבאָט און דער נאכפראַגע, ווייל ערשט אויפ'ן מאַרק ווייס מען, אויב עס איז פראָדוצירט געוואָרען די נויטיגע קוואַנטיטעט פראָדוקטען אָדער וועניגער אָדער מעהרער. דער ווערט (דער פראָדוקציאָנס ווערט) אָבער ווערט בעשטימט פריהער לויט די פראָדוקציאָנס-בעדינגונגען און האָט מיט דעם אָנגעבאָט און נאָכפראַגע ניט צו טהאָן.

נו, לאָמיר ווייטער אָננעהמען, אַז אויף קינסטלערישע בילד-דער אַסיגנירט די געזעלשאַפט 25,000 שעה ארבייט. דיזע צאָהל שעה ארבייט ווערט שפעטער צוטיילט אויף די פראָדוצירטע צאָהל בילדער. אויב אויפ'ן מאַרק זיינען נאָר פאַראַן 5 בילדער, וועט זיין דער פרייז (דער מאַרק-ווערט פון יעדען בילד $(25,000:5=5000)$ 5,000 שעה, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס דעם קינסטלער האָט געקאָסט יעדעם בילד אַ סך אַ קלענערע קוואַנטיטעט ארבייט.

דער פאַרצוג פון דיזער טעאָריע בעשטעהט דערין, וואָס דורך איהר איז מעגליך צו ערקלעהרען אלע ערשיינונגען אין האַנדעל, אפילו דעם פרייז, דורך איין פרינציפ — דורך דער געזעלשאַפטליך-נוצליכער ארבייט. אויך דער פרייז ווערט, לויט דיזער טעאָריע, בעשטימט דורך דער געזעלשאַפטליך-נוצליכער ארבייט, אָבער ניט דורך דער געזעלשאַפטליכער מאַס ארבייט, וואָס יעדער פראָדוקט דאַרף קאָסטען לויט די פראָדוקציאָנס בעדינגונגען, נאָר דורך דער געזעלשאַפטליכער מאַס

א ר ב י י ט, וואס די געזעלשאפט אסיג-
 נירט פאר אלע פראדוקטען פון דיווען
 מין, צוטיילט אויף די צאהל פרא-
 דוקטען, וויפיעל עס איז פאקטיש
 פראדוצירט געווארען. לויט דעם קומט אויס,
 אז דער פרייז פון זעלטענהייטען, פון מאנאפאל זאכען און פון
 אלע אנדערע סחורות, וועלכע שטעהען אויסער דער קאנקורענץ, קען
 אויך ניט ווערען ווילקירליך געהעכערט. ער קען ניט ארויסגעהן פון
 געוויסע גרענעצען, וועלכע די געזעלשאפט האט געשטעלט מיט איהר
 אסיגנירען די מאס ארבייט פאר דעם מין פראדוקטען, איבער וועלכען
 עס האנדעלט זיך דא. די מאנאפאל זאכען, ווי די זאכען, וועלכע זיי-
 נען א יקר המציאות, זיינען לויט דער דאזיגער טעאריע אויך אונטער-
 ווארפען אונטער געוויסע אביעקטיווע געזעצען, און ניט אונטער
 דעם קאפריז פון דעם קויפער אדער פערקויפער, ווי עס קומט
 אויס לויט ריקארדאָס טעאריע. אין אונזער פאל צ. ב. קען דער
 קינסטלער ניט קריגען פאר זיין בילד מעהר ווי 5,000 שעה אר-
 בייט — ניט מעהר, וויפיעל עס אין לבתחילה אסיגנירט געווארען.



10טע לעקציע

געלד

די אורזאכען, וועלכע האבען ארויסגערופען געלד אין דער געשיכטע ; די ענטשטע חונג פון האנדעל ; די בעדינגונגען פאר דעם אלטען האנדעל ; די פארמען פון מויש אין די אלטע צייטען ; דער אונטערשייד צווישען די פערשיידענע פארמען ; דאס ערשטע געלד אין דער געשיכטע ; פער-שיידענע זאכען האבען געדענקט אלס געלד ; ווי אזוי מעטאלען האבען אָנגעפאנגען צו דיענען אלס געלד ; די מעלות פון מעטאלען קענען אַב-דערע זאכען ; מסכעות ; די ראליע פון געלד.

מיר ווייסען שוין, אז דער פרייז פון די סחורות איז די צאָהל פראָדוקטען, וואָס מען גיט פאר זיי. אין היינטיגע צייטען, ווי אונז איז אלעמען בעוואוסט, צאָהלט מען פאר א געוויסער סחורה גיט מיט אנדערע פראָדוקטען, נאָר מיט געלד. דער פרייז פון די סחורות איז אין היינטיגע צייטען די סומע געלד, וואָס מען גיט פאר זיי.

וואָס איז אזוינס געלד ? ווי אזוי האָט עס זיך ענטוויקעלט ? איז אלע מאָל געווען געלד אָדער עס איז א שפעטערדיגע ערשיי-נונג אין אונזער לעבען ?

אין אונזערע פאָריגע קאפיטלען האָבען מיר גאנץ וועניג גע-רעדט וועגען געלד. די ביישפיעלען, וועלכע מיר האָבען אויסגע-קליבען, זיינען מייסטענס געווען אזוינע, וואו די פראָדוקטען ווע-רען אויסגעביטען דירעקט איינער פאר דעם אנדערן. דאָס האָ-בען מיר געטהאָן מיט א כיון, ווייל פאקטיש זיינען געווען ציי-טען, ווען קיין געלד איז איבערהויפט גיט געווען און שפעטער, ווען מען האָט זיך שוין יא אָנגעפאנגען צו בעדיענען מיט געלד, איז עס אויך געווען אין אן אנדער פאָרם, ווי מען טהוט דאָס איצט.

געלד איז א רעזולטאט פון דעם ענטוויקעלטען האנדעל. וואָס מעהר דער האנדעל איז געוואקסען אלץ מעהר איז געוואק-סען די נויטווענדיגקייט אין געלד און ווען די נשמה פון היינ-טיגען לעבען איז געלד, טאָ איז עס אויך דערפאר, ווייל מיר לע-בען אין א האנדעלס געזעלשאפט, וואו דאָס רוב פראָדוקטען ווערען געשאפען גיט פאר'ן אייגענעם געברויך, נור פאר'ן מארק.

אין די אלטע צייטען, ווען דעם מענשען'ס ארבייט איז גע-
ווען אזוי אונפרוכטבאר, אז ער פלעגט מיט זיין ארבייט סוים
קענען צופרידענשטעלען זיינע טעגליכע בעדערפניסען, איז ניט
געווען וואָס צו פערקויפֿען. עס איז ניט געווען קיין האַנדעל און
אויך ניט קיין געלד. אפילו אביסעל שפעטער, ווען די ארבייט
פלעגט געבען מעהר פראָדוקטען, וויפיעל דער מענש פלעגט פאר-
צעהרען, איז נאָך אלץ ניט געווען קיין מסחר, ווייל די פערשיידענע
שבטים פלעגען זיך ארומרייסען, זיך אמפערן און פון די פראָדוק-
טען, וואָס די ארבייט האָט בעשאַפֿען מעהר וויפיעל עס איז נויטיג
געווען פאר דער טעגליכער חיונה, פלעגט נאָר נישט ווערען. ווי
מיר האָבען שוין ניט איינמאָל געזאָגט איז דער פרימיטיווער מענש
געווען זעהר אַ קליינער בעל תכלית. ער פלעגט זיך וועניג-וואָס
קימערן פאר'ן מאָרגענדיגען טאָג.

עס איז אָבער געקומען אַ צייט, ווען די נויט האָט געצוואונגען
די שבטים ניט צו האַלטען מלחמה צווישען זיך, נאָר צו פיהרען
כשותפות דעם קאמפף מיט דער נאטור; די מלחמות זיינען פער-
ביסען געוואָרען אויף פריינדליכע אונטערנעמונגען און פריינדלי-
כע אָנמאכען. די שבטים פלעגען דעמאָלט שוין ניט פערניכטען
די איבעריגע פראָדוקטען, נאָר זיי פלעגען עס אָבלאָזען די אנדערע
שבטים, מיט וועלכע זיי האָבען געלעבט אין פרידען.

עס פערשטעהט זיך, אז די שבטים, וועמען מען פלעגט איר
בערגעבען די „פאראיבעריגטע“ פראָדוקטען, זיינען ניט געווען כפויי
טובה און פלעגען פאר די מתנות אָנגעבען יענע סאָרטען פראָ-
דוקטען, וועלכע זיי אליין האָבען פאר זיך ניט פערנוצט און אין
וועלכע די אנדערע שבטים האָבען זיך גענויטיגט.

פון אזעלכע ביידענזייטיגע טובות
האָט זיך מיט דער צייט ענטוויקעלט
א שטענדיגער טויש. די שבטים פלעגען צווישען
זיך טוישען, אויסבייטען איין סאָרט פראָדוקטען אויפ'ן צוויי-
טען. פון דיווען טויש האָט זיך אין פערלויף פון דער געשיכטע
ענטוויקעלט דער ריכטיגער האַנדעל.

אין אָנהויב פון זיין ענטוויקלונג איז נאָך דער טויש ניט
געווען אַן אָפטע ערשיינונג. ער איז נור געווען אַ צופאל, אַ
מקרה זאָך. דער טויש האָט געפאָדערט פאָלגענדע בעדינגונגען:
(1) האָט יעדער שבט געמוזט בעשאַפֿען מעהר פראָדוק-
טען, וויפיעל איהם איז טויטיג געווען; (2) האָבען די אי-

בערגעבליבענע פראָדוקטען פון יעדען שבט געמוזט זיין פון פער-
שיידענע, ניט גלייכע סאָרטען: קיינער וואָלט דאָך ניט אויסגע-
ביטען ווייץ אויף ווייץ אָדער אַ האַק אויף אַ האַק א. א. וו.
פאַרקומענדיג זעהר זעלטען האָט דער טויש זיך ניט גענוי-
טיגט אין אַ פערמיטלער. די פראָדוקטען פלעגען אויסגעביטען
ווערען גאנץ פשוט, איינער אויפ'ן אנדערען. האָט איין שבט
געהאט אַן איבעריגע בהמה און דער צווייטער אַן איבעריגע האַק,
האָבען זיי, די שבטים, צווישען זיך אויסגעביטען די בהמה אויף
דער האַק. די פראָדוקטען פלעגען ביי זייערע נייע בעלי בתים
גלייך געהן אין געברויך. דער דענסטמאָלדיגער טויש האָט גע-
האט די דאָזיגע פאָרם:
(1) 1 בהמה איז גלייך צו אַ האַק.

אין אזא פאָרם ווערט דער ווערט פון דער בהמה אויסגע-
דריקט אין דער האַק, און דער ווערט פון האַק אין דער בהמה.
מיר קענען אנדערש ניט וויסען דעם ווערט פון דער בהמה, סיי
דען אינ'ם פערגלייך מיט אנאָנדער פראָדוקט — מיט דער האַק. דאָס
גלייכע פערקעהרט: ווען מיר זאָלען די בהמה ניט אַקעגען
שטעלען ביים טויש אַקעגען דער האַק, וועלען מיר בשום ענין ואופן
ניט וויסען איהר ווערט, אזוי גוט, ווי מיר קענען ניט וויסען דעם
כח פון אַ מענש, ביז ער ראַנגעלט זיך ניט מיט אַ צווייטען.
די פערגלייכונג פון דער בהמה צו דער האַק איז אָבער אַ
מקרה זאך, עס קען דאָך זעהר טרעפען, אז יענער שבט האָט פער-
איבעריגט ניט אַ האַק, נאָר אַן אנדער פראָדוקט, למשל, פיללען.
דענסטמאָל וועט טאָקע דער ווערט פון דער בהמה שוין ווערען
אויסגעדריקט אין די פיללען און אזוי גוט, ווי איין שבט ווייסט
דאָך ניט אויב דער צווייטער שבט וועט איבערהויפט האָבען וואָס
עס איז ניט פאַר אַ איבעריגען פראָדוקט אויסצובייטען, האָבען
מיר טאָקע ניט געהאט דעריבער קיין רעכטען בעגריף פון דעם
פראָדוקטס ווערט. מיר פלעגען דאָס נאָר קריגען צו וויסען דורך
אַ צופאַל, ווען עס האָט זיך געטראָפּען אַ גס, וואו ביידע שבטים,
יזעלכע האָבען זיך בענענענט, האָבען געהאט איבעריגע פראָדוק-
טען, און דוקא ניט גלייכע פראָדוקטען, און האָבען דערצו מסכים
געווען אויסצובייטען איין פראָדוקט אויפ'ן צווייטען.

ווען די פערבינדונג צווישען די וואַנדער שבטים האָט זיך
געשטאַרקט, ווען איין שבט האָט זיך אָבעלערנט פון אנדערען, ווי
בעסער צו עסקפּלאַטירען די מתנות פון דער נאָטור און די אַרבייט
פונ'ם מענש איז געוואָרען פרוכטבאַרער — דענסטמאָל האָט שוין

יעדער שבט בעזונדער לכתחילה אויסגעארבייט א פראדוקט צום טויש. און ווען דער שבט, וועלכער האָט געהאַט אן איבעריגן בהמה, למשל, האָט זיך געטראָפּען מיט אנדערע שבטים, האָבען די לעצטע שוין פאַרגעלעגט אונזער שבט זייערע פראָדוקטען, וועלכע זיי האָבען איבערגעלאָזען פאר'ן טויש. איין שבט וויל געבען פאר דער בהמה א שווערד; דער צווייטער — א האק; דער דריטער — אן אכטעל ווייץ; דער פיערטער — א פאָר ליימענע טעפּ א. א. וו. א. וו. אונזער שבט האָט שוין דאָ די מעגליכקייט אויסצוקלייבען פון די אלע פראָדוקטען, וועלכע מען שלאָגט איהם פאַר, דעם יעניגען פראָדוקט, וועלכער עס געפעהלט איהם בעסער.

אזא טויש קען אויסגעדריקט ווערען אזוי:

(2) 1 בהמה איז גלויך צו:

א שווערד

א האק.

איין אכטעל ווייץ.

צוויי ליימענע טעפּ.

אין דער דאָזיגער פאָרם איז נאָך אלץ ניטאָ קיין פערמיט'לער אינ'ם טויש. איין פראָדוקט ווערט דאָ דירעקט אויסגעבייטען אויפ'ן צווייטען פראָדוקט. דעם ווערט פון דער בהמה בכלל קענען מיר נאָך אלץ ניט וויסען, ניט פערגלייכענדיג מיט די אלע אנדערע פראָדוקטען, וועלכע דארפּען תיכף ומיד פערנוצט ווערען. איהר ווערט דריקט זיך אויס ניט אין איין בעשטימטער סחורה, נאר אין א סך פערשיעדענע סחורות: אין א האק, אין א שווערד, אין אן אכטעל ווייץ א. ז. וו. אָט די אלע סחורות שפיגלען אין זיך אַב ביי דער פערגלייכונג נאָר דעם ווערט פון איין סחורה. ווען עס זאָל קומען א שבט מיט א נייער סחורה, למשל, מיט פעלען און ער וועט מסכים זיין אויסצובייטען די פעלען אויף דער בהמה — וועט דענסטמאָל זיין דער „אויסדריקער“ פון דער בהמה'ס ווערט — די נייע סחורה, די פעלען. און אזוי קען זיין אָהן אַ סוף. קיין בעשטימטער, אָבעשטעמפּעלטער „אויסדריקער“ פון דער סחורה'ס ווערט, וועלכע איז בעשטימט צום טויש, איז ניטאָ. די נפקא מינה צווישען דער פריהערדיגער פאָרם פון דעם טויש און דער איצטיגער פאָרם בעשטעהט אין דעם, וואָס אין דעם ערשטען פאל האָט די בהמה נאָר געפונען א י י י צופעליגען אויסדרוק פון איהר ווערט, אין צווייטען פאל — א סך צופעליגע אויסדריקער, ווייל יעדע סחורה בעזונדער דריקט אויס דעם ווערט פון דער בהמה.

יעדענפאלס קענען מיר שוין זעהן אפילו אין דער מדרגה פונ'ם טויש, וועלכע מיר בעהאנדלען איצט, א קערן פון געלד. ווען מיר זאגען, אז א בהמה קען אויסגעביטען ווערען אויף א שווער, אויף א האק, אויף איין אכטעל ווייץ א. ז. וו. איז דאך דערפון געדרונגען פערקעהרט אויך — די אלע פראדוקטען: דער שווער, די האק, דאס אכטעל ווייץ, די פאָר ליימענע טעפ — זיי אלע קענען אויסגעביטען ווערען אויף א י י פראדוקט, אויף דער בהמה און דער דאָזיגער טויש וועט בעקומען אזא מין פאָרם:

(3) 1 שווער

1 האק

1 אכטעל ווייץ.

2 ליימענע טעפ —

זיינען גלייך צו 1 בהמה.

דאָ זעהען מיר, אז די אלע פערשיידענע פראדוקטען פערקערען זייער ווערטה אין א י י פראדוקט, אין דער בהמה, און ממילא וועט זיין די בהמה דער „אלגעמיינער אויסדריקער“ פון אלע אויבענגערופענע סחורות-ווערטהען. ווען איין פראדוקט שפיגעלט אין זיך אַב דעם ווערטה פון א סך פראדוקטען — דאן בעקומט שוין דער ווערטה פון יעדען פראדוקט א געוויסע צורה.

אין פאָרם איינס, ווען דער טויש איז נאָך פאָרגעקומען זעהר זעלטען און אפילו אין פאָרם צוויי, האָבען מיר נאָר געקענט ווי-סען דעם ווערטה פון יעדען פראדוקט דוקא אין דעם פערגלייך מיט דעם א י י נ צ י גען פראדוקט, אויף וועלכען ער ווערט גלייך פערטוישט. דעם ווערטה פון דער בהמה האָב איך נאָר געקענט וויסען, ווען איך האָב אַקעגען געשטעלט די האק, אויף וועלכער די בהמה איז געוואָרען פערטוישט. קוים אָבער האָט זיך גראד ניט געמאַכט ביי א צווייטער גרופע אן איבריגע האק אָדער אן אנדער פראדוקט, אָדער ווען די גרופע האָט בכלל ניט נויטיג געהאט צום געברויך א בהמה, האָבען מיר דענסטמאָל אויך ניט געקאנט וויסען דעם ווערטה פון דער בהמה, ווייל איין פראדוקט שפיגעלט אין זיך אַב דעם ווערטה אויך מעהר ניט ווי פון א י י : פראדוקט. אין פאָרם דריי איז אָבער גאנץ אנדערש. דאָ דריקען אויס זייערע ווערטהען א סך פראדוקטען אין א י י פראדוקט — אין דער בהמה, און ממילא ווערט א י י סחורה, די בהמה, דער אלגעמיינער אויסדריקער פון א סך סחורות.

מיר מוזען בעמערקען, אז דאָס איבערשטעלען פאָרם 2: —

איון בהמה איז גלויך צו :

1 האק

1 שווערד

1 אכטעל ווייץ.

2 לויטענע טעם.

אויף פאָרם 3 : —

1 האק

1 שווערד

1 אכטעל ווייץ.

2 לויטענע טעם —

זיינען גלויך צו 1 בהמה.

איז ניט נאָר אַ מאַטעמאטישער איינפאַל, נאָר דאָס לעבען גופא האָט עס אַרויסגערוּפּען. און פאקטיש איז טאקע די בהמה גע-וואָרען ניט בלויז דער אויסדרוק פון די ווערטעהען, נאָר אויך דער פערמיטלער ביים טויש.

אַ שבט, למשל, האָט אויסגעאַרבייט מעהר שווערדען וויפיעל איהם איז נויטיג געווען צום אייגענעם געברויך, און ער וויל די „איבריגע“ שווערדען אויסבייטען אויף פיילען, וועלכע זיינען איהם נויטיג בכדי צו טויטען די ווילדע חיות. ער טרעפט זיך מיט נאָך אַ שבט, וועלכער נויטיגט זיך טאקע אין שווערדען. אָבער דער דאָזיגער שבט האָט ניט קיין פיילען צו געבען אַקענען. ווי טהוט מען דאָ? דער שבט, וועמען עס ווילט זיך זעהר בעקומען די שווערדען, הויבט אָן פאַרצולעגען פאַר די שווערדען אַנדערע פראָדוקטען : תבואות פערשיידענע פירות, טעם א. ז. וו. אָט די סחורות זיינען אָבער ניט נויטיג דעם ערשטען שבט. סוף כל סוף זיינען זיי געקומען צו אַ הסכמה : פאַר די שווערדען ניט דער צווייטער שבט אַ בהמה. די בהמה איז אפילו בעת דעם טויש ניט נויטיג דעם שבט, וועלכער האָט צו פערקויפּען די שווערדען, נאָר ער קלעהרט זיך אזוי : „פון אַלע סחורות, וועלכע מען לעגט מיר פאַר, איז די בעסטע אַ בהמה, ווייל אַ בהמה ווערט ניט אזוי גיך פערדאַרבען, מען קען דאָס האַלטען לאַנג און אנג איז טאקע אַ בהמה אַ מעהר גאַנגבאַרער אַרטיקעל, ווי די איבריגע סחורות, וועלכער מען לעגט מיר פאַר. ווען איך וועל טרעפּען אַ שבט, וועלכער האָט צו פערקויפּען פיילען, וועלכע זיינען אונז נויטיג, וועט ער אויך צוליעב דער אייגענער רעכנונג, געהען בעסער אַ בהמה איידער אַנדערע פראָדוקטען.“ אזוי האָט זיך ביסלעכווייז אויסגעאַרבייט אַ מנהג אויסצובייטען דעם פאַראיבריגטען פראָדוקט נ י ט אויף אַ פראָדוקט, וועלכע מען האָט נ ו י ט י ג א ו נ -

מיטעל באר צום אייגענעם געברויך, נאָר
אויף אזא פראָדוקט, פאר וועלכען מען קען בעקומען
אלע אנדערע פראָדוקטען, וועלכע זיינען נויטיג, ד.ה., מען איז
שוין אָנגעקומען צו א פערמיטלער. אין אונזער משל
איז די בהמה דער פערמיטלער צווישען אנדערע צוויי סחורות:
צווישען די שווערדען און פילען. די בהמה ווערט דאָ דער
אויסדריקער פון ווערטה און דער פערמיטלער ביים
טויש.

אָט אזוי האָט זיך ענטוויקעלט פון פאָרם 2 די פאָרם 3.

די סחורה, וועלכע האָט אין זיך
אויסגעדריקט די ווערט הען פון אלע
אנדערע סחורות, און איז געוואָרען דער
פערמיטלער פון דעם טויש, איז געווען
דאָס ערשטע געלד אין אונזער געשיכטע.

ווי מיר זעהען, האָבען אין די ערשטע צייטען געדיענט אלס
געלד ניט דוקא מעטאלען, נאָר אויך אנדערע פראָדוקטען, איבער-
הויפט אזוינע פראָדוקטען, אין וועלכע אלע האָבען זיך גענויטיגט.
אין פערשיידענע צייטען האָבען אלס געלד געדיענט אויך פערשיי-
דענע סחורות, דאָס האָט זיך געווענדט אָן די פאָרמען פונ'ם לע-
בען און פון די בעדינגונגען אין יענער צייט. ביי די שבטים,
וועלכע האָבען זיך בעשעפטיגט מיט געיעג, האָבען פעלען געדיענט
אלס געלד; ביי די פאסטוכער-שבטים, האָבען געדיענט אלס געלד
פערשיידענע סאָרטען בהמות; ביי די אקער-בויער — שקלאפען
און לאַנדווירטשאפטליכע געצייג; ביי די שבטים, וועלכע האָבען
געפיהרט מלחמות — כלי-זיין א. ז. וו. מעטאלען האָבען אָנגע-
פאנגען צו דיענען אלס געלד ערשט שפעטער, ווען די מענשהייט
האָט שוין דערגרייכט א געוויסע מדרגה אין דער ענטוויקלונג. די
אורזאך, פאר וואָס די אלע אויבענדערמאָהנטע געלד זיינען אומע-
טום פערביטען געוואָרען אויף מעטאלען, ליגט אין דער טבע פון
די מעטאלען גופא. מעטאלען זיינען געווען א סחורה, וועלכע אלע
האָבען דאָס גערן גענומען, ווייל פון מעטאלען פלענען די ווילדע
שבטים מאַכען פערשיידענע כלי-זיין, געצייג און ציערונג, אויף
וואָס די מענשען זיינען אין אלע צייטען געווען גרויסע בעלנים;
צווייטענס, קענען מעטאלען בעסער ערפילען די ראָלע פון געלד ווי
איבריגע סחורות. כל זמן די איבריגע סחורות: בהמות, פעלען
און ז. וו. האָבען געדיענט אלס געלד, האָט געקענט ווערען א מסחר

נאָר דענסטמאָל, ווען דער פערקויפער האָט געהאַט אַזאַ סחורה, וואָס איז ווערטה געווען ניט מעהר און ניט וועניגער ווי די פעל אָדער די בהמה. ווען דעם פערקויפערס פראָדוקט איז ווערטה געווען וועניגער ווי די פעל אָדער די בהמה האָט שוין דער מסחר ניט געקענט אויסגעפיהרט ווערען, ווייל אַ פעל צושניידען אויף שטיקער האָט ניט געלוינט: די פעל וואָלט דענסטמאָל פערלירט דען אין גאַנצען איהר ווערטה; דאָס גלייכען ביי בהמות. ביי מעטאַלען איז דער חסרון גיטאָ, ווייל מעטאַלען קענען צוטיילט ווערען אויף קליינע שטיקלעך, זייער ווערטה ווערען זיי ביים צורטיילען ניט אָן; מעטאַלען ווערען אויף אַזוי גיך ניט פערדאָרבען, ווי אנדערע פראָדוקטען — זיי קען מען האַלטען לאַנג. אויך סער דעם פערנעהמען זיי ניט אַזאַ גרויסען אָרט ווי אנדערע פראָדוקטען.

אַט צו לייעב די אלע מעלות, וועלכע געפינען זיך ביי די מעטאַלען, האָט זיך געשווינד אומעטום פערשפרייט דער מנהג צו געברויכען זיי אלס פערמיטל לער פון טויש, פון האַנדל.

דער פערמיטלער, ווי מיר זעהען, שפיגעלט אין זיך אַב די ווערטהען פון אלע סחורות אין דער וועלט, חוץ זיין אייגענעם ווערטה. ווען מיר ווילען וויסען דעם ווערטה פון דער בהמה, וועלכע דיענט אלס פערמיטלער צווישען די סחורות, מוז איך זי פערגלייכען און אוועקשטעלען מיט אנדערע סחורות, מיט אַ האַס, מיט אַ שווערד א. א. וו., זי אליין קען איהר אייגענעם ווערטה ניט אויסדריקען, מען קען ניט זאָגען, למשל, איין שאָף איז גלייך צו איין שאָף — דאָס וואָלט געווען זעהר קאָמיש. און דעריבער איז טאָסע אַזאַ פערמיטלער נאָך אויך ניט געווען די העכסטע ענטוויקעלטע פאָרמע פון טויש. מען האָט געמוזט געפירן נען אַזאַ פערמיטלער, אין וועלכען ס'האָבען געקענט ווערען אויסדריקט די ווערטהען פון אלע סחורות אין דער וועלט, אפילו פון זיך אליין אויך, און דאָס האָט נאָר געקענט זיין געלד אין דער פאָרמע פון מטבעות.

מטבעות זיינען געשטעלט פערלירט. ווען דער האַנדל איז שוין געוואָרען אַ בעשעפטיגונג, אָהן וועלכען מען האָט שוין ניט געקענט אויסקומען, ווען אין דעם האַנדל האָבען שוין אַן אנטהייל גענומען אַ סך מענטשען פון דער גע-
 רע

זעלשאפט, האָט יעדע מלוכה געמוזט זאָרגען, ווי צו פערלייכטערען די טעכנישע זייט פון איהם. זי האָט געמוזט מאַכען אזא געלד. וואָס אַלע זאָלען גלייך וויסען די געוויכט און די גרויס זיינס. זי האָט דעריבער אָבגעשטעמפּעלט אויף יעדען שטיק מעטאַל, וועל-כער איז בעשטימט געוואָרען אַלס געלד, די געוויכט און די פּראָכע. יעדע מטבעה האָט זיך אויסגעביטען לויט איהר פולען ווערט. ניט וועניגער און ניט מעהרער (איצטיגע מטבעות און אסינאָ-ציעס טראָגען אַן אנדער כאַראַקטער). די חתימה אויף דעם מע-טאַל האָט נאָר געוויזען ווי פילעל און ווי גרויס ס'איז זיין ווערט און איז געווען אַ מאָס, מיט וועלכער מען פלעגט אויסמעסטען די ווערטעהען פון די סחורות. ווען מען האָט גע-חטמ'עט שטיקלעך מעטאַלען, האָבען זיי שוין אויפגעהערט צו עק-זיסטירען אַלס סחורות, וועלכע קענען צופרידענשטעלען מענשליכע בעדערפניסען, נאָר אַלס אוסדריקער פון אַלע ווערטעהען, אפילו זייער אייגענעם ווערט, זייער מעטאַלען-ווערט. זיי זיינען געוואָרען די מאָס, מיט וועלכע אַלע מיטגליעדער פון דער געזעלשאַפט האָבען מסכים געווען אויסצומעסטען אַלע זייערע סחורות, און דעריבער האָבען זיי בעקומען אַ בעזונדערע בעדייטונג צווישען די איבריגע סחורות. אויסער דעם וואָס זיי זיינען פּראָ-דוקטען, וועלכע קענען צופרידענשטעלען פערשיידענע בעדערפניסען. זיינען זיי אויך:

- (1) א פערטיטלער ביים האַנדעל.
- (2) א סחורה, אין וועלכע אַלע פּראָ-דוקטען דריקען אויס זייערע ווערטעהען.
- (3) א בעשטעטיגטע מאָס, מיט וועל-כער מען קען אויסמעסטען דעם ווערט פון אַלע פּראָדוקטען.



עלפטע לעקציע פ ר א פ י ט.

געלד אלס פערמיטלער צווישען סחורות און סוחרים אלס פערמיטלער צווישען פראדוצענט און קאנסומענט; פון וואנעם געהט זיך דער פראָ- פֿיט? דאָס קאפיטאל אין געשעפט קען קוין רוחים גיט געבען; מציאות קענען גיט זיין די אורזאכען פון די גרויסע פראָפיטען; דער פערטרע- סער פון דער נוצען-טעאָריע בעהם באַווערק און זיין פראָפיט-טעאָריע; א היתר צו געהען פראָצענט; דער שלעכטער פונדאמענט פון בעהם באַ- ווערק'ס פּאָפּוליס-טורעם; די קלאַק-קשיא: וואו ליגען די קוואלען פון פראָפיט? — — — — — זייט 121

מיר ווייסען*.) אַז די סחורות ווערען אויסגעביטען, געקויפט און פערקויפט, וועדליג דער ארבייטסקראַפט, וואָס איז אויסגע- געבען געוואָרען, כדי זיי, די סחורות, צו פראָדוצירען.

מיר ווייסען אויך, אז אין היינטיגע צייטען ווערען די פראָדוק- טען גיט אויסגעביטען דירעקט איינער אויף דעם אנדערען, נור זיי ווערען אויסגעביטען דורך א פערמיטלער—דורך געלד. האָט איינער אן איבריגען פראָדוקט, בייט ער איהם אויס אויף געלד און פאַר דאָס געלד קריגט ער אן אנדער פראָדוקט, וואָס איז איהם גוטיג. איצט ווערען די סחורות לכתחילה פראָדוצירט, כדי זיי זאָלען קע- נען ווערען אויסגעביטען אויף געלד. מען פראָדוציט פאר'ן פער- קויף אבער גיט פאר'ן אייגענעם געברויך.

דער פראָדוצענט מיט'ן קאנסומענט טרעפען זיך גיט, זיי קע- נען זיך נאָר גיט איינע די אנדערע. אזוי ווי געלד איז דער פער- מיטלער צווישען די פראָדוקטען, אזוי זיינען די סוחרים די פער- מיטלער צווישען דעם פראָדוצירער און דעם קאָנומענער.

די סוחרים בילדען א גרויסען קלאס אין אינזער געזעלשאַפט. זיי האָבען דאָס געלד — די שמיר פון די רעדער, וועלכע בעוועגען דאָס עקאָנאָמישע לעבען. וואָס שטאַרקער עס ענטוויקעלט זיך די געזעלשאַפטליכע ארבייטסצומיילונג, וואָס מעהר יעטוויידע גרופע פון מענשען ספעציאליזירט זיך צו א געוויסען צווייג פון דער פראָ- דוקציע, אלס וויכטיגער ווערט דער קלאָס סוחרים. פונקט אזוי

ווי עס איז אונמעגליך צו עקזיסטירען אהן געלד, אזוי איז אונמעגליך אויסצוקומען אהן סוחרים.

די סוחרים זיינען די צירקולירער, די פערנאנדערטיילער פון די געשאפענע פראדוקטען.

די סוחרים מהען ניט זייער ארבייט סתם אזוי, למטבת הכלל. ווייניגער ווי אלס זארגען זיך די סוחרים וועגען דער נויטווענדיג קייט, די פראדוקטען זאלען דערגרייכען די, וועלכע דארפען זיי האבען. די סוחרים ארבייטען ניט אומזיסט. זיי לאזען זיך פאר זייער טרחה גוט בעצאהלען. די סוחרים ווערען פערמיטלען צווישען די פראדוצענטען און די קאנסומענטען, ווייל זיי קריגען פראפיט. זיי קויפען די סחורות פון די פראדוצענטען פאר א קלענערען פרייז און פערקויפען זיי פאר א גרעסערען פרייז. דער אונטערשייד צווישען דעם איינקויפס פרייז (אריינגערעכענט אלע אנדערע הוצאות) און דעם פערקויפס פרייז איז דער פראפיט, צוליב וואס די סוחרים בעשעפטיגען זיך מיט דער צירקולאציע פון די פראדוקטען.

פון וואנעט אבער נעהמט זיך דער פראפיט? פון וואנעט ציהען די סוחרים זייערע רוחים? פון וואנעט זאמלען די פאבריקאנטען זייער רייכקייט?

ווי מיר ווייסען, איז דער ווערט פון יעדער סחורה די מאס געזעלשאפטליכע ארבייט, וואס איז אין איהר פערטהן געווארען. ווען איין פראדוקט ווערט אויסגעביטען אויף א צווייטען פראדוקט, איז א סימן, אז בידע פראדוקטען ענטהאלטען אין זיך די זעלבע מאס געזעלשאפטליכע ארבייט. ווערט א ראק אויסגעביטען (פערקויפט) אויף צוואנציג ארשין לייווענט, הייסט עס, אז די געזעלשאפט מוז אויסגעבען אזוי פיעל געזעלשאפטליכע ארבייט פאר דעם ראק, וויפיעל זי גיט אויס פאר די צוואנציג ארשין לייווענט. אויב אזוי, טא איז דאך אין אמת' א קשיא, פון וואנעט דער פראפיט נעמט זיך.

ווען א סוחר קויפט א סחורה און בעצאהלט פאר איהר, א שטייגער, הונדערט שעה ארבייט, טא איז דאך דאס דערפאר, ווייל די געזעלשאפט האט אוועקגעלייגט אויף דער סחורה הונדערט שעה ארבייט, ניט מעהר און ניט ווייניגער, טא ווי איז עס מעגליך, אז ביים פערקויפען די סחורה זאל דער סוחר קריגען פאר איהר מעהר ווי הונדערט שעה?

די לאַגע ווערט ניט געענדערט דערפון, וואָס אנשטאט נאָקעטע ארבייטס־קראַפט ווערט די סחורה געשאַצט און אויסגעביטען אויף דעם פערמיטלער — אויף געלד.

שטעלען מיר זיך פאַר, למשל, אז פאַר א שעה געזעלשאַפטליכע ארבייט קען מען שאַפען א צעהן־סענטיגע מטבעה, קומט ממילא אויס, אז דער ווערט פון דער סחורה, וואָס קאָסט הונדערט שעה ארבייט, איז צעהן דאָלער. ביים פערקויפֿען וועט דער סוחר ווידער בעקומען פאַר איהר צעהן דאָלער — איהר ווערט. עס זעהט זיך דאָ ניט דער קוואַל, פון וואַנעט דער פראַפיט זאָל קומען. און מיר ווייסען דאָך, אז פראַפיט איז די נשמה פון היינטיגער צייט, אַהן פראַפיט וואַלטען דאָך קיין כסחרים ניט קענען זיין, טו איז אין אמת'ן א פראַגע: פון וואַנעט נעהמט זיך פאַרט דער פראַפיט? און ניט נור די סוחרים, אפילו די פאַבריקאנטען האָבען דאָ, לויט דער ארבייטס־טעאָריע, ניט קיין אַרט, פון וואַנעט צו קריגען זייערע פערדינסטען.

מיר נעהמען, א שטייגער, א פאַבריק, וואו עס ווערט אויס־געארבייט ציגעל*.)

כרי אויסצוארבייטען ציגעל דאַרף מען האָבען ליים, געצייג, ברען מאַטעריאַל (האַלץ) און ארבייטס־קראַפט. אום צו קריגען ליים אויף 1000 ציגעל דאַרף מען ארבייטען, לאַמיר זאָגען, 20 שעה. אויב א שעה ארבייט וועט ווערען געשאַצט אין 10 סענט, וועט דאָס ליים קאָסטען 20 מאָל 10 — 2 דאָלער; דאָס האַלץ, וואָס מ'האַט נויטיג פאַר 1000 ציגעל, לאַמיר ווידער זאָגען, ענטהאַלט אין זיך 30 שעה ארבייט און וועט בכּו קאָסטען דריי דאָלער; דאָס געצייג ענטהאַלט אין זיך 35 שעה ארבייט און וועט קאָסטען 3.50 דאָלער. אויסער די אלע זאַכען דאַרף מען נאָך האָבען ארבייטס־קראַפט. לאַד מיר אָננעהמען, אז ארבייטס־קראַפט איז דאָ פאַר די ציגעל נויטיג 30 שעה. אז מען וועט נעהמען דריי ארבייטער, יעטווידער זאָל ארבייטען צו 10 שעה, וועט מען יעדען ארבייטער, לויט'ן חשבון, מוזען געבען 10 מאָל 10 סענט — 1 דאָלער; כּסדרהכל וועט דאָ ארבייטס־קראַפט קאָסטען דריי דאָלער.

(*) איך בענוץ זיך דאָ מיט דער אילוסטראַציע פון מוין בוך: „די לעהרע פון סאָציאליזם“. — א. ש. ז.

לאמיר איצט פערצייכענען מיט א סדר די הוצאות אויף די

1000 ציגעל:

ענטהאלט 20 שעה ארבייט, קאסט \$2.00	ליים
3.00 " " " 30 "	האלץ
3.50 " " " 35 "	געצייג
3.00 " " " 30 "	ארבייטס־קראפט

בס"ה 115 " " " \$11.50

ווען די ארבייטער האבען גענומען דאס געצייג און געהארעוועט ביים אויסהייעצן דעם אויווען און ביים צוקנעטען דאס ליים 30 שעה, האבען מיר סוף כל סוף בעקומען א מין פראדוקט, וואס מען רופט דאס ציגעל.

די ציגעל דארף דער פאבריקאנט פאר זיין אייגענעם נער ברויך ניט האבען, האט ער גענומען א פאר משרתים, וועלכע האבען זיי ארויסגעפיהרט אויפ'ן מארק פערקויפען. די משרתים האבען דערויף געארבייט 35 שעה. איז שוין, בכך, צוגעקומען הוצאות אויף די ציגעל נאך 3.50 און סך־הכל האבען זיי געקאסט 15 דאלאר. שפעטער האט מען שוין, נאט צו דאנקען, דערלעבט צו זעהן א קונה, דארף ער אבער ניט קויפען אלע 1000 ציגעל. ער האט נאך נויטיג 100 — א צעהנטעל פון דער סחורה, וואס איז ארויסגעפיהרט געווארען אויפ'ן מארק. פאר די 100 ציגעל וויל דער קונה געבען אן אנדער סחורה, אזוי אבער ווי די דאזיגע סחורה איז ביי איהם איצט גראד ניטא, בעצאהלט ער דערפאר מיט מזומן. דעם פאבריקאנט, פערשטעהט זיך, ווילט זיך פערדינען אן זיין סחורה און בעט אויס פאר 100 ציגעל צוויי דאלער, צו צוויי סענט א ציגעל.

לויט אונזער הנחה וועט דער קויפער אין גאנצען מאכען חוסק פון פאבריקאנט. ער מאכט קודם כל א חשבון וויפיעל שעה ארבייט די גאנצע 1000 ציגעל האבען געקאסט. „איז גאנצען — חשבון'ט דער קויפער—האט מען אויף די 1,000 ציגעל אויסגעגעבן בען 150 שעה ארבייט, קומט אויס, אז הונדערט ציגעל ענטהאלט טען אין זיך 15 שעה. 15 שעה ארבייט איז, בכך, דער ווערט פון 100 ציגעל און דעריבער דארף איד נאך געבען אקענען אזא זאך, וואס איהר ווערט זאל אויך זיין 15 שעה געזעלשאפטליכע ארבייט. מיר ווייסען, אז 10 סענט איז די זעלבע זאך ווי איין שעה געזעלשאפטליכע ארבייט. 15 שעה ארבייט איז אויף דעם

אופן דאס זעלבע ווי 1.50 דאלער. 1.50 דאלער איז דער ווערט פון הונדערט ציגעל און אזוי פיעל וועל איך פאר זיי געבען, ניט מעהר."

לויט אונזער שיטה איז טאקי דער קונה נאנץ גערעכט. מיר קאנען ניט פערלאנגען פון איהם, ער זאל איבערצאהלען דעם פאבריקאנט און געבען פאר די ציגעל 2 דאלער, בעת זייער ווערט איז ניט מעהר ווי 1.50 דאלער — 15 שעה ארבייט. אויב דער פאבריקאנט זאל האבען געהאט אזעלכע 10 קונים, וועט ער סוף כל סוף ניט בעקומען אפילו איין פרוטה ריוח. יעדער קונה וועט אויסרעכענען דעם ווערט פון די ציגעל און לויט דעם ווערט וועט ער בעצאהלען. פאר די 1000 ציגעל וועט דער פאבריקאנט קריגען 15 דאלער — מעהר אפילו א פעני ניט, האט נאך דער פאבריקאנט אליין עפעס געארבייט ביי די ציגעל, וועט ער קריגען פאר יעדע שעה ארבייט צו 10 סענט. אבער וויפיעל, מיטטיינס געזאגט, ארבייט יעדער אונטערנעהמער, יעדער פאבריקאנט? די גרויסע פאבריקאנטען זיינען, ווי מיר ווייסען, גרויסע עצלים, און טונקען ניט איין אפילו א פינגער אין קאלטען וואסער.

טא איז דאך אלץ קשה: פון וואנעט נעמט זיך טאקי די הייליגע תורה? פון וואנעט נעהמען זיך די פראפיטען, וועלכע דערגרייכען די הונדערטע מיליאנען דאלער א יאהר?

אין פלוג קומט אויס, אז דאס קאפיטאל, וואס ליגט אין געשעפט, האט אין זיך די טבע צו בעשאפען נייע ווערטעהען, און ממילא אויך רוחים. קוקט מען אבער אריין אין ענין אביסעל טיער פער, איבערצייגט מען זיך גלייך, אז דאס איז ניט ריכטיג.

ראובן דער סוחר, למשל, האט געקויפט ביי שמעון'ן פאר הונדערט דאלער טיי און האט די טיי שפעטער פערקויפט לוי'ן פאר הונדערט מיט צעהן דאלער — 10 דאלער ריוח. ראובן האט בער פאר דאס קויפען די טיי געהאט 100 דאלער מזומנים; שמעון — טיי פאר 100 דאלער און לוי 110 דאלער מזומנים. בס"ה איז ביי אלע דרייען געווען ווערטעהען אויף 310 דאלער. נאכדעם ווי ראובן האט געקויפט די טיי ביי שמעון'ען און פערקויפט לוי'ן איז פארגעקומען א פערענדערונג, ביי שמעון'ען איז אנשטאט די 100 דאלער טיי שוין געווען 100 דאלער מזומנים; ביי לוי'ן — אנשטאט די 110 דאלער — די טיי; ביי ראובן'ען אנשטאט 100 דאלער — 110 דאלער. דער סך הכל איז איצט נאך'ן מסחר ניט מעהר און ניט

ווייניגער ווי פאר'ן מסחר. בעפאר דעם מסחר האבען אלע דריי געהאט פאר 310 דאלער ווערטעהן (210 מזומנים און 100 דאלער טיי) און נאך'ן מסחר אויך דאס זעלבע. עס האבען זיך נור גע- ביטען די אייגענטימער, אבער די סומע פון די ווערטעהן איז גע- בליבען די זעלביגע. פריהער זיינען די 110 דאלער געווען ביי לוי'ן און איצט, נאך'ן מסחר, זיינען זיי ביי ראובן'ען. די טיי, ווידער, איז פריהער געווען ביי שמעון'ען און איצט איז זי ביי לוי'ן. עס איז דאך נאָריש צו זאָגען, אז די טיי, זייענדיג ביי ראובן'ען איז די הענד, האָט געקראָגען א גרעסערע ווערטע.

עס קאָן ווידער זיין, אז די טיי איז טאָק אפריהער, ווען זי איז נאך געווען ביי שמעון'ען, געווען ווערטע 110 דאלער, נאך ראובן איז א בריה א סוחר און האָט דורך געוויסע קונצען געקויפט וואַלוועל, פאר 100 דאלער בלויז, אָבער לוי'ן האָט ער טאָק פער- קויפט פאר דעם פולען ווערטע — פאר 110 דאלער. אויב אזוי, קומט אויס, אז פריהער האָבען אלע דריי צוזאַמען — ראובן, שמעון און לוי — געהאַט ווערטעהן פאר 320 דאלער: ביי שמעון'ען פאר 110 דאלער טיי, ביי ראובן'ען — 100 דאלער מזומנים און ביי לוי'ן — 110 דאלער מזומנים. נאָכ'ן מסחר איז דער סך הכל ווידער 320 דאלער: ביי ראובן'ען 110 דאלער מזומנים, ביי לוי'ן — טיי פאר 110 דאלער און ביי שמעון'ן 100 דאלער מזומנים.

אין ערשטען פאל, ווי אין צווייטען פאל, ווי מיר זעהען, זיי- נען צו דער סחורה אין דער צייט פון מסחר קיינע ווערטעהן ניט צונעקומען. די גאנצע פראָפּיט האָט דאָ נאָר געקענט זיין — אין ערשטען פאל, ווען לוי האָט זיך אָנגענאָרט און אין צווייטען פאל — ווען שמעון האָט זיך אָנגענאָרט.

אין אַוואַנסאָהמספּאַל קאָן אפשר יאָ טרעפען, אז מען קויפט א מציאה. מען כאַפט אמאָל אריין אן אוצר פאר העלפט געלט, מען נאָרט אימיצען אָב. מען קויפט, דהיינו, א סחורה, וואָס ענט- האַלט אין זיך 100 שעה ארבייט, פאר 50 שעה. דאָס איז דאָך אָבער א יוצא מן הכלל. דערביי מוז געשעהען א נס, וואו ענטווע- דער דער קויפער אדער דער פערקויפער זאָל ניט פערשטעהן אויף זיין סחורה, אָבער „לאו בכל יומא מתרחש נסא“, ניט אלע טאָג טרעפען זיך נסים, און איבערהויפט איז שווער צו זאָגען, אז אלע סוחרים זאָלען לעבען פון נסים אָדער פון אַבנאָרעריי.

בכלל קען דאָס נאָר ניט זיין. לויט דער סברא קומט אויס, אז אויב איינער פערדינט, מוז דער צווייטער צולייגען, אן איינער

ווערט רייך אויפ'ן צווייטענס חשבון. דאס איז דאך פאקטיש ניט
ריכטיג. די עשירות ווערט פון יאהר צו יאהר גרעסער און קיינער
פערלירט דערביי גאר ניט.

מיר האבען, ככו, פאר זיך א הארבע קשיא: אויב מיר נעהמען
אן, אז דער ווערט פון דער סחורה איז די צייט ארבייט, וואס
אויף איהר איז געלייגט געווארען, טא פון וואנעט נעהמט זיך דער
פראפיט?

די אנהענגער פון דער נוצען-טעאריע* — די יעניגע עקא-
נאמיסטען, וועלכע בעהויפטען, אז דער ווערט פון א סחורה קומט
פון איהר נוצליכקייט, פון איהר מעלה צו בעפרידיגען א געווי-
סע באדערפעניש, ערקלערען, אז דער פראפיט נעהמט זיך פון דעם,
וואס דיזעלכע סחורה האט אין פערשיעדענע צייטען אויך א פער-
שידענעס ווערט. אזוי ווי ביי דעם ווערט פון א סחורה שפילען
ניט, לויט די מיינונגען פון די דאזיגע עקאנאמיסטען, א ראליע
די אביעקטיווע בעדינגונגען פון דער פאָרדוקציע, נאר דער סוביעקט-
טיווער פֿאָקאָל אָנזיכט, וואס מענטש, וואס הערשט אויפ'ן
מארק ביים קויפען די סחורה, טא דארף מען ערקלערען דעם פרא-
פיט דורך דעם, וואס די סוביעקטיווע, פסיכאלאגישע בעציהונג צום
פראדוקט איז ניט אלע מאל דיזעלכע.

דער בעדייטענדסטער פערטרעטער פון דער דאזיגער טעאריע
איז דער בעוואוסטער עסטייכישער עקאנאמיסט בעהם-באווערק.
ווען מיר קוקען זיך צו — מיינט בעהם-באווערק — ווי אזוי
מענשען פעהרהאלטען זיך צו געוויסע זאכען, זעהט מען, אז מען
שאצט טייערער א זאך, פון וועלכער מען קען האבען גלייך,
באלדיגע נוצען, ווי א זאך, פון וועלכער מען וועט קענען
האבען א נוצען ערשט שפעטער, אין דער צוקונפט. עס קען זיין
דיזעלביגע זאך, נאר קוים קען מען פון איהר ערשט הנאה האבען
שפעטער, אין א געוויסע צייט ארום, ווערט זי שוין געשאצט
ביליגער, ווי ווען מען וואלט מיט איהר באלד געקענט בעפרידיגען
א באדערפעניש. די צייט שפיעלט א גרויסע ראליע אין אבשאצען
די ווערטען פון סחורות. א דאקטאר, וואס פאנגט אקארשט אז צו
פראקטיצירען, שאצט אב א דירה, וואו ער קען זיך אט גלייך אָנ-
פאנגען אַרױפצואַרבייטען, א סך טייערער, ווי ווען ער וואלט די
דירה ערשט קענען בענוצען פינף-זעקס יאהר שפעטער. דאכט

זיך די זעלביגע דירה, מיט די זעלביגע מעלות און חסרונות, אבער
 קוים קען מען פון איהר ניט האבען באלדיגע נוצען — ווערט זי
 געשאצט ביליגער. דאס געלט, וואס א פויער קריגט אָנפאנג זומער-
 פאר'ן שניט, איז פאר איהם א סך טייערער, ווי די זעלבע סומע
 געלט נאכ'ן שניט. די זעלביגע הונדערט דאלער איז בעפאר דעם
 שניט ביי איהם ווערטה, א שטיינער, ווי הונדערט און צעהן דאלער
 נאך'ן שניט. דערמיט ניט בעהס-באווערק א היתר צו נעהמען
 פראצענט אויף געלט. די הונדערט דאלער, וואס איינער לייגט,
 וויל ער דארה זיך מיט זיי גלויבן בענוצען, איז ווערטה
 מעהר ווי הונדערט דאלער פאר איהם אין דער צייט, ווען ער בער-
 נוצט זיך מיט זיי. הונדערט דאלער באגלייך איז גלייך ווי,
 למשל, הונדערט און צעהן דאלער שפעטער. יעטוידער איינ-
 ציגער ווייס, אז מען האט הנאה פון א באלדיגען פערגעניגען מעהר,
 ווי פון דעמועלביגען פערגעניגען, וואס וועט קומען ערשט שפעטער.
 דאס איז א פסיכאלאגישע ערשיינונג.

די איצטיגע פראדוקטען ווערען אויסגעארבייט דורך אינסטרו-
 מענטען, מאשינעס א. א. וו. עס דויערט א געוויסע צייט איידער
 די פראדוקטען ווערען פארטיג, מען זאל מיט זיי קענען בעפרידיגען
 א געוויסע באדערפעניש. ווען דער פאבריקאנט קויפט רויהע
 מאטעריאל, אינסטרומענטען, ארבייטס-קראפט און אזוי ווייטער, האט
 בען זיי א קלענערען ווערטה ווי ווען זיי זיינען שוין איבערגעאר-
 ביט געווארען אין פארטיגע סחורות. די פארטיגע סחורות בריינגען
 באגלייך גענוצען, בעת די אלע עלעמענטען, פון וועלכע די
 פארטיגע סחורת ווערען פראדוצירט, בריינגען ניט קיין באלדיגע,
 נור להבא'דיגע נוצען. וואס נעהנטער די פערשיידענע עלעמענטען
 זיינען צו דעם מאמענט, ווען עס וועט פון זיי ארויסקומען א פאר-
 טיגער פראדוקט, אלס קירצער איז די צייט, וואס טיילט אָב, ווען
 מען וועט קענען פון זיי הנאה האבען, אלס גרעסער איז זייער
 ווערטה. די ארבייטס-קראפט האט א גרעסערען ווערטה ווען זי איז
 פערקערפערט אין א פראדוקט, וועלכער קען גלויבן בעפרידיגען
 א לעבענס באדערפעניש, ווי אין דער צייט, ווען דער אונטערנעהמער
 קויפט עס פון ארבייטער. דער קאפיטאליסט עקספלאאטירט ניט
 דעם ארבייטער — מיינט בעהס-באווערק. דער ארבייטער קריגט
 פאר זיין ארבייטס-קראפט אזוי פיעל, ווי פיעל זי איז ווערט —
 וויפיעל נוצען זי קען בריינגען, ניט האבענדיג קיין מאשינען און
 אנדערע פראדוקציעס מיטלען. אין דעם אונטערנעהמער'ס רשות

קריגט ערשט די ארבייטס־קראַפּט א גרעסערען ווערט. און אַמ
זעד אונטערשייד צווישען דעם ווערט פון דער ארבייטס־קראַפּט
און רויה מאטעריאַלען, בשעת דער אונטערנעהמער קויפט זיי, און
זייער ווערט אין דער צייט, ווען זיי ווערען פערקערפערט אין'ם
נוצליכען פראָדוקט, איז דער פראָפּיט.

דערמיט ערקלערט זיך אויך, וואָס די סוחרים קריגען פראָפּיט.
בשעת די סוחרים קויפען, זיינען די סחורות ווייטער פון דער צייט,
ווען זיי בעפרידיגען א געוויסע כאדערפעניש, ווי ווען זיי פערקויפען,
די סחורות זיינען דעריבער ביים קויפען ווערט ווייניגער, ווי ביים
פערקויפען. די סוחרים קויפען איין די סחורות פאר ווייניגער
נעלד אלס צוקינפטיגע נוצען און פערקויפען זיי פאר מעהר נעלד
אלס געגענווערטיגע נוצען. דער דיפערענץ איז דער פראָפּיט.

פראָפּיט — מיינט ווייטער בעהם־באָווערק — איז א גאַנץ
נאַטירליכע זאַך, דאָס קומט פון דער טעכניק, ווי אזוי עס ווערען
אויסגעארבייט פראָדוקטען. פראָפּיט איז נישט קיין
היסטאָרישע קאָטעגאָריע, נאָר אַז עס
גאָמיישע קאָטעגאָריע, ד.ה. פראָפּיט קומט נישט
דערפון, וואָס עס עקזיסטירט פריוואַט אייגענטום. פראָפּיט וועט
זיין אין אלע צייטען. אפילו אין א סאציאַליסטישען שטאַט וועט
זיין פראָפּיט. ווייל אויך אין א סאציאַליסטישען שטאַט נעהמט
צייט אידער די פראָדוקטען ווערען אויסגעארבייט. מעהר נישט,
וואָס אין א סאציאַליסטישען שטאַט וועט דער פראָפּיט געהערען
צו דער געזעלשאַפּט, צו כל הקהל, און איצט געהערט ער צו פריי
וואַטע פערזאָנען. אָבער די קוואַלען פון פראָפּיט וועלען נישט
אויסגעטריקענט ווערען, זיי קומען פון די עקאָנאָמישע פראָצעסען,
פון די אופנים, ווי די פראָדוקטען ווערען אויסגעארבייט.

די פראָפּיט־טעאָריע פון בעהם־באָווערק איז געגרינדעט אויף
דער נוצען־טעאָריע, אויף דער טעאָריע, אז דער ווערט פון א פראָד-
דוקט איז א ריזן־סוביעקטיווע, פסיכאָלאָגישע בעציהונג פון דעם
קויפער צום פראָדוקט. מיר האָבען אויבען שוין בעוויזען די נישט-
דיכטיגקייט פון דער נוצען־טעאָריע און ממילא פאלט שוין איין
דער גאנצער טירעם פון די פלפולים — הגם גאַנץ חריפות'דיגע —
וועלכע בעהם־באָווערק האָט געבויט צו ערקלערען די קוואַלען פון
פראָפּיט.

מיר האָבען, בכך, פאר זיך א קלאַרקשיא : פון וואַנעט קומט
פאָרט דער פראָפּיט?

צוועלפטע לעקציע

מעהר-ווערטה

קארל מארקס' ענטדעקונג; מארקס' אנאליז פון די סחורות; די אוי-גענשאפטען, וואס יעדע סחורה מוז האבען; ארבייטס-קראפט האט גע-קאנט ווערען א סחורה ערשט אין דער נוייער צייט; די נאטירליכע און די געזעלשאפטליכע זייט פון ארבייטס-קראפט; דער ווערטה פון ארבייטס-קראפט; ארבייטס-קראפט איז די אוינציגע סחורה, וואס שאפט מעהר-ווערט; מעהר-ווערט איז נאך מעגליך אין א געזעלשאפט, וואס איז געבויט אויף פריוואט אויגענטום; מעהר-ווערט נארמט און פרא-פירט נארמט; די שויכות צווישען מעהר-ווערט און פראפירט; דער פראפירט איז נישט אָבעהנגיג פון דעם, ווי דאָס קאפיטאל איז אָרגאניז-זירט אין דער אונטערנעהמונג; גלויכע קאפיטאלען גיבען גלויכע פרא-פירטען; אן ערקלעהרונג אויפ'ן סמך פון פרייער קאנקורענץ; א מאטע-מאטישע פארמולירונג פון יעדען איינצעלנעם פראפירט. — זייט 130

קארל מארקס האט אויפגעדעקט דעם שליער, וועלכער פער-בארגט הינטער זיך די קוואלען און די שטראמען, פון וועלכע עס פליסען די אוצרות פראפירט צו די פאבריקאנטען און סוחרים. מארקס האט אונז געוויזען, אז דער פראפירט נעהמט זיך פון'ם מעהר-ווערט.

די מעהר-ווערט טעאריע איז מארקס'עס אן ענטדעקונג און קען גערעכענט ווערען אלס איינע פון די שארפזיניגסטע לעהרען, וועלכע מיר האבן אין דער מלוכה פון מענשליכען וויסען. די לעהרע פון מעהר-ווערט ווארפט א קלארען ליכט איבער די פערפלאנטערטע, קאמפליצירטע ערשיינונגען פונ'ם עקאנאמישען לעבען, און עס איז בדאי מיר זאלען זיך אַבשטעלען אויף איהר אביסעל אויספיהרליכער. קודם כל אנאליזירט מארקס דעם עצם, דעם תור פון די סחורות.

א סחורה, ווי מיר ווייסען שוין, מוז אין זיך האבען צוויי איי-גענשאפטען, א נאטירליכע און א געזעלשאפטליכע. די נאטיר-ליכע זייט איז די אויגענשאפט פון דער סחורה צופרידענצושטעל-לען א געוויסע מענשליכע באדערפעניש; די געזעלשאפטליכע זייט איז דער סכום געזעלשאפטליכע ארבייט, וויפיעל עס בעדארף זיין אין איהר פערקערפערט. די געזעלשאפטליכע זייט פון דער

סחורה קען קיין מאל נישט זיין אהן איהר נאטירליכער זייט. ווען א מענטש ארבייט אויף אן אומנוציגע זאך, וועט די ארבייט קיין שום ווערט אים נישט האבען. די געזעלשאפטליכע ארבייט מוז האבען א ממשות'דיגע זאך, אין וואס זי זאל קענען פערקערפערט ווערען. די ממשות'דיגע זאך מוז דורך דער ארבייט ווערען א נוצליכע זאך. אהן אזא ממשות'דיגע נוצליכער זאך קען מען זיך די געזעלשאפט'ליכע זייט פון פראדוקט נישט פארשטעלען, פונקט אזוי ווי מען קען זיך נישט פארשטעלען א נשמה אהן א גוף. דער סכום ארבייט איז דער סימוואל פון געזעלשאפטליכקייט אין יעדער נוצליכער זאך. ווען אימיצער א קונה קויפט א סחורה, בעצאהלט ער פאר דער ארבייט, וואס ליגט אין דער סחורה, ד. ה. פאר איהר געזעלשאפט'ליכע זייט, אבער בענוצען בענוצט ער זיך מיט איהר נאטירליכער זייט. ווען איינער, א שטייגער, קויפט פלאקס, בעצאהלט ער פאר דעם סכום געזעלשאפטליכער ארבייט, וואס אין די פלאקס איז פערקערפערט געווארען, אבער בענוצען בענוצט ער זיך מיט דער אייגענשאפט פון פלאקס צו ווערען אויסגעדריעהט אין שטריק. טוד קויפט מען, כדי צו בענוצען זיך מיט איהר נאטירליכער אייגענשאפט צו ווערען אויפגענייהט אין א בגד.

א חוץ די דאזיגע דארף א פראדוקט האבען נאך אנדערע אייגענשאפטען, כדי צו ווערען א סחורה. ער מוז זיין דאס אייגענע טום פון וועמען עס איז. ער מוז האבען א בעל הבית, וועמען ער געהערט, ווער עס זאל קענען טהון מיט איהם, וואס ער וויל. א פרעמדע זאך קען קיינער נישט פערקויפען און נישט איבערגעבען. אויסער דעם דארף זיך דער בעל הבית אין דעם פראדוקט נישט נויטיגען. אויב דער אייגענטימער פון פראדוקט זאל איהם אליין דארפן און זאל זיך קאנען אליין מיט איהם בענוצען, וואלט ער דאך איהם נישט פערקויפט א צווייטען. בלויז א זאך, וואס האט אין זיך אט די אויסגערעכענטע אייגענשאפטען, קען ווערען א סחורה.

ארבייטס־קראפט האט אין די פריהערדיגע דורות, ווען עס האט געהערשט שקלאפעריי און לייב־אייגענשאפט, נישט געקענט זיין א סחורה. דער שאפער פון דער ארבייטס־קראפט — דער מענטש — האט נישט געהאט קיין רעכט מיט איהר זיך צו בענוצען. דער שקלאף האט געהערט צו זיין הערן מיט זיין לייב און לעבען. „כל מה שקנה עבד קנה רבו“. אלץ וואס איז געווען ביים שקלאף, האט געהערט דעם שקלאפער־הער. אין דער צייט פון פאנשציונע זיינען

די פויערים קערפערליך געווען פרוי, אבער זייער ארבייט האט גער
הערט דעם פרוי. דער פרוי איז געווען דער אייגענטימער פון די
פויער'ס ארבייט, אבער ניט דער פויער, דער ארבייטער גופא.
אלליין בעלי הבתים איבער זייער ארבייט זיינען די ארבייטער גער
ווארען ערשט שפעטער, ווען פאנשציונע איז בטל געווארען, ווען
די פויערים זיינען ארויס פון פרוי'ס רשות צו זיך אין רשות און
ווען אין די שטערט האט זיך אנגעהויבען צו ענטוויקלען די פרויע
מלאכה.

כל זמן אבער יעדער פויער אדער ארבייטער האט געארבייט
פאר זיך, האט געהאט זיינע אייגענע געצייג און ווארשטאט און
די מעגליכקייט צו קויפן רויהע מאטעריאלען, איז ארבייטס-קראפט
נאר אלץ ניט געווען א סחורה. דער ארבייטער האט זי אלליין
פערטהאן. ער האט זי אויסגענוצט פאר זיך אין זיין אייגען וואר-
שטאט.

שפעטער, ווען די ענטוויקלונג פון קאפיטאל האט אנגעפאנג
גען געהן פארווערטס, ווען דער בעל מלאכה איז צוליב דער קאנ-
קורענץ פון פאבריק און גרויסען האנדעל שוין מעהר ניט געווען
ביכולת אויסצוהאלטען אן אייגען ווארשטאט, ווען ער איז געווארען
אבגעריסען פון זיינע געצייג און האט זיין ארבייטס-קראפט שוין
מעהר ניט געקענט אויסנוצען פאר זיך — דעמאלט ערשט ווערט
ארבייטס-קראפט א סחורה און טרעט ארויס אויפ'ן מארק צו-
גלייך מיט אנדערע סחורות.

אזוי ווי אלע אנדערע סחורות האט אויך די ארבייטס-קראפט
צוויי אייגענשאפטען: א נאטירליכע און א געזעלשאפטליכע. די
נאטירליכע זייט איז איהר אייגענשאפט איבערצוארבייטען רויהע
מאטעריאלען אין נוצליכע זאכען. ארבייט מאכט פון לעדער א
פאר שטיוועל, פון פלאקס — שמריק, פון אייזען — געצייג און
מאשינעס, א.א.וו. די געזעלשאפטליכע זייט
איז דער סכום געזעלשאפטליכע ארבייט,
ווי פייעלעס דארף ווערען בענוצט כדי
צו בעשאפען די ארבייטס-קראפט.

אין היינטיגע צייטען פון געדונגענער ארבייט איז ארבייטס-
קראפט א פשוט'ע סחורה, א סחורה ווי אלע אנדערע סחורות. זי
האט די אייגענשאפטען פון אלע אנדערע סחורות און ווערט אויך
פערקויפט ווי אלע אנדערע סחורות — אט וואס מארקס בעווייזט
אונז מיט זיין מערקווירדיגען אנאליז.

ווי ווערט ארבייטס־קראפט פראָדוצירט? ווי ווערט בעשאַפֿט פֿען דער מענשליכער כּח? — פֿרעגט ווייטער מאַרקס ארבייטס־קראַפט איז נישט אַ זאך, וואָס קען זיין אָהן אַ מענשען. דאָס איז די פּעהיגקייט און אייגענשאַפט פון יעדען לעבעדיג־נען מענשען. דאָס איז אַ טייל פון זיין מוח, בלוט, מוסקולען און נערווען און דעריבער קען די ארבייטס־קראַפט נאָר זיין מיט'ן מענשען צוזאמען און דוקא מיט אַזאַ מענשען, וועלכער איז פּעהיג צו דער ארבייט. אַ מענש קען זיין פּעהיג צו דער ארבייט נאר דענסט־מאַל, ווען ער בעפרידיגט זיינע לעבענסבאדערפֿענישען, און וויבאלד, אַז די בעפרידיגונג פון די לעבענסבאדערפֿענישען בעשאַפט די ארבייטס־קראַפט איז דערפון געדרונגען. אַז דער ווערט פֿון דער ארבייטס־קראַפט איז גלייך צו דעם סכום געזעלשאַפטליכער אַרבייט, וואָס דאַרף אַויסגעגעבען ווערן כּדי צו בעשאַפֿען די נויטיגע פראָדוקטען, וועלכע זיינען נויטיג צו דער חיונה.

די באדערפֿענישען פון יעדען מענשען זיינען גאנץ פערשידען. זיי זיינען אַבהענגיג פון פערשיידענע, גאטורעלע, קולטורעלע און סאציאלע בעדינגונגען, אין וועלכע דער מענש געפינט זיך. אין די הייסע לענדער איז גענוג פאר'ן מענשען אַן איינפאכע דירה, לייכטע קליידער און מאַגערע שפיין. אין די קאַלטע לענדער דאַרף שוין דער מענש האָבען, אום צו זיין כּח צו ארבייטען, אַ גוט־אָרומגעזעהענע דירה, וואָרעמע בגדים און פעטע שפיין א. ז. וו. אין די ערשטע צייטען ווידער איז געווען רעכט צו געהן אבי ווי. הויזען און לעדערנע שיד זיינען געווען לאַז דוקא. עס איז רעכט געווען צו געהן, זייט מיר מוחל, אין הויילע תּחתונים. היינט, ווען דער קולטורעלער מצב האָט זיך אויפֿגעהויבען, קען שוין דער מענש זיך נישט אַב'פֿטר'ן מיט שיהי פיהי, היינט איז שוין נויטיג פאר יעדען מענשען נישט נאָר לעדערנע שיד, נאָר אפילו גומענע קאַלאַרשען. די צייט, מען זאָל זיך בענוגענען מיט בלויע תּחתונים, איז שוין לאנג פאַרביי.

דער ארבייטער לעבט נישט אייביג. ער ווערט עלטער און שוואַכער און צוזאמען מיט זיין אַלטקייט ווערט אלץ ביי איהם ווייניגער און שוואַכער זיין כּח, זיין ארבייטס־קראַפט און דעריבער מוזען די קויפער פון דער ארבייטס־קראַפט אויך זאָרענען, אַז די

פאבריק, וואו עס ווערט פראדוצירט די ארבייטס־קראפט, זאל שטענדיג האבען א קיום. דער ארבייטער קען האבען א קיום אויף אייביג אזוי ווי אלע לעבעדיגע באשעפענישען, דעמאלט, ווען ער האט די מעגליכקייט צו דערלענגערן זיין דור, זיין פאמיליע, ווען ער קען פיהרען א פאמיליע־לעבען, ווען ער קען ווי עס איז פערזאנלעך זיינע קינדער, זיי זאלען אין קומענדיגען דור ירשה'נען זיין פלאץ אין דער וועלט. עס איז העריבער פערשטענדליך, אז אום צו זיין בכת צו ארבייטען, דארף מען בעפרידיגען ניט נאר די באדערפענישען פון דער אייגענער פערזאן, נאר אויך די באדערפנישען פון דער פאמיליע.

מאכען מיר א סדר־הכל פון אלץ, וואס דא איז געזאגט געווארען וועגען דעם ווערט פון דער ארבייטס־קראפט, קומען מיר צום שלום, אז דער ווערט פון ארבייטס־קראפט איז דער סכום געזעלשאפטליכע ארבייט, ווי פיעל עס איז נויטיג צו בעשאפען די לעבענס פראדוקטען: דירה, קליידער, שפייז, א.א.וו. פאר'ן ארבייטער אליין און פאר זיין פאמיליע לויט די נאטורלע, געזעלשאפטליכע און קולטורעלע בעדינגונגען פון דעם לאנד, וואו דער ארבייטער וואוינט.

נו, לאמיר זיך ווייטער פארשטעלען, אז דער סכום געזעלשאפטליכע ארבייט, וואס איז נויטיג אויסצוגעבען פאר דער בעפרידיגונג פון די באדערפענישען פון אן ארבייטער, כדי ער זאל האבען כח צו ארבייטען, א שטייגער א טאג צייט (10 שעה), איז ניט מעהר, ווי 5 שעה. דאס הייסט, אז ווען מען זאל אויסגעבען 5 שעה געזעלשאפטליכע ארבייט, וועט מען קענען שאפען אזוי פיעל פראדוקטען, דאס זיי זאלען קלעקען אויף א טאג חיונה. דער ווערט פון א טאג ארבייטס־קראפט (פון 10 שעה) וועט דעמאלט זיין ניט מעהר ווי 5 שעה געזעלשאפטליכע ארבייט. די ארבייטער געניסע שעה, וואס די ארבייטס־קראפט גייט מעהר פון איהר ווערט, הייסט מעהר־ווערט.

ארבייטס־קראפט, זאגט מארקס, איז די איינציגע סחורה, וואס שאפט מעהר־ווערט. דער ווערט פון דער ארבייטס־קראפט איז

קלענער פון דער ארבייטס־קראפט גופא און דער אונטערשייד צוויי־שען דעם סכום ארבייטס־קראפט, וואָס דארף אויסגעגעבען ווערען, כדי צו באשאפען די ארבייטס־קראפט, און דער ארבייטס־קראפט גופא, בילדעט דעם מעהר־ווערט.

אָט די אייגענשאפט פון דער ארבייט צו פראָדוצירען מעהר, וויפיעל זי קאָסט, איז די אורזאך פון אלע פראָפיטען אין אונזער געזעלשאפט.

וואָלט דער ארבייטער געהאט אייעגענע געצייג, אייגענע רויהע מאטעריאלען און וואָלט ער געקענט אויסנוצען זיין ארבייטס־קראפט פאר זיך אליין, וואָלט דער מעהר־ווערט געבליבען ביי איהם גופא. אזוי אָבער ווי מיר לעבען אין א געזעלשאפט פון פריוואט אייגענ־טום, וואו די אלע פראָדוקציאָנס־מיטלען: לאַנד, הייזער, אינסטרומענטען, געצייג, רויהע מאטעריאל א. א. ו. געהערען צו פריוואט מענשען און דער ארבייטער איז געצוואונגען צו פערקויפען זיי זיין ארבייטס־קראפט, טאָ בלייבט דער מעהר־ווערט ביים ארבייטס־געבער און ניט ביים ארבייטער.

דער פאבריקאנט, ווען ער קויפט, למשל, 100 שעה ארבייטס־קראפט, בעצאָהלט ער ניט 10 דאָלער (אויב מיר געהען אָן, און 10 סענט איז גלייך צו איין שעה ארבייט), ווייל ער צאָהלט ניט פאר די ארבייטס־קראפט וואָס וועט ווערען פערקערפערט אין פראָדוקט, נאָר פאר די ארבייטס - קראפט, וואָס דארף אויסגע־געבען ווערען, כדי צו בעשאפען 100 שעה כח, און אויב דאָס איז מעהר ניט, ווי 50 שעה, למשל, וועט דער פאבריקאנט צאָהלען ניט מעהר, ווי 50 שעה (5 דאָלאַר). אויסנוצען וועט אָבער דער פאבריק־קאנט הונדערט שעה ארבייטס־קראפט. די איבעריגע 50 שעה (5 דאָלאַר) וועט ביי איהם בלייבען אלס מעהר־ווערט.

און נאָכ'ן סוחר'שען יושר טהוט דאָ דער פאבריקאנט דעם ארבייטער קיין שום עוֹלָה ניט.

ארבייטס - קראפט — טענה'ט דער פאבריקאנט — איז א סחורה ווי אלע סחורות. אזוי ווי פאר יעטווידע סחורה בעצאָהלט מען נאָר פאר דער צייט ארבייט, וואָס איז פערקערפערט אין איהר, אזוי בעצאָהל איר פאר די ארבייטס־קראפט אויך אזוי פיעל, ווי פיעל געזעלשאפטליכע ארבייט אין איהר איז פערקערפערט. ווען איז 10 טעג ארבייטס־קראפט, וואָס איר קויף, איז נאָר פערקער־פערט 50 שעה ארבייט (דאָס הייסט די צייט־ארבייט, וויפיעל עס דארף דויערען כדי צו בעשאפען לעבענסמיטלען פאר 10 טעג) בע־

צאָהל איד בלוז פאר 50 שעה. דאָס איז גאנץ עהרליך בעצאָהלט. דאָס איז דער ווערט פון 10 טעג ארבייטס־קראַפט. אי, וואָס איד נוצט אויס מיין סחורה און ציה ארויס פון די 10 טעג 100 שעה אהבייטס־קראַפט אָדער מעהר, איז דאָס מיין זאך. עס איז ניט קיינעם'ס עסק מיר צו זאָגען, וואָס איד האָב צו טהאָן מיט מיין סחורה. די ארבייטס־קראַפט, גלייך ווי איד קויף איהר אָב, איז מיין אייגענטום, מיין סחורה, און איד האָב דאָס פולע רעכט זיך צו בענוצען מיט דער נאטירליכער זייט פון מיין סחורה אזוי ווי איד געפינט פאר נויטיג.

איצט לאָמיר זיך אומקעהרען צו אונזער ציגעלניע און זעהן, ווי אזוי דארטען האָט געקענט זיין פראַפיט אויפ'ן סמך פון מעהר ווערט.

ווען די ציגעל וואָלט קענען געמאכט ווערען נאָר פון ליים, געצייג און האַלץ, אָהן ארבייטס־קראַפט. וואָלט טאָקי דער אייגענער טימער פון דער ציגעלניע גארנישט פערדינען, ווייל די דאָזיגע אלע עלעמענטען גיבער איבער זייער ווערט דעם קומענדיגען פראָדוקט (די ציגל) אָהן א שום פערענדערונג, ניט ווייניגער און ניט מעהר. צונויפגעגאָסען איז איינעם קען בעשאַפען ווערען נאָר אזא סך־הכל, וויפיעל ס'קומט אויס פון אלע צוזאמענגעגאָסענע חלקים. די זאך איז אבער, וואָס כדי צו מאַכען פון אלע עלעמענטען ציגעל, מוז מען האָבען ארבייטס־קראַפט (אין אונזער פאל דארף מען האָבען 80 שעה ארבייטס־קראַפט).

די ארבייטס־קראַפט קויפט דער בעל הבית פון דער ציגעלניע ביי דריי מענשען, צו 10 שעה ביי יעטווידען. ער בעצאָהלט אָבער יעטווידען ארבייטער ניט צו 1 דאָלער (10×10), ווי מיר האָבען פריהער גע'חשבו'נט, נאָר ער רעכענט קודם כל אויס, וויפיעל הוצאות דער ארבייטער דארף האָבען, כדי ער זאָל זיין בכח צו ארבייטען 10 שעה. אום צו האָבען כח צו ארבייטען 10 שעה, ווייסען מיר, אז עס איז גאנץ גענוג, דער ארבייטער זאָל האָבען אן אָרט פאר זיין פאמיליע צו וואוינען, שפיין צו עסען, ווי עס פאסט פאר אן ארבייטער־פאמיליע — מיט איין וואָרט, ער דארף האָבען אויף א טאָג חיונה. אויב אייפ'ן טאָג חיונה דארף אוועקגעהן ניט מעהר ווי 50 סענט (5 שעה ארבייט), וועט 50 סענט זיין די שכירות פאר יעטווידען ארבייטער פון די דריי. דער ציגעלניק בענוצט

זיך אבער מיט 10 שעה פון יעדען ארבייטער. די איבעריגע 5 שעה בלייבט דא פאר איהם אלס מעהר-ווערט.

אין אונזער פאל, וואו עס האבען געארבייט בלויז דריי אר-בייטער, קומט אריין דעם ציגעלניק 15 שעה ניט בעצאהלמע אר-בייט. פון אזא קליינעם געשעפט, ווי אויסצוארבייטען 1000 ציגעל, האט ער אריינגעקראנען 1.50 דאלער מעהר-ווערט.

מיר זאגען דא בכיון מעהר-ווערט און ניט פראפיט, ווייל דער פראצענט מעהר-ווערט איז, פערשטעהט זיך, א סך א גרעסערע, ווי דער פראצענט פראפיט.

דער מעהר-ווערט ווערט גערעכענט אין'ם ערך מיט דער סומע ארבייטס-לויז און דער פראפיט — אין'ם ערך מיט אלע אויסגאבען פון דער אונטערנעהמונג.

אין אונזער ביישפיעל וועט דער פראצענט מעהר-ווערט זיין גאנצע הונדערט. אויף 1.50 דאלער ארבייטס-לויז קריגט דער אונטערנעהמער פון דער ציגעלניק 1.50 דאלער מעהר-ווערט. נאך אמאל אזוי פיעל. דער פראפיט וועט דא אבער זיין א סך א קלענערער פראצענט, ווייל דער פראפיט פון דער ציגעלניק ווערט ניט גערעכענט בלויז בנוגע דעם 1.50 דאלער ארבייטס-לויז, נאר בנוגע דער גאנצער סומע, וואס ס'איז אריינגעברעקעלט געווארען אין די 1000 ציגעל.

אויפ'ן וויסענשאפטליכען לשון הייסט עס:

די מעהר-ווערט נארמע ווייזט דעם פראצענט מעהר-ווערט פון דעם לעבעדיגען קאפיטאל (ארבייטס-לויז). די פראפיט-נארמע ווייזט דעם פראצענט מעהר-ווערט פונ'ם גאנצען קאפיטאל, פונ'ם לעבעדיגען און טויטען צוזאמען.

מען בעדארף אויך ניט פערנעסען, אז מיר ריידען דא אין אזא פאל, ווען די אנדערטהאלבען דאלער מעהר-ווערט בלייבט ביי די ציגעל פאבריקאנטען אלס פראפיט.

אין דער פראקטיקע איז געוועהנליך אנדערש. פון די 1.50 דאלער מעהר-ווערט מוז דער אונטערנעהמער נאך צאהלען שטייער, דען, צינזען און אנדערע אבצאהלונגען. פון די פראצענטען פראפיט וועלען נאך דארפען אראפברעכענט ווערען אט די אלע אויסגאבען. די ס ו מ ע (ניט דער פראצענט) פראפיט וועט זיין גלייך צו דער ס ו מ ע מעהר-ווערט, נאך דעם ווי עס וועלען ווערען ארוי-טערגערעכענט די אנדערע אויסגאבען, ווי די צינזען פאר'ן לייהען דאס געלד, רעגירונגס-שטייערען א. ז. וו. דער פ ר א צ ע נ ט

פראפיט וועט אויסגעפונען ווערען, ווען מען זאל פערגלייכען דעם
ר י י נ ע ס פראפיט אין'ם ערך פון אלע הוצאות פון דער אונ-
טערנעהמונג.

דער מעהר-ווערט איז, בכו, די ניט-געצאהלטע ארבייטס-
קראפט. דער מעהר-ווערט איז נאר מעגליך דעמאלט, ווען די גע-
זעלשאפט איז געבויט אויף פריוואט-איגענטום, ווען די ארביי-
טער האבען ניט אליין קיין פראדוקציענס מיטלען און קענען אליין
פאר זיך ניט אויסנוצען זייער ארבייטס-קראפט.

דער פראפיט און, ממילא, דאס גאנצע רייכטום קומט פון
מעהר-ווערט — ד. ה. פון דער ניט-געצאהלטער ארבייטס-קראפט.
מיר האלטען ניט פאר איבעריג צו בעמערקען, אז ווען מארקס
זאגט, דאס דער מקור פון פראפיט איז דער מעהר-ווערט, מיינט
ער דערמיט ניט צו זאגען, דאס אין אן אונטערנעהמונג, וואו עס
איז דא א גרעסערער מעהר-ווערט, איז אויך דא מעהר פראפיט.
עס רעדט זיך דא וועגען דעם פראפיט פון'ם גאנצען כלל, פון אלע
אונטערנעהמונגען אין אונזער געזעלשאפט.

אין אונזער היינטיגער געזעלשאפט, וואס איז געבויט אויפ'ן
קאפיטאל, וואו קאפיטאל איז דער הויפט-בעוועגער פון אלע אונ-
טערנעהמונגען, בעקומט יעדער אונטערנעהמער א פראפיט אין פער-
העלטנים מיט דער גרויס פון זיין קאפיטאל און ניט אין פער-
העלטנים מיט דעם סכום-מעהר-ווערט, וואס ווערט ביי איהם אין
אונטערנעהמונג געשאפען. דער מעהר-ווערט איז טאקי דער קוואל
פון פראפיט פאר'ן גאנצען כלל. אויב עס וואלט ניט זיין קיין
מעהר-ווערט, וואלט אויך ניט זיין קיין פראפיט. אבער אין דער
פערנאנדערטיילונג פון'ם פראפיט צו יעדען אונטערנעהמער בע-
זונדער שפיעלט די הויפט-ראלע דאס קאפיטאל. דאס קאפיטאל
איז די הויפט-מאכט ביים פערנאנדערטיילען פון'ם מעהר-ווערט
אלס פראפיט פאר די אייגענע אונטערנעהמער.

אין היינטיגע צייטען, וואו יעטוידער קען טהאן מיט זיין
קאפיטאל, וואס זיין הארץ גלוקט, ווען עס חערשט פרייע קאנקור-
רענץ און יעדערער קען זיך אויסקלייבען א פרנסה, וועלכע ער
ווייל, האט זיך געמוזט אויסארבייטען דער בעוואוסטער כלל אין
פאליטישער עקאנאמיע: ג ל י י כ ע ק א פ י ט א ל ע ז ג י י
ב ע ז ג ל י י כ ע פ ר א פ י ט ע ז, מאכט ניט אויס, ווי
דאס קאפיטאל ווערט פערווענדעט אין דער אונטערנעהמונג, צי
מעהר אויף ארבייטס-קראפט, צי מעהר אויף אינסטרומענטען און

רויהע מאטעריאלען. א גרעסערעס קאפיטאל גיט אויך א גרעסערע רעז פראפיט, מעג אין דער אונטערנעהמונג געשאפען ווערען וועגן גער מעהר-ווערט. אויב עס זאל גיט זיין אזוי, אויב דער אונטערנעהמער, וואס לייגט אריין אין זיין אונטערנעהמונג מעהר געלד פאר ארבייטס-קראפט (לעבעדיגע קאפיטאל), וואלט קריגען מעהר פראפיט, ווי יענער, וואס גיט אויס די זעלבע סומע געלד אויף מאשינעס, רויהע מאטעריאל און אנדערע טיילען פון טויטען קאפיטאל, וואלט דאך קיינער גיט וועלען זיך נעהמען פאר אזא גערשעפט, וואו ס'פאדערט זיך א סך טויטעס קאפיטאל. עס האט זיך דעריבער שוין אזוי אויסגעארבייט אין אונזער לעבען, אז די א ג ר נ א ז א צ י ע פון קאפיטאל (צי עס איז מעהר אויסגעגעבען געווארען אויף ארבייטס-קראפט, צי מעהר אויף טויטעס קאפיטאל) שפיעלט קיין ראלע. דער פראפיט איז אבהענגיג פון'ם ג ר ו י ס פון קאפיטאל, אבער גיט פון דעם אופן, ווי דאס קאפיטאל ווערט פערזענדעט אין דער אונטערנעהמונג.

דער פראפיט פון כלל איז אבהענגיג פון דעם כלל'ס מעהר-ווערט. א גרעסערער מעהר-ווערט גיט א גרעסערען פראפיט. דער פראפיט פון יעדען איינצעלנעם אונטערנעהמער איז אבהענגיג פון דעם איינצעלנעם קאפיטאל און גיט פון דעם מעהר-ווערט, וואס ווערט געשאפען אין זיין אונטערנעהמונג.

עס איז דעריבער קיין וואונדער גיט, ווען מיר זעהען, אז פיעל אונטערנעהמונגען, וואו עס ארבייטען זעהר וועניג ארבייטער, גיבען פון דעסטוועגען א סך מעהר פראפיט, ווי אזוינע אונטערנעהמונגען, וואו עס ארבייטען א סך מעהר ארבייטער, אבער מיט א קלענערען קאפיטאל. אין יעדען בעזונדערען פאל בעקומט דער אונטערנעהמער זיין פראפיט גיט לויט דעם סכום מעהר-ווערט, ווי פיעל עס ווערט ביי איהם געשאפען, נאר לויט דער גרויס פון קאפיטאל, וואס ס'איז פערטהאן אין דער אונטערנעהמונג.

עס איז אויך נויטיג צו וויסען, אז דער מעהר-ווערט קומט גיט אז דוקא צו דעם, ביי וועמען ער ווערט אויפגעטהאן. נאר אלע קאפיטאליסטען צוטיילען איהם צווישען זיך. א טייל נעהמט, ווי שוין געזאגט, דער באנקיר, א טייל קריגט דער סוחר פאר'ן אויסבריינגען די סחורות, און איבערהויפט יעדער קאפיטאליסט, אויב ער פארזענדעט זיין געלד אין וועלכען עס איז גיט געשעפט, קריגט א טייל מעהר-ווערט, וואס ווערט ערגעץ אנדערש-וואו געשאפען.

ווייל מען פארמולירען מאטעמאטיש דעם פראפיט פון יעדער
אונטערנעהמונג, קען מען זאגען: דער פראפיט איז גלייך צו די
חלקים, וועלכע קומען ארויס. ווען מען צוטיילט דעם סך-הכל פון
אלע מעהר-ווערטען, וואס די געזעלשאפט שאפט, אויף די יחידישע
קאפיטאלען, וואס זיינען אריינגעטהאן אין אונטערנעהמונגען.



דרייצעהנטע לעקציע ארבייטס-לויין

דער בעגריף „ארבייטס-לויין“; די בעדינגונגען, אונטער וועלכע „אר-
בייטס-לויין איז געוואָרען א בעזונדערע הכנסה; אַבסאָליוטע און רע-
לאַטיווע ארבייטס-לויין; נאָמינאַלע און רעאַלע ארבייטס-לויין; געלד-
לויין און נאטורלויין; דער נאטורלויין בעשטעטיגט די מעהר ווערט
שטאַנדיק; צייט-לויין (צייט ארבייט) און שטיק-לויין (שטיק ארבייט);
די חסרונות פון שטיק ארבייט; פּראָפּיט בעטייליגונג; דריי פאַרמען
פון פּראָפּיט בעטייליגונג; די געשיכטע פון פּראָפּיט בעטייליגונג און
די אורזאכען, וועלכע האָבען געפיהרט דערצו; הענרי פאָרד'ס עקספּערי-
מענט; די פּראָפּיט בעטייליגונג אין דער דיסטילעריע; ווען פּראָפּיט
בעטייליגונג ברענגט נוצען די ארבייטער.

מיר וועלען זיך אצינד אַבשטעלען אויף דעם וויכטיגען צווייג
הכנסה, וואָס איז בעוואוסט אינטער'ן נאָמען: ארבייטס-לויין.
אונטער ארבייטס-לויין פערשטעהט מען די הכנסה, וואָס קומט
אימיצען אריין צוליב דעם, וואָס ער פערקויפט זיין ארבייטס-
קראַפט.

די בעלוינונג פאר פּראָסטע ארבייט, אויף וועלכע מען דארף
זיך ניט לערנען, ווערט אנגערופען שכירות. די בעלוינונג פאר
קוואַליפֿיצירטע ארבייט, פאר אזא ארבייט, וואו מען דארף אכנע-
בען א געוויסע צייט זי צו קענען אדער פאר קאָפּ-ארבייט ווי, א
שטייגער די ארבייט פון א לעהרער, פון א דאקטאר, פון א שריפט-
שטעלער, פון א קינסטלער, א. א. ו. ווערט אָנגערופען געהאַלט
אדער האַנאַראַר.

ארבייטס-לויין איז א הכנסה, צו וועלכער מען דארף ניט הא-
בען קיין קאָפיטאַל. דאָס איז דער פרייז, וואָס מען קריגט פאר'ן
כה, פאר די ענערגי פון מענשליכען קערפער, וואָס ווערט אָנגע-
ווענדעט צו בריינגען נוצען אין עקאָנאָמישען לעבען.

ארבייטס-לויין אַלס א בעזונדערע הכנסה איז נאָר מעגליך, ווען
דער ארבייטער איז דער געזעצליכער באַלעבאָם פון זיין כה, ווען
ווען ער איז דער אייגענטימער פון זיין ארבייטס-קראַפט און האָט
דאָס רעכט צו טהאָן מיט איהר, וואָס ער וויל. אין די צייטען פון
שקלאַפּעריי און לויב-אייגענשאַפט, ווען דער מענש איז מיט זיין

ארבייט געווען משועבד צום האר אדער צום פריץ, איז ארבייטס־קראפט ניט געווען קיין כחורה צו פערקויפֿען און עס איז במילא ניט געווען קיין ארבייטס־לויז. אויסער דעם קען זיין ארבייטס־לויז נור דעמאלט, ווען דער ארבייטער אלײן האָט ניט די געלע־גענהייט אויסצונוצען זיין ארבייטס־קראפט, ווען ער האָט ניט קיין פראדוקציאָנס מיטלען, ווען די פראדוקציאָנס־מיטלען געהערען אן אנדערן. נור אין אונזער היינטיגען סיסטעם, וואו די מאַשינעס, אינסטרומענטען, רויזע מאטעריאל און אנדערע פראדוקציאָנס־מיטלען געהערען צו איין קלאַס מענשען, און די סחורה ארבייטס־קראפט געהערט צו אן אנדער קלאַס מענשען, וועלכער האָט ניט די פראדוקציאָנס־מיטלען, ווען די אייגענטימער פון די פראדוק־ציאָנס־מיטלען דינגען ארבייטער, וועלכע מוזען מאכען א לעבען פון זייער פראצע — נור אין היינטיגען סיסטעם, וואו די געזעל־שאַפט איז צושפאלטען אין בעזיצענדע און ניט־בעזיצענדע קלאַסען, איז ארבייטס־לויז געווארען אן אָבעזונדערטע הכנסה.

ווי מיר וויסען פון פריהער איז ארבייטס־לויז (דער פריז פון דער ארבייטס־קראפט) נור א י י ל פון די ווערטען, וואָס דער ארבייטער ארבייט אויס. אן אנדער טייל (מיסטענס דער גרעסטער טייל) פון דער פרוכט פון דער ארבייט געהט איבער צום אונטערנעהמער בתורת מעהרווערט. די גאנצע הכנסה פון דער געזעלשאַפט קומט פון דער ארבייט און די פראדוקטען פון דער ארבייט ווערען צוטיילט צווישען די אונטערנעהמער און די אר־בייטער. די אונטערנעהמער קריגען מעהרווערט און די ארבייטער קריגען דעם טייל פון זייערע געשאפענע פראדוקטען, וואָס איז נויטיג צו דערהאלטען זייער לעבען, זיי זאלען ווייטער קענען אר־בייטען. דער ארבייטס־לויז ווערט דעריבער איינגעטיילט אין דער אַבסאָלוטער אַרבייטס־לויז און דער רע־לאַטיווער אַרבייטס־לויז.

אבסאָלוטער ארבייטס־לויז איז דער ארבייטס־לויז פאר זיך אלײן, די סומע ארבייטס־לויז, וואָס ווערט אויסגעצאהלט. רעלאַטיווע ארבייטס־לויז איז דער ארבייטס־לויז אינ'ם ערך מיט דער גאנצער הכנסה, וואָס קומט אריין פון דער ארבייט.

ווען איין ארבייטער קריגט, למשל, 15 דאלער די וואָך שכירות און א צווייטער קריגט 18 דאלער די וואָך, איז דער אבסאָלוטער ארבייטס־לויז פון דעם ערשטען ארבייטער קלענער ווי דער אַבסאָ-

לומער ארבייטס-לויז פון'ם צווייטען ארבייטער, בעת דער רעלאטי-
ווען ארבייטס-לויז קען ביים ערשטען ארבייטער אמאל זיין גרע-
סער, ווי ביים צווייטען ארבייטער. אויב דער גאנצער פראדוקט פון
דעם ערשטען ארבייטער איז, א שטייגער, ניט ווערט מעהר ווי 25
דאלער און דער פראדוקט פון'ם צווייטענ'ס ארבייט איז ווערט,
לאמיר זאגען, 36 דאלער, דאן קריגט דער ערשטער ארבייטער מעהר
ווי העלפט פון דער הכנסה, וואס זיין ארבייט בריינגט אריין, און
דער צווייטער ארבייטער קריגט בלויז א העלפט פון דער אלגעמיי-
נער הכנסה.

מען אונטערשיידעט אויך נאמינאלען ארבייטס-
לויז און רעאלען ארבייטס-לויז.

נאמינאלער ארבייטס-לויז איז דאס געלד, וואס אן ארבייטער
קריגט פאר זיין ארבייט. רעאלער ארבייטס-לויז — די מאס לע-
בענס-מיטעל, וואס אן ארבייטער קען קריגען פאר זיינע שכירות,
נעצאחלט מיט געלד.

דער נאמינאלער ארבייטס-לויז קען שטייגען און דאך זאל דער
רעאלער ארבייטס-לויז פאלען. דאס איז אין א צייט, ווען דער פרייז
פון די לעבענס-מיטלען שטייגט אין א גרעסערער מאס, ווי די העכע-
רונג פון שכירות. די געשיכטע פון די פעראייניגטע שטאטען
פאר די לעצטע יאהרען קען דיענען פאר דער בעסטער אילוסטראציע
אין דעם פרט. ניט קוקענדיג, וואס די שכירות האבען זיך, א דאנס
דער שטארקער טרייד יוניאן בעוועגונג, בעדייטענדיג געהעכערט, איז
דאך די לאגע פון די ארבייטער בכלל, ערגער געווארען. די שכירות
זיינען געשטייגען אין 20-80 פראצענט און די לעבענס-מיטלען זיי-
נען טייערער אויף אן ערך 50 פראצענט. ווילען מיר אורטייל-
לען די לעבענס-בעדינגונגען פון די ארבייטער-מאסען, דארפן
מיר ניט קוקען אויף די שכירות, וואס ווערט אויסגעצאחלט אין
געלד, נאר אויף די לעבענס-מיטלען, וואס די מאסען זיינען אין
שטאנד צו קריגען פאר זייערע שכירות. ניט דער נאמינאלער גאר
דער רעאלער ארבייטס-לויז קען דיענען פאר דער מדרגה פון וואהל-
שטאנד ביי די ארבייטער.

אין איצטיגער צייט ווערט די שכירות געוועהנליך אויסגע-
צאחלט מיט מזומנ'ע געלד, און עס ווערט בכלל אנגערופען געלד-
לויז. עס זיינען נאך אבער פאראן ניט ווייניג אונטערנעמ-
מונגען, וואו די ארבייטער קריגען פאר זייער ארבייט ניט געלד,
נאר דעם נאטורל'ען.

אין דעם נאטור־לויז אונטערשיידען מיר :

(1) ווען די ארבייטער קריגען א טייל פון די פראדוקטען, וואס זיי ארבייטען אליין אויס;

(2) ווען די ארבייטער קריגען באצאהלט פאר זייער ארבייט מיט פערשיעדענע לעבענס־מיטלען (אין ענגליש הייסט עס truck-system)

די ערשטע פארם פון נאטור־לויז איז געווען זעהר פערשפרייט אין די פריהערדיגע צייטען, ווען עס האט געהערשט נאטוראל־ווירטשאפט. אן ארבייטער פלעגט קריגען פאר זיין ארבייט אויף א פארם א טייל פון די תבואות און פירות, וואס דער שניט האט געבראכט; איצט איז נאך אויך בנמצא אזא מין נאטור־לויז. עס טרעפט ניט גאנץ זעלטען, ווען א קוילען גרעכער מאכט אַב מיט אן אייגענטימער פון א שאכט, ער זאָל ארבייטען אין שאכט און קריגען א טייל פון די קוילען, וואָס ער וועט ארויסבריינגען.

דעם צווייטען סאָרט נאטור־לויז, דעם טראַקסיסטעם, געפינט מען גאנץ אַפט אין די קוילען דיסטריקטען. די מיינערס וואָהנען אין די הייזער, וואָס די אונטערנעהמער האָבען פאר זיי געבויט. גאנצע ארבייטער קאזארמעס זיינען אויף דעם אופן אויסגעבויט. אין די דאָזיגע שטעדטלאך האָבען די אונטערנעהמער זייערע קראַך מען, וואו די ארבייטער קריגען ברויט, פלייש און אנדערע פראָדוקטען אלס זייערע שכירות.

אזא סיסטעם איז זעהר שעדליך פאר די ארבייטער. ערשטענס, זיינען אין מעהרסטע פאלען די פראדוקטען זעהר שלעכט, און די ארבייטער מיט זייערע פאמיליען ליידען דורך דעם פון פערשיעדענע קראנקהייטען. צווייטענס זיינען די ארבייטער אינגאנצען אַבהענגיג פון די אונטערנעהמער און זיינען צוגעשמידט צו זייערע ער־טער. גלייך נור ווי די ארבייטער ווערען אונצופרידען מיט די אַר־בייטס־בעדינגונגען און מיט די בעהאנדלונגען, ווארפט מען זיי ארויס פון זייערע דירות אויפ'ן גאס און מען הערט זיי אויף ארויסצוגעבען די נויטווענדיגסטע לעבענס־מיטלען. אין די פעראייניגטע שטאַטען זיינען מיר זעהר גוט באקאנט מיט אזוינע פאלען. מעקין ראסס, נעבען פֿיטסבורג, און לודלאָוו, קאָלאָראַדאָ, זיינען ערטער, וועלכע האָבען געקראָנען אַ טרויעריגע פּאָפּולאריטעט פאר אזוינע פאַר־סירונגען.

דעם ארבייטער לוינט ניט אונטער קיינע אומשטענדען צו

ארבייטען אונטער אזא סיסטעם. אין אנדערע לענדער אין דאס טראקסיסטעם אין גאנצען פערבאטען.

אגב אורחא. דער נאטור-לויז בעשטעטיגט אין א געוויסען זין די מעהר-ווערט טעאריע. ער, ווייזט די שייכות צווישען דעם לויז פאר דער ארבייטס-קראפט און די נויטווענדיגסטע לעבענסמיטעל, וואס זיינען נויטיג פאר'ן לעבען פון ארבייטער.

דער ארבייטס-לויז ווערט גערעכענט ענטוועדער לויט דער צייט (צייט-ארבייט), אדער לויט דעם סכום פראדוקטען, וואס ווערען אויסגעארבייט (שטיק-ארבייט). אלס איינהייט פאר צייט ארבייט דיענט א שעה, א טאג, א וואך א.א.וו. אלס איינהייט פאר א שטיק-ארבייטער דיענט די מאס, דאס געוויכט, די שטיק, א.א.וו.

צייט-ארבייט האט אין זיך די מעלה, וואס דער ארבייטער פאסט מעהר אויף אויף זיין ארבייט, ער איילט זיך ניט אזוי, ער יאגט זיך ניט ארויס די נשמה און קען אויפפאסען, די ארבייט זאל ארויס בעסער. פון דער אנדערער זייט זיינען די אונטערנעהמער אין די מעהרסטע פאלען געגען צייט-ארבייט, ווייל זיי מיינען, אז די צייט-ארבייטער שטרענגען זיך ניט צו פיעל אן, זיי ארבייטען ניט אינטענסיוו און עס קומט ארויס ווייניג ארבייט. אין די אונטער-נעהמונגען, וואו די כמות פון דער ארבייט איז וויכטיגער ווי די איכות, פיהרען די ארבייטס-געבער איין שטיק-ארבייט.

ש ט י ק - א ר ב י י ט איז בכלל צום הארצען די אונטער-נעהמער, וואס ווילען ארויסקוועטשען פון זייערע ארבייטער אלס מעהר ארבייט. זיי, די אונטערנעהמער, פערשפארען אויפצופאר-סען, די ארבייטער זאלען ניט כארדענען. זיי וויסען, אז די אר-בייטער אליין וועלען ארבייטען איבער זייערע כחות אבי מעהר אויס-צוארבייטען, כדי צו קריגען מעהר שכירות. שטיק-ארבייט איז דער בעסטער מיטעל ארויסצווינגען פון די ארבייטער דאס לעצטע ביסעל לעבענס-קראפט.

פאר די ארבייטער איז שטיק-ארבייט אן אונגליק. דער אר-בייטס-טאג איז גוואלדיג לאנג. די ארבייטער אליין זוכען אריין צוכאפען וואס מעהר ארבייט און פראטעסטירען ניט קענען לאנגע ארבייטס-שעה'ן. אין אנפאנג דוכט זיך דעם ארבייטער אויס, אז דורך שטיק-ארבייט וועט ער קענען מאכען מעהר, און ווארפט זיך ארויף מיט גרויס חשק אויף דער ארבייט, אום צו בריינגען אהיים מעהר שכירות. עס קומט אבער באלד דעם ארבייטער אויס זיך צו

איבערצייגען, אז אפילו שכירות בריינגט די שטיק-ארבייט ווייניגער נער איין, ווי צייט-ארבייט.

ווען דער אונטערנעמער זעהט, אז די ארבייטער מאכען א סך שטיק-ארבייט און קריגען לויט זיין השגה צו גרויסע שכירות, זעהט ער מיט אלע מעגליכקייטען אונטערצודריקען דעם פרייז פאר יעדע שטיקל ארבייט. דער פועל-יוצא איז, אז די ארבייטער ארבייטען איבער זייערע כחות, ארבייטען לאנגע שטונדען און קרייגען סוף כל סוף א קלעגליכען לויז. אין די פאכען, וואו עס זיינען פאראן וואד-ארבייטער און שטיק-ארבייטער, איז די לאגע פון די וואד-ארבייטער בערדיטענדר בעסער.

די טרייד-יוניאנס זוכען דעריבער מיט אלע מעגליכקייטען צו בעקעמפפן שטיק-ארבייט אין די שעפער און אין די פאבריקען. די מעהרסטע בעוואוסטיגטע ארבייטער זיינען געגען שטיק-ארבייט. בלויז די גאנץ געשיקטע ארבייטער, די אויסערגעווענהליך קרעפטיגע און שנעלע ארבייטער שטעהען פאר שטיק-ארבייט, ווייל דורך שטיק-ארבייט קענען זיי אויסארבייטען מעהר ווי דער דורכשניטליכער ארבייטער.

א כלל איז: שטיק-ארבייט מיינט א לענגערען ארבייטס-טאג און ממילא אויך, אינדרעקט, קלענערע שכירות. עס מיינט אויך ש ל ע כ ט ע ר ארבייט און דארטען, וואו די אונטערנעמער מוזען ארויסגעבען שעהנע, גוטע ארבייט, זיינען זיי גופא קענען שטיק-ארבייט.

אזוי ווי די שטיק-ארבייט, איז ניט קיין מעלה פאר די ארבייטער דאס סיסטעם פון פ ר א פ י ט ב ע ט י י ל י ג ו נ ג . אויף דעם סיסטעם מוזען מיר זיך אביסעל לענגער אפשטעלען, ווייל עס איז געווארען זעהר פערברייט אין אונזער אמעריקאנישער אינדוסטריע.

דאס דאזיגע סיסטעם בעשטעהט אין דעם, וואס די אונטערנעמער גיבען די ארבייטער א חוץ דעם ארבייטס-לויז, א געוויסען פראצענט פון דעם ריינעם פראפיט, וואס די אונטערנעמער בריינגט.

די פראפיט בעטייליגונג קומט פאר אויף דרייערליי אופן. (א) די ארבייטער ווערט אויסגעצאלט סוף יאהר אדער סוף האלב-יאהר א געוויסע פרעמיום (באָנוס) פאר זייער חשק, פאר זייער שפארעוודיגקייט מיט מאטעריאל און געטרייקייט. קיין בעי שטימטען פראצענט קריגען ניט די ארבייטער, זייער חלק אין פראפ

פיט ווערט זיי געגעבען אלס א מ ת נ ה און די גרויס פון יעדער מתנה איז, פערשטעהט זיך, אין גאנצען אָסהענגיג פון'ם געבער (אין אונזער פאל פון'ם אונטערנעהמער).

ב) די ארבייטער קריגען א בעשטימטען פראצענט פון דעם ריינעם פראפיט. דער אונטערנעהמער איז מחויב אויסצוצאהלען דעם אָבעמאכטען פראצענט פון'ם פראפיט אין א בעשטימטער צייט. די ארבייטער האבען דאָ ניט קיין חלק אין געשעפט גופא, נור ווען עס איז דאָ פראפיט קריגען זיי א געוויסען פראצענט.

ג) ווען די ארבייטער קריגען אקציעס (שערס) אין דער אונטערנעהמונג גופא.

אז די פראפיט־בעטייליגונג איז א סיסטעם, וואָס בריינגט נוצען די אונטערנעהמער און שאדען די ארבייטער, קען מען זעהן דערפון, וואָס זי איז לכתחילה ענטדעקט און איינגעפיהרט געוואָרען מיט דעם צוועק אָבצושטראַכען די ארבייטער אָרגאניזאציעס.

דאס סיסטעם פון פראפיט־בעטייליגונג קומט פון דייטשלאנד, ווען ביסמארק איז געווען אין זיין גלאנץ. א דעמאָלידער פרייסי־שער מיניסטער, פאָן בערלעפס, האָט ערפונדען אָס די פראפיט־בעטייליגונג, כדי איינצושטילען דעם צאָרען פון די ארבייטער.

עס דארפען הערשען פאמיליאַרע, פאטריארכאלישע בעציהונגן צווישען ארבייט און קאפיטאַל — האָט דער מיניסטער ער־קלערט. — עס מוז געשאפען ווערען א באַדען פאר א פריינדליך צוזאמענארבייטען. אין ערפאלג פון דער אונטערנעהמונג דארפען די ארבייטער אויך זיין פעראינטערעסירט און דעמאָלט וועט דער ווינד פון די רעוואָלוציאָנערע זעגלען ממילא פערשווירען.

אין דער צייט, ווען אין די פערשיעדענע אָפיציעלע קרייזען האָט מען זיך געבראַכען דעם קאָפּ, ווי אזוי איינצוהאלטען דעם מאַרש פון דער „רויטער רעוואָלוציאָנערער ארבייטער מחנה“, האָט דער פריישישער מיניסטער פאָרגעשלאָגען, די אונטערנעהמער זאָלען זיך טיילען דעם פראפיט מיט די ארבייטער.

אין די „קרופ־ווערקע“, אין די דייטשע אמוניציאָנס־פאַבריקן קען פון דער בעוואוסטער „קרופ־פירמע“, איז אזא סיסטעם איינגעפיהרט און די ארבייטער זיינען טאקי וועניגער רעוואָלוציאָנער. אין אמעריקא איז אין די לעצטע יאָהרען דאָס פראפיט־בעטייליגונג סיסטעם געוואָרען שטארק אין דער מאָדע.

דער בעוואוסטער אויטאמאביל פאַבריקאַנט פון דעטראיט

הענרי פאָרד, האָט רעפארמירט אלע זיינע גרויסע אונטערנעהמונגען אויפ'ן יסוד פון פראָפיט־בעטייליגונג.

פאָרד, וואָס איז לעצטענס „בארימט“ מיט זיין אַנטיסעמיטיזם, געהערט ניט צו די קאפיטאליסטען, ביי וועמען די מטבע איז דער וואַרצל פון זייער נשמה. ער איז אָבער אויך א גרויסער לייעב־האַבער פון גרויסע פראָפיטען און ווען די פראָפיט־בעטייליגונג וואַלט פערקלענערט זיין הכנסה, וואַלט ער דאָס געוויס ניט געטהאָן. ער האָט איינגעפיהרט דאָס סיסטעם, ווייל ער האָט געוואוסט, אז דאָס וועט נוצען בריינגען זיינע אונטערנעהמונגען. און ער האָט זיך ניט אָבענארט. דאָס נייע סיסטעם האָט פערגרעסערט דעם פראָפיט פון זיין אונטערנעהמונג אין כמעט 100 פראָצענט.

פאָרד'ס עקספערעמענט האָט געדיענט אלס א גוטער ביישפּיעל פאר אנדערע גרויסע אונטערנעהמער, אזעלכע, וועלכע מען קען שוין לחלוטין ניט חושד זיין אין ארבייטער־פריינדליכקייט.

אין יאָהר 1917 האָט די „יוניטעד סטיל־קארפאָראַציע“ איינגעפיהרט א פראָפיט בעטייליגונג. נאָך איהר זיינען ארויס מיט ערקלערונגען די „קאנסאלידיטעד געו קאמפאני“ און די ניו יארקער עדיסאָן קאמפּ. אז אלע ארבייטער און אָנגעשטעלטע, וועל־כע פערדינען ווייניגער ווי טויזענד דאלאר א יאָהר, וועלען פון איצט אָן קריגען א 7-פראָצענטטיגען דיווידענט. זיי האָבען נאָכגע־טהאָן כמעט אלע גרויסע אייזען פאבריקאנטען און די טעקסטיל אינדוסטריעלער.

איבער'ן גאנצען לאַנד האָט זיך די המצאה פון פראָפיט־בעטיי־ליגונג פערשפּרייט ווי א בליץ און אלע קארפאָראַציעס, וואו דער ארבייטער האָט ביז איצט דעם קאפּ ניט געטראָט אויפהויבען, זיי־גען מיט אמאָל געוואַרען גרויסע בעלי יושר און האָבען צוגעזאָגט פרייוויליג אָכצוגעבען א טייל פון זייערע פראָפיטען צו די ארביי־טער. אפילו די בעוואוסטע קאָלאָראַדאָ פיועל קאמפאני, וואָס האָט זיך אזוי קלעגליך בעריהמט געמאכט מיט די בלוט־בעדער, וואָס זי האָט געמאכט איהרע ארבייטער אין לודלאָוו, קאָלאָראַדאָ און אין אנדערע ערטער, — אפילו זי האָט ארויסגעגעבען א מאָ־ניפעסט, וואו זי ערקלערט די ארבייטער אלס שותפים אין איהר פראָפיט.

ווי קומט עס מיט אמאָל אזא ארבייטער־פריינדליכקייט מצד ראַספּעלער און זיינע חברים? זיינען געקומען משיח'ס־צייטען?

איז שוין מקוים געווארען די נביאות פון ישעיה: ונר זאב אם כבש
(דער וואלף יועט לעבען צוזאמען מיט'ן שעפס)?

אייניגע קארפאריישאנס, — און דוקא אזעלכע גרויסע ווי די
קאנסאלידיטער גען קאמפאני, — זיינען אין זייערע „מאניפעסט-
טען“ געווען גאנץ אפגעהערציג, זיי האבען פשוט ערקלערט, אז זיי
וויילען דעם ארבייטער מאכען א שותף אין געשעפט, כדי ער זאל
זיין מעהר געטריי, מעהר איבערגעגעבען און זאל ארבייטען אינ-
טענסיווער, מיט מעהר חשק.

אָט די אפענע דבורים גיבען אן ענטפער אויף די פראגע, אויב
עס לוינט זיך. די ארבייטער צו ארבייטען אונטער א פראָפיט בע-
טייליגונג סיסטעם. זיי ערקלערען אויך די כונה פון די קאפיטאליס-
טען, וואָס ליגען בעהאלטען אונטער דעם נייעם סיסטעם.

אָרגאניזירטע ארבייט איז פאר די קארפאריישאנס און די
טראַסטס ניט קיין גרויסע מעלה. ניט אלע מאָל גיט זיך איין ביי-
צוקומען אן אָרגאניזירטע מחנה. די טראַסטס וועלען שטענדיג
זיין מעהר צופרידען צו געבען העכערע שכירות איידער צו ער-
לויבען יוניאָנס. זיי וועלען בעסער נאָכגעבען די ארבייטער איינ-
צינווייז איידער צו האנדלען מיט א קאלעקטיוו, מיט א גאנצער
אָרגאניזאציע.

די דירעקטאָרען פון די גרויסע אונטערנעהמונגען זוכען שטענ-
דיג מיטלען, ווי אזוי צו פערטייליגען די אָרגאניזאציעס, די יוניאָנס,
ווי אזוי צו פארניכטען די אָרגאניזירטע מאכט פון די ארבייטער.
אזא מיטעל איז געפונען געווארען אין דעם סיסטעם פון פראָפיט
בעטייליגונג. מען ערקלערט, הייסט עס, די ארבייטער פאר שותפים
אין דער אונטערנעהמונג. ניט ראקפּעלער איז פון איצט אָן דער
בעל-הבית פון דעם אויל טראַסט, נאָר יעטוידער ארבייטער; ניט
קארנעניע איז דער אייגענטימער פון דעם סטיל טראַסט, נאָר אלע
וואָס ארבייטען אין די פאבריקען ארום די גיגאנטישע מאשינען.

עס איז קיין פראגע ניט, אז די פראָפיט בעטייליגונג איז
זעהר א גוטע וואפען געגען די קאלעקטיווע ארויסטרעטונגען פון די
ארבייטער. דאָס געהמט אוועק דאָס וואסער פון די רעדער און
די רעוואָלוציאָנערע הידרא האָט ניט קיין מוט אויפצוהויבען דעם
קאָפּ. קענען וועמען זאָל איד פראָטעסטירען, טראכט זיך יעדער
גאָאיווער ארבייטער, קענען זיך גופא? איד בין דאָך אליין א
שותף אין געשעפט און ווען איד קעמפּף געגען געשעפט, הייסט
עס, אז איד קעמפּף געגען זיך אליין.

עס איז דעריבער גאנץ בעגרייפלעך, וואס אזא יוניאן פרעסע-
רישע קארפאריישאן ווי די קאלאראדא פיועל ענד איראן קאמפ.
איז געווען איינע פון די ערשטע, וואס זאל פראקלאמירען דעווי-
דענטען צו איהרע ארבייטער.

פאר די ארבייטער איז די פראפיט בעטייליגונג איינע פון די
גרעסטע געפאהרען. עס איז א געפאהר ניט נאר פאר דער בעווע-
גונג, נאר פאר זייער איינצעלע-עקזיסטענץ. דאס פערשקלאפט זיי,
דאס ערנדיגריגט זיי צו דער מדרגה פון שווייגענדע ארבייטס-
פיה. דאס ווארצעלט אויס ביי זיי דעם געפיהל פון פראטעסט און
נעהמט אוועק דעם מענשליכען מוט.

מיט אייניגע יאהר צוריק האט די פערוואלטונג פון דער פיר-
מע „פליישמאן דיסטילערינג קאמפ.“ מודיע געווען איהרע אר-
בייטער, אז זי האט בדעה איינצופיהרען א סיסטעם פון פראפיט
בעטייליגונג. דערמיט האט מען די ארבייטער געגעבען א וואונק,
אז וויבאלד די פירמע אליין זארגט וועגען זייער לאגע, טא דארפען
זיי זיך שוין ניט ארגאניזירען אין א יוניאן.

די פראפיט בעטייליגונג איז געווען איינגעפיהרט אויף וויי-
טערדיגע יסודות: ארבייטער, וועלכע האבען שוין געארבייט פינף
יאהר פאר דער פירמע, קריגען 5 פראצענט פון זייערע יעהרליכע
שכירות אלס א חלק פונ'ם פראפיט; ארבייטער, וועלכע האבען
געארבייט פאר דער פירמע 10 יאהר, בעקומען $7\frac{1}{2}$ פראצענט פון
די יעהרליכע שכירות, און די יעניגע, וועלכע האבען שוין געארבייט
מעהר ווי 10 יאהר, בעקומען 10 פראצענט.

די פערוואלטונג האט דעם צוועק עררייכט. דער ענטהער-
זיאזם זיך צו ארגאניזירען אין א יוניאן, וואס די ארבייטער הא-
בען ארויסגעוויזען, איז פערשוואונדען. קיינער האט זיך ניט גע-
לאזען זעהן אויף די פערזאמלונגען און די ארגאניזאציענס ארבייט
האט מען סוף כל סוף געמוזט אויפגעבען.

האבען אבער די ארבייטער געוואונען? די שכירות פון די
ארבייטער אין „פליישמאנ'ס דיסטילערי“, אידער זיי זיינען גע-
ווארען „שותפים“, זיינען געווען אין דורכשניט פון 9 ביז 12 דא-
לער די וואל. נאכדעם ווי זיי זיינען געווארען „שותפים“, זיינען
זייערע שכירות געשטיגען אויף 10—16 דאלער די וואך. די אר-
בייטס-צייט איז ניט פערקירצט געווארען, עס איז געבליבען ווי
פריהער 12 שעה א טאג.

איז די דיסטילעריען פון פעאריע און אנדערע שטערט וואו

די ארבייטער האָבען קיין ריווידענדען פון די פראָפיטען ניט געדערפֿען, וואו זיי זיינען ניט געוואָרען קיין „שותפים“ מיט די אונטערנעהמער, נאָר האָבען געמאכט צווישען זיך א יוניאָן, איז די ארבייטס-צייט אַרונטער ביז 8 שעה א טאָג און די דורכשניטליכע שכירות זיינען געוואָסען אויף 12—25 דאָלאַר די וואָך.

אויסערדעם זיינען די ארבייטער פון פליישמאַן'ס דיסטילערי געווען שוואַכע און די אנדערע ברויער-ארבייטער האָבען געהאט אן אַרגאַניזירטע מאַכט.

דאָס איז איין פאַל פון פיעלע, וועלכע ווייזען בעשיינפערליך, אז די ארבייטער, וועלכע זיינען מוחל אויף דאָס גליק צו זיין „שותפים“ אין דער אונטערנעהמונג, זיינען א סך בעסער אָב, ווי די, וועלכע זיינען יאָ שותפים. ניט נאָר איז דער מוטא און דער מענשליכער שטאַלץ מער ענטוויקעלט, נאָר זיי לעבען פשוט ביי בעסערע בע-דינגונגען. זיי קריגען העכערע שכירות און ארבייטען ווייניגער. אפילו אין פאָרד'ס אומאָמאָביל פעקטאָריס, וואו מען פערדיענט כלומרשט בעסער, ווי אין אנדערע עהנליכע אונטערנעהמונגען, איז די לאַגע פון די ארבייטער א געדריקטע. די דיסיפלין איז אַ נואַלדיג-שמרענגע און די ארבייטער קענען זיך אפילו מיט זייער פרייער צייט ניט בענוצען, ווי זיי גלוסט זיך.

עס זיינען יאָ דאָ פאלען, וואו די לאַגע פון די ארבייטער איז געוואָרען בעסער דורך דער פראָפיט בעטייליגונג. דאָס זיינען אַזוינע אונטערנעהמונגען, וואו די ארבייטער קענען אַ ל י י ק א נ ט ר אָ ל י ר ע ז די פערוואַלטונג פון דער אונטערנעהמונג, ווען זיי אליין האָבען א דעה און קענען אליין בעשטימען די פראָפיטען, ווען די ארבייטער זיינען גלייכבערעכטיגט מיט די אונטער-נעהמער.

אין יענא (דויטשלאַנד) אין די „צייט ווערקע“, וואו דער בע-וואוסטער סאָציאַלער רעפאָרמער פראָפעסאָר אַבע אַז געווען דער הויפט דעה זאָגער, איז איינגעפיהרט געוואָרען ניט נור די פראָפיט בעטייליגונג, נאָר אַ פאָרשטעהער פון די ארבייטער איז אויך פער-טראָטען אין דער געשעפטס-מיתרונג. דאָרטען איז די לאַגע פון די ארבייטער פערבעסערט געוואָרען.

אין די געוועהנליכע אונטערנעהמונגען אָבער ווערען די ארביי-טער דורך דעם סיסטעם פון פראָפיט בעטייליגונג ניט שותפים, נאָר ביליגע דיענער פאַר'ן געשעפט.

פיערצעהנטע לעקציע די הויך פון ארבייטס-לויז.

דער גרענעץ פון ארבייטס-לויז; ריקארדא'ס טעאריע; די קולמורעלע פאדערונגען פון די ארבייטער; מארקס'עם בעגרינדונג וועגען דער הויך פון ארבייטס-לויז; לאסאל'ס „איווערנער געזעץ“; דער אונטערשייד צווישן שטען ריקארדא, מארקס און לאסאל; די טעאריע פון „ארבייטס-לויז פאנד“; די ניט ריכטיגקייט פון דער טעאריע; דער צד השוה צווישן דאס „איווערנע געזעץ“ און דעם „ארבייטס-לויז פאנד“; די סוביעקטיווע ווע ארבייטס-לויז טעאריע; ברענטאנא'ס טעאריע; די טרייד יוניאנס און „דאס איווערנע געזעץ“; איז דאס „איווערנע געזעץ“ דורך דער מאכט פון די טרייד יוניאנס בטל געווארען? די טראסטס און זייער קאנץ טראל איבער דער פראדוקציע און דעם קאנסום; די שטארקע וואפען פון דעם אונטערנעהמער קאלעקטיוו; וואו קען דער עקאנאמישער קאמף ברוינגען טרעסערע נוצען?

ארבייטס-קראפט האט א געוויסען מקח און דער ארבייטס-לויז האט א בעשטימטע הויך און גרויס. דער ארבייטס-לויז קען ניט ווערען פון איין צד — פון די ארבייטער אדער ארבייטס-געבער — געהעכערט אדער ארונטערגעדריקט אהן א מאס, אהן א שטור און אהן אן ערך. עס איז פאראן א בעשטימטער גרענעץ פאר דעם ארבייטס-לויז. אט דער גרענעץ ווערט אנגערופען די הויך פון דעם ארבייטס-לויז.

ווי הויך איז דער ארבייטס-לויז? דורך וועלכע אורזאכען ווערט ער בעשטימט? מיט דער דאזיגער פראגע האבען זיך די עקאנאמיסטען ניט ווייניג בעשעפטיגט. שוין דער פיזיאקראט טיורנא האט געבויט א טעאריע, וועלכע ווייזט אויף דעם געזעץ, נידעריגער פון וועלכען דער ארבייטס-לויז קען ניט ארונטערגעהן. אדאם סמיטה האט טיורנא'ס טעאריע ברייטער ענטוויקעלט. א וויסענשאפטליכען יסוד האט די ארבייטס-לויז טעאריע געקראגען אין די עקאנאמישע לעהרען פון דוד ריקארדא.

ווען אימער ארבייט, פערלירט ער א געוויסע מאס פון זיין כח, פון זיין ענערגיע, ער ווערט אן א טייל פון זיינע מוסקור לען, פון זיינע נערווען, פון זיין מארך. אום ער זאל קענען צוריק בעקומען דאס, וואס ער האט אנגעווארען, מוז ער עסען און טרינק

קען, ער מוז זיין אָנגעמטהאָן, ער מוז האָבען אַ דירה — מיט איין וואָרט, ער מוז זיין אימשטאַנד צופרידען צו שטעלען זיינע לעבנס בעדערפנישען. אויב אַן אַרבייטסגעבער וועט נישט נאָכקומען אָט די הצטרפות און וועט נישט צאָהלען זיינע אַרבייטער אַזוינע שכירות, וועלכע זאָלען קלעקען צו מאַכען אַ לעבען, וועט ער מיט דער צייט נישט קענען קריגען קיין אַרבייט. פון ריינעם געשעפטס-שטאַנדפונקט דאַרף יעדער אונטערנעמהער זעהן אונטערצוהאַלטען די פראָדוקציע פון אַרבייטס-קראַפט, ער מוז אויסהאַלטען דעם אַרבייטער, איהם געבען אויף חיונה, כדי אָט די פראָדוקציע זאָל נישט ווערען אָבגעשוואַכט.

דער אַרבייטער איז נישט מעהר ווי אַ מענש, און ווי יעדער מענש איז ער שטערבליך. דער אונטערנעמהער מוז זאָרגען, אז דער פאָרדן פון אַרבייטס-קראַפט זאָל נישט איבערגעריסען ווערען, דער קוואַל פון מענשליכען כח זאָל נישט אויסגעשעפט ווערען. עס איז דעריבער נאָך ווייניג, וואָס ער בעצאָהלט דעם אַרבייטער פאַר דעם כח, וואָס ער פערלירט ביי דער אַרבייט, כדי ער זאָל קענען ווייטער אַרבייטען. דער אונטערנעמהער מוז אויך זעהן, אז די אַרבייטס-קראַפט זאָל נישט פערקלענערט ווערען אפילו נאָך דעם אַרבייטער'ס טויט. ער מוז, הייסט עס, נישט נור בעזאָרגען מיט לעבענס-מיטעל דעם אַרבייטער אליין, נאָר אויך זיין פאַמיליע.

עס קומט ממילא אויס, אז די הויך פון אַרבייטס-לויזן דאַרף זיין די מאָס לעבענס-מיטלען (דאָס קען, פערשטעהט זיך, אויך ווערען אויסגעדריקט אין געלד), וואָס איז נויטיג אונטערצוהאַלטען די חיונה פון דעם אַרבייטער און זיין פאַמיליע.

די חיונה פון אַן אַרבייטער פאַמיליע איז נישט אין אלע צייטען און אין אלע לענדער בעשטענדיג, אונבעוועגליך. אין די ווייניגער קולטורעלע לענדער בעגניגענד זיך די אַרבייטער פאַמיליע מיט ווייניגער ווי אין די מעהר קולטורעלע לענדער, וואו דער אַרבייטער האָט אויך העכערע בעדערפנישען. אין רוסלאַנד, למשל, ביז מיט אַ געוויסע צייט צוריק, האָט דער אַרבייטער נישט געגעבען זיינע קינדער קיין ערציהונג. אין אמעריקא אָבער איז בעסערע ערציהונג פאַר קינדער אַ נויטווענדיגקייט. יעדער אַרבייטער מוז זיין פאַמיליע געבען בעסערע קליידונג, בעסערע דירות און אנב אליין מעהר הנאח האָבען פון לעבען.

די נויטווענדיגסטע בעדערפנישען זיינען, בכּן, ניט אומעטום און אלע מאָל די זעלביגע. זיי ענדערען זיך לויט דער צייט, אָרט און בכלל לויט דעם קולטורעלען מצב פון די אַרבייטער.

מיר זעהן, אז אַ חוץ די נויטווענדיגע לעבענס־מיטלען, וואָס זיינען נויטיג צו בעפרידיגען די נידעריגע, פיזיאָלאָגישע בעדערפ־נישען פון אַרבייטער און זיין פאמיליע, מוז דער אַרבייטס־לויין קלער קען פאַר די קולטורעלע בעדערפנישען פון דער אַרבייטער פאמיליע, און צו אונזער בעשטימונג וועגען דעם הויך פון אַרבייטס־לויין מוז זען ווערען צוגעלייגט די ווערטער: „לויט די קולטורעלע בעדינגונגן גען פון די אַרבייטער“.

ריקארדאָ בעגרינדעט דאָ די טעאָריע מיט דעם זעלבען געדאַנק קען גאַנג, ווי ער בעגרינדעט מאַנכע אנדערע טעאָריען*).

אין עקאנאָמישען לעבען — מיינט ריקארדאָ — ווערט פון זיך אליין רעגולירט דער אַרבייטס־לויין. ווען דער אַרבייטס־לויין שטעהט צו הויך און דער אַרבייטער קלאָס לעבט אין וואָהלאַטאָ, קומען פאַר מעהרער חתונות, מעהר געבורטען, עס קומען צו אויפ'ן מאַרק פון אַרבייטס־קראַפט אַ סך מעהר פערקויפער, עס ווערט גרעסער דער אָנגעבאָט און דער מקח פון אַרבייטס־קראַפט פאַלט זעהר נידריג. דער פועל יוצא פון צו נידריגע שכירות איז קראַנקהייט און הונגער אין די אַרבייטער פאמיליעס, ווייניגער חתונות צוליעב די שלעכטע צייטען, ווייניגער געבורטען און ממילא ווייניגער אַרבייטס־הענדל. דער אָנגעבאָט אויף אַרבייטס־קראַפט ווערט אַ סך קלענער ווי די נאָכפראַגע און די שכירות מוז ממילא שטייגען. מיט דער צייט מוז זיך אויסאַרבייטען אַ געוויסער דורכשניט פאַר די הויך פון די שכירות. דיזער דורכשניט מוז זיין אימשטאַנד צו בעפרידיגען די נויטיגע בעדערפנישען פון דעם אַרבייטער און זיין פאמיליע לויט דעם קולטורעלען צושטאַנד פון דעם אָרט און דער צייט.

מאַרקס איז מסכים מיט ריקארדאָ און גיט נאָך צו אנדערע טעמים, פאַר וואָס דער אַרבייטס־לויין דאַרף צופרידענשמעלען דעם מינימום פון דעם אַרבייטער'ס בעדערפנישען.

ווי מיר האָבען שוין געזעהן אין אונזער לעקציע איבער „מעהר ווערט“ האַלט מאַרקס, אז די אַרבייטס־קראַפט איז אַ סתורה ווי אלע

(*) פערגלויך די מעטאָדען, ווי אזוי ריקארדאָ ערקלעהרט די ווערט־טעאָריע און די טעאָריע, אז גלויבע קאפיטאַלען גיבען גלויבע רוחים. — א. ש. ז.

אנדערע סחורות און ווערט געשאצט אויפ'ן מארק אזוי ווי יעטווידע סחורה. דער ווערט פון יעדער סחורה איז די מאָס אַרבייט, וואָס עס איז אָנגעווענדעט געוואָרען כדי זי צו בעשאַפֿען. דער ווערט פון דער אַרבייטס־קראַפט איז אויך די מאָס אַרבייט (אָדער דער סכום לעבענסמיטעל, וואָס ענטהאַלטען אין זיך די מאָס אַרבייט), וואָס איז נויטיג, כדי דער אַרבייטער זאָל זיין אימשטאַנד צו אַרבייט טען. מיט אנדערע ווערטער הייסט דאָס, אז דער אַרבייטס־לויזן (דער ווערט פון אַרבייטס־קראַפט, אויסגעדרוקט אין געלד) דאַרף בע־פּרידיגען די נויטווענדיגסטע בעדערפנישען פון אַרבייטערס לעבען.

דער מוזל פון אַרבייטס־קראַפט — מיינט ווייטער מאַרקס — איז אין פיעלע פּרטים אַ סך ערגער ווי פון אַ געוועהנליכע סחורה. דער פּרייז פון אַ געוועהנליכער סחורה קען אַמאָל זיין נידעריגער און אַמאָל העכער פון איהר ווערט. אויב די נאָכפּראָגע אויף אַ געוויסע סחורה איז גרעסער, ווי דער אָנגעבאָט, איז דער פּרייז העכער פון איהר ווערט. ביי אַרבייטס־קראַפט קען קיין מאָל ניט טרעפֿען, אז איהר פּרייז זאָל זיין העכער ווי איהר ווערט, ווייל דער אָנגעבאָט פון אַרבייטס־קראַפט איז תמיד גרעסער ווי די נאָכפּראָגע אויף איהר. עס איז אימער דאָ מעהר אַרבייטס־קראַפט אויפ'ן מאַרק, ווי פיעל די אינדוסטרי קען פֿערברויכען, ווייל די טעכניק ווערט ענטי־וויקעלט און וואָס מעהר די טעכניק ענטוויקעלט זיך, אלץ מעהר מאַשינען ווערען איינגעפיהרט און וואָס מעהר מאַשינען, אלץ וויי־ניגער אַרבייטס־קראַפט דאַרף די אינדוסטרי. דאָס שטענדיגע קאַפּיטאַל ווערט אלץ גרעסער אויפ'ן חשבון פון פארענדערליכען קאַפּיטאַל*) און ממילא ווערט די נאָכפּראָגע אויף אַרבייטס־קראַפט אלץ קלענער. און וויבאַלד די נאָכפּראָגע איז קליין און דער אָנגעבאָט גרויס, טאָ מוז דער פּרייז פון אַרבייטס־קראַפט זיין נידעריגער ווי איהר ווערט. לויט כאַרקנ'ן האָט ריקאַרדאָ אַ טעות, ווען ער מיינט, אז עס זיינען פאַראַן צייטען, ווען די נאָכפּראָגע אויף אַרבייטס־קראַפט איז גרעסער, ווי דער אָנגעבאָט. אַ דאָנק דער איינפיהרונג פון מאַשינעס איז דער אָנגעבאָט פון אַרבייטס־קראַפט שטענדיג גרעסער ווי די נאָכפּראָגע און איהר פּרייז איז שטענדיג נידעריגער ווי איהר ווערט.

פֿערדינאַנד לאַסאַל שטעלט זיך אָב אויף דעם עצם פון געראַנס אויספיהרליכער.

(*) זעה לעקציע 5, „קאָפיטאַל“ — א. ש. ז.

דער אָנגעבאָט פון אַרבייטס־קראַפֿט איז גרעסער פון דער נאָכ־פּראָגע — מיינט לאַסאַל — ניט נור צוליב דעם, וואָס דאָס שטענדיגער קאָפיטאַל (די מאַשינעס) שטופט אַרויס דאָס פּערענדערליכעס קאָפיטאַל (די אַרבייטס־קראַפֿט), נאָר אויף צוליב דעם, וואָס אַ דאָנק דער טעכניק ווערט פשוט גרעסער די צאָהל פּערקויפער פון אַרבייטס־קראַפֿט.

די נייע ענטוויקעלטע מאַשינען האָבען די אַרבייט צוטיילט און פּעראַיינפאַכט. די איצטיגע אינדוסטרי פאָדערט ניט קיין גאָנצע בעלי מלאכות, זי דארף נאָר האָבען „הענד“ — מענשען, וועלכע האָבען כח און מוזען זייער כח פּערקויפּען פאַר אַ געוויסען לויף. ניט געלערנטע אַרבייטער זיינען פאַראַן זעהר פיל, אַ סך מעהר, ווי בעלי מלאכות, וועלכע דאַרפּען פדיהער אַ פאָר יאָהר פּערבריינגען אויף זייער לערן־צייט.

אַ חוץ דעם, האָט די אַרבייטס צוטיילונג מעגליך געמאַכט פרויען און קינדער־אַרבייט. די פרויען און קינדער קומען אויפ'ן מאַרק, וואו מען קויפט און פּערקויפט אַרבייטס־קראַפֿט, און קאָנדיטירען מיט די ערוואַקסענע מענער. דורך דעם, ווידער, וואָס אַ טייל פון דעם מיטעל קלאַס געהט איבער אין די רייזען פון די אַרבייטער, ווערט צווישען די אַרבייטער די קאָנקורענץ נאָך גרעסער. אַרבייטס־קראַפֿט איז פאַראַן מעהר וויפּיעל דער מאַרק קען אויסנוצען. עס איז תמיד פאַראַן אַ רעזערוואַרמע, וואָס געפינט ניט קיין בעשעפטיגונג. אָט די רעזערוואַרמע פיהרט דערצו, אז דער אָנגעבאָט פון אַרבייטס־קראַפֿט איז שטענדיג גרעסער פון דער נאָכפּראָגע און איהר פרייז איז קלענער פון איהר ווערט.

לויט ריקאַרדאָן קען דער פרייז פון אַרבייטס־קראַפֿט זיין אַמאָל גרעסער פון איהר ווערט; לויט מאַרקס' און לאַסאַל' איז דער פרייז פון אַרבייטס־קראַפֿט תמיד קלענער, ווי איהר ווערט. און דער אונטערשייד צווישען מאַרקס און לאַסאַל בעשטעהט אין דעם, וואָס מאַרקס ערקלערט די גרויסע אָנגעבאָט פון אַרבייטס־קראַפֿט דורך דעם, וואָס די מאַשין פערנעמט דעם פלאַץ פון דעם אַרבייטער אין דער פאַבריק, און לאַסאַל, וועלכער איז אין עצם מסכים מיט דער סברא, געהט נאָך ווייטער און בעווייזט, אז די מאַשין האָט ניט נור אַרויסגעשטויסען אַן אַרבייטער פון פאַבריק, נור זי האָט בכלל פּערגרעסערט די צאָהל אַרבייטער אויפ'ן מאַרק און ממילא איז דער אָנגעבאָט פון אַרבייטס־קראַפֿט אימער גרעסער ווי די נאָכפּראָגע.

דורך לאסאל'ן איז די פראגע איבער דער גרויס פון ארבייטס-
לויין געוואָרען מעהר בעלויכמען און דאָס געזעץ פון ארבייטס-לויין,
וואָס איז שוין טיילווייז אויפגעשטעלט געוואָרען דורך די טעאָריען
פון דוד ריקארדאָ און קארל מאַרקס, איז אין דער עקאָנאָמישער ליי-
טעראַטור מעהר פערבונדען מיט לאסאל'ס נאָמען. עס הייסט טאַמ-
דאָס אייזערנער ארבייטס-לויין געזעץ פון לאסאל.

דאָס געזעץ מעג דאָ איבערגע'חור'ט ווערען אין זיין ענדליכער
פאָרם: די שכיירות זיינען קיין מאָל נישט
גרעסער פון דעם מינימום לעבענסמיטעל,
וואָס זיינען נויטיג צו בעפרידיגען די
נויטווענדיגסטע בעדערפניסען פון דעם
ארבייטער'ס חיונה.

דער פרייז פון ארבייטס-קראַפט האָט די טבע אלץ מעהר און
מעהר אַרונטערגעדריקט צו ווערען. ער קען אָבער נישט זינקען טי-
פער, ווי די נויטווענדיגסטע מאָס לעבענס מיטלען. ער קען נישט
פאלען נידעריגער ווי דער מינימום. אויב דער ארבייטער זאָל פון
זיינע שכירות אפילו נישט קענען מאַכען אַן אָרעם לעבען, וועט ער
געוויס נישט געהן ארבייטען. אויב סיי ווי סיי הונגערען — טאָ צו
וואָס נאָך ארבייטען דערצו? די שכירות מוזען דעריבער לבל
הפחות קלעקען אויף אַ לעבען צו מאַכען, אמת אַ גאנץ אַרעמען,
ווי עס איז די נשמה צו דערהאַלטען. אַ נישט וועלען די ארבייטער
נישט זיין מרוצה צו פערקויפֿען זייער ארבייטס-קראַפט.

אין דער עקאָנאָמישער ליטעראַטור שטויסט מען זיך אָן אויף
נאָך טעאָריען איבער דעם ארבייטס-לויין.

אין די זעכציגער יאָהרען פון פאָריגען יאָהרהונדערט איז גע-
ווען פאָפולער די טעאָריע, בעוואוסט אונטער'ן נאָמען „דער אַר-
בייטס-לויין פאָנד“. אַז מען זאָל אַרונטער רעכענען פון קאפיטאַל, —
מיינען די אָנהענגער פון דיזער טעאָריע, — וואָס איז בעשטימט
פאַר פראָדוקציע, דאָס וואָס מען דאַרף אויסגעבען אויף רויהע מאַ-
טעריאַל, מאַשינעס, געביידען, קוילען א. א. וו. וועט די איבערגע-
בליבענע סומע בילדען דעם „ארבייטס-לויין פאָנד“. וואָס גרעסער
דאָס קאפיטאַל, אלץ גרעסער דער פאָנד. די שכירות פון יעטווידען
ארבייטער בעזונדער וועט זיין דער חלק, וואָס וועט אַרויסקומען, ווען
מען זאָל צוטיילען דעם פאָנד אויף די גאָהל ארבייטער. וואָס מעהר
ארבייטער אלץ קלענער וועט זיין דער חלק אויף יעדען איינצעלנעם
ארבייטער בעזונדער. ווילען די ארבייטער קריגען העכערע שכירות

קענען זיי עס טהאן אויף צווייערליי אופן: (1) זעהען די אונטערנעמער זאלען האבען וואס מער פראפאזיציע, כדי זיי זאלען קענען האבען מער קאפיטאל פאר דער ווייטערדיגער פראדוקציע; (2) זעהן צו האבען ווייניגער ארבייטער. דאס קען עררייכט ווערען דורך ווייניגער חתונות, ווייניגער געבורטען א. א. וו.

דער פאטער פון דיזער טעאריע איז געווען דער בעוואוסטער ענגלישער עקאנאמיסט טהאמאס מאלטהוס, וועלכער בעהויפטעט, אז די ארעמקייט אין אונזער געזעלשאפט קומט דערפון, וואס עס זיינען פאראן צופיעל מענעשן אויף דער וועלט*).

דער בורזשוואזער כאראקטער פון דיזער טעאריע זעהט זיך גאנץ בולט ארויס. און אז זי איז אין תוך פאלש קען יעטווייזער זעהן גאנץ קלאר. מיר ווייסען, אז דער ארבייטער קריגט נישט זיינע שכירות פון געלט, וואס ליגט אָנגעגרייט פאר איהם. ער קריגט זיינע שכירות אלס א טייל פון דעם פראדוקט, וואס ער ארבייט אויס. מיר ווייסען ווידער, אז די שכירות מיט'ן פראפאזיציע שטעהען אין א שארפען געגענזאץ. אויב די ארבייטער קריגען בעסערע שכירות ווערט דער פראפאזיציע אונטערנעמער קלענער, הגם דער „ארבייטס־לוי" ווערט נישט גרעסער.

דאס „אייזערנע געזעץ" און די טעאריע פון „ארבייטס־לוי" פאָרד, הגם זיי געהען ביידע ארויס פון גאנץ פערשידענע ענטגער-געגענעזעצטע שטאנדפונקטען, האבען א צד השוה, אן אלגעמיינעם כאראקטער-שטריך, דהיינו, אז ביי די שכירות ווערט נישט גענומען אין אנבעטראכט די געשיקטקייט פון ארבייטער. לויט די דאָ-זיגע טעאריען קריגען אלע ארבייטער גלייך, און די מאָס ארבייט, וואס זיי גיבען ארויס, שפילט קיין ראָלע נישט.

עס זיינען פאראן עקאנאמיסטען, וועלכע בעהויפטען, אז דער „ארבייטס־לוי" איז נישט א בעשטימטע, פעסטגעשטעלטע זאך פאר אלע ארבייטער גלייך. זיי זאגען, אז דער ארבייטס־לוי איז אַב-הענגיג פון דער אינטענסיוויטעט און געשיקטקייט פון די ארבייטער. עס ווערען נישט גענומען אין אנבעטראכט נישט דעם ארבייטער'ס בע-דערפעניסען, נישט דעם אונטערנעמער'ס פראפאזיציע. עס ווענדעט זיך אלץ, וואס פאר א נוצען דער ארבייטער קען בריינגען מיט זיין

* זעה מייזן בוך: „פאליטישע עקאנאמיע, איהר ענטשטעהונג און געשיכטע", קאפיטאל: טהאמאס ראבערט מאלטהוס, און דעם 20טען קאפיטל מעל פון דיזען בוך: „בעפעלקערונגס פראגע". — א. ש. ז.

ארבייטס־קראפט. די פערזאן פון ארבייטער, די איני-
דיווידואליטעט שפילט אַ ראָליע ביים בעשטימען דעם
ארבייטס־ליון און ניט די אָביעקטיווע בעדינגונגען, וועלכע ליגען
ניט אין'ם ארבייטערס פערזאן. מיר זעהן אויף יעדען שריט און
טריט, — בעגרינדען אָס די עקאָנאָמיסטען זייער טעאָריע, — אז מען
צאָהלט אַ געשיקטען ארבייטער, אַ בריה, אָדער איינעם, וואָס קען
בעסער ארבייטען אַרום גרויסע קאָמפּליצירטע מאַשינען, מעהרער,
וויפיעל אַן איינפאַכען ארבייטער, וואָס איז ניט געוואָהנט זיך צו
בענגען מיט נייע מאַשינעס.

שפורען פון דיזער טעאָריע געפינען זיך שוין אין די ווערס
פון אַדאָם סמיטה. אָבער מעהר פאַרמולירט איז זי געוואָרען אין
דעם לעצטען פערטעל פון פאַריגען יאָהרהונדערט. דאָ אין אַמע-
ריקא האָט די טעאָריע אַ סך אָנהענגער.

טיפע וואָרצלען האָט די דאָזיגע טעאָריע אין דער עקאָנאָמישער
וויסענשאַפט ניט געלאָזען. אויסער דעם, וואָס זי ניט לחלוטין ניט
אַ געוויסע מאָס, ווי אזוי מען קען מעסטען בכלל דעם ארבייטס־ליון,
וואָס דער גאַנצער ארבייטער־קלאַס קריגט, ערקלערט זי ניט דעם
פאַקט, פאַר וואָס, למשל, פרויען קריגען קלענערע שכירות פון מע-
נער אַפילו דאָרטען, וואו זיי זיינען פונקט אזוי געשיקט ווי מענער
און ארבייטען אויס אזוי פיעל וויפיעל מענער.

דאָ אין אַמעריקא קען מען אָנווייזען אויף אַ סך אינדוסטריען,
וואו עס האָבען פריהער געארבייט מענער און האָבען געקראָגען הע-
כערע שכירות, און עס ארבייטען דאָרטען איצט פרויען מיט קלע-
נערע שכירות, הגם זיי בריינגען ניט קיין קלענערע נוצען און וויי-
זען זיך אַרויס פאַר די זעלביגע בריות, ווי מענער.

מיר ווייסען אויף, אז דיזעלביגע ארבייטער מיט דערזעלבער
געשיקטקייט קריגען אַנדערע אַמאָל קלענערע און אַנדערע אַמאָל
גרעסערע שכירות. ווי איז דאָס צו ערקלעהרען?

די מעהר אויסגעהאלטענע טעאָריע בלייבט, ווי מיר זעהן, די
טעאָריע, אז דער ארבייטס־ליון מוז בעפרידיגען דעם מינימום פון
די נויטווענדיגסטע לעבענס בעדירפנישען.

דער בעוואוסטער דייטשער עקאָנאָמיסט ב ר ע נ ט אַ נ אַ,
פון מיונכען, האָט געמאַכט אייניגע וויכטיגע בעמערקונגען צו דער
טעאָריע. ער זאָגט אויף, אז ארבייטס־קראַפט איז אַ סחורה, ווי אַלע
אַנדערע סחורות און איהר פרייז קען אַמאָל זיין גרעסער פון איהר
ווערטה און אַמאָל קלענער, אזוי ווי ריקארדאָ בעהויפטעט. דאָס

וואָס לאַסאל מיינט, אז די אַרבייטס־קראַפט ווערט שטענדיג פֿער־קויפט נידעריגער פֿון איהר ווערטת און קען קיינמאָל נישט זיין גרעסער, ווי דער מינימום לעבענסמיטלען, איז געווען ריכטיג אין דער צייט, ווען די אַרבייטער האָבען פֿערקויפט זייער אַרבייטס־קראַפט אינ־דיווידועל, איינציגווייז. איינציג אליין איז דער אַרבייטער, אלס אַ פֿערקויפֿער פֿון זיין אַרבייטס־קראַפט, אַ סך אין אַן ערגערער לאַגע, ווי דער אונטערנעהמער, דער קויפֿער. ער קען דעריבער קיין מאָל נישט קריגען מעהר, ווי פֿיעל עס איז נויטיג צו דערהאַלטען זיין אָרעם לעבען. אָבער זינט עס האָבען זיך אָנגעפֿאַנגען צו ענטוויקלען די טרייד־יוניאָנס און קאָלעקטיווע אָבמאַכונגען, איז די סחורה אַר־בייטס־קראַפט געוואָרען אַ סך חריף־ר. דורך דער יוניאָן ווערט די לאַגע פֿון די אַרבייטער, אלס פֿערקויפֿער פֿון אַרבייטס־קראַפט, בע־סער דערמיט, וואָס זיי בילדען אַ גרויסע מאַכט, וועלכע שיצט דעם אַרבייטער, ער זאָל נישט זיין געצוואונגען צו שטעהן איינער אליין, שוצלאָז, קעגען דעם אונטערנעהמער.

די אלע שאַטען־ווייטען פֿון אַרבייטס־קראַפט אלס אַ סחורה, אויף וועלכע לאַסאל און זיינע אָנהענגער ווייזען אָן, ווערען בעזיר־טיגט דורך דער מאַכט פֿון די טרייד־יוניאָנס און ממילא דאָרף דער אַרבייטס־לוינ נישט שטעהן אויפֿ'ן גרענעץ פֿון'ם מינימום לעבענס־מיטלען.

אויך אין אונזערע סאָציאליסטישע רייהען האָט מען שפּעטער, ווען די טרייד־יוניאָן בעוועגונג האָט זיך שטאַרק פֿונאַנדערגעוואַק־סען, אָנגעפֿאַנגען שטאַרק צו צווייפלען אין לאַסאל'ס געזעץ, וואָס איז אין די זעכציגער יאָהרען אין דייטשלאַנד געווען דער „אני מא־מין“ פֿון יעדען כשרה'ן סאָציאליסט.

לאַסאל האָט נישט צוגעגעבען אזא גרויסע געוויכט די עקאנאָ־מישע אָרגאַניזאַציעס פֿון די אַרבייטער. שטיצענדיג זיך אויף זיין „אייזערנעס געזעץ“ האָט ער נישט געגלויבט, אז די אַרבייטער קענען דורך יוניאָנס אויסבעסערען זייער לאַגע אין דער געגענוואַרט. ער האָט דעריבער מעהר געהאַלטען פֿון פּאָליטישע אָרגאַניזאַציעס, וועל־כע שטרעבען צו אַזוינע רעפֿארמען, דורך וועלכע דער אַרבייטער־קלאַס זאָל ווערען שטאַרקער פּאָליטיש.

ווען די טרייד־יוניאָן בעוועגונג האָט אָנגעפֿאַנגען צו מאַכען נומע פּאַרטישריט, האָט מען זיך אויך אָנגעהויבען צו פֿערהאַלטען קריטיש צו דעם „אייזערנעס געזעץ“.

די פֿיהרער פֿון דער טרייד־יוניאָן בעוועגונג האָבען גע'טענה'ט,

אז די ארבייטער קענען דורך אן ארגאניזירטער מאכט, אויסקעמפפן אזוינע שכירות, וועלכע קאָנען קעקען אויף מעהר, ווי אויף די נויטווענדיגסטע בעדערפנישען פון לעבען. און בעת לאסאל האָט געקוקט אויפ'ן געווערקשאפטליכען קאמפף בלויז ווי אויף א שוהל, וואו דער ארבייטער זאָל זיך אויסלערנען דאָס ארגאניזאציאָנס לער בען, ווי אויף א מיטעל צום ציעל, בעטראכטען איהם די יוניאָן פיהר דער אלס א ציעל פאר זיך אליין. דער געווערקשאפטליכער קאמפף הויבט און בעסערט אויס די לאגע פון די ארבייטער אין זייער טאָג-טעגליכען לעבען.

לאסאל'ס געזעץ איז אמת, — זיינען ווייטער מסביר די פיהר דער פון די געווערקשאפטען, — כל זמן די ארבייטער זיינען ניט ארגאניזירט און קענען ניט ארויסווייזען א ווידערשטאנד קעגען דעם אלמעכטיגען קאפיטאל. לאסאל האָט נאָר אָנגעוויזען אויף א גער וויסע שטרעמונג, וואָס עקזיסטירט אין אונזער צייט, אָבער דאָס הייבט נאָך ניט, אז דיזע שטרעמונג קען ניט פעהאלטען ווערען. דורך אן ארגאניזירטער מאכט קענען די ארבייטער פערצאמען דעם וועג און די שטרעמונג קען קיין שליטה ניט האָבען.

אין די לעצטע יאָהרען האָט מען שוין אפילו אויפגעהערט צו ריידען וועגען דעם „אייזערנעם געזעץ“. טאָמער אונטערשטעלט זיך איינער איהם צו דערמאָנען צום גוטען, וואָרפט מען זיך גלייך אַרויף מיט א באָרג ציפערען און סטאַטיסטיקס, וועלכע ווייזען בעשיינ'ג פערליך, אז די ארבייטער האָבען יאָ אויסגעבעסערט זייער לאַגע. מען ווייזט אָן אויף די און יענע געווינסען, וואָס די ארבייטער האָב בען געוואונען. איבערהויפט ווייזט מען די טאָבעלען פון די שכירות, וועלכע דערצעהלען, אז היינט צאָהלט מען א סך גרעסערע שכירות אין אלע צווייגען פון דער אינדוסטרי ווי מיט יאָהרען צוריק. דערפון איז געדונגען, אז די ארבייטער קענען קריגען פאר זייער ארבייט מעהר, ווי דער מינימום, וואָס איז נויטיג די נשמה צו דערהאלטען.

מיר פון אונזער זייט דענקען ניט, אז דאָס אייזערנע געזעץ איז דורך דער מאכט פון די יוניאָנס בטל געוואָרען.

אמת, די ציפערען פון די שכירות ווייזען טאָק א גאנץ גרויסע העכערונג, אָבער ווען מען נעהמט אין גכט די פראָדוקטען, וואָס מען קען קריגען פאר די שכירות, וועלען זיי געוויס ניט זיין מעהר, וויר פיעל דער מינימום, וואָס דאָס אייזערנע געזעץ האָט פעסטגעשטעלט.

עס איז בלויז געשטיגען דער נאמינאלער ארבייטס-לוי אָבער
ניט דער רעאלער ארבייטס-לוי.

מיר בעמערקען אין אונזער לעבען א מאָדנע ערשיינונג. קוים
איז דאָ א שטיקעל אויפשוואונג, „פראספערטי“ און די ארבייטער
קריגען העכערע שכירות, פאנגען אָן צו שטייגען די פרייזען אויף
די לעבענסמיטלען. די בעסערע שכירות, וואָס די ארבייטער האָבען
זיך דורך די יוניאָנס ערוואָרבען, בריינגען נוצען ניט זיי, די אַר-
בייטער גופא, נור די ספעקולאנטען פון די מיטלען, וועלכע מען בע-
דאָרף קויפען צום לעבען. עס איז יצא שכרם בהפסדם.

אין די איצטיגע יקרות צייטען זעהט זיך דאָס בולט ארויס. אַ
דאָנק דער אמוניציאָנס אינדוסטרי איז געוואָרען אן אויפשוואונג. די
ארבייטער האָבען דורך סטריקס געקראָגען העכערע שכירות. די
זשורנאליסטען האָבען דורך די צייטונגס-גלאָקען אָנגעפאָנגען צו
קלינגען: פראספערטי, גוטע צייטען! ווער אָבער געניסט פון די
גוטע צייטען? די ארבייטער? פערגלייבט זייער לעבען איצט און
זייער לעבען איידער די מאָדאָ פראספערטי איז געקומען און איהר
וועט זעהן, אז די ארבייטער לעבט זיך איצט א סך ערגער. זיי האָ-
בען ווייניגער צו עסען, קענען זיך ווייניגער קליידען, ווי אין די
סאָמע ערגסטע צייטען.

דאָס אייזערנע געזעץ, ווייזט זיך דוקא איצט, אין צייטען פון
פראספערטי, ארויס אין זיין גאנצער שטארקייט.

ס'איז א גרויסער טעות, אויב מען מיינט, אז קוים עררייכען
די ארבייטער געוויסע אויסבעסערונגען אין דער פראָדוק-
ציע: אין די מיינס, אין די שעפער און פאבריקען ווערט שוין
דורך דעם זייער לאַנגע אויסגעבעסערט. עס איז דאָ נאָך א פראָנט
אין אונזער עקאנאמישען לעבען — דער קאָנסום, דער געברויך פון
די מיטלען.

די אונטערנעמהער בעזיצען ביידע פראָנטען: די פראָדוקציע
און די קאָנסומפציע. זיי האָבען די פאבריקען, די שעפער, די
מיינס, דאָס רויחע מאַטעריאל, און פון דער אַנדערער זייט קאָנ-
טראָלירען זיי אויך דעם פערקויף. די אויסגעארבייטע פאָרם און
אינדוסטרי פראָדוקטען בעלאַנגען אויך צו זיי. זעהען די אונטער-
נעמהער, אז די ארבייטער האָבען דורך זייערע אָרגאניזאציעס ער-
רייכט געוויסע פאָזיציעס אין דער פראָדוקציע, זוכען זיי דורך דער
קאָנסומפציע אָט דיזע פאָזיציעס צונישט צו מאַכען.

די טראַסטען, וועלכע קאָנטראָלירען אי די פראָדוקציע, אי די

טראנספארט מיטלען, אי דעם קאנסום, פאסען שוין אויף, אז דאָס וואָס זיי פערלירען אויף איין פראָנט, זאָלען זיי צוריק געווינען אויפ'ן צווייטען פראָנט.

די אַרבייטער בעפעסטיגען זיך דורך די יוניאָנס נאָר אויף איין פראָנט, אין דער פראָדוקציע, אָבער די אונטערנעהמער האָבען די מעגליכקייט צו בעקעמפען די אַרבייטער אויף ביידע פראָנטען, אי אין דער פראָדוקציע, אי אין דער קאָנסומציע. און עס שטעלט זיך די פראָגע, צי איז לאַסאַל אין אמת'ן ניט געווען גערעכט, ווען ער האָט ניט אזוי שטארק געהאַלטען פון דעם עקאָנאָמישען קאמף און פיר זיך.

פונקט אזוי ווי די אונטערנעהמער האָבען דורך די יוניאָנס ניט צו טהון מיט איינציגע אַרבייטער, אזוי האָבען די אַרבייטער ניט צו טהאָן מיט איינצעלנע אונטערנעהמער. דאָ קעמפפֿען צוויי קאָלעקטיווען — אן אַרבייטער קאָלעקטיוו און אן אונטערנעהמער קאָלעקטיוו. דער אונטערנעהמער קאָלעקטיוו האָט בעסערע וואַפען און די רעאַלע אַרבייטער שכירות ווערען אַרונטערנעדריקט ביז'ן מינימום.

מיט דער בעהויפטונג, אז דאָס אייזערנע געזעץ האַלט בכלל אויס, מיינען מיר לחלוטין ניט צו פערקלענערען די בעדייטונג פון דער טרייד-יוניאָן בעוועגונג. די טרייד-יוניאָנס האָבען ניט ווייניג אויפגעטאָן בנוגע דער פערקירצונג פון אַרבייטס-טאָג, דער אויס-בעסערונג פון די סאַניטאַרע בעדינגונגען און בכלל דעם גאַנצען מצב פון אַרבייטער אין פאַבריק. אזוינע אויסבעסערונגען קענען געוויס אויסעקעמפט ווערען. דאָס אייזערנע געזעץ איז נאָר בנוגע די שכירות. דער אַרבייטס-טאָג איז געוויס געוואָרען קירצער אַ דאָנק דעם קאַמפּף פון טרייד-יוניאָנס. לויט אונזער מיינונג דאַרפֿען די יוניאָנס טאַקע כּעהר קאַנצענטרירען זייער קאַמפּף אַרום די אַרבייטס-צייט, ווי גרויס די שכירות.



פופצעהנמע לעקציע

רענטע

רענטע אלס א דריטע געוועלשאפטליכע הכנסה; וואס איז אזוינס רענטע און פון וואנעט זי נעמט זיך; רענטע און ארענדא; פאר וואס מע קריגט רענטע נור פון באַדען און ניט פון אנדערע מתנות פון דער נאטור; דער סחר, ווי אזוי די וועלט איז באזעצט געוואָרען; וועלכע באַדענס גיבען יאָ רענטע און וועלכע ניט; די דיפערענצירטע רענטע פון ריקארדאָ; רענטע קריגט מען אויך, ווען פערשיידענע קאפיטאלען זיינען אַרױנגעלױגט אין באַדען איינס נאָך דעם אנדערען; דאָס גע- ווען, אז יעדע ווייטערדיגע אָנווענדונג פון אַרבייט און קאפיטאל גיט אַ קענערען פּראָפּיט; די רענטע קומט אָן דעם לענדלאַרד און ניט דעם אַרענדאָטאַר; ווען שטײגט רענטע; אַ הויכע רענטע איז ניט קיין סימן מול ברכה; זיינען די פאַרמערס די הויפט שולדיגע אין יקרות? די לאַגע פון באַדען איז אויך ווי די פּרובטבאַרקייט; בערגבוים ווי פאַרמערײ.

אויסער אַרבייטס-לויין און פּראָפּיט איז פאַרדאָן נאָך אַ הכנסה. דיזע הכנסה איז בעוואוסט אין דער פאליטישער עקאנאמיע אונטער דעם נאָמען: „רענטע“.

דער אַרבייטס-לויין איז די הכנסה פאַר'ן אַרבייטער קלאַס; דער פּראָפּיט — פאַר די קאפיטאַליסטען-אונטערנעהמער; די רענ- טע איז די הכנסה פאַר די ערד-פריצים, פאַר דעם קלאַס גרונד- בעזיצער (לענדלאַרדס).

וואָס איז דאָס אזוינס רענטע און פון וואנעט נעמט זי זיך? דור ריקארדאָ האָט מיט אַ זעלטענעם שאַרפּזין ערקלעהרט און פערנאנדערגעלידערט דעם נאָצען ענין פון רענטע.

רענטע — זאָגט ריקארדאָ — צאָהלט מען דערפאַר, וואָס מען נוצט די נאטור-קראַפֿטען, די מתנות, וואָס די נאטור האָט געגעבען.

אויף אונזער פשוט'ן לשון ווערט רענטע אָפט פערמישט מיט די ציינווען, וואָס דער רענטיער קריגט פאַר זײַן קאפיטאַל און מיט דער אַרענדע, וואָס דער פאַכטער, דער אַרענדאָטאַר צאָהלט דעם אייגענטימער פון פאַרם.

דאָס איז ניט ריכטיג.

ווען מיר האָבען, למשל, צוויי גלייכע חלקים ערד, מיט אַ גלייך
 כען באָדען און גלייכע איבערגע נאַטירליכע בעדינגונגען, און אויף
 איין חלק ערד זיינען אויפגעשטעלט די נויטיגע געביידעס: שטאָה-
 לען, קלייטען, ברונעמער, אָדער ווען איין חלק ערד איז דרענירט, גע-
 מיסטיגט און דער צווייטער — ניט, איז, זעלבסטפערשטענדליך,
 אז די אַרענדע פון ערשטען חלק ערד וועט בעטרעפען אַ סך מעהרער,
 ווי פון צווייטען חלק. אין די אַרענדע פאר'ן ערשטען קולטיווירטען
 חלק געהט אריין ניט בלויז אַ געוויסע אָבצאָהלונג פאַר דער
 ערד, וואָס די נאַטור האָט געגעבען, נאָר אויף אַ געוויסער צינז, אַ
 ריוח פאַר דעם קאַפיטאַל, וואָס איז אַריינגעלעגט אין די געביידען
 און די איבריגע פערבעסערונגען. רענטע וועט זיין דאָס, וואָס מען
 וועט צאָהלען פאַר דעם צווייטען חלק ערד, אויף וועלכען מען האָט
 ניט אויסגעגעבען קיין איין פרוטה קאַפיטאַל און ניט קיין איין אַטאָם
 ענערגיע (כח).

רענטע איז, בכּן, דער שכר, די אָבצאָהלונג פאַר די בענוצונג
 מיט די נאַטירליכע מתנות. ווי קומט עס אָבער, אז דוקא דער
 באָדען ניט רענטע? פאַר וואָס צאָהלט מען ניט אַ רענטע, ווען מען
 בענוצט זיך מיט לופט, וואַסער, ליכט און ווינטען, וואָס זיינען
 אויך אזוי וויכטיג פאַר דער פּראָדוקציע ווי דער באָדען? אָהן די
 דאָזיגע כחות פון דער נאַטור וואָלט דאָך אויף דעם מענשענ'ס אַר-
 בייט זיין אונפרוכטבאַר, אָהן אַ שום ערפּאָלג, ווי אָהן דעם באָדען.
 דאָס איז דעריבער — ענטפערט ריקאַרדאָ — ווייל די לופט און
 ליכט זיינען אומעטום גלייך. עס איז ניט פאַראַן בעסערע ליכט
 און ערגערע ליכט, גוטע לופט און שלעכטע לופט פאַר די ענינים
 פון פּראָדוקציע.

אַ הויז דעם זיינען אָט די קרעפטען פאַראַן לרוב, אין איבער-
 פלוס. עס קען אין זיי קיינמאָל קיין דוחק ניט זיין. דער באָדען
 איז אָבער ניט אומעטום גלייך פרוכטבאַר. עס גיבען מעהר פרוכט-
 באַרע באָדענס און ווייניגער פרוכטבאַרע. דערצו איז דער באָדען
 בערגענעצט. עס איז פאַראַן אַ געוויסער שטח, אַ געוויסע פלעכע
 און מעהר ניט. דער באָדען קען ניט אויסגעצויגען ווערען. אָט
 צוליב דעם, וואָס דער באָדען איז בעשרענקט און וואָס עס איז
 פאַראַן פערשיידענע זאָרטען באָדענס, בעסערע און ער-
 גערע, קומט צו אַ נייע הכנסה פאַר די גרונדבעזיצער, אונטער'ן
 נאָמען „רענטע“.

אום דאָס צו פערשטעהן, שילדערט אונז ריקאַרדאָ, ווי אזוי

עס איז פארגעקומען דער ישוב העולם, ווי אזוי די ערד איז באוועזט געווארען.

ווען מענטשען קומען אין א לאנד זיך בעזעצען, וועלען זיי קודם כל נעהמען בעארבייטען, געוועהנליך, די פרוכטבארסטע און בעסטע באדענס, וועלכע זיינען אין דיעזען לאנד פאראן, ווייל אויף אזא באדען קען מען מיט ווייניגער ארבייט שאפען מעהר פראדוקט טען. אויב אזוינע באדענס זיינען פאראן אזוי פיל, דאס זיי קלער קען פאר אלעמען, ד. ה. אויב אום צו בעפרידיגען איהרע בעדערפדישען דארה די בעפעלקערונג ניט אָנקומען צו בעארבייטען ווייניגער פרוכטבארע באדענס — וועט דאן קיין רענטע ניט זיין, אזוי גוט ווי עס איז ניטאָ קיין רענטע פאר דער בענוצונג פון לופט, ליכט, וואסער און די איבעריגע מתנות פון דער נאטור. דער ווערט פון אלע סחורות און ממילא אויך פון די לעבענסמיטלען, וועלכע ווערען בעשאפען דורך לאנדווירטשאפט, קען ניט זיין העכער, ווי די מאס ארבייט, וואָס ווערט צוטיילט בלויז צווישען די קאפיטאל ליסטען און די ארבייטער. א בעזונדערע הכנסה איז דאָ ניטאָ פון וואַנעט צו ציהען.

ווען די בעפעלקערונג ווערט גרעסער און די פרוכטבארע באדענס צוליעב זייער בעגרענעצטען פלאץ קלעקען שוין ניט פאר דעם סכום נויטיגע לעבענספראדוקטען, טרעט מען דאָך שוין צו, באין ברירה, צו בעארבייטען יענע באדענס, וועלכע זיינען שוין ניט אזוי פרוכטבאר ווי די ערשטע, אָבער די פרוכטבארסטע פון די איבערגעבליבענע יונגפרוי באדענס. דער ווערט פון די פראדוקטען, וועלכע ווערען פראדוצירט אויף אזא באדען, אויפ'ן באדען פון צווייטען קלאס, וועלען דאָך מוזען דעקען די הוצאות, ד. ה. די מאס ארבייט, וואָס זיי האָבען געקאָסט. נו, ווען דיזע פראדוקטען דעקען די הוצאות פון דער אויסגעגעבענער ארבייטס־קראַפט, מוזען דאָך מטתמא די פראדוקטען, וועלכע ווערען פראדוצירט אויפ'ן באדען פון ערשטען קלאס, בעצאהלען נ י ט ב ל ו י ז די ה ו צ א ו ת. זיי גיבען צוליב דער פרוכטבארקייט פון דעם באדען א געוויסען עורה, א צוגאב צו די הוצאות.

אָט דער צוגאב, וואָס מען קריינט פון דעם ערשט קלאסישען באדען צוליעב זיין גרעסערע פרוכטבארקייט איבער דעם באדען פון צווייטען קלאס, איז דער קוואַל פון רענטע.

דער באַדען פון צווייטען קלאַס גיט ניט קיין רענטע. ער דעקט בלויז די הוצאות. אַ רענטע גיט נאָר דער באַדען פון ערשטען טען קלאַס. די רענטע איז אזוי גרויס, אויף וויפיעל דער ערשטער באַדען איז פרוכטבארער פון צווייטען באַדען.

שפעטער, ווען די בעפעלקערונג מוז שוין אָנקומען צו בער אַרבייטען די באַדענס פון דריטען קלאַס, וועלען די באַדענס פון צווייטען קלאַס שוין אויף אָנפאַנגען צו געבען אַ רענטע, און אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל דער באַדען פון צווייטען קלאַס איז מעהר פרוכטבאר פאַר'ן באַדען פון דריטען קלאַס. די רענטע פון'ם ערשטען טען באַדען וועט שוין ווערען נאָך גרעסער. זי וועט זיין גלייך צו דעם אונטערשייד צווישען די פרוכטבארקייט פון דריטען באַדען און ערשטען באַדען.

ווען איך פערווענד, דהיינו, אַ קאפיטאַל פון 1,000 דאָלער (דאָס קאפיטאַל איז ניט אנדערש, ווי פערגליווערטע אַרבייט) אויף יעטוידען פון אונזערע דריי זאָרטען באַדענס, וועל איך אויפ'ן באַדען פון ערשטען קלאַס בעקומען צ. ב. נאָכ'ן שנים 2,000 פּוּד ווייץ; אויפ'ן באַדען פון צווייטען קלאַס — בלויז 1,500 פּוּד ווייץ; אויפ'ן באַדען פון דריטען קלאַס — בלויז 1,000 פּוּד ווייץ. עס פערשטעהט זיך, אז דער ווערט פון יעדען פּוּד ווייץ וועט זיין אַ דאָלער, אזוי פיעל, וויפיעל עס קאָסט אויפ'ן דריטען באַדען. זאָל אַ פּוּד ווייץ קאָסטען ווייניגער ווי אַ דאָלער, וועט דאָך קיינער ניט וועלען זיין אַ פארמער אויפ'ן באַדען פון דריטען קלאַס. יעדער איינציגער, וועלכער זוכט אן עסק און האָט מוזמן 1,000 דאָלער, וועט האָבען אַ קליינעם חשק צו פערלירען זיין קאפיטאַל אין פאַר מעריי. אן אנדער געשעפט וועט איהם שוין אַ סך בעסער לוינען. נו, אויב יעדער פּוּד ווייץ וועט קאָסטען אַ דאָלער, וועלען די פאַר מערס פון'ם דריטען זאָרט באַדענס קריגען בלויז 1,000 דאָלער, אזוי פיעל, וויכיעל עס זיינען געווען הוצאות און דער געוועהנליכער פּראָד צענט פּראָפּיט (אום אויסצומיידען גרויסע חשבונות רעכענען מיר די 1,000 דאָלער שוין צוזאַמען מיט דעם געוועהנליכען פּראָצענט, וואָס יעדער קאפיטאַליסט דאַרף קריגען פון אן עסק). קיין רענטע איז דאָ נישטאָ.

פון'ם צווייטען זאָרט באַדען וועט מען שוין בעקומען 1,500 דאָלער, ד. ה. אַ רענטע פון 500 דאָלער; פון'ם ערשטען זאָרט באַדען ווען — נאָך אַ גרעסערע רענטע — אַ רענטע פון 1,000 דאָלער. עס קומט אויס, אז די רענטע דיפערענצירט זיך, האָט פערשידענע

מדרגות. ניט אלע אייגענטימער פון פארמס קריגען א גלייכע רענטע. דאָס ווענדעט זיך אָן דעם דיפערענץ צווישען די ערגסטע באָדענס, וועלכע ווערען אין דער געזעלשאַפט בעארבייט, און צווייטען די בעסערע, מעהר פרוכטבארע באָדענס. וואָס ווייטער מען טרעט צו צו בעארבייטען ווייניגער פרוכטבארע באָדענס, אלץ גרעסער ווערט דער דיפערענץ און אלץ העכער שטייגט די רענטע. אָט די טעאָריע איז בעוואוסט אין דער פאליטישער עקאָנאָמיע אונטער'ן נאָמען: „די דיפערענצירטע רענט פון ריקארדאָ“.

פון דעם, וואָס מיר האָבען דאָ געזאָגט, איז געדרונגען, אז די רענטע קען נור דאָן שטייגען, ווען מען טרעט צו צו בעארבייטען א נייעם — אן ערגערען — זאָרט באָדענס, וועלכע זיינען ביז איצט געלעגען ניט בעארבייטערהייט; ווען דער שטח לאַנד, וואָס ליגט אונטער'ן אָקער, האָט זיך פערגרעסערט.

אין אמת'ן קען רענטע אויך שטייגען דאָן, ווען דער שטח בעארבייטע לאַנד ווערט אפילו ניט גרעסער. עס איז דערצו גענוג, אז דאָס קאפיטאל, וואָס ווערט אָנגעווענדעט כדי דעם באָדען צו בעארבייטען, זאָל ווערען גרעסער.

אז די בעפעלקערונג ווערט גרעסער און מען נויטיגט זיך אין תבואה און איבעריגע לעבענס-מיטלען, קען דאָס עררייכט ווערען אויף צווייערליי אופנים.

ערשטענס דורך דעם, וואָס דער שטח לאַנד פאר פארמערן ווערט גרעסער. מען נעמט צו אונטער'ן אָקער אזוינע באָדענס, וואָס זיינען נאָך ביז איצט ניט בעארבייט געוואָרען. צווייטענס, קען מען פערגרעסערען די מאָס תבואה דורך דעם, וואָס מען פאנגט אָן צו פיהרען א בעסערע, א מעהר אינטענסיווע ווירטשאַפט. מען פערגרעסערט דעם אינווענטאַר, מען ווענדעט אָן מעהר ארבייטס-קראַפט, מען קויפט מעהר בהמות, מען מיסטיגט בעסער די פעלדער, מען דרענירט דעם באָדען, מען פיהרט איין בעסערע אָקער-אייזענס — מיט איין וואָרט, מען ליגט אריין אין דעם פארם א נייעם קאפיטאל.

געוועהנליך, — מיינט ריקארדאָ, — קען דער ניי אריינגע-ברעקעלער קאפיטאל, וויפיעל ער זאָל ניט פערגרעסערען די מאָס תבואה און איינשפאָרען ארבייט, ניט בריינגען אזא פראָצענט ריוח, ווי דער קאפיטאל, וואָס איז אָנגעווענדעט געוואָרען פריהער אין

דערוועלכער פארם. אויב עס זאל יא זיין אזוי, וואלט מען דאך איבערהויפט קיין מאל נישט דארפן פארגרעסערן דעם שטח לאנד. אנשטאט צו פארגרעסערן און אָנפאַנגען צו בעאָרבייטען אַ נייע שטיק ערד, וואלט מען דעמאלטליגען קאפיטאל, וואס דארף אָנ-געווענדעט ווערן אויף דעם נייעם צוגענומענעם באָדען, בעסער אריינטהאָן אין דעם שוין פון פריהער געפֿענטען באָדען. די גאנצ-צע וועלט וואלט זיך געקענט אויף דעם אופן בענגיגענען מיט איין אקער בעארבייטע לאנד. אויב פאקטיש איז נישט אזוי, אויב אין אמת'ן ווערט דער שטח לאנד, וואס איז אונטער'ן אקער, אלץ גרע-סער, איז דערפון געדרונגען — אזוי שליסט ריקארדאָ — אז עס לוינט בעסער פאר דעם זעלביגען קאפיטאל אָנפאַנגען צו בעאר-בייטען א נייעם פלאטץ, איידער עס צו פֿערווענדען אויף דעם אל-טען שוין בעארבייטען באָדען.

א כלל, אז דער ערשטער פערברויכ-טער קאפיטאל גייט מעהר ריוח ווי דער צווייטער פערברויכטער קאפיטאל. אָדער בעסער: דער קאפיטאל, וואס ווערט אָנגעווענדעט צום ערש-טען מאל אויף אַ באָדען, מאכט דעם באָדען פרוכטבארער און בריינגט מעהר תבואה, ווי דער קאפיטאל, וואס ווערט אָנגעווענדעט שוין א צווייטען מאל אויפ'ן אויסבעסערן דעם באָדען.

די אויסבעסערונג, וואס קומט פאר צוליעב דעם צווייטען אריינגעברעקעלטען קאפיטאל, קען נישט אויף אַזוי פיעל פערמעהרען די מאָס תבואה, ווי פיעל מען וואלט בעקומען פון אַ נייעם באָדען ביי דער אָנווענדונג פון דעמאלטליגען קאפי-טאל. און וויבאלד, אז יעדער ניי-אָנגעלייגטער קאפיטאל גיט אלץ א קלענערע מאָס תבואה, קומט דאך אויס, אז די ערשטע קאפיטא-לען, ד. ה. וואס פריהער די קאפיטאלען זיינען פֿערווענדעט געוואָ-רען אויף דעם זעלביגען באָדען, זיינען אין פֿערגלייך מיט די שפּע-טערדיגע קאפיטאלען פרוכטבארער. דיזער אונטער-שייד, דער דיפֿערענץ צווישען די מאָ-סען תבואה, אויף וויפיעל יעדער שפּע-טער אננעמלענטער קאפיטאל גייט וויי-ניגער פאר די פריהער אָנגעלענטע — הייסט רענטע.

דער צולעצט אריינגעברעקעלטער קאפיטאל גיט בלויז דעם געווענהליכען ריוח, אָבער רענטע גאָר נישט. די פון פריהער ארייני-

געברעקעלטע קאפיטאלען גיבען שוין א קלענערע אָדער א גרעסערע רענטע.

די רענטע קומט אָן, פערשטעהט זיך, דעם אייגענטימער פון דעם לאַנד.

ווען אַן אַרענדאטאָר, אָנווענדענדיג א קאפיטאַל פון 1,000 דאָלאַר, בעקומט ענדע יאָהר א ריוח, למשל, 100 פּוד תבואה (דער ווערט דערפון, לאָמיר אָננעהמען, וועט זיין 100 דאָלער) און ביים אָנלייגען אין זעלבען באַדען נאָך 1000 דאָלער, וועט ער שוין דאָס צווייטע מאָל (לויט דעם געזעץ, יעדער שפּעטערדיגער אָנעווענדער טער קאפיטאַל גיט אַלי א קלענערע מאָס תבואה) בעקומען א ריוח נאָך פון 85 פּוד תבואה, טאָ וועט שוין די 15 פּוד תבואה — דער אונטערשייד פון די ביידע רוחים — בילדען א רענטע, וואָס וועט סוף כל סוף אָנקומען דעם בעל נחלה און גיט דעם אַרענדאטאָר. ווען דער אַרענדאטאָר וועט א צווייטעס מאָל מאַכען א קאָנטראַקט, וועט דער גרונדבעזיצער שוין אויסמאַרקירען, דאָס ער, דער אַרענדאטאָר, זאָל פאַר יעדע 1000 דאָלער בעקומען א ריוח בלויז פון 85 דאָלער — דעם געוועהנליכען פּראָצענט ריוח, ווי פיעל יעדער אונטערנעהמער קריגט. אין אונזער געזעלשאַפט, ווי מיר ווייסען, קענען גיט זיין קיין פערשיעדענע רוחים אויף גלייכע קאפיטאַלען. עס איז אונמעגליך, אז אין איין פאַל, א שטייגער, זאָל א קאפיטאַל פון 1000 דאָלער בריינגען 100 דאָלער ריוח און אין א צווייטען פאַל — 85 דאָלער ריוח. א בלל איז, אז גלייכע קאפיטאַלען גיבען גלייכע רוחים ביי אַנדערע גלייכע בעדינגונגען. (*) דער דורכשניט ליכער ריוח פון יעדע 1000 דאָלער וועט זיין 85 דאָלער יעהרליך. אויב דער דורכשניטליכער ריוח פון 1000 דאָלער זאָל זיין 100 דאָלער א יאָהר, וואָלט דאָך דעם אַרענדאטאָר גיט לוינען אַריינצור ברעקלען די צווייטע טויזענד דאָלאַר. אנשטאָט צו פערווענדען די צווייטע 1000 דאָלער אין א פאַרם און צו בעקומען בלויז 85 דאָלער לער ריוח, וואָלט דער אַרענדאטאָר בעסער אַריינגעברעקעלט די 1000 דאָלער אין וועלכען עס איז גיט אַנדער געשעפט. דאָרטען וואָלט ער דאָך ביי געוועהנליכע בעדינגונגען געקראָגען דעם גער וועהנליכען ריוח 100 דאָלער. ווען דער אַרענדאטאָר טחוט דאָס יא, איז א סימן, אז אויף אַן אַנדער אונטערנעהמונג וואָלט גיט געגעבען מעהר ווי 85 דאָלער א יאָהר ריוח אויף יעדע טויזענד

(*) זעה ענדע 12טע לעקציע. — א. ש. ז.

דאָלער. דער אייגענטימער פון דער ערד ווייסט דאָס גאנץ גוט און ער וועט שוין דעריבער זעהן, אז דער אַרענדאָטמאַן זאָל פאַר זיין גאַנצען קאַפיטאַל ניט קריגען פון דער פאַרם מעהר ווי צו 85 דאָלער ריוח אויף יעדע טויזענד דאָלער. די פאַרם גיט אָבער אויף דעם צוערשט אַריינגעברעקעלטען קאַפיטאַל מעהר ווי 85 דאָלער לער אויף יעדע טויזענד דאָלער. אָט דאָס נעהמט צו דער לענדל לאָרד אַלס רענטע. (*)

מיר זעהען, אז דער לעצטער קלאַס באַדענס בנוגע דער פרוכט באַרקייט, וואָס ווערט בעאַרבייט און די צולעצט אָנגעווענדעטע קאַפיטאַל און אַרבייט, גיבען ניט קיין רענטע. רענטע איז בלויז פאַרדאָן דאָן, ווען אונטער'ן אַקער ליגען באַדענס מיט פערשידענער ניט גלייכער פרוכטבאַרקייט, אָדער מיט אַ רייה, איינס שפעטער פאַר דאָס אַנדערע, אָנגעווענדעטע קאַפיטאַלען. די בעפעלקערונג ווערט אַלץ גרעסער. עס ווערט אַ דוחק אין תבואָה. מען מוז אָנפאַנגען צו בעאַרבייטען אַלץ ווייניגער פרוכטבאַרע באַדענס אָדער אין דעם זעלבען באַדען אַריינברעקלען אַלץ נייע קאַפיטאַלען און די רענטע מוז ממילא שטייגען.

די רענטע שטייגט, ווייל עס ווערט טייערער תבואה, אָבער ניט אומגעקעהרט. די רענטע פון זיך אַליין קען זיך ניט פערגרעסערען. די גרויס פון רענטע איז אָבהענגיג פון דעם מקח אויף תבואה. ווען דער מקח אויף תבואה שטייגט, פערגרעסערט זיך די רענטע. דער מקח פון תבואה, ווידער, שטייגט, ווייל מען מוז אָנווענדען אויף איהר פראָדוקציע אַלץ אַ גרעסערע מאָס אַרבייט, ווייל צור לייעב דער פערמעהרונג פון דער בעפעלקערונג מוז מען בעאַרבייטען אַלץ ווייניגער פרוכטבאַרע באַדענס. אויב די בעפעלקערונג זאָל

(*) ריקאָרדאָס געזעץ איז ניט נאָר בנוגע אַ שפעטערדיגער אינוועסט-מענט פון קאַפיטאַל, נאָר אויך בנוגע אַרבייט. עס קען אזוי פאַרמולירט ווערען: יעדע ווייטערדיגע אָנווענדונג פון אַרבייטס־קראַפט ברענגט אַלץ אַ קלענערן פראָפּיט.

ווען 10 אַרבייטער, למשל, בריינגען פראָפּיט פון 100, וועלען 20 אַרבייטער בריינגען אַ פראָפּיט פון 180 (די צווייטע 10 אַרבייטער בריינגען ניט 100 נאָר 80) און 30 אַרבייטער וועלען נאָר בריינגען אַ פראָפּיט פון 240 (ד"ה די דריטע 10 אַרבייטער בריינגען שוין ניט 80 נאָר 60).

ביים איבערגאַנג פון אַן עקסטענסיווער ווירטשאַפט צו אַן אינטענ-סיווער — ד"ה אַ ווירטשאַפט, וואו עס ווערט אויף דעמאָלטאָגאָגישע שטח לאַנד פערווענדעט מעהר און אַרבייט און קאַפיטאַל, שטייגט די רענטע.

זיך ניט נויטיגען אין נייע לעבענסמיטלען און ניט אָנפאַנגען צו קריגען אלץ א קלענערע מאָס תבואה פאר דיזעלבע מאָס אַרבייט און קאפיטאַל, ד. ה., אויב מען זאָל ניט צוטרעטען צו בעאַרבייטען אלץ ווייניגער פרוכטבאַרע באָדענס, וואָלט קיין רענטע ניט זיין.

ווען די לענדלאָרדס ווילען די רענטע זאָל שטייגען, ווענדען זיי אָן פערשיידענע מיטלען, דער מַקח פון תבואה זאָל שטייגען. אין דייטשלאַנד קעמפּפּען די גוטסבעזיצער, די רייכע אייגענטימער פון די פאַרמס, מען זאָל אַרויפלייגען גרויסע אָבצאָהלונגען אויף די אויסלענדישע תבואות. תבואות אין לאַנד ווערען דורך דעם ווייניגער, און אום צו דעקען די בעדערפנים אין אָט די נויטיגע לעבענסמיטלען, מוז מען אָנפאַנגען צו בעאַרבייטען ערגערע באָדענס און די דיפערענצירטע רענטע וועט שטייגען.

דער פרייז פון תבואה איז אָבער קיין מאָל ניט אָבהענגיג פון דער רענטע. אויב די גרויסע פאַרמערס וואָלטען אפילו קיין רענטע ניט געקראָגען, וואָלט דער פרייז פון די פאַרם פראָדוקטען אפילו אויף אַ האָר ניט פאַלען. די מאָס אַרבייט און קאפיטאַל, וואָס איז נויטיג צו פראָדוצירען די לעבענסמיטעל אויפ'ן ערגסטען באָדען, וועט דורך דעם ניט ווערען ווייניגער.

אין אַ גרויסען יקרות דאַרף מען ווייניגער ווי אלעמען בער שולדיגען די פאַרמערס. שולדיג אין דעם זיינען די יעניגע, וועלכע זעהן, עס זאָל זיין ווייניגער לעבענסמיטעל פראָדוקטען אין לאַנד. עס איז אמת, אז די פאַרמערס פראָפּיטירען דערפון ניט ווייניג, אָבער זיי קריגען זייער פראָפּיט דורך די ספּעקולאַציעס פון אַנדערע. צום סוף ווילען מיר ציהען די אויפּמערקזאַמקייט איבער דעם משונה/דיגען באַראַקטער פון רענטע.

אַ גרויסע רענטע איז ניט אַ סימן, אז די געזעלשאַפט איז נוט אין מעמד. דוקא פערקעהרט — וואָס שווערער די געזעלשאַפט אַרבייט, וואָס מעהר שווייס זי פערווענדעט אויף חיונה, אלץ גרעסער איז די רענטע. און פערקעהרט. ווען די געזעלשאַפט בער קומט ליכט איהר חיונה, מיט ווייניג מאַטערנים, ווען זי בעאַרבייט בלויז די פרוכטבאַרע באָדענס פון ערשטען זאָרט — האָבען די לענדלאָרדס ניט קיין הכנסה און וואָלטען מווען, במחילה, אליין, בכבודם ובעצמם, האָרעווען אויף חיונה. רענטע איז פאַראַן ניט דעריבער, ווייל דער באָדען איז בכלל פרוכטבאַר און רייך, נאָר דעריבער, ווייל ער איז אויך ניט אזוי פרוכטבאַר. אויב דער באָדען ניט יאָ רענטע און די לופט און ליכט ניכען ניט קיין רענטע

איז דאָס ניט אַ מעלה פון באַדען, אַ סימן פון זיינע בעסערע איי-גענאַשפּטען, נאָר אַ בעווייז. אַז דער באַדען האָט ער גערע אייגענשאַפּטען פון לופט, ליכט און וואַסער. דאָס איז אַ חסרון פון באַדען. דאָס בעווייזט אונז, אַז די לופט און ליכט זיינען אַומעטומט, פּרוכטבאַר און זיינען דאָ בשפּע, דעם דער באַדען איז ערטערווייז ערגער און גאנץ בעשרענקט. וואָלט די ליכט, די לופט, דאָס וואַסער אויף געהאַט אָט די שלעכטע אייגענשאַפּטען, די חסרונות, וואָלטען זיי אויף געווען אַ קוואַל פאַר רענטע.

רענטע קריגט מען ניט בלויז דורך דעם, וואָס די פּרוכטבאַר-קייט, איז פּערשידען, נאָר אויך דורך דעם, וואָס די לאַגע פון באַדען איז פּערשידען.

עס איז לייכט צו פּערשטעהן, אַז יענע פאַרמס, וועלכע ליגען נאָהענט צו די מערק, צו די גרויסע צענטערס בריינגען פאַר די זעל-בע אַרבייט און קאַפיטאַל אַ סך מעהר תבואות, ווי יענע, וועלכע ליגען ווייט פון די מערק. אין די ווייטע פּערליגענע פאַרמס קאָסט דאָך אַ סך אַרבייט און קאַפיטאַל ביז וואַנעט מען שטעלט צו די פאַרטיגע תבואות צום מאַרק. ווען די פאַרמס, וועלכע האָבען ניט נאָהענטע מערק אַרום זיך, דעקען די הוצאות, טאָ גיבען מאַחמאָ די מעהר געהנטערע פאַרמס אַן איבערפּלוס — אַ רענטע. עס איז איבעריג צו דערמאָנען, אַז אַלץ וואָס מיר האָבען דאָ געזאָגט בנוגע לאַנדווירטשאַפּט פאַסט זיך אויך בנוגע בערגבו-והרומה.



זעכצהנמע לעקציע

די מעטאָדען אין דער וויסענשאפט בכלל און אין פאליטישער עקאנאמיע בפרט.

די מדות, ווי אזוי די תורה ווערט געדרשה'ט; צוויי וועגען צו דער גרונדען א וויסענשאפטליכען אמת; פרט וכלל, אינדוקציע, כלל ופרט, דעדוקציע; די פערשידענע ווירקענדע קרעפטען פון א געזעלשאפטליכער ערשיינונג; די אינדוקטיווע מעטאָדע אין פערבונדען מיט'ן אַרמ און מיט דער צייט, די דעדוקטיווע מעטאָדע — ניט; געזעצען אין דער נאָט טור און אין דער געזעלשאפט; די דעדוקטיווע מעטאָדע ביי דוד ריי קאָרדאָ און די אנדערע קלאַסיקער; עגאָאיזם און פרייע קאָנקורענץ אַלס די אויבאָנגס פונקטען פאַר ריקאָרדאָ'ס מעאַריען; דער בעסטער מידעל ווי צו קומען צו א וויסענשאפטליכען אמת; א פערזוך צו ער-קלעהרען ריקאָרדאָ'ס געזעץ מיט דעם „מינימום געזעץ“ פון ליבכיך; דער נאָטור-פאַקטאָר אין דער אינדוסטרי, און אין לאַנדווירטשאַפט; די אורזאַך פאַר וואָס די קאָנצענטראַציע פון קאַפיטאַל שפּילט אין דער אינדוסטרי א גרעסערע ראָליע, ווי אין אַגריקולטור.

קינדווייז, אין חדר, האָבען מיר געהאַט אויסצושטעהן ניט ווייניג צרות פון רבין, איבער די מדות, ווי אזוי די תורה ווערט געדרשה'נט. אונזערע קינדערשע מחות זיינען נאָך ניט געווען רייף צענוג צו פערשטעהן אזעלכע האַרבע ענינים, ווי היקש, גזירה שוה, כלל ופרט, פרט וכלל א. א. וו. מיר פלעגען אַפילו רבי ישמאל'ס דרייצעהן מדות איבער'חזר'ן יעדען טאָג אין דאוונען, אָבער מיר מוזען מודה זיין, אז מיר האָבען זיי ווייניג וואָס פערשטאַנען. שפעטער, אין די יאָהרען פון „שטורם און דראַנג“, ווען מען האָט בעטראַכט די אידישע למודים אַלס א מניעה צום אַללגעמליכען פראָגראַם, האָט מען איבערהויפט חוץ געמאַכט פון רבי ישמאל'ן און זיינע מדות.

אין אמת'ן שטויסט זיך יעדער וויסענשאפטליך דענקענדער מענש גאַנץ אָפּט אָן אויף די מדות פון דער תורה, אָדער, ווי די מאָדערנע געלעהרנטע רופען עס אָן, די מעטאָדען פון דער וויסענשאַפט.

איבער א פאַר פון רבי ישמאל'ס מעטאָדען דיסקוטירט מען ניט ווייניג צווישען די געלעהרטע. אין דער פאליטישער עקאנאָ-

מיע שפיעלען זיי א גרויסע ראָליע און מיר האַלטען, אז עס וועט דוקא איצט, בשעת מיר לערנען ריקארדאָס רענטע טעאָריע, זיין די צייט, ווען מיר זאָלען זיך אויף די מעטאָדען, אָדער די מדות, אָבשטעלען אויספיהרליכער.

אויף צווייערליי וועגען קען מען דערגרייכען א וויסענשאַפֿט־ליכען אמת. מען קען צוטראַכטען צו געוויסע ערשיינונגען אָדער פאסירונגען אָהן א פארטיגען געדאַנק, אָהן אן אויסגעארבייטע טעאָריע, און אָביעקטיוו בעטראַכטען די איינצעלהייטען, די פרטים פון די ערשיינונגען. און ווען מען האָט שוין צונויפגעקליבען און סאָרטירט די פרטים, פיהרט מען אַרויס א כלל, אן אלגעמיינע טעאָריע. דאָס איז דער דרך פון פרט וכלל, אָדער די איינציק־ס־טויזע מעטאָדע פון פאָרשען.

מען קען אויך פריהער אויפבויען א טעאָריע אין מוח, דורך שכל'דיגע סברות און השערות דערגעהן ביז א געוויסע הנחה און ווען אָט די הנחה איז אויסגעארבייט, הויבט מען לויט איהר אָן צו בעטראַכטען די ערשיינונגען אין פאסירונגען, וואָס מען וויל אויספאָרשען. דאָ האָט מען פריהער דעם כלל און דערנאָך דעם פרט. אין דער וויסענשאַפֿט איז דויער דרך פון פאָרשען בעוואוסט אונטערן נאָמען: די דע דו סטויזע מעטאָדע.

אום, א שטייגער, צו פערשטעהן דעם ענין פון געלד, זיין אויפ־גאבע אין אונזער לעבען, קענען מיר דאָס טהאָן אויף צווייערליי אופנים. מיר קענען זיך גאנץ גענוי צוקוקען צו די מסחרים, וואָס ווערען דורכגעפיהרט אין היינטיגע צייטען, ווי אזוי מען האָט געהאָנדעלט אַמאָל, וועלכע אַרטיקלען עס האָבען געדינט אלס געלד א.א.וו. פון די אלע קאלטע, ניט איינגענומענע בעטראַכטונגען קען מען קומען צו אן אלגעמיינעם שלום איבער דעם צוועק פון געלד, זיין נוצען און בעדייטונג.

עס איז אויך מעגליך, מיר זאָלען אפריהער זיך אין מוח אויס־קלעהרען וואָס עס איז אזוינס געלד, אויסארבייטען א געוויסע השערה און דערנאָך אָנפאנגען צו בעטראַכטען די ערשיינונגען, נעמענדיג אַלס אויסגאַנגס־פונקט אָט די אויפגעשטעלטע השערה. עס פערשטעהט זיך, אז ביי דער אָנווענדונג פון דער אינדוקט־טיווער מעטאָדע דאַרף מען נישט פערשטעהן, ווי אזוי צו קלייבען די פאקטען און די פאסירונגען, ווי זיי צו זאָרטירען און ווי צוציהען געוויסע שליסען. און פארקעהרט, ביי דער אָנווענדונג פון דעם דערוקטיווער מעטאָדע דאַרף מען אויך פריהער האָבען אין זינען

געוויסע פאקטען און בעאבאכטונגען. אלע אבסטראקציעס זיינען געבויט אויף דער ווירקליכקייט. אונזערע געדאנקען זיינען ניט אנדערש ווי א רעזולטאט פון די איינדרוקען, וואָס מיר קריגען פון דער אויסערליכער וועלט. עס איז אָבער אַ גרויסער אונטערשייד, צו די טרוקענע פאקטען אָדער פאסירונגען בילדען דעם יסוד פון א געוויסער טעאָריע, אָדער די השערות פון פאָרשער.

אינדוקציע איז מעהר געבויט אויף בקיאת.

דערוקציע איז מעהר געבויט אויף חריפות.

אן ארכיטעקטאָר קען מאַכען אַ פּלאַן פאַר אַ הויז אויף צוויי ערליי אופנים. ער קען מאַכען דעם פּלאַן נאָך דעם, ווי ער וועט נוט בעטראַכטען די ציגעל, די שטיינער, די האָלץ און דאָס גאַנצע אנדערע מאַטעריאַל, וואָס ער האָט אין זיין רשות און אַט אין הסכם מיט דעם מאַטעריאַל מאַכען דעם פּלאַן פון הויז.

ער קען ווידער פריהער זיך אויסארבייטען אַ פּלאַן, ווי דאָס הויז דאַרף ער פֿי שכל זיין געבויט און דערנאָך אונטערזוכט ער דאָס מאַטעריאַל. אויב דאָס מאַטעריאַל וועט זיך ניט פאַסען פאַר זיין פּלאַן און ער וועט עס ניט קענען דורכפיהרען, הייסט נאָך ניט, אז ער האָט שלעכט דעם פּלאַן געמאַכט. עס וועט נאָר הייַסען, אז אונטער אַט די אומשטענדען, ביי אַזוינע און אַזוינע שטיינער און ציגעל איז דער פּלאַן ניט דורכפיהרבאַר. ביי דער אינדוקטיווער מאָדע, דאָס אַרויספיהרען דעם כלל אויף דעם סמך פון פרטים, מוז דער כלל זיין אין פולען הסכם מיט די פרטים, ער טאָר די פרטים ניט סותר זיין (פרט וכלל אין בכלל אלא מה שבפרט).

ביי דער דערוקטיווער מעטאָדע איז דאָס לאו דוקא. דער כלל דאַרף דאָ ניט זיין אין הסכם מיט אלע פרטים, ער איז נור דער תמצית, דער אבסטראַקט פון די פרטים אין אלגעמיין. יעדער פרט בעי זונדער דאַרף ניט אין אלע פונקטען זיין וועדליג דער כלל פער-לאַנגט. יעדער פרט קומט פאַר אונטער אנדערע בעדינגונגען, אָבער דער כלל אלס אַזעלכער רעכענט זיך בלויז מיט דעם, וואָס עס איז כאַראַקטעריסטיש פאַר אלע פרטים.

אַ געוועלשאַפטליכע ערשיינונג איז אַ רעזולטאַט פון פיעל פערשידענארטיגע סבות און אורזאַכען, וועלכע ווירקען ניט אלע מאָל צוזאַמען אין אַ ייַן ריכטונג. די ווירקענדע קרעפטען, וועלכע בעשאַפֿען אַ געוויסע ערשיינונג, שטויסען זיך אָפטמאָל צוזאַמען, זיינען זיך סותר און שטערען איינע דער אנדערער. אַנ-

דערע מאָל, פערקעהרט, האלט איין אורזאכע אונטער די צווייטע און ביידע אורזאכען ווערען אויף דעם אופן ווירקזאמער, העפטי-גער. טיילמאָל איז איין אורזאך אָדער קראפט גובר די צווייטע, שטופט איהר אָב און רופט אליין אַרויס אַ געוויסע ערשיינונג. עס טרעפט אויך, אַז איין קראפט ווערט אָבגעשוואַכט דורך אַ צוויי-טער קראפט אָדער ביידע קרעפטען ווערען פערניכטעט און פערליר-רען זייער ווירקונג. יעדע פאַסירונג איז א פועל יוצא פון פער-שידענע בעדינגונגען, וועלכע פלעכטען און פלאַנטערן זיך צו-זאַמען.

דער וואָס ווענדעט אָן די אינדוקטיווע מעטאָדע, וועט אַט די אַלע בעדינגונגען גוט שטודירען און די שלוסען, צו וועלכע ער וועט קומען, וועלען זיין געגרינדעט אויף די בעדינגונגען, וועלכע ער האָט דאָ אויסגעפאַרשט. ער וועט שטענדיג צו זיין כלל צו-לייגען די ווערטער: אויפ'ן סמך פון די און די בעדינגונגען בין איך געקומען צו אַזא און אַזא כלל. אין אן אנדער צייט, אָדער אין אנאנדער אָרט, אונטער אנדערע בעדינגונגען, וועט ער אויב-שטעלען אנדערע כללים. די כללים, וועלכע ווערען אויפגעשטעלט דורך דער אינדוקטיווער מעטאָדע, זיינען פערבונדען מיט דעם אָרט און דער צייט.

דער אָנהענגער פון דער דערוקטיווער מעטאָדע איז גיט פער-בונדען מיט'ן אָרט און מיט דער צייט, ער שטעלט זיך גיט אָב אויף די ספעציעלע בעדינגונגען, וואו די פאַסירונג אָדער ערשיי-נונג קומט פאַר. ער גיט אן אבסטראַקטען כלל, וואָס האַלט אויס אונטער אַלע אומשטענדען אין אלגעמיין, אָבער איז קיין מאָל גיט פינקטליך אין אַלע איינצעלהייטען.

אום דאָס געזעץ, אָדער כלל, זאָל זיין פינקטליך אויסגעהאַל-טען, דאַרף איך עס האָבען אין אַזא אַטמאָספערע, וואו די אַלע געגענווירקונגען זאָלען אויסגעמידען ווערען, אַזוי ווי עס טהוט דער נאַטור פאַרשער.

אויך די נאַטור געזעצען קומען גיט פאַר אין א ריינעם צו-שטאַנד. יעדעס נאַטורגעזעץ קען האָבען א סך שטערונגען, וועלכע לאָזען איהם גיט ערשיינען אַזוי ווי עס בעדאַרף צו זיין. לויט דעם גראַוויטאַציאָנס געזעץ*) צ. ב. דאַרפֿען אַלע זאַכען — א שטיק אייזען ווי א געזענפֿעדער — פאַלען צו דער ערד מיט

(*) דאָס געזעץ, אַז אַלע קערפער ווערען צוגעצויגען צו דער ערד.

דער זעלבער געשווינדקייט. פאקטיש איז אָבער ניט אזוי. א שטיק איינען אָדער א שטיק בליי פאלט געשווינדער אויף דער ערד, ווי א געזענפּעדער, וועלכער ווערט פון ווינד פערטראָגען.

איז דען אָבער דערפון געדונגען, אז דאָס געזעץ פון גראַ-וויטאַציע איז ניט ריכטיג? עס הויבט זיך גאָר ניט אָן! דאָס געזעץ איז געוויס ריכטיג. עס איז נאָר פאַראַן א שטערונג, וואָס לאָזט דעם געזעץ ניט דורכגעפיהרט ווערען אין א ריינער פאַרמע. אין אונזער פאל שטערט דאָ די לופט. די בעוועגונגען פון דער לופט דערלאָזען ניט, אלע קערפער זאָלען מיט א גלייכער געשווינד-קייט צוגעצויגען ווערען צו דער ערד.

אויב מיר ווילען, אז יעדעס נאטור געזעץ זאָל ערשיינען אין זיין ריינער פאָרם, מוזען מיר בעזייטיגען די אלע מניעות, די אלע הינדערניסען. אויב מיר ווילען, אלע קערפער זאָלען גלייך צו געצויגען ווערען צו דער ערד, מוזען מיר קודם כל בעזייטיגען די לופט.

ביי געזעלשאפטליכע געזעצען איז דאָס נאָך מעהר קאָמפלי-צירט, מעהר פערוויקעלט. מיר האָבען דאָ צו טהון מיט מענשען און ניט מיט זאכען. יעדעס געזעץ פון געזעלשאפטליכען לעבען בעגעגענט מעהר הינדערניסען, מעהר שטערונגען און קען דעריבער זעלטענער געזעהן ווערען אין א ריינער פאָרם.

די דערוקטיווע מעטאָדע האָט נאָר איהר אויפגאבע צו ערקלעה-רען, ווי אזוי עס וואָלט דאַרפֿען זיין, ווען די אָדער יענע ערשיינונג וואָלט פאַרקומען אין אן אטמאָספערע, אונטער אזוינע בעדינגונ-גען, וואו קיינע שטערונגען זיינען ניט פאַראַן.

דוד ריקארדאָ, דער שאַרפזיניגסטער עקאנאָמיסט פון אלע צייטען, ווי אַלע זיינע חברים די קלאַסיקער*), איז געקומען צו די עקאנאָמישע געזעצען אויף א ריין דערוקטיווען וועג. ער האָט גענומען אלס אן אויסגאנגס-פונקט דעם עגאָאיזם פון אַ מענשען, וועלכער האָט נאָר זיך אין זינען, און אונזער געזעלשאפט, וואו עס הערשט פרייע קאָנקורענץ, וואו יעדער איינער קען טהון וואָס ער וויל און קען אויסקלייבען די מיטלען פאַר זיין חינח לויט זיין אייגענעם פערלאַנג. און אַט אויפ'ן עגאָאיזם פון מענשען און

(*) אַדאָם סמיט, דוד ריקארדאָ און מאַלטוס ווערען פאַרעכענט אלס די קלאַסיקער פון פאליטישער עקאנאָמיע.

דער פרייער קאָנקורענץ פון דער געזעלשאַפֿט האָט ער געבויט די געזעצען.

זוי אזוי קומט דוד ריקארדאָ צו דער טעאָריע, אז דער ווערט פון יעדען פראָדוקט ווערט אויסגעמאָסטען מיט דער אַרבייטס־קראַפֿט, וואָס איז אין פראָדוקט פערטהון? אויף אַ ריין דערוס־טיווען אופן. „אויב — ערקלעהרט ריקארדאָ — אויב אַ קלייד, לאָמיד זאָנען, וואָס ענטהאַלט אין זיך 20 שעה אַרבייט, וועט אויס־געביסען ווערען אויף אַ פּאַר שיף, וואָס ענטהאַלט אין זיך נאָר 10 שעה אַרבייט, וועט דאָך קיינער ניט וועלען ווערען אַ שניידער. אלע וועלען בעסער אויסקלייבען שוסטעריי פאַר זייער בעשעפֿטיגונג. און פערקעהרט, אויב די אַרבייט פון אַ שניידער זאָל ווערען געשאַצט העכער, ווי די אַרבייט פון אַ שוסטער, וועלען אלע שוס־טערס וואַרפען זייער מלאכה און ווערען שניידערס. אום עס זאָל זיין אַ געוויסע גלייכגעוויכט צווישען די פערשידענע בעלי מלאכות, פון איין מלאכה זאָל ניט זיין צופיעל און פון דער צווייטער צו ווייניג, האָט זיך פון זיך אליין געמוזט אויסאַרבייטען אַ געוויסער מיטעלוועג. עס האָט פון זיך אליין זיך רעגולירט די צאָהל בעלי מלאכות פון יעדען צווייג.

דורך וועלכע סברות קומט דאָ, כּון, ריקארדאָ צו זיין ווערט טעאָריע? דורך דער סברא, אז יעדער מענש וויל זיך פערלייכטערען זיין לעבען און אז יעדער מענש קען זיך אויסקלייבען יעדע מלאכה, וועלכע ער וויל נור.

אויפֿ'ן זעלביגען דערוקטיווען וועג קומט ריקארדאָ צו דער טעאָריע פון אַרבייטס־לוי (דער אַרבייטס־לוי דאָרף צו־פרידענשמעלען די נויטווענד־גסטע בעדערפֿנישען פון אַר־בייטערס לעבען). אויב די אַרבייטער זאָלען קריגען וויי־ניגער, וויפיעל זיי דאַרפען האָבען אויף זייער חיונה — בטעם'ט ריקארדאָ — וועלען זיי זיין קראַנק, ניט חתונה האָבען, ניט האָבען קיין קינדער און דער פועל יוצא וועט זיין, אז די אונטערנעהמער וועלען מיט דער צייט ניט קריגען די נויטיגע אַרבייטס־קראַפֿט. זאָלען ווידער די אַרבייטער קריגען מעהר וויפיעל זיי דאַרפען אויף זייער חיונה, וועלען זיי צו פריה חתונה האָבען, בריינגען צופיעל קינדער אויף דער וועלט און דער סוף וועט זיין, אז די אַרבייטס־קראַפֿט וועט ווערען זעהר ביליג, מען וועט פאַר איהר צאָהלען אַ סך ווייניגער, וויפיעל עס איז נויטיג דורכצוקומען. מיט דעם זעלבען געדאַנקען נאָנג האָט ער

אויפגעשטעלט דאס געזעץ, אז גלייכע קאפיטאלען גיבען גלייכע פראפאָרטען.

עס איז דאָ לייכט צו זעהן, אז די אלע געזעצען קענען נור עקזיסטירען אין אַ געזעלשאַפט, וואו עס זיינען ניטאָ שטערונגן גען אין'ס מענשענס האַנדלונגען און וואו עס איז נאָר פאַראַן איין מאָטיוו אין דעם מענשענ'ס טעטיגקייט — דער עגאָאיסטישער מאָטיוו.

מיר ווייסען אָבער, אז די ווירקליכקייט איז נאָר ניט אזא, ווי ריקארדאָ שטעלט אונז פאַר. אויסער דעם עגאָאיזם זיינען נאָך פאַראַן אַנדערע מאָטיווען אין מענשענ'ס נשמה. עס הערשען גער וויסע מנהגים, טראַדיציעס, געוויסע זיטען. אַ מענש קען אַמאָל זיך אָבזאָגען פון דער אָדער יענער בעשעפטיגונג, אָדער מלאכה אויס ריינע עטהישע, עסטעטישע און אַנדערע מאָטיווען. אויך די פרייע קאָנקורענץ ווערט בעשרענקט דורך מאָנאָפאָלען, טראַסטען, פרווילעגיעס און עהנליכע שטערונגען. אין עצם גענומען זיינען די געזעצען ריכטיג, זיי האַלטען בכלל אויס. אין יעדען בעזונדערן פרט אָבער איז פאַראַן אַ געוויסע מניעה, וואָס לאָזט ניט דעם געזעץ דורכגעפיהרט צו ווערען אין דער ריינער פאָרם.

די פערטערע פון דער אינדוקטיווער מעטאָדע נעהמען אין אַכט ניט נאָר דעם עגאָאיזם און די פרייע קאָנקורענץ. נאָר די אלע אַנדערע נייגונגען אין דעם מענשליכען לעבען. זיי וועלען אַ חוץ די פרייע קאָנקורענץ אויך נעהמען אין אנבעטראַכט די געוואָהנ-הייטען, די נייגונגען פון די מענשען צו דער אָדער יענער אַרבייט, די פאַמיליען אָנגעלעגנהייטען, דעם יחוס, אָן וועלכען מענשען האַלטען זיך א. אַז. וו., א. אַז. וו.

דער בעסטער מיטעל ווי צו עררייכען אַ וויסענשאַפטליכען אמת איז זיך צו בענוצען מיט ביידע מעטאָדעס, מיט דערוקציע און אינדוקציע.

בולט'ער ווי אומעטום זעהט זיך ביי ריקארדאָ'ן אַרויס די דערוקטיווע מעטאָדע פון דענקען אין דעם געזעץ: דער ניי אריינגעבראָקטער קאפיטאַל קען ניט בריינגען אזא גרויסען פראָצענט ריוח, ווי דער קאפיטאַל, וואָס איז אָנגעווענדעט געוואָרען פריהער אויף דעמאָלביגען פאַרם. ריקארדאָ העגרינדעט דאָס געזעץ, ווי מיר האָבען געזעהן אין פאָריגעו קאפיטעל, מיט דעם דאָייגען חריפות'ן געדאַנק: אויב דער צווייטער קאפיטאַל זאָל קענען בריינגען אַזא פראָפאָרט ווי דער ערשטער, וואָלט מען דאָך קיין מאָל ניט

דארפֿען פֿערגרעסערען דעם שטח לאַנד. אנשטאט צו פֿערנרע-
סערען די שטיק לאַנד, וואָס ליגט אונטער'ן אַקער, וואָלט מען דעם
זעלביגען קאָפּיטאַל, וואָס מען בעדאַרף אַריינברעקלען אויף דעם
נייעם באָדען, בעסער אַריינגעגעבען אין דעם פֿריהערדיגען באָדען.
דער געדאַנק איז אויסערגעווענהליך שעהן, חרופות'דיג, אָבער
ער איז נישט מעהר ווי אַ שאַרפֿזיניגער איינפֿאַל, וואָס דאַרף נאָך
בעפעסטיגט ווערען מיט פֿאַקטען פֿון עקאָנאָמישען לעבען.

מיר פֿון אונזער זייט קענען ריקארדאָס כלל ערקלעהרען מיט
אַ נאַטור געזעץ, וואָס דער בעריהמטער אַגריקולטור כעמיקער
יוס טוֹס פֿאָן ליב יך האָט אויפֿגעשטעלט.

דאָס געזעץ איז בעוואוסט אונטערן נאָמען: דאָס מינימום
געזעץ פֿון ליב יך.

יעדע פֿלאַנץ, אויב זי זאָל קענען לעבען, מוז האָבען אלס איהר
נאהרונג אַ געוויסע צאָהל כעמישע עלעמענטען: קוילען-שטאָף,
זויער-שטאָף, וואסער-שטאָף, שטיק-שטאָף, פֿאָספֿאָר, שוועבעל,
קאלי, קאלף, אייזען און מאַגנעזיום. דערצו זיינען פֿאַראַן נאָך אַ
פֿאַר עלעמענטען, וועלכע שפּיעלען אַ קלענערע ראָלע אין'ס עקזיס-
טענץ פֿון דער פֿלאַנץ.

אַט די אַלע אויסגערעכענטע עלעמענטען זיינען דורכאויס
נויטיג. אויב עס פֿעהלט אַפּילו נאָר איין עלעמענט, מעגן די
איבעריגע עלעמענטען זיין אין זעהר אַ גרויסער מאָס, קען די פֿלאַנץ
נישט לעבען. ווען עס פֿעהלט, לאָמיר אָנגעהמען, פֿאָספֿאָר אָדער
קאלי מוז דער פֿלאַנצליכער אָרגאַניזם געהן צו גרונד, אפּילו ווען
זויער-שטאָף, שטיק-שטאָף, קוילען-שטאָף און אַלע אַנדערע עלע-
מענטען זיינען פֿאַראַן אַ סך מעהר, וויפּיעל זיי זיינען נויטיג. איין
עלעמענט קען נישט פֿערבייטען אַ צווייטען עלעמענט. און נישט נאָר,
ווען דער עלעמענט פֿעהלט אין גאַנצען. אויב ער איז אפּילו נאָר
פֿאַראַן אין אַ נישטגעניגערער מאָס, קען אויך די פֿלאַנץ זיך נישט
ענטוויקלען.

„די גרויס פֿון דעם שניט — האָט ליב יך אויפֿגעשטעלט אַ
געזעץ — היינט נישט אָב פֿון די עלעמענטען, וועלכע זיינען דאָ אין
מאָקסימום, נאָר פֿון די עלעמענטען, וועלכע זיינען פֿאַראַן
אין מינימום.“ דער עלעמענט, וועלכער איז פֿאַראַן אין דעם באָ-
דען, וואו די פֿלאַנץ זיצט, ווייניגער ווי אַלע אַנדערע עלעמענטען,
ער כעשטימט דאָס וואָסען פֿון דער פֿלאַנץ.

אָט דאָס דאָזיגע געזעץ קען אויך אָנגעווענדעט ווערען בנוגע דער פראָדוקציע.

ווי כיר ווייסען, נעהמען אין יעדער פראָדוקציע אנטייל דריי פאקטאָרען: נאטור, ארבייט און קאפיטאַל. מען מוז, ערשטענס, האָבען נאטירליכע קרעפטען און מתנות, ווי דער באָדען, לופט, ליכט, וואַסער, ווינטען א. א. וו. מען מוז, צווייטענס, האָבען מענשליכע ארבייטס־קראַפט, און, דריטענס, מוזען זיין אינסטרומענטען, מאַט־שינעס און אויך מזומנה געלד. פעהלט עס איינער פון די דריי פאקטאָרען, ווען עס איז, למשל, ניטאָ קיין ארבייטס־קראַפט, מעג די נאטור זיין זעהר רייך, מעגען אויך זיין גרויסע קאפיטאַלען — וועט גאָר ניט אַרויסקומען. דאָס גלייכע, ווען די נאטור איז זעהר אַרעם. ביי אן אַרעמער נאטור איז אונמעגליך א גרויסע בליהענדע פראָדוקציע, אפילו ווען עס איז פאַראַן א סך ארבייטס־קראַפט און גענוג קאפיטאַל.

יעדע פראָדוקציע מוז האָבען א קאמבינאַציע פון אלע דריי פאקטאָרען. ווען די נאטור איז זעהר אַרעם און איז דער מינימום פאקטאָר, וועט דער ערפאָלג פון דער פראָדוקציע זיין אַבהענגיג פון דער נאטור. ווען ארבייטס־קראַפט איז פאַראַן ווייניג אין פער־העלטנים צו נאטור און קאפיטאַל, וועט זי, די ארבייטס־קראַפט, בעשטימען דעם ערפאָלג פון דער פראָדוקציע.

אז מען טהוט אריין א קאפיטאַל אין א קרעע בתולה, אין א יונג־פֿרויבאָדען, וואו די נאטור־קרעפטען זיינען גאָך ניט אויסגע־שעפט, וועט די פרוכטבאַרקייט פון שניט זיין מעהר אַבהענגיג פון די אנדערע פאקטאָרען, פון ארבייט און קאפיטאַל, ווי פון דעם נאטור־פאקטאָר, ווייל די נאטור איז אין אזא פאל ניט דער מינימום־פאקטאָר. ווען מען מאכט אָבער שוין א צווייטע אינוועסטמענט, ווען מען גיט אריין וואָס ווייטער אלץ נייע קאפיטאַלען, ווערט דאָך די נאטור אויסגעשעפט, אַרעמער און ווערט וואָס ווייטער אלץ מעהר דער מינימום פאקטאָר. עס מוז קומען א צייט — ווען די נאטור איז שוין אין גאַנצען אויסגענוצט, — אז וויפיל קאפיטאַל און ארבייט מען זאָל ניט אַריינטהאָן, וועט די הכנסה זיך ניט פֿערגרעסערען, ווייל, ווי געזאָגט, די פראָדוקציע איז אַבהענגיג פון דער קאמבינאַציע פון א ל ע ד ר י י פ א ק ט א ר ע נ. וואָס מעהר דער באָדען אלס א נאטור־פאקטאָר ווערט אויסגענוצט, אלץ מעהר מוז ער ווערען דער מינימום־פאקטאָר און אלץ ווייניגער ריוח קענען בריינגען די אלץ מעהר נייע אַריינגעברעקעלטע קאפיטאַלען.

ניט בלויז דער אַריינגעבראָקטער קאָפיטאַל בעשטימט די פֿרוכט־
באַרקייט פֿון דער פֿאַרם־פֿראָדוקציע, נור אויך די נאַטור, דער
באָדען.

דערמיט ערקלערט זיך אויך, וואָס די קאָנצענטראַציע פֿון
קאָפיטאַל איז אין אַנריקולטור ניט אַזוי מעגליך, ווי אין אינדוסטרי.
אין אַנריקולטור שפּילט דער באָדען (די נאַטור) אַ גרעסערע
ראָלע, ווי אין אינדוסטרי. די נאַטור איז אין די מעהרסטע פֿאַלען
דער מינימום פֿאַקטאָר. אין דער אינדוסטרי, וואו דער עיקר איז
אַרבייט און קאָפיטאַל, איז די נאַטור ניט אַזוי וויכטיג, זי קען קיין
מאָל ניט זיין דער מינימום פֿאַקטאָר. דער מינימום פֿאַקטאָר איז
אַרבייט אָדער קאָפיטאַל. דאָס צוגעבען פֿון אַרבייט און קאָפיטאַל
קען דעריבער פֿערגרעסערען דעם פֿראָפּיט. אין לאַנדווירטשאַפֿט
איז דער מינימום פֿאַקטאָר גאנץ אָפּט די נאַטור און דער צוגאָב
פֿון אַרבייט און קאָפיטאַל קען דעם שניט ניט פֿערגרעסערען, כּיין
דען די נאַטור פֿאַקטאָרען הערען אויף צו זיין אין מינימום.



זיעבצהנטע לעקציע

דיפערענצירטע און אבסאלוטע רענטע.

ריקארדא'ס אויפטאן בנוגע דער רענטע טעאריע; די אונצופרידענקייט פון די לענדלארד'ס מיט ריקארדא'ס טעאריע; שעפפלע'ס ארגומענט קער גען ריקארדא'ס טעאריע; שעפפלע'ס טעות; דער אונטערשייד צווישן שטען האנדלאר פון א פראפעסיאנעלען מענשען און רענטע; דער אונטערשייד צווישן די סחורות, וואס ווערען פראדוצירט אויפ'ן לאנד און אנדערע פראדוקטען; די ארגומענטען פון ראדבערטס יאגעצאוו און קער; דער עצם פון דער טעאריע און די סברות, וועלכע פיהרען צו איהר; מארקס'עס הסכמה צו דעם עצם פון דער טעאריע; אבסאלוטע רענטע; דער גרויסער אונטערשייד צווישן דיפערענצירטע רענטע און אבסאלוטע רענטע בנוגע דעם פריז פון תבואות.

ריקארדא'ס רענטע טעאריע איז איינע פון די טייערסטע פערל אין דעם קרוין פון דער וויסענשאפט. דורך דער דאזיגער טעאריע איז געווארען אויפגעקניפט דער פלאנמער, דער פערדרעהטער מעכאניזם פון די אופנים, ווי אזוי די הכנסה פון דער געזעלשאפט ווערט צוטיילט צווישן די פערשידענע קלאסען.

איינציגע געדאנקען זיינען שוין ארויסגעזאגט געווארען ביז ריקארדא. ריקארדא האט אבער די דאזיגע געדאנקען סיסטעמאטיזירט, אויסגעקליבען די געזונדע פון די ניט געזונדע און שטראך ביט אין איין אלגעמיינע אינהייטליכע לאגישע סיסטעם, דורך וועלכען עס ווערען מערקווירדיג גוט בעלויכטען און ערקלערט פער-וויקעלטע ערשיינונגען אין דער באלעבאטישקייט פון פאלק.

דער הויפט סקעלעט פון'ס גאנצען ווירטשאפטליכען ארגאניזם איז געווארען דורך ריקארדא קלאר אויסגעפארשט און אנאליזירט פערנאנדערנע-לידערט. די שפעטערדיגע געלעהרטע איז גור אויסגעקומען אויספיהרליכער זיך אבצושטעלען אויף איינציגע בעזונדערע ארגאנען, וואו ניט וואו מאכען א הגהה, אנווייזען אויף א טעות, אבער אין גרויסען און גאנצען איז ריקארדא'ס טעאריע ניט אבגעשוואכט געווארען.

פערשידענע עקאנאמיסטען, איבערהויפט די פארשטעהער פון די לענדלארדס, זיינען געוועהנליך זעהר אונצופרידען מיט ריקארדא'ס טעאריע פון דיפערענצירטע רענטע. זיי זיינען אונצופרידען,

ווייל ריקארדאָ האָט אויפגעדעקט דעם פאראזמיטשען לעבען פון די לענדלאָרדס. די לענדלאָרדס זיינען, לויט ריקארדאָ'ס טעאָריע, דער איינציגער אוכל ואינו עושה'דיגער קלאַס. זיי קריגען זייער הכנסה ניט ווייל זיי טהוען עפעס, ווייל זיי אונטערנעמען עפעס, נאָר פשוט דערפאר, וואָס די ערד איז ניט אומעטום גלייך פרוכטבאר. זיי האָבען דעריבער פרוכירט אונטערנאָמען די געביידע, וואָס ריקארדאָ האָט אויפגעשטעלט און אנשטאָט איהר אויפבויען אנדערע טעאָריעס, וואָס זאָלען פערדעקען, פערטונקלען און פערבאָרגען די אמת'ע קוואַלען פון די לענדלאָרד'ס הכנסה. אזוינע טעאָריען זיינען אָבער גלייך, ווי זיי זיינען פאָרגעשטעלט געוואָרען פאר'ן משפט פון דער ריינער ווי-סענשאַפטיכער קריטיק, פערשוואַונדען ווי אַ רויך. אויך היינט בעגעגענען מיר דאָ און דאָרטען עקאָנאָמיסטען, וועלכע פיהרען אונז אויף אנדערע וועגען, ווי אזוי צו דערגעהן ביז די קוואַלען פון די פערשיידענע הכנסות אָבער אין דעם טעמפל פון דער ריינער, ניט קלאַסען-וויסענשאַפט, האָבען אָט די עקאָנאָמיסטען ווייניג וואָס עררייכט.

אויף געוויסע אַרגומענטען, וואָס זיינען אַרויסגעשטעלט גע-וואָרען קעגען ריקארדאָ'ס רענטע-טעאָריע, ליינט זיך אָבצושטעלען. מיר וועלען קודם כל נעמען דעם אַרגומענט פון דעם בעוואוסטען דייטשען סאָציאלאָג און עקאָנאָמיסט ש ע פ פ ל ע.

שעפּלע מיינט, אז ריקארדאָ'ס בעגריף ווענען רענטע איז צו שמאָל. ער דארף זיך ניט בעשרענקען בלויז מיט דעם גרונד און באָדען. אזא דיפערענצירטע הכנסה — זאָגט שעפּלע — קריגען ניט נאָר די לאַנד-אייגענטימער, נאָר אויך די פראָפעסיאָ-נעלע מענשען. אַ גוטער דאָקטאָר, וואָס איז בעסער ווי דער דורכ-שניטס דאָקטאָר, אַ גוטער אַדוואָקאט, אַ פראָפעסאָר און א. ו. ו. קריגען מעהר וויפיעל דער דורכשניטס האָנאָראַר איז פאַר געוועהנט ליכע מעדיצינישע אָדער אַדוואָקאטישע הילף. וואָס פעהיגער, בע-לעהרענדער, געשיקטער דער פראָפעסיאָנעלער איז פאר'ן דורכ-שניטס מענש פון דער פראָפעסיע, אלץ העכער וועט זיין זיין האָ-נאָראַר. דער האָנאָראַר וועט זיך דיפערענצירען אזוי, ווי עס די-פערענצירט זיך די הכנסה פון לענדלאָרד. אומעטום, וואו עס זיי-נען פאראן פאַר אַרבייט פון איין און דעמזעלבען מין פערשידענע בעלוינגען, האָבען מיר צו טהון, לויט שעפּלע'ס מיינונג, מיט רענטע.

שעפפלע מישט דא צוזאמען די הכנסה פאר קוואליפיצירטע ארבייט מיט דער הכנסה פון א גאנצען קלאס אייגענטימער.

די רענטע, וואס דער לענדלאַרד קריגט, האָט ניט צו טהון מיט זיין פערזאָן, מיט זיינע פעהיגקייטען. ער מעג זיין דער גרעסטער אידיאָט, קוים האָט ער דאָס אייגענטומס רעכט אויף אַ געוויסע לאַנד און קוים איז דאָס לאַנד פרוכטבאָרער, ווי די חלקים לאַנד פון דעם ערגסטען מין, וואָס ווערען בעארבייט, וועט ער קרייגען רענטע. דער קוואַל פון רענטע ליגט אין דער טבע פון דעם באַדען ניט צו זיין אומעטום גלייך פרוכטבאָר. עס מוז זיין אן אונטערשייד צווישען בעסער חלקים ערד און ערגערע חלקים. און אזוי ווי אין אונזער געזעלשאַפט איז דאָס לאַנד ניט פריי פאר יעדען איינציגען, עס געהערט צו אַ געוויסען קלאס מענשען, ממילא מוז דער קלאס מענשען האָבען אַ הכנסה פון דעם לאַנד. די אויסער געוועהנליכע פעהיגקייטען פון אַ מענשען זיינען פערבונדען מיט די בעמיהונגען און ארבייט פון דעם פראָפעסיאָנעלען גופא.

דער האַנאָראַר, וואָס אַן אויסערגעוועהנליכער דאָקטאָר קריגט, איז אַ הכנסה, וואָס קומט פון ארבייט, אָבער רענטע איז אַ הכנסה, וואָס קומט ניט פון ארבייט.

אויסער דעם קען דער עורף, דער איבערפלוס, וואָס אַן אויסער געוועהנליכער פעהיגער פאכמאַן קריגט פאר דעם דורכשניטליכען מענשען פון זיין פאך, ניט ווערען אַ נאָציאָנאַלע הכנסה. ביי איינציגע מענשען, ביי יחידים, ווערט די הכנסה צוליב דעם טאַקי גרעסער, אָבער פאַר'ן גאנצען קלאס ניט.

ווי מיר ווייסען פון דער ווערטהעטעאָריע, ווערט יעדער פראָדוקט, יעדע דיענסט, געשאַצט לויט דער מאָס ארבייט, וואָס עס איז אין זיי פערערפערט. ווי ווערט געשאַצט די ארבייט, וואָס אַ געוויסע זאך קאָסט? מען נעמט אַ דורכשניטמענשען פון דעם פאָלק מיט געוועהנליכע פעהיגקייטען, אַ געוועהנליכען ארבייטס-טאַג, געוועהנליכע אומשטענדען און מען זעהט, וויפילע אַזא דורכשניטס מענש דאַרף ארבייטען מיט דורכשניטס געצייג כדי צו שאַפן דעם פראָדוקט (מאַטעריעלען אָדער גייסטיגען). אויב איינער שטיינט אַריבער דעם דורכשניטס-מענשען האָט ער אַ גרעסערע אייננאָהמע. די געזעלשאַפט אָבער ניט צוליב דעם ניט אויס מעהר. ווייל, אזוי גוט ווי עס זיינען פאַראַן פאכלייט, וועלכע שטעהען הערער פון דעם מיטעלמעסיגען מענשען, אזוי זיינען פאַראַן מענשען, וועלכע שטעהען נידעריגער, וועלכע קריגען ווייניגער ווי דער דורכ-

שנים. אין אלגעמיין גלייכט זיך אויס. דאָס וואָס אויסערדע-
וועהנליך גומע פאכלייט קריגען מעהר, קריגען דערפאר די אויסער-
געוועהנליך שלעכטע ווייניגער. די געזעלשאפט צאָהלט דאָ —
ווען מען רעכענט די בעסערע פאר'ן מיטעלמעסיגען און די ערנערע
פאר'ן מיטעלמעסיגען — נור פאר'ן דורכשניט.

ביי רענטע איז אָבער גאנץ אנדערש. רענטע צאָהלט די גע-
זעלשאפט, ווי מיר האָבען געזעהן, מיט נאָר פאר די באָדענס, וואָס
זיינען בעסער, ווי דער דורכשניט, נאָר פאר אלע באָדענס, וועלכע
זיינען עטוואָס בעסער ווי דער ערגסטער באָדען, וואָס די געזעל-
שאפט בעצורבייט. דערמיט אונטערשיידען זיך לאַנדווירטשאפט-
ליכע פראָדוקטען פון אנדערע. די אינדוסטרי פראָדוקטען ווערען
געשאצט לויט דעם דורכשניט אַרבייטס־קראַפט, וואָס אין זיי דאָרף
אַריינגעטאהן ווערען, בעת די לאַנד און פֿעלד פראָדוקטען ווערען
געשאצט לויט דער מאָס אַרבייט, וואָס עס דאָרף קאָסטען זיי צו
פראָדוצירען אויף דעם ערגסטען באָדען, וועלכע די געזעלשאפט האָט
אונטער'ן אָקער. פאר די אַרבייט פון פאכלייט צאָהלט זיי גע-
זעלשאפט דעם דורכשניט אזוי ווי פאר אינדוסטרי פראָדוקטען און
עס איז ניטאָ קיין בעזונדערער מקור פאר אַ הכנסה. איינציגע גומע
פאכלייט קריגען טאָק אַ האַנאָדאָר וואָס איז גרעסער פון'ם דורכ-
שניט, דערפאר קריגען אנדערע אַ האַנאָדאָר, וואָס איז קלענער פון'ם
דורכשניט.

אנדערע טרעטען אַרויס קעגען די סכרות, דורך וועלכע רי-
קאָדאָ איז געקומען צו דער טעאָריע פון דער דיפערענצירטער
רענטע.

ריקאָדאָ'ס הויפט הנחה איז, אז דער סדר פון דעם מענש-
ליכען ישוב קומט פאַר אזוי: פריהער בעזעצען זיך די מענ-
שען אויף די פרוכטבארסטע ערטער, וואו מען קען לעבען מיט וויי-
ניג אַרבייט. דערנאָך, ווען די ערשטע חלקים ערד זיינען שוין
בעזעצט, פאנגט מען אָן צו בעצורבייטען די ערטער מיט אַ פרוכט-
באַרקייט פון צווייטען מין. שפעטער נעמט מען זיך צו דעם באַ-
דען מיט נאָך אַ קלענערער פרוכטבאַרקייט א. א. וו. די דאָזיגע
הנחה שטיצט ריקאָדאָ אויף מאַלמוס'עס בעפעלקערונגס געזעץ.
מאַלמוס האָט אויפגעשטעלט אַ כלל, דאָס די פערמעהרונג פון די
מענשען קומט פאַר אין אַ גרעסערער פראָפאָרציע, ווי די פער-
מעהרונג פון די פראָדוקטען צום לעבען. עס קומט דעריבער אויס,

אז וואָס ווייטער, ווערט אלץ גרעסער דער רוחק אין לעבענס־מיטלען און מען מוז שווערער אַרבייטען פאַר דער חיונה.

אָט אונטער דעם איינפלוס פון מאַלטוס'עס געזעץ האָט ריי קאַרדאָ זיך פאַרגעשטעלט, אז די מענשען האָבען זיך פריהער בע־זעצט אויף די בעסטע, פרוכטבארסטע ערטער און ווען זיי האָבען זיך פערמעהרט, האָבען זיי זיך גענומען צו אלץ ערנערע און ערנערע באַדענס.

דער בעוואוסטער דייטשער געלעהרטער ראָדערטוס־יאַנעצאָוו האָט בעוויזען, אז דער סדר פון ישוב איז גאָר ניט פאַרגעקומען, ווי ריקאַרדאָ שטעלט זיך פאַר. ווען מענשען בעזעצען זיך אויף אַ נייע לאַנד, רעכענען זיי זיך ניט מיט פרוכטבארקייט פון באַדען. דאָס אויסקלויבען אַן אָרט, וואו צו לעבען, ווענדעט זיך פון אַ סך אנדערע בעדינגונגען. מען קלייבט געוועהנליך אויס אזוינע ער־טער, וואו עס איז בעסער זיך צו בעשיצען פון שונא, וואו עס איז לייכטער זיך צו בעפעסטיגען, דהיינו, אויף הויכע בערג. אין דייטשלאַנד האָבען די דערפער זיך פריהער גענדינדעט אַרום די פאלאצען און די הויפּען פון די באַראָנען, הגט דער באַדען איז דאָר מען געווען ניט מי יודע ווי פרוכטבאַר.

דער אַמעריקאַנישער עקאנאָמיסט קערי בעווייזט, אז אויך אין אַמעריקא איז די קאָלאָניאַציע פון דער בעפעלקערונג ניט פאַר געקומען ווי ריקאַרדאָ שילדערט אונז. קערי בעווייזט מיט היסטאָרישע פאַקטען, אז אין אַמעריקא האָט מען, פערקעהרט, פריהער זיך בעזעצט אויף ערנערע באַדענס און שפעטער אויף מעהר פרוכט־באַרע באַדענס. די אַמעריקאַנישע ערשטע קאָלאָניסטען האָבען פרי־הער גענומען אונטערן אקער די הויכע ערטער, הגם זיי זיינען וויי־ניגער פרוכטבאַר, ווי די נידעריגע באַדענס, וועלכע זיינען מעהר פרוכטבאַר, אָבער פאָדערען מעהר געניטקייט. ערשט שפעטער, ווען די קאָלאָניסטען האָבען שוין געהאט די נויטיגע ערפאָהרונג אין לאַנד־אַרבייט, האָבען זיי זיך גענומען צו די נידעריגערע באַדענס. מען בעדאַרף שטענדיג האָבען אין זיינען, אז ביים קאָלאָניזירען אַ געוויסע לאַנד שפילען אַ ראָליע ניט בלויז די עקאָנאָמישע נאָר אויך, אפשר אין נאָך אַ גרעסערער מדרגה, די פאָליטישע פערעהעלטניסען.

וואָס ס'איז ווידער שייך צום צווייטען געזעץ, אז יעדע שפּעטערדיגע אנווענדונג פון קאפיטאַל גיט ווייניגער תבואות, האָט שוין ריקאַרדאָ אליין אויפגעוויזען, אז אין דער צייט, ווען עס וועט

רען געמאכט טעכנישע פערבעסערונגען אין פארמעריי, פערלירט דאס געזעץ זיין קראפט. אין אזא צייט קען די שפעטערדיגע אינ-וועסטמענט בריינגען מעהר תבואה, ווי פריהער. אלס אן אנהענגער פון מאלטוס, אז די בעפעלקערונג פערמעהרט זיך א סך געשווינדער, ווי דער ערפאלג אין דער ארבייט, האט ריקארדאָ געהאלטען אזוינע צייטען פון טעכנישען פראַגרעס, ווען די שפעטערדיגע אינ-וועסטמענט פון קאפיטאל קען בריינגען א גרעסערען פראַצענט תבואה, ניט פאר א שטענדיגע געוועהנליכע ערשיינונג, נאָר פאר א צופאל, פאר אן אויסנאהם.

מאלטוס'עס טעאָריע האט זיך ארויסגעוויזען פאר ניט ריכטיג. אין די געוועהנליכע צייטען שפרייזט דער טעכנישער פראַגרעס געשווינדער, ווי די בעפעלקערונג און וואָס ווייטער ווערט דאָס שאַפען פון פראָדוקטען א סך לייכטער ווי פריהער. מאלטוס'עס געזעץ איז ריכטיג, ווען די טעכניק ענטוויקעלט זיך ניט, אָבער אזוינע צייטען דארף מען ניט בעטראַכטען, ווי ריקארדאָ, פאר געוועהנליך, נאָר פאר אויסערגעוועהנליך און ממילא האט דאָס געזעץ בלויז א ווערדע אין אן אויסנאהם, אין אן אויסערגעוועהנליכען פאל. דער טעכנישער פראַגרעס — מיינט ראדערטום — איז אימשטאנד צו בריינגען אונפֿרוכטבארע באַדענס ביז דער מדרגה פון פרוכטבארע. דאָס ענטדעקען נייע מעטאָדען, ווי צו בעארבייטען דעם באַדען, די אויסבעסערונג פון וועגען און איבעריגע פערקעהרס מיטעל, פיהרען דערצו, דאָס ערגערע באַדענס ווערען געשטעלט אויף איין ליניע מיט בעסערע.

מען מוז מסכים זיין, אז ריקארדאָ'ס הנחות, וועלכע האָבען פאר איהם געדינט אלס די יסודות פון זיין טעאָריע, זיינען ניט אינגאנצען ריכטיג. דאָס גראַבט אָבער לחלוטין ניט אונטער ריקארדאָ'ס טעאָרעטישען בנין. אין תוך, אין עצם איז ריקארדאָ'ס טעאָריע ניט געשעדיגט געוואָרען, הגם דער פונדאמענט, וואָס ער האָט איהר געלייגט, איז ניט אויסגעהאלטען.

אונז קימערט איבערהויפט ניט — מיינט מאַרקס — אויב דאָס לעבען ווערט גרינגער אָדער שווערער. זייענדיג איבערצייגט, אז דאָס לעבען צוליעב די פערשיעדענע ערפינדונגען און ענטדעקונגען, צוליעב די בעסערע מיטלען, ווי צו פיהרען דעם קאמפף מיט דער נאטור, ווערט לייכטער, וועט פונדעםטוועגען די טעאָריע פון דיפערענצירטער רענטע בלייבען. עס קעהרט זיך איבערהויפט ניט אן מיט דעם, צי האָט מען פריהער בעארבייט מעהר פרוכטבארע

באדענס און שפעטער וועניגער פרוכטבארע, אָדער ניט; צי ניט דער צווייטער אָנגעווענדעטער קאפיטאַל ווייניגער תבואה אָדער ניט. דער פאקט איז דאָך, אז דער באָדען איז ניט אומעטום גלייך פרוכטבאר, אז פערשידענע חלקים ערר גיבען פערשידענע גערעדטענישען און אָט די פערשידענהייט אין דער אייגענשאפט פון דער ערר וויז דער קוואַל פון דיפערענצירטער רענטע. עס איז דאָך לכל הדעות ריכטיג, אז דער ווערט פון די לאַנד און פערלד פראָדוקטען ווערט בעשטימט לויט דער מאָס אַרבייט, וואָס עס איז פערווענדעט געוואָרען אויף דעם אַם ווייניגסטען פרוכטבארען באָדען. אויב די אַרבייט אויף די ערנסטע באָדענס ווערט געשאצט נאָכ'ן ווערט נאָך, מאָס מוז דאָך די אַרבייט אויף די בעסערע באָדענס געבען מעהר, ווי דעם ווערט. אָט דער איבערפלוס איז רענטע.

אין עצם מסכים מיט ריקארדאָ האָט מאַרקס צוגעגעבען צו דער גאנצער רענטע-טעאָריע זעהר וויכטיגע נייעס. לויט ריקארדאָ גיבען די אַם ווייניגסטען פרוכטבארע באָדענס, וועלכע ליגען אונטער'ן אָקער, קיין שום רענטע. מאַרקס מיינט, אז אפילו אָט די באָדענס גיבען רענטע. מאַרקס בריינגט ראיות, אז צוליב דעם אייגענטומס רעכט, צוליב דעם זכות צו מאָנאָפאָל פון די לענדלאַרדס, וועלכע האָבען אַ רעכט ניט צו דערלאָזען אַן אנדערען זיך בענוצען מיט'ן באָדען, וויז פאראן אַ רענטע אפילו פון די באָדענס, וועלכע בעלאנגען צום ערנסטען זאָרט. צוזאמען מיט דער דיפערענצירטער רענטע פון ריקארדאָ — בעהויפטעט מאַרקס — עקזיסטירט נאָך אַן אַ ב ס אָ ל ו ט ע רענטע פון די אַם ווייניגסטען פרוכטבארע באָדענס.

פערגלייכט מען די דיפערענצירטע רענטע פון ריקארדאָ און די אַבסאָלוטע רענטע פון מאַרקס, זעהט מען, אז צווישען זיי עקזיסטירט אַ גרויסער אונטערשייד בנוגע דעם ווערט פון די תבואות. לויט ריקארדאָ קומט אויס, ווי מיר ווייסען, אז דער ווערט פון די תבואות בילדעט זיך נאָר פון דעם סכום אַרבייט און קאפיטאַל, וואָס ווערט אויף זיי אָנגעווענדעט. אַ הכנסה פאָר'ן לענדלאַרד איז דאָ ניטאָ פון וואַנעט צו נעהמען. די לענדלאַרדס האָבען דאָ קיין שום חלק ניט אין דעם ווערט. און ממילא קומט אויב, אז ווען די לענדלאַרדס וואַלטען אָנווערען זייערע פרויווילעגיעס אויף דאָס לאַנד, ווען דאָס לאַנד זאָל, אַ שטייגער, איבערגעהן אין רשות פון דער גאנצער נאצייע, וועט דער ווערט פון די תבואות און אַנ-

דערע פארם־פראָדוקטען ניט ווערען קלענער, ווייל דער סכום אַר־בייט, וואָס איז נויטיג אריינצוטהאָן אויף דעם ערגסטען באַדען, וואָלט דאָך דורכדעם ניט ווערען ווייניגער. לויט מאַרקס'ן קומט אויס, אז דער ווערט פון די תבואות איז צוזאַמענגעזעצט ניט בלויז פון דער אַרבייט, וואָס די אַרבייטער פערווענדען פאַר זיך אלס אַרבייטס־לוינ און פאַר די קאַפיטאַליסטען בתורת ריוח, נאָר אויך פון דער אַרבייט, וואָס די אַרבייטער זיינען מחויב צו אַרבייטען פאַר די לענדל־אַרדס, כדי זיי, די לענדל־אַרדס זאָלען קריגען רענטע פאַר זייער ערלויבניס צו בעאַרבייטען דאָס לאַנד. לעתיד לבוא, ווען דאָס לאַנד וועט ווערען נאַציאָנאַליזירט און די לענדל־אַרדס וועלען אָנווערטן זייערע פריווילעגיעס, וועלען די אַרבייטער פערשפּאַרען אַבצוגעבען אומזיסט און אומנישט אַרבייט פאַר די פריצים, וועט ממילא אויך ווערען קלענער דער ווערט פון די לאַנד־און פּעלד־פראָדוקטען.

דער ווערט פון די לאַנד פראָדוקטען וועט ווערען אויף אזוי פיעל ווייניגער, אויף וויפיעל עס בעמרעכט די אבסאָלוטע רענטע איצט, ווען דאָס לאַנד געפינט זיך אין רשות פון פריוואַט־מענשען.



אכטצעהנטע לעקציע

די חלקים פון די ארבייטער, קאפיטאליסטען און לענדלאָרדס אין דער הכנסה פון כלל.

די דריי הויפט טיילען פון דער געזעלשאפטליכער (קהל'שער) הכנסה; די שייכות פון די אלע דריי הכנסות צווישען זיך; דער צד השות פון פראָפיט און רענטע און דער אונטערשייד צווישען זיי; אַרבייטער און קאפיטאליסטען אלס אונפערמיידליכע געגנער; ריקארדאָס סימבאָליע מיט די קאפיטאליסטען און זיין שנאה צו די לענדלאָרדס; ווי ריי קארדאָ שטעלט זיך פאַר אין דער צוקונפט די חלקים אַרבייטער, פראָפיט און רענטע; הענרי דזשאָרדזש אלס אַן אָנהענגער פון ריקארדאָס בליק אויף די לענדלאָרדס; די בעדינגונגען, וועלכע פערקלענערען די רענטע און פערגרעסערען דעם פראָפיט; ריקארדאָס פאָדער בליק בנוגע דער צוקונפט פון פראָפיט; דער אַרבייטס־לויין ווערט אלץ אַ קלענערער חלק אין דער הכנסה פון כלל און דער פראָפיט ווערט גרעסער; דער תחום צווישען אַרבייטער און די האַבענדע קלאַסען.

די הכנסה פון דער געזעלשאפט ווערט איינגעטיילט, ווי מיר האָבען געזעהן, אין דריי הויפט חלקים: אין אַרבייטס־לויין, פראָפיט און רענטע.

אַרבייטס־לויין קריגען די אַרבייטער, פראָפיט — די קאפיטאליסטען, און רענטע — די לענדלאָרדס.

אין וואָס פאַר אַ שייכות געפינען זיך די דרייערליי הכנסות צווישען זיך?

פראָפיט און רענטע האָבען איין צד השוה, איין שותפות'ן כאַראַקטעריסטיק. זיי ביידע קענען עקזיסטירען אלס פרנסות פאַר די קאפיטאליסטען און די לענדלאָרדס בלויז דורך דעם, ווייל עס איז פאַראַן אַ געזעץ פון פריוואַט אייגענטום אויפ'ן לאַנד און אויף די אַנדערע פראָדוקציע־מייטלען. ווען ניט דאָס רעכט פון פריוואַט אייגענטום, וואָלטען די לענדלאָרדס אַזוי אויף די קאפיטאליסטען, קיין הכנסה ניט געהאַט. די איינציגע, וועלכע שאַפען די פראָדוקטען, זיינען די אַרבייטער, און וואָלטען די אַרבייטער געהאַט אייגענע לאַנד און אייגענע געביידען, מאַשינעס און אַנדערע אינסטרומענטען, וואָלטען זיי געקענט אליין בענוצען דעם גאַנצן

צען פראדוקט פון זייער ארבייט. צוליב דעם, וואָס דאָס לאַנד
נעהערט די לענדלאַרדס און די פראָדוקציע אָנזעט מיטעל צו די קאפּי-
טאַליסטען, קריגען די ארבייטער בלוז אַ קליינעם חלק פון זייער
ארבייט, זיי קריגען אַן ארבייטס-לויז, וואָס קלעקט אויף צו מאַכען
אַ געדריקט לעבען. דער גרעסערער חלק פון זייער ארבייט קומט
אַן די קאפיטאַליסטען אלס מעהר-ווערט און די לענדלאַרדס אלס
(אבסאָלוטע) רענטע.

די קאפיטאַליסטען און די לענדלאַרדס שאַפּען ניט קיין נייע
ווערטען. ווען די ארבייטער זאָלען ניט ארבייטען, וואָלט ניט זיין
קיין פראָפּיט און עס וואָלט אויך ניט זיין פון וואַנעט צו ציהען
רענטע. זיי דאַרפּען על פּי יושר זיין קליינע מחותנים אויף די
פראָדוקטען, וועלכע זיי האָבען ניט פראָדוצירט. עס איז אָבער
פאַראַן אַ געזעץ פון פריוואַט אייגענטום און צוליב דעם געזעץ קריי-
גען די צוויי אָנגערופענע קלאַסען, די קאפיטאַליסטען און די
לענדלאַרדס, פראָפּיט און רענטע. די דאָזיגע הכנסות שטאַמען ניט
פון דעם עצם פראָדוקציע, נאָר פון דער פּאַל י ט י ש ע ר
אַ ר ד נ ו ג, וועלכע ס'הערשט איצט און וואָס איז געגרינדעט
אויפ'ן יסוד פון פריוואַט-אייגענטום.

רענטע — דיפערענצירטע רענטע — אונטערשיידעט זיך פון
פראָפּיט מיט דעם, וואָס זי שטעהט ניט אין אזא גראַדען ווידער-
שפּרוך צו דעם ארבייטס-לויז.

ארבייטער און קאפיטאַליסטען זיינען צוויי אונפערמיידליכע
געגנער, צוויי פיינדליכע גאגערס, צווישען וועלכע עס קען קיינמאָל
קיין שלום ניט זיין. זיי לעבען ביידע פון איין פּרנסה, זיי עסען
פון איין שיסעל. וואָס מעהר עס האָבען די קאפיטאַליסטען, אַלץ
ווייניגער האָבען די ארבייטער. און וואָס גרעסער עס איז דער
ארבייטס-לויז, אַלץ קלענער איז דער מעהר-ווערט און ממילא אויך
דער פראָפּיט. אַן אויסנאָם, אַ פּשרה איז דאָ אונמעגליך. כל
זמן עס זיינען איבערהויפט פאַראַן קאפיטאַליסטען מוזען די אַר-
בייטער ווערען עקספּלאַטירט.

צווישען לענדלאַרדס און ארבייטער איז אזא דירעקטער קאמפּף
ניט פאַראַן. אויב די ארבייטער זאָלען שוין קריגען דעם גאַנצען
פראָדוקט פון זייער ארבייט און דער מעהר-ווערט זאָל אָנקומען זיי
נאָפּא, וועלען די לענדלאַרדס זייער דיפערענצירטע רענטע ניט אָנ-
ווערען, ווייל די דיפערענצירטע רענטע קומט ניט פון'ם מעהר-

ווערט, נאך פון דעם, וואָס די פרוכטבארקייט פון באָדען איז פער-
שירען.

ריקארדא, וואָס איז געווען דער טיפישער פערטרעטער פון
דער בורזשואזיע אין זיין צייט, האָט, פערשטעהט זיך, מעהר סימ-
פאטיזירט מיט די קאפיטאליסטען, ווי מיט די לענדלאָרדס.
דער קאפיטאליסט — מיינט ריקארדא — איז לכל הפחות
דער אייגענטימער פון קאפיטאל, וואָס איז בעשאפען דורך ארבייט.
דער קאפיטאליסט איז דער אָרגאניזאטאָר אין דער אונטערנעהמונג.
ער טהוט וואָס עס איז. ער ריזיקירט מיט זיין קאפיטאל, וואָס
האָט געקענט ווערען צונויפגעקליבען דורך זיין אייגענער ארבייט,
דורך זיין שפאָרזאמקייט (ריקארדא און זיינע תלמידים בעטראכט
מען טאקי יעטווידען קאפיטאליסט פאר א שפאָרעווידגען דרייט-
טען ארבייטער, וועלכער ווייס ווי צו היטען זיינע פערהאָרעוועטע
פערדינסטען) און אויב דאָס קאפיטאל איז צו איהם געקומען דורך
זיינע אייגענע בעמיהונגען, איז ניט מעהר ווי יוש'ר'דיג, ער זאָל
האָבען אן אייגענטומס רעכט דערויף.

אויסער דעם איז דער קאפיטאליסט, לויט ריקארדא'ס מיינונג,
א נוצליכער מיטגליד אין דער געזעלשאפט. ער פיהרט די אונ-
טערנעהמונג. דער קאפיטאליסט און דער ארבייטער שטעהען טאקי
איינער קעגען אנדערן, אָבער זיי זיינען ביידע אויך נוצליך פאר'ן
כלל.

נאנץ אנדערש איז מיט די לענדלאָרדס. די לענדלאָרדס זיי-
נען אמת'ע פאראזיטען, „דארמאָיערניקעס“, וואָס שטעקען ניט
אריין א פינגער אין קאלטע וואסער. אין דער פראָדוקציע נעהמען
זיי קיין שום חלק ניט און דאָס אייגענטום'ס רעכט, צוליעב וועלכען
די לענדלאָרדס בעקומען א פעמען חלק אין די עשירות פון דער
געזעלשאפט, איז א רעכט, וואָס זיי האָבען לחלוטין ניט פערדינט
פאר געוויסע מעשים טובים. זיי האָבען דאָס רעכט גענומען מיט
גוואלט, ביד חזקה, ווייל זיי האָבען געשריבען די געזעצען.

ריקארדא איז דעריבער שמעודיג אַרויסגעטרעטען קעגען די
אינטערעסען פון די לענדלאָרדס. אומגעטום, יואו ער האָט געקענט,
האָט ער פערטיידיגט די בורזשואזיע, וואָס האָט אין זיין צייט,
אין אָנפאנג פון 19טען יאָרהונדערט, געשפילט אן אמת ליבעראלע
ראַליע, און האָט בעקעמפט די לענדלאָרדס.

די שנאה צו די לענדלאָרדס איז ביי ריקארדא געווען נאך
שטארקער צוליעב דעם, ווייל לויט זיין מיינונג ווערט די לאגע פון

די קאפיטאליסטען אלץ ערגער, בעת די לענדלאָרדס קריגען אלץ
א גרעסערע רענטע.

לויט דעם מינימום געזעץ פון ארבייטס-לויף*) — מיינט רוי-
קארדאָ — קענען קיין גרויסע פערענדערונגען אין דער הכנסה פון
די ארבייטער ניט פאַרקומען. דער ארבייטס-לויף קען ניט ווערען
קלענער. דאָס איז א פּעסטיגעשטעלטע הכנסה. ער מוז קלעקען
פאַר די ארבייטערס חיונה. גאנץ אנדערש איז מיט די הכנסות
פון די קאפיטאליסטען און די לענדלאָרדס. די בעפעלקערונג פער-
מעהרט זיך און פאנגט זיך אָן צו נויטיגען אין א גרעסערער מאָס
תבואה. די באָדענס וועלכע ווערען בעארבייט אין א געוויסער
צייט פאַר א געוויסע צאָהל מענשען, ווינען ניט גענוג פאַר אַן אנדער
צייט, ווען די צאָהל מענשען פאַרגרעסערט זיך. מען מוז אָנפאַנגען
צו בעארבייטען נייע באָדענס — באָדענס פון אַן ערגערן זאָרט.
און וויבאלד, אז ווייניגער פרוכטבארע באָדענס ווערען בענוצט אונ-
טערן אַקער, מוז במילא די דיפערענצירטע רענטע שטייגען. פון
דער אנדערער זייט רופט אַרויס דער איבערגאנג צו שלעכטערע באָ-
דענס א העכערונג אויף פרייזען פון די נויטיגע לעבענס מיטלען.
און ווען עס שטייגען די לעבענס מיטלען, שטייגט אויך דער אַר-
בייטס-לויף. אזוי ווי ארבייטס-לויף און פראָפיט געהען זיך ביידע
פון איין קוואַל, טאָ פערשטעהט זיך, צו ווען דער ארבייטס-לויף
ווערט גרעסער, ווערט דער פראָפיט קלענער.

די בעפעלקערונג ווערט אלץ גרעסער, מוז שטייגען
די רענטע, מוזען ווערען טייערער די לעבענס-קאסטען, מוז זיך
העכערען דער ארבייטס-לויף, מוז ווערען קלענער דער פראָפיט.
דער פראָפיט האָט די טבע צו ווערען אלץ קלענער ביז ער וועט דער-
גרייכען די מדרגה פון "0". די רענטע אָבער, פערקעהרט, האָט
די טבע צו שטייגען אָהן א סוף און אָהן אַן ערך.

דער געזעלשאפטליכער פראָצעס שטעלט זיך פאַר וויקארדאָ
אזוי: די לאַגע פון די ארבייטער ווערט ניט ערגער און ניט בע-
סער, זיי קריגען אלע מאָל אזוי פיעל, וויפיעל זיי בעדארפען פאַר
זייער נויטיגע חיונה. די נאָמינעלע שכירות, די שכירות, אויס-
געדריקט אין געלד, שטייגען אפילו, אָבער צוליב דעם יסרות אויף
די לעבענסמיטלען, וואָס ווערט גרעסער און גרעסער, ווייל מען מוז
אלץ אָנקומען צו ווייניגער פרוכטבארע באָדענס, ווערען די רעאלע

(*) זעה פיערעצהנטע לעקציע. — א. ש. ו.

שכירות, די שכירות אויסגעדריקט אין לעבענספראדוקטען, ניט העכער און ניט נידעריגער. די קאפיטאליסטען קריגען וואָס ווירטער אלץ ווייניגער ריוח און זייער לאַגע ווערט ערגער. די לענדללאַרדס, פערקעהרט, קריגען וואָס ווייטער אלץ אַ גרעסערע רענטע און זייער לאַגע ווערט וואָס ווייטער אלץ בעסער.

דער בעוואַסיטער אַמעריקאנישער סינגעלטעקסער, הענרי דזשאָרדזש, איז געווען אַ גרויסער אָנהענגער פון ריקארדאָ'ס רעכטעטעאָריע און האָט צוזאַמען מיט ריקארדאָ'ן געהאלטען, אז די לענדללאַרדס זיינען אמת'ע פאַראַזיטען, מענשען וועלכע קלויבען רייכקייטען, ניט ווייל זיי האָבען דערויף געאַרבייט, נור ווייל זיי האָבען דאָס אייגענטום'ס רעכט אויף לאַנד. פאַר הענרי דזשאָרדזש זיינען די לאַנדאייגענטימער דער אונגערעכטסטער קלאַס און ער האָט דעריבער אין נאָמען פון גערעכטיגקייט געפאָדערט, דאָס לאַנד זאָל נאַציאָנאַליזירט ווערען.

אין ניו יאָרק, אשטייגער, קענען מיר אויסרעכענען אַ גאנצע ליסטע מאַגנאַטען, וועלכע זיינען געוואָרען מיליאַרדערען, ניט ווייל זיי האָבען געמאַכט גרויסע אונטערנעהמונגען, נאָר פשוט, ווייל זיי האָבען געהאַט חלקים ערד אין שטאָדט. מיט אַ הונדערט יאָהר צוריק זיינען די פלעצער געווען ווערט זעהר ווייניג. מען האָט זיי געקענט קריגען פאַר אַ גאַרנישט. מיט דער צייט אָבער, ווען ניו יאָרק איז געוואָרען גרעסער, איז יעדער פלאץ געוואָרען אלץ טייערער. אין אַנדערע פלעצער, ווי אין וואָל סטריט, צאָהלט מען פאַר אַ שטיקעל לאַנד מיט גאָלד צו גלייך. דאָס איז ניט קיין גוזמא. דאָס איז דער ריינער אמת. די ערד, אוואו עס שטעהט די געביידע פון'ם אויל־טראַסט, איז מעהר ווערט ווי אַ שטיק גאָלד פון דערזעלבער גרויס. די אייגענטימער פון אָט די דאָזיגע פלעצער זיינען געוואָרען מיליאַנערען בלויז צוליב דעם, וואָס ניו יאָרק איז געוואָרען אַ גרויסע בעפעלקערטע שטאָדט. עס הייסט, אז דאָס לאַנד איז געשטיגען אין פרייז דורך אורזאכען, וועלכע זיינען פערבונדען מיט דער פערגרעסערונג פון דער בעפעלקערונג. פאַר וואָס — פּרעגט זיך — נוצען אויס די טייערע קייט, וואָס די בעפעלקערונג האָט מיט זיך געבראַכט, בלויז די איינציגע לענדללאַרדס און ניט די בעפעלקערונג גופא?

הענרי דזשאָרדזש, וועלכער האָט געהאלטען דאָס קאפיטאַליסטישע אייגענטום'ס רעכט אויף פערשידענע פראָדוקציעס פאַר גלייכהייט, איז געווען אַ גוואַלדיגער געגנער פון לאַנד

איינענמום, וואָס איז דער קוואַל פון רענטע — א הכנסה, וואָס בעדאָרף בעלאַנגען צו אלעמען, צו כל הקהל און ניט צו די יעניגע, וועלכע האָבען פערכאַפט די מתנות פון דער נאַטור.

לויט ריקאַרדאָ'ן קומט שטענדיג פאַר אַ קאַמף, אַ קלאַסען-קאַמפּף, צווישען די לענדלאָרדס און די קאַפיטאַל-ליסטען. די אינטערעסען פון די קאַפיטאַליסטען פאָדערען אַ קליי-נע רענטע, ווייל וואָס קלענער די רענטע, אלץ קלענער זיינען די לעבענסמיטלען און אלץ קלענער זיינען די אַרבייטער שכירות. די אינטערעסען פון די לענדלאָרדס פאָדערען אַ גרויסע רענטע. נאָך מעהר, די לענדלאָרדס בענוצען זיך מיט די שלעכטע צייטען פון דער געזעלשאַפט. ווען דער געזעלשאַפט קומט אָן שווער און ביי-טער צו ווענען צו בריינגען די חיונה, ווען זי מוז בעאַרבייטען שלעכטע לאַנד, כדי צו דעקען דעם בעדאָרף אין תבואה — אין דער צייט ווערען די לענדלאָרדס אלץ רייכער. וואָס שווערער די חיונה, אלץ גרעסער איז די רענטע.

ריקאַרדאָ ווייזט אָן אויף די בעדינגונגען, וועלכע פערקלע-נערען די רענטע און פערגרעסערען ממילא די ריוח פון די קאַפי-טאַליסטען.

רענטע ווערט קלענער :

1. ווען עס קומען פאַר פערבעסערונגען אין דער לאַנדווירט-שאַפט. ווען מען פיהרט איין נייע מאַשינעס, אָדער ווען מען האָט געפונען בעסערע מעטאָדען, ווי דעם באָדען צו בעאַרבייטען, ווען עס ווערען ענטדעקט וואָלוועלערע מיסטיגקייטס מיטעל, — מיט איין וואָרט, ווען די פרוכטבאַרקייט אין דער לאַנדווירטשאַפט בכלל ווערט גרעסער. דורך אזוינע אויסבעסערונגען אין דער ווירטשאַפט וואַקסט די תבואה א סך מעהר ווי פריהער ביי דער אָניוערונג פון דערוועלכער מאָס אַרבייט. מען הערט אויף צו בעאַרבייטען די שלעכטע באָדענס, צו וועלכע מען האָט פריהער געמוזט אָנקומען דורכדעם, וואָס אויף די בעסערע באָדענס אליין האָט מען ניט געקענט שניידען די נויטיגע מאָס תבואות פאַר דער געזעלשאַפט. מיר ווייסען, אז ווען דער לעצטער זאָרט באָדענס, וואָס די געזעלשאַפט בענוצט פאַר לאַנד-אַרבייט, געהערט צו אַ העכערער מדרגה, מוז די רענטע פאלען.

2. ווען עס ווערען אויסגעבעסערט די ווענען און די איבע-ריגע פערסעהרס מיטלען, און

3. ווען מען נעהמט ארונטער די טעקסעס, די אבזאָהלונגען אויף די אריינגעפיהרטע אויסלענדישע תבואות. דורך די בעסערע וועגען און דורך דעם פרייען אריינפיהר קומען אריין אין לאַנד מעהר תבואות. עס פיהלט זיך ניט אזא דוהק אויף לעבענסמיטעל. מען הערט אויף צו בעארבייטען די ערגערע באַדענס און די רענטע ווערט קלענער.

אין די אויבענגעבראכטע געדאנקען פון ריקארדאָ זעהט מען ווייטער בולט ארויס זיין דערוסיווע מעטאָדע. די מיינונג, אז די לאַנע פון די לענדלאַרדס ווערט אלץ בעסער און די לאַנע פון די קאפיטאליסטען אלץ ערגער, איז געבויט אויף אבי סטראקציעס, אויף סברות, וועלכע שטימען ניט איין מיט דער ווירקליכקייט.

ריקארדאָ אליין ניט צו, אז דער איבערגאנג צו ערגערע באַדענס קומט פאַר נור דאן, ווען די אנריקולטור טעכניק און וויסענשאפט שטעהען אויף איין אָרט. דאָרטען, וואו דער טעכנישער פראָגרעס געהט פאַרווערטס, איז איבערהויפט ניט נויטיג איבערצוגעהן צו ווייניגער פרוכטבארע באַדענס און במילא דאָרף די רענט מע ניט שטייגען. אזוי ווי דער טעכנישער פראָגרעס האלט שטענדיג אָן, אזוי ווי יעדען טאָג ווערען געמאכט אלץ נייע ענטדעקונגען בנוגע לאַנדווירטשאַפט, טאָ איז דאָס בילד, וואָס ריקארדאָ מאַלט בנוגע דער רייכער צוקונפט פון די לענדלאַרדס, ניט אין גאנצען יכטיג.

נאָך ווייניגער גערעכט איז ריקארדאָ מיט זיין מיינונג בנוגע דער שלעכטער צוקונפט פאַר די קאפיטאליסטען. קודם כל. זיינען ריקארדאָ'ס סימפאטיען מיט די קאפיטאליסטען, דאָס זיי פערדינען זייער פראָפּיט, ווייל זיי זיינען די אונטערגעזומען און ארבייטען מיט'ן קאָפּ, ניט אין הסכם מיט היינטיגע צייטען. היינט טהוען אויף די קאפיטאליסטען גאָרניט. זיי האָבען גענוג מענשען, וועלכע טהוען פאַר זיי די אָרגאניזאציע טאָדישע ארבייט. נעהמט אַ היינטיגען אַמעריקאנישען מיליאָנער. ער ארבייט גאנץ ווייניג. זיין קאָפּ איז ניט פערנומען מיט דעם געשעפט. פונקט אזוי ווי דער לענדלאַרד בענוצט זיך מיט די מתנות פון דער נאטור, אויף וועלכע ער האָט ניט געארבייט, אזוי בענוצט זיך דער מאָדערנער גרויסער קאפיטאליסט מיט דער פרוכט פון אַנערשענס ארבייט.

אין ריקארדאָ'ס צייטען איז געוועהנליך דער קאפיטאל נאך
 נישט געווען אזוי ענטוויקעלאַ, די אונטערנעחמונג איז אין א גע-
 וויסער מדרגה געווען אָכהענגיג פון דעם אונטערנעחמערס פעהיג-
 קייטען, פון זיין איניציאטיווע, פון זיין אינדיווידואליטעט. היינט
 געהט די אונטערנעחמונג פון זיך. דער קאפיטאל גופא טרייבט
 דעם געשעפט. די אמת'ע אייגענטימער האָבען זיך זייערע אַקציעס
 און געניסען פון די צינען מיט נישט מעהר רעכט, ווי די לענדלאָרדס
 געניסען פון דער רענטע. די קאפיטאליסטען פערדינען נישט קיין
 גרעסערע סימפאטיעס ווי די לענדלאָרדס.

און וואָס ס'איז שייך דער סברא, אז דער פראָפיט פון די
 קאפיטאליסטען ווערט וואָס ווייטער אַלץ קלענער, ווייל דער אַר-
 בייטס-לויז ווערט אַלץ גרעסער דורך דעם, וואָס מען מוז אָנפאַנג-
 נען צו בעארבייטען ערגערע באַדענס און די לעבענסמיטעל שטייגען
 אין פרייז, טאָ איז ריקארדאָ להלומין נישט גערעכט.

ערשטענס, האָבען מיר שוין אָט דאָ געזעהן, אז אַ דאנק דער
 מעכניק דאָרף מען איבערהויפט נישט אָנפאַנגען צו בעארבייטען
 ערגערע באַדענס.

צווייטענס — און דאָס איז די הויפט זאך — ווערט דער
 אנטווייל פון די אַרבייטער אין דער הכנסה, וואָס דאָס פאָלק געהט
 איין, אַלץ קלענער. דער שכל גופא זאָגט אונז, אז ס'מוז אזוי זיין.
 מיר האָבען שוין אויבען געזעהן, ווי אזוי עס ווערען צוטיילט
 די פראָדוקטען, וואָס די אַרבייטער אַרבייטען אויס. זיי, די אַר-
 בייטער, קריגען זייער אַרבייטס-לויז — דעם טייל, וואָס איז נויטיג
 פאַר זייער חיונה און די איבעריגע געהען איבער צו די קאפיטאל-
 ליסטען אלס מעהר-ווערט. אויב, למשל, דער אַרבייטס-מאַן גע-
 דויערט צעהן שעה און די פראָדוקטען, וואָס די אַרבייטער האָבען
 נויטיג פאַר זייער חיונה, קענען אויסגעאַרבייט ווערען אין אַן ערך
 פינף שעה, וועט אויסקומען, אז די פרוכט פון דער אַרבייט ווערט
 צוטיילט העלפט און העלפט. העלפט (פינף שעה) קריגען די אַר-
 בייטער אלס אַרבייטס-לויז און העלפט (די אנדערע פינף שעה)
 קריגען די קאפיטאליסטען אלס מעהר-ווערט. דורך דער ענטוויק-
 לונג פון דער מעכניק, דורך דער איינפיהרונג פון אַלץ בעסערע
 מאַשינעס, דאָרף, א שטייגער, דויערען נישט מעהר ווי פיער שעה,
 אום צו פראָדוצירען די מיטלען פאַר דעם אַרבייטער'ס חיונה. די
 פראָפאָרציאָנעלע טיילען צווישען די אַרבייטער און די קאפיטאליס-
 טען אין די אויסגעאַרבייטע פראָדוקטען ווערען שוין אנדערש.

זיי וועלען זיך ענדערען אין די נוצען פון די אונטערנעמער און
אין שאַדען פון די אַרבייטער. פריהער, ביי אן ערגערע טעכניק
און אַ קלענערע אינטענסיוויטעט, האָבען פון די אַרבייטערס צעהן
שעה אַרבייט פינף שעה געקראָגען די אַרבייטער גופא און פינף
שעה די קאפיטאַליסטען, איצט אָבער קריגען די אַרבייטער אַלס
זייער אַרבייטס-לוינ נישט מעהר ווי פיער שעה און די איבעריגע זעקס
שעה קומען אָן צו די קאפיטאַליסטען אַלס מעהר-ווערט.

אזוי ווי אין די אונטערנעמונגען ווערען אַלץ איינגעפֿיהרט
בעסערע טעכנישע מיטלען, אזוי ווי די אָנגעשטרענגטקייט פון די
אַרבייטער ווערט אַלץ גרעסער, טאָ איז ממילא דערפון געדרונגען,
אז דער פראָפֿיט פון די קאפיטאַליסטען האָט א טבע, נישט, ווי ריר
קארדאָ שטעלט זיך פאַר, צו ווערען אַלץ ווייניגער, נאָר פארקעהרט,
דער פראָפֿיט ווערט אַלץ גרעסער און דער חלק, וואָס פאַלט אויס
אויפֿ'ן גורל פון די קאפיטאַליסטען און דער פערמעגען, וואָס ווערט
יאָהר איין, יאָהר אויס פראָדוצירט, ווערט אַלץ גרעסער און גרעסער.



ניינצעהנטע לעקציע

ארבייטער און אונטערנעהמער

ריקארדא'ס הנחה, אז דער נאמינעלער ארבייטס־לויז ווערט גרעסער, און דער פראפיט קלענער; די הנחה פון די רעפארמער, אז אויך דער רעאלער ארבייטס־לויז ווערט גרעסער; סטאטיסטישע ציפערען פאר די יאָהרען 1900 ביז 1909-10 און פון די יאָהרען 1909-10 ביז 1914. דער צור-וואַקס פון דער צאָהל פאַבריקען, פון דער צאָהל אַרבייטער, פון דעם אַר-בייטס־לויז און פון דעם פראפיט; די פערגרעסערונג פון דער צאָהל אָנגעשטעלטע און בעאַמטע, וואָס זיינען ניט דירעקט בעטייליגט אין שאַפֿען די פראָדוקטען; דער תּחום צווישען די אַרבייטער און די אונטערנעהמער.

ריקארדאָ איז ניט דער איינציגער, וועלכער זאָגט, אז דער חלק פון די אַרבייטער אין דעם פערמעגען פון פאָלק ווערט גרעסער.

אַלע סאָציאַלע רעפארמער, וועלכע האַלטען, אז די סאָציאַלע נערעכטיגקייט מאַכט גוטע טריט פאַרווערטס, בעהויפטען, אז די לאַגע פון די אַרבייטער ווערט בעסער. זיי געהען א סך ווייטער ווי ריקארדאָ. אין דער צייט, ווען ריקארדאָ שטיצט זיך אויפ'ן מיני-מוס געזעץ פון אַרבייטס־לויז און מאַכט אויף דעם סמך די הנחה, אז די אמת'ע לאַגע פון די אַרבייטער ווערט ניט בעסער און ניט ערגער, אז דער רעאלער אַרבייטס־לויז בלייבט אויף איין שטאַפֿעל, אז נאָר דער אַרבייטס־לויז אויסגעדריקט אין געלד שטייגט אויפ'ן חשבון פון די קאפיטאַליסטען, זאָגען די סאָציאַלע רעפארמער און מאַנכע סאָציאַליסטען, אז אפילו דער רעאלער אַרבייטס־לויז שטייגט. זיי ווילען האַבען, אז דאָס נאָנצע מינימוס־געזעץ איז ניט ריכטיג, ווייל די לאַגע פון די אַרבייטער ווערט פאַקטיש בעסער.

די רעפארמער בעמיהען זיך צו בעווייזען מיט אותות און מופתים, אז דער תּחום צווישען די אַרבייטער און די קאפיטאַליס-טען ווערט וואָס ווייטער אַלץ שמאַלער און פלאַכער, אז די אַר-בייטס־בעדינגונגען ווערען אַלץ בעסער, די שכירות גרעסער און ממילא דערנעהנטערט זיך די צייט, ווען עס וועט הערשען שלום צווישען די צוויי פיינדליכע לאַגערן — די אַרבייטער און אַרבייטס-געבער.

ס'יר האַבען אין אַן אנדער אָרט אויסגעהערט זיך אָנגעשטעלט

אויף די אלע טענות*), און מיר האלטען ניט פאר נויטיג אלעס איבערצוזורן. דאָ ווילען מיר נאָך זעהן, אויף ווי ווייט עס זיין נען גערעכט די יעניגע, וועלכע בעהויפטען, אז דער אנטויל פון די אַרבייטער אין דעם נאַציאָנאַלען, כלל־פערמעגען ווערט גרעסער אויף דעם חשבון פון די קאפיטאליסטען.

דאָס סטאַטיסטישע ביוראָ אין וואשינגטאָן האָט אין 1912 פערעכענטליכט אינטערעסאַנטע ציפערן בנוגע דעם צוואואקס פון דעם רייכטום אין לאַנד און בנוגע דער פערטוילונג פון דעם רייכטום צווישען די אַרבייטער און קאפיטאליסטען. דער טיפישער קלאַס לאַנדאייגענטימער ווי מיר האָבען אין איראָפּאַ (די לענדלאַרדס אין ענגלאַנד, די יונקערס אין דייטשלאַנד, די פאָמישעשיקעס אין רוס־לאַנד) איז אין די פּעראייניגטע שטאַטען ניט אזוי בולט. די גרוי־סע קאפיטאליסטען, די אינדוסטריעלער, זיינען אויף פאקטיש די אייגענטימער פון דעם לאַנד, וואָס ליגט אונטער'ן אָקער און פון די פערשידענע מיינס. עס איז דאָ דעריבער שווער אָבצוטיילען דעם פּראָפּיט פון רענטע. עס ווערען דאָ ביידע זאָרטען הכנסות צוזאַמענגעמישט און ווערען בעטראַכט אלס די איינגאָמען פון די קאפיטאליסטען בכלל — פון די, וועלכע האָבען אין זייער רשות די אלע פּראָדוקציאָנס־מיטלען.

לויט דעם חשבון פון צענזוס ביוראָ אין וואשינגטאָן האָט אין יאָהר 1900 דאָס רייכטום פון די פּעראייניגטע שטאַטען בעטראָג פּען 88,500 מיליאָן און אין יאָהר 1910 האָט עס בעטראָפּען 142,000 מיליאָן דאָלאַר. אין די צעהן יאָהר האָט זיך דאָס רייכ־טום פּערגרעסערט אויף 60 פּראָצענט.

די דורכשניטליכע שכירות פון יעדען אַרבייטער איז אין 1900 געווען 426 דאָלאַר. אין 1910 זיינען די שכירות געשטיגען ביז 518 דאָלאַר אַ יאָהר. אין די צעהן יאָהר האָבען די שכירות זיך געהעכערט אויף 22 פּראָצענט.

דאָס רייכטום האָט זיך פּערגרעסערט אויף 60 פּראָצענט און די שכירות בלויז אויף 22 פּראָצענט. מען זעהט קלאַר, אז די לאַגע פון די אַרבייטער ווערט לחלוטין ניט בעסער אויף דעם חשבון פון די קאפיטאליסטען. פאָרקעהרט. דער פּראָפּיט ווערט אַלץ גרעסער און ניט קלענער.

*) זעה די קאפיטלעך: „צו דעם קריטיק פון וויסענשאַפּטליכען טעאָריע ציאלזיג" אין מיינ יועקס. די לעהרע פון סאציאַליזם“.

מען בערארף אויך ניט פערנעסען, אז די העכערונג אין די שכירות פאר די יאָהרען פון 1900 ביז 1910 איז פאָרנעקומען נאָר בנוגע דעם געלד, די נאָמינאַלע שכירות. רעכענט מען די שכירות אויסגעדרוקט אין דעם סכום לעבענסמיטלען — די רעאַלע שכירות — קומט אויס, אז די אַרבייטער האָבען אין 1910 בעסער מען מיט 18 פראָצענט ווייניגער, ווי אין 1900. דער פרייז פון די לעבענסמיטלען איז אין די 10 יאָהר געשטיגען אויף 40 פראָצענט. די רעאַלע אַרבייטס־לוי־ן — ווי מען זעהט — איז פאר די 10 יאָהר ניט געשטיגען אויף 22 פראָצענט, נאָר גאָר געוונקען אויף 18 פראָצענט.

ריקארדאָ'ס טעות בעשטעהט אין דעם, וואָס ער בעמראַכט די אינדוסטרי ניט אין איהר ענטוויקלונג, נאָר אין איהר שטעהענדיגען צושטאַנד. אויב דאָס פערמעגען פון כלל וואָלט ווירקליך אלע מאָל זיין דאָס זעלבע, וואָלט טאָקי דער פראָפיט פון די קאָפיטאַליסטען ווערען וואָס ווייטער קלענער. די אינדוסטרי אָבער שטעהט ניט אויף איין אָרט, זי בעוועגט זיך, זי ענטוויקעלט זיך און אויב דער אַרבייטס־לוי־ן ווערט גרעסער, טאָ ווערט דער פראָפיט נאָך גרעסער און דער חלק פראָפיט אין דעם רייכטום פון דער געזעלשאַפט שטייגט.

די צאָהל פאָבריקען האָט זיך פערגרעסערט פון 207,514 אין 1900 ביז אויף 268,491 אין יאָהר 1909-1910. דאָס פעראַרבייטע רויהע מאַטעריאַל און דער סכום פון די אויסגעאַרבייטע פראָדוקט מען איז געשטיגען אין נאָך אַ גרעסערער פראָפאָרציע. דער ווערט פון די פראָדוקטען, וואָס איז אויסגעאַרבייט געוואָרען אין יעדער פאָבריק, איז אין 1900 געווען 54,969 און אין 1910 האָט עס בעמראַפּען 76,993 דאָלער.

אין 1900 האָט בעמראַפּען דער ווערט, וואָס ס'איז צוגעקומען צו דעם רויהע מאַטעריאַל אַ דאָנק דער אַרבייטס־קראַפט 4,831 מיליאָן דאָלער. אין 1910 האָט דאָס רויהע מאַטעריאַל בעמראַפּען 12,141 מיליאָן דאָלער, דער ווערט פון די אויסגעאַרבייטע פראָדוקט מען האָט בעמראַפּען 20,672 מיליאָן דאָלער. עס איז צוגעקומען אַ ווערט, אַ דאָנק דער פעראַרבייטונג, פון 8,531 מיליאָן דאָלער. דאָ ניט לאַנג, אין 1917, האָט דאָס ביוראָ אין וואַשינגטאָן פערצפּענטליכט נאָך אַ בעריכט, וועלכער גיט גענויע ידיעות איבער דעם צושטאַנד פון דער אַמעריקאַנישער אינדוסטרי אין 1914, און

איבער דעם פארשריט, וואָס עס האָבען געמאַכט די אונטערנעהמע-
 פון איין זייט און די אַרבייטער פון דער צווייטער זייט.
 די צאָהל פון די אינדוסטריעלע אונטערנעהמונגען אין די פער-
 אייניגטע שטאַטען איז אין יאָהר 1914 געווען 275,791, בעת
 אין יאָהר 1909-10 איז בלויז געווען 268,491. די צאָהל פון אַר-
 בייטער אין 1909-10 איז געווען 6,615,046 און אין יאָהר 1914
 האָט די צאָהל דערגרייכט ביז אויף 7,036,337. אין 1909 האָט
 אין יעדער אונטערנעהמונג דורכשניטליך געאַרבייט 25 אַרבייטער,
 אין 1914 — 25,5. די פאַבריקען זיינען כּען גרעסער געוואָרען
 סיי אין כּמות, סיי אין איכות.

ווענען די פּראָדוקטען.

אין יאָהר 1909 האָט בעטראָפּען דער ווערט (אין סך הכל) פון די סתורות, וואָס ווערען אויסגעאַרבייט אין יעדער פאַבריק, 76,933 טראָפּען דאָלאַר; פינף יאָהר שפּעטער האָט דיווער ווערט שוין בע-
 טראָפּען 87,915 דאָלאַר. די צאָהל אַרבייטער איז געוואַקסען בלויז
 אויף צוויי פּראָצענט און דער ווערט פון די אויסגעאַרבייטע פּראָ-
 דוקטען איז געשטיגען ביז אויף איבער 14 פּראָצענט. אַנב אורחא,
 נאָך אַראַיז, אז די עקספּלאַטאַציע פון די אַרבייטער דורך די
 אונטערנעהמער וואַקסט.

די לאַגע פון די אַרבייטער ווערט בכלל ניט בעסער, נאָר ער-
 גער, אויף צוליב אַן אנדער אורזאָך.

א דאָנק דער ענטוויקלונג פון דער אינדוסטרי קומט
 צו אלץ א גרעסערע מחנה מענשען, וועלכע פּראָדוצירען
 ניט דירעקט קיין לעבענס-מיטלען און לעבען פון די פּראָ-
 דוקטען, וואָס די אַרבייטער שאַפּען. אין 10—1909 זיינען
 געווען אין די פּעראייניגטע שטאַטען אַפּיסערס, קלויזקס, סופּער-
 אינטענדענטס א. א. וו. 790,267. אין 1914 איז די צאָהל פון
 אזוינע אָנגעשטעלטע געוואַקסען ביז אויף 964,217. אין 1909-10
 האָבען זיי מיט זיך פאַרגעשטעלט צעהן און זיבען צעהנטעל פּראָ-
 צענט פון אלע אַרבייטער. פינף יאָהר שפּעטער זיינען זיי געווען
 צוועלף און איין צעהנטעל פּראָצענט. פון שטאַנדפונקט פון פאָר-
 ליטישער עקאנאמיע זיינען אייגענטליך די קלויזקס, די אַפּיסערס
 א. א. וו. פּראָדוקטיווע אַרבייטער, ווייל, ווי מיר ווייסען, ווערט
 יעדע געוועלשאַפּטליך-נוצליכע אַרבייט בעטראַכט פאַר אַ פּראָ-
 דוקטיווע אַרבייט, כּאָכט ניט אויס צי ווערען די רעזול-

טאטען פון דער ארבייט פערקערפערט אין ממשות'דיגע זאכען, אָדער אין געוויסע דינסטען, וואָס פערנעהמען ניט קיין פּלאַץ, אָבער פון שטאַנדפונקט פון דעם אַרבייטער־קלאַס, אַלס שפּייזער פון דער גאַנצער געזעלשאַפּט, איז אַ נרויסע נפּקא מינה, צי עס זיינען פאַראַן מעהרער מענשען, וואָס בענוצען זיך מיט זיינע אויסגעאַרבייטע פּראָדוקטען אָדער ניט. אויב אין יאָהר 1914 זיינען געווען מעהר אַזוינע מענשען ווי אין 1909-10, הייסט דאָס, אז אין 1914 איז די לאַגע פון דעם אַרבייטער קלאַס געוואָרען ערגער, ווייל ער טראָגט אויף זיך גרעסערע לאַסטען, ער איז געוואָרען אַ גרעסערער בעל מטופּל, ער דאַרף אויסהאַלטען מיט זיין אַרבייט אַ גרעסערע צאָהל מענשען.

ווי שטעהט עס מיט די שכירות?

די צאָהל פון די בעשעפטיגטע אינדוסטרי אַרבייטער איז אין יאָהר 1909-10 געווען 6,615,046, וועלכע האָבען געקראָנען 3,427,038,000 דאָלאַר אַ יאָהר שכירות. דאָס האָט געמאַכט אין דורכשניט 518 דאָלאַר אַ יאָהר פאַר יעדען אַרבייטער. אַ יאָהר האָט 52 וואָכען און אויב דער אַרבייטער זאָל דורכשניטליך קריגען 10 דאָלאַר אַ וואָך שכירות, וואָלט די יעהרליכע שכירות דאַרפֿען זיין 520 דאָלאַר. דאָס הייסט, אז אין 1909-10 האָט דער אַרבייטער אין דורכשניט פערדינט נאָך עטוואָס וועניגער ווי 10 דאָלאַר אַ וואָך.

אין יאָהר 1914 איז לויט דעם סטאַטיסטישען ביוראָ געווען אינדוסטרי אַרבייטער אין די פּעראַייניגטע שטאַטסען 7,036,37, וועלכע האָבען געקראָנען יעהרליכע שכירות 4,078,332,000. דאָס מאַכט אין דורכשניט 579 דאָלאַר אַ יאָהר, אָדער 11 דאָלאַר און 14 סענט אַ וואָך. אין די פינף יאָהר פון 1909 ביז 1914 האָט זיך דער אַרבייטס־לוינ פון דעם אַמעריקאַנישען אַרבייטער פֿער־גרעסערט אומגעפֿעהר אויף 1.15 די וואָך.

וויפֿיעל איז צוגעקומען פֿאַר די פינף יאָהר דער ווערט, וואָס ווערט אויסגעאַרבייט אין די פאַבריקען?

אין יאָהר 1909 זיינען צו 268,491 אונטערנעמונגען צוגע־קומען ווערטען 20,672,052,000. אויף יעדע בעזונדערע אונטער־נעמונג מאַכט עס דורכשניטליך אויס 76,933 דאָלאַר פֿאַר'ן יאָהר. פינף יאָהר שפּעטער, אין 1914, איז געשטיגען די צאָהל אונ־טערנעמונגען ביז אויף 275,791 און די ווערטען, וואָס זיינען דאָר־

טען געשאפען געוואָרען, האָבען בעטראָפֿען 24,246,435,000. דאָס מאַכט אויס אויפ'ן חלק פֿון יעדער פּאַכריס און דעם אייגענטימער פֿון פּאַכריס ניט ווייניגער, ווי 87,915 דאָלער אַ יאָהר.

אין דער צייט, ווען דער אַרבייטס־לוינ פֿון יעדען איינציגען אַרבייטער איז פֿון 1909 ביז 1914 געשטיגען אויף 61 דאָלער אַ יאָהר, איז דער ווערט, וואָס די אַרבייטער האָבען צוגעגעבען צו יעדער איינצעלנער אונטערנעהמונג פֿאַר דיזעלבינע 5 יאָהר, גע־שטיגען אויף 10,982 דאָלער.

די ביסעל סטאַטיסטיק, וואָס איז צוגעפֿעגט געוואָרען פֿון רעגירונגס־בעאַמטע אין וואַשינגטאָן, וועלכע זיינען געוויס ניט אויסען געווען געוויסע פֿניות צו די אַרבייטער, ווייזען גאנץ קלאָהר, אז די פּראָצענטען פֿון די אונטערנעהמערס הכנסה ווערט אַלץ גרעסער אין די געשאַפֿענע רייכטימער פֿון לאַנד, און, פֿער־קעהרט, די פּראָצענטען פֿון דעם אַרבייטס־לוינ אַלץ קלענער.

דאָס שטימט ניט מיט ריקארדאָ'ס הנחה. דאָס שטימט אויך ניט מיט די חשבונות פֿון די סאַציאַלע רעפֿארמער, וועלכע ווילען מיט געוויסע פֿשרות פֿערשיטען דעם טיפֿען אָבגרונד, וואָס ליגט צווישען די אַרבייטער און די אונטערנעהמער.

די ווירקליכקייט מאַכט דאָ אַ תּל פֿון די בריקען, וועלכע די סאַציאַלע רעפֿארמער בויען איבער'ן תּהום, וואָס ליגט צווישען די ביידע פּינדליכע קלאַסען — צווישען די אַרבייטער און די אונ־טערנעהמער.



צוואנציגסטע לעקציע

די באפעלקערונגס־פראגע

די שייכות צווישען דער צאל מענשען און דעם סכום לעבענס־מיטלען; מאלטוס'ס ערקלערונג; געאמעטרישע פראגרעסיע און אריפמעטישע פראגרעסיע; די שולד פון דער ארעמקייט; געדורט קאנטראל; דער סך הכל פון מאלטוס' טעאריע און דער מוסר השכל; די סאציאליסטען אלס די שטארקסטע געגנער פון מאלטוס' טעאריע; אומוויסענקייט און די סאציאלע אָרדענונג — אורזאכען פון היינטיגער נויט.

מיר האָבען אויבער, פארבייגעהענדיג, דערמאָנט די באפעלקער־רונגס־פראגע. מיר וועלען זיך איצט אויספירלאך אויף איהר אַב־שטעלען.

אלע מיטלען צום לעבען ווערען געשאפען פון דער נאטור מיט דער הילף פון מענשען און ווערען פארברויכט פון מענשען. אז מענשען פארמעהרען זיך, אז די באפעלקערונג וואקסט, זענען פאראן מעהר פראדוקטען. פון דער אנדערער זייט אבער ווערט דורך א גרעסערער באפעלקערונג אויך גרעסער די הוצאה פון דער געזעל־שאפט. עס ווערען פארברויכט מעהר פראדוקטען.

פאר די עקאָנאָמיסטען שווימען ארויף פראגען איבער די שייכות פון דער באפעלקערונג צו דעם סכום לעבענס־מיטלען, איבער די שייכות פון מענשען—קינדער צו דער מוטער נאטור.

אט ווי זיי ווערען אוועקגעשטעלט:

צי איז פאראן א גלייכעוויכט צווישען דער צאהל מענשען און דעם סכום לעבענס־מיטלען, וואָס זיי דארפען האָבען? צי איז די נאטור מיט דער הילף פון מעגשליכער ארבייט כח צו ערנעהן דען די נאנצע באפעלקערונג, אדער ניט? און דריטענס, פרעגט זיך, צו איז אפשר די עלטער און נויט, וואָס הערשען ביי אונז, א רעזולטאט דערפון, וואָס מענשען פארמעהרען זיך, זינען ניט איינ־געחאלטען איז פריה ורביח, קינדלען צופיעל? אפשר זינען פאראן צופיעל מענשען, מעהר וויפיעל די נאטור איז כח צו דערנעהרען און ממילא מוז זיין א שטענדיגער, א בראַנישער דעפיציט איז לעד בענס־מיטלען, אזוי ווי איז פרויוואט ווירטשאפט, ווען די הוצאה איז גרעסער ווי די הכנסה?

אט די אלע פראגען מען ניט אוועק מאכען מיט דער האַנט א

געלעהרטער, וועלכער אינטערעסירט זיך מיט דער באלעבאטישקייט פון כלל, מיט דער פאלקסווירטשאפט, פונקט אזוי ווי א פריוואט געשעפטסמאן קען ניט אינגאנצערן עהנליכע פראגען, וועלכע שטעהן איהם פאר אין זיין פריוואט געשעפט. שלעכט וואלט זיין יענער געשעפטסמאן אדער פאבריקאנט, וועלכער גיט זיך נישט אפ א חשבון איבער דער הוצאה און דער הכנסה פון זיין געשעפט, איבער די מעגליכקייטען פון דעפיציטען, באנקראטען א. א. וו.

צום ערשטען האט דאס בעפעלקערונגס-פראבלעם אויפגע- שטעלט דער בעוואוסטער ענגלישער עקאנאמיסט טהאמאס ראבערט מאלטוס (1766—1834).

מאלטוס האט ארויסגעגעבען א ווערק אלס אן ענטפער צו וויליאם גארזוין, וועלכער האט בעהויפטעט, אז די קוואל- לען פון מענשליכען עלענד ליגען אין דער היינטיגער געזעל- שאפטליכער אָרדנונג, וואס איז געגרינדעט אויף פריוואט אייגענטום. מאלטוס איז אין זיין ווערק ארויסגעקומען אלס פערטרעטער און פערטיידיגער פון דער היינטיגער געזעלשאפט. ער האט געזוכט צו בעווייזען, אז נישט די געזעלשאפטליכע אָרדנונג איז שולדיג אין דער אַרימקייט און גויט, נאר די מענשען גופא, וועלכע זיינען מיט שפאָרעוודיג אין זייער קינדלעך. אלע מענשליכע צרות, ווי אָרעמ- קייט, קראנקהייט, עפידעמיעס, מלחמות א. א. וו. זיינען — זאגט מאלטוס — געזעצטען פון דער נאטור, אום אויס- צוגלייכען דעם דעפיציט, וואס הערשט צווישען דער צאָהל מענשען און די לעבענסמיטלען. מענשען ווערען געבוירען און קומען אויף דער וועלט מעהרער, וויפיעל עס זיינען גערופען געוואָרען פון דער נאטור. עס איז דאָ אן איבערבפעלקערונג, גרעסערע אויסגאבען אין לעבענסמיטלען, ווי איינגאחמען, און דאָס פיהרט צו א באַנקראַט. בכדי עס זאל צוריק אויפגעשטעלט ווערען א גלייכגעוויכט אין די אויסגאבען און די איינגאחמען, מוז זי, די נאטור, פערטלענערען די הוצאה. דאָס מוחט זי דערמיט, וואָס זי פערטלענערט דורך פער- שידענע עפידעמיעס, מלחמות, עלענד און גויט די צאָהל עסער. מיעל מענשען, וועלכע זיינען געקומען אונגעבעטענערחייד צום מאַהלצייט פון דער נאטור, שטארבען אויס און די הוצאה פון לע- בענסמיטלען ווערט אויסגעגלייכען מיט דער הכנסה.

יעדע בעשעפעניש — במעמ'ט מאלטוס זיין טעאָריע — האט אן אונגעהויערען חשק זיך צו פערמעהרען אָח א גרענעץ. עס איז נישטאָ איין מין בעשעפעניש, סיי ביי די חיות, אזוי אויך ביי פלאנץ

צען, וועלכער וואָלט נישט פול געמאכט די גאנצע וועלט מיט זיך, ווען ער וואָלט געהאט די געלעגענהייט פריי, אונגעשטערט זיך צו פרויב פערן. ביי די פלאנצען וויינען פאראן פאמיליעס, וועלכע גיבען אין איין יאָהר זריעה אויף וויפיעל טויזענד נייע פלאנצען. אויך צווישען די חיות בעגעגענען מיר אָפט אזא מין פריה ורכיה. די איינציגע הינדערניס, וואָס דערלאָזט נישט אזא אונבעשרענקטע פערמעהרען זיך, איז דער דוחק אין חיונה, די נישט געניגענדע נאהרונגס מיטעל. פיעל אינרווייטאומען (יחידים) געהען איינפאך אונטער אין'ס קאמפף פאר די עקזיסטענץ. דאָס דאָזיגע אונטערגעהן איז גאנץ נאטירליך, ווייל פיעל בעשעפעניסען קומען אויף דער וועלט אַלס אונגעבעטענע געסט און האָבען דאָ דעריבער קיין פלאץ נישט.

פון דעם דאָזיגען אַלגעמיינעם כלל איז אויך נישט אויסגעשלאָסען דער מענש. די תאווה צו פריה ורכיה איז ביים מענשען אזוי גרויס ווי ביי אַלע אנדערע בעשעפענישען. אָבער די שפיז אין דער נאטור קלעקט נישט פאר אַלעמען וויפיעל עס ווערען געבאָרען. אמת טאקי, דער סכום פראָדוקטען, וואָס איז נויטיג פאָר'ן מענשענ'ס בע-דארה, וואַקסט און פערגרעסערט זיך דורך דעם, וואָס די מענשען עקספלאָאטירען אַלץ מעהר די נאטור, וואָס זיי לערנען זיך אויסצורקריגען אַלץ מעהר פראָדוקטען, אָבער דיווער סכום פערגרעסערט זיך נישט אויף אַזוי פיעל, אויף וויפיעל די מענשען פערמעהרען זיך. די פערגרעסערטע הכנסה דעקט נישט די פערגרעסערטע הוצאה. די בעפעלקערונג פערגרעסערט זיך אין געאָמעטרישער פראָ-גרעסיע, כּפּל כפּליים. ווען היינט איז דאָ, אַ שטייגער, איין פאָר מענשען, וועלען אין א דור שפעטער (מאָלטוס זאָגט אין 25 יאָהר שפעטער) זיין צוויי פאָר — פיער מענשען, אין דריטען דור וועט יעדע פאָר האָבען קינדער און עס וועלען שוין זיין אַכט מענשען. אין ציפער קען מען פאָרמולירען אזוי: 2, 4, 8, 16, 32 א. א. וו. דער סכום פראָדוקטען קען זיך אָבער אויף קיין פאל נישט אזוי פיעל פערגרעסערען. ווען מיר זאָלען שוין אפילו צונעבען — זאָגט מאַל-טוס — אז אין די ערשטע 25 יאָהר איז דער סכום פראָדוקטען געוואַקסען דורך דער ענטוויקלונג פון דער אינדוסטריע אויף נאָך אַמאָל אזוי פיעל, ווען פרייטער איז געווען, לאָמיר אָננעהמען, די צאָהל צוויי, איז אין 25 יאָהר שפעטער צוויי מיט צוויי — פיער. אין די ווייטערדיגע 25 יאָהר קען אָבער דער סכום פראָדוקטען וואַקסען העכסטענס נור אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל עס איז גע-וואַקסען אין די ערשטע 25 יאָהר, ד. ה. אויף די צאָהל צוויי. מיר

וועלען בעקומען ניט אכט (פיער מיט פיער), נור זעקס (פיער מיט צוויי). אין די דריטע 25 יאָהר וועט צוקומען נאָך אַמאָל צוויי און עס וועט זיין אכט (זעקס מיט צוויי). אין ציפער אויסנעדריקט קומט אויס: 2, 4, 6, 8, 10, 12 א. א. וו. (אזא מין צואוואקס רופט מען „אריפמעטישע פראָגרעסיע“).

אז די פראָדוקטען קענען זיך ניט אזוי פערמעהרען ווי די בער פעלקערונג זעהט מען קלאָר. דער פלאץ אין דער אויסערליכער נאטור, מיט וועלכען מיר פיהרען א קאמפף, אום צו עררייכען לעבענסמיטלען פאר אינווערע בעדערפניסען, איז דאָך בערגענעצט. פון איין אקער ערד, א שטייגער, קען מען דאָך ניט מאַכען צוויי אקערס, ווי פרוכטבאר דעם מענעשנ'ס ארבייט זאָל ניט זיין. עס איז קלאָר, אז ס'מוז ארויסקומען אן איבערבפעלקערונג, א גרוי סער דעפיציט אין לעבענסמיטלען — א באַנקראַט. דער פועל יוצא, די פאָלגען פון אזא נאטור באַנקראַט זיינען פערברעכענס, קראַנק הייטען, מלחמות, הונגער און נאָך אזוינע אָנשיקענישען. די דאָר זינען מלאכי חבלה זיינען עבעס אזוי ווי שלוחים פון דער נאטור אויסצוראטען די איבעריגע אונגעבעטענע מענשען, קלענער צו מאַכען די בעפעלקערונג, אום אויסצוגלייכען דעם דעפיציט. דאָס איז אונבעדינגט נויטיג צו בעזייטיגען דעם באַנקראַט. ניט די געזעלשאַפט איז שולדיג אין דיווע מענשליכע אונגליקען, נאָר דאָס נאטורליכע געזעץ פון דער בעפעלקערונג זיך צו פערמעהרען אָהן א שיעור און אן ערך.

„אויב מען וויל אָט די אונגליקען שוואַכער מאַכען — ניט מאַלטוס אן עצה — אָדער בעזייטיגען, טאָ דאָרף מען ניט איבער אַנדערשען די אָרדנונג פון דער געזעלשאַפט, וואָס וועט סיי ווי סיי ניט העלפען, נאָר מען בעדאָרף בעסער זעהן איינצוזאָלטען די נאטירליכע תאוות, ניט אזוי יונג חתונות האָבען, זעהען צו האָבען ווייניגער סינדער (געבורט קאָנטראָל) א. א. וו. וואָס מעהר בעשרענקט עס וועלען זיין די געבורטען, וואָס ווייניגער סינדער עס וועלען קומען אויף דער וועלט, אַלץ שוואַכער וועלען זיין די עפירעמיעס, אַלץ זעלטענער וועלען זיין מלחמות — אָט די אָנשיקענישען פון דער נאטור צו פערטייליגען די איבעריגע, אונגעבעטענע געסט.“

דער סוף חבל פון מאַלטוס'עם טעאָריע ווערט פאָרמולירט אין ווייטערדיגע בלעטט:

1. די בעפעלקערונג איז אונגעדינגט אָנהענגיג פון די מיט-

לען צום לעבען, וועלכע זיינען פאראן אין דער נאטור. די בעפעל-
קערונג קען ניט אָנוואַקסען אָהן אַ שיעור און אָהן אַן ערך אין דער
צייט, ווען פאר דעם סכום לעבענסמיטלען איז יאָ דאָ אַ שיעור.

2. די תאווה פון יעדער בעשעפעניס, ניט אויסגעשלאָסען דער
מענש, פיהרט אָבער דערצו, אז יעדער מין פערמעהרט זיך אָהן אַ
גרענעץ אין דער צייט, ווען דער סכום לעבענסמיטלען ווערט ניט
גרעסער אויף אזוי פיעל. עס ווערט אן איבערשוס, ד. ה. מעהר
מענשען, וויפיעל לעבענסמיטלען.

3. דער דאָזיגער איבערשוס פון מענשען אין ערך מיט די
לעבענסמיטלען קען בעזייטיגט ווערען ענטוועדער דורך'ן איינהאַל-
טען די תאוות פ ר י ה ע ר, אָדער דורך די פערשיעדענע אָנ-
שיקענישען, וועלכע די נאטור שיקט ש פ ע ט ע ר, ווען דער איר
בערשוס, דער עורף פון מענשען איז שוין פאראן. די אָנשיקעני-
עשן זיינען: הונגער, קראַנקהייטען, רציחות, מלחמות און עהנליכע
צו זיי. דורך אזוינע מיטלען ווערט צוריק אויפגעשטעלט די גלייכ-
געוויכט צווישען נאטור און געזעלשאַפט.
דערפון איז געדרונגען:

א) אז אלע מיטלען איבערצואַנדערשען די יסודות פון דער
געזעלשאַפט און איינפיהרען אַן אַנדער וואָרט פערנאנדערטיילונג,
וואו די אָרעמע מאַסען זאָלען בעקומען מעהר לעבענסמיטלען, ווע-
לען נאָך פערגרעסערען דעם דלות און די שטערבליכקייט, ווייל די
גלייכגעוויכט צווישען דער נאטור און דער בעפעלקערונג וועט נאָך
מעהר צושטערט ווערען.

ב) דער בעסטער מיטעל צו בעזיימינען די עלענד איז, ניט
חתונה צו האָבען יונג און זעהן צו בעשרענקען די צאָהל קינדער.
ג) די געזעצגעבונג און די פערשידענע צדקה חברות אויסצו-
בעסערען די לאַגע פון די אָרעמע זיינען ניט נאָר צו שוואַך קעגען
נאטירליכען געזעץ צו פערניכטען די איבעריגע מענשען, נאָר פער-
סעהרט, זיי פערגרעסערען נאָך די אונגליקען, ווייל ניט האָבענדיג
קיין דאנות חיונה, וועלען די אָרעמע קלאַסען אָנפאנגען ווייטער
זיך שטאַרק צו פערמעהרען.

קעגען מאלטוס'עס בעפעלקערונגס-לעהרע טרעטען אַם שטאַרק-
סטען אַרויס די סאָציאַליסטען, וועלכע האַלטען צוזאמען מיט
נאָדווינ'ען, דאָס די אורזאָכע פון די מענשליכע ליידען איז ניט
צו זוכען אין דער איבערבעפעלקערונג, נאָר אין דער סאָציאַלער
אָרדנונג, אין דער ניט ריכטיגער פערנאנדערטיילונג פון די געשאַ-

פענע פראדוקטען. אם מייסטען ווערט בעקעמפט מאלטוס'עם גע-
זעץ, אז די מענשען האבען זי טבע זיך צו פערמעהרען אין א גרע-
כערער פראפארציע, ווי די לעבענסמיטעל. ענגעלס רופט אן דאס
געזעץ „א נידערטרעכטיגע לעהרע“, א שמוציגע רבילות קעגען דער
נאטיר און מענשהייט.

די פערשירענע ערפינדונגען און ענטדעקונגען, וואס זיינען
געמאכט געווארען אויף פערשיעדענע צווייגען פון דער וויסענשאפט
און טעכניק אין לעצטען יארהונדערט, האבען קלאר געוויזען, אז
די פראדוקטיוויטעט, די פרוכטבארקייט פון דער מענשליכער אר-
בייט שטייגט אונגעהויער גרויס. שוין ניט גערעדט דערפון, וואס
ס'איז נאך פאראן אין דער נאטור זעהר פיעל פלאנצן, וואס קען
פערברויכט ווערען אין מענשענ'ס נוצען, וואס דער קאמפף מיט דער
נאטור קען פערגרעסערט ווערען אין כמות, קוואנטיטאטיוו, איז נאך
אבער גאר ניט משער צו זיין, ווי ווייט דער קאמפף קען ענטוויקעלט
ווערען אין איכות, קוואליטאטיוו. די נאטור ווערט פרוכטבארער,
וואס בעסער עס איז די טעכניק, וועלכע ווערט צו איהר פערווענד-
ט, און די טעכניק ווערט אויסגעבעסערט מיט די פארשריטען פון
דער וויסענשאפט. פיעלע געלערנטע האפען אפילו, אז מיט דער
צייט וועט די וויסענשאפט געפינען א מיטעל, ווי צו בעקומען נאה-
רונג פון דער לופט. מיט הונדערט יאָהר צוריק האָט מען זיך ניט
געקענט פארשמעלען, אז ס'וועט ענטדעקט ווערען א נייער מיטעל
צו מיסטיגען די פערלער, סעלימרא, וואס מאכט דעם באָדען ניט
אין'ם ערף פרוכטבארער ווי פריהער. אין די לעצטע פאָר יאָהר
איז שוין געפונען געוואָרען א מיטעל ווי צו קריגען דעם שטיק
שטאָף, צוליב וואס סעלימרא איז אזוי וויכטיג פאר לאַנדווירט-
שאַפט, דירעקט פון דער לופט. ווען דיזער מיטעל וועט טעכניש
אויסגעבעסערט ווערען, וועלען אונזערע תבואות וואקסען א סך
מעהר ווי איצט.

פון דעם בעריכט פון דעם צענזוס ביורא אין וואשינגטאָן,
איבער וועלכען מיר האָבען שוין גערעדט אין פאָריגען קאפיטעל,
איז צו זעהען, אז אין דער איצטיגער צייט וואקסען מיטלען אין א
סך גרעסערער פראפארציע, ווי די צאָהל מענשען.

דאָס רייכטום פון די פעראייניגטע שטאַטען האָט בעטראָ-
פּען אין יאָהר 1900 88,500 מיליאָנען. די בעפעלקערונג איז דע-
מאָלט געווען רונד 75 מיליאָן. ווען דאָס רייכטום וואָלט דעמאָלט

א שטייגער, פערטיילט געוואָרען, וואָלט אויסגעקומען אויף יעדען קאָפּ פון דער בעפעלקערונג (מאָן, פרוי און קינד) אַקימאלן פון עפעס איבער 11.64 דאָלער.

אין יאָהר 1910 האָט זיך פערמעהרט די בעפעלקערונג פון לאַנד אויף 92 מיליאָן; דאָס רייכטום פון לאַנד אָבער האָט זיך פֿערגרעסערט ביז אויף 142,000 מיליאָן דאָלאַר. אין דער צייט, ווען די צאָהל איינוואָהנער פון די פֿעראייניגטע שטאַטען האָט זיך פֿאַר די צעהן יאָהר פֿערגרעסערט נאָר אויף 21 פּראָצענט, האָט זיך דאָס רייכטום פון לאַנד אָבער פֿערגרעסערט אויף גאַנצע 60 פּראָצענט.

ווען מען וואָלט אין 1910 פערטיילט דאָס רייכטום, וואָלט יעדער איינציגער געקראָנען אויף זיין חלק 15.43 דאָל., אנשטאָט 11.64 אין 1900.

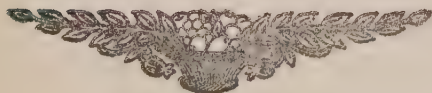
מען זעהט דאָ קלאָר, אז אין דער איצטיגער צייט איז מאלטום לחלוטין ניט גערעכט, ווען ער זאָגט, אז די בעפעלקערונג פֿערגרעט סערט זיך אין א געאָמעטרישער פּראָגרעסיע און די לעבענסמיטעל אין אן אַריפּמעטישער פּראָגרעסיע.

אז די אָרעמקייט קומט ניט דערפון, וואָס עס זיינען פֿאַרפֿאַן צופיעל מענשען, פֿאַר וועלכע עס קלעקט ניט קיין לעבענסמיטעל, קען מען אויך זעהען אין דער צייט פון אַ קריזיס. אין אַ קריזיס ווערען אלע סאָציאלע ליידען זעהר בולט. איז דען דאָס אָבער דערפֿאַר, ווייל עס זיינען במציאת ניטאָ קיין לעבענס־פּראָדוקטען פֿאַר דער בעפעלקערונג? די קריזיסען קומען, ניט ווייל עס איז אַ דוחק אין לעבענסמיטלען, נאָר פֿאַרקעהרט, ווייל עס זיינען דאָ צופיעל לעבענסמיטלען, ווייל עס איז פֿאַרפֿאַן אן איבערפּראָדוקציע. דאָ הונגערט מען און דאָרטען פּוילען פּראָדוקטען אין די סקלאַדען און באַבריקען. מיטלען צום לעבען זיינען דאָ גענוג, זיי זיינען נאָר שלעכט פערטיילט, און פערטיילט זיינען זיי שלעכט דעריבער, ווייל די אָרדנונג, אין וועלכער מיר לעבען, איז געבויט אויף דאָס געזעץ פון פריוואַט אייגענטום.

עס זיינען בעוואוסט ניט ווייניג פֿאַחטען, ווען די טראַסטען און די סינדיקאַטען פֿערניכטען פשוט, אָהן אַ ברעקעל איינזעהעניש, מאַסען לעבענסמיטעל כדי זיי זאָלען זיין ווייניגער אויפֿן מאַרק, און די נאָכפּראָגע אויף זיי זאָל זיין אַ שטאַרקע. אזא פֿאַקט איז פֿאַרגעקומען מיט אַ צעהן יאָהר צוריק אין דייטשלאַנד אין דער טעקסטיל אינדוסטרי. און דאָ אין אמעריקא קומט דאָס נאָך

אפטער פאר. די צייטונגען וויסען גאנץ אפט צו דערזעהלען, ווי אזוי דער קאלע טראסט האט בכיון געלאזט אונטערנעהן שיפען געלאדען מיט קאפע, וואס קומען פון בראזיליען; ווי אזוי דער מילך טראסט גיט אריין וואגאנעם מילך אין טייך; ווי אזוי דער פיש טראסט לאזט פער'אוי'ט ווערען מיליאנען פונט פיש און ווי אזוי דער פלייש טראסט לאזט קאליע ווערען מיליאנען פונט פלייש. אין די אבגעשטאנענע לענדער שטארבען אויס זעהר פיעל ווילדע שבטים פון הונגער, דחקות און נויט. דאס איז אבער ניט דעריבער, ווייל עס זיינען ניטא קיין לעבענסמיטלען. די נאטור איז דאָרטען דוקא זעהר רייך, דער באָדען איז פרוכטבאר, פיעל פרוכטבארער ווי אין אייראָפּא. דער דלות איז דאָרטען גרויס, ווייל די דאָרטיגע מענשען פערשטעהען ניט ווי זיך צו בענוצען מיט די מתנות פון דער נאטור.

די אונטערשטע שורה איז, אז אין היינטיגע צייטען ליידט מען ניט דערפון, וואָס ס'זיינען פאראן צו פיעל מענשען. די פער שידענע מיטלען ווי צו בעשרענקען די געבורטען וועלען דעם דלות גיט פערלייכטערען. יעדער נייגעבארענער מענטש פארגרעסערט ניט נור די הוצאה פון די נאהרונגס-מיטלען, נאָר ער פארגרעסערט אויך, אין נאָך אַ גרעסערער מאָס, די הכנסה. דער היינטיגער עלענד קומט ענטוועדער דערפון, וואָס מענשען פערשטעהען ניט, ווי אויסצונוצען גוט די נאטור, אָדער דערפון, וואָס דאָס סיסטעם פון דעם סאָציאלען לעבען פיהרט צו אַ ניט-יושר'דיגער פערמייילונג פון די לעבענסמיטלען.



אינהאלט

ערשטער טייל

אינלייטונג

אלגעמינע באגריפען וועגען פרוואט ווירטשאפט און פאלקס-ווירטשאפט; ווירטשאפטליכע ארבייט און דער קאמפף פאר עקזיסטענץ; די אנטוויקלונג פון די באדערפענישען; דער צוועק פון דער פאלקס-ווירטשאפט; די מעכנישע און געזעלשאפטליכע זייט פון דער פאלקס-ווירטשאפט; די אנטשטעהונג פון דער פאלקס-ווירטשאפט. די ארגאניזאציע פון דער ווירטשאפט; די ענדערונגען אין דער פאלקס-ווירטשאפט; די אויפגאבע פון פאלקס-וועקאנאמיע — — — זייט 5

1. די לעהרע פון פראדוקציע

(א) די נאטור

דריי אבטיילונגען פון דער פאלקס-ווירטשאפט; אלגעמינע באגריפען וועגען פראדוקציע; די באדינגונגען פאר דער פראדוקציע; דער אייביג-פלוס פון דער נאטור אויף דער פראדוקציע; קלימאט, באדען, וואסערן, פלאנצען און חיות; די פארענדערונגען אין די נאטור-באדינגונגען; די ווירקונג פון מענשען — — — — — זייט 16

(ב) ארבייט

באגריף וועגען ארבייט; פראדוקטיווע און נישט-פראדוקטיווע ארבייט; אינדוידועלע און געזעלשאפטליך-נעצליכע ארבייט; איינפאכע און קוואליפיצירטע ארבייט; די קוואנטיטעט און די קוואליטעט (כמות און איכות) פון דער געזעלשאפטליכער ארבייט; געצוואונגענע און פרייע ארבייט; א סך הכל — — — — — זייט 26

דאס צוואמענארבייטען און די ארבייטס-צושטילונג

דאס איינפאכע און קוואליפיצירטע צוזאמען ארבייטען; די מוצען פון חברות א'דיגע ארבייט; די ארבייטס-צושטילונג; די ענטשטעהונג פון ארבייטס-צושטילונג; געזעלשאפטליכע און מעכנישע ארבייטס-צושטילונג; די ארבייטס-צושטילונג צווישען שטאדט און דארף; די ענטוויקלונג פון דער געזעלשאפטליכער ארבייטס-צושטילונג דורך די אויסגעבערע פער-זעהרמיטלען; די בעדייטונג פון דער מעכנישער ארבייטס-צושטילונג; די עלעמענטע זייטען פון דער מעכנישער ארבייטס-צושטילונג; די מיינונג פון דרויסן שריפטשמעלער איבער דער מעכנישער ארבייטס-צושטילונג — זייט 37

(ג) קאפיטאל

באגריף וועגען קאפיטאל; די באשטימונג פון קאפיטאל ביי די עקאנאמיסטען און ביי קארל מארקס; געלט אלס דער מיטלער פארמערטער פון קאפיטאל אין היינטיגע צייטען; שטענדיג קאפיטאל און סארע-קאפיטאל; קאפיטאל; די ענטשטעהונג פון קאפיטאל; קאפיטאליזשע פראדוקציע; די ראלע פון קאפיטאל אין דער געשיכטע — — — זייט 40

ווירטשאפט־סיסטעמען

(א) נאטוראלי-ווירטשאפטען.

דעם מענש' קאמפף מיט דער נאטור; קינסטליכע געצויג און געזעלשאפט ליכקייט אלס די בעסטע וואפען אין דעם דאזיגען קאמף; די ענטוויקלונג פון די וואפען; די אורזאכען פון דיזער ענטוויקלונג; די שייכות צווישען די קינסטליכע געצויג און דער געזעלשאפטליכקייט; נאטוראל ווירטשאפט און סחורה ווירטשאפט; דער אונטערשייד צווישען זיי; די שטופען פון דער נאטוראל ווירטשאפט; יאגד, לאנד ווירטשאפט, עקלאפעריי און לויב אייגענשאפט — — — — — זייט 60

(ב) סחורה ווירטשאפטען.

מלאכה און איהרע כאראקטעריסטישע אייגענשאפטען; די אינדווידואל ליכטישקייט פון בעל מלאכה שפיגעלט זיך אָב אויף זיין פראדוקט; מאָנאָפאָקטור און איהרע אייגענשאפטען; די ענטשטעהונג פון מאָנאָפאָקטור; די מעלות פון מאָנאָפאָקטור קעגען מלאכה; די פאבריק און איהרע אייגענשאפטען; די באדייטונג פון דער מאשין; די ארבייטס־צושטילונג צווישען מאַשינען; דער קאלעקטיווער כאראקטער פון די מאַשינען־פראדוקטען; די ווירקונג פון דער מאַשין אויפ'ן ארבייטער; די סאָציאלע לאַגע פון ארבייטער ביי דער מלאכה, מאָנאָפאָקטור און פאבריק; דעצענטראליזאציע און צענטראליזאציע ביי דעם פאבריק סיסטעם. זייט 68

די לעהרע פון צירקולאציע אדער פון פונאנדערטיילונג.

די נויטווענדיגקייט פון האַנדעל; דער מאַרק און זיין באדייטונג; די געזעצען פון מאַרק; דער ווערט פון די סחורות; פארשיידענע ווערטע מעאַריען; סוביעקטיווע און אביעקטיווע שימות; דער געברויך ווערט און דער מויש ווערט פון א סחורה — — — — — זייט 77

די סוביעקטיווע אָדער נוצען טעאָריען.

(פאָרשטעלונג)

די מעאַריע פון פראנצויזישען עקאָנאָמיסט ס ע; די מעאַריע פון ב ר ו נ א ה י ל ד ע ב ר א נ ט און ק נ י ס; די אונגעזיכקייט פון דער מעאַריע צו ערקלערן אלע ערשיינונגען אין עקאָנאָמישען לעבן; די עסטרייכישע שול אָדער די גרענעץ־נוצען טעאָריע; די אַר־בייטס־מעאַריע פון אַדאַם סמיט און דוד ריקארדא; אנגיכאט און נאָב־פראַגע; די שייכות צווישען ווערט און פרייז — — — — — זייט 82

מאָרקס' ווערט־טעאָריע.

דער צד חשוב פון פארשיידענע סחורות אויפ'ן מאַרק; די ארבייט קראַפט אלס די איינציגע אייגענשאפט, לויט וועלכער די סחורות קענען פארגלייבן ווערען; דער אונטערשייד צווישען מאַרקס און ריקארדא; די געזעלשאפטליכע נויטיגע ארבייט אלס א מאָס צו מעסטען ווערטען; איינ־

פאכע און קוואליפיצירטע ארבייט; די סאם צו מעסטען קוואליפיצירטע ארבייט; ווי דער פרויז ווערט באצטימט לויט מארקס' מעטאדע; 4 פארוואס צו ערקלעהרען אלע ערשיינונגען אויפ'ן מארק מיט מארקס ווערטה מעטאדע — — — — — זייט 102

נ ע ל ד .

די אורזאכען, וועלכע האבען ארויסגערופען געלד אין דער געשיכטע; די ענשטעכונג פון האנדעל; די באדינגונגען פאר דעם אלטען האנדעל; די פארמען פון מויש אין די אלטע צייטען; דער אונטערשייד צווישען די פארשיידענע פארמען; דאס ערשטע געלד אין דער געשיכטע; פארשיידענע זאכען האבען געדיענט אלס געלד; ווי אזוי מעטאלען האבען אנגעפאנגען צו דינען אלס געלד; די מעלות פון מעטאלען קעגען אבי דערע זאכען; מטבעות; די ראליע פון געלד — — — — — זייט 112

פ ר א פ י ט .

געלד אלס פארמיטלער צווישען סחורות און סוהרים אלס פארמיטלער צווישען פראדוצענט און קאנסומענט; פון וואנעט נעהמט זיך דער פראד פים? דאס קאפיטאל אין געשעפט קען קיין רוחים ניט געבען; מציאות קענען ניט זיין די אורזאכען פון די גרויסע פראפויטען; דער פארטרעטער פון דער נוצער-מעטאדע; בעהם באווערק און זיין פראפויטעטאריע; א היתר צו נעהמען פראצענט; דער שלעכטער פונדאמענט פון בעהם באווערק'ס פלפוליסטורעם; די קלאץ קשיא: וואו ליגען די קוואלען פון פראפויט? — — — — — זייט 121

מעהר-ווערטה.

קארל מארקס' ענטדעקונג; מארקס' אפאליז פון די סחורות; די אייגענשאפטען, וואס יעדע סחורה מוז האבען; ארבייטס-קראפט האט געדאנט ווערען א סחורה ערשט אין דער נויער צייט; די נאטורליכע און די געזעלשאפטליכע זייט פון ארבייטס-קראפט; דער ווערטה פון ארבייטס-קראפט; ארבייטס-קראפט איז די איינציגע סחורה וואס שאפט מעהר ווערט; מעהר-ווערטה איז נאר מעגליך אין א געזעלשאפט, וואס איז געבויט אויף פרויוואט אייגענטום; מעהר-ווערט נארמע און פראפויט נארמע; די שייכות צווישען מעהר-ווערט און פראפויט; דער פראפויט איז ניט אפהענגיג פון דעם, ווי דאס קאפיטאל איז ארגאניזירט אין דער אונטערנעהמונג; גלויכע קאפיטאלען גיבען גלויכע פראפויטען; אן ערקלעהרונג אויפ'ן סמך פון פרויער קאנקורענץ; א מאטעמאטישע פאר-מילירונג פון יעדען אייגענעם פראפויט — — — — — זייט 130

ארבייטס-לויז.

דער באגריף „ארבייטס-לויז“; די באדינגונגען, אונטער וועלכע „ארבייטס-לויז“ איז געווארען א באזונדערע הכנסה; אבסאליומע און רעלאטיווע ארבייטס-לויז; נאמינאלע און רעאלע ארבייטס-לויז; געלד-לויז און נאטורל-לויז; דער נאטורל-לויז באשטעטיגט די מעהר ווערטה

טעאָריע; צווייטלויזן (צויט ארבייט) און שטיקלויזן (שטוק ארבייט); די חסרונות פון שטוק ארבייט; פראָפּיט באטייליגונג; דריי פאַרטייל פון פראָפּיט באטייליגונג; די געשיכטע פון פראָפּיט באטייליגונג און די אורזאכען, וועלכע האָבען געפיהרט דערצו; הענרי פאָרד'ס עקספּערימענט; די פראָפּיט באטייליגונג אין דער דיסטילעריע; ווען פראָפּיט באטייליגונג ברענגט נוצען די ארבייטער — — — — זייט 141

די הויך פון ארבייטס־לויזן.

דער גרענעץ פון ארבייטס־לויזן; ריקארדא'ס טעאָריע; די קולטורעלע פאָדערונגען פון די ארבייטער; מאַרקס'עס באגרינדונג וועגען דער הויך פון ארבייטס־לויזן; לאַסאַל'ס „אייזערנער געזעץ“; דער אונטערשויד צווישן שטוק ריקארדא. מאַרקס און לאַסאַל; די טעאָריע פון „ארבייטס־לויזן פאָנד“; די ניט ריכטיגקייט פון דער טעאָריע; דער צד השוה צווישען דאס „אייזערנע געזעץ“ און דעם „ארבייטס־לויזן פאָנד“; די סוביעקטיווע ארבייטס־לויזן טעאָריע; ברענטאנא'ס טעאָריע; די טרייד יוניאנס און דאס „אייזערנע געזעץ“; איז דאס „אייזערנע געזעץ“ דורך דער מאכט פון די טרייד יוניאנס בטל געווארען?; די טראַנס און זייער קאָנדיטאָנעל איבער דער פראָדוקציע און דעם קאָנסום; די שטארקע וואַפען פון דעם אונטערנעמהער קאלעקטיוו; וואו קען דער עקאָנאָמישער קאמף בריינגען גרעסערע נוצען? — — — — זייט 152

ר ע נ ט ע.

רענטע אלס א דריטע געזעלשאפטליכע הכנסה; וואָס איז אזוינס רענטע און פון וואָנעט זי נעמט זיך; רענטע און אַרענדא; פאר וואָס מע קריגט רענטע נור פון באַדען און ניט פון אנדערע מתנות פון דער נאָטור; דער סדר, ווי אזוי די וועלט איז באזעצט געווארען; וועלכע באַדענס גיבען יאָ רענטע און וועלכע ניט; די דיפערענצירטע רענטע פון ריקארדא; רענטע קריגט מען אויך, ווען פארשוידענע קאָפיטאַלען זיינען אריינגעלייגט אין באַדען איינס נאָך דעם אנדערען; דאָס געזעץ, אז יעדע ווייטערדיגע אנווענדונג פון ארבייט און קאפיטאַל גיט א קלענערען פראָפּיט; די רענטע קומט אָן דעם לענדלאַרד און ניט דעם אַרענדאָטאָר; ווען שטייגט רענטע; א הויכע רענטע איז ניט קיין סימן מול ברכה; זיינען די פאַרמערס די הויפט שולדיגע אין יקרות? די לאַגע פון באַדען איז אויך ווי די פרוכטבאַרקייט; בערגבויו ווי פארמעריו — — — — זייט 164

די מעטאָדען אין דער וויסענשאפט בכלל און אין פאָליטישער עקאָנאָמיע בפרט.

די מדות, ווי אזוי די תורה ווערט גע'דרשנ'ט; צוויי וועגען צו דער גרייכען א וויסענשאפטליכען אמת; פרט וכלל, אינדוקציע, כלל ופרט, דעדוקציע; די פארשוידענע ווירקענדע קרעפטען פון א געזעלשאפטליכער ערשיינונג; די אינדוקטיווע מעטאָדע איז פארבונדען מיט'ן פראָפּיט

אין זיין דער מיט, די דערוקטיווע מעטאדע — ניט; געוועזען אין דער זאך
 זיך און אין דער געזעלשאפט; די דערוקטיווע מעטאדע בוי דור ריר
 קארדא און די אנדערע קלאסיקער; עגאזיום און פרויע קאנקורענץ אלס
 די אויסגאנגס פונקטען פאר ריקארדא'ס מעאריען; דער בעסטער מיר
 טעל ווי צו קומען צו א וויסענשאפטליכען אמת; א פארזוך צו ער
 קלענערען ריקארדא'ס געזעץ מיט דעם „מינימום געזעץ“ פון ליביד;
 דער נאטורפאקטאר אין דער אינדוסטרי, און אין לאנדווירטשאפט;
 די אורזאך פאר וואס די קאנטענטראטיע פון קאפיטאל שפילט אין דער
 אינדוסטרי א גרעסערע ראלע, ווי אין אנדערע לטור — — — זייט 174

דיפערענצירטע און אבסאלוטע רענטע.

ריקארדא'ס אויפטו בייגע דער רענטע מעאריע; די אונטערשיידענעקייט
 פון די לענדלאַרד'ס מיט ריקארדא'ס מעאריע; שפילע'ס ארגומענט קער
 גען ריקארדא'ס מעאריע; שפילע'ס מעות; דער אונטערשייד צווישען
 האַנאָראַר פון א פראַפּעסיאָנעלען מענטשען און רענטע; דער אונטערשייד
 צווישען די כהורות, וואס ווערען פראדוצירט אויפ'ן לאַנד און אנדערע
 פראדוקטען; די ארגומענטען פון ראדבערטס יאגעצאון און קערי; דער
 עצם פון דער מעאריע און די סברות, וועלכע פיהרען צו איהר; מארקס'עס
 הסכמה צו דעם עצם פון דער מעאריע; אבסאלוטע רענטע; דער גרויסער
 אונטערשייד צווישען דיפערענצירטע רענטע און אבסאלוטע רענטע בנוגע
 דעם פרויז פון תבואות — — — — — זייט 184

די חלקים פון די ארבייטער, קאפיטאליסטען און לענדלאַרדס אין
 דער הכנסה פון כלל.

די דריי הויפט טיילען פון דער געזעלשאפטליכער (קהל'שער) הכנסה;
 די שייכות פון די אלע דריי הכנסות צווישען זיך; דער צד השות
 פון פראפּיט און רענטע און דער אונטערשייד צווישען זיי; ארבייטער
 און קאפיטאליסטען אלס אונפארמיידליכע געגנער; ריקארדא'ס סימפאטיע
 מיט די קאפיטאליסטען און זיין שנאה צו די לענדלאַרדס; ווי די
 קארדא שטעלט זיך פאר אין דער צוקונפט די חלקים ארבייטסלויזן.
 פראפּיט און רענטע; הענרי דזשאַרדזש אלס אן אַנזעענדיגער פון ריקארדא'ס
 בליק אויף די לענדלאַרדס; די באדינגונגען, וועלכע פארקלענערען די
 רענטע און פארגרעסערען דעם פראפּיט; ריקארדא'ס פאלשער בליק בנוגע
 דער צוקונפט פון פראפּיט; דער ארבייטסלויזן ווערט אלץ א קלענערער
 חלק אין דער הכנסה פון כלל און דער פראפּיט ווערט גרעסער; דער תחום
 צווישען ארבייטער און די אויגענשטימער קלאסען — — — — — זייט 192

ארבייטער און אונטערנעהמער.

ריקארדא'ס חתח, אז דער נאטינעלער ארבייטסלויזן ווערט גרעסער, און
 דער פראפּיט קלענער; די חתח פון די רעפארמער, אז אויך דער רעאלער
 ארבייטסלויזן ווערט גרעסער; סטאטיסטישע ציפערען פאר די יאָהרען
 1900 ביז 1909 און פון די יאָהרען 1910-1908 ביז 1914. דער צו

וואָס פון דער צאָהל פאבריקען, פון דער צאָהל ארבייטער, פון דער אַר-
 בייטס-לויין און פון דער פראָפּיט; די פארגרעסערונג פון דער צאָהל
 אָנגעשטעלטע און בעאמטע, וואָס זיינען ניט דירעקט באטייליגט אין שאַפּען
 די פראָדוקטען; דער תּהום צווישען די ארבייטער און די אונטערנעמער-
 מער — — — — — זייט 201

די באפעלקערונגס-פראָגע

די שייכות צווישען דער צאָל מענטשען און דעם סכום לעבענס-מיטלען;
 מאלטוס'ס ערקלערונג; געאָמעטרישע פראָגרעסיע און אריפמעטישע פראָ-
 גרעסיע; די שולד פון דער אָרעמקייט; געבורט קאָנטראָל; דער סך
 חבל פון מאלטוס' טעאָריע און דער מוסר השכל; די סאָציאליזמען אלס
 די שטאַרקסטע געגנער פון מאלטוס' טעאָריע; אוטוויסענקייט און דג
 סאָציאלע אָרדענונג — אורזאכען פון חיינמיגער נויט — — זייט 207

פאַרמישע עקאָנאָמיע

— די גרונד-פּרינציפּען —

צווייטער טייל

פון

א. ש. זאקס

נייע אויפלאגע

Principles of Political Economy

by

A. S. SACHS

Copyright 1924

by

THE WORKMEN'S CIRCLE



אײן און צוואנציגסטע לעקציע

די נאָהרונגס-פראַגע אין דער צוקונפֿט

די אורזאָכען פון דער היינטיגער אָרעמקייט; דער צוואוואַקס פון דער באַפעלקערונג און פון דער נאָהרונג אין דער צוקונפֿט; קאָרל קאומסקי'ס ווערק פון 1880 איבער דעם באַפעלקערונגס-פראָבלעם; קאומסקי איז מסכים אין יענעם ווערק מיט מאַלטוס אין עצם און אונטערשיידט זיך פון איהם אין די מיטלען; קאומסקי'ס ווערק פון 1910; מאַלטוזיאניזם און די נאָטור־וויסענשאַפט; טימיריאָזעוו און זיין פעסימיזם בנוגע דער צוקונפֿט פון דער מענשהייט; דער „פּיזאָלאָגישער גרענעץ“; דער חשבון פון לעבען און טויט, וואָס די מענשען וועלען שפעטער מוזען פיהרען.

מיר האָבען געזעהן אין פאָריגען קאפיטעל,* אז די היינטיגע קנאַפֿקייט אין נאָהרונגס-מיטלען קומט ניט, ווי מאַלטוס וויל האָבען, פון אַן איבער-באַפעלקערונג, נאָר פון דעם, וואָס די מיטלען ווערען אָהן יושר פאַרנאָנדערגעטיילט. אייניגע קריגען פון די געשאַפענע פראָדוקטען צופיעל, בעת די אַנדערע, די אַרבייטער-קלאַסען, קריגען צו וועניג.

מאַלטוס' מיינונג, אז אָרעמקייט אין דער איינציגער צייט קומט, ווייל ס'זיינען פאַראַן צופיעל מענשען, און פון דער נאָטור ליכער אָרעמקייט, פון דעם הייסט עס, וואָס די נאָטור איז ניט ביכולת צו שפּייען אזוי פיעל מענשען, איז געווען פאַלש.

מען באַדאָרף זיין בלינד ניט צו זעהן, אז אין דעם עלענד, וואָס מיר האָבען איצט אין דער געזעלשאַפט, זיינען ניט שולדיג די נאָטור-געזעצען, נאָר זיי קומען פון דער געזעלשאַפט-ליכער אונגלעכקייט. די ניט גערעכטע געזעצען פון אייגענטום, די ניט גלייכע פאַרנאָנדערטיילונג—אָם וואו עס ליגט דער וואָרצעל פון אַלדאָס בייז. מענשען זיינען אָרעם, ליידען נויט דערפאַר, ווייל אַנדערע זיינען צורייך, ווייל אַנדערע געהמען זיך צופיעל. די

* זעה קאפיטעל צוואַנציג און צווייטען טייל „ברונדאָרנישטען“.

אָרעמקייט אין דער געזעלשאַפט איז ניט דאָריבער, ווייל די נאָט
איז אָרעם, נאָר ווייל מאַנכע מענשען זיינען צוריק.
בבלל זיינען דאָ גענוג לעבענסמיטלען פאַר אַלעמען. די צרה
איז נאָר, וואָס ס'הערשט פּריוואַט-אייגענטום און במילא קריגען די
אַרבייטער-מאַסען ניט דעם חלק, צו וועלכען זיי זיינען באַרעכטיגט.
דער מאַלטוויאַניזם קען פאַר קיין פאַל ניט דיענען אַלס אַ
פייגענבלאַט צו פאַרדעקען די ניט זוּיבערע זייטען פון אונזער אי-צ
טיגען געזעלשאַפטליכען אָרגאַניזם. די היינטיגע סאָציאַלע אונגע-
רעכטיגקייט שטאַרצט בולט אַרויס פון אונזער דער מאַלטוויאַניס-
טישער היליע.

וואָס וועט אָבער זיין אין דער צוקונפט? צי וועט אין דער
צוקונפט אויך תמיד זיין אַ גרעסערער צוואוואַקס פון לעבענסמיטלען,
ווי פון דער באַפעלקערונג, אָדער ניט? צי באַדאַרף מען קיין מורא
ניט האָבען, אז ס'וועט קומען אַ צייט, ווען מענשען וועלען זיך
אויף אזוי פיעל פאַרמעהרען, אז די נאָהרונגס-מיטלען און די אַלע
אַנדערע הצמרכות צום לעבען וועלען ניט קלעקען זיי צו שפּייזען?
די פראַגען זיינען, אמת, פאַר אונז ריין-טעאָרעטישע. אָבער
אַן עקאָנאָמיסט מוז אויך אַריינבליקען אין דער צוקונפט און זעהן,
וואָס פאַר אַ מזל אונזערע קינדער און קינדס-קינדער האָבען צו
ערוואַרטען.

מיר וועלען זיך דאָ דאָריבער אַפשטעלען אויף די מיינונגען פון
אייניגע אויטאָריטעטען אין דעם ענין.
לאָמיר צוערשט געבען דאָס וואָרט דעם באַוואוסטען מאַרק-
סיסטישען געלעהרמען קאַרל קאָטסקי.

קאַרל קאָטסקי האָט זיך מיט דעם מאַלטוויאַניזם שוין באַ-
שעפטיגט אין זיין יוגענד. זיין ערשטע ווערק, וואָס איז ערשינען
אין 1880, אונטער'ן נאָמען: „דער איינפלוס פון די פאַלקס-פאַר-
מעהרונג אויף דעם פאַרטשריט פון דער געזעלשאַפט“, איז געווען
געווידמעט דער באַפעלקערונגס-פראַגע.

אין דעם דאָזיגען ווערק האָט קאָטסקי אָפּען און ניט צוויי-
זייטיג אנערקענט די גרונד-געדאַנקען פון מאַלטוס' לעהרע. ער
האָט דאָ גאַנץ קלאָר ערקלערט, אז אויב די באַפעלקערונגס-פראַגע
יועט ניט רעגולירט ווערען, קען קומען די געפאַהר פון אַן איבער-
באַפעלקערונג. אפילו דער סאָציאַליזם — באַהויפטעט קאָטסקי
אין דזינער שריפט — וועט דאס באַפעלקערונגס-פראַבלעם ניט

לייזען. ער וועט עס בלויז אָפּשייבן אויף שפעטער. צוזאמען מיט מאלטוס באהויפטעט קאוטסקי, אז די מענשען האָבען אַ טבע זיך צו פארמעהרען פיעל געשווינדער, ווי די נאחרוננס-מיטלען. און ער גיט צו, אז אָט די איבערבאפעלקערונג קען נור באַזייטיגט ווערען דעמאָלט, ווען די מענשען וועלען דורך געוויסע מיטלען זעהן צו באשרענקען די צאָהל קינדער.

קאוטסקי אונטערשיידט זיך פון מאלטוס בלויז אין די מיט-לען ווי צו באשרענקען די געבורטען.

אנשטאט מאלטוס' עצה, זיך איינצוהאלטען פונ'ם געשלעכטס-גענוס און פיהרען א פרישות-לעבען, שלאָגט פאָר קאוטסקי, אלס מאָדערנער גענוס-שטרעבענדער מענש, אַ געשלעכטס-פארקעהר, וועלכער ברענגט ניט קיין פרוכט.

אַ געגנער פון די פארשידענע „מאָראַל-פרעדיגער" און אלע אנדערע צבועקעס, איז קאוטסקי פאר אַ פארקעהר צווישען געשלעכטער, ווייל ער באטראכט דאָס פאר אַ געבאָט פון סאָציאַלער זיטליכקייט.

„אָהן שום ספק — שרייבט קאוטסקי — איז ביי דעם איצ-טיגען שטאַנד פון דער וויסענשאפט אזא געשלעכטליכער פארקעהר אַ פיעל קלענערע זינד, ווי דער געוויינליכער, וואָס מוז פיהרען צו אַן איבערבאפעלקערונג. דער געשלעכטליכער פארקעהר אָהן פאָלגען איז דעריבער הויך מאָראַליש ער איז מאָראַלישער ווי הונגער און עפידעמיעס, קרויג און מאָר, סיפיליס און פראָסטיטור ציאָן, וואָס אַן איבערבאפעלקערונג ברענגט מיט זיך."

ווי עס איז צו זעהן, איז די דאָזיגע מיינונג, וואָס קאוטסקי האָט מיט 40 יאָהר צוריק אַרויסגעזאָגט. ניט דיזעלביגע, וואָס איז געוהנליך אָנגענומען ביי די סאָציאַליסטען.

די באַגרינדער פונם מאָדערנעם סאציאַליזם מאַרקס און ענגעלס זיינען זעהר שאַרף אַרויסגעטראָגן גענען מאלטוס' לעהרע. ווי ענגעלס האָט זיך באַצויגען צום מאַכרויזאַניזם, האָבען מיר שוין אויבען געזאָגט. מאַרקס אליין האָט זיך וועניג פארברייטעט אַז בער'ן מאלטוויזאַניזם. בלויז איין מאָל רעדט ער וועגען דעם אין זיינע ווערק, אָבער ער מאַכט דאָ זעהר קלאָר זיין שטעלונג קעגען איהם.

„יעדער באַזונדערער היסטאָרישער אומפן פון פראָדוקציע — זאגט מאַרקס — האָט זיין באַזונדער באַפעלקערונגס-נעזע, וואָס

הערשט נור אונטער איהם און פארגעהט צוזאמען מיט איהם און האט נור דעריבער א היסטארישע באדייטונג. אן אבסטראקט און אונפארענדערליך באפעלקערונגס-געזעץ עקזיסטירט נור פאר היות און פלאנצען; און אויך נור אויף אזוי ווייט, אויף ווי ווייט דער מענש גרייפט ניט איין געשיכטליך. (*)

קאומסקי האט אין דעם דערמאנטען ווערק ניט נעמאכט א סוד פון דעם, אז זיין שמעלונג איז ניט דיזעלביגע, וועלכע מארקס און ענגעלס האבען אנגענומען בנוגע דעם מאלטוויאניזם. ער האט אָפּען וועגען דעם מודיע געווען און דאָס איז, אגב אורחא, די אורזאך, וואָס קאומסקי'ס דעמאָלסטִיגע מיינונגען זיינען ניט געווען פאָפּולער ביים עולם. די גאנצע וויסענשאפטליך סאָציאליסטישע וועלט האט געווארט מיט גרויס אונגעדולד אויף דער צייט, ווען ער וועט נעהמען א צווייטען מאל דאָס וואָרט אין דיזער וויכטיגער פראגע. דאָס האט ער געטון אין 1910.

זיין צווייטעם ווערק, (**) וואָס האט געצויגען זעהר פיעל אויפמערקזאמקייט ניט נור פון די כאַרייטערע סאָציאליסטישע טעאָרעטיקער, נאָר אויך פון די געלעהרטע, וועלכע שטעהען אין א גאנץ אנדער לאַגער, האט אין דער וויסענשאפטליכער ליטעראטור ארויסגערופען א הויך אינטערעסאנטע און טיעף באַלעהרענדע פאָלעמיק איבער'ן מאלטוויאניזם בכלל.

מיט דעם ווערק האט קאומסקי שטארק ענטוישט די מאַלטוויאניזער, וועלכע האבען געהאפט צו געפינען א נייע באַגרינדונג פאר זייערע איבערצייגונגען. אנשטאט טיעפער צו ענטוויקלען זיינע פריהערדיגע מיינונגען, האט זיך קאומסקי פון זיי אָפּגעזאָגט און האט אָפּען מודה געווען, אז ער האט אין 1880 געהאט א גרויסען טעות.

איבער קאומסקי'ס נייער אנשוואונג — שפעטער.

דערווייל וועלען מיר באטראכטען אייניגע געדאנקען איבער דעם מאלטוויאניזם, ווי ווייט ער איז אין הסכם מיט דער נאטור וויסענשאפט.

(*) „קאפיטאַל“, ערשטער באַנד, צווייטע אויפלאַגע, זייט 656.

(**) קאומסקי: פאַרמעהרונג און ענטוויקלונג אין נאטור און געזעלשאַפט. סטוטגאַרט 1910.

מכה דעם איז אינטערעסאנט אויסצוהערן דעם נאטור־פאָר־שער טימיריָזעוו.

דער גרויסער רוסישער נאטור־פאָרשער טימיריָזעוו איז צו זאמען מיט מאַלט'ען שטארק פעסימיסטיש בנוגע דער צוקונפט פון די מענשען.

טימיריָזעוו דענקט, אז אפילו מיט דער הילף פון די ענטדער־קונגען און נייע פארבעסערונגען וועלען מיר ניט זיין אימשטאַנד צו פארגרעסערן אונבאגערענעצט די נערעטענישען פון אונזער לאַנד. עס איז פאראן א גרענעץ — מיינט טימיריָזעוו — צו דער פרוכט־בארקייט פון באָדען.

דער גרענעץ וועט עררייכט ווערען ניט נור דאן — זאָגט טימיריָזעוו נאָך דעם, ווי ער ערקלערט דעם גאנצען אַסימילאַציע־פראָצעס ביי די גרינע פלאַנצען (*) — ווען דער גאנצער זאפאס ענערגיע וועט פארוואנדעלט ווערען אין אָרגאַנישע פלאַנצען מאַטעריאַל, נאָר אַ צייט פריהער. די גאנצע ליכט ענערגיע פון דער זון קען ניט פארוואנדעלט ווערען אין נאָהרונג אפילו ביי דער בעסטער ווירטשאפט. מעהר ווי העלפט פון דער ענערגיע ווערט פון דער פלאַנץ פארברויכט פאר אנדערע צוועקען, ווי צ. ב. פאר דער אויסדראַמפונג פון וואַסער, אויפצוהויבען די זאַלצען און וואַסער פון די וואַרצלען ביז די אויבערשטע טיילען א. א. וו. דורך עקספער־רימענטען איז באוויזען געוואָרען, אז דורכשניטליך פארווענדעט די פלאַנץ איין הונדערט'ל חלק פון דער ענערגיע צו פראָדוצירען דאָס אָרגאַנישע מאַטעריאַל. ביי בעסערע באדינגונגען פארווענדעט די פלאַנץ איין פינף־און־פופציגסט'ל פון דער ענערגיע. לויט אייניגע נייע אונטערזוכונגען, קען אַ גוטע פלאַנץ אויסנוצען איין צוואַנציגסט'ל פון דער ענערגיע. די לעצטע ציפער — מיינט טימיריָזעוו — איז נאָהענט צו דעם, וואָס ער רופט אָן „פיזיאלאָגישער גרענעץ“ — ד. ה. צו דעם גרעסטען סכום אָרגאַנישער סובסטאַנץ, וואָס מען קען באַקומען פון אַ געוויסען שטח לאַנד דורך די פלאַנצען.

(*) דער אַסימילאַציע־פראָצעס לערנט, אז אַלע אונזערע גרינע פלאַנצען — די וועלכע ווערען באַנוצט פאר אונזער נאָהרונג — קענען נור וואַקסען מיט דער הילף פון די זונען־שטראַחלען. נור אַ דאָנק דער ליכט און דער וואַרעמקייט פון דער זון קאָנען אויפגענומען און פאַרשפּרייט ווערען די מאַטעריאַלען, פון וועלכע די פלאַנצען ווערען אויפגעבויט. זעה דעם עקסטעם און זיבענטען קאפיטעל פון טיין „באַטאַניק“

א נומע אינטענסיווע ווירטשאפט איז שוין אויך ביי היינטיגע צייטען ניט שטארק ווייט פון דעם פיזיאלאגישען גרענעץ, און עס איז קלאָר, אז ווי וויכטיג עס זאָלען ניט זיין די טעכנישע איינפיר-רונגען, וועלען זיי אָבער דאָך ניט קענען אונענדליך פארגרעסערן די נאָהרונג.

„דעם מענשען שטעהט בכן פאָר — זאָגט טימיריאזעוו וויי-טער — ענטוועדער צו פארפאָלקאמען די פלאנץ, אָדער צו ערווער-בען, אנשטאט די פלאנצען, קינסטליכע געצייג, וועלכע זאָלען קענען א גרעסערן פראָצענט ענערגיע פארוואנדלען אין די נוצען פון מענשען. אויף וויפיעל דאָס וועט זיך אייננעכען — וועט די צוקונפט ווייזען. איינס איז אָבער קלאָר, אז ווען דער מענש וועט קענען באקומען מיט דער הילף פון קינסטליכע אפאראטען 100 מאָל מעהר אָרגאנישע סובסטאנץ וויפיעל עס איז פאראן ביי א גוטען שניט אין דער איצטיגער צייט, דעמאָלט וועט ער קענען זאָגען, אז ער איז דערגאנגען ביז'ן גרענעץ. ווייטער איז שוין ניטאָ וואוהין צו געהן. דעמאָלט וועט ער אומזיסט בעטען ביי דער מר-טערערד, ביי זיין קינסט, מעהר היימאטעריאל, מעהר שפייו — ער וועט זיי ניט באקומען, ווייל די זון וועט ניט זיין אימשטאנד איהם מעהר צו געבען. דעמאָלט וועט דאָס געזעץ פון מאַלטוס'ען זיך ענטפלעקען אין זיין גאנצער שרעקליכער קלאַרקייט: דער מענשהייט וועט אויסקומען צו פיהרען א שטרענגען חשבון פון לעבען און טויט. אום צו פארלענגערן דעם מין, וועט די מענשהייט זיך מוזען רעכענען מיט דער טאבעלע פון די טויטפאלען, אזוי ווי ס'גיבען אן עצה שוין איצט די פארויכטיגע עקאנאמיסטען. דער מאָלט וועט ניט איין-איינציג איבעריג מויל געפינען פאר זיך א פלאץ אויף דעם מאהלצייט פון דער נאטור. די ערד וועט מיט זיך פארשטעלען א זעהר מרויעריג בילד. . . .“ (*)

פינסטערע, שווארצע בילדער וויסלען זיך פארגאנדער פאר'ן נאטור-פאָרשער, ווען ער ווארפט זיינע בליקען אויף די צוקונפט פון דער מענשהייט.

(*) זעה טימיריאזעו'ס ווערק אין רוסיש: דאָס לעבען פון פלאנצן.

צוויי און צוואנציגסטע לעקציע

די מארקסיסטישע באפעלקערונגס-טעאָריע

דער איבערגאנג פון עקספענסיווער צו דער אינטענסיווער ווירטשאפט אלס אן איינווענדונג קעגן דעם מאַטאָיאָניזם; די שוואַכקייט פון דיזער אוינזענדונג; קאָטסקי'ס באפעלקערונגס-טעאָריע בנוגע פלאַנצונגען און חיות; די גלויבגעוויכט אין דער נאָטור צווישן די פרעסענדע מינים און די מינים, וועלכע ווערען געפרעסען; די נאָטירליכע גלויבגעוויכט צווישן דער פארמעהונג און דער נאָהרונג; די פאָרניכטונג און פאָרמעהונג זינגען אַטאָמאָג איינע פון דער אנדערער; הערבערט ספענסער'ס טעאָריע פון „איינדייטאָציע און פאָרמעהונג“; דער נאָטירליכער אויסוואַהל דערלעבט נישט, די מינים זאָלען זיך פארמעהן איבער די גרענעצן פון דער נאָהרונג; דער אונטערשייד צווישן קאָטסקי'ן און מאַטאָס'ען בקינור; קאָטסקי'ס נייע טעאָריע אלס די גרונד-לאַגע פון מאַרקס' היסטאָרישע באפעלקערונגס-געזעצען.

בעפאָר מיר געהען איבער צו קאָטסקי'ס נייער טעאָריע איינ-בער'ן מאַטאָיאָניזם, ווילען מיר אין קורצען דערמאָנען אן איינ-ווענדונג, וואָס איז פארשפרייט דאָ און דאָרטען אין דער עקאָנאָמ-מישער ליבעראַטור קעגען איהם.

אַלס איינעם פון די שטאַרקסטע באַווייזען קעגען מאַטאָס, דאָס די מענטשן פארנערעסען זיך אין אַ גרעסערער פראָפאָרציע ווי די לעבענסמיטלען, ווערט אָפט צווייטגעשטעלט דער פאָקט, וואָס אין דער לאַנדווירטשאַפט איז דאָ אַ שטרעבען איבערצונעמען פון דער עקספענסיווער צו דער אינטענסיווער פאָרמע. וואָס ווייטער ווערט אויף יעדען אָקער לאַנד פאָרווענדעט אַלץ מעהר צורייט און קאָ-פיטאַל און דערמיט ווערט זעהר שטאַרק געהעכערט די פרוכטבאַר-קייט פון באָדען. וואָס מעהרער מענטשן — מענח'ט מען — אַלץ מעהר צורייטסערפאַט מען פאָרווענדעט ווערען אויף אַ געוויסען שטח לאַנד און אַלץ גרעסער איז די פרוכטבאַרקייט.

דיזע איינזענדונג האָט אָבער שוין לאַנג פארלוירען איהר קראַפט. זי האָט פארלוירען איהר קראַפט נישט נור דורך דעם פאָקט, וואָס נישט יענע עקספענסיווע ווירטשאַפט מען ווערען פאָר-

וואנדעלט אין אן אינטענסיווע, נאך אויך דורך דעם געזעץ, וואס דור ריקארדא האט אויפגעשטעלט, אז יעדער נייער צוגאב פון אר-
בייט און קאפיטאל אויף איין און דעמואלטען באדען ברענגט אלץ
א קלענערן פראפּיט.*) וואס מעהר די ווירטשאפט ווערט אינטענ-
סיווער, אלץ מעהר זינקט פארהעלטניסמעסיג דער פראפּיט, און
דאס הייסט, אז די פראדוקטיוויטעט פון דער ארבייט פאלט. בייט
איבערגאנג צו א מעהר אינטענסיווער ווירטשאפט העכערט זיך
טאקי דער סכום פראדוקטען, דער שניט ברענגט מעהרער איין,
אבער די פרוכטבארקייט, די פראדוקטיוויטעט פאלט.
דער רוסישער אגרא-פאליטיקער מאסלאוו אילוסטרירט דאס
מיט פאלגנדער טאבעלע:

די גרויס פון די גרויס-ברייטע און יערען קוואדראט לאגערט איז:	די הכנסה פון ערנסט אין פול וויר- טען נאכ'ן ארונטער- רעכענען די אויסזאט פראדוקטען	די טאם תבואה פרא- קאט פון דער רעסער- ווערונג אין טאטען
אין גרויס-ברייטע	124.....	0,15.....
דייטשלאנד	112.....	0,4
פראנקרייך	73.....	0,418.....
די פאראייניגטע שטאטען	10,8.....	1,15.....

דיוע טאבעלע באווייזט, אז וואס גרעסער עס איז די באפעל-
קערונג אויף יעדען קוואדראט-קילאמעטער, אלץ גרעסער איז די
הכנסה פון דער ערנסט, אבער אין דער אייגענער צייט ווייזט זי,
אז די פראדוקטיוויטעט פון דער ארבייט זינקט.
אין גרויס-ברייטע, צ. ב., ברענגט יעדע דעסיאטין אריין די
גרעסטע הכנסה טאקי, ווייל די געדריכטקייט פון דער באפעלקערונג
איז די העכסטע און עס ווערט געמיינט די אינטענסיווע ווירט-
שאפט, אבער די טאם תבואה פראקאט איז די קלענסטע. אין די
פאראייניגטע שטאטען איז די ווירטשאפט מעהר עקסענסיווע, ווי
אין אלע אנדערע פון די פיער דערמאנטע לענדער, ווייל די געדריכט-
קייט פון דער באפעלקערונג איז די קלענסטע, אבער די טאם תבואה

(*) זעה קאפיטעל פונעם ערשטן.

פראָ קאָפּ איז די גרעסטע. אַ פאקטישער באַווויזן, אַז מיט דעם איי-בערגאנג פון אַן עקסטענסיווער ווירטשאפט צו אַן אינטענסיווער, שטייגט טאָקסי די הכנסה בכלל, אָבער די פראָדוקטיוויטעט פון דער טרבייט פאלט פארהעלטניסמעסיג.

און איצט וועגן קאוסטקו'ס נייע ווערק. אין געגענוואָז צו זיינע אַמאָליגע אנשיאונגען לייקענט איצט קאוסטקו אין גאנצען דאָס מאַלטוס'שע געזעץ. דאָס געזעץ האַלט ניט אויס ניט נור בנוגע דעם מענשען, נאָר אויך בנוגע די חיות און פלאַנצונגען.

„אויך די חיות און פלאַנצונגען — באַהויפטעט איצט קאוסטקו — האָבען ניט די טבע זיך צו פרוכטפערן אָהן אַ שיעור, מעהר וויפיעל די געגעבענע נאָהרונג ערלויבט. אין דער גאנצער נאטור הערשט אַ געוויסע גלייכגעוויכט צווישען די פארשידענע מינים אָר-גאנזומען און דער מאָס נאָהרונג, און קיינמאָל קענען די מינים זיך ניט פארמעהרען אויף אַזוי פיעל, דאָס זיי זאָלען דארפן שפעטער גוויסשטארבען צוליב דעם דוחק אין שפיז.

עס איז אמת, אַז די מאָס נאָהרונג מוז זיין אַ גרענעץ פאר דער פארמעהרונג, אָבער מאַלטוס איז זיך טועה ווען ער מיינט, אַז די אָרגאניזמען פארמעהרען זיך אַבריהער מעהר, וויפיעל די נאָהרונג ערלויבט, עס ווערט אַ דעפיציט און דיווער דעפיציט ווערט נאָכדעם אויסגעגליכען אַ דאנק די מלאכי חבלה, וואָס די נאטור שיקט צו פארניכטען די „אומגעבעמענע געסט“. לויט קאוסטקו'ן קענען זיך די אָרגאניזמען לכתחילה ניט פארגרעסערן איבער די גרענעצען פון דער מאָס נאָהרונג.

ווען מיר באטראכטען אַזעלכע נאטור-געגענדען, מיט וועלכע דער מענטש האָט נאָך ניט געהאט קיין מנג און משא, זעהען מיר, אַז צווישען די אָרגאניזמען און דעם סכום לעבענסמיטלען איז פאראן אַ שטענדיגע גלייכגעוויכט. די איינצעלנע מינים נעהמען ניט צו און די צאָהל אינדיוידואלע פון יעדען מין בלייבט דורכשניטליך דיזעלבע, כל זמן די אַלגעמיינע באדינגונגען זיינען דיזעלביגע. די גלייכגעוויכט ווערט אָבער ניט געשאפען אַ דאנק דעם, וואָס די איבעריגע אָרגאניזמען שטארבען אויס פון הונגער און אנדערע עהר-ליכע שטראָפּען פון דער נאטור, נאָר זי קומט פון אנדערע אורזאכען. אויפ'ן ערשטען בליק קלינגט אַזא מיינונג גאנץ מיסטיש. עפעס ווי אַ זכר פונ'ם אַלטען ליער, אַז עס איז דאָ אַ געוויסע

השגחה פרטית, וועלכע פאסט אויף, אז אין דער נאטור זאל זיין א געוויסע הארמאניע צווישען איהרע פארשידענע טיילען, אבער דיזער וואונדער פארלירט זיין איבערנאטירליכען כאראקטער, ווען מען נעהמט נאכשפירען, ווי אזוי אט דער פראצעס איז פארגער-קומען פון אָנפאַנג אָן, ווען דאָס לעבען האָט זיך אָנגעפאַנגען צו ענטוויקלען אויף אונזער ערד.

די איינפאכסטע אָרגאַניזמען זיינען די צעללען. איינפאכערע זיינען נאך ניט ענטרעקט געוואָרען, אָבער מיר האָבען א גרונד אָנ-צונעהמען, אז עס זיינען געווען, אָדער עס זיינען נאך אויך איצט פאַרצו, איינפאכע שטיקלעך אייווייז אָהן א צעלל-קערן.*

די איינפאכע אָרגאַניזמען פאַרמעהרען זיך דורך טיילונג. דאָס שטיקל פראָטאָפלאַזמא וואַססט דורך דעם, וואָס עס נעהמט אויף פון דער אומגעבונג באַשטימטע שטאַפען. ווען עס ווערט אזוי גרויס, אז די מאַסע קען זיך שוין מעהר ניט האַלטען צוזאַמען, דעמאָלט צופאַלט עס אין צוויי טיילען. פון איין מוטער-אָרגאַניזם ניזם ווערען צוויי קינדער.

דאָ איז די פאַרמעהרונג א רעזולטאַט פון דעם, וואָס די באַ-שעפעניש האָט אויפגענומען נאָהרונג. די מאָס נאָהרונג באַשטימט אויך די פאַרמעהרונג. די ביידע פראָצעסען געהען האַנד אין האַנד מיט דעמזעלכען אימפעט. קיינער האָט ניט די טענדענץ דעם צווייטען פראָצעס איבערצושטייגען אָדער צו בלייבען הינטערשטע-ליג. דאָ זעהט מען קלאָר, אז די פאַרמעהרונג קען ניט איבער-שטייגען די מאָס נאָהרונג. די פאַרמעהרונג גופא איז ניט אַנדערש ווי א פועל יוצא, א רעזולטאַט פון דער נאָהרונג. ווען די צאָהל אָרגאַניזמען איז פאַרצו, אזוי פיעל, וויפיעל די נאָהרונג קען ער-לויבען, איז דאָס ניט דערפאַר, ווייל די „אונגעבעטענע“ שטאַרבען אויס, נאָר דערפאַר, ווייל קיין אומגעבעטענע האָבען לכתחילה נאָר ניט געקענט זיין. אז די אויסערליכע באַדינגונגען פון נאָהרונג

(*) דאָס וואָס קאָוסקוי איז זיך בלויז משער האָט ערנסט העקעל שוין באַוווּזען אלס א פאָקט. העקעל האָט באַוווּזען, אז עס עקזיסטירען די מאַנערען, וועלכע זיינען א סך איינפאכער אָרגאַניזירט, ווי די צעללען. די מאַנערען זיינען ניט מעהר ווי שטיקלעך פראָטאָפלאַזמא, וועלכע זיינען זעהר עמפּינדליך צו די אויסערליכע נאָטור-קרעפטען, דהיינו: לויבט, וואַרעמקייט, און זיינען אויך שוין אימאַשאַנאַל אויפצונעהמען נאָהרונג א. ש. ז.

בלייבען דיזעלביגע, דערגרייכען די דאָזיגע נידעריגע אָרגאניזמען א געוויסען גרענעץ, ווייטער פון וועלכען זיי זענען שוין ניט געהען. א ווייטערע פארמעהרונג וועט קענען פאָרקומען נאָר דער מאָלט, ווען א געוויסער טייל וועט אויסשטארבען, פארניכטעט ווערען. די פארמעהרונג פון איין טייל איז בכך אָפהענגיג פון דער פארניכטונג פון אנדערע.

די דאָזיגע אָפהענגיקייט צווישען די ווירקענדע קרעפטען, איינע פון דער אנדערער, קומט פאָר אין דער גאנצער נאטור. זי קומט אויך פאָר צווישען די גרעסערע מינים און ארטען. נאָר וואָס ווייטער א געוויסער מין דערהויבט זיך אויפ'ן לייטער פון ענטוויקלונג, אלץ מעהר ווערט אָס די אָפהענגיקייט וועניגער בולט. ביי די העכערע אָרגאניזמען קומט ניט פאָר די פארמעהרונג דורך טיילונג, נאָר דורך מעהר פארוויקעלטע פראָצעסען — דורכ'ן צוואַר מענשמעלצען פון צוויי אָרגאניזמען פון אַן ער און א זי. דער אָרגאניזם מוז א געוויסע צייט ליגען אין מוטערס לייב, מוז אויך שפעטער האָבען די מוטערס הילף און, אויסער דעם, ווערט וואָס ווייטער אויך דער נאָהרונגס-פלאַץ ניט אזוי צוגענליך פאר יעדן ווידען באַזונדערן מין. די מינים מוזען די נאָהרונג צווישען זיך טיילען. צווישען דער פארמעהרונג, נאָהרונגס-צוגאָב און פארניכ-טונג קומען אויף דעם אופן צו צווישען-גלידער און די דירעקטע אָפהענגיקייט פארלירט זיך. דער פראָצעס פון פארמעהרונג און דער פראָצעס פון פארניכטונג זיינען דאָ אזוי ווי אונאָפהענגיג איינער כּינ'ם אנדערען. ווען מיר באַטראַכטען זיי, בכך, אינדיווידועל, אָפּ-געזונדערט, באַמערקען מיר ניט די גלייכגעוויכט, אָבער ווען מיר באַטראַכטען דיזע פראָצעסען ניט באַזונדער, נאָר אלס טיילען פון אַן אַלגעמיינעם נאטור-פראָצעס, זעהען מיר, אז עס איז פאראן א גלייכגעוויכט צווישען דער פארמעהרונג און פארניכטונג און אז מען קען דעריבער ניט ריידען פון אַן איבערבאַפעלקערונג.

זאָלען איינצעלנע מינים אָרגאניזמען ענטוויקלען טענדענצען, וועלכע שטערען דער גלייכגעוויכט, וועלען מוזען אויפטרעטען געגען טענדענצען, וואָס וועלען דיזע שטערונגען באַזייטיגען. (*)

(*) מיר גיבען דאָ איבער קאָמפּקסי'ס געדאַנקען-גאַנג, ווי ער ענדט וויקעלט אין זיין בוך: „פערמעהרונג און ענטוויקלונג אין דער נאטור און אין דער געזעלשאַפּט.“ א. ש. ז.

און דאָ שטיצט זיך קאנטססי אויף הערבערט ספענסער, וועלכער באהויפטעט, אז ביי יעדען מין מוזען די קרעפטען, וועלכע ווילען איהם ערהאלטען, און די קרעפטען, וועלכע ווילען איהם פארניכטען, באשאפען א גלייכגעוויכט, און דער מין געהט נישט ארויס פון די מיטעלע גרענעצען.

ספענסער געהט ארויס פון דער הנחה, אז דער סכום קראפט, וואָס יעדער מין פארמאָגט אויסצוגעבען, איז א באשטימטע, איין פאר אלע מאָל געגעבענע. וואָס מעהר קראפט א מין פארוועג דעם פאר דער פארמעהרונג, אלץ וועניגער בלייבט עס פאר יעדער באשעפעניש'ס געברויך, און פארקעהרט, וואָס מעהר די באשעפּעניש גיט אויס פאר זיך, אלץ וועניגער בלייבט פאר דער פארמעהרונג.

„אינדיווידואציע און פארמעהרונג“ זיינען בוכן ענטגענעגנעזעטע פאָרגאנגען. ווען מיר זיינען כולל אונטער אינדיווידואציע אלע פאָרגאנגען, דורך וועלכע עס ווערט דערהאלטען דאָס לעבען פון אינדיווידואם און ווען מיר פאר גרעסערן פון דער אנדערער זייט די באדימונג פון וואָרט פארמעהרונג, אזוי, אז זי זאָל ארייננעמען אין זיך אלע פאָרגאנגען, וועלכע העלפען דער געבוירענשאפט און אויסבילדונג פון נייע אינדיווידואמען, טאָ וועלען מיר גלייך איינזעהן, אז דיזע ביידע פראָצעסען זיינען פונדאמענטאל ענטגענעגנעזעט. יעדער העכערער גראד פון אינדיווידועלער ענטוויקלונג באדינגט מיט זיך א קלענערע פארמעהרונג און, פארקעהרט, וואָס וועניגער דער אינדיווידואם איז אויסגעבילדעט, וואָס נידעריגער עס איז די שטופע פון זיין ענטוויקלונג, אלץ גרעסער איז די פארמעהרונג. וואָס גרעסער עס איז דער אינדיווידואם, וואָס פארוויקעלטער און קאמפליצירטער עס איז זיין קערפערגעבוי און אנדערע אייגענשאפטען, אלץ קלענער איז די פרוכטבאָרקייט. יעדער פאָרטשריט אין דער פרוכטבאָרקייט באדינגט א ריקשריט אין דער גרויס, פאָרמע און זעלבסטבאוועג ליכקייט“ (*).

עס איז קלאָר, אז דאָס דאָזיגע געזעץ מוז ווירקען, די גלייכגעוויכט אין דער וועלט פון אָרגאניזמען זאָל נישט ווערען געשמערט. עס הייסט, אז די העכערע און שטארקערע חיות, וועלכע פרעסען

די נידעריגערע און שוואכערע, פארמעהרען זיך לאנגזאמער. וואס וועניגער פיינד א חיה האט, אלץ לאנגזאמער וועט זי זיך בכלל פארמעהרען. לאנגזאמער ווי אלע פארמעהרט זיך דער עלעפאנט, ביי וועלכען די שוואנגערשאפט דויערט מעהר ווי 20 חדשים. די גרעסטע פארמעהרונג קומט פאר ביי די באקטעריען און ביי די נידעריגע פלאנצונגען, וועלכע קענען אין 24 שעה זיך פארגרעסערן אין צעהנדליגע מיליאנען. ספענסער ווייזט אזא ביישפיעל ביי די פלאנצונגען אליין: „א דעמב פראדוצירט ניט אזוי-פיעל קינדער אין פארלויף פון זיין יארהונדערטיגען עקזיסטענץ, ווי א באקטעריע אין איין איינציגע נאכט.“

אזוי ווי עס איז פאראן א גלייכעוויכט צווישען דער אינדיוידועלער און פארמעהרונג, אזוי איז אויך פאראן א גלייכעוויכט צווישען דער פארמעהרונג פון די באשעפענישען און זייער נאעהרונג. קיין מין קען זיך ניט פארמעהרען ווייטער, ווי די גרענעצען פון דער נאעהרונג ערלויבען. ממה נפשך, געהערט דער מין, וועלכער פארמעהרט זיך אהן א גרענעץ צו די יעניגע מינים, וועלכע דיענען אלס נאעהרונג פאר אנדערע, דעמאלט וועלען זיך דאך אויף זייער הישכון פארמעהרען די יעניגע מינים, וועלכע פרעסען זיי אויף. וואס מעהר זיי וועלען זיך פארמעהרען, אלץ מעהר וועלען זיי ווערען פארניכטעט. געהערט ווידער דער מין, וועלכער פארמעהרט זיך אהן א גרענעץ, צו די יעניגע, וועלכע פרעסען אנדערע מינים, טא וועט די אונבאשרענקטע פארמעהרונג פיהרען דערצו, אז עס וועלען פארניכטעט ווערען די מינים, וועלכע דיענען זיי אלס נאעהרונג, און דער סוף וועט זיין, אז זייער אייגענער מין וועט גיט האבען קיין מעגליכקייט צו עקזיסטירען. אזוי ווי ביי יעדען אינדיוידואל האבען זיך א דאנק דער נאטירליכער אויסוואהל ענטוויקעלט די ארגאנען, וועלכע זיינען צוגעפאסט צו דער אומגעבונג, אזוי ווי יעדער מין אין אלגעמיין מוז זיין צוגעפאסט צו די ארומיגע באדינגונגען, אזוי האט זיך אויך א דאנק דעם נאטירליכען אויסוואהל געמוזט אויסארבייטען אין דעם גאנצען סיסטעם פון די ארגאניזמען אז אייגענשאפט, אז עס זאל זיין א גלייכעוויכט צווישען די פארשידענע מינים, צווישען די פרעסענדע און די, וועלכע ווערען גע-פרעסען, צווישען דער צאהל אינדיוידואלען און דעם סכום נאך-רונט. אויב א מין וועט זיך פארמעהרען ווייטער ווי די גרענעצען פון דעם נאעהרונגס-פלאץ וועלען איהם ערלויבען, וועט ער אנערמיט

נופא שטערען די גלייכגעוויכט און דער סוף וועט זיין, אז ער וועט מוזען אונטערגעהן. אָט אַ דאָנק דעם נאטירליכען אויסוואהל האָט זיך אויסגעארבייט אַ געזעץ, אז יעדער מין האָט גיט די טבע זיך צו פארגרעסערן מעהר וויפיעל די מאָס נאָהרונג ערלויבט, ווייל נאָר אַ דאָנק דיר זער טבע קענען די הערשענדע מינים עקזיסטירען. די דאָזיגע טבע גיט זיי די מעגליכקייט, זיי זאָלען גיט אונטערגעהן און אויסגעמעקט ווערען פון דעם ערדקוגעל.

מיר וועלען איצט פאָרמולירען דעם אונטערשייד צווישען מאַלטוס און קאָטסקי.

מאַלטוס זאָגט, אז עס זיינען פאראן מעהר אָרגאניזמען ווי די נאָהרונגסמיטעל. עס מוז דאריבער אויסקומען, אז אַ טייל פון אָט די פלאַנצען, חיות און מענשען — דער שוואַכערער טייל, מוז הונגערן, קריינקען, ווייל דער שטארקערער באַזייטיגט איהם אינ'ם קאמף פאַר דער חיונה.

קאָטסקי זאָגט, אז קראַנקהייט, הונגער, עפידעמיעס זיינען ביי די חיות, ווען זיי זיינען נאָך אין עכטען נאטור־צושטאנד, נאנץ זעלטענע ערשיינונגען. אויך דער קאמף צווישען די אינדי־ווידואמען פון דעם זעלביגען מין איבער נאָהרונג קומט פאַר זעהר גיט אָפט. אויב עס קומט יאָ פאַר אַ קאמף, איז עס נאָר צווישען די פרעסענדע חיות און צווישען די, וועלכע ווערען פון זיי אויפֿגעפרעסן, דאָס הייסט, אַ קאמף צווישען די חיות און זייער נאָהרונג. זייער דער מין פרעסער, טאָ מוז דער מין, וואָס ווערט אויפֿגעפרעסען, וועניגער ווערען און אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל די פרעסענדע מינים פאָרמעהרען זיך.

מען קען דעריבער אויפשטעלען אַן אָלגעמיינעם כלל, אז דאָר־מען, וואו די פארמעהרונג פון העכערע מינים איז שטארק, מוז אין דער אייגענער צייט אויך זיין שטארק די פארגריכטונג פון גי־דעריגע מינים. דאָרטען, וואו די פארגריכטונג פון גידעריגע מינים איז שוואַך, מוז אויך די פארמעהרונג פון די העכערע זיין אַ נאנץ שוואַכע. אין פארלוף פון דער ענטוויקלונג האָט זיך אָבער אויס־געארבייט אַ גלייכגעוויכט צווישען די קעמפענדע מינים, און די דאָזיגע גלייכגעוויכט היט אויס די מינים פון אונטערגאנג.

מאַלטוס, אזוי ווי אַלע זיינע חבריה, די עקאנאָמיסטען קלאַסיקער, נעמט אַרױס פֿונ'ם אינדיװידװאַליסטישען שטאַנדפּונקט.

די קלאסישע פאליטישע עקאנאָמיע האָט נור צו טון מיט ראָבינזאָנס, וועלכע לעבען אָפּגעזונדערט אויף אינזלען. איהר באפעלקערונגס-געזעץ איז אַ רעזולטאַט פון דיווען אינדיווידואליסטישען שטאַנד-פונקט. זי נעמט איינעם אָדער אַ פאַר אינדיווידואומען, רעכענט אויס זייער מעגליכקייט זיך צו פאַרמעהרען און קומט צום באַשלוס, צו אין אַ געוויסער צייט שפעטער קענען זיך אָט די אינדיווידואומען פאַרמעהרען מעהר, וויפיעל עס איז פאַרזאָן נאָהרונג.

קאומסקי אַלס סאָציאַליסט נעהט ניט אַרויס פונ'ם איינציגען, פונ'ם אינדיווידואום, נאָר פון אַלע אָרגאַניזמען צוזאַמען. ער בויט ניט סתם איז דער וועלט השערות, נאָר ער אונטערזוכט די באַדינג-נונגען, ביי וועלכע עס קומט פאַר די פאַרמעהרונג פון די אָרגאַניזמען און די פראָדוקציע פון די נאָהרונגסמיטעל און באַטראַכט טענדיג אָט די פראָצעסען צוזאַמען, ניט אָפּגעזונדערט, באַקומט די גאַנצע באפעלקערונגס-פראַגע אַ גאַנץ אַנדער אויסזעהן.

מאַלטוס מיינט, אַז יעדער מין האָט אַ געוויסע טענדענץ זיך צו פאַרמעהרען מעהר, וויפיעל די נאָהרונג ערלויבט און אַז פאַר-שידענע אומגליקען גלייכען דאָס אויס דעם דעפיציט.

קאומסקי מיינט, אַז סאיז ניט פאַרזאָן אַ דעפיציט צווישען דעם סכום אינדיווידואומען און דער מאָס נאָהרונג, ווייל אַ דאָס דעם נאָטירליכען אויסוואַהל האָט זיך אויסגעאַרבייט אַ געזעץ, אַז קיין מין פאַרגרעסערט זיך לכתחילה ניט מעהר וויפיעל די נאָהרונג פון יעדער עפאָכע ערלויבט.

דאָס געזעץ ביי פלאַנצען און חיות, וואָס קאומסקי רופט צו זאַמען מיט זיין רבי'ן מאַרקס דאָס „אַבסטראַקטע“ באַפּעלע-רונגס-געזעץ פון דער אָרגאַניזשער נאַטור, בילדעט די גרונדלאַגע פון די היסטאָרישע באפעלקערונגס-געזעצען, וועלכע זיינען אין פאַרשידענע עפאָכען פאַרשידען.

אויב מיר נעמען אַן צוזאַמען מיט מאַלטוס, אַז אין דער אָרגאַניזשער וועלט איז פאַרזאָן אַ נאָטורגעזעץ זיך צו פאַרמעהרען איבער די גרענעצען פון דעם סכום נאָהרונג, דעמאָלט שטעהט די מענטשהייט אין אַלע צייטען און אין אַלע דורות פאַר אַן איבער-באַפּעלקערונג, פאַר אַ דעפיציט אין נאָהרונגסמיטעל. נעמען מיר אָבער אַן, אַז אין דער נאָטור הערשט אַ טענדענץ צו שאַפען אַ גלייכגעוויכט צווישען די אָרגאַניזמען און דעם סכום נאָהרונג, אַז

דארפן אויך די מענשען קיין מורא נישט האבען פאר אן איבער-
 באפעלקערונג. די דריי פאקטאָרען פון דער באפעלקערונגס-פאָר-
 מעהרונג: די געבוירענשאפט, שטערבליכקייט (פארניכטונג) און
 די מאָס נאָהרונג, געהערן נישט אין אלע צייטען מיט דעמאָקראַט-
 אימפעט. זיי זיינען אָפּהענגיק פון דער פראָדוקציע-פאָרם, וואָס
 איז אין פארשידענע צייטען פארשידען. עס קען במילא איבער-
 הויפט נישט זיין אן אַלגעמיינ געזעץ פאר אלע צייטען. יעדע
 היסטאָרישע עפאָכע האָט זיך איהר אייגען באפעלקערונגס-געזעץ.
 יעדער אופן פון פראָדוקציע און די מיט איהם פארבונדענע סאָ-
 ציאַלע און פאָליטישע לאַגע האָט זיך זיין באַזונדערע ווירקונג אויף
 דער פרוכטבארקייט (געבורטען), שטערבליכקייט און די מאָס נאָה-
 רונג און במילא דאָס באפעלקערונגס-פראָבלעם אין יעדער
 באַזונדערער עפאָכע אַנדערש ווערען באַטראַכט.

מיט אַ גאנצער רייה היסטאָרישע ביישפיעלען ווייזט קאָמ-
 סקיי, ווי די דריי פאקטאָרען זיינען געווען שטענדיג אָפּהענגיק פון
 דער פראָדוקציע-פאָרם און במילא קען מען נישט פון דער איצ-
 טיגער פארמעהרונג און דער איצטיגער מאָס נאָהרונג ציהען אַ
 שלום, ווי די פארמעהרונג און נאָהרונג וועלען זיין אין דער צור-
 קונפט, ווען דער אופן פון דער פראָדוקציע וועט זיך ענדערן און
 אנשטאט דעם קאפיטאליסטישען אופן וועט זיין אַ סאָציאַליסטישע
 פראָדוקציע.

עס קען זיין, אז די פארמעהרונג וועט נישט געהן מיט דעם
 זעלביגען אימפעט ווי איצט, און עס קען אויך זיין, אז די מאָס
 נאָהרונג וועט צוליעב דער גרויסער פרוכטבארקייט פון דער אַר-
 בייט אונגעהייער שטארק פארגרעסערט ווערען.

די יקרות-פראגע

די יקרות-פראגע

„דער יקרות איז גרויס!“ דער יקרות, וואָס איז געקומען פון דער מלחמה און זיינע אורזאכען; די מיינונג, אז דער יקרות קומט פון צופיעל געלד; די פאלשקייט פון אַזע מיינונג; דער „זול אויף געלד“; די טיוערקייט, וואָס האלט אָן שוין אייניגע צעהנדליג יאָהר; די סטרוקס און באַיקאנט קעגען יקרות אין אמעריקע און אין אייראָפּע; די מיינונגען פון די עקאָנאָמיסטען איבער'ן יקרות; דער יקרות און דער מאַלסוויאָניזם; דער יקרות און דער צווישען-האַנדעל; דער יקרות און דער טאָריף.

נאָך דעם, ווי מיר האָבען זיך אָפּגעשטעלט אויף דאָס באַפֿעל-טערונגס-פּראָבלעם, איז אין פּלאַץ צו באַטראַכטען די פּראַגע וועגען דעם יקרות.

די יקרות-פּראַגע שטעהט שוין אייניגע יאָהר אויפ'ן טאָנעס-אַרדענונג אין אַלע לענדער.

איבעראַל, אויף פאַרזאַמלונגען און אין דער פרעסע, אין די אַרעמע הייזער פון די בעלי-מלאכות און אַרבייטער, ווי אין די רייכע פּאַלאַסטען פון די מאַכט-האַבער; אויף די קאָכעדיגע, טר-מעלדיגע גאסען, ווי אין די שטילע, רוהיגע קאבינעטען פון די גע-לעהרטע, הערט מען איין און דעמועלביגען געשריי: „דער יקרות איז גרויס!“

איינע פון די וויכטיגסטע אורזאכען פון דער „סאָציאַלער אומרוהיגקייט“, וואָס טראַגט זיך ווי אַ מעכטיגע כּוואַליע איבער אַלע לענדער פון אייראָפּע און אין אמעריקע, איז דער אונדער-טרעגליכער יקרות.

אין דער מלחמה-צייט און נאָך דער מלחמה איז דער יקרות געוואַקסען ביז אַ קאָפּ-שווינדלערשער הויך. די לעבענסמיטלען זיינען געשטיגען אויף הונדערט פּאָפּציג, צוויי הונדערט און נאָך מעהר פּראָצענט. די נאָכ'ן ערך נאָך ניט שלעכטע שכירות, וואָס די אַרבייטער קריגען אין דער לעצטער צייט, זיינען ניט גענוג פאַר דער חיונה, די חלה סלעקט פּשיט ניט אויף המוציא.

די אַרבייטער סטרייקען און קעמפּען-אויס העכערע שכירות, אָבער די רעאלע לעבענסמיטלען, וואָס מען קריגט פאר די שכירות, ווערען אלץ וועניגער, יא, נאך וועניגער, ווי אין די פריהערדיגע צייטען, ווען די שכירות זיינען געווען זעהר קליין. מען דרעהט זיך ארום ווי א וועווערסקע אין א ראָד. מען סטרייקט, מען געוויינט, מען קריגט א בעסערן אַרבייטס-לויזן, אָבער די לאַגע פון די אַרבייטער ווערט ניט בעסער, ווייל די פרויוזען פון די חיונה-אַרטיקלען שטייגען אין א סך א גרעסערער פראָפּאָרציע ווי די שכירות. איבער די אורזאכען פון דעם געוואלדיגען יקרות, וואָס הענגט ווי א שווערע כמארע איבער די קעפּ פון די אַרעמע מאַסען, זיינען פאַראַן גרויסע הלוקי דעות.

דער אונטערנעהמער טענה'ט, אז שולדיג אין דעם יקרות איז, פארשטעהט זיך, דער אַרבייטער—די כפרה-הוהן אויף אלע צרות—וואָס האַלט אין איין סטרייקען פאר א קורצערען אַרבייטס-טאָג און א העכערן לויזן. ער, דער אונטערנעהמער, איז נעבאך דער קאָזאק הנזל. ער איז געצוואונגען צו העכערן דעם פריז אויף זיינע סחורות, ווייל די אַרבייטער רייסען און צופען פון אלע זייטען. מיט דער דאָזיגער טענה האָט מען זיך געווענדעט אין 1919 און 1920 צו די אייזענבאָהן-אַרבייטער, ווען זיי האָבען געפאָדערט מעהר שכירות. און מיט דער זעלביגער טענה האָט מען זיך באַ-נוצט צו אונטערדריקען דעם סטרייק פון די דאָס-אַרבייטער, דעם שטאַהל-אַרבייטער סטרייק און דעם מיינער סטרייק.

די קאָנטרי איז אין געפאָהר פון דעם וואַקסענדיגען יקרות — האָבען זיך די מאַכטהאַבער איינגעהיליעט אין א מאַנטעל פון פאָלקס-פריינדליכקייט און געשריען — און איהר, אַרבייטער, זענט אין דעם שולדיג. אייערע אומדערהערטע פאָדערונגען מאַכען דעם פריז פון די סחורות אלץ העכער און העכער און דאָס גאַנצע פאָלק מוז צוליעב אייך ליידען! אזוי, אָדער אומגעפעהר אזוי, האָט מען גערעדט און געשריבען אין כמעט אלע בירגערליכע צייטונגען, וואָס מאַכען תמיד פון א מילב אן עלעפאַנט און פויקען פאַנאַנדער יערען אַרגומענט, וואָס ווערט אָנגעווענדעט קעגען די אַרבייטער.

אז אָט די טענה האַלט ניט אויס די קריטיק, זעהט יעטוידער איינער, וואָס באַטראַכט אן ערשיינונג אומפאַרטייאיש און קוקט ניט דורך אונטערנעמערי-ברילען.

דער פריז האַלט אין איין שטייגען אפילו אויף יענע סחורות,

ביי וועלכע די ארבייטער האָבען ניט געסטרייקט, און אפילו דאָרטען, וואו די ארבייטער האָבען שוין דורך אַ סטרייק געוואונען העכערע שכירות, זיינען, ווי שוין געזאָגט, די פרייזען אויף פראָדוקטען געשטיגען גאָר ניט אינ'ם ערך העכער, ווי די, מ'שטיינט געזאָגט, הוספות, וועלכע די ארבייטער האָבען געקראָגען. און זעל כולם, ווי מיר האָבען שוין אויבען באַמערקט, זיינען די סטרייקס אַ פועל יוצא פון יקות. די ארבייטער ווערען געטריבען צו סטרייקען, ווייל זיי קענען מיט זייערע שכירות קיין לעבען ניט מאַכען. די סטרייקס און די דורך זיי געצוואונגענע הוספות זיינען אַ רעזולטאַט פונם יקות, אָבער פאַר קיין פאַל ניט די אורזאַכען. אנדערע ווילען האָבען, אז דער יקות קומט פון דעם, וואָס ס'איז דאָ צופיעל געלט. דער יקות, הייסט עס, איז איבערהויפט קיין יקות ניט. דער אמת איז, אז ס'איז אַ זול אויף געלט און וויבאַלד, אז געלט איז ביליג, ניט מען עס מעהרער פאַר יעדער סחורה.

אזא טעאָריע איז ניט קיין נייעס. זי שווימט פון צייט צו צייט ארויף אויף דער אויבערפלאַך פון אונזער עקאָנאָמישען און פאָליטישען לעבען.

אין 1909, ווען די פלייש סטרייקס און באַיקאָטס איבער'ן גאַנצען לאַנד האָבען אַלס אַ פראָטעסט קעגען דעמאָלדיגען יקות אָנגענומען אַן עפידעמישע פאָרם און די הערשענדרע קלאַסען זיינען געקעגען אין איין ציטערניש, די סטרייקס כוואָליע זאָל ניט אָננעהמען אַ מעהר שטורעמדיגען כאַראַקטער, האָבען זיך געפונען בורזשואַזע עקאָנאָמיסטען, וועלכע האָבען אין איין קול גע'טענה'ט, אז דער יקות שטאַמט פון דעם, וואָס ס'איז פאַראַן צופיעל גאָלד. אויך פרעזידענט טאפט, וועלכער האָט געמוזט אין יענער צייט פאַר טידייגען זיין אַדמיניסטראַציע פון פאָרוואַרדען קעגען אַ צוהויכען טאָריף, פלעגט ניט אויפהערן אין זיינע רעדעס צו „באווייזען“, אז דער יקות איז איבערהויפט קיין יקות ניט, אז דאָס, וואָס די פראָדוקטען קאָסטען איצט מעהרער, איז, ווייל ס'איז געוואָרען אַ גרויסער זול אויף גאָלד. מיט דעם פומון זיינען דעמאָלט געווען פול אַלע צייטונגען.

מיר האַלטען דאָ דעריבער פאַר ניט איבעריג זיך אָפצושטעלען אויף דעם אויספיהרליכער.

יעדע סחורה ווערט דורכשניטליך פאַרקויפט לויט די פראָדוקט

ציאָנס־קאָסטען, צו וועלכע עס ווערט אויך צוגערעכענט דער דורכ־
שניטליכער פּראָצענט פּראָפּיט. ווען די מאַשינעריע, געביידען, באַ־
לייכטונג, קוקען, רויזע מאַטעריאַל און אַרבייטסיקראַפט אום צו
באַשטאַמען 1000 אַרשין לייווענט קאָסטען למשל 100 דאָלאַר (10
סענט אַן אַרשין) און ווען אַ הונדערט דאָלאַרדיג געשעפט גיט
ביי די איצטיגע באַדינגונגען 10 פּראָצענט פּראָפּיט — וועט יעדער
אַרשין פאַרקויפט ווערען דורכשניטליך צו 11 סענט.* הני מילא,
ווען איז דאָס גערעכט, ווען די הוצאות צו פּראָדוצירען 11 סענט
גאָלד מיט דעם דורכשניטליכען פּראָפּיט איז גלייך צו די הוצאות
פון אַן אַרשין לייווענד מיט דעם דורכשניטליכען פּראָפּיט.

אַז עס ווערען ענטדעקט מעהר גאָלדגריבער, אָדער ווען די
פּראָדוקציע פון גאָלד איז דורך וועלכע עס איז גיט מיטעל ביליגער
געוואָרען, וועלען די הוצאות מיט דעם דורכשניטליכען פּראָפּיט פון
אַן אַרשין לייווענד זיין מעהר, ווי די הוצאות מיט דעם דורכשניט־
ליכען פּראָפּיט פון 11 סענט גאָלד. דער פּועל יוצא וועט זיין, אַז
אַן אַרשין לייווענד וועט ווערען פאַרקויפט פאַר מעהר ווי 11 סענט.
לייווענד וועט, הייסט עס, טייערער ווערען.

געלד איז אַ סחורה ווי אַלע אנדערע סחורות. דער קויף און
פאַרקויף איז גיט אנדערש, ווי אַן אויסבייט פון צוויי סחורות,
וועלכע האָבען אין זיך די זעלביגע פּראָדוקציאָנס־קאָסטען (אָדער
דעם גלייכען סכום געזעלשאַפטליכע אַרבייט). ווערען די פּראָדוק־
ציאָנס־קאָסטען פון איין סחורה ביליגער, טאָ מוז במילא די צווייטע
סחורה, וועלכע ווערט אויף איהר אויסגעביטען (פאַרקויפט), טייר־
ערער ווערען.

עס טרעפט דאריבער, אַז סחורות ווערען טייערער נאָר צוליב
דעם, ווייל גאָלד ווערט ביליגער. אַזוי איז צום ביישפּיעל געווען
ענדע פון די 80-גער יאָהרען פון פּאַרינען יאָהרהונדערט. ווען
טראַנספּאָרט (סויט אפּריקא) האָט אָנגעהויבען צו לייווערן אויפֿן
מאַרק גרויסע סומעס גאָלד.

(*) אום צו באַזיימיגען אַ טעות, ווילען מיר באַמערקען, אַז דאָס
ווידערשפּרעכט גיט אונזער טעאָריע, דאָס דער ווערט פון יעדער זאַך,
און במילא אויך דער פּרייז, איז אָפּהענגיג פון דער געזעלשאַפטליכער
אַרבייט, וואָס ווערט און איהר פאַרטאָן. די מאַשינעריע, געביידען א.
צו. וו. ווערען אויך געשאַצט וועדליג די געזעלשאַפטליכע אַרבייט, וואָס
איז אין זיי פאַרקערערט.

עס איז אָבער איינע פון די גרעסטע טעותים צו ערקלערען דעם יקרות אויף די לעבענסמיטלען פון די לעצטע יאָהרען דורך דעם, וואָס די סחורה, אויף וועלכע זיי ווערען אויסגעביטען — גאָלד הײַסט עס — איז שטארק ביליגער געוואָרען. אין דער פּראָדוקציע פון גאָלד זיינען איצט ניט פאָרגעקומען אַזוינע באַדייטענדע פאַר-עכערונגען, וועלכע זאָלען קענן אַרויסרופען אַ זאָל אויף דיזען „איידעלען“ מעטאַל. פון נייע גאָלד-מינעס, וואָס זאָלען זיך האָבען מיט אַמאָל ענטפּלעקט פאַר אונז, האָט זיך עפעס ניט געהערט. עס איז דאָריבער זעהר נאָטווייז צוצושרייבען די טייערקייט פון די נויטווענדיגסטע מיטלען צום לעבען דורך דער ביליגקייט פון גאָלד.

עס איז אמת, אַז אַן אויסגעבעסערטע טעכניק אין דער גאָלד-פּראָדוקציע, וואו עס זאָל אַוועק אַ קלענערע מאָס אַרבייט פאַר אַ געוויסע איינהייט פון גאָלד, אָדער אַנדערע באַדינגונגען, וועלכע פאַרמעהרען די סחורה—גאָלד—אויפ'ן מאַרק, קענען אויך דיענען אַלס אַן אורזאַך פון הויכע פּרייזען. אָבער דער איצטיגער יקרות קען געוויס ניט ווערען ערקלערט דורך די אורזאַכען. אין יאָהר 1918 האָט סעקרעטער לעין באַשטימט אַ ספּע-

ציעלע קאָמיסיע צו אונטערזוכען די לאַגע פון גאָלד און צו מאַכען רעקאָמענדאַציעס. מר. דזשענינגס, אַ גאָלד מיינינג אינווייניגער און מיטגליעד פון דער „ביוראָ אוו מיינס“, האָט אָפּגעגעבען אַ באַריכט, וואו ער האָט פּעסטעגעשטעלט, אַז די פּראָדוקציע פון גאָלד איז דוקא פאַרקלענערט געוואָרען. ער האָט דאָס ערקלערט דערמיט, וואָס די הוצאות פון דעם פּראָדוצירען איז טייערער גע-וואָרען. ווי עס זאָל אָבער ניט זיין, איז ער כל פנים גאָלד ניט פאַראַן צופיעל אויפ'ן מאַרק, עס זאָל צוליעב דעם ווערען אַ יקרות אויף אַנדערע פּראָדוקטען.

ט, זאָגט מען ווייטער, גאָלד איז טאַקע באַמט נים צוגעקומען, נאָר דאָס געלט, וואָס ווערט באַנוצט אויפ'ן מאַרק ביים קויפּען און פאַרקויפּען סחורות, איז געוואָרען מעהר. די רעגירונגס—און אַנדערע גרויסע באַנקען, האָבען אַרויסגעלאָזען מעהר צירקולאַר-ציאָנס-געלט און כמילא זיינען די סחורות, וועלכע ווערען אויף זיי אויסגעביטען, געוואָרען אינ'ם ערך טייערער. עס קומט אויף זענען אומן אַויס, אַז דער יקרות וואָלט געקענט אויסגעמידען ווערען.

אויב ס'וואלט נישט ארויסגעגעבען געווארען אזוי פיעל לויפענדעס געלט.

דאָס איז אויך נישט ריכטיג

דאָס לויפענדע געלט שטעהט שטענדיג אין אַ געוויסער פאר- העלטעניש צו דעם ווערט פון אלע סחורות, וואָס געפינען זיך אויפ'ן מאַרק. פון העלער הויט ווערט נישט אַרויסגעלאָזען מעהר געלט אויפ'ן מאַרק. געלט ווערט אַרויסגעגעבען מעהר נאָר דע- מאַלט, ווען דער פרייז פון די סחורות ווערט העכער. עס פאַר- שטעהט זיך דעריבער, אז דער הויכער פרייז פון די סחורות מוז זיין די אורזאך פון דעם פאַרגרעסערטען סכום געלט אויפ'ן מאַרק, אָבער נישט דער רעזולטאַט.

און נאָך וואָס. אויב די אורזאך פונ'ם יקות וואָלט זיין דער פאַרגרעסערטער סכום צירקולאַציאָנס-געלט, מאָ ווי קומט עס, אז נישט אלע פראָדוקטען זיינען געשטיגען אין פרייז אויף איין און דעזעלבענען פראָצענט? מיר ווייסען דאָך, אז אַ סך פראָדוקטען זיינען געוואָרען טייערער אויף 150 און 200 פראָצענט, בעת אַנ- דערע זיינען געוואָרען טייערער נישט מעהר ווי אויף 25—20 פראָ- צענט. געלט ווערט דאָך נישט אַרויסגעגעבען פאַר איין סחורה יא, און פאַר דער צווייטער סחורה נישט!

מילא, בנוגע די אייראָפּעאישע לענדער קען מען זאָגען — און דאָס איז אויך ריכטיג — אז די משונה ווילדע פרייזען דער- קלענערען זיך מיט די שלעכטע געלט-צייכענס, וואָס האָבען קיין טמעות נישט. דאָס פאַפירענע געלט דאַרטען קען נישט געדעקט ווערען מיט גאָלד און מע באַדאַרף זיי באַטראַכטען פאַר וועקסלען פון האַלב אָדער גאנץ באַנקראַטירמע פירמעס, אָדער פאַר קווי- טונגען אויף סחורות, וואָס איז במציאות נישטאָ. קיינער וויל אַזוינע וועקסלען אָדער קוויטונגען אין האַנד נישט נעהמען.

דערט מען אָבער וועגען דעם יקות דאָ אין אַמעריקע, קען מען באַין אופן נישט זאָגען, אז ער איז אַ רעזולטאַט פון דעם, וואָס ס'איז אַרויסגעגעבען געוואָרען צופיעל לויפענדעס געלט. אַמעריקע האָט אַ גאָלד וואַלוטע און יעדע אַסינאָציע און באַנק-נאָוט קען געדעקט ווערען מיט גאָלד, און גאָלד איז נישט ביליגער געוואָרען. די אורזאכען פון יקות ליגען נישט אין דעם זול פון געלט, נאָר אין דער פראָדוקציע. די פראָדוקציע פון די לעבענסמיטלען איז געווען אין די מלחמה-יאָרען אַ צרה'דיגע. דרייסיג מיליאָן

מענשען, וואָס פֿלעגן שאַפֿן נוצליכע זאַכען, זיינען געווען דירעקט אָדער אינדירעקט פֿאַרנומען מיט דער מלחמה. לאַ די וואָס זיי האָבען ניט געשאַפֿן קיין לעבענסמיטלען פֿאַר אַנדערע, האָבען זיי נאָך פֿאַרברויכט דאָס, וואָס אַנדערע האָבען געשאַפֿן. עס באַר- שטעהט זיך, אַז דער סכום פֿראָדוקטען, וואָס מען באַדאַרף האָבען צום לעבען, איז קלענער געוואָרען, עס איז געוואָרען אויף זיי אַ רוהק און זיי האָבען געמוזט שטייגן אין פֿרייז.

אַ חוץ דעם, וואָס דער סכום פֿראָדוקטען איז אַ דאָנק דער מלחמה געוואָרען קלענער, זיינען די שוין געשאַפֿענע פֿראָדוקטען ניט גוט פֿאַרנאָנדערענטיילט. די טראַנספּאָרט-מיטלען זיינען אין דער צייט פֿון מלחמה געווען פֿאַרנומען מיט אַמוניציע און אַלערליי געוועהר. זינט יענער צייט איז דער נאָנצער פֿאַרקעהר כּליא. די אייזענבאַהנען און די שיכען פֿונקציאָנירען ניט נאָרמאַל. אַט די שטערונגען אינ'ם פֿאַרקעהר בריינגען ניט וועניג מיט דעם יקרות. אַ גרויסען חלק אין דעם יקרות האָט די בלאָקאָדע אַרום רוסי- לאַנד, וואָס שניידט אָפּ די וועלט פֿון אַזוי פּיעל רייכטימער: לע- בענסמיטלען און בערג-פֿראָדוקטען.

רוסלאַנד איז דאָס רייכסטע און פּעטסטע לאַנד. גאַנץ איי- ראַפּע פֿלעגט זיך ערנעהרען מיט איהרע תּבואות און אַנדערע פֿראָדוקטען. איהרע מעטאַלען פֿלעגען ווערען באַנוצט אין אלע ערד-טיילען. רוסלאַנד איז אַן אוצר פֿון לעבענסמיטלען; זי איז אַ קוואַל פֿון לעבען פֿאַר אַ סך פעלקער. אַ דאָנק דער בלאָקאָדע קענען די רוסישע אוצרות ניט אויסגענוצט ווערען. דער וויכ- טיגסטער גליעד פֿון דעם אינטערנאַציאָנאַלען האַנדעל איז צוליב דעם פֿאַראַליזירט און דער פּיעל יוצא איז, אַז די ברייטע מאַסען מוזען דערפֿאַר טייער באַצאָהלען (פּשוטו כּמשמעו) און פּיהלען דעם לאַסט פֿון דעם שווערען יקרות.

די בערזען-ספּעקולאַציעס שפּיעלען אויך ניט קיין קליינע ראָלע אין דעם יקרות.

אַט וואָס טאָמאָס וו. לאָוסאָן, דער געניטער בערזען-ספּעק- לאַנט, זאָגט וועגען דעם:

„דער בערזען-שפּיעל איז די באַדייטענדסטע אינדוסטרי פֿון לאַנד. ער האָט אַ גרעסערע מאַכט ווי די רעגירונג. די בערזע קאָנטראָלירט הונדערט מעגליכע און וועכענטליכע צייטונגען און מאַנאַטשריפטען און זי אַרבייט אין דער שטיל. די אורזאך פֿון

די הויכע לעבענסקאסטען איז דער בערזען־שפיעל. אין דער צייט פון קריגע האָט זיך די עשירות מעהר ווי פארטאָפּעלט. פון 181 מיליאָרדען איז זי אַרויף ביז 275 מיליאָרדען. איבער הונדערט מיליאָרד פון אָט דער עשירות באַשטעהט פון פאַרוואַסערטע אָר־ציעס — פון אויפגעבלאָזענע אַקציעס. אויף דעם פאַרמעגען, וואָס איז צוגעקומען דורכ'ן בערזען־שפיעל, מוז דאָס פאָלק צאָהלען יעהר־ליך פינף פראָצענט. עס מוז אַם וועניגסטענס צאָהלען פינף מיליאָרד דאָלאַר אַ יאָהר פראָצענט פאַר אַ פאַרוואַסערטען קאַפיטאַל, וואָס עקזיסטירט נאָך נישט אין דער ווירקליכקייט.

„אָט די פינף מיליאָרדען, צוזאַמען מיט די אלטע זעקס און אַ האַלב מיליאָרדען, פאַראַורזאָכען די אומדערטרעגליכע פרייזען אויף די לעבענסמיטלען.

„דער בערזען־שפיעל איז די אורזאַך פון די הויכע פרייזען, ווייל דורך דעם קאָנען אייניגע לייט אַרײַנשאַרען צו זיך אין קעשענע יעדען יאָהר עטליכע מיליאָרדען אויפ'ן חשבון פון פאָלק, וואָס קריגט דערפאַר גאָרנישט“ — אזוי ענדיגט לאָוסאָן.

צולעצט דאַרף מען נאָך דערמאָנען די הויטשינדעריי, וואָס קומט פאַר ביי אונז, צוליב וועלכער די גרויסע און קליינע סוחרים באַהאַלטען די נויטווענדיגסטע לעבענסמיטלען, כדי צו קענען מיט דער צייט רייסען העכערע פרייזען און די וואָרצלען פון יקרות, וואָס איז אַרויסגעוואַקסען אין דער מלחמה, ווערען אין גאַנצען ענטפּלעקט.

אזוי פיעל בנוגע דעם מלחמה־יקרות.

דער יקרות איז אַבער נישט געקומען צוזאַמען מיט דער מלחמה. דער יקרות איז אַ כראָנישע קראַנקהייט, פון וועלכער מען האָט שוין געליטען, נאָך אַ צייט פריהער איידער די מלחמה האָט אויסגע־בראָכען. די מלחמה האָט דעם יקרות פאַרשאַרפט, געמאַכט שווער־רע, אזוי ווי יעדע שלעכטע פאגאָדע מאַכט ערגער דעם צושטאַנד פון אַ קראַנקען. די אורזאַך פון אַ קראַנקהייט ליגט אָבער אַנדערש־וואו. דער יקרות איז שוין געווען שטאַרק קענטיג און האָט געלאָזט פון זיך פיהלען נאָך אין שלום צייט, ווען קיינעם האָט זיך אפילו נישט גע'חלום'ט, אַז ס'וועט קומען דער שרעקליכער קריגע.

שוין דריי־פיער יאָהר בעפאָר דער מלחמה־ערקלערונג זיינען אַרויס פון געדולד די אַרעמע מאַסען, וועמען די הויכע קאָסטען פון די נויטווענדיגסטע לעבענסמיטלען זיינען מעהר נוגע ווי אַנדערע.

ווי זיינען געווען שרעקליך אויפגערעגט און פלענען אויסגיסען זייער ביטערניש פון נאך דורך באַיקאָטען און הונגער-סטריקס (ווי דאָ אין אמעריקע), אין גאָסען-דעמאָנסטראַציעס, אָדער ווי די הער-שענדע קלאַסען רופען עס, „אין „אונרוהען“ (אין עסטרייך, פראַנק-רייך און אנדערשוואו).

דער גרויסער גענעראַל סטרייק פון 1911 אין ענגלאַנד און אַ גאַנצע רייה אנדערע גרויסע און קליינע סטרייקס זיינען הויפט-זעכליך אַרויסגערופען געוואָרען דורך דעם, וואָס דער אַרבייטס-לויף האָט ניט געקענט קלעקען אפילו פאַר די גאַנץ נויטווענדיגע באַר-דערפענישען. אין פאַרלוף פון 14 יאָהר, זינט 1897, זיינען דאָ אין אמעריקע געשטיגען די לעבענסמיטלען אין דורכשניט אויף 49,1 פראָצענט. פאַר די סחורות, פאַר וועלכע מען האָט אין יאָהר 1897 געצאָהלט בלויז איין דאָלאַר, האָט מען אין 1910 שוין גע-צאָהלט 1,49. די סחורות זיינען ניט לוקסוס-זאַכען, נאָר דוקא די, וועלכע דער אַרבייטער ברויכט אין זיין אַלטעגלייכע לעבען: ברויט, קליידונג, לעדער, פלייש, אַ דירע א. א. וו. פאַר די יאָהרען פון 1897 ביז 1910 איז דער אָוולנע פרייז אויף ברויט געשטיגען פון 5 ביז 10 סענט, פון לעבעדיגע פיה פון 18 אויף 38, פרוכט פון 12 אויף 17 סענט, לעדער פון 82 אויף 1,25, טעקסטיל סחורות פון 1,57 אויף 2,45, אויל פון 20 אויף 41 סענט.

אין 1897 איז דער אָוולנע פרייז פאַר אַ דוצענט אייער געווען 12 סענט, אין 1910 איז געשטיגען ביז 28 סענט. שעפסען-פלייש איז געשטיגען אין פרייז פון 4 אויף 11 סענט, פוטער פון 15 אויף 27 סענט און אַזא וויכטיגער לעבענסמיטעל ווי קארטאָפּעל האָט אין 1910 געקאָסט אַ זאַק 1,75, בעת אין 1897 האָט בלויז געקאָסט 75 סענט. דער פרייז אין, בכּן, געשטיגען אויף איינס און אַ דריטעל, אויף 133 פראָצענט.

אין ענגלאַנד — דער צענטר פונ'ם אייראָפּעאישען וועלט-מאַרק — זיינען פאַרגעקומען די דאָזיגע פרייד-העבערונגען: פאַר די יאָהרען 99-1890 זיינען געשטיגען די תבואות אויף 65 פראָצענט, פלייש אויף 80 פראָצענט, מינעראַלען אויף 71 פראָ-צענט און טעקסטיל פראָדוקטען אויף 56 פראָצענט. (*) פאַר די

(*) בנוגע די מיטעלע פרייזען, וועלכע האָבען געהערשט אין די יאָהרען 1867-1877.

יאָהרען 1901-1910 זיינען די תבואות געשטיגען אויף 65 פראצענט, פלייש אויף 88 פראצענט, מינעראלען אויף 71 פראצענט, טעקסטיל פראדוקטען אויף 69 פראצענט. און פאר די יאָהרען 1910-11:

יאָהרען	תבואות	פלייש	מינעראלען	טעקסט. פראד.
1909	71	89	86	76
1911	65	96	89	81

פלייש, שטיינקוילען, בוימוואָל, מיט איין וואָרט, די פראָדוקטען פון דער ערשטער נויטווענדיגקייט, זיינען געשטיגען פאר צוויי־דריי יאָהר ביז 10 און נאָך מעהר פראצענטען.

עס פארשטעהט זיך, אז אזא שטענדיג שטייגען פון די פרייזען אויף די וויכטיגסטע נאָהרונגס־מיטלען האָט געמוזט אַרויס־גערופען ווערען דורך געוויסע אורזאכען. וועלכע זיינען אָס די אור־זאכען פונ'ם אונגעהויערן יקרות?

אין דער וויסענשאפטליכער עקאנאמישער ליטעראטור ווערט זעהר פיעל געשריבען וועגען דער דאָזיגער וויכטיגער ערשיינונג אינ'ם לעבען פון די נאצייעס. די באדייטענסטע עקאנאמיסטען מאַכען אונטערזוכונגען, קלויבען סטאטיסטיקס, ברי צו דערגעהן ביז'ן וואָרצל, ביז'ן גרונד פונ'ם כראָנישען יקרות. אָבער מיר מוזען מודה זיין, אז פאָרלויפֿיג האָבען מיר נאָך קיין צופרידענשטעלענדען ענטפער אויף דער פראגע. בלויז אייניגע עקאנאמיסטען פונ'ם מאַרקסיסטישען לאַגער האָט זיך איינגעגעבען צו וואַרפען אַ מעהר אָדער וועניגער קלאָרע ליכט איבער אָס דער קאָמפליצירטער און פארפלאַנטערטער ערשיינונג.

עס איז קיין צווייפֿעל ניט, אז אין אנדערע יאָהרען שטייגען די נויטווענדיגע לעבענסמיטל צוליב אַ שלעכטער גערעטעניש. אזוי איז צום ביישפיעל געווען אין 1911. אַ שלעכטע גערעטעניש קען אָבער ניט זיין די הויפט אורזאך פונ'ם יקרות. זי קאן דיענען אַלס אַ מאָמענט, וואָס מאַכט די קראַנקהייט פונ'ם יקרות פיהל־בארער, שמערצליכער, אָבער זי קאן בשום אופן ניט זיין די אורזאך, דען דער יקרות ציהט זיך שוין כראָניש אַ הויכע פאַר צעהנדליג יאָהרען. אין די יאָהרען פון אַ גרויס גערעטעניש לאָזט דער יקרות אָפּ, פונקט ווי עס לאָזט אַביסעל אָפּ אַן איינגעפרעסענע קראַנקהייט ביי נומע אומשטענדען, אָבער ער פאַרשווינדט ניט אין גאנצען. ניט וועניג געלעהרטע, צווישען זיי אויך דער שאַרפֿזיניגער רר־שישער עקאנאמיסט טוגאן־באראנאָווסקי, זיינען פעסימיסטיש כנוגע

רעם יקות. זיי באטראכטען די הויכע פרייעזען אויף די לעבענס- מיטעל נים אלס אן איבערגעהערע צייטווייליגע ערשיינונג, נאך אלס אן אָנפאַנג פון גאנץ שווערע צייטען, אין וועלכע די וועלט- ווירטשאפט טרעט איצט אריין. זיי זעהען נים קיין האָפּענונג אין דער צוקונפט ווי אזוי די יקות-כמארע צו פארטרייבען. די מאל- טוויאנער פון פארשידענע לענדער און שאַטירונגען זעהען אינ'ם יקות, פארשמעהם זיך, א באשטעטיגונג צום באפעלקערונגס- געזעץ.

אז דער יקות קומט נים דערפון, וואָס די מענשען פארמעחרען זיך צופיעל, האָבען מיר שוין געזעהן אויבען.* מיר האָבען גע- וויזען, אז די רייכקייט פון לאנד וואַסט אין א סך א גרעסערער פראָפּאָרציע ווי די באפעלקערונג. אויב יענע ציפער וועלען פאר אַ מאַלטוויאנער נים זיין גענוג איבערצייגנענד, ווייל עס האַנדעלט זיך דאָרטען וועגען דעם געלד-פרייז פון די פראָדוקטען, אָבער נים וועגען די פראָדוקטען גופא, קענען מיר דאָ גלייך באווייזען, אז די נאָהרונג גופא וואַסט אויך שנעלער ווי די באפעלקערונג.

אין איינצעלנע לענדער אָדער גאנצע ערדטיילען מעג זיין צו באַמערקען די ערשיינונג, דאָס די באפעלקערונג איז מעהר גע- וואַסטען, ווי דער סכום לעבענסמיטעל, אָבער ווען מיר נעהמען דעם גאנצען ערדקוגעל און באַטראַכטען בכלל די פארמעהרונג פון די מענשען און די פאָרגרעסערונג פון די לעבענסמיטעל, זעהען מיר, אז די לעבענסמיטעל זיינען געוואַסטען אין א גרעסערער פראָפּאָר- ציע ווי די באפעלקערונג.

אויב מיר נעהמען אָן דעם דורכשניט פון דער באפעלקערונג און פון דעם סכום לעבענסמיטעל פאר'ן יאָהר 1900 אלס 100, וועלען מיר באַקומען ווייטערדיגע ציפער בנוגע דעם וואַקס פון דער באפעלקערונג און דער גאָהרונג ביז'ן יאָהר 1909-1910.

באפעלקערונג	רינדפיה	שאַף	חזירים
113 . .	104	95	113
נאָרד-אַמעריקע	157	137	128
דער ערדקוגעל	118	108	120

דאָ זעהען מיר, צו אין אייראָפּע איז טאָק די באפעלקערונג

געוואקסען שנעלער, ווי די פלייששפיין. בעת די באפעלקערונג איז געוואָרען גרעסער פון 100 אויף 118, האָבען זיך די רינדפיה פארגרעסערט בלויז פון 100 אויף 104 און שאָף איז נאָך פארקלע- נערט געוואָרען פון 100 אויף 95. דערפאר אָבער איז אין נאָרד- אמעריקע די פלייששפיין געוואקסען אין א סך א גרעסערער מאָס, ווי די באפעלקערונג. בעת די באפעלקערונג אין נאָרד-אמעריקע האָט זיך פארגרעסערט פון 100 אויף 118, האָט זיך די צאָהל חזירים פארגרעסערט פון 100 ביז 128, די שאָף פון 100 ביז 137 און די רינדפיה פון 100 ביז 157. אז מיר נעהמען דעם גאנצען ערדקוגל אַלס א גאנצע, האָבען מיר א גרעסערן צוואוואקס פון פלייששפיין, ווי פון דער באפעלקערונג.

און ניט נאָר פלייששפיין אַליין איז געוואקסען מעהר ווי די באפעלקערונג, אויך תבואות זיינען געוואקסען און נאָך אין א גרע- סערער פראָפאָרציע, ווי פלייש.

די אויסזאָט אויף ווייץ איז צוגעקומען פאר די דריי יאָהר 9, 10, 1908 אויף 11 פראָצענט. דאָס איז געווען א סך א גרע- סערער פראָצענט ווי דער צוואוואקס פון דער באפעלקערונג.

מאנכע הסידים פון קאָאָפּעראַציעס זעהען די הויפט אורזאך פונ'ם יקרות אינ'ם מיטעלהאנדעל. אין לענדער, וואו דער אַרביי- טערקלאָס געפינט זיך אונטער'ן איינפלוס פון פינסטערע רעאָק- ציאַנערע עלעמענטען, ווערט אויך דער יקרות דעמאָגאָגיש אויסגע- נוצט קעגען אירען, אַלס די באַרשטעהער פון האַנדעל. „אַט די אירען, וועלכע ווילען מאַכען גרויסע פראָפּיטען ביים צווישען-האַנדעל, זיינען די הויפט-שולדיגע פונ'ם יקרות“ — הערט מען גאנץ אָפט אין דער רעאָקציאָנערער פרעסע און אויף פארוואַמלונגען. ניט וועניג בלוטיגע העצעס ווערען געפיהרט אויפ'ן סאך פון אַט דער מיינונג, אז די אירען ברענגען דעם יקרות מיט זייערע צווישען-הענדלערישע ספעקולאַציעס.

יא, אפילו מאנכע ערנסטע עקאנאָמיסטען מיינען באמת, אז די קאָאָפּעראַציעס וועלען באַפרייען די לענדער פונ'ם יקרות. אזא אין דער לופט געבויטע טעאָריע פאַלט אָבער איין ווי א קארטען שטיבעל ביי דער ערשטער באַריהרונג מיט'ן שכל הישר. די פראַ- דוקטען ווערען פארטייערט ניט ווען זיי קומען אַריין אין די הענד פון צווישען-הענדלער, נאָר ווען זיי ליגען נאָך ביי די פראָדוצענטען נומא. עס איז זעהר נאָאויז און אונבאַגרינדעט צו מיינען, אז מיט'ן

באזייטיגען פונ'ם צווישען־האנדעל וועט אויך דער יקרות באזייטיגט ווערען.

אין איינציגע לענדער, ווי א שטויגער, אין די פאר מלחמה־דיגע עסטרייך און דייטשלאנד, האָט מען געקענט ערקלערען דעם גרויסען יקרות דורך די גרויסע טאריפען, וואָס די רעגירונגען לייגען אַרויף אויף די אַריינגעפיהרטע פראָדוקטען. וועלענדיג באַשיצען די גרויסע פארמערס, די לענדלאַרדס, וועלכע זיינען תמיד די הויפּט־שטיצען פון יעדער קאָנזערוואַטיווער און רעאַקציאָנערער פּאָליטיק, האָבען די רעגירונגען געזעהן מיט אַלע מעגליכקייטען זיי צו שטארקען עקאָנאָמיש. די קייזערליכע רעגירונגען פון די דער־מאָנטע לענדער פלעגען געבען די לענדלאַרדס אַלערליי פּרווילעג־יעס און פרעמיום. זיי פלעגען אַרויפלייגען גרויסע טאריפען אַויף די אויסלענדישע סחורות צו פאַרשפאַרען דעם אַריינפּוהר, כדי די פריצים זאָלען קענען אונגעשטערט רייסען הויכע פריי־זען פאַר זייערע לאַנד־און פּעלד־פראָדוקטען. די טאַקטיק פון די רעגירונגען איז געווען רייך צו מאַכען די יונקערס אויפ'ן חשבון פון די אָרעמע קלאַסען, וועלכע זיינען געווען געצוואונגען צו טראָגען אויף זייערע פלייצעס די הויכע רויב־טאריפען. אין דייטש־לאַנד, צום ביישפּיעל, איז די אָפּצאַהלונג פאַר יעדען אַריינגעד־פיהרטען פּוד ווייז געווען 85 פעניג (אומגעפעהר 20 סענט). אזאָ אָפּצאַהלונג אויף דעם נויטווענדיגסטען לעבענסמיטעל איז געווען הימעלשרייענד און ניט אומזיסט איז געווען גרויס די אויפּרעגונג צווישען די אַרבייטער־מאַסען. אויף די דעמאָנסטראַציעס קענען דעם יקרות, וואָס זיינען פאַרגעקומען אין עסטרייך אין יאָהר 1911. האָבען די אַרבייטער געשריען: „גידער מיט דעם טאריף!“ „עפענט די גרעניצען!“

אין איינציגע לענדער האָט דער טאריף געוויס פאַרשפאַרט דעם יקרות. דער טאריף האָט אָבער בשום ענין ואופן ניט געקענט אַרויסרופען דעם וועלט־יקרות. דער טאריף הערשט דאָך נאָר אין די לענדער, וואוהין די נאָהרגנס־מיטעל ווערען אַריינגעפיהרט, אָבער דער יקרות לאָזט זיך פיהלען איבעראַל, אפילו אין די לענדער, פון וואָנען עס ווערען אַרויסגעפיהרט תבואה און פלייש. די פאַר־אייניגטע שטאַטען און רוסלאַנד פלעגען פאַר דער מלחמה אַרויס־שיקען פלייש און ברויט אין אנדערע לענדער און דאָך פלעגט דער יקרות דאָ האַלטען אין איין שטייגען. אויבען האָבען מיר שוין

געזאגט, אז פון 1897 ביז 1910 איז דער יקרות אין אמעריקע גע-
שטיגען אין דורכשניט אויף 49 פראצענט. לויט נאך א סטאטיסטיק
פון דער וואשינגטאנער ארבייטס-ביורא* (מערץ 1910) זיינען
אין די פאראייניגטע שטאטען געשטיגען די פרייען אין די

יאָהרען	אויף פיה	אויף ברויט
1905 פון הונדערט ביז	123,8	121,0
1909	146,6	139,1
1910, יאנואר	166,1	149,2
1910, מערץ	166,1	179,8

אין רוסלאנד, ווידער, זיינען לויט די אָנגאבען פון פ. מאסלאָוו
געשטיגען אין פרייז אויף מעהר ווי 10 פראצענט 70 נויטוועג-
דינע פראָדוקטען. קאָרן-מעהל איז געשטיגען פון 92,7 קאָפּ אַ פּוּד
אין יאָהר 1901 אויף 157,7—אין יאָהר 1907. פלייש איז דאָרטען
געשטיגען פון 100 אין 1899 אויף 148,4 אין 1907. אומגעפעהר
אין אַזא פראָפּאָרציע האָבען זיך אויסגעהויבען די פרייען אויף
בוימוואָל און אויף וואוינונגען. אויף שפיין אַליין פלעגט ביי אַ
רוסישען אַרבייטער, וואָס האָט פאַרדיענט דורכשניטליך פון 400
ביז 500 רובל אַ יאָהר, אַוועקנעהן 52 פראָצענט פון זיינע שכירות.
ווי איז צו ערקלערען אַזא יקרות אין די לענדער, וואו מען קען

ניט באשולדיגען דעם טאָריף אויף די אַריינגעפיהרטע סחורות?
אן ענטפער אויף דער פראגע אינ'ם געקסטען קאפיטעל.

פיער און צוואנציגסטע לעקציע

די אורזאכען פון יקרות

די טראַסס קענען נישט זיין די אורזאך פון יקרות; דער שטענדיגער כראַך נישער יקרות מוז זיין אַרויסגערופען דורך שטענדיגע אורזאכען; די עקסטענסיווע ווירטשאַפט אין דעם צווייטען העלפט פון פאַריגען יאָהר-הונדערט אין אַמעריקע; די וואַנדערונג פון די דערפער אין די שטעט; דער איבערגאַנג פון אַגריקולטור צו אינדוסטרי; רוסלאַנד און אַמעריקע הערען אויף צו עקספּאָרטירען לאַנד-און פּעלד-פּראָדוקטען; די אורזאכען דערפון; דער איבערגאַנג פון עקסטענסיווער צו דער אינטענסיווער ווירט-שאַפט; די שטענדיגע און צופעליגע אורזאכען פונ'ם יקרות; נאַטוראַלע און סאַציאַלע; די אויסזוכטען אין דער צוקונפט; דער אונבאַגרינדעטער פעסימיזם; די נייע עקספּאָרטלענדער פון אַגריקולטור-פּראָדוקטען; די נייע פלענער פון דער אַמעריקאַנישער רעגירונג; די רעוואָלוציעס אין רוסלאַנד און דייטשלאַנד און זייער ווירקונג אויפ'ן יקרות.

אין פאַריגען קאפיטעל האָבען מיר געזעהן, ווי דער יקרות-וואַלקען פאַרציהט זיך אַלץ מעהר און מעהר איבער אונזערע קעפּ. שוין אַ צייט פריהער איידער די מלחמה האָט זיך אָנגעהויבען, ווען מען האָט נאָך אפילו נישט געהאט אין זינען, אז אַ מלחמה וועט אויסברעכען, איז דער יקרות שוין געווען אונדערטרעגליך. מיר האָבען אויך געמיינט אַן איבערבליק איבער די פאַרשידענע תירוצים, וואָס ווערען געגעבען צו ערקלערן דעם יקרות און מיר האָבען זיך איבערצייגט, אז קיינער פון די תירוצים ענטפערט נישט אין אמת'ן די פראגע.

מיר האָבען געזעהן, אז די וואַרצלען פון איצטיגען יקרות ליגען נישט אינ'ם צווישען-האַנדעל, נישט אין דער געריכטער באַ-פעלקערונג, נישט אינ'ם מאַרף און אפילו נישט אין דער פּראָדוקציע פון גאָלד.

וואו זשע דען ליגען פאַרבאָרגען די אורזאכען פון יקרות? מילא אין אַמעריקע וואַלט מען נאָך אפשר קענען ערקלערען דעם יקרות מיט די טראַסס, וועלכע קאָנטראָלירען נישט נאָר די פּראָ-

דוקציע פון די לעבענסמיטעל, נאָר אויך דעם קאָנסום, דעם באדאָרף. די טראַסטס מאַרקירען שוין אויס, עס זאָלען פראָדוצירט ווערען וועניגער פראָדוקטען. טאָמער ווערען דאָך פראָדוצירט מעהר, וויפיעל זייערע אינטערעסען ערלויבען, זוכען זיי צו מאַכען שוועריגקייטען דורך די טראַנספאָרט־מיטעל, וועלכע ליגען אויך ביי זיי אין רשות און די געשאַפענע לעבענס־פראָדוקטען ווערען ניט צוגעשטעלט צו די ערטער, וואו מען ווארט אויף זיי. די טראַסטס זעהען שוין, אז אויפ'ן מאַרק זאָל זיין וואָס וועניגער עסענוואַרג, וועניגער, וויפיעל עס באדאָרף צו זיין. מיר האָבען שוין אויבען געזאָגט, אז די טראַסטס און מאַנאָפאָלען שעחמען זיך ניט צו פארניכטען שוין פארטיגע סחורות, כדי זיי זאָלען זיך ניט וואַרפען אין די אויגען און דערמיט אַרונטערדריקען די פרייזען. טראַסטס קאָנטראָלירען אלעס און אלעמען אין אונזער לאַנד און זייער קאָנטראָל איבער'ן מאַרק קען אויך האַלטען הויך די פרייזען אפילו אויף די נויטווענדיגסטע לעבענסמיטלען.

די טראַסטס זיינען אָבער דאָך פאַראַן בלויז אין אמעריקע, און אויב דער יקות וואָלט נור געווען אַן אמעריקאנישע ערשיינונג, וואָלט מען דאָס געקענט דערקלערען מיט די טראַסטס. ווי מיר האָבען אָבער אויבער געזעהן, איז דער יקות אַ מכה, פון וועלכע די גאַנצע וועלט ליידט. אַלע פעלקער און אַלע לענדער ווערען געדריקט פון די הויכע פרייזען אויף די לעבענסמיטעל. וויל מען ערקלערען אַ וועלט־ערשיינונג, מוז מען אויך אויסגעפינען אַ וועלט־אורזאך. אזוי ווי מען קען ניט ערקלערען אַ וועלט־עפידעמיע דורך דעם, וואָס אין איין אָרט אויפ'ן ערדקוגעל איז דער קלימאט אַ שלעכטער, אזוי וואָלט זיין לעבערליך שולדיג צו מאַכען די אמעריקאנישע טראַסטס אין דעם יקות, וואָס הערשט אין אַלע אייראָפּעאישע לענדער, וואו די שלעכטע ווירקונג פון די טראַסטס קען ניט דערגרייכען.

ווי קען מען פאָרט דערקערען דעם יקות?

דער יקות איז אַ סאָציאַלע קרענק, פון וועלכער מיר ליידען שוין אַ שעהנע פאָר צעהנדליג יאָהרען. די קרענק איז שוין גע־וואָרען כראָניש, פארלענגערט. אַ פארלענגערטע קראַנקהייט מוז קומען פון שטענדיג ווירקענדע אורזאכען, און אַט די שטענדיגע אורזאכען וועלען מיר פרובירען אויסצוגעפינען.

סחורות קאָנען ווערען טייערער אָדער ביליגער אפילו ווען דער

קויה-מיטעל—געלד—ענדערט זיך ניט. אז ס'ווערען פראדוצירט א סך סחורות און דער אָנגעבאָט פון זיי אויפ'ן מאַרק שטייגט אַריבער די נאָכפראַגע, ד. ה. אז עס זיינען פאַראַן מעהר סחורות וויפיעל עס איז נויטיג צום געברויך, פאַלט דער פרייז. עס קומט דעמאָלט פאַר אַ קאָנקורענץ צווישען די פאַרקויפער און דער פרייז פון די סחורות ווערט אַרונטערגעדריקט. פאַרעעהרט, אויב די פראָדוקציע איז אַ קליינע, אָדער אויב די סחורות זיינען פאַראַן וועניג אויפ'ן מאַרק דורך וועלכע עס איז ניט אַנדערע אורזאכען, דורך אַ שלעכטען טראַנספּאָרט צום ביישפיעל — דעמאָלט איז די נאָכפראַגע גרעסער, ווי דער אָנגעבאָט. עס קומט פאַר אַ קאָנקורענץ צווישען די קויפער און דער פרייז שטייגט.

די לעצטע צעהנדליגע יאָהרען פונ'ם 19טען יאָהרהונדערט זיינען די פרייזען פון די לאַנדווירטשאַפּטליכע פראָדוקטען געווען נידעריגע. אַמעריקע און רוסלאַנד האָבען געליווערט פאַר גאַנץ אייראָפּע פלייש און תבואה. אין אַמעריקע האָט מען דאָס לאַנד בעאַרבייט עקסטענסיװ. מען האָט בלויז געהאַלטען אונטער'ן אַקער די גאַנץ פרוכטבאַרע באָדענס, וואו עס איז ניט נויטיג געווען פיעל אַרבייט און קאַפיטאַל. מען האָט אַלץ מעהר און מעהר פאַרוואַנדלעט אין פאַרמס יונגפרויבאָדענס, וואו די נאַטירליכע פרוכט באַרקייט איז נאָך ניט געווען אויסגעשטעפּט. די גערעטענישען זיינען געווען זעהר גרויסע. דער מאַרק איז געווען איבערגעפילט מיט פלייש און ברויט און די פרייזען זיינען דעריבער געווען נידעריגער. די ביליגע פרייזען האָבען אַרויסגערופען אַ שטאַרקען פראָטעסט מצד די לענדלאָרדס פון די אייראָפּעאישע לענדער. זיי האָבען געמאַכט אַ גוואַלד, אז די לאַנדווירטשאַפּט — דער יסוד פון שטאַט — איז אין געפאָהר און קען אין גאַנצען אונטערגעגראָבען וועדען, אויב די רעגירונגען וועלען ניט מאַכען אַן ענד צו דער קאָנקורענץ פון רוסלאַנד און הויפּטזעכליך פון אַמעריקע.

די אייראָפּעאישע רעגירונגען, וועלכע האָבען שטענדיג געהאַט אין אויג מעהר ווי אַלץ די אינטערעסען פון די יונקערס, האָבען דעמאָלט איינגעפיהרט דעם טאָריף צו באַשיצען די אינלענדישע לאַנדווירטשאַפּט פון דער אויסלענדישער קאָנקורענץ.

דיווער מיטעל האָט אין אָנפאַנג וועניג וואָס געהאַלפּען. די אַמעריקאַנישע פעטע, פרוכטבאַרע יונגפרויבאָדענס האָבען פראָדוצירט אזוי פיעל פראָדוקטען, דאָס זיי האָבען אויך נאָכ'ן טאָריף

געקענט קאנקורירען אויף די אייראָפּעאישע מערק מיט דער אינזלענדישער פארמערריי. די טאמאָזשנעס מיט די הויכע אָפּצאָהלונגען האָבען פאר קיין פאל ניט געקענט פארשפארען דעם וועג פאר די אמעריקאנישע תבואות, וואָס האָבען שטארק אונטערגעגראָבען די היימישע לאַנדווירטשאַפט צוליעב די קליינע פרייווען.

די אייראָפּעאישע פארמערס, זעהענדיג דעם זול פון תבואה און פלייש, האָבען מעהר ניט געקענט בלייבען אין די דערפער און האָבען אָנגעפאנגען אויסצווואַנדערן אין די שטערט, וואו זיי האָבען זיך גענומען צו מסחר און צו אינדוסטרי, וואָס איז דעמאָלט שטארק געוואַקסען. די פארמערריי האָט זיך אויפגעהערט צו באַצאָהלען און די דאָרפישע באַפעלקערונג איז געוואָרען אַלץ וועניגער און שוואַכער. עס איז פאָרגעקומען אַ גאנצע עקאנאָמישע איבערקעהרעניש. די אַגריקולטור שטאַטען האָבען זיך אָנגעפאנגען צו פאר-וואַנדלען אין אינדוסטרי-שטאַטען. אַ שטאַרט-אַרבייטער האָט געקראָגען בעסערע שכירות ווי אַ פארם-אַרבייטער. אפילו קלע-נערע אייגענטימער, וועלכע האָבען געהאַט אייגענע שטיקלעך ערד, האָבען פארלאָזען זייערע „היימען“ און געגאנגען אין שטאַרט, וואו די פאבריק האָט זיי גאנץ גערן אַריינגענומען.

דער אַריבערגאנג פון אַגריקולטור צו אינדוסטרי האָט זיך בולט'ער, ווי אומעטום, אַרויסגעוויזען אין דייטשלאַנד. דייטש-לאַנד האָט זיך תמיד גערעכענט פאר אַן אַגריקולטור-שטאַט, אָבער אין דעם ענד פון 19טען יאָרהונדערט האָט די לאַנדווירטשאַפט אָנגעפאנגען אַרויסגעשטויסען צו ווערען פון דער אינדוסטרי, וואָס האָט זיך בעסער באַצאָהלט אי פאר'ן שטאַט אי פאר'ן אינדי-ווידואם, אי פאר'ן כלל אי פאר'ן יחיד. אין דעם ערשטען צעהנר-ליג פון היינטיגען יאָרהונדערט האָט די לאַנדווירטשאַפט אָנגע-פאנגען צו פארנעהמען אַלץ אַ קלענערן פלאַץ. אין 1910 איז אין דער לאַנדווירטשאַפט געווען באַשעפטיגט ניט מעהר, ווי איינ-דריטעל פון דער גאנצער באַפעלקערונג. די איבעריגע צוויי-דרי-טעל האָבען געצויגען זייער חיונה פון דער אינדוסטרי.

דער איבערגאנג פון לאַנדווירטשאַפט צו דער אינדוסטרי האָט סוף כל סוף געמוזט זיך אַפרופען אויף די פרייווען פון די נאָהרונגס-מיטעל. אין אָנפאנג, ווען דער אייראָפּעאישער מאַרק איז געווען פול מיט די פארם-פראָדוקטען, וואָס פלעגען אָנקומען פון אמעריקע און פון רוסלאַנד, איז דער דוחס אין זיי ניט געווען אזוי קאָנטייג.

זיינען אָבער געקומען צייטען, ווען ניט רוסלאַנד און ניט אַמעריקע האָבען געקענט שיקען פאַרס־פּראָדוקטען.

רוסלאַנד האָט קיינמאָל ניט געטאָרט אַרויסשיקען לאַנד־און פּעלד־פּראָדוקטען קיין אויסלאַנד. די ערד אין רוסלאַנד איז טאַקי זעהר פּרוכטבאַר, אָבער די מעטאָדען, די אופנים, ווי אזוי די ערד איז דאָרטען געוואָרען בעאַרבייט, זיינען געווען אזוי פּרימיטיוו, אז די פּרוכט פון דער אַרבייט איז געווען זעהר קליין. די רוסישע באַפעלקערונג גופא האָט נויטיג געהאַט די תבואות און די פלייש פון די רוסישע דערפער. אָבער אין יענע יאָהרען איז נאָך געווען די צאָרישע רעגירונג, וועלכע האָט זיך וועניג־וואָס געקימערט מיט די נויטען פון דער באַפעלקערונג גופא. זי פלעגט מאַכען הלאות אין אויסלאַנד און אַלס פּראָצענט פאַר די אנליהען פלעגט זי אַרויס־רייסען די לעצטע ביסענס פון די אַרעמע פויערים און עס אָפ־שיקען קיין אויסלאַנד. דער רוסישער עקספּאָרט איז ניט געקומען פון דעם, וואָס דאָס רוסיש פאָלק האָט עס ניט געקענט פאַרברויכען פאַר זיך, נאָר פון דעם, וואָס די רוסישע רעגירונג האָט זיך איבער־הויפּט ניט געקימערט, צי דאָס פאָלק איז זאט אָדער הונגעריג. זי האָט באַדראַפּט צאָהלען דעם אויסלענדישען קאַפיטאַל צינזען, האָט זי עס געצאָהלט מיט פאַרס־פּראָדוקטען, וואָס זי פלעגט אַרויסרייסען מיט געוואָלד פון די פויערים.

די אַרעמקייט האָט אָבער וואָס ווייטער אַרויסגעטריבען די פויערים פון די דערפער און די רוסישע לאַנד־ווירטשאַפּט איז דורך דעם געוואָרען נאָך ערגער. עס זיינען געקומען הונגערי־יאָהרען און עס איז געוואָרען אונגעגלייך אפילו פאַר דער צאָרישער רעגירונג צו שיקען תבואות און בהמות קיין אויסלאַנד.

רוסלאַנד האָט אויף דעם אופן אויפגעהערט צו זיין אַ לייוועראַנט פאַר דעם אייראָפּעאישען מאַרק. איז געבליבען אַמעריקע.

אָבער אַמעריקע האָט אויך ניט לאַנג געקענט אָנהאַלטען די ראַליע פון אַ ברויט־געבערקע פאַר די אייראָפּעאישע פּעלקער. דער קאַפיטאַליזם האָט זיך אָנגעפאַנגען שטאַרק צו ענטוויקלען און דער אינדוסטריאַליזירונג־פּראָצעס האָט אויך דאָ אָנגעהויבען אונטער־צוגראַבען די פאַרמעריי, אפשר נאָך אין אַ סך אַ גרעסערער מדרגה, ווי אין דייטשלאַנד און אנדערע אייראָפּעאישע לענדער. דאָרטען, אויף יענעם זייט ים, זיינען די פויערים שוין מדר־

דורות צוגעוואוינט צו זייער ערד, צו דעם אקער, און זיי איז ניט אזוי לייכט זיך אפצושיידען פון דעם דאָרף, וואו זייערע עלטער-עלטער-זיידעס זיינען געבוירען געוואָרען און געשטאָרבען. ביי יעדען פארמער, ווי שלעכט עס זאל איהם זיך ניט האָבען געלעבט, פלעגט זיין אַ גרויסער ישוב הדעת איידער ער פלעגט סוף כל סוף באַשליסען צו געהן אין שטאָדט אַריין פאר זיין חיונה.

דאָ אין אמעריקע זיינען די פארמערשע טראַדיציעס ניט אזוי איינגעוואָרצלעט. דער פארמער גופא קוקט אויף זיין פארם ווי אויף אַ ביונעס, וואָס באַצאהלט זיך. קוים דערהערט ער, אז אין שטאָדט קען מען מעהר פארדיענען און אז מען האָט נאָך דאָרטען די געלעגענהייט רייך צו ווערען, וואָרפט ער אָהן טענות ומענות אַוועק זיין דאָרפיש לעבען, צו וועלכען ער פיהלט גאָר ניט אזא גרויסע ליעבשאַפט, און געהט אין שטאָדט זוכען גליקען.

די גרויסע מעגליכקייטען, וואָס די אמעריקאנישע בליהענדע אינדוסטרי האָט געגעבען יעדען איינציגען, האָט ווי אַ מאַגעט אַרויסגעצויגען די פארמערס פון זייערע דערפער און זיי געמאַכט באַר שטאָדט-מענשען, פאר ביונעסלייט, פון וועלכע ניט וועניג זיינען באַמט שטארק רייך געוואָרען.

אין די יאָהרען פון 1890 ביז 1910 איז די שטאָדטישע באַפעל-קערונג פון די פאראייניגטע שטאַטען געוואַקסען אויף 100 פראָ-צענט בעת די דאָרפישע באַפעלקערונג איז בלויז געוואַקסען אויף 25 פראָצענט. אין אַ גאַנצער רייה קאָנטריס האָט זיך די לאַנד-באַפעלקערונג אין גאַנצען פאַרקלענערט. די לאַנד-ווירטשאַפטליכע פראָדוקטען זיינען געוואָרען דורך דעם וועניגער און דער עקספּאָרט קיין אייראָפּע איז אַ סך פאַרקלענערט געוואָרען. די גרויסע לאַנד-קעס זיינען געוואָרען אלץ מעהר פאַרבויט מיט אינדוסטרי-אונטער-נעהמונגען. די פוטער פאר בהמות איז דורך דעם געוואָרען טייערער און די בהמות גופא וועניגער. עס איז געוואָרען קלענער דער זאַפּאָס פון פלייש, וואָס פלעגט אַרויסגעפיהרט ווערען פאר אייראָפּע.

די פאראייניגטע שטאַטען איז פאַרוואַנדעלט געוואָרען נאָך אין אַ גרעסערער מאָס ווי דייטשלאַנד אין אַ ריין קאָפיטאליסטישע אינדוסטרי-לאַנד, וואָס האָט זיך אָנגעפאַנגען אַליין צו נויטיגען אין גאָהרונגס-מיכלען.

אין די פריהערדיגע יאָהרען פלעגט די פאראייניגטע שטאַטען

ליווערן מעהר ווי א פינפטעל ווייץ פון דעם וועלט־געברויך. איצט האָט אונזער לאַנד נישט נאָר אויפגעהערט צו זיין די הויפט־ליווע־ראַנט, נאָר פאַרקעהרט. זי נויטיגט זיך אַליין אין אַריינגעפיהרטע סחורות. און דאָס איז טאַקי אויך די אורזאָך, וואָס מען שמועסט גאַנץ אָפּט, אז עס וואָלט זיין זעהר נוצליך צו שליסען מיט אונזער שכנה קענעדע אַ רעסיפּראַסיטי. מיר נויטיגען זיך פשוט אין די ברויט און פלייש, וואָס קענעדע שאַפט.

א חוץ דער אינדוסטריעלער ענטוויקלונג, איז פאַרגעקומען אַ גרויסע ענדערונג אין דער לאַנד־ווירטשאַפט גופא. מען האָט אָנגעפאַנגען איבערצוגעהן פון אַן עקסטענסיווער ווירטשאַפט צו אַן אינטענסיווער, וואו די נאַטירליכע פרוכטבאַרקייט שפיעלט שוין נישט אזא ראָלע. אַן עקסטענסיווע ווירטשאַפט קען נישט לאַנג אָנהאַלטען אין אַ לאַנד, וואָס קוקט אַריין אין דער צוקונפט. דורך אַן עקסטענסיווער ווירטשאַפט ווערט דאָס לאַנד באַרויבט, אויס־געהונגערט, אויסגעמאָגערט און די קומענדיגע דורות וועלען האָבען נוטע צרות איידער זיי וועט זיך איינגעבען צוריק צו ברענגען די ערד אין איהר נאָרמאַלען צושטאַנד. די אַמעריקאַנישע פאַרמערס האָבען דאָס איינגעזעהן און האָבען אָנגעפאַנגען איינצופיהרען אַן אינטענסיווע ווירטשאַפט, וואו עס פאָדערט זיך אויף יעדען אַקער לאַנד מעהר אַרבייט און קאַיטאַל.

ביי אַן אינטענסיווער פאַרמעריי קאָסטען די פראָדוקטען טייערער און דאָס איז אויך איינע פון די אורזאכען פאַר וואָס דער יקרות איז געקומען.

אז מיר מאַכען אַ סך הכל פון אַלץ, וואָס מיר האָבען דאָ געזאָגט איבער די אורזאכען פון יקרות, זעהען מיר, אז זיי צע־טיילען זיך אויף שטענדיג ווירקענדע און איבערגעענדע, אויף אַזעלכע וואָס זיינען פאַרבונדען מיט דער נאַטור און אַזוינע וואָס האָבען אַ שייכות מיט'ן סאָציאַלען לעבען.

די הויפט אורזאָך — און זי ווירקט אויך שטענדיג — איז דער איבערגאנג אין פיעל אייראָפּעאישע לענדער און אין די פאַר־אייניגטע שטאַטען פון לאַנד־ווירטשאַפט צו אינדוסטרי. (רער איבערגאנג פון עקסטענסיווער צו אינטענסיווער ווירטשאַפט קאָן אויך באַטראַכט ווערען אַלס אַ פאָרם פונ'ם אינדוסטריאַליזירונגס־פראָצעס). צוזאַמען מיט אַט דער הויפט אורזאָך זיינען אויך פאַראַן נעבען־אורזאכען, נאַטוראַלע און סאָציאַלע. אַ שלעכטע גערעטעניש

איז א נאטור־ערשיינונג; די טראַסטס און דער טאריף זיינען סאָ-
ציאלע ערשיינונגען. אָט די נעבען־אורזאכען גיבען צו דעם כראָ-
נישען יקרות אַ שאַרפערן, אַ שטרענגערן כאַראַקטער.

ווי זיינען די אויסזיכטען אין דער צוקונפט? וועט דער
יקרות אין אמת'ן ווערען אַלץ גרעסער, ווי די פעסימיסטען מיינען?
אונז דוכט זיך, אז אז פּעסימיזם איז ניט באַרעכטיגט. עס איז
אמת, אז די פאַראייניגטע שטאַטען הערט אויף צו זיין דער לוי-
וועראַנט פון די לעבענסמיטעל אויפ'ן וועלט־מאַרק, אָבער דערפאַר
טרעטען אַרויס אויפ'ן סצענע אַנדערע לענדער: קאַנאַדא, אַרגענ-
טינע, אויסטראַליען, אַסט־אינדיען און אַנדערע. אין אַרגענטיניע
אַליין איז די זריעה פון ווייץ געוואָרען גרעסער פאַר דעם משך
צייט פון 1895 ביז 1910 אויף $2\frac{1}{2}$ מאל. דערצו דאַרף מען ניט
פאַרגעסען, אז דאָרטען און אין קאַנאַדא ווי אין פּיעל אַנדערע
מדינות ליגען גאַנצע לענדער מיט פּרוכטבאַרע ערד, וואָס וואַרטען
אויף פאַרם־אַרבייטער.

יא, אין די פאַראייניגטע שטאַטען איז פאַראַן 200,000,000
אַקער לאַנד, וואָס קאָן נאָך באַנוצט ווערען פאַר אַגריקולטור. איצט,
נאָך דער מלחמה, וועט מסתמא די רעגירונג זיך נעהמען דורכצו-
פיהרען דעם פלאַן, וואָס איז אויסגעאַרבייט געוואָרען פון סעקרע-
טערי לעין, אז מען זאָל באַוואַסערן און דרענירען דעם באָדען, כדי
ער זאָל קענען בעסער אויסגענוצט ווערען.

אַרבייטער וועלען גאַנץ גערן געהן אין דאָרף, ווען זיי וועלען
נאָך זיין זיכער, אז זיי וועלען פאַר זייער אַרבייט קריגען ניט
שלעכט באַצאָהלט און, איבערהויפּט, אז זיי וועלען וויסען, דאָס
מיט דער צייט וועלען זיי אַליין ווערען פאַרמערס.

מען באַדאַרף אויך ניט פאַרגעסען, אז דורך די נייע פאַרקעהרס-
מיטלען, דורך דעם טעלעפאָן און דעם אויטאָמאָביל געברויך, וועט
דאָס פאַרמער־לעבען גאָר ניט זיין אזוי אומעטיג, אפילו פאַר יענע,
וועלכע מוזען האָבען אַ סאָציאַלען לעבען. דורך די נייע איינפיה-
רונגען, איז קיין צווייפּעל ניט, אז די אויסוואַנדערונג פון דאָרף אין
שטאָדט וועט אויפהערן און ניט וועניג שטאָדטלייט וועלען געוויס
אויסבייטען דאָס שטאָדט־לעבען מיט'ן הויכע אויפ'ן דאָרף, וואו
מען קען זיך לעבען רוהיג עקאנאמיש און סאָציאַל.

אָבער אַ הייז דעם וועלען מיט דער צייט די לעצטע איבער-

קעהרענישען אין רוסלאַנד און אין דייטשלאַנד געוויס מיטברענגען, דער יקרות זאָל ווערען קלענער.

די רעוואָלוציע אין רוסלאַנד, וואָס האָט אָפגענומען די פרוכט־ באַרע ערד פון די גרויספירשטען און אנדערע פריצים און אָפגע־ געבען צו די פויערים, וועט געוויס פאָרגרעסערן די גערעטענישען פון די פעלדער. די פויערים וועלען מיט דער הילף פון דער רע־ גירונג אויסבעסערן די מעטאָדען פון אַרבייט. זיי וועלען אייני־ פיהרען בעסערע מאַשינעס, און דער באַוואוסטזיין, אַז די אַרבייט זייערע וועט זיין אָנגעלייגט פאַר זיך און פאַר זייערע נאָהענטע, וועט זיי צוגעבען מעהר חשק און התמדה אין דער אַרבייט. מען באַדאַרף אויך ניט פאַרגעסען, אַז די פאָלקס־רעגירונג אַרבייט אויס אַ פלאַן, ווי צו באַוואַסערן און קולטיווירען בוכאַראַ און טור־ קעסטאַן. דאָס וועט געוויס פאַרגרעסערען די לאַנד־ווירטשאַפּטליכע פראָדוקציע אין רוסלאַנד.

דאָסזעלביגע קען מען זאָגען בנוגע דייטשלאַנד. עס וועט נאָך געוויס דויערן אַביסעל צייט, איידער דאָס נייע לעבען וועט אַריין אין קראַפט. אין דער איבערגאַנגס־צייט וועט געוויס אויסקומען נאָך פיעל צו ליידען, אָבער סוף כל סוף וועלען די מענשען צוריק־ קומען צו דער מוטער־נאַטור, וועלכע וועט ברייט עפענען איהרע אַוצרות און שענקען די מענשען־קינדער אַלע ברכות פון ויתן לך.

פינף און צוואנציגסטע לעקציע

דער האנדעל

דער עצם פון האנדעל; די אויפגאבע פונ'ם סוחר אין דער פאלקס-ווירט-שאפט; דער האנדעל אלס א רעזולטאט פון דער ארבייטס-צושטיוולונג; אגולנע און קלוינ-האנדעל; דרוי קלאסען הענדלער: פשוט'ע סוחרים; ריעל עסטוימניקעס; בערושען-הענדלער; אינלענדישער און אויסלענדישער האנדעל; דער וועלט-האנדעל; קרעמערס און פעדלערס; קאמיר-סיאנערען, מעקלערס און אגענטען און דער אונטערשויד צווישען זיי; דער אנהויב פון האנדעל און זיין ענטוויקלונג; דער „שטומער" האנדעל מן פארצייטען; דער קארעוואנען האנדעל; די פעלקער, וואס האבען זיך באשעפטיגט מיט'ן אינטערנאציאנאלען האנדעל; די רוימישע געזעצגעבונג און זיין אוינפלוס אויפ'ן האנדעל; דער הענדעל און דאס וואקסען פון די שטעט; די ענטדעקונג פון אמעריקע און איהר ווירקונג; די אינ-דוסטריעלע רעוואלוציע פון 18טען יארהונדערט און איהר באדייטונג נאך'ן האנדעל; די מערקטעג, יריד'ן, בערושעס; יריד'ן ווערען אי-בעריג מיט דער פארברייטונג פון אייזענבאהנען, טעלעגראפען און טע-לעפאנען; דער אונטערשויד צווישען א יריד און א בערושע; די שארפע קריטיק קעגען האנדעל; דער האנדעל אלס א פראדוקטיווע נוצליכע אר-בויט; די אינטערנאציאנאלע באדייטונג פונ'ם האנדעל; די שלעכטע שטריכען פון האנדעל; אינערליכע האנדעלס-פאליטיק; נוצליכע אונ-שעדליע טראסטס.

מיט'ן נאמען האנדעל ווערט אנגערופען די באשעפטיגונג פון קויפען און פארקויפען סחורות כדי צו פארדיענען דערביי. ניט יעדער אויסבייט פון זאכען הייסט האנדעל. ווען, למשל, ראובן האט איבעריגע ווייץ און שמעון האט איבעריגע בחמות און זיי בייטען צווישען זיך אויס די ווייץ אויף בחמות, איז דאס ניט א האנדעל. יעדער האנדעל, יעדער מסחר, מוז נעמאן ווערען מיט'ן צוועק צו קריגען פראפיט. אז איינער קויפט זאכען פאר זיין געברויך, אדער ווען איינער פארקויפט זאכען, וואס ער דארף ניט האבען, וועלען זיי ביידע ניט הייסען קיין סוחרים, הענדלער. א סוחר קויפט און פארקויפט זאכען מיט דער כונת צו האבען וואס דערפון, צו פארדינען דערביי.

די סוחרים פראדוצירען ניט אליין די סחורות, זיי לייגען ניט אריין זייער ארבייט אין די סחורות גופא, די סחורות ווערען ביי זיי ניט פארענדערט. ווי זיי זיינען געקומען צום סוחר אין האנד, אזוי געהען זיי פון איהם אוועק. „ווי מען קויפט, אזוי פארקויפט מען.“ די אויפגאבע פונ'ם סוחר אין דער פאלקס-ווירטשאפט באר שטעהט בלויז אין דעם, וואס ער קויפט פארטיגע זאכען פון פראדוצענט און פארקויפט זיי צום קאנסומענט אין אזא צייט, אין אזא ארט און אזוי פיעל, ווי פיעל, ווען און וואו עס איז נויטיג.

אין די אלטע צייטען פון נאטוראלי-ווירטשאפט, ווען די פראדוקטען זיינען אויסגעארבייט געווארען פאר'ן אייגענעם געברויך, אדער אפילו שפעטער, ווען מען האט געשאפען פראדוקטען פאר אן אנדערן, אבער דער קאנסומענט האט געקראגען די נויטיגע פראדוקטען דירעקט פונ'ם פראדוצענט, איז דער האנדעל געווען אן איבעריגע זאך. אז די געזעלשאפטליכע ארבייט איז אבער גע-ווארען שטארק צוטיילט און דער פראדוצענט מיט'ן קאנסומענט זיינען ווייט איינער פון דעם אנדערן און קענען זיך אפילו ניט, איז דער האנדעל א נויטווענדיגע באשעפטיגונג, ער טוט א טייל פון דער צירקולאציע-ארבייט, דורך וועלכער די פראדוצירטע זאכען קומען אן צו די, וואס דארפען זיי האבען פאר'ן געברויך.

אויב די אויפגאבע פון מסחר בכלל איז צו דיענען אלס דער מיטעלרינג צווישען דער פראדוקציע און קאנסומציע, איז דאס אבער ניט דער פאל מיט יעדען באזונדערן סוחר. מיר האבען אגולניקעס, וואס קומען בלויז אין דירעקטער באריהרונג מיט די פראדוצענטען אבער ניט מיט די קאנסומענטען און מיר האבען ריטיילער, קלענערע סוחרים, וועלכע קומען אין דירעקטער פאר-בינדונג מיט די קאנסומענטען, אבער ניט מיט די פראדוצענטען. דער אגולניק קויפט פון פראדוצענט און פארקויפט צום ריטיילער און דער ריטיילער קויפט פון אגולניק און פארקויפט צום קאנ-סומענט.

די אגולנע און דער קליין-האנדעל (דער העקער) אווערשיידען זיך איינע פון דער אנדערער לויט דער מאסע און דער צאהל זאָרטען, מיט וועלכע עס ווערט געהאנדעלט.

די אגולניקעס האבען צו טון מיט וועניג זאָרטען (אדער גאָר מיט איין זאָרט), דערפאר אבער האבען זיי א סך, א וויסע מאָס

פון יענעם אָדער יענע זאָרטען, מיט וועלכע זיי האַנדלען. די קליין־הענדלער האָבען צו טון מיט אַ סך מינים, דערפאַר אָבער קויפֿען זיי און פאַרקויפֿען ניט אַ סך פון יעדען מין.

בנוגע די זאכען, מיט וועלכע מ'האַנדעלט, קענען די הענדלער איינגעטיילט ווערען אין דריי קלאַסען. (1) אין געוועהנליכע סוחרים, וועלכע קויפֿען און פאַרקויפֿען געוועהנליכע זאכען (מטלטלין דניידן), (2) אין ריעל עסטעיטניקעס, וועלכע קויפֿען און פאַרקויפֿען פלעצער, הייזער, לאַנד — זאכען וואָס באַווענען זיך ניט (מטלטלין דלאַ ניידן) און (3) אין בערוזשען־הענדלער (ווי מען רופט זיי ביי אונז אין ניו־יאָרק, „וואַל־סטריט בראָקערס“), וועלכע קויפֿען און פאַר־קויפֿען ווערט־האַפּירען, אַקציעס, אָבליגאַציעס, א. א. וו.

פון געאָגראַפּישען שטאַנדפּונקט דאַרף מען אונטערשיידען דעם אינלענדישען האַנדעל און דעם אויסלענדישען האַנדעל. דער איי־נערליכער האַנדעל נעמט אַרום אַלע מסחרים, וואָס ווערען געמאַכט אין די גרענעצען פון דעם אָדער יענעם לאַנד; דער אויסערליכער האַנדעל נעמט אַרום די מסחרים, וואָס ווערען געמאַכט מיט אַנאַר דער לאַנד. דער סכום סחורות, וואָס ווערט אַרויסגעשיקט פון לאַנד, הייסט דער עקספּאָרט, און די סחורות, וואָס ווערען אַרייַנגעפיהרט פון אויסלאַנד, הייסט אימפּאָרט. מיר האָבען אויף דעם אופן עקספּאָרט־לענדער, וועלכע שיקען פון זיך אַרויס סחורות, און אימפּאָרט לענדער, וועלכע קויפֿען סחורות פאַר דער באַפֿעלקערונג פון אויסלאַנד.

דער סך הכל פון די מסחרים, וואָס ווערען געמאַכט אין אַלע לענדער און צווישען די לענדער, ווערט אָנגערופֿען דער וועלט־האַנדעל.

מיר האָבען צוויי אופנים, ווי אזוי די קאָנסומענטען קריגען די סחורות, וואָס זיי איז נויטיג צום געברויך. (1) ווען זיי, די קאָנסומענטען, מוזען אַליין געהן קויפֿען די סחורות אין אַ באַשטימטען אָרט. די סחורות ליגען דאָן אויף איין פּלאַץ, אונבאַוועגליך אין די קראַמען, געוועלכען, סטאָרס, א. א. וו. (2) ווען די סחורות ווערען פאַרנאָדערגעפיהרט אין די הייזער, צו די קאָנסומענטען. אין ער־שטען פאַל האָבען מיר צו טון מיט קרעמערס, סטאָרקפערס, אין צווייטען פאַל מיט הייזערער, קאָראַבייניקעס, פּעדלערס א. א. וו. אין אַ לאַנד, וואו די דערפער זיינען ווייט פון אַ שטאָרט, איז די פּעדלעריי שטאַרק ענטוויקעלט.

צום קלאס סוחרים געהערן אויך די קאמיסיאנערען, מעקלערס און אגענטען. די קאמיסיאנערען זיצען אין די גרויסע מקומות, וואו עס געפינט זיך דער מארק פון די סחורות, און קויפען (אָדער פאַרקויפֿען) פאַר זייערע קונדען, וועלכע געפינען זיך אין פּראָד-ווינציעלע שטעדט. ביי די אידען אין דער ליטאָ און פּוילען זיינען די קאמיסיאָנס-געשעפטען געווען זעהר ענטוויקעלט. די קרעמער פון די שטעט און שטערטלעך אין דער ליטאָ האָבען ניט געקענט אַליין פאַהרען נאָך סחורות אין ריגאַ, ליבוי, מאָסקווע, פעטראָגראַד, וואַרשוי, לאָדז א. א. וו. זיי פלעגען דאָס טון דורך זייערע קאָמיסיאָנערען, וועלכע האָבען שטענדיג געוואוינט אין די דאָזיגע שטעדט איינצוקויפֿען מאָנאָפּאָקטור און גאַלאַנטעריי אַרטיקלען. אין מאָסקווע און לאָדז, למשל, זיינען געזעסען די קאמיסיאָנערען פאַר די טעקסטיל-סחורות. אין ריגאַ און ליבוי זיינען געזעסען די געטריידע-קאמיסיאָנערען. אין וואַרשוי — די קאמיסיאָנערען פאַר גאַלאַנטעריי אַרטיקלען (דראַי גודס).

די קאמיסיאָנערען קויפען און פאַרקויפֿען ניט קיין סחורות סיידען זיי האָבען אַן אָרדער, אַ באַשטעלונג פון זייערע קונדען, הנם אויף די מערק פון די גרויסע מקומות האַנדלען זיי אין זייער אייגענעם נאָמען. די גרויסע פאַבריקאַנטען אידער די טראַנספּאָרט און עקספּאָרט הייזער קענען ניט די קרעמער און די קונדען, פאַר וועמען די קאמיסיאָנערען קויפען און פאַרקויפֿען. זיי קענען בלויז דעם קאמיסיאָנער, מיט וועמען זיי האָבען צו טון. דער קאמיסיאָנער האַנדעלט ניט אויף זיין אייגענעם חשבון, אָבער אונטער זיין אייגענעם נאָמען.

די מעקלערס האַנדלען לכתחילה ניט אונטער זייער אייגענעם נאָמען. זייער אויפגאַבע באַשטעהט אין דעם, וואָס זיי פיהרען צונויף דעם קויפער און פאַרקויפער און קריגען דערפאַר אַ גע-וויסע געצאָהלט, מעקלעריי געלד.

אגענטען זיינען יענע, וועלכע פאַרטרעטען און ערפילען די שליחות פון איינציגע האַנדעלס-הייזער. די גרויסע פאַבריקען אָדער געשעפטען האָבען זיך זייערע פאַרטרעטער אין פאַרשידענע שטעדט, דורך וועמען זיי קויפען אָדער פאַרקויפֿען אַרטיקלען.

דעם אָנהויב פון האַנדעל געפינען מיר אין די גאַנץ אַלטע צייטען. דער ערשטער האַנדעל איז געווען אַן אויסלענדישער. דעמאָלט, ווען עס האָט געהערשט נאַטוראַל-ווירטשאַפט, ווען די

שבתים און גרופען האָבען געלעבט אין אָפגעשלאָסענע אונגאַפּהענדיג געמיינדען, וואו טלע נויטיגע לעבענסמיטעל זיינען געשאַפּען און פאַרטיילט געוואָרען אין דער געמיינדע גופא, האָט, ווי שוין געזאָגט, דער אינערליכער האַנדעל ניט געקענט עקזיסטירען. די פּראָדוקציע און דער געברויך אין דעם שבת זיינען ניט געווען אָפּגעטיילט איינע פון דער אַנדערער. אזוי אָבער, ווי די פאַרשידענע שבתים האָבען געלעבט אויף פאַרשידענע מעריטאָריעס, אונטער פאַרשידענע נאַטירליכע באַדינגונגען, האָט איין שבת נאָכ אַפּט געשאַפּען אַנדערע מינים פּראָדוקטען, ווי דער צווייטער. איין שבת, למשל, האָט געהאַט מעהר געוועהר, בעת אַ צווייטער האָט געהאַט מעהר תבואות. די שבתים האָבען אָנגעפאַנגען אויסצורייטען זייערע פּראָדוקטען. דאָס איז, פאַרשטעהט זיך, ניט געווען קיין האַנדעל אין דעם זינן, ווי מיר געברויכען דאָס וואָרט איצט. מען האָט ניט געביטען די פּראָדוקטען לשם פּראָפּיט. אָבער דער פון האָט זיך דער אמת'ער אויסלענדישער האַנדעל אָנגעפאַנגען צו ענטוויקלען. איבערהויפּט איז דער אויסבייט פון זאכען פאַרגעדומען צווישען שבתים פון אַ העכערער קולטור און אזוינע, וואָס זיינען געשטאַנען אויף אַ נידעריגער קולטור־שטופע. די מעהר קולטורעלע שבתים האָבען צוגעוואוינט די נידעריגערע צו זיין פינקטליך און עהרליך אין זייערע האַנדלונגען.

די שבתים פון דער אַלטער צייט זיינען ניט געווען פריינדליך צווישען זיך, זיי פלעגען פיהרען אָפּטע מלחמות. אָבער ניט קורקענדיג אויף דעם האָט זיך דער האַנדעל אַלץ מעהר און מעהר ענטוויקעלט. דער ערשטער האַנדעל איז געווען אַ שטומער. די מעהר קולטורעלע שבתים פלעגען מאַכען נסיעות צו די וועניגער קולטורעלע און האַנדלען מיט זיי אויף שטום־לשון. די קאַרפּאָנעניער, למשל, פלעגען אויספאַקען זייערע סחורות אויפ'ן ברעג ים און אַליין פלעגען זיי זיך צוריקקעהרען צו די שיפּען, וועלכע האָבען זיי געבראַכט צו פיהרען. אום צו לאָזען וויסען דעם עולם פון זייער אָנקומען, פלעגען זיי מאַכען אַ פייער — אזוי איז געווען דער מנהג. די איינוואוינער פון נאָרד־אַפריקאַנישען ברעג פלעגען אויף דעם צייכען קומען און באַמראַכטען די פאַרשידענע סחורות און אַוועקלייגענדיג גאָלד — דעם מקח פון די סחורות — האָבען זיי זיך צוריקגעצויגען צו זייערע היימען. די סחרים פלעגען דעמאָלט אַרונטערקומען פון זייערע שיפּען און זעהן, וויפיעל גאָלד

מען גיט פאר זייערע זאכען. אויב דער מקח איז זיי גיט געפעלען געווען, פלעגן זיי אלעס לאָזען ליגען אויף אַן אָרט, קיין זאך גיט אָנריהרען, און זיינען זיך צוריק אוועק צו זייערע שיפען, וואָר-טענדיג מען זאָל זיי דערלייגען. די קויפער פלעגן דאָס געוועהנליך טון, ווייל אַנים וואָלטען די קארפאָגעניער אוועקגעפיהרט צוריק די סחורות.

אויף דעם אופן האָט זיך ביסלעכווייז אויסגעאַרבייט צווישען די שבטים אַ שטענדיגער האַנדעל, וואָס איז וואָס ווייטער אַלץ מעהר געוואַקסען. עס האָבען זיך מיט דער צייט ענטוויקעלט ספעציאַליסטען, וואָס האָבען זיך אין גאַנצען אָפגעגעבען מיט'ן האַנדעל. מעהר ווי אומעטום איז אין יענע צייטען דער האַנדעל געווען גאַנץ הויך ענטוויקעלט ביי די פעלקער, וועלכע האָבען גע-לעבט אַרום די ימים. די דאָזיגע פעלקער האָבען געבויט שיפען און אויף זיי פאָנאָדערעגפיהרט די סחורות. מיט דער צייט האָט מען אָנגעפאָנגען צו פיהרען סחורות אויף לאַנד-וועגען. אזוי אָבער ווי די פארקעהרס-מיטעל זיינען געווען זעהר שלעכטע און עס איז איבערהויפט געווען אַ גרויס געפאָהר אַליין צו געהן מיט סחורות אין פרעמדע לענדער, איז געווען אַ מנהג, אז אַ סך מענשען צוואַ-מען האָבען זיך אָרגאַניזירט אין אַ קאָראָוואַן (אַ שיירה) און זיך געלאָזען אין וועג אַריין. דער קאָראָוואַנען-האַנדעל איז אין מיטעל-אַלטער ביי די אַראַבער געווען שטאַרק אין דער מאָדע. אין די קאָראָוואַנען זעהען מיר שוין אַלע סמנים פון די איצטיגע גרויסע אונטערנעמונגען, וואָס זיינען געגרינדעט אויף אַקציעס. מאַנכע פון זיי זיינען געווען אַקציען-געזעלשאַפטען אין פולען זינן פון וואָרט. אין מחמד'ס צייטען פלעגן אין מעקקא און אין אנדערע אַראַבישע שטעט זיך גרינדען קאָראָוואַנען אויף אזא אופן: יעדערער, וועלכער האָט געוואָלט אַנטייל געהמען, פלעגט געבען אַ געוויסע סומע געלט אין דעם געשעפט, וואָס האָט אָרגאַניזירט די גסיעות, און דער ריוח פלעגט דערנאָך ווערען צוטיילט אויף חלקים אינ'ם גרד מיט דעם געלט, וויפיעל יעדערער האָט אַריינגעבראַכט. פון די אַראַבישע שטעט פלעגן זיך יעדען יאָהר צוועקלאָזען די קאָראָוואַנען קיין תימן, אַביסיניען און סיריען. מאַנכע אַרטיקלען פלעגט מען אַהין צוועקפיהרען צו פאַרקויפן און מאַנכע פלעגט מען דאָרטען איינקויפן און זיי ברענגען צוריק. די רייכע לייט, וועלכע האָבען געגעבען אויפ'ן קאָראָוואַן מעהר געלט, זיינען, פאַרשטעקט

זיך, אויך געווען די הויפט דעה-זאָגער, זיי פלעגנען זיין די איניציאַ-טאָרס און די פיהרער פונ'ם קאראוואן.

אין די פארצייטיגע יאָהרען האָבען זיך מיט'ן אינטערנאַציאָ-נאַלען האַנדעל באַשעפטיגט די מעהר קולטורעלע פעלקער. די פיר ניקיער (אנשי צור) זיינען געווען אַ גרויס האַנדעלס-פאַלק. ביי זיי איז געווען אַ רעכטער האַנדעלס-פלאַט, וואָס פלעגט אַרויס-פיהרען און אַריינפיהרען סחורות פון ווייטע לענדער. דערנאָך האָט זיך דער האַנדעל ענטוויקעלט אין גריכענלאַנד און אין די רוימישע שטערט. ביי די רוימער איז דער האַנדעל געווען זעהר גרויס. די רוימישע געזעצגעבונג, וואָס האָט פעסטגעשטעלט די באַציהונגען צווישען קויפער און פאַרקויפער, די צאָהלונגען און די געלד-געזעצן, האָט אין דעם האַנדעל אַריינגעבראַכט אַ סיס-טעם און האָט איהם אַוועקגעשטעלט אויף פעסטע יסודות.

אין מיטעלאַטער איז דער האַנדעל פאַרהעלטניסמעסיג גע-גאַנגען צוריק. מיט אַוויסנאהם פון די דערמאָנטע קאראוואַנען, האָט דער האַנדעל ניט פאַרנומען אַ גרויסען פלאַץ. דאָס פעאַ-דאַלע סיסטעם מיט איהר לייבאייגענשאַפט, מיט די אָפגעשלאָ-כענע, פאַר זיך לעבענדע דערפער, האָט זיך ניט גענויטיגט אין מסחרים. כמעט אלץ, וואָס איז נויטיג געווען אין לעבען פון דעם דאָרף, פון דער פאַמיליע און פון דער געמיינדע, איז דאָרטען גופא פראָדוצירט געוואָרען. עס איז געווען וועניג וואָס צו קויפען און וועניג צו פאַרקויפען. דער האַנדעל פלעגט נור אַרומנעהמען די לוקסוס-אַרטיקלען, אויף וועלכע עס איז געווען אַ גרויסע פאָדע-רונג פון די פריצים און די קעניגליכע הויפּען. אין די איטאַליע-נישע רעפּובליקען האָט דער האַנדעל יאָ דערגרייכט אַגעוויסע מדרגה. דער האַנזען בונד — אַ סוחר'ישע געזעלשאַפט — פון יענער צייט האָט געשפּיעלט אַ ראָליע אין עקאָנאָמישען לעבען.

דער הויפט האַנדעל האָט זיך אָנגעהויבען, ווען עס האָבען אָנגעפאַנגען צו וואַסען די שטערט און עס איז ענטדעקט געוואָרען אַמעריקע. נייע מערס האָבען געפאָדערט אַ שטאַרקערע פראָדוקציע, די אַרבייט איז געוואָרען צוטיילט. מען האָט אָנגעפאַנגען צו אַר-בייטען פאַר די נייע לענדער, און עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ ריה-דעווידיגער האַנדעל. די ענטוויקלונג פון די שטערט האָט צובראָ-כען די וועג פון די אָפגעשלאָסענע דערפער, פון וואַסען פויערים

פלעגן אנטלויפן אָדער זיך אזוי באַפרייען, כדי צו ווערן שטערטישע בעל־מלאכות.

די יעניגע לענדער, וועלכע האָבען זיך געפונען לעבען די ימים, האָבען געבויט פּאַרטאָוע שטערט און האָבען ענטוויקעלט אַ גרוי־סען עקספּאָרט און אימפּאָרט פון סחורות. זייער עקאָנאָמישע לאַגע האָט זיך טאַקי שטאַרק פאַרבעסערט און זיי האָבען דעריבער געשפּיעלט אַ גרויסע ראָליע אין דעמאָלירגער אינטערנאַציאָנאַלער פּאָליטיק.

אין די שטערט האָט זיך געשווינד אָנגעהויבען צו ענטוויקלען דער אינערליכער האנדעל. די בעל־מלאכות און די אָנגעשטעלטע אין די אימפּאָרט און עקספּאָרט געשעפטען האָבען שוין אַליין ניט געקענט שאַפּען די פּראָדוקטען, וואָס איז זיי נויטיג געווען צום לעבען. זיי האָבען געמוזט קויפּען דאָס ביי אַנדערע מיט די שכירות, וואָס זיי פלעגן קריגען. אזוי האָבען זיך ביסלעכווייז אָנגעפאָנגען אויפצופענען קראַמען און ספּעציעלע מענשען—סוחרים—האָבען זיך אָנגעהויבען צו באַשעפטיגען מיט'ן אינערליכען האנדעל.

די אינדוסטריעלע רעוואָלוציע, וואָס איז פּאַרגעקומען ענדע 18טען יאָרהונדערט אַ דאַנק דער ענטדעקונג און איינפיהרונג פון דער מאַשין, די אויסבעסערונג פון די וועגען און אַנדערע פאַר־קעהרס־מיטלען, דאָס רעגולירען פון דעם געלד־סיסטעם, די ענט־וויקלונג פון קרעדיט, די מעטרישע סיסטעם פון וואָג און מאָס — דאָס אלעס האָט נאָך מעהר פאַרשטאַרקט דעם אינערליכען האנדעל ביי די קולטורעלע פעלקער.

אַ גרויסע ראָליע אין דער ענטוויקלונג פונ'ם אינערליכען און אויסערליכען האנדעל האָבען געשפּיעלט די מאַרק־טעג און די יריד'ן. אין די שטערט און שטערטלעך פון רוסלאַנד, עסטרייך און אַנדערע לענדער זיינען איינגעפיהרט מאַרק־טעג. איין אָדער צוויי טעג אין וואָך קומען זיך צו פאָהרען די פויערים פון די נאָהנטע דערפער צו מאַרקויפּען זייערע תבואות, עופות, אייער, פרוכט, גרינס און אַלע אַנדערע לאַנד־און נאָרטען־פּראָדוקטען. פאַר דעם געלד קויפּען זיי איין די הויז־אַרטיקלען, וואָס זיי איז נויטיג. די דאָרפ־סלייט קענען, פאַרשטעהט זיך, ניט אַלע מאָל זעהן דירעקט די קאָנסומענטען. זיי פאַרקויפּען זייערע סחורות צו די הענדלער. נאָך וועניגער קענען זיי איינקויפּען זייערע נויטיגע הויז־אַרטיקלען ביי די פּראָדוצירער פון די אַרטיקלען. עס מוזען דעריבער זיין

קראַמען, וואן זיי זאָלען אלץ קענען קריגען. אין די ליטווישע, זאמוטע און קורלענדער שטעדטלעך זיינען די קרעמער און די מאַרקהענדלער געווען על פי רוב אידען.

א חוץ די מאַרקטעג פלעגען א פאָר מאָל אין יאָהר זיין יריד'ן, וואוהין עס פלעגען קומען פארשידענע פארמערס און סוחרים ניט נאר פון די אַרומיגע דערפער, נאָר אויך פון די אַרומיגע שטעט. א יריד איז א גרויסער יאָהרמאַרק, וואו די מסחרים ווערען געמאַכט אויף א גרעסערער מדרגה. די יריד'ן זיינען געווען א גרויסע מול ברכה פאר די קליינע שטעדטלעך. די פדיונות זיינען אינ'ם ערך גאנץ גרויס און די שטאָדטישע קרעמער און אזוי סוחרים'לעך, און טאָקי די פויערים גופא, פלעגען אויסקוקען א גאנץ יאָהר אויפ'ן יריד.

אין איין שטאָדט אָדער צוויי שטעט פון לאַנד פלעגט איין מאָל אין יאָהר פאָרקומען א גרויסער יאָהרמאַרק, א גרויסער יריד, וואָס פלעגט אָנהאַלטען אייניגע וואָכען נאָכאַנאַנד. אין רוסלאַנד איז געווען באַוואוסט דער אירביטער יריד, דער ניוזשער יריד, וואוהין עס פלעגען קומען ניט נאר סוחרים פון די אייגענע שטעט, נאָר פון דער גאַנצער וועלט, און מסחרים פלעגען ווערען געמאַכט אויף די הונדערטע טויזענדע און מיליאָנען רובעלט. אויפ'ן ניוזשער יריד פלעגען זיך צוזאַמענטרעפן די גרויסע סוחרים פון אייראָפּע און פון אזיען (אויך פון אנדערע וועלט־טיילען) און פלעגען אויסבייטען, קויפֿען און פאַרקויפֿען, אייראָפּעאישע און אַזיאַטישע פראָדוקטען. עס פלעגט זיין א ספּעציעלער קלאַס מענשען, וואָס זייער באַשעפטיגונג איז געווען צו פאָהרען אויף די יריד'ן אום צו האַנדלען דאָרטען מציאות. אויף די יריד'ן האָט מען אויך געקענט זעהן ווי גרויס און ווי קליין עס איז די פראָספּעריטעט אין לאַנד. אין א שלעכטען יאָהר, ווען די גערעטעניש איז געווען א מאַגערע, ווען מענשען זיינען אַרומגעגאַנגען אָהן אַרבייט, איז אויך דער יריד געווען זעהר א ניט קיין געראַטענער. די יריד'ן זיינען געווען דער דופק פון האַנדעלס־יאָהר. א גומער יריד — א גוטער האַנדעלס־יאָהר; א שלעכטער יריד — א שלעכטער האַנדעלס־יאָהר. מיט דער ענטוויקלונג פון די אייזענבאַהנען, טעלעגראַפֿען און טעלעפאָנען, פאַרלירען די יריד'ן אלץ מעהר זייער באַדייטונג. מענשען פון פארשידענע שטעט און לענדער קאָנען זיך אזוי ליכט טרעפֿען און צוזאַמענריידען איבער זייערע עסקים, אז ס'איז

ניט נויטיג צו האָבען וועגען דעם ספעציעלע טעג און וואָכען אין יאָהר. מיר זעהען טאָסי דעריבער, אז אין די מעהר ציוויליזירטע מערב־אייראָפּעאישע לענדער האָבען די ירד'ן שוין לאַנג אויפגע־הערט, און אין רוסלאַנד זיינען אויך די ירד'ן אין די לעצטע יאָהרען געוואָרען קלענער און שוואַכער — טיילווייז אין גאנצען פאַרשוואונדען.

דעמאָלביגען פֿלאַץ פון די ירד'ן פאַרנעהמען די בערזשען. אַ בערזשע איז אייגענטליך דאָס זעלביגע וואָס אַ יריד, אָבער בעת אויפ'ן יריד קומען די סוחרים צו פֿאָהרען מיט זייערע סחורות, און בלויז אויף אַ באַשטימטער צייט, ווערט אויף דער בערזשע געהאַנדעלט אַ גאנץ יאָהר און די סחורות, וואָס ווערען געקויפט און פאַרקויפט, דאַרפֿען ניט זיין דערביי. אויף די ירד'ן קריגט געוועהנליך דער סוחר תיכף די סחורות. אויף די בערזשעס ווערען געקויפט און פאַרקויפט סחורות ניט גלייך צו לייווערן, נאָר אין געוויסע טערמינען. די בערזשעס אונטערשיידען זיך פון די ירד'ן אויך דערמיט, וואָס בעת די ירד'ן דיענען פאַר אַלערליי סחורות, דיענען די בערזשעס אַם מייסטען בלויז פאַר איין מין סחורות און פאַר די סוחרים, וואָס האַנדלען מיט אַט דעם מין. מיר האָבען למשל געטריידע בערזשעס, האַלץ בערזשעס, טעקסטיל בערזשעס א. א. וו.

מיט דער ענטוויקלונג פון די באַנק־געשעפטען און דער אויס־גאָבע פון אַקציעס, אָבליגאַציעס און אַנדערע ווערט־פאַפירען, זיינען שטאַרק געוואַקסען די בערזשעס, וואו עס ווערען געמאַכט מיליאָנענדיגע מסחרים מיט די ווערט־פאַפירען. גענוג צו דער־מאָנען אונזער „וואָלל סטריט“ אום צו פאַרשטעהן, צו וואָס פאַר אַ מדרגה אַ בערזשע קען וואַקסען.

מיר האָבען איצט ניט בדעה אַרומצוריידען די געלד־בערזשעס אַלס אַ טייל פון דעם מאָדערנעם גרויס־קאָפיטאַליסטישען סיסטעם, דאָס וועלען מיר טון ביי אַנאָנדער געלעגענהייט. דאָ האָבען מיר נאָר געוואָלט אָנריהרען די בערזשעס, אַלס ערטער, וואָס האָבען אַ באַדייטונג פאַר'ן האַנדעל בכלל.

ווי מיר האָבען אויבען געזאָגט, איז פאַר'ן האַנדעל באַראַקטע־ריסטיש דאָס, וואָס ער פאַרענדערט ניט דעם פּראָדוקט. דער סוחר לייגט ניט אַריין זיין אַרבייט אין'ם פּראָדוקט, זיין אויפגאָבע

איז נור צו נעהמען דעם פראָדוקט פון איין אָרט און צו שמעלען צום צווייטען אָרט, פון פראָדוצענט צום קאָנסומענט. דער האַנט דעל האָט ביי ניט וועניג עקאנאָמיסטען און ביי סתם מענשען אַרויסגערופען אַ שאַרפֿע קריטיק. אויפ'ן סוחר קוקען מאַנכע מיט פאַראַכטונג. ער איז ניט אַ פראָדוקטיווער אַרבייטער — זאָגט מען. ער באַשאַפט קיין זאָך ניט, ער איז ניט מעהר ווי אַ פאַראַזיט אין דער פּאָלקס-ווירטשאַפט, וואָס ציהט זיין חיונה פון אַ ניט ריינעם קוואַל. איבערהויפט האָבען מיר אידען ניט וועניג צרות געליטען פון אזא פאַראַכטונג צום האַנדעל. דער האַנדעל האָט זיך אַם מייסטען קאָנצענטרירט אין אידישע הענד. אידען האָבען ענטוויקעלט דעם האַנדעל און דאָס האָט געגעבען אונזערע שונאים ניט אַ קליינע וואַפען צו העצען און אָנצופאַלען אויף אונז. אזא באַציהונג צום האַנדעל איז דורך און דורך פאַלש פונ'ם עקאנאָמישען שטאָדפונקט. מסחר איז פונקט אזא נויטווענדיגער רינג אין דער פּאָלקס-ווירטשאַפט ווי די פראָדוקציע. ווען מיר האָבען אין די ערשטע קאפיטאַלעך גערעדט וועגען פראָדוקטיווער אַרבייט, האָבען מיר געזאָגט, אז יעדע געזעלשאַפטליך-נוצליכע אַרבייט איז אַ פראָדוקטיווע אַרבייט, מאַכט ניט אויס, צי באַשאַפט די אַרבייט אַ נייע זאָך אָדער ניט. נייע זאָכען ווערען איבערהויפט ניט באַשאַפען. אפילו דער אַרבייטער און דער בעל-מלאכה שאַפען ניט קיין נייע זאָכען. זיי נעהמען דאָס מאַטעריאַל און אַרבייטען עס איבער אין זאָכען, וואָס ווערען געברויכט אין לעבען. זיי נעהמען, הייסט עס, זאָכען און שמעלען זיי אזוי צור זאָמען, דאָס זיי ווערען נוצליך. יא, אפילו די פאַרמערס, אויב איהר ווילט, שאַפען ניט קיין נייע זאָכען. די אַלע עלעמענטען, פון וועלכע די תבואות און די בהמות זיינען אויפגעבויט, געפינען זיך גרייט אין דער נאָטור. דער פאַרמער מיר זיין אַרבייט מאַכט פון אַט די עלעמענטען אָדער פון דער צוזאַמענשטעלונג פון די עלע-מענטען נוצליכע זאָכען. די אַרבייט פון בעל-מלאכה און פאַרמער איז, בכך, ניט קיין שאַפענדע, נאָר אַ נוצליכע. און אַ נוצליכע אַרבייט טוט אויך דער סוחר. אָהן דעם סוחר'ס טרחא וואָלטען די פראָדוצירטע סחורות קיין נוצען ניט בריינגען. עס איז אונז מעגליך איינער זאָל אַליין אויסאַרבייטען אַלץ, וואָס איהם איז נויטיג צום לעבען. עס מוז זיין אַ געזעלשאַפטליכע אַרבייטס-צור טיילונג. און וויבאַלד ס'אין פאַראַן אַן אַרבייטס-צוטיילונג מוזען

זיין ספעציעלע מענשען, וועלכע זאלען צוזאמענפיהרען דעם פראָ-
דוצענט מיט'ן קאָנסומענט. אַ דאָנק דעם האנדעל קומען זיך צו-
זאמען מענשען פון פארשידענע פעלקער און דאָס האָט, אַנב
אורחא, אַ גוואַלדיג גרויסע קולטורעלע באַדייטונג. די הויפט-זאָך
איז, וואָס דורך דעם האנדעל קענען פראָדוקטען, וואָס ווערען אויס-
געאַרבייט אין איין אָרט, אין איין שטאָרט, אין איין לאַנד, זיין
נוצליך אין אַנאָדער אָרט, אין אַנאָדער שטאָרט, אין אַנאָדער
לאַנד. אַ סוחר, וואָס פיהרט איבער סחורות פון איין שטאָרט אין
אַ צווייטער שטאָרט, טוט פון עקאָנאָמישען שטאַנדפונקט די זעל-
ביגע נוצליכע אַרבייט, ווי אַ קוילען-גרעכער, למשל, וואָס פיהרט
איבער קוילען פון איין אָרט אויפ'ן צווייטען אָרט. כל זמן דאָס
עקאָנאָמיש לעבען איז נאָך ניט אָרגאַניזירט פון שטאַט, איז דער
האנדעל אונבאַדינגט נויטווענדיג. און אפילו ווען די פאָלקס-ווירט-
שאַפט זאָל ווערען קאָנטראָלירט פונ'ם שטאַט, וועלען אויך מווען
זיין ספעציעלע מענשען, וועלכע וועלען זיך אָפגעבען דערמיט, וואָס
זיי וועלען נעמען די פראָדוקטען דאָרטען, וואו זיי ווערען פאַרטיג
און זיי צושטעלען צו די, וועלכע דאַרפען זיי געברויכען. געוועהנליך
וועט דעמאָלט ווערען אַ סך איינגעשפאָרט. עס וועט ווערען איינ-
געשפאָרט אַ סך ענערגיע, אָבער דאָס וועט זיין ניט נור כּוונע
דעם האנדעל, נאָר אויך כּוונע אַלע אנדערע צווייגען פון דער עקאָ-
נאָמישער אַרבייט.

די אויפגאבע פון דער פראָדוקציע איז צו שאַפען זאכען, וואָס
זיינען נוצליך צום לעבען. די פראָדוקציע וואָלט זיין נוצלאָז, אויב
עס זאָל ניט זיין דער האנדעל, וואָס שטעלט צו די זאכען צו די,
וועלכע פאַרברויכען זיי. דער פראָצעס פון דער פראָדוקציע איז
ניט פאַרענדיגט אָהן דעם האנדעל. דער האנדעל איז דער לעצטער
אַקט פון דער פראָדוקציע. דער האנדעל איז אַ פראָדוקטיווע נוצ-
ליכע אַרבייט און דער סוחר איז אַ פראָדוקטיווער נוצליכער מענש
אין דער געזעלשאַפט.

דער האנדעל פיהרט אויך צו אַן אינטערגאַנצאָנאָלער פאַרבריי-
דערונג פון פאַרשידענע פעלקער און נאַציעס. דורך דעם האנדעל
ווערט מעגליך, אַז אַ לאַנד, וואָס איז מעהר פּעהיג, לאָמיר זאָגען,
צו לאַנד-ווירטשאַפט, זאָל נאָר שאַפען אַגריקולטור-פראָדוקטען, און
אַ לאַנד, וואו די ערד איז ניט פרוכטבאַר, זאָל זיך מעהר אָפּ-

געבען מיט אינדוסטרי. דער האנדעל זעהט שוין, אז די אגריקול-טורפעלקער זאלען האבען גענוג אינדוסטרי-פראדוקטען און די אינדוסטריעלע פעלקער זאלען האבען גענוג ברויט און פלייש. אן אינטערנאציאנאלע ארבייטס-צומיילונג איז נור מעגליך דורכ'ן האנדעל. אהן דעם האנדעל וואלט יעדעס לאנד מוזען אליין פראדוצירען אלעס, וואס עס האט נויטיג, און דאס וואלט קאסטען א סך מעהר ארבייט, פיזישע און גייסטיגע.

געוועהנליך האט דער האנדעל א סך ניט שעהנע שטריכען, איבערהויפט דער קליין-האנדעל. ער ענטוויקעלט א קליין-סרע-מערשע פסיכאלאגיע, ער מאכט דעם מענשען קליינליך און שלינגט טאקי איין א סך ארבייט און ענערגיע, וואס וואלט געקענט בעסער אויסגענוצט ווערען. אבער ערשטענס ווערט דער קליין-קרעמערשער האנדעל ארויסגעשטויסען דורך די גרויסע ווארארען-הייזער (דעפארטמענט סטאָרס), וואו מען קריגט אלע זאמען סחורות אויף איין אָרט, און צווייטענס, ארבייט דאס גאנצע היינט-טיגע סיסטעם אויס ניט שעהנע כאראקטער-שטריכען אין דער פסיכאלאגיע פון אונזערע מענשען. לעתיד לבוא, ווען דאס גאנצע סיסטעם וועט איבערגעאנדערשט ווערען, וועלען מיר אויך פטור ווערען פון די ניט-שעהנע אייגענשאפטען, וועלכע האבען זיך ביי אונז איינגעווארצעלט.

אין עקאנאמישען זינן האט דער האנדעל דעם חסרון, וואס ער מוילט אפ אינגאנצען דעם פראדוצענט פון קאנסומענט. די פראדוקציע ווערט דערווייטערט פון דער קאנסומפציע. פראדוצענטען הערען אויף צו שאפען פראדוקטען פאר די, וועלכע נויטיגען זיך אין זיי, נאָר פאר'ן מארק. דער ציעל פון פראדוקציע ווערט אינגאנצען פארשוואונדען און דאס פיהרט צו אן אונגארדענונג — צו א קריזיס.

וועגען קריזיסען שפעטער.

דערווייל זי פאָר ווערטער איבער דער פאליטיק פונ'ם האנדעל.

בנוגע דעם אינערליכען האנדעל זיינען כמעט אלע עקאנאמיסטען אייניג, אז ער מוז זיך באנוצען מיט דער פולסטער פרייהייט. פרייהייט פאר'ן האנדעל איז ווי לופט פאר א לעבעדיגער

באַשעפּעניש. יעדע דירעקטע און אינדירעקטע שטערונג פון דער רעגירונג צום האַנדעל איז אַ גרויסער שאַדען פאַר די אינטערעסען פון דער באַלעבאָאָטישקייט. די רעגירונג דאַרף ניט אונטערשטיצן איין האַנדעלס-געזעלשאַפט, אום זי זאָל זיין שטאַרקער קעגען אַנ-אַנדערער, איהר קאָנקורענט. אַלע סוחרים און אַלע מסחרים, וועל-כע שעדיגען ניט דער באַפעלקערונג, טאָרען אין זייערע באַווע-גונגען ניט ווערען געשטערט. דערפון איז געדרונגען, אז יענע אונטערנעמונגען, וועלכע זיינען יא אַ שאַדען פאַר דער באַפעל-קערונג, דאַרפען יא זיין באַשרענקט און טאָרען ניט ערלויבט ווערען.

עס טאָר ניט ערלויבט ווערען צו האַנדלען מיט אַזעלכע זאַכען, וואָס זיינען שעדליך פאַר די מענשען. עס טאָרען ניט ערלויבט ווערען אַזוינע ספּעקולאַציעס, וואָס נעהמען אָן די פאַרם פון געמ-בלען, און איבערהויפט די ספּעקולאַציעס מיט די נויטווענדיגסטע לעבענסמיטלען, מיט ברויט, צוקער, אייער, מילך-פּראָדוקטען, פלייש א. א. וו. דאָ אין אַמעריקע האָבען מיר ניט וועניג אַזוינע ספּע-קולאַציעס, דורך וועלכע די אַרעמע מאַסען ליידען גאַנץ שטאַרק.

עס דאַרפען אויך רעגולירט ווערען די טראַנסטס, וואָס האָבען בלויז דעם צוועק צו מאַנאָפּאָליזירען אַלע פּראָדוקטען, כדי צו קאָנ-טראָלירען אַלעס, וואָס די באַפעלקערונג האָט נויטיג פאַר'ן לעבען.

די טראַנסטס זיינען נוצליך — און מ'באַדאַרף ניט זיין קעגען זיי — כל זמן זייער אויפנאָבע איז אַ ריין עקאָנאָמישע, כל זמן זיי קאָנצענטרירען אין זייערע הענד די איינציגע אונטער-נעהמונגען מיט דעם צוועק צו עקאָנאָמיזירען, איינצור-שפאַרען אַרבייט און קאַפיטאַל. אַזוינע אונטערנעמונגען, אפילו ווען זיי ליגען אין פריוואַטע הענד, זיינען פאַרטשריטליכע אינסטי-טוציעס און האָבען אַ וויכטיגע באַדייטונג פאַר די ענדליכע ציעלען פון די ברייטע מאַסען. יעדע קאָנצענטראַציע פון קאַפיטאַל, פון דער פּראָדוקציע, פון די טראַנספּאָרט-מיטלען, איז אַ שריט פאַר-ווערטס אויפ'ן וועג צו דער באַפרייאַונג פון אַרבייט. עס זיינען אָבער פאַראַן טראַנסטס, וואָס האָבען נאָר קיין עקאָנאָמישע באַ-דייטונג ניט, אַזוינע, וואָס זעהען מיט אַלע מיטלען, די נאָנצע באַפעלקערונג זאָל זיין אָפהענגיג פון זייער גנאָד, אַזוינע, וואָס זיינען בלויזע מאַנאָפּאָלען אָהן אַ שום עקאָנאָמישען ווערט.

דארפן געוויס רעגולירט ווערען פון דער רעגירונג און טארען ניט
 זיין פריי אין זייערע האנדלונגען. *)
 גרויסע חלוקי דעות הערשען צווישען די עקאנאמיסטען בנוגע
 דעם אויסערליכען האנדעל.
 וועגען דעם אין נעקסטען קאפיטעל.

*) זעה ווייטער קאפיטעל : טראסט. א. ש. ז.

זעס און צוואנציגסטע לעקציע

פרי מריד און פראטעקציאניזם

די אינטערנאציאנאלע אידעע מאכט איבעריג א ספעציעלע אויסערליכע האנדעלס-פאליטיק; די ארבייטס-צוטיילונג לויט די נאטירליכע באדינ-גונגען וואלטען שאפען אלע מיטלען, וואס זיינען נויטיג צום לעבען פאר אלע מענטשן און לענדער; דער נאציאנאלער שטאנדפונקט פיהרט צו פאר-שידענע מיינונגען בנוגע דעם אויסערליכען האנדעל; פרי מריד און פראטעקציאניזם; דער אנפאנג פון אן אויסלענדישער האנדעלס-פאליטיק; דאס סיסטעם פון „געלד-באלאנס“ און „האנדעלס-באלאנס“ ביי די מערקאנ-טיליסטען; א גרעסערער עקספארט איז ניט אלע מאל א סימן פון מזל ברכה; די אמעריקאנישע פאליטישע פארטייען און זייער באציהונג צו פרי מריד און צום פראטעקציאניזם; דער ערשטער „פראטעקטיוו-טאריף“ אין די באראייניגטע שטאטען און די אורזאכען, וואס האבען איהם ארויסגערופען; „רעוועניו טאריף“; די מחלוקות צווישען נארוטה און סאוטה איבער'ן פראטעקטיוו טאריף; דער פאליטישער אונטערגרונד פון אט די מחלוקות; די ארגומענטען פאר'ן פראטעקציאניזם; די ארגו-מענטען פון די „פרי מרידער“; די קארופציע, וואס קומט פון פראט-טעקציאניזם; ווי דער פראטעקציאניזם ווערט אויסגענוצט פאר די הוי-געריגע אפעטיטען פון פראפיטיגיריגע; דער „שווי-טאריף“ ווערט א „רויב-טאריף“; פראטעקציאניזם און שכירות; די שלעכטע ווירקונג פונ'ם פראטעקציאניזם; די פאלשע מורא פון די פראטעקציאניסטען; האט אמעריקע געוואונען פונ'ם פראטעקציאניזם? דער צוועק פון דער ווירטשאפט איז ניט צו פארצווייגען די אינדוסטריע, נאר צו פארפיעל-פאכען די מענשליכע באדערפנישען און זיי באפריידיגען; פרי מריד — די פאליטיק פון דער צוקונפט.

אויב אלע מענטשן פון אלע לענדער וואלטען קומען צו דער איבערצייגונג, אז זיי באלאנגען צו איין פאמיליע, צו דער אלגע-מיינער מענשליכער פאמיליע, און אז די נאטור האט אנגעגרייט איהרע מתנות פאר אלעמען, וועלכע זיינען באשאפען געווארען אין דעם געטליכען פורעם, וואלט קיין ספעציעלע אויסערליכע האנ-דעלס-פאליטיק ניט זיין.

די פארשידענע מענטשן וואלטען דעמאלט זיך אפגעבען צו צווא ארבייט, וואס איז מעהר אין איינקלאנג מיט די נאטירליכע

באדינגונגען פון דעם אָרט, וואו זיי געפינען זיך. די יעניגע, וועלכע וואוינען אין אזא לאַנד, וואָס איז זעהר גוט פאר לאַנד-ארבייט, וואָלטען זיך מעהר באַשעפטיגען מיט'ן זייען און שניידען תבואות, מיט'ן פראָדוצירען גרינסען, פלייש א. א. וו. די ווידער, וועלכע וואוינען אין די וואַרעמע לענדער, וואָלטען זיך באַשעפטיגען מיט גערטנעריי, די, וואָס וואוינען לעבען טייכען און אָזערעס — מיט'ן פישפאַנג, און ד', וואָס די באַדינגונגען פון זייער לאַנד זיינען מעהר כּיסוגל פאר אינדוסטרי, וואָלטען זיך אָפגעבען איבערצואַרבייטען דאָס רויהע מאַטעריאַל אין פאַבריק-פראָדוקטען. די טראַנספּאָרט-מיטלען: די שיפּען, די אייזענבאַהנען, וואָלטען שוין פאַרנאָדער-ביהרען די פאַרשידענע פראָדוקטען צו די פאַרשידענע פעלקער. קיין פאָלק וואָלט נישט פיהלען קיין דוחק אין די נויטיגע זאַכען. אלע וואָלטען האָבען אלעס דורך דעם פריינדליכען אויסבייט צוויי-שען די מענטשען פון די פאַרשידענע נאַציעס און לענדער.

די זאך איז אָבער, וואָס די אינטערנאַציאָנאַלע אידעע האָט נאָך נישט אַלעמען אַרומגענומען. יעדעס לאַנד באַטראַכט זיך פאַר אַ באַזונדערע איינהייט, פאַר אַ באַזונדער-ע געזעלשאַפט און אינ-טערעסירט זיך בלויז מיט איהרע אייגענע אינטערעסען.

אין דער איצטיגער צייט זוכט יעדעס לאַנד צו זיין וואָס ריי-כער און וואָס שטאַרקער אויפ'ן וועלט-מאַרק, וואו עס קומט פאַר אַ קאָנקורענץ צווישען פאַרשידענע פעלקער. יעדעס לאַנד שטרעבט צו זיין אין גאַנצען אונאַפּהענגיג פון אנדערע לענדער און עס ווערט דעריבער געלייגט אַ גרענעץ צווישען די אייגענע סחורות און אויס-לענדישע סחורות.

פון נאַציאָנאַלען שטאַנדפונקט, פון דעם שטאַנדפונקט, אז יעדע נאַציע דאַרף אַליין זאָרגען פאַר איהר פולער חיונה, האָט זיך שוין פון לאַנג אָן ביי די עקאָנאָמיסטען געשטעלט די פראַגע: וואָס איז בעסער פאַר אַ לאַנד, צי איז פאַר איהר בעסער זי זאָל פיהרען אַ פרייע אויסלאַנדרישע האַנדעלס-פאָליטיק און זאָל אָהן אַ שום אָפּצאַהלונג אַריינלאָזען די פראָדוקטען פון אנדערע לענדער, אָדער זי זאָל זעהן, אז איהרע מערק זאָלען נישט ווערען אָנגעפילט מיט פּרעמדע סחורות.

„פרי מריד“ אָדער פראָטעקציאָניזם, אַ פרייער האַנדעל אָדער אַ שוויטאַרוף — אָט איבער וואָס די עקאָנאָמיסטען זיינען שטאַרק מחולק צווישען זיך.

אן אנפאנג פון דער אויסלענדישער האנדעלס-פאליטיק, וואָס דריקט זיך אויס אינ'ם פראטעקציאניזם, געפינען מיר שוין אין די צייטען פון דעם מערקאנטיליזם — דאָס עקאָנאָמישע סיסטעם, וואָס האָט געהערשט זינט דער ענטדעקונג פון אַמעריקע ביז אומ-געפעהר דעם 18טען יאָרהונדערט.

די מערקאנטיליסטען האָבען באַטראַכט דאָס פאַרמעגען פון אַ לאַנד אַזוי ווי דאָס פאַרמעגען פון אַן איינצעלנעם. אַזוי ווי יעדער איינציגער מענש איז רייכער אָדער אַרעמער, וואָס מעהר אָדער וואָס וועניגער מזומנים ער האָט, אַזוי — האָבען געמיינט די מער-קאנטיליסטען — איז יעדעס לאַנד רייכער, ווען עס האָט אַ סך גאָלד, און אַרעמער, ווען עס האָט וועניגער גאָלד. אַזאָ אויפפאַסונג האָט געפיהרט צו דער פאליטיק, באַוואוסט אינטער'ן נאָמען: „די פאליטיק פון געלד-באַלאַנס.“

די פאליטיק פון געלד-באַלאַנס האָט פערלאַנגט, אַז עס זאָל אַרויסגעפיהרט ווערען וואָס וועניגער געלד פון לאַנד, ווייל וואָס וועניגער מען פיהרט אַרויס און וואָס מעהר מען פיהרט אַריין, אַלץ רייכער איז דאָס לאַנד. די אייגענע סוחרים האָבען ניט געטאָרט קויפֿען סחורות אין אויסלאַנד פאַר מזומנים און די אויסלענדישע סוחרים, וואָס האָבען פאַרקויפֿט זייערע סחורות אויף די היגע מערק, האָבען געמוזט אין לאַנד גופא זייער געלד אויסגעבען. אַרויס-פיהרען געלד האָבען זיי ניט געטאָרט. די רעגירונג האָט געהאַט אַ שטרענגע אויפזיכט אויף דאָס אַרויסגעפיהרטע און אַריינגעפיהרטע געלד. אַ גוטער באַלאַנס איז געווען, ווען דאָס אַריינגעפיהרטע געלד איז געווען מעהר ווי דאָס אַרויסגעפיהרטע געלד איז געווען מעהר ווי דאָס אַריינגעפיהרטע.

אין ניכען האָט מען זיך אַרומגעזעהן, אַז אַזאָ פאליטיק און אַזעלכע חשבונות זיינען דורך און דורך פאַלש.

ערשטענס איז מיט דער ענטוויקלונג פונ'ם האַנדעל איבער-הויפֿט געווען אונמעגליך צו האָבען אַ שטרענגע קאָנטראָל איבער די סומעס אַריינגעפיהרטע און אַרויסגעפיהרטע געלד. צווייטענס, איז מען געקומען צו דער איבערצייגונג, אַז דאָס ניט לאָזען אַרויס-פיהרען געלד איז זעהר אַ שלעכטע טאַקטיק. אַרויסגעפיהרטע געלד מען אַמאָל אַריינברענגען מעהר רייכקייט אין לאַנד. מען קען

ארויספיהרען געלד קיין אויסלאַנד, דאָרטען האַנדלען און דערנאָך אַריינפיהרען מעהר געלד.

די פאליטיק פון „געלד-באַלאַנס“ איז שפעטער איבערגעביטען געוואָרען אויף דער פאליטיק פון „האַנדעלס-באַלאַנס.“

דער „האַנדעלס-באַלאַנס“ האָט זיך ניט גערעכענט מיט די אַריינגעפיהרטע און אַרויסגעפיהרטע געלד, נאָר מיט דעם ווערט פון די אַריינגעפיהרטע און אַרויסגעפיהרטע סחורות. די פאליטיקער האָבען געזעהן, דער עקספּאָרט זאָל זיין גרעסער ווי דער אימפּאָרט. ווען דער עקספּאָרט איז גרעסער, טאָ קומט במילא אַויס, אז דאָס לאַנד האָט געמאַכט בעסערע געשעפטען, דען דער אונטערשייד צווישען עקספּאָרט און אימפּאָרט מוז דאָך געדעקט ווערען מיט געלד.

נאָך עד היום איז ביי פיעל עקאנאָמיסטען אָנגענומען, אז אַ גוטער האַנדעלס-פיהרער איז דעמאָלט, ווען דאָס לאַנד פיהרט אַרויס קיין אויסלאַנד מעהר סחורות, וויפיעל זי פיהרט אַריין.

ווי אזוי מאַכט מען, דער עקספּאָרט זאָל זיין גרעסער פאַר'ן אימפּאָרט? דאָס קען געמאַכט ווערען אויף צווייערליי אופנים: ערשטענס, דורך דעם, וואָס די רעגירונג אונטערשטיצט די היגע סוחרים, זיי זאָל לוינען צו פיהרען זייערע סחורות קיין אויסלאַנד, און צווייטענס, דורך דעם, וואָס די רעגירונג מאַכט שוועריגקייטען די אויסלענדישע סוחרים, זיי זאָל ניט לוינען אַריינצופיהרען זייערע סחורות.

די מערקאַנטיליסטען האָבען געטון ביידע זאַכען. זיי האָבען אונטערשטיצט מיט פאַרשידענע פרעמיען די אייגענע סוחרים, זיי זאָלען ניט דאַרפֿען צולייגען צו די סחורות, וואָס זיי שיקען צו די אויסלענדישע מערק, און זיי האָבען געמאַכט שווערער פאַר דעם אַריינפיהר פון סחורות מיט דעם, וואָס זיי האָבען אַרויפגעלייגט אויף זיי גרויסע אָפּצאָהלונגען, אַ גרויסען טאַריף.

אַ חוץ אַ גוטען „האַנדעלס-באַלאַנס“ האָבען די מערקאַנטי-ליסטען אַרויפגעלייגט אַ טאַריף אויף פרעמדע סחורות מיט דעם צוועק, די היגע סוחרים זאָלען קענען געהען אויף די היימישע מערק גופא העכערע מקחים פאַר די סחורות, וואָס ווערען אויסגע-אַרבייט אין דער היימישער פראָדוקציע.

די מערקאַנטיליסטען האָבען, בכו, איינגעפיהרט דאָס סיסטעם צו שיען דעם היימישען האַנדעל און אינדוסטרי. זיי האָבען,

הייסט עס, איינגעפיהרט דעם פראָטעקציאָניזם (פראָטעקט-שאַן).

מיט דער צייט איז אויך די פאָליטיק פון „האַנדעלס-באַלאַנס“ צוריקגעוויזען געוואָרען. מען האָט איינגעזעהן, אז ניט אלע מאָל איז אַן עקספּאָרט, וואָס שטייגט אַריבער דעם אימפּאָרט, אַ סמן פון אַ גוטען יאָהר און אַ גרעסערער אימפּאָרט איבער'ן עקספּאָרט, אַ סמן פון אַן ערגערן יאָהר. רוסלאַנד פלעגט תמיד האָבען אַ גרעסערן עקספּאָרט. דער ווערט פון די אַרויסגעשיקטע סחורות איז געווען גרעסער פון דעם ווערט, וואָס די אַריינגעפיהרטע סחורות האָבען באַטראָפּען, און פון דעסמווענען איז רוסלאַנד'ס אויסלענדישער האַנדעל אין דעם צאָר'ס צייטען געווען אויף צרות. רוסלאַנד פלעגט פאַר די אַרויסגעפיהרטע סחורות קיין געלד צוריק ניט קריגען. דאָס איז זי געווען געצוואונגען אַרויסצושיקען סחורות, ווייל זי האָט געמוזט צאָהלען פראָצענט פאַר די הלאות, וואָס זי האָט געמאַכט אין אויסלאַנד.

ענגלאַנד, פאַרקעהרט, האָט געוועהנליך אַ גרעסערען אימפּאָרט ווי איהר עקספּאָרט און דאָך דאַרף זי געלד קיין אויסלאַנד ניט שיקען. זי קריגט אַריין סחורות אלס ציגען פאַר דאָס געלד, וואָס זי לייזט אויס צו אַנדערע לענדער.

אַמעריקע האָט איצט געליהען אַ סך געלד די עללײס לענדער. פאַר דאָס געלד קומט איהר פראָצענטען. די פראָצענטען וועלען גע-צאָהלט ווערען מיט סחורות. אַ סך סחורות וועלען אויף דעם אופן אימפּאָרטירט ווערען צו אונז, אָבער דאָס וועט ניט הייסען, אז מיר האָבען אַ שלעכטען האַנדעלס-באַלאַנס. דוקא פאַרקעהרט, דאָס וועט ווייזען, אז מיר זיינען גענוג רייך, דאָס מיר קריגען גרויסע פראָצענטען פאַר אונזערע הלאות, וואָס מיר טיילען אויס אין אַנדערע לענדער.

ניט קוקענדיג וואָס די מערקאַנטיליסטישע כונה איינצופיה-רען פראָטעקציאָניזם — די כונה צו האָבען אַ גוטען האַנדעלס-באַלאַנס — האָט איצט קיין באַדייטונג ניט, איז אָבער דער פראָ-טעקציאָניזם גופא געבליבען אלס אַ סיסטעם, וואָס ווערט אָנגע-ווענדעט כדי צו ענטוויקלען און צו מאַכען בליהען די אינלענדישע אינדוסטרי.

ביי אונז דאָ אין די פאַראייניגטע שטאַטען איז דער פראָ-טעקציאָניזם די וויכטיגסטע אישן, דער וויכטיגסטער לאַזונג פון

נער רעפובליקאנישער פארטיי, בעת פרי טרייד, א פרייע האנדעלס-פאליטיק, איז דאס פראגראם פון דער דעמאקראטישער פארטיי. די פראגע פון פראטעקציאניזם און פרי טרייד איז די הויפט-פראגע, וואס אונטערשיידט די צוויי גרויסע הערשענדע פארטייען אין די פאראייניגטע שטאטען.

מיר מוזען זיך אויף דעם אויספיהרליכער אפשטעלען. ביז'ן יאהר 1825 האט די פאראייניגטע שטאטען געפיהרט א פרייען האנדעל מיט אלע אנדערע לענדער. אויף די אריינגעפיהרטע סחורות פלעגט מען בלויז ארויפלייגען א „רעוועניו טאריף“, א „פינאנס-טאריף“ — אן אפצאהלונג, כדי די רעגירונג זאל האבען א געוויסע הכנסה. דער „רעוועניו טאריף“ האט ניט געהאט די כונה צו פארקלענערן דעם אימפארט פון סחורות. דער „רעוועניו טאריף“ אין געווען א מין אינדירעקטער שטייער אויף פארשידענע ארטיקלען פאר דער קאסע פון דער רעגירונג. די פאליטיק פון לאנד האט זיך איבערהויפט ניט גערעכענט, אויף ווי ווייט די אריינגעפיהרטע פראדוקטען ווירקען שלעכט אדער גוט אויף דעם היימישען האנדעל און אינדוסטרי.

אין 1825 איז צום ערשטען מאל איינגעפיהרט געווארען א פראטעקטיוו-טאריף, אן אפצאהלונג אויף פרעמדע סחורות מיט דעם אויסשליסליכען צוועק צו אונטערשטיצען די היימישע אינ-דוסטרי. דער פראטעקטיוו טאריף האט געדינט פאר דעם אויס-גאנגס-פונקט פון די מחלוקות צווישען נאָרטה (צפון) און סאוטה (דרום), וואס האבען זיך וואס ווייטער אלץ מעהר צוגעשארפט איבער דער פראגע פון שקלאפען-באפרייאונג — די גרויסע פראגע, וואס האט געפיהרט צום בירגער-קריג.

די פאבריקאנטען פון די נאָרטהערן סטייטס, וואו די שקלאפ-פעררי איז ניט געווען, האבען, פארשטעהט זיך, געצאהלט העכערע שכירות זייערע ארבייטער. זיי האבען דאריבער געוואלט קריגען העכערע פרייזען פאר זייערע פראדוקטען. די קאנקורענץ פון אויסלאנד האט אבער די פרייזען פון די אינדוסטרי-פראדוקטען אונטערגעדריקט און די היגע אינדוסטריעלער האבען אָנגעפאנגען צו פאָרערן, די רעגירונג זאל זיי פראטעקטען, באשיצען פון דער אויסלענדישער קאנקורענץ.

די פלאנטאטאָרס פון די זיד-שטאטען, וואו עס האט נע-הערשט שקלאפעררי, זיינען געווען שטארק געגען א פראטעקטיוו-

טאָרף. זיי זיינען געווען „פרי טריידער“, פאר אַ פרייען האַנדל. די פלאַנטאַטאָרס האָבען געהאַט גענוג ביליגע אַרבייטס־קראַפֿט. די הויפט זאך, וואָס זיי האָט געקומערט, איז געווען, צו צאָהלען וואָס קלענערע פרייער פאר די מאַשינעס, וואָס זיי האָבען באַדאַרפֿט נוצען אויף זייערע פאַרמס און פלאַנטאַציעס און צו קרייזען ביליגע לעבענסמיטלען פאַר זייערע שקלאַפֿען. אין זייערע אינ־טערעסען איז געווען, עס זאָלען קיינע באַשרענקונגען ניט געמאַכט ווערען פאַר די אַריינגעפיהרטע סחורות, עס זאָל הערשען אַ שטאַר־קע קאָנקורענץ צווישען די אינלענדישע און אויסלענדישע פאַבריקאַנטען.

די מחלוקה פון איסט און נאָרטה, וואו די רעפובליקאַנישע פאַרטיי האָט איהרע שטאַרקסטע פּאָליציעס, מיט דער סאוּטה, וואו די דעמאָקראַטישע פאַרטיי איז שטאַרק איינגעוואָרצעלט, געהט נאָך אָן עד היום, האָט די באַדינגונגען האָבען זיך זעהר געענדערט. די פראָטעקציאָניסטען האָבען זיך זייערע טענות. זיי זאָגען, אַ פראָטעקטיוו טאָרף איז אונבאַדינגט נויטיג פאַר דער עקאָנאָמ־יער ענטוויקלונג פון אַ לאַנד.

דער פראָטעקציאָניזם — זאָגען זיי — וואָס דערלאָזט ניט קיין אויסלענדישע סחורות, רופֿט אַרויס אַן אינלענדישע אינדוסטרי, וואו אַ סך אייגענע מענשען קענען האָבען זייער חיונה. אויסער דעם, גיט דער פראָטעקציאָניזם אַ מעגליכקייט, אז אַ לאַנד זאָל ענטוויקלען אלע איהרע נאַטור־קרעפֿטען און עקספּלאַטירען אלע איהרע אוצרות, אפילו ווען זי איז אַרעמער פון אַ שכנה'שער לאַנד. אַ לאַנד מעג ניט האָבען קיין רייכע קוילען און אייזען־מינען. עס דאַרף קאָסטען אַ סך געלד און אַרבייט, איידער מען זאָל קענען פון זיי נוצען האָבען. אויב עס הערשט „פרי טרייד“, וועלען אָט די אייזען און קוילען אלע מאָל בלייבען אַהן אַ נוצען, ווייל די אייזען און קוילען, וואָס ווערען אַריינגעפיהרט פון די לענדער, וואו די מינען זיינען רייך, ווערען פאַרקויפט פאַרעלטניסמעסיג ביליג און קיינעם ליינט זיך ניט אַצוגעבען מיט אייגענע ניט אַזוינע גוטע און רייכע מעטאַלען־גרובען. אונטער אַ פראָטעקציאָניסטישעם, וואָס פאַרמאָגט דעם וועג פאַר די אויסלענדישע מעטאַלען און מינעראַלען, קען די היגע אינדוסטריעלער נאָך לוינען צו עקספּלאַטירען די אייזענע מינען. דער פראָטעקציאָניזם פלאַנצט דאָ איין נייע פראָדוקט צאָנס־צווייגען, וואָס מאַכען רייכער די באַפעלקערונג.

אין א לאנד, וואו די טעכניק איז ניט אזוי ענטוויקעלט — זאָגען ווייטער די פראָטעקציאָניסטען — מוזען זיין גרענעצען פאר די סחורות, וואָס קומען פון אנדערע לענדער, וואו די פראָדוקטיר ווייטעט פון דער אַרבייט איז העכער. אויב די מערק פון די וועניגער ענטוויקעלטע לענדער וועלען ווערען אָנגעפילט מיט אויסגעאַרבייטע סחורות פון די מעהר ענטוויקעלטע לענדער, וועלען די וועניגער ענטוויקעלטע לענדער זיין געצוואונגען אַרויסצופיהרען דאָס רויהע מאַטעריאַל, וואָס געפינט זיך ביי זיי, ווייל זיי וועט ניט לוינען עס אַליין צו בעאַרבייטען. אזא זאך וועט ברענגען א סך שאַדען דעם לאַנד. דאָס אַרויספיהרען פון רויהע מאַטעריאַלען פאַרקלעַ נערט די פראָדוקטיוועראַפּט פון א לאַנד, און דאָס טאָר ניט דער-לאָזען ווערען.

ווייטער מיינען די פראָטעקציאָניסטען, אז א לאַנד, וואָס איז פאַרצאָמט פון אויסלענדישען האַנדעל, איז וועניגער אָפּהענגיג און ליידט ניט פון א קריזיס, וואָס קומט פאַר אין אַנאַנדער לאַנד.* דער קריזיס פאַרשפּרייט זיך ניט אזוי שנעל און איז וועניגער שעדליך. די לענדער, וועלכע זיינען פאַרבונדען און פאַרקניפּט אינ'ם וועלט־האַנדעל, ווערען געטראָפּען פון א קריזיס, וואָס פאַנגט זיך אפילו ניט אָן אין אייגענעם לאַנד. צום סוף טענה'ן די פראָטעקציאָניסטען, אז א הויכער טאַריף טוט איבערהויפּט קיינעם קיין שאַדען ניט. עס איז אמת, אז די קאָנסומענטען מוזען צוליעב דעם צאָהלען העכערע פּרייזען פאַר פראָדוקטען, דערפאַר אָבער קריגען זיי א העכערען לוינ פאַר זייער אַרבייט.

די „פרי טרייד'ער“, די פרייהענדלער, מאַכען צונישט אַלע אַרגומענטען פון די פראָטעקציאָניסטען און זאָגען, אז אפילו פאַר די אינטערעסען פון דעם אייגענעם לאַנד איז א פרייער האַנדעל א סך מעהר מול ברכה'דיג.

ערשטענס — זאָגען זיי — איז אונמעגליך פאַר'ן געזעצנעכער דורכצופיהרען א ליניע צווישען די צווייגען פון דער אינדוסטרי, וועלכע נויטיגען זיך יא אין א פראָטעקטיוו טאַריף און די, וועלכע נויטיגען זיך ניט. עס איז אויך שווער צו באַשטימען וויפיעל, ווי גרויס עס זאָלען זיין די אָפּצאָהלונגען אויף דער אָדער יענער סחורה.

שטעלט זיך פאר, אז אייזען-פאבריקאנטען קומען צו געהן צו די געזעצגעבער און פארלאנגען מען זאל ארויפלייגען א טאריף אויף אויסלענדישע אייזען-פראדוקטען. די געזעצגעבער ווילען, פארשטעהט זיך, ענטוויקלען די היימישע אייזען-אינדוסטרי און ערפילען דעם פארלאנג פון די אייזען-פאבריקאנטען. אין א צייט ארום קומען אויך צו געהן די אייגענטימער פון די אייזען-מינען און פארלאנגען, אז עס זאל ארויפגעלייגט ווערען א טאריף אויף די רויהע אייזען, וואָס איז ביז איצט אריינגעפיהרט געוואָרען פריי. די אייזען-פאבריקאנטען, וואָס האָבען געוואָלט האָבען אן אָפּצאָה-לונג אויף די פארטיגע אייזען-פראדוקטען, כדי זיי זאלען קענען בעסער קאנקורירען מיט די אויסלענדישע סחורות, וועט איצט אויס-קומען צו צאָהלען א העכערען מקח פאר די רויהע אייזען, וואָס זיי מוזען קויפען. שפעטער קומען צוגעהן אויך די קוילען אינדוסט-ריעלער און טענה'ן, אז זיי זיינען אויך בירגער פון לאַנד און זיי האָבען פונקט אזא רעכט ווי די אייזען אינדוסטריעלער צו ווערען באַשיצט פון דער געזעצגעבונג. די געזעצגעבער טוען זיי צוליעב און לייגען א טאריף א טאריף אויף די אריינגעפיהרטע קוילען. קוילען ווערען טייערער און די אייזען-פאבריקאנטען גופא ליידען פון דער טייערקייט. אזוי ווערט מיט דער צייט ארויפגעלייגט אויף אלע ארטיקלען, די באַלעבאָטס פון וועלכע עס האָבען א האַנד צווישען די געזעצגעבער, אן אָפּצאָהלונג, וואָס רופט זיך שווער אָפּ פאר די, וואָס געברויכען די סחורות. אויסער דעם מוזען זיך די גע-זעצגעבער שטענדיג פארלאָזען אויף די פאראינטערעסירטע אינ-דוסטריעלער ווי גרויס די אָפּצאָהלונג זאל זיין. אזוי גוט ווי די אינדוסטריעלער זאָרגען לחלוטין ניט מכח די אינטערעסען פון גאנצען באָלק און האָבען אין זינען בלוז די אייגענע אינטערעסען, טאָ, פארשטעהט זיך, אז די אָפּצאָהלונגען ווערען ארויפגעלייגט אָהן א ברעקעל איינזעהעניש. עס אַרבייט זיך אויס א סיסטעם פון קאָרופּציע, וואו די געזעצגעבער ווערען דירעקט אָדער אינדירעקט בעאיינפלוכט פון די אינדוסטריעלער. די „לאַבייזנעס“ ביי אונז אין לאַנד איז גאנץ גוט בעקאנט און עס איז ניט נויטיג צו באַ-ווויזען, ווי ווייט שערליך עס זיינען אַזעלכע אונטערהאַנדלונגען מיט די געזעצגעבער. אין א דעמאָקראטיש לאַנד, וואו די געזעצ-געבער גופא זיינען אָפּהענגיג מיט זייער וואַהל פון די אינדוסטרי-קאפיטאַלען, ענטוויקעלט זיך פייוואַריטיזם, א מין גוט-ברודערשאפט

צווישען דעם געזעצנעכער און דעם אינדוסטריעלער און עס ווערען געטון „צוליעב“ זאכען, וואָס זיינען נוציג פאר אַט דעם אָדער יענעם „באַס“, הגם זיי זיינען שעדליך פאר די אינטערעסען פון גאנצען לאַנד. אין 1882, ווען אין אונזער קאָנגרעס איז רעוידירט גע- וואָרען דער טאָריה, זיינען אנדערע פראָדוקטען אונטערגעוואָרפען געוואָרען אַן אַפּאַהילונג ביז 40—50 און ביז 85%. דער „פראָ- טעקטיוו טאָריה“, דער שווייטאָריה, ווערט אָפט פארוואַנדעלט אין אַ רויב־טאָריה, וואָס האָט ניט דעם צוועק צו שיצען די אינדוסט- ריעלער, נאָר צו באַרויבען די באַפעלקערונג.

די אינדוסטריעלער האָבען גרויסע אַפעטיטען צו פראָפיט און נוצען אויס דעם טאָריה ניט נור זיך צו באַשיצען קענען אויס- לאַנד, נאָר כדי צו קענען באַרויטען דאָס אייגען לאַנד גופא. דורך'ן טאָריה ווערען זיי די זעלבסטהערשער אויפ'ן אינלענדישען מאַרק און נעמען פרייזען פאר זייערע פראָדוקטען וויפיעל זייער האַרץ גלוסט. די קויפער קענען זיך דאָ גאָר ניט העלפען. זיי מוזען צאָהלען הויטשינדערנע פרייזען. זיי האָבען קיין אנדער ברירה ניט. זיי האָבען ניט פון וואַנען די פראָדוקטען צו באַ- קומען. די מאַסטס צו באַזייטיגען די אינלענדישע קאָנקורענץ און דער טאָריה צו באַזייטיגען, כלומר'שט, די אויסלענדישע קאָנ- קורענץ שטעלען אַוועק דעם קאָנסומער אין אַ שוואַכזער לאַגע. ער ווערט אינגאנצען אונטערגעוואָרפען דעם גוטען אָדער דעם שלעכטען ווילען פון די פראָדוצענטען.

דער אַרגומענט פון די פראָטעקציאָניסטען, אז די אַפּאַהי- לונגען אויף פרעמדע סחורות ענטוויקלען די אייגענע אינדוסטרי, האַלט אויך ניט אויס די קריטיק.

די אינדוסטרי ענטוויקעלט זיך דורך דעם, וואָס די באַפעל- קערונג ענטדעקט נייע מעטאָדען, נייע אופנים פון אַרבייט, ווען זי פיהרט איין נייע טעכנישע אויסבעסערונגען, ווען זי געפינט אויס אַ בעסערע סיסטעם, ווי צו אָרגאַניזירען די ווירטשאַפט — מיט איין וואָרט, ווען זי זוכט צו פאַרבייטען די אַלטע מעטאָדען אויף נייע. דער פראָטעקציאָניזם — פאַרקעהרט — פיהרט דערצו, אז די אינדוסטריעלער זאָלען ניט דרעהען זייער קאָפּ ווי צו פאַרבע- סערן זייערע אונטערנעהמונגען. ביי אַ טאָריה לוינען אויך שלעכטע פאַרלאַטעטע אופנים פון אַרבייט און שלעכטע אַלממאָדישע מאַשי- נען. דער טאָריה נעמט אַוועק די איניציאַטיווע און שוואַכט אָפּ

דעם שעפּפּערישען אונטערנעמונגס־גייסט, וואָס איז אזוי וויכטיג פאר דער ווירטשאַפּטליכער ענטוויקלונג פון אַ לאַנד. אז די נויט צווינגט ניט, ווערט מען אָפּגעלאָזען, פויל, מוטלאָז. עס קומט במילא אױס, אז דאָס באַזײטיגען די אױסלענדישע קאָנקורענץ האָט דוקא אַ שלעכטע ווירקונג אויף דער אינלענדישער אינדוסטרי.

ביי אַ פּאָליטיק פון „פרי טרייד“ נעמען זיך די מענשען צו יענע צווייגען פון עקאָנאָמישען לעבען, צו וועלכע זיי זיינען מעהר צוגעפאַסט און וואָס זיינען אין הסכם מיט די נאַטור־באַדינגונגען, ביי אַ פּאָליטיק פון פּראָטעקציאָניזם זוכט מען אויפצובלאָזען קײַנסטליכע אינדוסטריען, וועלכע שטעהען ניט אין איינקלאַנג, ניט מיט די נייגונגען פון די מענשען און ניט מיט די נאַטירליכע באַדינגונגען.

עס איז אויך פאַלש די מיינונג, אז צוליעב דעם פּראָטעקציאָניזם זיינען העכער די שכירות. די אַרבייטער קריגען קיינמאָל ניט די שכירות, וואָס די אונטערנעהמער זיינען אימשטאַנד צו צאָהלען. דער פּראָטעקטיוו טאַריף קען זיין גרויס, אָבער אויב די אַרבייטער זאָלען ניט זיין אָרגאַניזירט, וואָלטען זייערע שכירות זיין זעהר קליינע. און, פאַרקעהרט, דורך שטאַרקע אַרבייטער־אָרגאַניזאַציעס קענען די אַרבייטער אױספיהרען העכערע שכירות אפילו ווען עס הערשט פרי טרייד.

מען באַדאַרף אויך ניט פאַרגעסען, אז די אַרבייטער זיינען קאָנסומענטען, און אויב מיר וועלען אָננעהמען, אז זיי קריגען שוין אַ העכערן לױן פאַר איין סחורה, פאַר זייער אַרבייטס־קראַפט צו ליעב דעם טאַריף, לייגען זיי אָבער דערפאַר נאָך מעהר צו אויף אַ סך סחורות צוליעב דעם טאַריף אַלס קאָנסומענטען. די שכירות זיינען דורך דעם טאַריף ניט אויף אזוי פיעל גרעסער, אויף ווײַ פיעל זיי מוזען דורך איהם צאָהלען טייערער פאַר זייערע לעבענס־מיטלען.

דער טאַריף איז בכלל אַ מעסער מיט צוויי שאַרפען. אויב, לאָמיר זאָגען, אונזער לאַנד לאָזט ניט אַריין די סחורות פון אַנאַנדער לאַנד, לאָזט דערפאַר יענע לאַנד ניט אַריין אונזערע סחורות. די פּראָדוקציע פון די סחורות, וואָס וואָלטען קענען אַרויסגעפיהרט ווערען, ווערט אויף דעם אופן שוואַכער און די אַרבייטער, ווי די אינדוסטריעלער גופא, פאַרלירען דערביי אפּשר נאָך מעהר, וויפיעל

אנדערע ארבייטער און אנדערע אינדוסטריעלער געווינען אין יענע צווייגען פון דער פראדוקציע, וואָס זיינען באַשיצט דורך אַ טאַריף. די „פרי טריידער“ האַלטען זיך אָן דעם כלל, אז וואָס מעהר אַ שטאַט איז אָפּגעזונדערט פון אנדערע שטאַטען, אלץ קלענערע געלעגענהייטען האָט זי פאַר איהר עקאָנאָמישער ענטוויקלונג. יעדעס לאַנד האָט זיך איהרע ספּעציפישע מעלות, אָבער די מעלות קענען אַמאָל קיין באַדייטונג ניט האָבען, ווען זי קומט ניט אין באַדיהונג מיט אנדערע לענדער. די כינעזער האָבען ענדעקט פולווער און דעם קאָמפּאָס. זיי האָבען אָבער ניט געקענט מאַכען אַ ביקס און בויען שיפּען. דאָס איז געטון געוואָרען פון אנדערע לענדער. אויב די לענדער וואָלטען געווען אָפּגעזונדערט און איר זאָלירט איינע פון די אנדערע מיט מויערן פון טאַריפען, וואָלטען די ענטדעקונגען, וואָס זיינען געמאַכט געוואָרען אין כינא, קיין באַדייטונג ניט געהאַט. זיי וואָלטען ניט געהאַט קיין באַדייטונג אפילו פאַר כינא גופא. אַ קאָמפּאָס האָט קיין ווערטע ניט, ווען מען קען איהם ניט אויסנוצען פאַר שיפּען; פולווער האָט קיין באַדייטונג ניט, ווען עס זיינען ניטאָ קיין פלינטען און ביקסען. פראַנקרייך וואָלט אפילו איצט, נאָכ'ן קריגע, ניט געקענט אויס-נוצען די רייכע אייזען-מינען פון לאַטהארינגען, ווען זי זאָל ניט קריגען קאָס פון דייטשלאַנד. דאָס איז טאַקע אויך געווען די אורזאַך, וואָס זי האָט געמוזט עפענען די בלאַקאדע אַרום דייטש-לאַנד, גלייך נאָכ'ן וואַפּענשטילשטאַנד.

די טענה ווידער, וואָס די פראַטעקציאָניסטען שמעלען אַרויס, דאָס דורך דעם פראַטעקציאָניזם, וואָס מאַכט אַ מחיצה צווישען איין לאַנד און דעם צווייטען, קען אַ קריזיס זיך ניט פאַרשפרייטען איבער אַ סך לענדער, האַלט אויך ניט אויס די קריטיק. אויב מיר זאָלען אָנווענדען אזעלכע אַרגומענטען, דאַרפען מיר זיין קעגען אַ טוישוירטשאַפט בכלל. מיר דאַרפען אין לאַנד גופא זעהן, אז איין שטאַט זאָל ניט האָבען קיין שייכות מיט דער צווייטער שטאַט, אז איין דאָרף זאָל זיין אָפּגעזונדערט פון צווייטען דאָרף, אז יעדע געמיינדע זאָל אַליין פראָדוצירען, וואָס איהר איז נויטיג. מיר דאַרפען, אויב מיר ווילען זיין זיכער פון אַ קריזיס, זיך צוריק-קעהרען צו די צייטען פון נאַטוראַל-ווירטשאַפט, ווען דאָס גאַנצע לאַנד איז געווען צוברעקעלט אין איינציגע קליינע אונאַפּהענגיגע

עקאָנאָמישע איינהייטען, וועלכע האָבען צווישען זיך קיין שייכות ניט געהאט. קוים אָבער האלטען מיר די צייטען פון טויזנטער-שאפט פאָרטגעשריטענער, ווי די אלטע נאטוראל-ווירטשאפט, ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס איצט קען אַ קרויז זיך פאַרשפּרייטען איבער'ן גאנצען לאַנד, וואָס איז אונגענליך ביי אַ נאטוראל-ווירטשאפט, טאָ דארפֿען מיר אויך האלטען אַ ווירטשאפט, וואו אלע לענדער און אלע פעלקער זיינען פאַרבונדען און פאַרקניפט צווישען זיך, פאַר אַ סך פאָרטגעשריטענער, ווי אַ ווירטשאפט, וואו יעדעס לאַנד מאַכט יום־טוב פאַר זיך אליין.

און נאָך וואָס. אַ לאַנד האָט פאַרשידענע פראָווינצען מיט פאַרשידענע געאָגראַפישע און נאַטירליכע באַדינגונגען. אַ פראָטעקטיוו טאָריף, וואָס קען אפשר אַמאָל נוצען ברענגען איין פראָווינץ, קען זיין שעדליך אַ צווייטער פראָווינץ. שטעלט אייך פאַר, אז איין פראָווינץ, וואָס געפינט זיך אויפ'ן מזרח־גרענעץ פון אַ שטאַט, האָט קוילען־מינען. נאָ, לייגט די רעגירונג פון שטאַט אַרויף אַן אָפּצאהלונג אויף פרעמדע קוילען, כדי די קוילען־הענדלער זאָלען האָבען דעם מאַרק פאַר זיך. פאַר דער מזרח פראָווינץ, וואו די קוילען־מינען געפינען זיך, קען דאָס זיין גוט, אָבער דער פאַר איז דאָס זעהר שלעכט פאַר די מערב פראָווינצען פון דעם־זעלביגען שטאַט, וואָס וואָלטען ביי „פרי טרייד“ קענען באַציהען קוילען פון אַ לאַנד, וואָס איז אַ סך געהנטער צו זיי, ווי די מזרח פראָווינצען פון דעם אייגענעם שטאַט. עס קען זיין, אז ביי ביליגע קוילען־טראַנספּאָרטען וואָלנען די פראָווינצען קענען ענטוויקלען מאַנכע וויכטיגע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען און דערמיט פאַרשטאַרקען דעם עקאָנאָמישען פונדאמענט פונ'ם גאנצען שטאַט. די פאָליטיק פון פראָטעקציאָניזם האָט אין אזא פאַל זעהר ניט גוטע רעזולטאַטען פאַר דעם אינלענדישער אינדוסטרי.

„די פראָטעקציאָניסטען האָבען שטאַרק מורא, דער היימישער מאַרק זאָל ניט ווערען פאַרפליצט מיט אויסלענדישע סחורות. אזא מורא קען קיין אַנדער זאך ווי אַ געלעכטער ניט אַרויסרופען — זאָגט אַן אמעריקאַנישער עקאָנאָמיסט. — עס איז נאַטירליך — זאָגט ער — מען זאָל מורא האָבען פאַר אַן עפידעמיע, פאַר אַ שריפּה, פאַר אַ מבול, אָבער ווי קען מען דאָס מורא האָבען פאַר אַ סך סחורות, פאַר אַ סך רייכקייטען, וואָס איז, אייגענטליך, דער ענדליכער צוועק פון אונזער ווירטשאפטליכער אַרבייט? צי דען דאַרף מען מורא

האָבען דערפאַר, טאָמער וועט ביי מיר זיין אַן איבעריגער זייגער? טאָמער וועט ביי מיין ווייב זיין אַן אבעריגע קלייד און ביי מיין קינד אַן איבעריגע פאָר שטיוועל? אויב די אויסלענדישע סוחרים וועלען פארפלייצען אונזערע מערק מיט אומזיסטיגע סחורות, איז אדרבא ווארעבא, מיר וועלען זיי דאנקבאר זיין דערפאר מיט'ן גאנצען הארצען. זיי שפאָרען אונז אין אַ סך אַרבייט און קאָפּ-דריעהניש.

דער פראָטעקציאָניזם איז שעדליך ניט נאר פאר די לענדער, וואָס געפינען זיך אויף אַ הויכער מדרגה פון אינדוסטריעלער ענט-וויקלונג, נאָר ער איז אויך איבעריג אפילו פאר די לענדער, וואָס מאַכען ערשט דורך די קינדערייאָהרען בנוגע דער אינדוסטרי. די געשיכטע ווייזט אונז, אַז אלע די לענדער, וואָס זיינען געוואָרען געשיצט פון דעם אויסערליכען האַנדעל, זיינען געבליבען אין מיטען וועג און זיינען ניט געגאנגען פאָרווערטס. ווער רעדט נאָך וועגען אַזאָ לאַנד ווי די פאראייניגטע שטאַטען! זי וואָלט געוויס זיך אַ סך נאַטירליכער ענטוויקעלעט, ווען זי וואָלט ניט געוואוסט פון פראָטעקציאָניזם. די נאַטירליכע רייכטימער און באַדינגונגען אין די פאראייניגטע שטאַטען זיינען אַזוי פארשידענאַרטיג און פיעל-פאַכיג, אַז זי וואָלט געקענט האָבען פון כל טוב, אויב אפילו מען וואָלט איהר ניט באַשיצט מיט אַפּפּאַהלונגען אויף די אַריינגעפיהר-טע סחורות. און לאָמיר זיך שוין פאָרשטעלען, אַז ווען ניט דער פראָטעקציאָניזם וואָלט אַמערקע געווען אַ ריין אַגריקולטור לאַנד, וואָלט דען געווען שלעכט? וואָלטען מיר דען ניט געקענט קריגען פאר אונזערע לאַנד-און פעלד-פראָדוקטען די אינדוסטרי פראָדוק-טען, וואָס זיינען אונז נויטיג? ליידען מיר דען ניט דערפון, וואָס מיר האָבען זיך צופיעל אָפּגעגעבען צו דער אינדוסטרי און דורך דעם פארנאָכלעסיגט די לאַנד-ווירטשאַפּט? (*). ווען מען זאָל מיר פרעגען, אויב דורך אַ פאָליטיק פון „פרי טרייד“ וואָלט זיך ביי אונז אין לאַנד קענען איינהאַלטען די שמאָהל-אינדוסטרי, וואָלט איך געענטפערט: איך ווייס ניט. עס קען זיין יא, עס קען זיין ניט. אָבער איין זאך בין איך יא זיכער, מיר וואָלטען דעמאָלט געהאַט פאר אונזער געברויך מעהר שטאָהל ווי איצט.

די אויפגאבע פון דער פאָלקס-ווירטשאַפּט איז נור צו פאַר-

(*) זעה קאפיטלען 24—23. א. ש. ז.

גרעסערן און צו פארפיעלפאכען די באקוועמליכקייטען פון לעבען. די אינדוסטרי אן און פאר זיך איז ניט דער צוועק, נאָר אַ מיטעל צו באַפרידיגען אונזערע באַדערפענישען, און אונזערע באַדערפער־נישען קענען זיין בעסער און שעהנער באַפרידיגט דורך אַ פאָליטיק פון „פרי טרייד“.

נאָך אַלע זאכען דאָרף מען ניט פאַרגעסען, אז דער פראָטעקציאָניזם בויט אויף מויערן צווישען איין פאָלק און אַ צווייטען פאָלק, צווישען איין לאַנד און אַ צווייטען לאַנד. דער פראָטעקציאָניזם פיהרט צו מחלוקות און רייבערייען, וואָס פיהרען אָפט צו שלעכטע רעזולטאטען. אַ טאָריה־מלחמה אין די פאַרלאַמענטען פיהרט צו אַ בלוטיגער מלחמה אויף די שלאַכטפּעלדער. אין די אורזאכען פון דער איצטיגער וועלט־מלחמה האָבען ניט קיין קליינע ראָליע געשפּילעט די טאָריען און די טראַקטאטען, וואָס זיינען אויף זיי געבויט. דער פראָטעקציאָניזם ענטוויקעלט שאַוויניסטישע, ענג־נאַציאָנאַליסטישע תּאות, וואָס פיהרען די מענשען צוריק צו די מיטעלאַלטער צייטען.

דער פרייער האַנדעל, פאַרקעהרט, דערנעהנטערט פאַרשידענע לענדער און פעלקער, פאַראייניגט זיי אינ'ם אַלגעמיינעם שותפות'ן קאַמף פאַר דער עקזיסטענץ, ענטוויקעלט ביי די מענשען חבּר'שע, ברידערליכע געפיהלען און וואָרצעלט אויס דעם אתה בחרתנו גייסט, וואָס האָט אָט דאָ איצט געבראַכט עטליכע און דרייסיג מיליאָנען מענשען פאַר קרבנות.

עס איז צו האָפּען, אז איצט, ווען די מענשען פון פאַרשידענע נאַציעס און לענדער פאַנגען זיך אָן אויסצוניכטערן פון דעם מאָרד־פאַטריאָטיזם, וואָס האָט פאַר'שכור'ט די מענשהייט $4\frac{1}{2}$ יאָהר נאָכאָנאַנד, ווען אויף די חורבות פון דער אַלטער וועלט, וואָס איז איינגעפאַלען, ווערט געבוירען אַ נייערע, אַ שעהנערע; ווען אַנ־שמאט דער פריהערדיגער שנאה און קנאה וועט געשאַפּען ווערען אַ „בונד פון פעלקער“, וואָס וועט אויפהאַלטען דעם שלום אויף דער וועלט, ווען די אַרבייטער פון אַלע לענדער געהמען זיך צוריק אַרום ברידערליך און פאַראייניגען זיך אינ'ם אינמערנאַציאָנאַל — אז איצט וועט די פאָליטיק אין די לענדער ניט זיין פראָטעקציאָניזם, נאָר „פרי טרייד“.

זיבען און צוואנציגסטע לעקציע

עקאנאמישע קריזיסען

קריזיסען אלס א פעריאדישע קראנקהייט; דאָס עקאנאמישע לעבען אין צייט פון א קריזיס; קריזיסען אלס נייע ערשיינונגען אין אונזער לעבען; קריזיסען אלס א רעזולטאַט פון דער קאפיטאַליסטישער ענטוויקלונג; ווי די פאַרשידענע קריזיס־פאַרשער קענען ווערען איינגעטיילט; דער עצם פון די קריזיסען און זייערע סימפטאמען; דער קריזיס אין יאָהר 1825; ווי פרידריך ענגעלס און סאָגאַן־באַראַנאָווסקי באַשרייבען דעם פאַרלויף פון א קריזיס; סימאנדא דע סימאנד'ס קריזיס־טעאָריע; די אַרבייטער, וואָס ווערען אַרויסגעוואָרפֿען דורך דער מאַשין — די ערשטע אורזאך פון א קריזיס; די נייט־אויסגעהאַלטענקייט פון אַט דער טעאָריע; די מיינונג פון די עקאנאמיסטען, וואָס זעהן די אורזאך פון א קריזיס אין דער ציר־קולאַציע; די נייט ריכטיגקייט פון אַט דער מיינונג; זי ערקלערט נייט פאַר וואָס די קריזיסען קומען פאַר פֿעריאָדיש; די עקאנאמיסטען, וועלכע זעהען די ערשטע אורזאכען פון א קריזיס נייט אין דער קאָנסומפציע, נייט אין דער צירקולאַציע, נאָר אין דער פראָדוקציע; די נייט אַרגאַניזירט־קייט פון דער פראָדוקציע — די שולד פון א קריזיס; ביישפּיעלען, וואָס באַשטעטיגען דיעזע טעאָריע; פאַר וואָס יעדע פראָספּעריטעט רופט אַרויס א קריזיס; די אונטער־קאָנסומפציע און די שטערנונגען אין דער צירקולאַציע אלס רעזולטאַטען, אָבער נייט די אורזאכען פון א קריזיס; פֿעריאָדישע און צופעליגע, אָרדענמליכע און אויסעראָרדענמליכע קריזיס־סען; דער אונטערשייד צווישען פרידריך ענגעלס און סאָגאַן־באַראַנאָו־סקי; די פאַרשידענע שטופען פון א קריזיס; די רפואה צו א קריזיס באַשטעהט אינ'ם באַזייטיגען די אורזאכען; דער איינצעליאונטערנעמענדיג מוז פאַרבייטען ווערען אויף א סאָציאַליסטישע פראָדוקציע.

מיר האָבען אויבען גערעדט פונ'ם יקות ווי פון א כראָנישער קראנקהייט, פון וועלכער מיר ליידען שוין זייט א פאַר צעהנדליג יאָהר. איצט וועלען מיר ריידען פון א פֿעריאָדישער קראַנק־הייט, וואָס באַפאַלט אונזער עקאנאמיש לעבען פון צייט צו צייט און פאַרשאַפט אונגעהויערע גרויסע צרות. מיר מיינען די עקאנאמישע קריזיסען. אין צייט פון א קריזיס שטעהען אַלע רעדער שטיל. דאָס

גאנצע עקאָנאָמישע לעבען ווערט אָפּגעשטעלט. די אַרבייטער קענען ניט געפינען קיין קונים פאַר זייער אַרבייטס־קראַפט. און אז די אַרבייטער געהען אַרום ליידן, קריגען זיי ניט קיין שכירות, האָבען זיי ניט מיט וואָס צו צאָהלען דירה־געלד, קענען זיי ניט קריגען קיין קוילען און ברויט פאַר זיך און מילך פאַר די קינדער. און אז די אַרבייטער האָבען ניט מיט וואָס צו קויפּען, קענען די קרעמערס ניט פאַרקויפּען זייערע אָנגעגרייטע סחורות, קענען זיי ניט לייווען. און זיינען, ווידער, די פריוונות שוואַך, קען מען ניט צאָהלען אין דער צייט די וועקסלען, הערט מען אויף איינע די אנדערע צו טרויען, שטעלט זיך אָפּ דער קרעדיט, פּלאַצען די באַנקען, פּאָנען זיך אָן באַנקראַטען — בקיצור, עס ווערט אַ גאנצע בהלה אין לאַנד.

דער קריזיס האַלט אָן אַ געוויסע צייט, ביז וואַנען די מהומה געהט איבער און דאָס לעבען נעמט אָן זיין נאָרמאַלען גאַנג. וואָס זיינען אזוינס די קריזיסען? ווי אזוי קומען זיי צו אונז? ווען און ווי אזוי קען מען פון זיי פטור ווערען? די קריזיסען זיינען נייע ערשיינונגען אין אונזער לעבען. זיי האָבען זיך אָנגעפאַנגען צו באַווייזען גלייך נור ווי די קאפיטאַל ליסטישע פּראָדוקציע האָט עררייכט אַ געוויסע מדרגה. די קריזיסען זיינען די באַגלייטער פונ'ם קאפיטאַליזם, זיי זיינען די שטאַם פון דער מאָדערנער אינדוסטרי.

אין אַמאָליגע צייטען, אין די צייטען פון נאַטוראַל־ווירט־שאַפט, ווען יעדער דאָרף, יעדע געמיינדע, האָט געלעבט פאַר זיך און האָט געשאַפּען אליין אלע זאַכען, וואָס איז נויטיג געווען צום לעבען, זיינען קיין קריזיסען ניט געווען און האָבען ניט געקענט זיין. נעהמען מיר אַלס ביישפּיעל דאָס פּעאָדאַלע סיסטעם, וואָס האָט געהערשט איידער די קאפיטאַליסטישע אָרדענונג איז געקומען. יעדער פּעאָדאַל, יעדער פרייז האָט געוואוסט וויפיעל מענשען ס'זיינען פאַראַן אין זיין געמיינדע און ער האָט געקענט לכתחילה אויס־רעכענען וויפיעל ברויט ער דאַרף האָבען, וויפיעל קליידער, וויפיעל פאַר שייך ער וועט געברויכען, וויפיעל הייזער פאַר דירות עס וועט נויטיג זיין און, אין הסכם מיט אָט די באַדערפּענישען, פלעגט ער אויך באַשטימען די צאָהל מענשען, וועלכע זאָלען שאַפּען דאָס ברויט; ער פלעגט באַשטימען די צאָהל שניידערס, שוסטערס, בוי־מייסטערס, שמידען א. א. וו.

די מענשען פון איין דאָרף האָבען געהאַט אַ גאַנץ קליינע שייכות מיט די מענשען פון אַנאָדער דאָרף. איין געמיינדע פלעגט נישט אַנקומען צו אַ צווייטער געמיינדע. די דערפער האָבען געלעבט גוט אָדער שלעכט, אָבער זיי זיינען געווען אין גאַנצען זעלבסט־שטענדיג, אונאָפהענגיג פון אַנדערע דערפער. האָט געטראָפּען אַמאָל אַן אומגליק אין איין דאָרף, איז ער דאָרטען געבליבען און האָט זיך נישט פאַרשפּרייט הינטער די גרענעצען פון אַט דעם דאָרף. אַלע געמיינדעס האָבען געשקלאָפּט און געאַרבייט פאַר זיך, פאַר'ן אייגענעם פּריץ — פאַר'ן אייגענעם געברויך.

אין דער איצטיגער קאפיטאַליסטישער אָרדענונג איז גאַנץ אַנדערש.

איצט שאַפט מען נישט פּראָדוקטען פאַר'ן אייגענעם געברויך, נאָר פאַר'ן מאַרק. די פּראָדוצענטען פון די זאַכען וויסען נישט ווער די קאנסומענטען וועלען זיין. אַז די שניידערס נייען קלייד־דער, וויסען זיי אַליין נישט וועמען די קליידער וועלען אַנקומען, אַז די שוסטערס נייען שיך, וויסען זיי נישט ווער די שיך וועט טראָגען. מען שאַפט נישט די פּראָדוקטען, אום זיי אַליין צו נוצען, נאָר אום צו באַקומען שכירות אָדער פּראָפיטען. די אַרבייט איז צוטיילט. יעדע גרופּע מענשען אַרבייט נור אויס איין פּראָדוקט (מעהרסטענס נור אַ טייל פון פּראָדוקט), איין סחורה. פאַר די איבעריגע פּראָדוקטען מוז מען אַנקומען צו אַנדערע. אַלע שטערט און מלאכות און פּראָפּעסיעס זיינען צווישען זיך פאַרבונדען, פאַר־קניפּט. איין שטאָרט מוז אַנקומען צו דער צווייטער שטאָרט, איין אינדוסטרי־צווייג איז פאַרפלאַכטען מיט'ן צווייטען אינדוסטרי־צווייג. דאָס גאַנצע לעבען שטעלט מיט זיך פאַר אַ גרויסען אונ־געהויערען מעכאַניזם, וואו די פאַרשידענע באַשעפטיגונגען און אינדוסטריען, די פּראָדוקציע, צירקולאַציע און דער קאנסום זיינען דאָ איינציגע רעדער, איינציגע שרויבען. טרעפט זיך אַ שטערע־ניש אין איין טייל פונ'ם מעכאַניזם, מוז זיך במילא אָפּשטעלען דער גאַנצער מעכאַניזם.

און אַ שטערעניש ערגעץ וואו מוז זיך טרעפּען, ווייל היינט טיגע סיסטעם, ווי געזאָגט, אונטערשיידעט זיך פון דעם אַמאָליגען אויך דערמיט, וואָס עס איז נישט פאַראַן אַ געוויסער אָרגאַניזאַטאָר, אַ געוויסער ווילען, וואָס זאָל קאָנטראָלירען דעם עקאָנאָמישען מע־כאַניזם. איינער ווייס נישט פון צווייטען, איינער באַמיהט זיך נישט

צוצופאסען צום צווייטען, נאָר, פאַרקעהרט, זוכט איהם אַריבערצו-
יאָגען. עס קומט פאָר אַ יאָגעניש, אַ לויפעניש, אַ כאַפּ-לאַפּ. יעדערער וויל גובר זיין דעם קאָנקורענט און ווערען דער זעלבסט-
הערשער אויפ'ן מאַרק.

דער מעכאַניזם איז גרויס און אַן אָרגאַניזאַטאָר, וואָס זאָל
אויפפאַסען, זיינע פאַרשיעדענע טיילען זאָלען געהן אין איינקלאַנג
צווישען זיך, איז ניטאָ. וואָס איז דער וואונדער, אז אין משך פון
אַ געוויסער צייט שטעלט זיך אָפּ ערגעץ וואו אַ ראָד, ווערט כליא
אַ טייל פון מעכאַניזם! און שטעלט זיך אָפּ איין ראָד, מוז שוין
כאָרקומען אַן אָפהאַלט אינ'ם גאַנג פון דער גאַנצער מאַשין, ווייל
אַלע רעדער זיינען צווישען זיך פאַרבונדען און הענגען אָפּ איינער
פונ'ם אנדערן.

היינטיגע סיסטעם איז ניט אָרגאַניזירט, עס הערשט אַן אונ-
אָרדנונג, אַן אַנאַרכיע, און קריזיסען זיינען אונפאַרמיידליך.
שטעלט אייך פאָר אַ לאָקאַמאָטיוו אָהן אַן אינזשעניער, וואָס
זאָל אויפפאַסען אויף דעם דאַמף-קעסעל, אויף דער מאַס קוילען,
וואָס מען שיט, אויף דער רעגולירונג פון דער פאַרע און אַלע אַנד-
ערע זאַכען, וואָס זיינען גויטיג פאַר זיין נאָרמאַלער באַוועגונג.
אזא לאָקאַמאָטיוו וועט די ערשטע צייט פליהען מיט אַ גוואַלדיגען
אימפעט, מיט אַן אונגעהויערער געשווינדקייט איבער די רעלסען,
אַ סך געשווינדער ווי אונטער דער השגחה פון אַן אינזשעניער,
אַבער מיט איין מאָל וועט דער לאָקאַמאָטיוו זיך פלוצלינג אָפּ-
שטעלען און וועט זיך ניט ריהרען פון אָרט. די וואַגאַנעס וועלען
אויך קריגען אַ שטאַרקען זעץ און די פאַסאַזשירען וועט אָסור זיין
מקנא צו זיין. אונזער גאַנץ עקאנאמיש לעבען לויפט ווי אַ
שיף אָהן אַ רודער, ווי אַן אייזענבאַהן-צוג אָהן אַן אינזשעניער
און דעריבער וואַרפט עס ווי אַ קרחת, פון פראָסעפריטעט צו אַר-
בייטסלאָזיגקייט, פון אַן אויפשוואונג צו אַ קריזיס.

דאָס געזאָגטע ערקלערט אין אַלגעמיין, פאַר וואָס קריזיסען
זיינען אונפאַרמיידליך אין אַ קאַפיטאַליסטישער, גרויס-אינדוסט-
ריעלער אָרדענונג. פאַר אונז איז דאָס אָבער וועניג. מיר ווילען
וויסען גענוי, ווי אזוי אַ קריזיס פאַנגט זיך אָן, וועלכע זיינען די
ערשטע אורזאַכען פון דער פאַטאַלאָגישער ערשיינונג, וועלכע זיינען
זיינע סימפטאָמען, ווי פאַרלויפט ער זיך און צי איז איבערהויפט
פאַראַן אַ רפואה קעגען איהם?

מיר ווייסען, אז די פאלקס-ווירטשאפט באשטעהט פון דריי גליעדער, פון דער פראדוקציע, צירקולאציע און קאנסומפציע. לויט דיזער צוגליעדערונג קען מען אויך איינטיילען די פארשידענע טע-אָרעטיקער, וועלכע האָבען זיך באשעפטיגט מיט דעם קריזיס-פראָבלעם. אייניגע עקאנאמיסטען זעהן די ערשטע אורזאכען פון קריזיס אין דער קאנסומפציע, מאַנכע אין דער צירקולאציע און אנדערע אין דער פראדוקציע.

איידער מיר געהן איבער צו באטראכטען אָט די פארשידענע מיינונגען, מוזען מיר קודם כל זיך קלאַר מאַכען די סמנים, די סימפּטאָמען פון די קריזיסען. מיר מוזען באשטימען דעם עצם פון דער ערשיינונג.

„א ווירטשאפטליכער קריזיס — זאגט דער דייטשער עקאנאָ-מיסט קאָנראַד — איז אַ פאראיבערגעהענדר אָלגעמיינער פּעריאָ-דישער שטילשטאַנד אין פאלקס-ווירטשאפטליכען לעבען, וואָס טרעט אויף אַלס אַ ריקשלאַג, אַ רעאקציע קעגען אַ לעבעדיגער און פראָפּיט-ברענגענדער טעטיגקייט.“

אז דיזע באשטימונג איז ריכטיג, קענען מיר זעהן פון דער באשרייבונג, וואָס דער באַוואוסטער רוסישער קריזיס-פאָרשער טוגאַן-באַראַנאָווסקי גיט פון דעם באקאנטען קריזיס אין 1825 אין ענגלאַנד (*). מיר שטעלען זיך אָפּ אויף דעם דאָזיגען קריזיס, ווייל אין איהם געפינען מיר אַלע באַראַקטעריסטישע סמנים, וועלכע באַ-גלייטען די שפּעטערדיגע קריזיסען.

אָנפאַנג פון די צוואנציגער יאָהרען פון פאָריגען יאָהרהונדערט, ווען ענגלאַנד איז נאָך גיט געווען געקומען צו זיך פון די מלחמות, וואָס זי האָט געהאַט געפיהרט מיט נאַפּאָלעאָן, האָט זיך מיט אַמאָל אָפּגעשטעלט דער האַנדעל. דער מאַרק אין לאַנדאָן איז געווען איבערגעפילט מיט פרייע קאָפיטאַלען. דער פראָצענט אויף הלאות איז אזוי געזונקען, אז די ענגלישע רעגירונג האָט אָנגע-פאנגען אַרויסצוגעבען אנלייהען פרעמדע מלוכות, וועלכע האָבען זיך גענויטיגט אין געלד. אָבער אין אויסלאַנד האָט דאָס פרייע געלד גיט געקענט אינגאנצען פאַרנוצט ווערען און די אונטער-

(*) זעה: טוגאַן-באַראַנאָווסקי: „פראָמישלענניע קריזיסים“; אויך זיין ווערק: „שטודיען צור טהעאָריע אונד געשיכטע דער האַנדעלס-קריזיסען אין ענגלאַנד“.

נעהמער האָבען שטארק נאָכגעפאָלגט יעדער גינסטיגער ענדערונג אויפ'ן מאַרק. אזא גינסטיגע צייט האָט ניט לאַנג געלאָזען אויף זיך וואַרטען. די ווירטשאַפטליכע טעטיגקייט פון ענגלאַנד איז מיט אַמאָל אַריבער פון דעם פאַרוועלטקטען, אַפּאַטהישען צושטאַנד אין 5 פּיבערהאַפּטיגער לעבעדיגקייט. נאָך דעם קריעג צווישען פראַנקרייך און שפּאַניען, וואָס האָט געפיהרט צו דער אונאַפּהענגיגקייט פון די זיד און צענטראַל אַמעריקאַנישע קאָלאָניעס, האָט זיך פאַר ענגלאַנד געעפּענט אַ נייער גרויסער מאַרק. עס האָבען זיך געדינדעט אַקציען־געזעלשאַפטען מיט דעם צוועק אויסצונוצען די נאַטירליכע רייכקייטען פון די פריי־געוואָרענע קאָלאָניעס.

די יאָגעניש פון געלד־האַבער צו קויפּען אַקציעס אין די אונטערנעהמונגען, וואָס האָבען פאַרשפּראַכען גרויסע פּראָפּיטען, איז געווען אזוי שטאַרק, אז די פרייזען פון די אַקציעס פון די אַקאָרשט געגרינדעטע געזעלשאַפטען זיינען געשטיגען גוואַלדיג הויך. דער גייסט פון ספּעקולאַציע האָט באַהערשט אַלע קלאַסען פון דער געזעלשאַפט. אַלע וועלכע האָבען נור געהאַט אַ פונט האָבען ספּעקולירט. אַקציעס וואָס פלעגען פריהער קאָסטען 10 פונט שטערלינג זיינען פאַרקויפט געוואָרען פאַר 155—158 פונט. דער פרייז פון זיי איז פאַרגרעסערט געוואָרען אויף פופּצען מאל אזוי פיעל. די פרייזען פון די סחורות זיינען ניט אזוי שטאַרק געשטיגען, אָבער דאָך האָבען זיי זיך אַ סך געהעכערט. דער פרייז פון בוימ־וואָל, אַ שטייגער, האָט זיך אויפגעהויבען אויף 23% (אין יאָהר 1825). דער רעזולטאַט פון אזא אויפֿלעבונג, פון אזא פּראָספּעריטעט איז געווען, וואָס ענגלאַנד'ס עקספּאָרט נאָך צענטראַל און זיד אַמעריקע איז געשטיגען פון 1,509 טויזענד פונט שטערלינג אין יאָהר 1824, אויף 3,596 טויזענד פונט אין יאָהר 1825.

ענגלאַנד האָט אָבער אַרויסגעפיהרט אַ סך סחורות נור אין די נייע אַמעריקאַנישע שטאַטען; אין אַלגעמיין האָט זיך פאַרגרעסערט דער אימפּאָרט קיין ענגלאַנד אין 1825. אז דער אימפּאָרט איז געווען גרויס, גרעסער ווי דער עקספּאָרט, איז דער האַנדעלס־באַלאַנס געווען ניט קיין גינסטיגער. ענגלאַנד האָט געמוזט שיקען קיין אויסלאַנד גאָלד, כדי צו דעקען דעם דיפערענץ, מיט וויפיעל דער אימפּאָרט איז געווען גרעסער פאַר'ן עקספּאָרט. אין די ענגלישע באַנקען איז געוואָרען צוליעב דעם אַ דרוק אין גאָלד און זיי האָבען ניט געקענט זיין פינקטליך אין די צאָהלונגען. אַ חוץ

דעם זיינען געפאלען די פרייזען אויף סחורות (ביי וועניג גאלד, ווערט געלד טייערער, פרייזען אויף סחורות מוזען ארונטער). די אונטערנעהמונגען, אין וועלכע מען האט אריינגעשטאפט אזוי פיעל געלד און פון וועלכע מען האט געווארט ריעיזיגע פראפיטען, זיינען צוליעב דעם פאלען פון פרייזען און צוליעב דעם, וואס דער קרעדיט איז געווארען שוואך — אט די פיעל פארשפראכענע אונטערנעהר-מונגען האבען אנגעפאנגען צו געהן צו גרונד. דאס ארעמער ווערען פון אקציאנערען און ספעקולאנטען און די באנקראטען פון די גע-זעלשאפטען האבען געפיהרט דערצו, אז א סך באנקען אין לאנדאן און אויף דער פראווינץ האבען אנגעפאנגען צו קראכען. דער גאנצער מעכאניזם פון געלד און סחורה-צירקולאציע איז בליא גע-ווארען. די באנקראטירטע קאמפאניעס און געזעלשאפטען האבען אפגעגעבען זייער האב און נוטס פאר א שפאט ביליגען פרייז און דאס האט געפיהרט דערצו, אז עס זיינען געווארען צונישט אפילו די ממשות'דיגע ווערטעהען, וואס אין זיי איז געווען. עס איז גע-ווארען א תל פון אלץ און אלעמען.

וואס זיינען דא געווען די הויפט מאמענטען פונ'ם קריזיס? די הויפט מאמענטען זיינען דא געווען: פראספעריטעט (דורך דער ערעפענונג פון נייע מערק), ספעקולאציעס, ארויסגע-רופען דורך די פיעל-פארשפערעכענדע אונטערנעהמונגען; א דוחק אין גאלד דורך דעם שלעכטען האנדעלס-באלאנס; אן אפגעשוואכטער קרעדיט; א פאלען אין פרייזען; דאס קראכען פון באנקען און דאס באנקראטירען פון געזעלשאפטען.

אט ווי עס ווערען געשילדערט פון פירדריך ענגעלס די סימפ-טאמען פון שוין אן אנגעפאנגענעם קריזיס: „דער פארקעהר שטעלט זיך אפ, די מערק זיינען איבערגעפילט, די פראדוקטען ליגען אין מאסען און קענען ניט אפגעזעצט ווערען, מזומנים הערען זיך אויף צו ווייזען, דער קרעדיט פארשווינדעט, די פאבריקען שטעהן שטיל, די ארבייטערנע מאסען האבען ניט אויף חיונה... א באנקראט נאך א באנקראט, אן אויספארקויף נאך אן אויספארקויף. א רעכטע צייט דויערט דער שטילשטאנד. פראדוקציאנס-קרעפטען און פרא-דוקטען ווערען מאסענהאפט חרוב און צושטערט, ביז די צונויפגע-זאמעלטע מאסען סחורות ווערען ענדליך דורך דעם ביליגען פרייז וועניגער און די פראדוקציע און דער האנדעל פאנגען ווידער אן צו ווערען ריהרעוודיג. זייער גאנץ ווערט וואס ווייטער אלץ שנעלער.

אין ניכען ווערט דער גאנצער פארוואנדעלט אין א געלאף, דער געלאף אין א געלאף, דער געלאף אין אן אונבאשרענקטער אינדוסטריעלער, קאמערציעלער, קרעדיטליכער קאפ-שווינדלערישער באוועגונג. די האלדברעכענדע שפרונגען פיהרען סוף כל סוף צוריק אין גראבען פון קראך"...

מיר קענען דאָ גלייך באַמערקען, אז עס איז פאַראַן אַ געוויסער אונטערשייד צווישען ענגעלס און סטאַנאַ-באַראַנאָווסקי. לויט סטאַנאַ-באַראַנאָווסקי ווערט פריהער א דוחק אין געלד, שפעטער ווערט אונטערגעגראָבען דער קרעדיט און דערנאָך א זול אויף פראָדוקטען; לויט ענגעלס'ן ווערט פריהער א זול אויף פראָדוקטען, דערנאָך א דוחק אין געלד און שפעטער ווערט אָפּגעשוואַכט דער קרעדיט. ווי מיר וועלען שפעטער זעהן, ערקלערט זיך דאָס דער מיט, וואָס זיי געהען זיך ביידע פאַרנאָנדער איבער די ערשטע אור-זאכען פון די קריזיסען. בכלל אָבער זיינען זיי ביידע מסכים, אז בעפאָר דעם קריזיס איז פאַראַן אַ פראָספּעריטעט און נאָך דער פראָספּעריטעט קומט אַ קריזיס. זיינען די אַלגעמיינע כאַראַקטער-שטריכען אין אַלע קריזיסען מעהר אָדער וועניגער גלייך, טאָ מוזען, פאַרשטעהט זיך, אויך די אורזאכען, וואָס רופען אַרויס די קריזיסען, זיין אין אַלגעמיין די זעלבע.

וועלכע זיינען די אורזאכען פון די קריזיסען?

סימאָנדע דע סיסמאָנדי, דער באַריהמטער שווייצאַרישער עקאָ-נאָמיסט, זעהט די ערשטע אורזאך פון די קריזיסען אין דער קאָנ-סומציע, אין דעם געברויך. „די נאַציאָנאַלע קאָנסומפּציע — זאָגט סיסמאָנדי — איז ניט אנדערש, ווי די קאָנסומציע פון אַלע מענ-שען, וואָס געהערן צו דער נאַציע. דער כלל־געברויך ווערט באַ-שטימט דורך דעם געברויך פון אַלע יחידים. דער געברויך פון יעדען יחיד ווערט באַשטימט פון זיין הכנסה און דער געברויך פון גאַנצען כלל ווערט באַשטימט פון אַלעמענס הכנסות צוזאַמענגע-נומען. די יעהליכע הכנסה פון כלל געהט אַוועק פאַר די סחורות, וואָס די יעהרליכע פראָדוקציע שאַפט. די פראָדוקציע שאַפט אומ-געפעהר אַזוי פיעל סחורות, וויפיעל די גאַנצע נאַציע פאַרברויכט. טרעפט עס אָבער, אז די געשאַפענע פראָדוקטען פון יאָהר ווערען ניט אויסגעקויפט דורך דער יעהרליכער הכנסה, טאָ בלייבט איבער אַ טייל פון די פראָדוקטען. די פראָדוצענטען וועלען ניט אַרויס-קריגען דאָס געלד, וואָס זיי האָבען אַריינגעלייגט אין די סחורות,

און וועלען ניט זיין אימשטאנד אָנצוגעהן ווייטער מיט זייער אַר-
בייט. די גאַנצע פּראָדוקציע וועט ווערען פאַרצולייזט און אויפ-
געהאַלטען.

„די שטענדיגע קאָנקורענץ — זאָגט סיסמאָנדי ווייטער —
וואָס קומט פאַר, צווינגט די פּראָדוצענטען איינצופיהרען אַלץ נייע
מאַשינעס אַנשטאט האַנד-אַרבייט. די מאַשינעס טרייבען אַרויס
יעדען יאָהר טויזענדער אַרבייטער, וועלכע פאַרלירען זייער הכנסה.
עס ווערט אַ רעזערוואַרמע פון אַרבייטסלאָזע. די רעזערוואַר-
מע פאַרקלענערט ניט נור די צאָהל באַשעפטיגטע אַרבייטער, נאָר
דריקט אַרונטער די שכירות פון יענע אַרבייטער, וועלכע האָבען
זייערע פלעצער. אויך די הכנסה פון קליינע סוחרים און פון אַני-
דערע מיטעלקלאַס-לייט ווערט פאַרקלענערט דורך דער קאָנקורענץ
פון די גרויסע קאָפיטאַליסטען. עס ווערט אויף דעם אופן שטאַרק
פאַרקלענערט די הכנסה פון די אַרבייטער און די „קליינע לייט“,
וואָס בילדען די מאַיאָריטעט פון געזעלשאַפט. עס איז אמת, אַז
די הכנסה פון די גרויסע אינדוסטריעלער שטייגט, אָבער זי שטייגט
ניט אויף אַזוי פיעל, אויף וויפיעל די הכנסה פון די נידעריגערע
קלאַסען ווערט קלענער.“

סיסמאָנדי דערקלערט, ווי מיר זעהן, די אורזאך פון די קריז-
זיסען אין דער אונטערקאָנסומפציע. די פּראָדוקציע גרייט אָן
סחורות אין הסכם מיט דער קוויטראַפּט פון דער גאַנצער. די קוויט-
קראַפּט ווערט באַשטימט פון דער גאַנצער הכנסה (די הכנסה
פון אַרבייטער און פון קליינע קרעמער, א. א. וו.). צוליב דער
קאָנקורענץ ווערען איינגעפיהרט מאַשינען. די מאַשינען טרייבען
אַרויס די אַרבייטער. דער גרויס-קאָפיטאַל צושטערט די עקזיס-
טענצען פונ'ם מיטעלקלאַס. די הכנסה פון כלל ווערט אויף דעם
אופן קלענער. עס ווערט קלענער די קוויט-קראַפּט. עס ווערט קלע-
נער די נאָכפראַגע. מאַסען סחורות, וואָס זיינען אָנגעגרייט גע-
וואָרען פאַר די אַרבייטער און קליינע קרעמער, בלייבען ניט פאַר-
קויפט און עס קומט אַ קריזיס.

אזא דערקלערונג האַלט ניט אויס די קריטיק. ערשטענס, אויב
מיר זאָלען אָננעהמען, אַז די קריזיסען קומען דערפון, וואָס די
מאַשינעס טרייבען אַרויס די אַרבייטער, טאָ דאַרף דאָך די צייט
קורץ פאַר'ן קריזיס זיך אויסצייכענען מיט נייע טעכנישע איינ-
פיהרונגען און פאַרבעסערונגען. אין אמת'ן איז פונקט פאַר-

קעהרט — באווייזט טוגאן־בארטאנאָוסקי. דער טעכנישער פראָד
גרעס קומט פאָר נישט פאָר'ן קריזיס, נאָר אין דער צייט פון
קריזיס. אויסער דעם דארף דאָך לויט סיסמאָנדי'ס ערקלערונג דער
אַרבייטס־לויז ערב אַ קריזיס פאלען. ווי מיר האָבען אָבער גע-
זעהן, איז דוקא בעפאָר אַ קריזיס אלע מאָל אַן אויפֿלעבונג, אַ
גרויסע פראָסעפּריטעט. „די קריזיסען — זאָגט מאַרקס — ווערען
יעדעס מאָל פאָרבאָרייטעט דורך אַ צייט, ווען דער אַרבייטס־לויז
בכלל שטייגט און די אַרבייטער נעהמען דוקא אַ גרעסערן טייל פון
די פראָדוקטען, וואָס ווערען געשאַפֿען פאָר'ן יעהרליכען געברויך.
לויט סיסמאָנדי'ס טעאָריע דארפען די אַרבייטער אין דער צייט
פאָר'ן קריזיס גאָר אַרומגעהן ליידיג.“ די פראָסעפּריטעט איז
דער שטורעם־פּויגעל, וואָס זאָגט אָן, אז עס קומט אַ קריזיס. און
ווי קען מען מיט אָט דער טעאָריע דערקלערען דעם פאָקט, וואָס די
קריזיסען קומען פאָר מעהר אָדער וועניגער פּעריאָדיש? נאָך יעדע
צעהן, ניין אָדער אַכט יאָהר? און בכלל האָבען מיר שוין אין
איינעם פון די פאָריגע קאָפיטלען באַוויזען, אז די פארעלענדונגס־
טעאָריע, די טעאָריע, אז די לאַגע פון די אַרבייטער ווערט אלץ
ערגער, איז אין רעלאַטיווען זין. עס ווערט ערגער אין פאָרגלייך
מיט דער לאַגע פון די קאָפיטאַליסטען, אָבער אַבסאָלוט ווערט עס
בעסער. די שכירות אַן און פאָר זיך ווערען נישט קלענער.

דער הויפט טעות — זאָגט גאנץ ריכטיג טוגאן־בארטאנאָו־
סקי — פון סיסמאָנדי און זיינע אָנהענגער באַשטעהט אין דעם,
וואָס זיי מיינען, אז די געזעלשאַפטליכע נאָכפראַגע נאָך סחורות
ווערט אַרויסגערופֿען בלויז דורך דעם געזעלשאַפטליכען קאָנסום,
און דער קאָנסום ווידער ווערט באַשטימט דורך דער געזעלשאַפט־
ליכער הכנסה. עס קומט לויט דיזער הנחה אויס, אז אויב די
מאַשין וואַרפט אַרויס די אַרבייטער, ווערט אַ טייל פון די גע-
שאַפענע פאָר'ן קאָנסום פראָדוקטען איבעריג און קאָן אויפ'ן מאַרק
ניט ווערען פאַרקויפט. דער אמת איז, אז די נאָכפראַגע נאָך
סחורות ווערט נישט באַשטימט פון דער נאַציאָנאַלער הכנסה, נאָר
אויך פון דער פראָדוקציע. עס ווערען אין היינטיגע צייטען נישט
געשאַפֿען זאָכען בלויז צום געברויך, נאָר פאָר דער פראָדוקציע גופא.
עס קומט פאָר אַ רעפראָדוקציאָנס־פראָצעס, וואו אַ טייל פון דער
געשאַפענער רייכקייט ווערט פאַרדענערט צו שאַפען נייע פראָד-
דוקציאָנס־מיטלען: מאַשינעס און אנדערע אויסבעסערונגען. עס

קען דעריבער טרעפן, אז דער ארבייטס-לוינ ווערט קלענער, און די נאכפראגע ווערט גרעסער. די ארבייטער קענען טאקי פארלירען זייערע באשעפטיגונגען דורך דער מאשין, זייער הכנסה ווערט קלענער, דערפאר אבער ווערט א נאכפראגע אויף אייזען, שטאָהל, קוילען און אנדערע זאכען, וועלכע זיינען נויטיג כדי צו שאַפן די מאשין. עס איז ניט אלע מאָל געדרונגען, אז אויב די סומע ארבייטס-לוינ, וואָס עס ווערט אויסגעצאָהלט, ווערט קלענער, מוז שוין במילא אויך ווערען קלענער די נאכפראגע אין אלגעמיין. עס קען ווערען קלענער די נאכפראגע אויף עסענווארג, אבער עס קען שטייגען די נאכפראגע אויף אנדערע סחורות.

אנדערע עקאנאמיסטען זעהען די הויפט-אורזאך פון א קרייזיס אין דער צירקולאציע און הויפטזעכליך אינ'ם קרעדיט. געלד איז דער צירקולאציע-מיטל, דער פארמיטלער פון טויש, פון קויף און פארקויף. עס איז אבער ניט פאראן אזוי פיעל בארעם געלד אין דער געזעלשאַפט, וויפיעל עס איז נויטיג פאר אלע מסחרים וואָס מען מאכט. די מסחרים ווערען געפיהרט אויף א סך מאָל מעהר, וויפיעל מיר פארמעגען מזומנים. עס איז א סברא, אז אויף אלע מסחרים, וואָס ווערען דורכגעפיהרט, איז פאראן ניט מעהר ווי פינף פראָצענט מזומנים, די איבעריגע 95 פראָצענט ווערען געפיהרט אויף קרעדיט. (*)

ראובן, למשל, פארקויפט שמעון'ען פאר 1000 דאָלאַר סחורה און קריגט נור דערפאר 50 דאָלאַר מזומנים. אויף די איבעריגע 950 דאָלאַר קריגט ער א וועקסעל, וואָס מוז באַצאָהלט ווערען, לאַמיר זאָגען, אין דריי חדשים ארום. דער וועקסעל בלייבט ניט ביי ראובן'ען. ער קען ניט באַווייזען צו ווארטען אזא לאַנגע צייט ביז וואָנען דער וועקסעל וועט גערעקט ווערען. ער באַצאָהלט מיט דעם וועקסעל לוי', ביי וועמען ער קויפט געוויסע סחורות. לוי ווידער גיט דעם וועקסעל אוועק יהודה'ן, מיט וועמען ער האַנדעלט אָדער ער דיסקאָנטירט איהם אין א באַנק. ער קריגט באַרעם געלד פאר'ן וועקסעל און דער באַנק נעמט דערפאר אַרונטער א געוויסען פראָצענט. דער באַנק גיט דעם וועקסעל אוועק אָדער דיסקאָנטירט איהם אין אַנאָנדער באַנק. אזוי געהט דורך דער וועקסעל, וואָס שמעון האָט געגעבען, א סך הענדל, איידער עס ווערט אויף איהם

(*) זעה ווייטער קאפיטעל: קרעדיט. א. ש. ז.

איינגעמאָהנט דאָס געלד. אויף אַ וועקסעל פון 1000 דאָלאַר קענען געמאַכט ווערען, ווי מיר זעהן, מסחרים אויף הונדערט טויזענד דאָלאַר און נאָך מעהר. אין היינטיגער צייט איז דער הויפט־האַנדעל אַ „פאַפירענער“, ער ווערט געפיהרט מיט ווערט־האַלדזע פאַפירען, מיט וועקסלען, וואָס האָבען אַן און פאַר זיך קיין ווערט נישט, אין זיינען בלוז קרעדיט־צייכענס, באַוויזען, אַז מען באַדאַרף אין אַ געוויסען טערמין באַצאָהלען דעם אָדער יענעם. נו, שטעלט זיך פאַר, אַז אַ באַנק אָדער אַנאַנדער פירמע קען נישט האַלטען איהרע פאַרשפּרעכונגען. זי צאָהלט נישט אין דער צייט. עס וועלען דע־מאָלט דערפון ליידען אלע די, דורך וועמענס הענד די וועקסלען זיינען דורכגעגאַנגען. עס קומט דעריבער אויס, אַז ווען איין באַנק אָדער פירמע באַנקראַטירט, שלעפט ער מיט אַנדערע באַנקען, אַז דערע פירמען, עס ווערט אַ מהומה, אַ פחד, מען הערט אויף צו טרויען, צו געבען אויף קרעדיט, און אַז דער קרעדיט ווערט אָפּגע־שטעלט מוזען זיך אָפּשטעלען די מסחרים, עס ווערט אַ קריזיס.

די מיינונג אַז קריזיסען קומען פון דעם קרעדיט, איז פאַר־שפּרייט צווישען די אַמעריקאַנישע עקאָנאָמיסטען. מיר קענען אָבער דערמיט נישט מסכים זיין. ערשטענס, דערקלעהרט זי אויך נישט, פאַר וואָס די קריזיסען חזר'ן זיך איבער נאָך אַ געוויסען פּעריאָד צייט. און צווייטענס, האָבען מיר געזעהן, ווען מיר האָבען באַשריבען די סימפּטאָמען פון אַ קריזיס, אַז דער קרעדיט ווערט אונטערגראָבען שוין נאָכדעם, ווי דער קריזיס האָט אויסגעבראַכען, דער אונטערגעגראָבענער קרעדיט פאַרשטאַרקט דעם קריזיס, מאַכט איהם נאָך מעהר פיהלען, קאָמפּליצירט איהם, אָבער ער איז נישט די ערשטע אורזאַך. דער אונטערגעגראָבענער קרעדיט איז שוין אַ רעזולטאַט פון אַנדערע אורזאַכען, איז אַ פּועל־יוצא, אָבער נישט אַ סיבה.

פיעל ריכטיגער איז די מיינונג פון יענע עקאָנאָמיסטען, וועלכע זעהן די ערשטע אורזאַך פון אַ קריזיס אין דעם, וואָס די פּראָ־דוקציע איז נישט אָרגאַניזירט, וואָס עס איז נישט פאַראַן אַ ווילען, וואָס זאָל אויפּפאַסען די פאַרשידענע פּראָדוקציע־אָנס־צוויי־גען זאָלען זיין אין הסכם איינע מיט די אַנדערע. אויב די פּראָ־דוקציע וואָלט זיין אָרגאַניזירט לויט אַ געוויסען פּלאַן, מיט אַ סדר, אויב דער מאַרק וואָלט נישט געווען אַ בלינדע קראַפט, און מען וואָלט געהאַט אַ קלאָרען חשבון פון דער נאָכפּראָגע און די מאַכט איינ־

צוארדנען הארמאניש די פארשידענע קאפיטאלען און ארבייטער אין דער פראדוקציע, טאָ וואָלט ניט די אונטערקאנסומפציע און ניט די צירקולאציע ארויסגערופען קריזיסען. די גאנצע צרה איז, וואָס די פראדוקציע איז ניט פראָפאָרציאָנעל אָרגאניזירט, וואָס זי ליגט אין די הענד פונ'ם אינדיווידועלען איינצעל-אונטער-נעהמער, וועלכער איז דער יסוד פון דער איצטיגער ווירטשאפט. די פרייע קאפיטאלען האָבען די טבע צו שטראָמען דאָרטען, וואו עס עפענט זיך אַ גרויסע נאָכפראַגע, אַ נאָכפראַגע, וואָס איז גרעסער, ווי געוועהנליך. די פרוואַטע אונטערנעהמער קאָנקורירען צווישען זיך, ווייסען ניט איינער פון אנדערן. קוים עפענט זיך אַ געוויסער אָרט אָדער אַ געוויסער סאָרט פראָדוקציע, וואו מען קען מאַכען געלד, גיבען זיך דאָרטען אַ לאָז די קאפיטאליסטען. אזוי אָבער ווי זיי ווייסען ניט גענוי, וויפיעל קאפיטאל עס פאָדערט זיך, טאָ מוז, פארשטעהט זיך, קומען צו אַן אונאַרדנונג. אזוי ווי אַ מעגליכקייט צו נייע פראָדוקציאָנס-צווייגען איז תמיד פאראן, טאָ מוז שטענדיג זיין אַ לויפעניש, אַ יאָגעניש נאָך די גליקען, ביז וואַנען אַלץ שטעלט זיך מיט אַמאָל אָפּ. דערמיט דערקלערט זיך, וואָס מיר האָבען אָדער פראָספּעריטעט אָדער אַ קריזיס.

לאָמיר דאָס זעהן אַביסעל בולט'ער. צוליב דער מלחמה האָט זיך געעפענט אַ נייער אָרט, וואו מען האָט געקענט מאַכען געלד. עס האָבען זיך געעפענט גוט-באַצאָהלטע אַמוניציאָנס-פאַבריקען. אַלע, וועלכע האָבען נאָר געהאַט געלד, האָבען עס אַרייַנגעברעקעלט אין די פאַבריקען, געקויפט אַקציעס און אנדערע ווערט-האַפּטירען, וואָס האָבען געהאַט אַ שייכות מיט די פאַבריקען גופא, אָדער מיט די נאָהענטע אינדוסטריען, ווי אייזען, שטאַל, קופּער, א. ז. וו. עס איז געוואָרען אַ לויפעניש אויף דער בערזשע, אַן אויסכאַפּעניש אויף די אַקציעס. דאָס האָט פאַרגרעסערט די ספּעקולאַציעס. וואו נאָר עס איז געווען מעגליך, האָבען זיך צוזאַמענגעלייגט אייניגע אונטערנעמער און געעפענט אַן אַמוניציאָנס-פאַבריק, אָדער האָבען אָנגעפאַנגען צו האַנדלען מיט מעטאַלען. די פאַבריקען דארפּען האָבען אַרבייטער. איז געוואָרען אויף זיי אַ נאָכפראַגע. האָט מען געצאָהלט הויכע שכירות. אַ פאַבריק דאַרף אויך האָבען רויהע מאַטעריאַל, קוילען, האָלץ, א. ז. וו. איז געוואָרען אַן אויפּלעבונג אין אָט די אַלע צווייגען.

די קאפיטאליסטען האָבען אָפּגעגעבען זייערע פריהערדיגע גע-

שעפטען און זיינען געוואָרען פאבריקאַנטען, אָדער אַקציע־אַנערען פון די נייע אויפגעלעבטע אינדוסטריען. די אַרבייטער האָבען זיך דאָרטען באַזעצט און האָבען אויסגעמאַכט, פאַרהעלטניסמעסיג, ניט שלעכט. אַז די אַרבייטער האָבען גוט פאַרדיענט, האָבען די קרע־מער מיט עסענוואַרג, קליידער און אַנדערע גויטווענדליגע חיונה אַרטיקלען, גוט געלייזט און האָבען געזוכט צו האָבען מעהר סחורות פאַר די אַרבייטער. אַלע סחורות זיינען געוואָרען חריף. אַ סך פאַפירען אויף דער בערוזשע האָבען געשטיגען. פיעלע אינדוסט־ריעס זיינען צוליעב דעם געוואָרען אָפגעשוואַכט, ווייל אי די קאַ־פיטאַליסטען אי די אַרבייטער האָבען זיך אָפגעגעבען צו דער אַמוני־ציאָנס־אינדוסטרי.

נ, האָט זיך די מלחמה אָפגעשטעלט. האָבען זיך מיט אַמאָל אָפגעשטעלט די אַמוניציאָנס־פאַבריקען, זיינען אָפגעזאָנט געוואָרען די אַרבייטער, האָבען זיי ניט געהאַט מיט וואָס צו קויפֿען ביים קרע־מער די לעבענסמיטלען, זיינען אַלע עסענוואַרג, קליידער א. א. וו. געבליבען ניט פאַרקויפט, האָבען די קרעמער ניט געקענט נאָכקומען זייערע צאָלהונגען, האָבען זיך אָנגעפאַנגען באַנקראַטען, נאָך באַנקראַטען — אַ קריזיס. מיט דעם אָפשטלען פון די אַמוניציאָנס־פאַבריקען זיינען געפאַלען די אַקציעס, אַ סך, וועלכע האָבען אַרייַנגעלייגט זייערע קאַפיטאַלען אין דעם, זיינען אין גאַנצען געבראַכען געוואָרען. אַנדערע גרעסערע קאַפיטאַליסטען האָבען אָנגעוואָרען אַ סך געלד. די באַנקען גופא הערען אויף צו טרוען — עס איז אַ קריזיס.

וואָלט געווען אַן אָרגאַניזאַטאָר, וואָס וואָלט אויפגעפאַסט, אַז גלייך נור, ווי די אַמוניציאָנס־פאַבריקען פאַרמאכען זיך, זאָלען אַלע קאַפיטאַלען תיכף איבערגעהן צו אַנדערע אונטערנעהמונגען, וואו עס זאָלען אויסגעאַרבייט ווערען זאכען פאַר אַ פרידענס־צייט, וואָלט די מהומה ניט זיין אזוי גרויס. דער אָרגאַניזאַטאָר פעהלט אָבער און אַלצדינג ווערט געטון בלינדערהייט, טאָ איז זעלבסט־פאַרשטענדליך, אַז ס'מוז קומען אַ צומיריסלונג אינ'ם עקאנאָמי־שען לעבען.

די פראָספעריטעט איז געקומען, ווייל די קאַפיטאַלען האָבען אָנגעפאַנגען צו פליסען אין דער נייער אינדוסטרי — אין דער אַמוניציאָנס־אינדוסטרי. דער קריזיס האָט געמוזט קומען גלייך נור, ווי די אַמוניציאָנס־אינדוסטרי האָט זיך אָפגעשטעלט.

מיר האָבען גענומען אַ ביישפּיעל גראָד פון דער אַמוניציאָנס-אינדוסטרי, ווייל מיר האָבען זי איצט פאַר אונזערע אויגען. זי איז אָבער נאָך נישט אין גאַנצען כאַראַקטעריסטיש צו אילוסטרירען די קריזיסען. די אַלע, וועלכע זיינען געווען פאַראינטערעסירט אין דער פראָדוקציע פון וואַפּען, האָבען לכול הפּחות געוואוסט, אז מיט דעם סוף פון דער מלחמה מוז זיך די פראָספעריטעט ענדיגען און מען איז געווען פאַרבערייט דערצו. מען האָט אַריינגעלעגט געלד מיט גרויס פאַרויכטיגקייט. אויסער דעם איז די רעגירונג פאַראינטערעסירט געווען אין די אַמוניציאָנס-פאַבריקען און האָט אין אַ געוויסען זין זיי קאָנטראָלירט. נאָך דער מלחמה פאַסט די רעגירונג אויף, דער איבערגאַנג פון קריגעריי צו פריעדענס-אינדוסטריען זאָל פאַרקומען ווי ווייט מעגליך מיט אַ געוויסער אָר-דענונג און עס פיהלט זיך נישט די שאַרפקייט פון אַ קריזיס. לאָמיר נעהמען אַנאָדער אילוסטראַציע.

אין אַ געוויסען געגענד האָט מען אָנגעפאַנגען צו בויען אַן אייזענבאַהן. די פרייע קאָפיטאַלען פאַנגען דאָרטען אָן צו שטרע-מען. אום צו בויען אַן אייזענבאַהן זיינען נויטיג רעלסען, בוי-מאַטעריאַלען, וואוינונגען און קראַמען פאַר די אַרבייטער א. א. וו. עס ווערט אַ נאָכפראַגע אויף אַט די אַלע זאַכען. עס קומט אַן אויפֿלעבונג. די אויפֿלעבונג פאַרשפרייט זיך אויף אַלץ נייע צווייגען פון דער אינדוסטרי. אום פאַרטיג צו מאַכען די רעלסען איז נויטיג שטיינקוילען, אום צו בויען לאָקאָמאָטיווען זיינען נוי-טיג ספּעציעלע מאַשינען. דער אימפעט פון ווירטשאַפּטליכען לע-בען ווערט אַלץ געשטיגען און אַלע אונטערנעהמער לעבען מיט דער האָפענונג צו מאַכען גרויסע פראָפיטען. דאָס בויען פון אייזענ-באַהן ענדיגט זיך. עס שטעלט זיך אָפּ די נאָכפראַגע אויף אַלע דערמאָנטע זאַכען. וואָלט געווען אַן אָרגאַניזאַטאָר, וואָלט ער גלייך געזעהן, אז די אַלע פראָדוקציע-צווייגען, וועלכע זיינען געווען באַשעפטיגט צו שאַפּען מאַטעריאַלען פאַר'ן אייזענבאַהן, זאָלען זיך אָפּשטעלען און די פרייגעוואָרענע קאָפיטאַלען און אַר-בייטער זאָלען איבערגעהן אויף אַנאָדער אָרט — לאָמיר זאָגען — צו שאַפּען פראָדוקטען פאַר'ן טראַנספּאָרט. אזוי אָבער ווי עס פעהלט אַן אָרגאַניזאַטאָר, טאָ פראָדוצירען די מאַשינען פאַבריקען, די קוילען-מינעס א. א. וו. נאָך אַלץ פראָדוקטען צו בויען דעם אייזענבאַהן, אָבער נישט פאַר'ן טראַנספּאָרט. די נאָכפראַגע אויף

די בוי־מאַטעריאַלען זינקט. אויפ'ן מאַרק איז פאַרען אַן איבער-שום פון סחורות, אַן איבערפּראָדוקציע — אַ קריזיס מיט אַלע זיינע באַגלייטער.

די אונטערקאָנסומפּציע, דאָס וואָס די אַרבייטער קריגען ניט קיין שכירות און קענען ניט קויפּען די לעבענסמיטל, וואָס איז פאַר זיי געוואָרען אָנגעגרייט, פאַרשטאַרקט און פאַרשאַרפט דעם קריזיס. זי איז אָבער, לויט אַט דער טעאָריע, ניט די ערשטע אורזאַך, פונקט ווי דער אונטערגעגראָבענער קרעדיט איז ניט די ערשטע אורזאַך. זי איז אַ רעזולטאַט פון דער איבערפּראָדוקציע.

די ביישפּיעלע, וואָס מיר האָבען דאָ געבראַכט, ווייזען אויך, אַז די אורזאַך פון אַ קריזיס איז ניט אַן אַלגעמיינע איבערפּראָדוקציע, נאָר אַ טייל ווייזע איבערפּראָדוקציע, אַן איבערפּראָדוקציע, נאָר אין איין אָדער אייניגע צווייגען. אַן אַלגעמיינע איבערפּראָדוקציע — מיינט טוגאַן־באַראַנאָוסקי — קען ניט אַרויסרופּען אַ קריזיס, פונקט אזוי ווי אַן איבערשום אין לעבענסמיטלען קען ניט זיין די אורזאַך פון אַ הונגער. דערמיט אונטערשיידט זיך אויך טוגאַן־באַראַנאָוסקי פון דער ענגעלס־מאַרקסיסטישער קריזיס־טעאָריע. לויט מאַרקס און ענגעלס איז אַן אַלגעמיינע איבערפּראָדוקציע די אורזאַך פון אַ קריזיס, לויט טוגאַן־באַראַנאָוסקי'ס טעאָריע איז אַ טייל ווייזע איבערפּראָדוקציע די אורזאַך פון אַ קריזיס.

מיר האָבען אויבען געצויגען די אויפמערקזאַמקייט אויף דעם אונטערשייד איבער דעם פאַרלויף פון קריזיס צווישען ענגעלס און טוגאַן־באַראַנאָוסקי. ענגעלס מיינט, אַז דער ערשטער סימן פון אַ קריזיס איז דער זול אויף סחורות. דאָס שטימט מיט זיין טעאָריע, אַז אַן אַלגעמיינע איבערפּראָדוקציע פאַראורזאַכט אַ קריזיס. אַן אַלגעמיינע איבערפּראָדוקציע מוז, פאַרשטעהט זיך, קודם כל אַרויסרופּען אַ זול אויף סחורות, און שפּעטער, אַז די סחורות ווערען ניט פאַרקויפט, ווערט אַ דוחק אין געלד. טוגאַן־באַראַנאָוסקי ווידער האַלט, אַז ניט אַן אַלגעמיינע איבערפּראָדוקציע רופּט אַרויס אַ קריזיס, נאָר אַ טייל ווייזע, און ממילא קען דער ערשטער סימן ניט זיין אַ זול אויף אַלע סחורות. טוגאַן־באַראַנאָוסקי נאָוסקי איז דעריבער קאָנסעקווענט, ווען ער זאָגט, אַז פריהער קומט פאַר אַ דוחק אין געלד צוליעב דעם, וואָס די קאַפיטאַלען זיינען איינגעשלאַנגען אין די צווייגען פון דער פּראָדוקציע, אויף יועלכע

עס איז איצט ניטאָ קיין נויטווענדיגקייט, און שפעטער ערשט ווערט אַ זול אויף אלע סחורות, ווייל אַ טיילווייזע איבערפּראָדוקציע פיהרט צו אַן אלגעמיינער איבערפּראָדוקציע.

מיר ווילען דאָ אויך באַמערקען, אז די טעאָריע, וואָס מיר האָבען דאָ ענטוויקעלט, איז נאָר בנוגע די פּעאַריאַדישע קריזיסען, די קריזיסען, וואָס קומען רעגעלמעסיג נאָך אַ באַשטימטער צייט. די אורזאכען פון אָט די פּעריאָדישע קריזיסען ליגען אין דער נאטור פון דער קאפיטאַליסטישער געזעלשאַפט און זיי קומען פאַר, ווען אפילו עס וואָלטען ניט זיין קיין אויסעראַרדענטליכע פאַסירונגען. די דאָזיגע אורזאכען ווירקען שטענדיג און במילא האָבען מיר דעם שטענדיגען איבערגאנג פון אַן אויפלעבונג צו אַ קריזיס.

אויסער די שטענדיגע, אונאויפהערליך ווירקענדע אורזאכען זיינען אָבער פאַראַן צופעליגע פאַסירונגען, וואָס רופען אַרויס אַ קריזיס. אזוינע קריזיסען וואָלטען מיר אָנרופען אויסער-אַרדענטליכע, אין געגענוואָ צו די געוועהנליכע, וואָס קענען ווערען אָנגערופען אלס אַרדענטליכע קריזיסען. אַן אוי-סעראַרדענטליכער קריזיס קען אַרויסגערופען ווערען דורך אַ שלעכטען שניט, דורך אַ מלחמה, דורך אַן עפידעמיע, דורך אַן אָפּהאַלט צו קריגען רויהע מאטעריאַלען, אזוי ווי עס איז געווען דער פאַל אין די זעכציגער יאָהרען פון פאַריגען יאָהרהונדערט אין ענגלאַנד. עס איז דעמאָלט געקומען צו אַ קריזיס אין דער טעקסטיל-אינדוסטרי, ווייל מען האָט ניט געקענט קריגען בוימוואָהל פון נאָרט-אַמעריקע. אזא קריזיס קען אַרויסגערופען ווערען ניט ווייל עס איז אַ זול אויף סחורות, נאָר פאַרקעהרט, ווייל זיי זיינען צו טייער. עס לוינט ניט צו צאָהלען צו גרויסע פרייזען פאַר רויהע מאטעריאַל און די אינדוסטרי שטעלט זיך צוליב דעם אָפּ.

אזוינע קריזיסען קענען יאָ פאַרקומען און קענען ניט פאַר-קומען. מיר ריידען אָבער פון קריזיסען, וועלכע קומען שטענדיג פאַר, אפילו ווען קיין אויסערגעוועהנליכע פאַסירונגען רופען זיי ניט אַרויס. אָט די שטענדיגע, נאטירליכע, פון צייט צו צייט זיך ווירערהאַלענדע קריזיסען זיינען אַ רעזולטאַט פון דער טייל-ווייזער איבערפּראָדוקציע.

ווען אַן עקאנאָמיסט אונטערזוכט אַ געוויסען קריזיס, דאַרף ער קודם כל (אויב ער וויל נאָר ניט מבולבל ווערען) זיך קלאַר

מאכען, צי ער האָט דאָ צו טון מיט אַן אָרדענטליכען, אַ געוועהנ־ליכען, אָדער אַן אויסעראָרדענטליכען, אויסערגעוועהנליכען קריזיס. חזר'ן מיר איבער בקיצור פאַר וואָס אַ פּעריאָדישער קריזיס קומט. אַ קריזיס איז נישט אַ רעזולטאַט פון דער אונטערקאָנסומפֿ־ציע, נישט פון אַן אָפּהאַלט אין דער צירקולאַציע, נאָר פון דעם, וואָס די נאַציאָנאַלע פּראָדוקציע ליגט אין די הענט פון אינדיווידוּאַלען וואָס זייערע צווייגען פון דער פּראָדוקציע זיינען נישט פּראָפּאָרציאָנאַל אָרגאַניזירט, מוז פון צייט צו צייט קומען אַ שטערעניש. די שטערעניש קומט אַפּריהער פון אַ טיילווייזער איבערפּראָדוקציע, אין איין צווייג פון דער פּראָדוקציע. דער שטילשטאַנד אין אַט דעם צווייג איז אימשטאַנד צו פאַרלאַנגזאַמען אָדער אין גאַנצען אָפּ־צושטעלען דעם גאַנצן פון אַנדערע אינדוסטרי־צווייגען, ווייל אַלע צווייגען פון דער פּראָדוקציע זיינען צווישען זיך פאַרפּלאַכטען און פאַרבונדען. אַ שטילשטאַנד אין עטליכע צווייגען פון דער פּראָדוקציע רופט אַרויס אַרבייטסלאָזיקייט, נידעריגערע שכירות, אַ פאַרקלענערונג פון דער קוואַנטאַט און אַן אונטערקאָנסומפּציע. אַ דאַנק דער אונטערקאָנסומפּציע שטעלען זיך אָפּ אויך יענע צווייגען, וועלכע פּראָדוצירען געברויכט־מיטלען. עס ווערט אַן איבערפּראָדוקציע אויף אַלע סחורות. דער קרעדיט ווערט אינגאַנצן צען אונטערגעגראָבען. דער קריזיס ווערט קאָמפּליצירטער, שפּרייט זיך אויס אויך אין אַלע אַנדערע לענדער און ער ווערט אַ קוואַל פון צרות.

איז די נישט־אָרגאַניזירטקייט, די אַנאַרכיע אין עקאָנאָמישען לעבען די אורזאַך פון דער קריזיס־קראַנקהייט, טאָ באַשטעהט די רפואה איהרע אינ'ם באַזייטיגען די אורזאַך, אינ'ם אָפּשאַפּען דעם איינצעל־אונטערנעמהער און איינפיהרען, אַז אַלע צווייגען פון עקאָנאָמישען לעבען זאָלען קאָנצענטרירט ווערען אין די הענט פון איין אויטאָריטעט, אין די הענט פון שטאַט. דאָס מיינט סאָציאַליזם.

אכט און צוואנציגסטע לעסציע

זילבער-און גאלד-געלד

אייגענשאפטען פון געלד; די נויטווענדיגקייט פון געלד בכלל; פון א מיטעל איז געלד געוואָרען אַ ציעל; די עקאנאמישע באַדייטונג פון געלד; געלד אַלס מיטעל אַנצוזאַמלען קאַפיטאַלען; געלד אַלס אַ געזעצליכער צאָהלונגס-מיטעל; פאַפּיר קען נישט דיענען אַלס געלד; דער מענטש פון ראַבערט אָוען; פאַפּיר-געלד איז נישט מעהר ווי אַ קוויטונג, אויף וואָס מע קען קריגען מעטאַל-געלד; דער קורס פון געלד; אורזאַכען פון אַ קלענערן און גרעסערן קורס; די בהלה אויף דער בערוזשע און דאָס פאַלען פון אויסלענדישע געלד; דאָס רעכט צו שטעלען שטענען; דער גלויבליכער ווערט פון די גאָלד-שטענען מיט דער געוויכט גאָלד אין זיי; מאָנאַט מעטאַליזם און בימעטאַליזם; גאָלד און זילבער וואַלוטאַ; קלויין-געלד און קוראַנט-געלד; דאָס שטרעבען צו אַ גאָלד-וואַלוטאַ; גאָלד — דער בעסטער מעטאַל אויסצודריקען אין זיך אַנדערע ווערטען; דער ביטער-מאַליזם ווערט פאַרביטען אויפ'ן מאָנאַט-מעטאַליזם; די אורזאַכען דערפון; די באַשענדיגקייט פונ'ם גאָלד-ווערט און דאָס וואַקלען פון זילבער-ווערט; די אינטערעסען, וואָס ליגען הינטער'ן בימעטאַליזם; דער ווערט פון זילבער בנוגע גאָלד אין אַ רויהע פון יאָהרען; זילבער-באַראַנען, גרויסע אַגראַריער און טעקסטיל אינדוסטריעלער אַלס פאַרמיי-דיגער פונ'ם בימעטאַליזם; דער בלאנד-בילל און שערמאן-בילל; דער שאַדען, וואָס דאָס לאַנד האָט דערפון געהאַט; טהאַטאַס גרעשאמ'ס געזעץ; די אינטערעסען פון אַרבייטער פאַדערן אַ גאָלד-וואַלוטאַ; דער סך-הכל פון מעטאַלענע געלד אין דער געזעלשאַפט.

אין צעהנטען קאפיטעל האָבען מיר גערעדט איבער דעם עצם פון געלד און זיין היסטאָרישער ענטוויקלונג. מיר זיינען געקומען צו דער איבערצייגונג, אַז געלד האָט אין זיך אייניגע אייגענשאַפֿטען. עס איז

(1) אַ פאַרמיטלער ביים האַנדעל. (2) אַ סחורה, אין וועלכער אַלע פּראָדוקטען דריקען אויס זייערע ווערטען און (3) אַ באַ-שטעטיגטע מאָס, מיט וועלכער מען קען אויסמעסטען דעם ווערט פון אַנדערע פּראָדוקטען. פון דעם אַנאַליז, וואָס מיר האָבען דאָר-טען געמאַכט, האָבען מיר אויך געזעהן, אַז געלד איז אַ סחורה ווי

אלע אנדערע סחורות, נאך א מעהר גאנגבארע סחורה. אזוי ווי יעדע סחורה, מוז אויך געלד זיין א רעזולטאט פון מענשליכער ארבייט און מוז צופריעדען שטעלען א געוויסע באדערפעניש. א זאך, וואס באזיצט ניט אָט די צוויי אייגענשאפטען, קען ניט דיענען אלס געלד.

איצט, אז מיר זיינען שוין מעהר באהאווענט מיט דעם ענין פון האנדעל, קענען מיר נאך מעהר באגרייפן די וויכטיגקייט פון געלד. אויב אין א נאטוראלי-וירטשאפט איז געלד געווען א גרוי-סע באקוועמליכקייט, איז עס אין א טויש-וירטשאפט א נויטווענד-דיגקייט. אָהן געלד וואָלט אונזער גאנצע האנדעלס-מאשין אפילו איין טאָג ניט קענען זיך באוועגען. געלד פאר'ן האנדעל איז אזוי ווי שמיר פאר רעדער — האָט גאנץ ריכטיג באמערקט א פראנצויז-זישער עקאנאָמיסט. אין א צייט פון האנדעל, פון קויפן און פארקויפן, ווי מיר לעבען איצט, איז די נויטווענד-דיגקייט פון געלד אזוי גרויס, אז עס איז געוואָרען דער מיטעלפונקט, דער צענטער פון עקאנאָמישען לעבען. ווי זאָגט א איריש לעצניט ווערטעל: אויף דריי זאכען שטעהט די וועלט, אויף געלד און אויף געלד און אויף געלד. מיט געלד קען מען אלעס קויפן און געלד איז דעריבער געוואָרען דער הויפט-צוועק אין אונזער קאפיטאליסטיש וועלטעל. געלד איז געוואָרען דער עגל הזהב, א געץ, צו וועלכען מען בוקט זיך. פון א פארמיטלער צום טויש איז איצט געלד געוואָרען א ציעל פאר זיך אליין. עס איז באשאפן געוואָרען א גאנצע וויסענ-שאפט און א גאנצע פילאָזאָפיע פון געלד.

מיר וועלען זיך דאָ, געוועהנליך, ניט אריינלאָזען אין חקירות איבער די סאָציאלאָגישע און פילאָזאָפישע אָפהאנדלונגען וועגען געלד. אונזער אויפגאבע מוז זיך באשרענקען מיט דער עקאנאָ-מישער באדייטונג פון געלד, מיט זיין ראָליע אין עקאנאָמישען לעבען.

און די עקאנאָמישע באדייטונג פון געלד איז נואַלדיג גרויס. א חוץ די אויבער-אויסגערעכענטע מעלות, איז דורך געלד דער האנדעל גופא געוואָרען מעהר ענטוויקעלט און אויסגעברייט. אָהן געלד וואָלטען געווען אונמעגליך די גרויסע פארבינדונגען, וואָס דער האנדעל האָט באשאפן צווישען פארשידענע לענדער און פעלקער.

נור דורך געלד איז געוואָרען מעגליך אויסצוארבייטען סחורות

ניט דירעקט פאר דעם, וואָס באַנוצט זיי, נאָר פאר'ן מאַרק. נור דורך געלד איז געוואָרען מעגליך, אז דער פראָדוצענט זאָל ניט דארפֿען נעהמען די אַרטיקלען, וואָס ס'זיינען איהם ניט גויטיג צום געברויך. געלד מאַכט מעגליך, אז דער פראָדוצענט מיט'ן קאָנזומענט זאָלען זיך אפילו ניט קענען, זאָלען זיין ווייט איינער פונ'ם אנדערען. אָהן געלד וואָלט יעדער פראָדוצענט געמוזט דירעקט זיך טרעפֿען מיט'ן קאָנסומענט און מען קען זיך פאַרשטעלען, אז אונטער אזוינע באַדינגונגען וואָלט דער מאָדערנער האַנדעל פאַקטיש געווען אַן אונמעגליכקייט. אז עס איז פאַראַן געלד, קענען זיך די פראָדוצענטען שאַפֿען און שאַפֿען סחורות, אפילו ווען זיי האָבען ניט פאַר זיך די יעניגע, וועלכע דארפֿען זיי האָבען, און פון דער צווייטער זייט קענען די קאָנסומענטען זיך אַפּפּאָגען פון סחורות, וועלכע זיי געפֿעלט ניט און וואַרטען אויף אנדערע, וואָס דער מאַרק וועט זיי ברענגען. ביי דעם סיסטעם פון געלד קענען די פראָדוצענטען שאַפֿען אַזעלכע סחורות, אויף וועלכע עס איז איצט, ביים פראָדור צירען, קיין פאַרלאַנג ניט פאַראַן. יא, מען קען שאַפֿען אַרטיקלען, וועלכע וועלען ערשט גויטיג זיין אין אַ פאַר יאָהר שפּעטער. אָהן געלד וואָלט דאָס געווען אונמעגליך. קיינער וואָלט ניט געקראָגען קיין לעבענסמיטעל פאַר אזוינע זאַכען, אין וועלכע מען גויטיגט זיך איצט ניט. דאָס וואָלט געפיהרט דערצו, אז קיינער וואָלט זיך ניט אַפּגעגעבען צו אזוינע סאַרטען אַרבייט. מיט דער הילף פון געלד איז דאָס געוואָרען מעגליך. מען שאַפט אַרטיקלען און מען בייט זיי אויס אויף געלד. דער פראָדוצענט קען שוין אויף דעם אופן קריגען די לעבענסמיטעל פאַר זיין אַרבייט אפילו ווען קיינער געברויכט נאָך ניט די אַרטיקלען, וואָס ער האָט געשאַפֿען. דורך געלד קען אי דער פראָדוצענט אי דער קאָנסומענט אויסוואַרטען בעסערע באַדינגונגען פאַר די געקויפטע און פאַרקויפטע סחורות.

דורך געלד איז געוואָרען מעגליך אַנצוזאַמלען גרויסע קאַפּיטאַלען. סחורות קענען זיך לאַנג ניט האַלטען. אנדערע ווערען גלייך בליא, אנדערע קענען זיך האַלטען אייניגע יאָהר, אייניגע צעהנדליג יאָהר, אָבער עס איז פאַראַן אַ צייט, אַ גרענעץ פאַר זיי. געלד קען זיך האַלטען מי יודע ווי לאַנג און דאָס פיהרט דערצו, אז די רייכקייט זאָל זיך קענען אַנקלייבען אָהן אַ שיעור און אָהן אַן ערך. מען אַרבייט אויס פראָדוקטען און דאָס, וואָס עס איז ניט גויטיג פאַר זיך, בייט מען אויס אויף געלד.

די מעגליכקייט אָנצוקלייבען געלד האָט, אמת, אַ סך ניט שעהנע זייטען. זי ענטוויקעלט ביי פיעלע דעם חשק צו אַרבייטען און צו שאַפֿען מיט דעם איינציגען צוועק צו האָבען געלד. עס פאַרלירט זיך פון די אויגען דער אמת'ער ציעל פון אַרבייטען און שאַפֿען — צו באַפֿריעדיגען מענשליכע באַדערפענישען. מען שאַפט בלויז פאַר געלד. אויך קאַרגקייט איז איינע פון די ניט סימפּאַטישע שטריכען, וואָס דאָס געלד-סיסטעם האָט אַרויסגעבראַכט. אָבער, ווי געוואָנט, האָבען מיר בלויז צו טון מיט דעם עקאָנאָמישען כאַראַקטער פון געלד און פאַר עקאָנאָמישע צוועקען האָט געלד אַ גוואַלדיג גרויסע באַדייטונג.

מיר ווילען נאָך צולייגען, אז די פונקציע פון געלד באַשטעהט אויך אין דעם, וואָס עס דיענט אַלס אַ געזעצליכער צאָהלונגס-מיטעל. ווען איינער פאַרקויפט אַ צווייטען סחורות און דער קויפֿער מאַכט אָפּ אויסצוצאָהלען אין געוויסע טערמינען, מוז דער פאַרקויפֿער ביים ענד פון די טערמינען נעהמען אַלס צאָהלונגס-מיטעל די זאָרטען געלד, וואָס ס'זיינען אנערקענט אין דעם לאַנד.

צו די דריי אויסגערעכענטע אייגענשאַפטען פון געלד קענען מיר, ווי מען זעהט, נאָך צוגעבען: (4) געלד דיענט אַלס אַ מיטעל אָנצוקלויבען רייכקייט און (5) געלד דיענט אַלס אַ געזעצליכער צאָהלונגס-מיטעל.

אויב געלד וואָלט נור געווען אַ געזעצליכער צאָהלונגס-מיטעל, וואָלט יעדע זאך געקענט דיענען פאַר געלד. קוים ווערט אין אַ געוויסען שטאַט באַשטימט, אז דאָס און דאָס זאָל זיין געלד, קען זיך קיין פאַרקויפֿער דערפון ניט אָפּוואַגען. דער שטאַט קען באַ-שטימען, אז שטיקלעך פאַפּיר זאָלען דיענען פאַר געלד. דער באַ-וואוסטער אַוטאָפּיסט-סאָציאַליסט ראָבערט אָוען האָט טאַקע אַמאָל אויסגעאַרבייט אַ פּלאַן, אז עס זאָל ניט זיין קיין גאלד און זילבער-געלד, עס זאָל נור זיין פאַפּירלעך, אַרויסגעגעבען פון דער רעגירונג, אויף וועלכע עס זאָל זיין באַצייכענט דער ווערט פון יעדער סחורה, וואָס דער פּראָדוצענט ברענגט אַריין אין דעם שטאַט, די מענשען זאָלען זיך דערמיט באַנוצען. ער האָט דאָס פאַקטיש פאַרווירקליכט אין זיין „אַרבייטער בערושע“ (*). זיין פּלאַן האָט

(*) זעה מיין ווערק: „פּאָליטישע עקאָנאָמיע, איחר ענטשטעהונג און געשיכטע“, זייטען 192—189. א. ש. ז.

אבער קיין ערפאלג ניט געהאט. און ער האט קיין ערפאלג ניט געקענט האבען. א חוץ אנדערע פעהלערן, וואס ראבערט אָוען האט געמאכט, האט ער אויך געהאט א טעות אין דער אויפפאסונג וועגען געלט. ראבערט אָוען האט געמיינט, אז אלס געלט קען דיענען יעדע זאך, אויף וואס די רעגירונג ניט איהר הסכמה. מיר האבען שוין דא אבער געזעהן, אז ניט יעדע זאך קען דיענען אלס געלט. אום א זאך זאל דיענען פאר געלט, מוז זי אליין האבען א ווערט, זי מוז אליין זיין א פראדוקט פון מענשליכער ארבייט און מוז באפריידיגען א געוויסע מענשליכע באדערפעניש. געדענהליך מוז זי נאך א חוץ דעם האבען די הסכמה פון דער רעגירונג צו דיענען אלס געלט. אבער די רעגירונגס הסכמה קען נור האבען א באדייטונג דעמאלט, ווען די זאך האט א ווערט און און פאר זיך. ווען מיר זאגען, א שטייגער, הונדערט דאלאר געלט, הייסט עס, אז די הונדערט דאלאר האט אין זיך דעם ווערט פון הונדערט דאלאר. די רעגירונג קען ניט נעמען א שטיקעל פאר פיר, וואס האט אין זיך גאר קיין ווערט ניט אדער א ווערט פון א פרוטה און ארויסגעבען א געזעץ, אז אט דאס שטיקעל פאר, וואס טראגט איהר חתימה, זאל דיענען אלס הונדערט דאלאר. נור א זאך, וואס האט אליין א מאס, קען אויסדריקען די מאס פון אנדערע זאכען; נור א זאך, וואס האט אליין א געוויכט, קען באשטימען די וואג פון אנדערע זאכען, און נור א זאך, וואס האט אליין א ווערט, קען אין זיך אויסדריקען אנדערע ווערטען.

נו, און אסיגנאציעס, פאפירגעלט? און אנדערע געלד-צייכענס, וואס פארשידענע באנקען גיבען ארויס, וועלכע האבען ניט אין זיך קיין אינטערליכע ווערט? — וועט איהר פרעגען.

איז טאקע דער תירוץ, אז די אסיגנאציעס זיינען ניט אנדערש, ווי במקום געלט, א מין קוויטונגען,* וואס די רעגירונג אדער פרי-וואט-באנקען גיבען ארויס אנשטאט אמת'ע געלט. נור יענע אסיגנאציעס האבען א ווערט, ווען מען קען פאר זיי יעדע צייט איינמאנען אט די זאכען, וואס דיענען אין שטאט אלס די געלד-סחורה. אויב אין לאנד איז דאס אָנגענומענע געלט — זילבער, מוז די רעגירונג צו יעדער צייט אויסצאהלען פאר די אסיגנאציעס מיט זילבער;

(* זעה ווייטער קאפיטעל: באנקען. א. ש. ז.)

אויב גאלד איז די אָנגענומענע געלד, מוז די רעגירונג צו יעדער צייט קענען דעקען די אַסיגנאַציעס מיט גאלד.

פאַפיר-געלד איז אַ באַנק-בילעט אויף אַמט'ע געלד, וואָס די רעגירונג גיט אָדער אַליין אַרויס, אָדער איז ערב, אַז דער באַנק-בילעט וועט ווערען איינגעצאָהלט. דאָס איז אַ מין קוויטונג אויף גאלד, וואָס ליגט אין אַ וואַרען-הויז, אונטערן קאָנטראָל פון דער רעגירונג.

דער אונטערשייד צווישען אַ געוועהנליכען באַנק-בילעט און פאַפיר-געלד באַשטעהט נור אין דעם, וואָס דער באַנק, וועלכער גיט אַרויס אַ באַנק-בילעט, מוז צו יעדער צייט אויסבייטען דעם בילעט אויף דאָס אָנגענומענע געלד אין לאַנד, און ביי פאַפיר-געלד איז דער שטאַט דאָס גיט מחויב צו טון פאַר די אייגענע בירגער. די אייגענע בירגער קענען פון שטאַט גיט פאָדערן, ער זאָל אויס-בייטען זייערע אַסיגנאַציעס אויף מעטאַל-געלד. פאַר אויסלאַנד אָבער, וואו דער אויטאָריטעט פון דער רעגירונג האָט גיט קיין באַדייטונג, מוז דער שטאַט, וואָס גיט אַרויס אַסיגנאַציעס, זיי דעקען צו יעדער צייט מיט „קלינגענדיגע מטבעות“, מיט אַמט'ע געלד.

אַז אַ לאַנד גיט אַרויס אַסיגנאַציעס מעהר וויפיעל זיי האָט, אָדער קען האָבען אַמט'ע געלד, האָבען זיי קיין שום באַדייטונג גיט. עס פאַלט דער קורס. דער קורס איז דער פרייז פון געלד אין אויסלאַנד. אויסלאַנד הערט אויף צו נעהמען די אַסיגנאַציעס און אין לאַנד גופא פאַרלירען זיי זייער באַדייטונג. דערמיט ערקלערט זיך, וואָס דער קורס פון דאָלאַר, פון פראַנק, פון רובעל, פון מאַרק און אנדערע געלד-צייכענס, איז גיט אַלע מאָל אויפ'ן זעלביגען שטאַנד. דער קורס פון די פאַפירענע געלד איז הויך אָדער נידעריג — דאָס ווענדעט זיך פון דער נאָכפראַגע אויף זיי און די נאָכפראַגע איז אָפהענגיג פון דער צאָהלונגס-קראַפט פון דעם לאַנד, אָדער פון דעם עקספּאָרט, וואו אַט דאָס פאַפירענע געלד ווערט אַרויסגעגעבען.

אויב אַ לאַנד איז אין אַ מלחמה און האָט גיט וואָס צו עסס פאַרטירען און איהרע שעפּפּערישע כחות זיינען אָפּגעשוואַכט — פאַלט דער קורס פון איהר פאַפיר-געלד, זי איז גיט אימשטאַנד צו דעקען איהרע אַסיגנאַציעס מיט סחורות בכלל, אָדער מיט דעם מעטאַל, וועמען אַט די אַסיגנאַציעס פאַרטרעטען. דאָס פאַפיר

נעלד איז דעמאלט געגליכען צו געוועהנליכע וועקסלען, וואָס אַ שלעכטע פירמע גיט אַרויס, אָדער צו קוויטונגען אויף סחורות, וועלכע זיינען ניט פאַרצן.

סוף 1919 און אָנפאַנג 1920 פלעגען אויף דער ניריאָרקער בערזשע אין וואָל סטריט פאַרקומען נואַלדיגע בהלות. אַלע אויס- לענדישע געלד-צייכענס זיינען שטאַרק געפאַלען. דער קורס פון דייטשע מאַרקען, פראַנצויזישע פראַנקען און ענגלישע פונטען איז געווען שרעקליך קליין. די פוילישע און עסטרייכישע נעלד האָט כמעט פאַרלוירען יעדען ווערט.

וואָס זיינען געווען די אורזאַכען דערפון?
פאַר דער צייט פון מלחמה האָט זיך אָפגעשטעלט די פראַ- דוקציע אין כמעט אַלע אייראָפעאישע לענדער.

די יונגע מענשען, וואָס שטעלען צו די בעסטע אַרבייטס- סטאַפּט, זיינען געווען אויף די שלאַכטפעלדער, אין די טרענטשעס און אויף די אַמוניציאָנס-פאַבריקען. זיי האָבען ניט געקענט שאַפֿען דאָס רויהע מאַטעריאַל, און דאָס ביסעל, וואָס עס איז שוין יאָ געווען, האָט ניט געקענט ווערען איבערגעאַרבייט אין מיטלען צום געברויך. די פראַנטען, בלאָקאדעס און אַלע שטרענגע מלחמה-גע- זעצען האָבען אַ חוץ דעם באַזייטיגט אין גאַנצען דעם פאַרקעהר. און דיזעלביגע סחורות, וואָס זיינען שוין מיט צרות פראָדוצירט גע- וואָרען, זיינען ניט רעגעלמעסיג פאַרטיילט געוואָרען.

אַלע אייראָפעאישע לענדער האָבען אָנגעהויבען צו אימפּאָר- טירען סחורות פון אַמעריקע. אין נאָרמאַלע צייטען, ווען דאָס עקאָנאָמישע לעבען פליסט רוהיג און מיט אַ געוויסען סדר, באַ- צאָהלט יעדעס לאַנד פאַר די אימפּאָרטירטע סחורות מיט איהרע אייגענע פראָדוצירטע אַרטיקלען, לאַנדווירטשאַפטליכע און אינ- דוסטריעלע, און מיט גאָלד. מיט אַנדערע ווערטער הייסט עס: דער אונטערשייד צווישען די אַריינגעפיהרטע און אַרויסגעפיהרטע סחורות ווערט געדעקט מיט גאָלד, אָדער מיט געלד-צייכענס, פאַר וועלכע מען קען צו יעדער צייט קריגען גאָלד.

אין די מלחמה-יאָהרען האָבען די אייראָפעאישע לענדער אָבער וועניג וואָס געהאַט אַרויסצופיהרען. פאַר אַ סך פון די נויטוועג- דיגע סחורות האָבען זיי געמוזט אָנהומען צו אַמעריקע. אַמעריקע האָט פון זיך אַרויסגעשיקט אַלערליי פראָדוקטען אין אייראָפּע, אָבער קיין אַנדערע סחורות האָט זי דערפאַר ניט געקראָגען. זי

האָט געקראָגען דערפאַר באַצאָהלט מיט אויסלענדישע געלד. אויס-
לענדישע געלד, וואָס קען נישט געדעקט ווערען מיט גאָלד, ווייל דער
זאָפּאָס גאָלד איז שוין אויסגעשעפּט, האָט אָבער אַ קליינעם ווערט
פאַר אַ סוף פון אַן אנדער לאַנד.

ענגלישע, פראַנצויזישע, דייטשע געלד האָבען דאָ ביי אונז
אין אַמעריקע, למשל, גאָר אויף אזוי פיעל אַ באַדייטונג, אויף ווי
פיעל מען קען קריגען פאַר זיי אַזעלכע זאַכען, וואָס מען קען אויך
באַנוצען דאָ גופא, אָדער סחורות, אָדער גאָלד. אזוי אָבער ווי
ביידע זאַכען זיינען וועניג געווען אין די דאָזיגע מדינות, טאָ פאַר-
לירט דאָס געלד זיין באַדייטונג.

וואָס מעהר אַמעריקע עקספּאָרטירט קיין אויסלאַנד און וואָס
וועניגער זי אימפּאָרטירט, אלץ ביליגער ווערט דאָס אויסלענדישע
געלד אינ'ם ערך מיט'ן אַמעריקאַנישען דאָלאַר. די אַמעריקאַנישע
סוחרים און פאַבריקאַנטען ווילען פאַר זייערע סחורות קריגען באַ-
צאָהלט מיט אַמעריקאַנישע געלד. אויסלאַנד מוז דעריבער זעהן
צו קויפּען אַמעריקאַנישע דאָלאַרס. עס ווערט אַ גרויסע גאָכפּראָגע
אויף זיי, און ווען די גאָכפּראָגע אויף אַ סחורה איז גרויס, טאָ מוז
דער פרייז הויך שטייגען.

פון דער אנדערער זייט איז די גאָכפּראָגע אויף אויסלענדישע
געלד געווען זעהר אַ קליינע. עס האָט נישט געקענט אויסגעביטען
ווערען אין גאָלד, ווייל אָט דער איידעלער מעטאַל איז פשוט נישט
געווען, אָדער געווען אינ'ם ערך וועניג, און אזוי ווי יעדע סחורה,
אויף וועלכער דער אָנבאָט איז גרעסער פון דער גאָכפּראָגע, האָט
עס געמוזט פאלען אין פרייז.

די גרויסע גאָכפּראָגע אויף אַמעריקאַנישע געלד, אַ דאָנק דעם
גרויסען אַמעריקאַנישען עקספּאָרט און דער גרויסער אָנגעבאָט פון
אויסלענדישע געלד, זיינען די וויכטיגע אורזאַכען פאַר דעם קליינעם
קורס אויפ'ן ענגלישען פונט שטערלינג, אויף פראַנצויזישען פראַנק
און אויפ'ן דייטשען מאַרק.

דער ענגלישער פונט שטערלינג איז נאָך קיין מאָל נישט געווען
אזוי ביליג, ווי דעמאָלט. אין געווענהליכע, גאָרמאַלע צייטען קאָסט
ער 4 דאָלאַר מיט 87 סענט. דעמאָלט איז ער געפאלען ביז דריי
דאָלאַר און 19 סענט. עס איז גאנץ באַגרייפליך דער ליזאַרס, וואָס
איז אויפגעוויכען געוואָרען אין די ענגלישע רעגירונגס-ספּעציען
איבער אָט דעם פינאַנציעלען קריזיס.

דער זינקענדיגער קורס פון די אויסלענדישע געלד האָט, פאר-
שטעהט זיך, געמוזט אַרויסרופען שטערונגען ביים קויפֿען און פאר-
קויפֿען פארשידענע ווערטאָפּאָרען.

מיר האָבען שוין אין צעהנטען קאפיטעל אָנגעוויזען, אז אַלס
געלד האָבען אין פארלויה פון דער געשיכטע געדיענט פארשידענע
זאכען: בהמות, פעלען, זאָל א. א. וו. שפעטער איז מען אַריבער
צו מעטאָלען. און אין דער לעצטער צייט דיענען אַלס געלד בלוז
די אַייזעלע מעטאָלען: זילבער און גאָלד. אַ הויז פאר קליין-
געלד. קליינע מטבעות מאכט מען פון ביליגערע מעטאָלען: קופער,
ניקעל, מעש. יעדע רעגירונג האָט אַ געוויסע סומע קליינע מטבעות
פאר די טאָגטעגליכע קליינע מסחרים. קליינע מטבעות קענען אָבער
ניט דיענען אַלס אַ צאָהלונגס-מיטעל, ווען עס האַנדעלט זיך וועגען
גרעסערע סומעס. יעדער סוחר האָט אַ רעכט זיך אָפצוואַגען פון
זיי, אויב זיי זיינען איהם ניט באַקוועם. דאָס מעטאָל, אָדער די
מעטאָלען, פון וועלכע די קליינע מטבעות ווערען געמאַכט, דיענען
ניט אַלס געלד. די רעגירונג גיט אַרויס אַ באַשטימטע סומע
קליינע מטבעות, די סומע איז צוגעפאַסט צו די באַדערפענישען פון
דער באַפֿעלקערונג.

דער מאָנאָפּאָל צו פאַבריצירען געלד, ד. ה. דער זכות אויס-
צושמידען די מעטאָלען, וואָס דיענען אַלס געלד, אין מטבעות,
געהערט דער רעגירונג. אַ פריוואַט-אונטערנעמונג קען קיין געלד
ניט מאַכען. אויב זי וויל האָבען מעטאָל-געלד מוז זי ברענגען
דאָס מעטאָל אין מינט-הויז אָדער אין דער קאסע פון דער רעגיר-
ונג און די רעגירונג גופא שמעלצט דאָס איבער אין מטבעות, אָדער
גיט איהר דערפאַר אַרויס פאַרטיגע מטבעות.

די רעגירונג מוז לייגען איהר שטעמפעל אויף דעם געלד.
דער שטעמפעל דריקט אויס די געוויכט פון דעם שטיקעל
מעטאָל און זיין ווערט. דער שטעמפעל פון דער רעגירונג מאַכט
פון דעם מעטאָל אַ מטבע.

אין די פריהערדיגע צייטען פלעגען די רעגירונגען אַרויפלייגען
אַ געוויסע אָפּצאָהלונג פאַר'ן איבערשמעלצען דאָס מעטאָל אין געלד.
אין אַנדערע לענדער פלעגט די רעגירונג לכתחילה אויסשמעלצען
מטבעות מעהר וויפיעל עס איז געווען דער ווערט פון מעטאָל, און
דאָס איז געווען איינע פון איהרע הכנסות.

ווען איינער, למשל, האָט געוואָלט האָבען פאַר טויזענד דאָלאַר
מטבעות, פלעגט ער אַריינברענגען דעם מעטאַל, גאָלד אָדער זילבער,
אינ'ם ווערט פון טויזענד דאָלאַר. די רעגירונג פלעגט אָבער אויס-
שמעלצען פון די טויזענד דאָלאַר, לאָמיר זאָגען, פאַר עלף הונדערט
דאָלאַר מטבעות. זי פלעגט דערביי פאַרדיענען הונדערט דאָלאַר.
יעדע מטבע פלעגט אויף דעם אופן ניט האָבען אין זיך אזוי פיעל
מעטאַל, וויפיעל עס איז געווען אָנגעוויזען אויף דעם שטעמפעל.
אַ צעהן-דאָלאַר שטיק פלעגט האָבען אין זיך גאָלד פאַר וועניגער
ווי צעהן דאָלאַר.

אזא פיהרונג פלעגט אָבער פאַרביליגען די מעטאַלענע מטבעות
און די אינדוסטרי און האַנדעל פון לאַנד פלעגען דערפון אַ סך
ליידען. איצט איז דער ווערט פון דער גאָלדענער מטבע דאָ ביי
אונז אין אמעריקע דערזעלביגער, ווי דער ווערט פון דעם געוויכט
גאָלד, וואָס ס'איז פאַראַן אין דער מטבע. אַ צעהן-דאָלאַר שטיק
האָט אין זיך גאָלד פאַר צעהן דאָלאַר. די רעגירונג לייגט נור
אַרויף איהר זיגעל, פאַרוואַנדעלט דאָס רויהע גאָלד (כולליאַן) אין
מטבעות, כדי יעדער איינער זאָל ניט דאַרפֿען אַליין געהן וועגען
און מעסטען דאָס מעטאַל. די רעגירונג האָט דאָ בלויז די אויפ-
גאַבע צו פאַרלייכטערן די בירגער.

איצט נעהמט די רעגירונג ניט קיין אָפּצאָהלונג פאַר איבער-
שמעלצען דאָס מעטאַל אין מטבעות. יעדער בירגער האָט דעם
זכות אַריינצוברענגען אין אַ מינט (וואו מען שמעלצט מטבעות)
אַ געוויסע וואָג גאָלד און קריגען דערפאַר פאַרטיגע מטבעות פון
דעם זעלביגען גאָלד ווערט, אָדער דעם במקום געלד (אַסיגנאַציעס).
דאָס פרייע איבערשמעלצען פון גאָלד אין מטבעות פאַרהיט
די געפאָהר, די מטבעות זאָלען ניט האָבען אַ גרעסערן ווערט, ווי
דער ווערט פון זייער גאָלד.

אין מאַנכע לענדער הערשט די זילבער-וואַלוטא, ד. ה. זיל-
בער איז פון דער רעגירונג אנערקענט אַלס קוראַנטע געלד. אנדערע
האָבען אַ גאָלד-וואַלוטא — גאָלד איז דאָס איינציגע קוראַנטע געלד.
אין אנדערע זיינען אנערקענט ביידע מעטאַלען — אי גאָלד, אי
זילבער — אַלס געלד.

אין דער צווייטער העלפט פון פאַריגען יאָהרהונדערט, ווען די
אינדוסטרי און האַנדעל האָבען שטאַרק אָנגעפאַנגען צו וואַקסען,
האָבען די פאַרשידענע שטאַאטען זיך גענומען צו רעגולירען דאָס

געלד-סיסטעם. גרויסע פאלעמיקס זיינען איבעראל געפיהרט גע-
וואָרען איבער דעם, וועלכער מעטאל עס זאל אנערקענט ווערען
אלס געלד. אין דער פראגע זיינען געווען פארמישט פארשידענע
אינטערעסען, פארשידענע פארטייען, וועלכע האָבען געפיהרט א
הייסען קאמף צווישען זיך.

אין 1896 איז דיזע פראגע געווען די הויפט אישו ביי די פרע-
זידענט וואהלען אָט דאָ אין די פאראייניגטע שטאטען. וויליאם
דזשענינגס ברייען'ס רעדע איבער „פרי סילווער“ איז געבליבען אין
דער היסטאריע פון דער אמעריקאנישער פאליטיק.

און ניט נור אין די פאראייניגטע שטאטען, אין אלע לענדער
האָט די געלד-פראגע געדיענט אלס אויסגאנגס-פונקט פון געוואלדי-
גרויסע סכסוכים צווישען די פארטייען. די פראגע האָט די רע-
גירונגען און עקאנאמיסטען פארשאפט ניט וועניג קאָפדרעהעניש.
מיר מוזען זיך אויף איהר אָשטעלען אביסעל אויספיהרליכער.

פון די עקאנאמיסטען, שטאטסמענער און פארטיי-פיהרער
האָבען אנדערע געוואלט האָבען דעם בימעטאליזם — א סיסטעם,
וואו ביי דע מעטאלען, גאָלד און זילבער, זאלען אנערקענט ווערען
פון דער רעגירונג אלס גלייכבארעכטיגטעס געלד, בעת די מעהר-
וויכטיגערע עקאנאמיסטען האָבען מיט אלע מעגליכקייטען געקעמפט
פאר מאָנאמעטאליזם — א סיסטעם, וואו בלויז איין מעטאל, גאָלד,
זאל אנערקענט ווערען אלס קוראנט-געלד. פון זילבער זאל מען נור
מאכען שיידי-מינצען, מטבעות פאר קליין-געלד, אזוי, א שטייגער,
ווי ניקעל און קופער דיענען פאר די גאָר קליינע מטבעות. אין א
לאַנד פון מאָנאמעטאליזם, וואו בלויז גאָלד איז אנערקענט אלס
קוראנט-געלד, קען מען מיט זילבער נור צאָהלען ביו א געוויסער
סומע. העכער פון א פעסמגעשטעלטער דורכ'ן שטאטס סומע מוז
מען שוין צאָהלען מיט גאָלד.

די לענדער מיט א גרויסער אינדוסטרי און א שטארק ענטווי-
קעלטען האַנדעל האָבען וואָס ווייטער אלץ מעהר געשטרעבט צו
האָבען א גאָלד-וואלוטא. עס איז פיעל זיכערער צו האָבען גאָלד-
געלד. גאָלד איז טייערער ווי זילבער און די אלע מעלות פון מע-
טאלען צו דיענען אלס געלד (*) שפיגלען זיך אין גאָלד אָפ א סך
בעסער און בולט'ער ווי אין זילבער. אויסערדעם איז דער ווערט

(*) זעה קאפיטעל 10. א. ש. ז.

פון גאלד מעהר באשטענדיג, בעסטער ווי דער ווערט פון זילבער. דאָס דערקלערט זיך דערמיט, וואָס די טעכניק ווי אַרויסצוקריגען דאָס רויהע זילבער פון די מינעס און די בעצרייטונג פון ריינעם זילבער האלט זיך אין איין אויסבעסערן. דער סכום געזעלשאפט-ליכער אַרבייט, וואָס ווערט אַריינגעטון אין דער פראָדוקציע פון זילבער, ווערט וואָס ווייטער אַלץ וועניגער און ממילא האלט זיין פרייז אין איין פאלען. די טעכניק פון דער גאלד-פראָדוקציע איז אַן איינפאכע און איז ניט אַזוי אונטערגעוואָרפֿען פארשידענע פארענדערונגען ווי זילבער. די פעלקער, ווידער, פון אייראָפּע און אמעריקע קריגען אַלץ מעהר נייגונג צו גאלדענע זאכען, ווי צו זילבערנע זאכען. זילבערנע זייגערס, זילבערנע רינגען, זילבערנע אויעררינגלעך און אנדערע עהנליכע זאכען ווערען אַרויסגעשטויסען פון גאלדענע זייגערס און גאלדענע רינגען. די זילבערנע געשיר ווערט פארביטען דורך ניקעלנע. דער געברויך און ממילא די נאָכ-פראַגע נאך זילבער ווערט וואָס ווייטער אַלץ קלענער. וואָס מעהר די פעלקער ווערען רייכער, וואָס מעהר עס ענטוויקעלט זיך ביי זיי דער קונסט-געשמאַק, אַלץ מעהר געהט גאלדענע ציערונג אַריין אין דער מאַדע אנשטאט זילבער. פונקט ווי זילבער האָט אַרויס-געשטויסען פון געברויך אייזען און קופּער, אַזוי שטויסט גאלד אַרויס זילבער.

דער ענטוויקעלטער האַנדעל נויטיגט זיך אין אַזא מין געלד, וואָס זאָל זיין מעהר גאנגבאַר אַלס אַ סחורה און זאָל האָבען די בעסטע אייגענשאַפטען אויסצודריקען אין זיך דעם ווערט פון אנדערע סחורות. דערצו איז גאלד געוויס בעסער ווי זילבער. אי עס האָט אויף זיך אַ גרעסערן פארלאַנג, אי עס האָט אַ פעס-טערן, ניט וואַקלענדיגען ווערט.

ענגלאַנד האָט שוין לאַנג אַ גאלד-וואַלוטא. אויך דייטשלאַנד און רוסלאַנד האָבען איינגעפיהרט שפעטער אַ גאלד-וואַלוטא, הגם ניט אַזוי פינקטליך ווי אין ענגלאַנד. אין 1876 האָבען די לענדער, וואו עס האָט געהערשט בימעטאליזם: פראַנקרייך, איטאַליען, די שווייץ, בעלגיע און גריכענלאַנד, באַשלאָסען אָפּצושטעלען די פראָדוקציע פון זילבער-געלד און זעהן אַרויסצוגעבען וואָס מעהר גאלד-געלד. אין די פאראייניגטע שטאַטען איז איצט פאראן אַ גאלד-וואַלוטא. פרייהער האָט זיך די וואַלוטא געביטען. דער קאמף אין די פאראייניגטע שטאַטען צווישען די מאַנאַ-

מעטאליסטען און בימעטאליסטען איז זעהר כאראקטעריסטיש. אין דעם דאזיגען קאמף האבען זיך בולט ארויסגעוויזען די אינטערעסען, וואס זיינען דא פארמישט.

די בימעטאליסטען, ווי מיר ווייסען, פאָדערן, אז ביידע מעטאָלען, גאָלד און זילבער, זאָלען ווערען אנערקענט אלס גלייכבאַרעכטיגט געלד. דאָס געזעץ, הייסט עס, מוז באשטימען א שטענדיגע פעסטע פארהעלטנים בנוגע דעם ווערט פון אַט די ביידע מעטאָלען. די דאזיגע פארהעלטנים מוז געוועהנליך זיין אין הסכם מיט דעם אמת'ן מארק-ווערט פון די מעטאָלען. און טאקי אַט דא פאנגען זיך אַן ארויסצואווייזען די גרויסע שוועריגקייטען פון דעם בימעטאליזם. דער אמת'ער ווערט פון זילבער אינ'ם ערך צו גאָלד איז ניט באשטענדיג, ער האלט זיך אין איין בייטען, ער ווערט אלץ קלענער און א פעסטגעשטעלטע דורכ'ן געזעץ פארהעלטנים הערט אויף צו זיין אין הסכם מיט דער ווירקליכקייט. דאָס האָט נאָך זיך זעהר שלעכטע פאָלגען.

ביז 1875 איז די פארהעלטנים צווישען דעם ווערט פון גאָלד צו זילבער געווען אומגעפעהר זעכצעהן. דאָס הייסט, א שטיק זילבער איז ווערט געווען זעכצעהן מאָל וועניגער ווי א שטיק גאָלד פון דערזעלביגער געוויכט. שפעטער האָט זיך די פארהעלטנים אָנגעפאנגען צו ענדערן.

אין יאָהר 1875 איז די פארהעלטנים געווען 15,98 (אומגעפעהר 16)				
17,81 (אומגעפעהר 18)	"	"	1880	"
18,63	"	"	1885	"
20,79 (אומגעפעהר 21)	"	"	1886	"
20,67	"	"	1887	"
22,00	"	"	1888	"
22,09	"	"	1889	"
19,75	"	"	1890	"
20,93	"	"	1891	"
23,69	"	"	1892	"
26,47	"	"	1893	"
32,59	"	"	1894	"

ווי מיר זעהן, איז דער ווערט פון זילבער בנוגע גאָלד אלץ קלענער און קלענער. דאָס געזעץ קען ניט יעדעס יאָהר באשטימען

א נייע פארהעלטנים צווישען די מעטאלען. יעדעס יאָהר קען מען
 נישט אַרויסגעבען נייע געלד. דער האַנדעל וואָלט דאָן ווערען פאָק-
 טיש אונמגעליך. די איינמאָל פעסטגעשטעלטע פארהעלטנים מוז
 בלייבען אויף אַ סך יאָהרען. אויב דער אמת'ער ווערט פון זילבער
 בנוגע גאלד איז אין 1875 אומגעפער געווען איינס צו זעכצעהן,
 האָט דעמאָלט די רעגירונג, וואָס האָט געהאַט ביי זיך דאָס ביי-
 מעטאָליסטישע סיסטעם, געמוזט אנערקענען, אז אלע זילבערנע
 מטבעות מוזען גענומען ווערען אזוי ווי גאלד אין דער פראָפאָרציע
 פון איינס צו זעכצעהן. יעטווייזער איינער האָט געקענט אַרייַן
 געבען אין מינט-הויז זילבער און קריגען דערפאַר זילבער-געלד.
 דיווע פארהעלטנים איז געבליבען אויך אויף שפעטערדיגע יאָהרען,
 ווען זילבער איז געוואָרען אַ סך ביליגער. אזא סיסטעם, ווען
 זי וואָלט פאַרבליבען אויף שטענדיג, וואָלט געפיהרט דערצו, אז
 מען וואָלט געקויפט זילבער אין אויסלאַנד אין אַ פארהעלטנים
 פון 1 צו 32½, אזוי ווי עס איז געשטאַנען דער מאַרק-ווערט
 אין 1894, און מען וואָלט דאָס געבראַכט אין לאַנד איבערצושמעל-
 צען אין גאלד-מטבעות, כדי צו קריגען אַ פרייז, וואָס שטעהט אין
 פארהעלטנים פון איינס צו זעכצעהן. דאָס גאַנצע לאַנד וואָלט
 אויף דעם אופן פאַרדאַרעמט געוואָרען אין די נוצען פון די זילבער-
 ספעקוליאַנטען, וואָס וואָלטען אַרויסגעשלעפט די גאלד און פאַר-
 פלייצט דעם מאַרק מיט זילבער, ווי עס איז, ווי מיר וועלען באַלד
 זעהן, פאַקטיש נישט איין מאָל געווען דער פאַל. עס האָט זיך דע-
 ריבער שטאַרק אָנגעהויבען צו פיהלען די נויטווענדיגקייט אין אַ
 מאָנאָמעטאָליסטישע סיסטעם, וואו גאלד זאָל זיין דאָס איינציגע
 קוראַנטע געלד. אז די פאָדערונג צו האָבען אַ גאלדענע וואַלוטא
 איז אין די אינטערעסען פון לאַנד מוז יעדער פאַרגינגליכער מענטש
 צוגעבען. עס איז בלוז צו באַוואַנדערן ווי אזוי עס קען זיין
 אַ באַוועגונג פאַר'ן בימעטאָליזם, — אַ באַוועגונג, וואָס איז געווען
 זעהר שטאַרק אָט טאַקיי ביי אונז אין אַמעריקע.

דער וואונדער ווערט אָבער נאָטירליך, ווען מען הויבט אויף
 דעם שליווער פון דעם בימעטאָליסטישען פראָגראַם און מען קוקט
 זיך איין ווער עס שטעהט הינטער איהם.

קורס כל זיינען פאַר'ן בימעטאָליזם אַרויסגעטרעטען די זיל-
 בערבאַראָנען, וואָס האָבען זילבער-מינעס. די פראָדוקציע פון

זילבער איז זעהר גרויס און א בימעטאליסטישע סיסטעם איז פאר זיי א גוואלדיגער מאיאנטעק. אין 1878, ווען אין פיעל אייראָ-פעאישע לענדער איז שוין געווען איינגעפיהרט די גאלד-וואלוטא, האָט זיך די אייגענטימער פון די זילבער-גרובען דאָ ביי אונז איינגע-געבען דורכצופיהרען דעם באוואוסטען בלאַנד בילל, לויט וועלכען ס'איז באַשטעטיגט געוואָרען דער בימעטאליזם און זילבער איז אַ-ערקענט געוואָרען אַלס גלייכבאַרעכטיגט מיט גאלד אין פאַרהעלט-ניס פון איינס צו זעכצעהן. דער „בלאַנד בילל“ האָט געפאָדערט, אַז יעדער מאָנאַט זאָל אַרויסגעגעבען ווערען צווישען צוויי און פיער מיליאָן זילבער-געלד. דאָס האָט פאַרפלייצט דעם מאַרק מיט זיל-בער-געלד. שפּעטער האָט מען אויפגעהערט איבערצושמעלצען זילבער אין געלד. אין 1890 האָט דער קאָנגרעס, ווייטער אונטער דעם איינפלוס פון די זילבער-לאָרדס, אָנגענומען דעם באוואוסטען „שערמאַן בילל“, לויט וועלכען 4½ מיליאָנען אונזען זילבער זיינען יעדען מאָנאַט איבערגעגאַסען געוואָרען אין געלד — אין דער פאַר-העלטניס פון איינס צו זעכצעהן. דער זילבערנער דאָלאַר איז פאַקטיש ווערמה געווען אַ סך וועניגער ווי אַ דאָלאַר. לויט די ביללס פון בלאַנד און שערמאַן האָט מען פאַר זעכצעהן פונט זילבער גע-קענט ביי אונז אין לאַנד קריגען אַ פונט גאלד. אין אויסלאַנד, וואו זילבער איז פאַרקויפט געוואָרען נאָכ'ן מאַרק-פרייז, האָט מען פאַר איין פונט גאלד געקענט קריגען 23—22 פונט זילבער. האָט מען גענומען די גאלד און אַרויסגעפיהרט קיין אויסלאַנד און דאָרטען אויסגעביטען לויט'ן מאַרק-פרייז (פאַר איין פונט גאלד 23 פונט זילבער). די זילבער פון אויסלאַנד האָט מען אַריינגע-בראַכט אין די פאַראייניגטע שטאַטען און עס אָפּגעגעבען איבער-צושמעלצען אין מטבעות. אַלס מטבעות איז זילבער שוין פאַר-קויפט געוואָרען 16 פונט פאַר 1 פונט גאלד. דער אַמעריקאַנישער מאַרק איז וואָס ווייטער אַלץ מעהר אויסגעליידיגט געוואָרען פון גאלד און אָנגעפילט געוואָרען מיט זילבער ביז וואָנען פרעזידענט קליוועלענד האָט אין 1893 געמאַכט אַן ענד צו דעם צושטאַנד.

אַז אַ לאַנד ליידט זעהר שטאַרק, אויב צוויי מעטאָלען קענען אין איין און דערוועלביגער צייט דיענען אַלס געלד — פון אַ בימע-טאליסטישען סיסטעם — איז שוין געווען באוואוסט מיט אייניגע הונדערט יאָהר פריהער.

אין זעכצעהנטען יאָהרהונדערט האָט איינער פון קעניגין עלי-

זאכעטא'ס ראטגעבער, סער טהאָמאס גרעשאַם, פאָרמולירט אַ פרינציפ, וואָס איז באַוואוסט אלס גרעשאַם'ס געזעץ.

דאָס געזעץ זאָגט: אויב צוויי אָדער מעהר פאַרשידענע זאָרטען געלד זיינען אָנגענומען אין דער געזעלשאַפט, טאָ ווערט דער מעטאַל, וועלכער קריגט ניט קיין גרעסערן ווערט דורך דעם, וואָס ער ווערט איבערגעשמאַלצען אין געלד, אַרויסגעשטויסען פון מאַרק דורך דעם מעטאַל, אָדער דורך די מעטאַלען, וועלכע קריגען יאָ אַ גרעסערן ווערט, ווען זיי ווערען איבערגעשמאַלצען אין געלד. פשוט גערעדט הייסט עס, אז דער ביליגער מעטאַל, וואָס דיענט אלס געלד, שטויסט אַרויס דעם טייערערען מעטאַל — אָט ווי מיר האָבען טאָקי דאָ איצט געזעהן, אז בעת ס'איז ביי אונז געווען בימער-טאַליזם איז דער אַמעריקאַנישער מאַרק אויסגעליידיגט געוואָרען פון גאלד און איבערגעפילט געוואָרען מיט זילבער.

אזוי אָבער ווי די רעגירונגען פלעגען ווערען קאָנטראָלירט פון געוויסע אינטערעסען, וועלכע רעכענען זיך ניט מיט דעם, וואָס ס'איז גוט אָדער ניט גוט פאַר'ן לאַנד, טאָ פלעגט דער בימעטאַליזם שטענדיג דורכגעפיהרט ווערען אַ דאָנק דעם איינפלוס, וואָס פריי וואַט פערזאָנען אָדער פריוואַט פירמען פלעגען האָבען אויף דער רעגירונג.

אין 1896 איז די פראַגע פון זילבער-געלד ווידער אַרויפגע-שוואַמען אויף דער אויבערפלעך פון פאָליטישען לעבען.

אַ חוץ די זילבער-באַראַנען טרעטען אַרויס פאַר'ן בימעטאַליזם די פאַרמערס. אין דייטשלאַנד איז יעדעס מאָל אויפגעוויבען גע-וואָרען די פראַגע פון זילבער-געלד דורך די אַגראַריער. די פאַר-מערס דאַרפען צאָהלען טעקסעס און אויסצאָהלען מאָרטידזשעס (היפאָטעקען) פאַר זייערע פאַרמס. פאַר זיי איז אַ סך בעסער, ווען זיי קענען צאָהלען מיט געלד, וואָס האָט אַ קלענערן מאַרק-ווערט ווי דער שטעמפּעל אויף איהם ווייזט אָן. זיי קענען קויפען זילבער לויט'ן מאַרק-ווערט, עס איבערשמעלצען אין מטבעות און אויסצאָהלען מיט זיי דער רעגירונג אָדער די באַנקען, ביי וועמען זייערע פאַרמס זיינען פאַר'משכונ'ט. אין די אויבען-דערמאָנטע בלאַנד און שערמאַן ביללס האָבען די פאַרמערס געשטיצט די גרובען-באַראַנען.

אויך די טעקסטיל-אינדוסטריעלער זיינען פאַר'ן בימעטאַליזם. די טעקסטיל פראָדוקטען ווערען אַ סך פאַרקויפט אין אינדיען,

וואו עס הערשט א זילבער-וואלוטא. דער טעקסטיל פאבריקאנט קריגט אין אינדיען פאר זיינע סחורות זילבערנע מטבעות. אויב ביי איהם אין לאנד הערשט א גאלד-וואלוטא, מוז ער די זילבער-געלד, וואס ער האט געקראגען אין אינדיען, פארקויפן לויט'ן מארק-פרייז, וואס איז כמעט א העלפט פון דעם געלד-ווערט. עס קומט אויס, אז ער קריגט פאר זיינע סחורות ניט מעהר ווי א העלפט וויפיעל ער וואלט געקראגען, אויב אויך זילבער וואלט געווען אנהערקענט פאר געלד.

די ארבייטער דארפן אלע מאל זיין קעגען דעם בימעטאליזם. די ארבייטער קריגען שטענדיגע שכירות. אויב זיי מוזן זייערע שכירות נעהמען אין זילבער-געלד, וואס האלט אלץ אין פאלען אויפ'ן מארק, הייסט עס, אז זיי קריגען אלץ קלענערע שכירות, זיי קריגען וואס וועניגער לעבענסמיטלען. די לעבענסמיטלען ווערן געקויפט פאר געלד. אויב דאס געלד איז ביליגער, ווערן די לעבענסמיטלען טייערער, און דאס טאג דער ארבייטער ניט דער-לאזן. דאס וואס מאנכע האבען זיך איינגערעדט, אז ביים ביי-מעטאליזם קריגען די ארבייטער העכערע שכירות, איז זעהר נאאיוו. די געהעכערטע נאמינאלע שכירות קענען פאר קיין פאל ניט דעקן די געמינדערטע רעאלע שכירות. עס איז יצא שכרם בהפסדם. בלויז ניט באוואוסטזיניגע ארבייטער האבען געקענט אונטערשטיצען די זילבער-בארקאנען אין זייער באוועגונג פאר זילבער-געלד.

וויפיעל געלד דארף האבען די געזעלשאפט? אזוי ווי מיר ווייסען, דאס געלד ווערט ווי אלע סחורות געשאפען דורך מענש-ליכער ארבייט, טא איז זעהר וויכטיג צו וויסען, וויפיעל כחות די מענשען דארפן אוועקגעבען אום צו האבען געלד, וואס איז אזוי נויטיג פאר'ן האנדעל.

אין פלוג ווייזט אויס, אז די געזעלשאפט מוז האבען אזוי פיעל געלד, וויפיעל עס באטרעפט דער פרייז פון די געקויפטע און פאר-קויפטע סחורות. אין אמת'ן איז אבער ניט אזוי. אין היינטיגער צייט קאן איינע און דויעלביגע סומע געלד דיענען פאר א סך מסחרים. אז איינער גיט אויס הונדערט דאלאר פאר א מאנכעל, בלייבען די הונדערט דאלאר ניט ביים קרעמער אדער ביים שניידער, דער קרעמער און דער שניידער גיבען די זעלביגע געלד אוועק דעם טוך-פאבריקאנט; דער טוך-פאבריקאנט ווידער צאהלט מיט דעם

געלד אויס די שכירות צו זיינע ארבייטער, אָדער לייגט עס אַוועק אין די באַנקען. די אַרבייטער קויפֿען מיט די שכירות לעבענס־ מיטעל, און אַזוי קומט אויס, אַז מיט די הונדערט דאָלאַר איז גע־ מאַכט געוואָרען מסחרים אויף אַ סך הונדערטע און טויזענדע דאָל־ לאַרס. די סומע געלד, וואָס איז נויטיג אין אַ געזעלשאַפט, ווערט ניט, ווי מיר זעהן, באַשטימט דורך די פֿרייזען פֿון אַלע סחורות, וואָס ווערען געקויפט און פֿאַרקויפט, נאָר אויך דורך דער צאָהל מסחרים, וואָס ווערען געמאַכט מיט דעם זעלבען געלד. מאַטעמאָ־ טיש קען מען אַזוי זאָגען: דער סכום געלד, וואָס איז נויטיג אויפֿ'ן מאַרק, איז גלייך דעם פֿרייז פֿון אַלע סחורות, געטיילט אויף די צאָהל מסחרים, וואָס ווערט געמאַכט מיט איינער און דערזעלבער סומע. די צאָהל מסחרים, ווי די געשווינדקייט פֿון מסחר בכלל, איז אָפֿהענגיג פֿון פֿיעלע אורזאַכען: פֿון דעם פֿאַרקעהר צווישען מענשען, פֿון די טראַנספּאָרט־מיטלען, פֿון דער פּאָלקס־בֿילדונג, פֿון דער געדיכטקייט פֿון דער באַפֿעלקערונג א. א. וו. וואָס העכער אַ געזעלשאַפט שטעהט אין ענטוויקלונג, אַלץ מעהר הענד געהט דורך איינע און דיזעלבער מטבע, אַלץ וועניגער מזומן דאַרף זי האָבען אין ערך מיט איהר האַנדעל.

מיר ווייסען, אַז געלד איז ניט נור אַ פֿאַרמיטלער ביים האַנדעל, עס איז אויך אַ מיטעל אָפֿצושפּאַרען. אַ סך מענשען פֿאַרקויפֿען זאַכען און דאָס געלד לייגען זיי ערגעץ וואו אַוועק. דאָס באַהאַל־ טענע געלד געהט ניט מעהר אויפֿ'ן מאַרק און מען באַדאַרף עס אַרונטעררעכענען פֿון דעם געלד, וואָס ווערט באַנוצט אינ'ם מסחר. אונזער מאַטעמאָטישע פֿאַרמולע דאַרף אויף דעם אופן אַזוי ווערען אויסגעדרוקט: דאָס געלד, וואָס ווערט פֿאַרווענדעט אין דער ווירטשאַפט, איז גלייך דעם פֿרייז פֿון די סחורות, געטיילט אויף די צאָהל מסחרים, פֿלויס דאָס געלד, וואָס מענשען באַהאַלטען און לאָזען ניט אַרויס אויפֿ'ן מאַרק.

מיר לעבען אין אַ צייט פֿון קרעדיט. אין יעדען מסחר צאָהלט מען ניט אַלע מאָל מיט מזומן, נור מיט טשעקס און אַנדערע קרע־ דיט־צייכענס. אין גאַנצען זיך באַגעהן מיט פֿאַפֿירענע קרעדיט־ צייכענס קען מען ניט. ווי מיר האָבען געזעהן, קאָן פֿאַפֿיר ניט פֿאַרבייטען געלד. געלד איז אַ סחורה, וואָס מוז אַליין האָבען אַן אינערליכען ווערט. מעטאַלענע געלד מוז זיין, אָבער די סומע פֿון מעטאַלענע געלד קען זיין אַ סך וועניגער, ווי דער גאַנצער מסחר

באטרעפט, ווייל א סך מסחרים ווערען געמאכט אויף קרעדיט. ווילען מיר גענוי אויסדריקען אין א מאטעמאטישער פארמולע די סומע נויטיגע מזומנה געלד, מוזען מיר אזוי זאגען:

דער סך הכל מעטאלענע געלד אין אונז-
זער געזעלשאפט איז גלייך דעם סך הכל
פון די פרייזען פון אלע סחורות, געטיילט
אויף די צאהל מסחרים, פליוס דאס באהאל-
טענע געלד, מינוס דאס געלד, וואס ווערט
איינגעשפארט דורך קרעדיט-פאפירען.

דאס מעטאלענע געלד אין פראנקרייך באטרעפט ניט מעהר ווי
8-9 מיליארד פראנק, אבער מסחרים ווערען דארטען געמאכט אויף
אומגעפעהר 100 מיליארד.

אין ענגלאנד און אין אמעריקע איז מזומן נאך וועניגער ווי
אין פראנקרייך אין פארגלייך מיט די מסחרים, וואס ווערען דארט
געפיהרט. אויף יעדע 100 דאלאר מסחרים איז אין ענגלאנד פאראן
אומגעפעהר $3-3\frac{1}{2}$ דאלאר מעטאלענע געלד. אין אמעריקע איז
דער פראצענט נאך א קלענערער, ווייל די מסחרים ווערען גע-
מאכט געשווינדער. יעדע מטבע, יעדער דאלאר געהט דורך א
סך מעהר הענד, ווי אין אנדערע לענדער, וואו דער האנדעל איז
ניט אזוי גרויס.

גליין און צוואנציגסטע לעסציע

קרעדיט

דאס וואָרט „קרעדיט“ און זיין באַדייטונג; ביי וואָסערע באַדינגונגען קרעדיט איז מעגליך; דער עצם פון קרעדיט; קרעדיטאָר (מלווה) און דעביטאָר (לווה); פערזענליכער און רעאלער קרעדיט; קרעדיט אויף משכנות און קרעדיט אויף היפאָטעקען (מאָרגידידזשעס); „קאָל מאַני“; קורצצייטיגע הלואות; הלואות אויף לענגערע טערמינען; קרעדיט אין די אלטע צייטען; ווי דער אידישער דין האָט זיך באַצויגען צום קרעדיט און צו פראָצענט; די אויפפאַסונג אין דער רוימישער געזעצגעבונג אויף די באַציהונגען צווישען קרעדיטאָר און בעל־חוב; אַ שטר עסקא ביי אידען; דער קרעדיט אין מיטעלאַטער; שעקספיער'ס שוילאָק און די אידישע מדה; דער וואוכערער און דער „קולאַק“ אין די קליינע שטעט־לעך און דערפער; דער „בוך־קרעדיט“; דער קרעדיט אין דער אינדיאנער צייט; קרעדיט־צויכענס; פאַרשידענע זאָרטען קרעדיט־צויכענס; וועק־סיל; אַבליגאַציע, באַנד; אַנווייזונג; טשעק; אַקציע; דער עצם פון אַן אַקציע־געזעלשאַפֿט; דער אונטערשייד צווישען אַקציע און אַבליגאַציע; די ווירקונגען פון אַנגעבאָט און נאָכפראָגע אויף די פרויען פון אַנווייזונגען, אַבליגאַציעס און אַקציעס; די פאַרברייטונג פון די אַקציע־געזעלשאַפֿטען (קאָרפּאָרעישאַנס); די פאַרשידענע זאָרטען אַקציעס (סטאָק); פריפּוירד סטאָק און קאָמאָן סטאָק; דאָס פאַר־וואָס ס״ט קאָפימיל; די אורזאַכען פון פאַר־וואָסער'ן; די מאַסען צאָהלען דערפאַר; קרעדיט אַלס די גרעסטע קראַפֿט אין דעם מעכאַניזם פונ'ם אינדיאנער עקאָנאָמישען לעבען; אַן אילוסטראַציע איבער דער אונפאַר־מיידליכקייט פון קרעדיט; קרעדיט פאַר'ן „קליינעם מאַן“; קרעדיט פאַר „קליינע פאַרמערס“; דער „קליין־קרעדיט“ בכלל.

אונטער „קרעדיט“ פאַרשטעהט מען אזא מיין האַנדלונג צווישען צוויי צדדים, וואו איין צד גיט אָפּ אַ זאך צום צווייטען צד איצט, מיט דעם תנאי צו קריגען די זאך גופא אָדער איהר ווערט שפּע־טער. צווישען דעם מאַמענט, ווען מען גיט אַרויס די זאך, און דעם מאַמענט, ווען מען קריגט באַצאָהלט (געלד אָדער אַנאָנדער זאך), איז פאַראַן אַ געוויסע צייט. פאַר די צווישען־צייט, וואָס דויערט פון אַרויסגעבען די זאך ביז דעם קריגען צוריק, צאָהלט

§

מען געוועהנליך א געוויסע סומע. דיוע סומע ווערט אָנגערופען „פּראָצענט“. וואָס לענגער די צווישען-צייט, אלץ מעהר פּראָ-צענטען זאמלען זיך אָן.

דער קרעדיט אין, פאַרשטעהט זיך, נור מעגליך, ווען דער ערשטער צד, וואָס גיט אוועק די זאך, גלויבט, האָט א צוטרוי, אַז ער וועט שפּעטער, אין דער באַשטימטער צייט, קריגען דאָס, וואָס דער צווייטער צד האָט זיך פאַרפליכטעט. דאָס וואָרט „קרעדיט“ קומט טאַקי פונ'ם לאַטיינישען „קרעדאָ“, וואָס הייסט איך „גלויב“, „איך האָב צוטרוי“.

דער עצם פון קרעדיט באַשטעהט אין דעם, וואָס א געוויסער קאפיטאַל (געלט, סחורות אָדער אַנאָדער זאך) געהט אַריבער פון איינעם רשות אין א צווייטעם רשות, ניט אויף אייביג, ווי ביי א מתנה אָדער ביי א ירושה, נאָר אויף א באַשטימטע, קלענערע אָדער גרעסערע צייט. דאָס קאפיטאַל, וואָס ווערט קרעדיטירט, ווערט אָנגערופען „חוב“.

ביי יעדען קרעדיט-געשעפט מוזען זיין צוויי צדדים: דער צד, וואָס גיט אַרויס דעם חוב, וואָס גלויבט, און דער צד, וועמען מען גלויבט, וואָס מוז באַצאָהלען דעם חוב. דער ערשטער ווערט אָנגערופען קרעדיטאָר (מלווה) און דער צווייטער דעביטאָר (לווה), בעל-חוב.

דער צוטרוי פונ'ם קרעדיטאָר קאָן אַמאָל זיין צו דער פערזאָן פונ'ם דעביטאָר אָדער צו אַן אַנדער פערזאָן, וואָס איז ערב פאַר'ן דעביטאָר. אין אזא פאַל וועט דער קרעדיט זיין א פערזענליכער. דער צוטרוי קען אויך זיין צו דעם אייגענטום פונ'ם דעביטאָר. דער קרעדיט הייסט דאָ א רעאַל-קרעדיט. די פערזאָן פונ'ם בעל-חוב שפיעלט דאָ דערביי קיין ראָליע ניט.

דאָס אייגענטום פונ'ם בעל-חוב, וואָס ווערט גענומען אַלס זיכערקייט ביי רעאַל-קרעדיט, קען זיין באַוועגליך (מטלטלין דניידא), ווי, א שטייגער, גאָלדענע און זילבערנע כלים, ציערונג, הויז-זאכען, בעט-געוואַנד א. א. וו. די זיכערקייט ווערט דעמאָלט אָנגערופען „משכון“. דער קרעדיטאָר לייהט אויס, באַרגט, גיט קרעדיט, ווייל ער האָט צוטרוי צו די משכנות, וואָס ער קריגט, אַלס אַן ערבות, אַלס א זיכערקייט.

מיט אזוינע קרעדיטען באַשעפטיגען זיך די לאַמבאַרדען, די ליייה-הייזער (לאָאן סטאָרס) און די פאַרשידענע וואַוכערניקעס.

אין דער לעצטער צייט איז זעהר שטארק אין דער מאָדע אויסצובאָרגען געלד אויף ווערט-הפּאַפּירען („קאָלאַטעראַל“). די באַנקען באָרגען געלד אויף סטאַקס אָדער באַנדס (אָבליגאַציעס) און אויב דער דעביטאָר צאָהלט ניט איין דעם חוב אין דער באַ-שטימטער צייט, קענען די באַנקען פאַרקויפּען די ווערט-הפּאַפּירען. אויב דער קרעדיטאָר פאַרזיכערט זיך מיט אונבאוועגליכע איי-גענטום (מטלטלין דלא נידא), ווי אַ שטייגער, הייזער, לאַנד א. א. וו., ווערט די זיכערקייט אָנגערופּען היפּאָטעקען (אפּוטיקא) „מאָרטגידזשעס“.

ווען אימיצער לייט אויס געלד אויף באַוועגליכע זאַכען, זאָגט מען, ער גיט געלד אויף משכנות; אויב אימיצער לייט געלד אויף אונבאוועגליכע זאַכען, זאָגט מען, ער גיט געלט אויף „מאָרטגידזשעס“.

הלואות אונטערשיידען זיך איינע פון דער אַנדערער אויך לויט די באַדינגונגען, ווען זיי צו באַצאָהלען. מען לייט געלד מיט דער באַדינגונג, אז צו יעדער צייט, ווען נור דער קרעדיטאָר פאַר-לאַנגט, מוז די הלואה תיכף ווערען באַצאָהלט. פון דער אַנדערער זייט קען אויך דער דעביטאָר צוריקגעבען די הלואה, ווען ער וויל. די הלואה ווערט געמאַכט אָהן אַ טערמין, זי קען צו יעדער צייט צוריקגערופּען ווערען („קאָלל לאָון“). אויף די געלד-בערזשעס ווערען אזוינע הלואות געמאַכט זעהר אָפט. זיי ווערען געוועהנליך פאַרזיכערט דורך סטאַקס און אַלערליי ווערט-הפּאַפּירען. אַ סך בערזשען-הענדלער באַנוצען זיך מיט אזוינע הלואות. אז „קאָלל מאָני“ ווערט טייערער, ד. ה. ווען מען צאָהלט אויף זיי גרעסערע פּראָצענטען — פאלען געוועהנליך די ווערט-הפּאַפּירען. אזוי איז געווען אין ניו-יאָרק אין דעם ווינטער פון 1919-20. די גרויסע פּראָצענטען אויף „קאָלל מאָני“ האָט אַרויסגערופּען אַ בהלה אויף דער בערזשע. ס'טרעפט אויך, אז דער הויכער פּראָצענט אויף „קאָלל מאָני“ איז אַ רעזולטאַט פון די נידעריגע פרייזען אויף „סטאַקס“. דעם בערזשען-הענדלער לוינט אַמאָל צו צאָהלען אַ גרויסען פּראָצענט, כדי ניט צו פאַרקויפּען ביליג זיינע סטאַקס. מען אונטערשיידעט אויך „קורצייטיגע הלואות“, אזוינע הלואות, וואָס ווערען געמאַכט אויף דרייסיג, זעכציג ביז ניינציג טעג. די „לאַנגזייטיגע“ הלואות ווערען געמאַכט מעהרסטענס אויף זעקס און מעהר חדשים.

קרעדיט איז כמעט אזוי אלט ווי דער האנדעל צווישען מענשען. ביי די אלטע אידען, אין רוים און אין גריכענלאנד, האָט דער קרעדיט שוין פארנומען א וויכטיגען פלאץ. די אידישע געזעצגעבונג האָט בעטראכט קרעדיט פאר א ריין עטישע פליכט, פאר א מדה, פאר וואָס מען טאָר נישט קריגען באַצאָהלט. אין חומש ווערט אַרויפגעלעגט אַ פערבאָט צו נעמען פראָצענט פאר אַ הלואה. אין תלמוד ווערט דער פראָצענטניק (דער מלוה ברבית) אַרויסגעשטעלט פאר אַ נפש, וואָס זייגט אויס די בלוט פון זיין קרבן, דעם בעל־חוב. דער אידישער דין האָט, משמעות, אויפגעפאסט דאָס נעהמען פראָצענט אלס אַן אָפּצאָהלונג פאר'ן צוטרוי, פאר'ן גלויבען, וואָס איז נישט זיטליך. ממה נפשך, האָלט מען יענעם פאר אַן עהרליכען מענשען און מען ווייזט עס אַרויס, טאָ דאַרף מען נישט קריגען דערפאר באַצאָהלט. אויסליי הען געלד אלס אַ גמילת־חסד — דאָס איז אַ פליכט, אָבער לייען געלד אויף פראָצענט — א' אַ זינד.*

די מדה נישט צו נעהמען קיין פראָצענט איז ביי די אידען געווען זעהר שטארק אָפּגעהיט ביז אין מיטעלאַלטער. ווען די אידען האָבען זיך אָנגעפאנגען צו באַשעפטיגען מיט'ן מסחר, איז דער קרעדיט געוואָרען אַ נויטווענדיגקייט. און אַ שטענדיגער קרעדיט מוז באַגלייט ווערען מיט אַ געוויסער באַלוינונג. די אידישע רבנים האָבען געמוזט אויסגעפינען אַ מיטעל ווי אזוי צו ערלויבען פראָצענט. דיזער מיטעל איז באַוואוסט אונטער'ן נאָמען: „היתר עסקא“. דער לױה גיט אַרויס דעם מלוה אַ פאַפיר, אַ שטר עסקא, וואו עס ווערט אויסגערעדט, אז דער קרעדיטאָר, דער מלוה, ווערט, כלומר'שט, אַ שותף מיט'ן דעביטאָר, מיט'ן לױה, און די באַלוינונג איז נישט פאר'ן לייען, נאָר איז אַ טייל ריוה פון געשעפט.

עס פאַרשטעהט זיך, אז דאָס איז נישט מעהר ווי אַ פשט'ל. אַ שותף אין אַ געשעפט דאַרף אויך ליידען דעם פאַרלוסט פון געשעפט. דער מלוה אויף אַ שטר עסקא קריגט בלויז ריוה. דאָס איינפיהרען פון שטר עסקא באַווייזט אָבער, אז דער קרעדיט איז געווען זעהר פאַרשפרייט און איז געווען אַ וויכטיגער יסוד, אויף וועלכען עס האָט זיך געשטיצט דאָס אידיש עקאנאָמיש לעבען.

די אויפפאסונג אין רוים און אין גריכענלאנד איז, משמעות,

א. ש. ז.

(*) זעה דאָס קאָפימעל: גמילת חסד אין מיין בוך „חרוב'ע וועלמען“.

געווען א גאנץ אנדערע במוגע דעם קרעדיט און פראצענט. ביי זיי איז דער פראצענט געווען ניט א באליונג פאר'ן צוטרוי, נאָר איינ-פאך פאר די צווישן-צייט — פאר די צייט, וואָס דער חוב געהט ארויס פון מלוה'ס, פון קרעדיטאָרס רשות אין דעביטאָרס, אין לוח'ס רשות. אין דער דאָזיגער צייט, קען זיך דער קרעדיטאָר מיט'ן חוב ניט באנוצען און דער דעביטאָר — יא. פאר אזא זכות איז פאר'ן דעביטאָר ווערטה צו באצאָהלען. דער דעביטאָר, ווען ער צאָהלט פראצענט, באצאָהלט ער נור דעם קרעדיטאָר, דעם מלוה, פאר דעם פארלוסט, וואָס יענער קען זיך ניט באנוצען מיט זיין קאפיטאל אין דער צייט, ווען עס ליגט אין זיינע הענד, אין די הענד פונ'ם דעביטאָר. (*)

די רוימישע געזעצעבונג, וואָס איז שפעטער אויך אָנגעווענדט געוואָרען אין די מיטעלאַטער־שטאטען, האָט איבערהויפט געשטעלט דעם קרעדיטאָר אין א סך א בעסערער און זיכערער לאַגע, ווי דעם דעביטאָר. פראצענטען פאר קרעדיט האָט זי ערלויבט צו נעהמען גוואלדיג גרויסע און דער דעביטאָר איז פאר'משכונ'ט געוואָרען צום קרעדיטאָר ניט בלויז מיט זיין אייגענטום, נאָך אויך מיט זיין גוף, מיט זיין לייב און לעבען. דער בעל־חוב, דער, וואָס האָט געליהען געלד, איז דערמיט גופא געוואָרען פארשקלאפט צום קרעדיטאָר, וועלכער איז געוואָרען דער פאָלקאָמענער בעל־הבית איבער איהם.

די שקלאַפּען־הערן און, שפעטער, די פריצים האָבען ניט וועניג געהאט צו פארדאנקען זייער מאכט דעם קרעדיט, וואָס האָט געדיענט אלס א גוטע וואפּען אין די הענד פון די רייכע צו מאַכען די אַרעמע פאר שקלאַפּען אָדער לייבאייגענע.

שיילאָק'ס באַציהונג (אין שעקספיער'ס „קויפּמאַן פון ווענע־דיג“) צו זיין בעל־חוב איז ניט א אידישע מדה, נאָר א רוימישע. דער אידישער דין גיט ניט קיין שום פריווילעגיעס דעם קרעדיטאָר, פארקעהרט, ער פאָדערט אויף דעם קרעדיטאָר צו זיין גוטמוטיג, גוטהערציג מיט'ן בעל־חוב. ער פארלאַנגט פון יעדען קרעדיטאָר, ער זאָל גיט שטעהן אין וועג דעם דעביטאָר. אויב שיילאָק האָט געהאט די געלעגענהייט צו שאַרפען א מעסער קעגען זיין בעל חוב,

(*) וועגען אַנאָדער חיתר אויפ'ן נעהמען פראצענט, זעה קאפיטעל 12, צווייטער טייל. א. ש. ז.

איז דאס געווען נור דערפאר, ווייל די רוימישע געזעצגעבונג האט איהם געגעבען די מאכט דערצו. שוילאק'ס טאט איז ניט געווען אין הסכם מיט דעם אידישען בליק אויף די באציהונגען צווישען קרעדיטאָר און דעביטאָר, נאָר דוקא מיט דעם אַנטי־אידישען, מיט דעם רוימישען בליק, מיט דער רוימישער מדה.

נאָך מיט אַ קורצער צייט צוריק האָט אין די קליינע שטעדט־לעך און אין די דערפער געוועלט־גט דער וואוכערער און דער קולאַק, וועלכע פלעגן אויסצוגען די זאַפט פון די בעלי־חובות. אָט די וואוכערער און קולאַקס האָבען זיך באַצויגען צו זייערע קרבנות ווי די שפינען צו פליגען. זיי פלעגן רייסען אונגעהויערע גרויסע פראָצענטען און די בעלי־חובות, די אַרעמע פויערים און בעלי־מלאכות, פלעגן קיינמאָל זיך ניט באַפרייען פון צאָהלען. זיי פלעגן צאָהלען און צאָהלען און זיך קיינמאָל ניט אויסצאָהלען. די עקספּלאַטאַציע פון אַזוינע קרעדיטאָרס איז געווען אַזוי גרויס, דאָס די געזעצגעבונג האָט געפונען פאַר נויטיג אַרױפּצולייגען שטראַפּען אויף גרויסע פראָצענטען.

אנאָדער אלטע פאַרמע פון קרעדיט איז דער „בוך־קרעדיט“, וואָס איז געווען און איז נאָך ער היום אַ נויטווענדיגקייט פאַר די אַרעמע לייט, פאַר די פויערים און אַרבייטער.

אין דער צייט, ווען מען אַקערט און זייהט, ווען די תבואות זיינען נאָך אויפ'ן פערל, ביז דער שניט־צייט, נויטיגען זיך די פויערים אין געוויסע לעבענסמיטעל. דאָס געלט איז זיי אויסגע־גאַנגען און זיי מוזען האָבען אַ פּלאַץ, וואו צו קריגען אַלעס, יאָס זיי האָבען נויטיג, אויף „קרעדיט“. אין די אידישע שטעדט און שטעדטלעך פון ליטאָ און זאַמוט זיינען די קרעדיטאָרס מעהרסטענס געווען די אידישע קרעמערס, וועלכע פלעגן אַרױסבאַרגען די פויערים סחורות אויפ'ן „בוך“ ביז נאָכ'ן שניט — ביז'ן הערבסט.

דער אַרבייטער, ווידער, אין די גרויסע שטעדט קריגט ניט זיינע שכירות אַלע טאָג, אפילו ניט אַלע וואָך. פאַר דער צייט ביז וואַנען מען קריגט די שכירות (ביז'ן „פּעידעי“) באַרגט די אַרבייט־טערפּרוי דאָס עסענוואַרג און אַלע אַנדערע נויטווענדיגע זאַכען ביים קרעמער. דער קרעדיט ווערט פאַרשריבען „אין בוך“, וואָס דער קרעמער גיט אַרויס.

אין די פאַראייניגטע שטאַטען — שאַצט מען — נעהמט דער

„בוך־קרעדיט“ ארום מעהר ווי העלפט פון דעם אָנולנעם און רי־טילען האַנדעל.

אין דער איצטיגער צייט, אין דער צייט פון דעם ענטוויקעלטען האַנדעל און דער ענטוויקעלטער אינדוסטרי, איז דער קרעדיט גע־וואָרען דער הויפט אינסטרומענט אינ'ם עקאָנאָמישען לעבען. פונקט ווי עס איז אונמעגליך זיך פאַרצושטעלען אַ מאָדערנע גע־זעלשאפט אָהן געלט, אזוי איז אונמעגליך זיך פאַרצושטעלען אַ געזעלשאפט אָהן קרעדיט.

ביי יעדען קרעדיט־געשעפט ווערט אַרויסגעגעבען צום קרעדי־טאָר אַ פאַפיר, אַ קרעדיט־צייכען, וואָס ווייזט, אז אַט דעם און דעם, פלוני בן פלוני, קומט אזא און אזא סומע. דיזען קרעדיט־צייכען, וואָס ווערט אין תלמוד זעהר גוט אָנגערופען „שטר חוב“, קען דער קרעדיטאָר איבערגעבען, פאַרקויפֿען אָדער אוועקשיקען, אַ דריטע פערזאָן; די דריטע פערזאָן קען דאָס איבערגעבען אַ פיערטע פערזאָן; די פיערטע אַ פינפטע א. א. וו. אין היינטיגע צייטען געהט יעדער קרעדיט־צייכען דורך אַ סך הענד, ביז דעם טאָג, ווען דער דעביטאָר באַצאָהלט. די קרעדיט־צייכענס פאַר־בייטען געלד. מיט זיי באַצאָהלט מען אַנדערע חובות און דיענען אַלס פאַרמיטלער ביים טויש, ביים האַנדעל.

די קרעדיט־צייכענס זיינען פאַרשידען.

1) דער עלטסטער און דער מעהר־פאַרשפרייטער קרעדיט־ציי־כען איז דער וועקסעל. דער וועקסעל איז אַ געוויסער פאַפיר, וואָס דער בעל־חוב גיט אַרויס צום קרעדיטאָר און וואו ער, דער בעל־חוב, פאַרפליכטעט זיך צו צאָהלען נאָך אזא און אזא צייט (נאָך אזוי פיעל און אזוי פיעל וואָכען, חדשים א. א. וו.) אזא און אזא סומע, אין אזא און אזא אָרט, צו איהם, דעם קרעדיטאָר, אָדער צו אַן אַנדערן, וועמען דער קרעדיטאָר וועט הייסען. די לעצטע ווער־טער אינ'ם טעקסט פון וועקסעל גיבען דאָס רעכט דעם קרעדיטאָר איבערצוגעבען דעם וועקסעל אַן אַנדערן. דערצו דאַרף דער קרע־דיטאָר נור אויפשרייבען אויפ'ן צווייטען זייט, אז ער הייסט באַ־צאָהלען אַט דעם אָדער יענעם. דיזער אויפשריפט ווערט אָנגע־רופען אינדאָרסאַמענט.

אויב דער קרעדיטאָר נויטיגט זיך אין געלט, קען ער דעם וועקסעל דיסקאָנטירען. ער גיט איהם איבער צו אַן אַנדערן אָדער אין אַ באַנק פאַר מזומן. די פערזאָן אָדער דער באַנק רעכענט

ארפא א געוויסען פראצענט פאר דער צייט, וואס מען וועט מוזען ווארטען ביז דאס געלט פון וועקסעל וועט איינגעמאָהנט ווערען. דער דאָזיגער אַרונטערנערעכענטער פראצענט ווערט אָנגערופען **דיסקאונט**.

2) עהנליך צו וועקסלען זיינען אַבלגאַציעס, באַנדרס. ווען אַ שטאַט, שטאָדט, אָדער אַזוי אַ גרויסע אינדוסטריעלע קאָמפּאַניע, נויטיגט זיך אין געלט, מאַכט ער אַנלייהען (הלאוואַ), פאַר וועלכע ער צאָהלט אַ יעהרליכען פראַצענט און פאַרפליכטעט זיך זיי אויסצוצאָהלען אין אַזוי פיעל און אַזוי פיעל צייט אַרום. די קרעדיט־פאַפירען, וואָס יעדער קרעדיטאָר קויגט פון שטאַט אָדער שטאָדט פאַר אַט אַזאָ הלאוואַ, ווערען אָנגערופען אַבליגאַציעס, אָדער דאָ, ביי אונז אין אַמעריקע, באַנדרס. דער פראַצענט פאַר קרעדיט ווערט איינגעמאָהנט דורך קופאַנס, וואָס זיינען צוגעהעפט צו דער אַבליגאַציע. די קופאַנעס גיבען צו די אַבליגאַציעס אַנאָנדער פאַרם ווי אַ וועקסעל, הגם אין תּוך זיינען אַבליגאַציעס און וועקסלען גלייך. אַבליגאַציעס אונטערשיידען זיך פון וועקסלען אויך דערמיט, וואָס זיי ווערען אַרויסגעגעבען, געוועהנליך, אויף לענגערע טערמינען, און, ווי געזאָגט, פון שטאַט און שטאָדט־רגירונגען, אָדער פון גרויסע געזעלשאַפטען.

אין דער צייט פון מלחמה האָט די רעגירונג פון די פּעראַיי־ניגטע שטאַטען אַרויסגעלאָזען פיער „ליבערטי באַנדרס“ און נאָך דער מלחמה אַ פינפטע, „וויקטאָרי באַנדרס“, אויף גרויסע סומען געלט. דער פראַצענט, וואָס די רעגירונג צאָהלט פאַר די הלאוואַ, וועלכע זי האָט געמאַכט ביים אַמעריקאַנישען פּאָלק, איז פון דריי און אַ פערטעל ביז פיער און דריי־פערטעל. פאַר די לעצטע זעגן הלאוואַ („וויקטאָרי לאָאַן“) צאָהלט די רעגירונג פון די פּעראַיי־ניגטע שטאַטען פיער און דריי־פערטעל פראַצענט, וואָס ווערט איינגעמאָהנט צוויי מאָהל אַ יאָהר דורך קופאַנעס, וועלכע ווערען אָפגעשניטען פון יעדען באַנדר.

אַבליגאַציעס אָדער באַנדרס קענען ווערען אַרויסגעגעבען אויף אַ געוויסען נאָמען. זיי הייסען דעמאָלט „נאָמענטליכע“. געוועהנ־ליך אָבער ווערען זיי אַרויסגעגעבען אויפ'ן „אָנצייגער“, אויפ'ן מוכז (מוסר כתב זה) און יעטוידער איינער, וואָס ווייזט פאַר די אַבליגאַציע, הייסט איהר אייגענטימער.

דער מאַרק־פרייז פון באַנדרס, אַבליגאַציעס, איז ניט אַלע מאָל

דערזעלביגער. ער שטייגט אָדער פאלט אין הסכם מיט דעם אָנגעדאָמט און נאָכפראָגע אויף זיי.

(3) אַן אנדער זאָרט קרעדיט־פּאַפּיער איז דער אָנווייזונג (דראַפּט). דער אָנווייזונג האָט דעם צוועק צו פאַרשפּאַרען ווי ווייט מעגליך דאָס שיקען געלד פון איין לאַנד אין אַ צווייטען לאַנד.

ווען, למשל, ראובן, אַ ניריאָרקער סוחר, האָט געקויפט תבואה אין פעטראָגראַד ביי שמעון'ען, און לוי, וועלכער וואוינט אין ראָגראַד, האָט געקויפט מאַשינעס ביי יהודה'ן, וואָס וואוינט אין ניריאָרק, אָנשטאט, וואָס ראובן זאָל אָפּשיקען די סומע געלט צו שמעון'ען אין פעטראָגראַד און לוי זאָל פון פעטראָגראַד איבער שיקען דעם פרייז פון די מאַשינעס צו יהודה'ן, אין ניריאָרק, ווערט די זאך געטון פיעל איינפאַכער. שמעון פון פעטראָגראַד גיט אַרויס אַן אָרדער צו זיין דעביטאָר ראובן אין ניריאָרק, ער, ראובן, זאָל באַצאָהלען דאָס, וואָס ער איז שולדיג, צו יהודה'ן, וועלכער וואוינט אין ניריאָרק. לוי, ווידער, אָנשטאט איבערצושיקען זיין חוב צו יהודה'ן, וועט באַצאָהלען שמעון'ען אין פעטראָגראַד. די קאָסטען און די אַרבייט פון דעם איבערשיקען ווערט דערמיט איינגעשפּאַרט. יהודה, וועלכער וואוינט אין ניריאָרק, קריגט זיין געלד פון ראובן'ען, וואָס וואוינט אויך אין ניריאָרק, און שמעון, וועלכער וואוינט אין פעטראָגראַד, קריגט זיין געלד פון לוי'ן, וועלכער וואוינט אויך אין פעטראָגראַד. דער אָרדער פון שמעון'ען צו ראובן'ען, אָדער פון יהודה'ן צו לוי'ן, ווערט אויסגעפילט אויף אַן אויסגעאַרבייטען בלאַנק, וואָס האָט אַן אַלגעמיינעם נוסח, און ווערט אָנגערופען אָנווייזונג (טראַטאָ). דער אָנווייזונג ווערט געשיקט צו דעם, וועלכער דאַרף דאָס געלט איינמאַהנען. אין אונזער פאל שיקט שמעון דעם אָנווייזונג צו יהודה'ן אין ניריאָרק און יהודה מאַהנט שוין דאָ איין פון ראובן'ען. אויב יהודה פון ניריאָרק גיט אַרויס אַן אָרדער צו לוי'ן אין פעטראָגראַד, ער זאָל באַצאָהלען שמעון'ען, מאַכט ער אויס דעם אָנווייזונג און שיקט עס איבער צו שמעון'ען און שמעון מאַהנט שוין איין פון לוי'ן אין פעטראָגראַד.

אין די גרויסע שטעט, וואו עס זיינען פאַראַן שטענדיגע האַנדעלס־באַציהונגען מיט אויסלאַנד, ווערען אָנווייזונגען געבראַכט אויפ'ן בערזע, וואו מען קען לייכט געפינען אַ קויפער, וועלכער וועט דערמיט איינשפּאַרען צייט און הוצאות, וואָס דאָס איבער שיקען פון געלט קאָסט. ראובן, ווען ער קויפט פון שמעון'ען אין

פערטראגראד תבואה, גיט ער איהם ארויס אן אָנווייזונגעסעל און שמעון קומט דערמיט אויף דער פערטראגראדער בערזע, וואו אימיר צער, וועלכער דארף צאָהלען געלט אין ניריאָרק, וועט דאָס אָפֿ-קויפֿען. געוועהנליך דארף ראובן'ס פירמע, אויב דער אָנווייזונג איז אויפֿ'ן אייגענעם נאָמען, זיין באוואוסט, מען מוז צו איהר האָבען צוטרוי. דער קורס פון דיזע אָנווייזונגעסעלען הויבט זיך און פאלט, וועדליג דער אָנגעבאָט און נאָכפראגע. ער הייסט טאָקי וועקסעל־קורס. ווי די נאָכפראגע אויף אַזוינע אָנווייזונגען זאָל גיט זיין גרויס, קענען זיי קיינמאָל גיט איבערשטייגען די סומע און די הוצאות, וואָס דארף קאָסטען דאָס איבערשיקען.

ביי יעדען אָנווייזונגעסעל מוזען לבל הפחות זיין דריי פער-זאָנען: (1) די, וואָס גיט ארויס דעם אָנווייזונג, (2) וועמען מען גיט ארויס, און (3) די פערזאָן, וואָס קריגט דאָס געלט. די ערשטע פערזאָן הייסט טראַנסאַקט, די צווייטע — אַקצעפֿטאַנט און די דריטע וועקסעל־אינהאַבער.

(4) טשעקס. די אַלע מסחרים, וואָס ווערען געמאַכט, ווערען מהרסטענס גיט געצאָהלט מיט געלד, נאָר מיט טשעקס. עס איז זעהר אונבאַקוועם זיך אַרומצוטראָגען מיט געלט. עס איז אויך גיט זיכער. מען קען ווערען באַרויבט, מען קען דאָס געלט פארלירען א.א.וו. מען לייגט אַוועק, מען דעפאָזיט, דעריבער דאָס געלט אין אַ באַנק. מען טרויט אָן, הייסט עס, דעם באַנק, און דער באַנק, וואָס איז אין דעם פאל דער דעביטאָר, גיט ארויס דעם דעפאָזיטאָר, דעם קרעדיטאָר, אַ טשעק־בוך. אויב דער דעפאָזיטאָר דארף האָבען אַליין געלט אָדער אימיצען צאָהלען, רייסט ער ארויס אַ בלעטעל פון טשעק־בוך און פילט עס אויס אויפֿ'ן נאָמען פון יענעם, וועמען ער דארף צאָהלען, און יענער קומט אין באַנק און קריגט דאָס געלט. אַ טשעק קען דורכגעהן אייניגע הענד. פאר'ן טשעק מוז דער באַנק תיכף אויסצאָהלען. די טשעקס שפיעלען אַ גרויסע ראָליע אין אונזער עקאנאמישען לעבען. מיר וועלען נאָך וועגען זיי ריידען אין נעקסטען קאפיטעל.

(5) אַקציעס. ווי מיר ווייסען, ווערט די אינדוסטרי אַלץ מעהר קאָנצענטרירט. די קליינע געשעפטען ווערען איינגעשלאָנגען פון די גרויסע. גרויסע געשעפטען, גרויסע פּעקטאָריס און אַנדערע גרויסע אונטערנעמונגען פאָדערן גאנץ גרויסע קאפיטאַלען. איינער אַליין איז גיט אימשטאַנד אויסצוהאַלטען מיט אַ קאפיטאַל אַזוינע

גרויסע אונטערנעהמונגען. פון דער אנדערער זייט זיינען פאראן א סך מענשען, וואָס האָבען מעהר אָדער וועניגער קאפיטאַל, אָבער זיינען ניט קיין ספעציאַליסטען אין א געוויסען פאך, אין א גע-וויסען געשעפט. עס לוינט זיי אָבער ניט צו האַלטען דאָס געלט סתם אזוי, ביי זיך, אָדער אין די באַנקען, בעת געשעפט ברענגט אַרײַן גוטע פּראָפּיטען. אָט די באַדינגונגען האָבען געפיהרט צו די אַקציען-געזעלשאַפטען, וואָס זיינען אזוי פאַרשפּרייט אין הייַנטיגער צײַט. די אַקציען-געזעלשאַפטען זיינען מעגליך געוואָרען דורך קרעדיט.

אן אַקציען-געזעלשאַפט איז אַן אונטערנעהמונג, וואָס איז אויפגעבויט פון קאפיטאַלען פון פאַרשידענע מענשען און ווערט פאַרוואַלטעט פון דירעקטאָרען, וועלכע ווערען ערוועהלט פון די, וואָס באַטייליגען זיך מיט זייער קאפיטאַל. דאָס קאפיטאַל פון דער גאַנצער אונטערנעהמונג ווערט צוזאַמענגעזעצט פון גלייכע חלקים. אויף יעדען חלק ווערט אַרויסגעגעבען א צייגנים — אַן אַקציע. יעדערער, וועלכער לייגט אַרײַן קאפיטאַל אין דער אונטערנעהמונג, קריגט אַקציעס. ער אַליין ווערט אַן אַקציאָנער. וואָס מעהר געלט אימיצער לייגט אַרײַן אין דער אונטערנעהמונג, וואָס מעהר חלקים ער האָט פון גאַנצען קאפיטאַל, אַלץ מעהר אַקציעס קריגט ער און אַלץ א גרעסערע דעה האָט ער אין דער פאַרוואַלטונג. די שטימען ווערען אָפּגעגעבען לויט די אַקציעס, אָבער ניט לויט די אַקציאָנערען. ווען אימיצער האָט מעהר ווי העלפט אַקציעס, (דער מאַדזשאַריטי שער-האַלדער) קען ער אויך אַליין באַשטימען די גאַנצע פאַרוואַלטונג און קריגט די גאַנצע דעה אין דער אונטערנעהמונג.

יעדער אַקציאָנער איז א קרעדיטאָר צו דער אַקציען-געזעלשאַפט און יעדע אַקציע איז א קרעדיט-צייכען.

די אַקציעס קענען פאַרקויפט ווערען פון איינעם צום צווייטען. דער פּראָפּיט פון אַן אַקציען-געזעלשאַפט (דיווידענטען) ווערט צוטיילט צווישען די אַקציאָנערען. וואָס מעהר אַקציעס אימיצער האָט, אַלץ גרעסערע דיווידענטען קריגט ער. אויב איינער האָט, למשל, 10 אַקציעס און א צווייטער האָט 100 אַקציעס, קריגט דער צווייטער 10 מאָל אזוי פּיעל דיווידענטען, וויפּיעל דער ערשטער. די אַקציאָנערען אַלס שותפים פון דער אונטערנעהמונג קענען

אנדערע מאָל אויך פארלירען. אויב די אונטערנעהמונג געהט שלעכט, פארלירען די אַקציאָנערען.

די אַקציעס קענען אַמאָל שטייגען און אַמאָל פאלען אין פרייז. אַנדערע אַקציעס קענען שטייגען אין הונדערט און מעהר מאָל פון זייער ערשטען פרייז. אַמאָל קענען זיי ווערען שטיקלעך פאַפיר אָהן אַ שום ווערט. אַלעס ווענדעט זיך פון דעם צושטאַנד פון דער אונטערנעהמונג.

אַן אַקציע אונטערשיידעט זיך פון אַן אַבליגאַציע דורך דעם, וואָס אַן אַבליגאַציע איז אַ וועקסעל, וואָס האָט קיין שייכות ניט מיט'ן געשעפט גופא. דאָס געשעפט קען זיין בעסער אָדער ער גער — מיט'ן אַבליגאַציאָנער האָט דאָס ניט צו טון. ער מוז קריגען זיינע פראָצענטען און — ווען די צייט קומט — זיין גאַנצע סומע. אַן אַקציאָנער איז פאַרבונדען מיט'ן געשעפט. געהט דאָס געשעפט גוט — שטייגט די אַקציע אין איהר ווערט. יעדען טאָג ווערען אויף דער בערזע באַשטימט די פרייזען פון די אַקציעס פון פאַרשידענע געזעלשאַפטען. ווי אַלע ווערט-פאַפירען איז זייער פרייז אָפהענגיק פון דעם אָנגעבאָט און נאָכפראַגע.

די אַקציען-געזעלשאַפטען, אָדער, ווי מען רופט זיי דאָ ביי אונז, די „קאָרפּאָריישאַנס“ זיינען איצט די הויפט-פאַרמעס פון די גרויסע פינאַנציעלע, אינדוסטריעלע און האַנדעלס אונטער-נעהמונגען.

די קאָרפּאָריישאַנס האָבען זיך אזוי פאַרשפרייט און פאַנאַט-דער געוואָקסען אין אונזער לעבען, אז עס איז נויטיג געווען אַ ספּעציעלע געזעצגעבונג איבער דעם, וואָס זיי מעגען און וואָס זיי מעגען ניט, און אפילו אַ ספּעציעלע וויסענשאַפט איבער זייער מהות. אין די פאַראייניגטע שטאַטען וועט מען געפינען זעהר וועניג מענשען, וועלכע זאָלען אזוי אָדער אויף אַן אַנדער אופן ניט זיין פאַרבונדען מיט אַ קאָרפּאָריישאַן, צי אַלס אַן אַקציאָנער (סטאָק-האָלדער), צי אַלס אַן אַבליגאַציאָנער (באָנדהאָלדער), צי אויף אַנאנדער וועג.

צוזאַמען מיט זייער נוצליכקייט פון עקאנאמישען שטאַנד-פונקט אין פאַראַן אין זיי ניט ווייניג שווינדעל און די געזעצגעבונג איז געצוואונגען צו רעגולירען די קאָרפּאָריישאַנס, אום צו באַשי-צען דעם געוועהנליכען מענשען, וועלכער איז ניט אזוי באַהאווענט אין אַלע פאַרשידענע דריידלעך פון אזוינע אונטערנעהמונגען, וואו

ער לייגט אריין זיין געלד, אבער איז נישט קאפאבעל אליין, פער-
זענליך, זיי צו קאנטראלירען.

אָבשטעלען זיך אויספיהרליך אויף די איינצעלהייטען, ווי אזוי
קאָרפּאָרירישאַנס ווערען געגרינדעט און אויף די פארשידענע קאָמ-
בינאַציעס זייערע, איז דאָ נישט אונזער אויפגאבע. מיר וועלען
בלויז דערמאָנען אין קורצען די באדייטונג פון מאַנכע טערמינען,
וועלכע מען הערט אָפט ביי די פינאַנסיסטען און ביי די וואָל סטריט
בראָקערס.

א קאָרפּאָרירישאַן, אָדער אַן אַקציען-געזעלשאַפט, ווערט נישט
געגרינדעט אזוי פשוט, ווי מע שטעלט זיך פאַר. די אַקציעאָנערען
(שערהאַלדערס) קומען זיך נישט צו געהן ביי דער גרינדונג מיט
זייערע מזומנים, כדי צו מאַכען אַ שותפות-געשעפט, אַז איטליכער
זאָל קריגען אַקציעס (שערס) אינ'ם ערך מיט דער סומע מזומנה
געלד, וואָס ער לייגט אַריין.

אין דער פראַקטיקע קומט געוועהנליך פאַר אזוי: אַ גרופע
מענשען מיט אַן אונטערנעהמונגס קראַפט, ווען זיי זעהען, אַז אַ
געוויסע אונטערנעהמונג קען ברענגען גוטע פראָפיטען, לאָזען זיי
ארויס אַן אַנאָנסמענט (אדווערטייזמענט), וואו זיי זיינען מודיע,
אַז עס האָט זיך געגרינדעט אַ געזעלשאַפט מיט אַ קאַפיטאַל, לאָמיר
זאָגען, פון אַ הונדערט טויזענד דאָלאַר, וואָס דאָרף אַריינגעקראָגען
ווערען דורך אַקציעס, צו טויזענד (אָדער צו הונדערט, ווי אזוי
מע באַשטימט) אַן אַקציע. די מענשען, וועלכע גלויבען אין דער
אונטערנעהמונג און האָבען צוטרוי צו די גרינדער, קויפען אַקציעס
און ווערען דערמיט אַקציעאָנערען פון געשעפט. די אַקציעאָנערען אין
די מעהרסטע פאלען קענען זיך גאָר נישט איינער מיט'ן אַנדערן. די
גרינדער ווידער לייגען גאנץ אָפט נישט אַריין מזומנה געלד. זיי
פאָנגען אָן די אונטערנעהמונג נאָך דעם, ווי עס איז אַריינגעקומען
געלד פאַר די אַקציעס.

אַ סך אייזענבאהנען זיינען אין אַמעריקע מיט אַזעלכע מיטלען
געבויט געוואָרען.

ביי זעהר נויט-פאַרשפרעכענדע אונטערנעהמונגען לאָזען די
גרינדער נישט אַרויס אַלע אַקציעס אויפ'ן מאַרק, נאָר לאָזען זיי
איבער אין געשעפט. אויב עס ווייזט זיך שפעטער אַרויס, אַז
די דיווידענטען זיינען גרויסע, קויפען די גרינדער און די דירעקט-
טאָרען זיי אליין אָפּ. עס טרעפט אויך, אַז די איבערנעלאָזענע,

גייט פארקויפטע אַקציעס, ווערען צוטיילט צווישען די ערשטע גרינדער, אלס אַ באַנוס, אלס אַ פרעמיום.

אַפט ווערט די סטאַק (אַקציעס) איינגעטיילט אין געוועהנ־ליכע (קאמאָן סטאַק) און, אזוי צו זאָגען, אין מעהר אָנגע׳יחסנ־טע (פריפּוירד סטאַק). דער יחוס פון „פריפּוירד סטאַק“ איז, וואָס זיי גיט מען דעם פרעפערענס, דעם פאַרצוג בנוגע די דיווידענטען און דעם פאַרמעגען פון דער קאַרפּאָרירשאַן. די דיווידענטען־ראַטא, צו וועלכער די אַקציעס זיינען באַרעכטיגט, מוז קודם כל ווערען אויסגעצאָהלט פאַר די „פריפּוירד סטאַק“. זיי ווערען אויסגע־צאָהלט, איידער עס ווערט אויסגעצאָהלט אַ דיווידענט אויף די קאמאָן סטאַק. די דיווידענטען אויף „פריפּוירד סטאַק“ אַקומט לירען זיך געוועהנליך, ד. ה. אויב זיי זיינען גיט אויסגעצאָהלט געוואָרען אין דעם יאָהר, ווען זיי זיינען דערקלערט געוואָרען, ווערען זיי גערעכענט אלס אַ חוב, וואָס די קאַרפּאָרירשאַן האָט אויף זיך און מוזען אין גאַנצען באַצאָהלט ווערען, אזוי ווי יעדער חוב, איי־דער עס ווערען דערקלערט דיווידענטען אויף די קאמאָן סטאַק. גאַנץ אָפט גיט מען אַרויס, ביי דער גרינדונג פון אַן אַקציען־גע־זעלשאַפט, „פריפּוירד סטאַק“ אין הסכם מיט דעם אַריינגעלייגטען קאַפיטאַל און אלס באַנוס גיט מען אַרויס קאמאָן סטאַק.

ביי מאַנכע קאַרפּאָרירשאַנס קריגט מען פאַר די „פריפּוירד סטאַק“ אַ חוץ די „פריפּוירד דיווידענטס“ אויך אַ דיווידענט צו־זאַמען מיט דער „קאמאָן סטאַק“. פריפּוירד סטאַק קען זיין אין פאַרשידענע אויפֿלאַגעס: די ערשטע פריפּוירד סטאַק, צווייטע, דריטע א. א. וו. גאַנץ אָפט גיט מען אַרויס, ביי דער גרינדונג פון אַן אַקציען־געזעלשאַפט, „פריפּוירד סטאַק“ אין הסכם מיט דעם אַריינגעלייגטען קאַפיטאַל און אלס באַנוס גיט מען אַרויס קאמאָן סטאַק.

אַנדערע קאַרפּאָרירשאַנס פאַרוואַנדלען די באַגדס, וואָס זיי גיבען אַרויס, נאָך אַ געוויסער צייט, אין סטאַק. זיי ווערען דע־מאָלט אָנגערופען „קאָנוואָרט־טאַק“.

די דירעקטאָרען פון אַ קאַרפּאָרירשאַן האָבען גיט זעלטען אַן אורזאך צו מאַכען גלויבען דעם עולם, אז די דיווידענטען זיינען גיט קיין גרויסע. לאָזען זיי דעריבער אַרויס אַ סך מעהר סטאַק, וויפיעל עס איז דער פאַקטישער קאַפיטאַל, וואָס איז אין דער אונטערנעהמונג אַריינגעלייגט געוואָרען. דער קאַפיטאַל, וואָס מען

האָט אַרײַנגעלייגט אין דער אונטערנעהמונג, איז, לאָמיר זאָגען, הונדערט טויזענד דאָלאַר און אַקציעס גיט מען אַרויס אויף אַ מיליאָן דאָלאַר. די אַרויסגעגעבענע אַקציעס (דער נאָמינעלער קאָפיטאַל) זײַנען דאָ אויף צעהן מאָל מעהר, וויפיעל עס איז דער אמת'ער קאָפיטאַל. ווען שפעטער האָט די אונטערנעהמונג געבראכט אַ שטייגער פופציג טויזענד דאָלאַר פראָפיט, טאָ ווערט דער פראָצענט פראָפיט גערעכענט פון דעם גאנצען סטאק, פון אַ מיליאָן (פון דעם נאָמינעלען קאָפיטאַל), וואָס דאָס וועט אויסקומען פינף פראָצענט, בעת אין אמת'ן האָט דער אַקטיווער קאָפיטאַל פון דער אונטערנעהמונג באַטראָפֿען גיט מעהר ווי הונדערט טויזענד דאָלאַר און דער פראָפיט האָט באַטראָפֿען גאנצע פופציג פראָצענט.

אויב אפילו דער נאָמינעלער קאָפיטאַל קען גיט פאַרדעקען די גוואַלדיגע פראָפיטען, וואָס אַ קאָרפּאָראַציע ברענגט אַרײַן, ווי עס טרעפט גיט זעלטען, טאָ נעהמען די דירעקטאָרען און פאַר „וואַסערן“ דאָס קאָפיטאַל. דאָס פאַר „וואַסערן“ באַשטעהט אין דעם, וואָס מען גיט שפעטער, נאָך דעם ווי די קאָרפּאָראַציע עקזיסטירט שוין, אַרויס נייע אַקציעס, פאַר וועלכע עס ווערט גיט אַרײַנגעבראכט אַ נייער קאָפיטאַל. דער פראָפיט וועט שפעטער גערעכענט ווערען פון אַלע אַקציעס, שוין פון די קינסטליך אַרויסגעגעבענע, בעת אין אמת'ן דאַרף ער גערעכט ווערען פון דעם קאָפיטאַל (אַקטיווען אָדער נאָמינעלען), מיט וועלכען די קאָרפּאָראַציע האָט זיך געגרינדעט.

די נייע פאַר „וואַסערטע“ אַקציעס ווערען ענטוועדער לכּתחילה צוטיילט אומזיסט צו די פרייהערדיגע אַקציאָנערען אַנשטאט די ווי דענטען, אָדער זיי ווערען אַרויסגעלאָזען אויפ'ן מאַרק פאַר אַ געוויסען פּרייז מיט דעם אָפּמאך, אז זיי קענען פאַרקויפט ווערען בלויז צו די דירעקטאָרען אָדער אַנדערע „גוטע ברידער“, וואָס שטעהען נאָהענט צו דער קאָרפּאָראַציע.

וויפיעל פאַרשידענע דריידלעך און שווינדעל עס ליגען אין אַזוינע קאָמבינאַציעס איז זעהר לייכט צו פאַרשטעהן.

פאַר דאָס וואַסער, וואָס די גרויסע קאָפיטאַליסטען גיסען אַרײַן אין זייערע קאָפיטאַלען, צאָהלען די ברייטע מאַסען גיט קיין קליינע פראָצענטען.

דער דירעקטער רעזולטאַט פון אַ פאַרוואַסערטען קאָפיטאַל איז,

וואָס די טעקסעס ווערען דורך דעם אַרונטערגענומען פון די רייכע קאָרפּאָריישאַנעס, וועלכע באַהאַלטען אונטער דעם צורעק פון דעם פאַרוואַסערן די אַמטלע ריעזיגע פּראָפּיטען, און ווערען אַרױפּגע-ליינט אויף די אָרעמע מאַסען. די לעצטע ווערען דאָ געשמאַקט מיט צוויי בייטשען: אי זיי צאָהלען פּראָצענטען פאַר די נייע קינסט-ליכע אַקציעס, וועלכע האָבען ניט אונטער זיך אַ קאָפיטאַל, אי זיי מוזען אויסהאַלטען די הוצאות פון דער רעגירונג, וואָס וואָלטען על פי דין און על פי יושר באַדאַרפט פאַלען אויף די רייכע אונטער-נעהמונגען.

ווען מען זעהט, ווי ווייט אָט די אויסגערעכענטע קרעדיט-פאַפּירען (וועקסלען, אַבליגאַציעס, טשעקס, אָנווייזונגען און אַקציעס) זיינען פאַרברייט, וויפיל געשעפטען און אונטערנעהמונגען עס ווערען מיט זייער הילף דורכגעפיהרט, טאָ קען מען ערשט באַגרייפּען וואָס פאַר אַ גרויסע ראָליע דער קרעדיט שפּיעלט אין אונזער לעבען. אָהן דעם קרעדיט וואָלט איבערהויפט זיין שווער זיך פאַרצושטעלען אַ מאָדערנע אונטערנעהמונג. מיר האָבען שוין אויבען באַמערקט, דאָס פינף און ניינציג פּראָצענט פון אַלע אינ-דוסטריעלע און האַנדעלס-אונטערנעהמונגען ווערען געמאַכט אויף קרעדיט און מיט דער הילף פון קרעדיט. איין קרעדיט-פאַפּיר, אַ וועקסעל אַ שטייגער, געהט דורך אייניגע הענד. מיט איין הונד-דערט-דאָלערדיגען וועקסעל ווערען גאַנץ אָפט דורכגעפיהרט אפּשר אויף טויזענד דאָלאַר מסחרים. מיט וועקסלען צאָהלט מען, וועקסלען ווערען געגעבען אַלס געלד, און ביז וואַנען אַ וועקסעל ווערט איינגעלייזט, ווערט ער אייניגע מאָל דיסקאָנטירט. דאָס גלייכען טשעקס, אַבליגאַציעס א. א. וו. אָהן דעם קרעדיט וואָלט דער מעכאַניזם אין עקאָנאָמישען לעבען פאַרלאָרען 95 פּראָצענט פון זיין קראַפט.

אויב אַ תבואה-סוחר, אַ שטייגער, וואָלט ניט אַרױסגעגעבען זיין סוחר צום מילנער, ביז וואַנען ער קרייגט ניט קיין מזומן, וואָלט ער מוזען וואַרטען ביז וואַנען דער מעהל-סוחר וועט געבען מזומן דעם מילנער; דער מילנער וועט מוזען וואַרטען ביז וואַנען דער אָגולניק פון ברויט וועט געבען מזומן דעם מעהל-סוחר; דער מעהל-סוחר וועט מוזען וואַרטען ביז וואַנען זיין קונד, דער אָגול-ניק, וועט קריגען מזומן פון די בעקער; דער בעקער פון קרעמער; דער קרעמער פון זיינע קונדען. אָדער נאָך בעסער. דער תבואה-

סוחר וועט זיך האלטען מיט זיין סחורה און ווארטען, דער קרע-
מער זאל באצאָהלען דעם בעקער, דער בעקער — דעם אָגולניק;
דער אָגולניק — דעם מעהל-סוחר; דער מעהל-סוחר — דעם מיל-
נער. ביז דער צייט וועט דער תבואה-סוחר זיך האלטען מיט זיין
סחורה. און אויב די קרעמערס וועלען ניט האָבען קיין ברויט —
טאָ פאַר וואָס וועלען זיי לייזען? וואו וועלען זיי איבערהויפט
קריגען מזומנים צו באצאָהלען דעם בעקער, דעם אָגולניק א. א. וו.?
וואָלטען זיין מעגליך אזוינע געשעפטען?

איצט איז די זאך גאנץ איינפאך.

דער תבואה-סוחר ווארט ניט אויף מזומן, נאָר ניט אַרויס זיין
תבואה אויף אַ וועקסעל. מיט'ן וועקסעל קען ער קויפֿען אַנדערע
סחורות. דאָס גלייכען דער מילנער, דער אָגולניק, דער מעהל-
סוחר. דאָס עקאָנאָמיש לעבען באַוועגט זיך; מסחרים געהן אָן;
אונטערנעמונגען ווערען געגרינדעט; דער עולם קריגט, וואָס ער
באַדאַרף — אלץ מיט דער הילף פון קרעדיט.

פאַר'ן „קליינעם מאַן“, פאַר'ן קליינעם פאַרמער, פאַר'ן קליי-
נעם קרעמער, פאַר'ן בעל-מלאכה א. א. וו., איז קרעדיט ניט ווע-
ניגער וויכטיג, ווי פאַר די גרויסע אונטערנעמונגען.

אן אַרעמער פאַרמער וואָלט קענען מעהר אָדער וועניגער אויפֿ-
האַלטען זיין עקזיסטענץ, אויב ער וואָלט קריגען קרעדיט אין די
צייטען, ווען ער איז געאיינגט. אין פיעל לענדער ניט טאָקי דער
שטאַט גופא אַרויס קרעדיטען, גיט הלאות צו די קליינע פאַר-
מערס. אויך דער „קליינער קרעדיט“ פאַר די בעל-מלאכות, קרע-
מערס א. א. וו. איז פאַרשפּרייט אין מאַנכע לענדער.

געוויס קען דער „קליין-קרעדיט“ גיט אויפהאַלטען די קליינע
אונטערנעמונגען פון אונטערגאַנג. דער „קליין-קרעדיט“ קען זיך
ניט אַנטקעגענשטעלען דער מאַכט פונ'ם גרויסען קאַפיטאַל, וואָס
זעשטערט און שלינגט איין די עקזיסטענץ פונ'ם קליינעם מאַן,
אַבער אלס צייטווייליגע הילף, אויף חיי שעה, איז דער קרעדיט
פאַר אַ קליינער אונטערנעמונג זעהר נוצליך.

די הויפט-אינסטרומענטען פאַר'ן קרעדיט זיינען די באַנקען.

דרייסיגסטע לעקציע

באנקען

דעפיניציע; די פונקציעס פון א באנק; די שפאר-באנקען; די באדינ-גונגען, וואס האבען ארויסגערופען באנקען; די באנקען אלס פארזארגער פון די פרייע קאפיטאלען; דער פאסיוו און אקטיוו; פארגלויך פון א באנק צו א שוואַם; די זיכערקייט אלס דער יסוד פון יעדען באנק; די אורזאך, פאר וואס די באנקען קענען אויסלייזען געלט פון די דעפאזיטען; וויפיל א באנק קען אויסלייזען פון די דעפאזיטען; די שלעכטע וויר-קונג פון א „געלאף“ אויף א באנק; די ווירקונג פון די „משעקס“ די מזומנים פון די באנקען; אילוסטראציע; דאס „קלירונג האוז“ און זיין באדייטונג; דורך משעקס, אנווייזונגען און אנדערע קרעדיט-פאפירען ווערט דאס מזומנה געלט וועניגער אויפ'ן מאַרק; הויפט הכנסה פון די באנקען; די יאגעניש נאכ'ן דעפאזיטאָר; די באנקען קענען אויך אויסבאָרגען קרעדיט; די נויטווענדיגקייט פון געזעצען איבער די רעכטען און פליכטען פון די באנקען; די באנקען, וואס האָבען א פרווילעגיע אַרויסצוגעבען באַנק-בילעטען; די פּעדעראל ריזוורוו באַנקען; א סטאַטיסטיקע פון די באַנקען אין די פאַראייניגטע שטאַט-טען; פאַר וואָס אין א רעוואָלוציע וויל יעדער פאַרכאַפּען דעם באַנק פון די באַנקען.

א באַנק איז אַן אינסטיטוציע, וואָס מאַכט געשעפטען מיט געלט און מיט קרעדיט. א באַנק נעמט אַן דעפאָזיטען (דעפאָזיטס) און צאָהלט זיי אויס צוריק דורך אַ געשריבענעם אָרדער (דורך אַ משעק) פונ'ם דעפאָזיטאָר; פאַרקויפט און צאָהלט אויס אָנוויי-זונגען; נעמט און באָרגט אויס געלט אויף פּראָצענט; דיסקאָנט-טירט וועקסלען; קויפט און פאַרקויפט אויסלענדישע געלט און אנדערע ווערטה-פאפירען. מאַנכע באַנקען קענען אויך אַרויסגעבען אַבליגאַציעס און פאַשירענע געלט (אַסיגנאַציעס). נאָך אנדערע האָבען זיכערקייטס-שראַנקען (סייפּטי דעפאָזיט באַקסעס), וואו מען קען דינגען קליינע קעסטלעך צו האַלטען וויכטיגע פאַפירען און ציערונג.

די קאמערציעלע באנקען, א שטייגער, די נאציאנאלע באנקען (ניישאנעל ביינקס) אין די פאראייניגטע שטאטען, ערפילען אַט אַלע די אויסגערעכענטע פונקציעס. עס זיינען אָבער פאַראַן אַנדערע באנקען, וועלכע ערפילען בלויז א טייל פון די פונקציעס. צום ביישפּיעל, די שפּאַרבאַנקען (סייווינגס ביינקס). די דאָזיגע באנקען האָבען ניט קיין רעכט צו מאַכען אַלערליי געשעפטען מיט דעם געלד, וואָס ווערט אין זיי אַוועקגעלייגט. זיי גיבען ניט אַרויס קיין טשעק בוך'ס, דיסקאנטירען ניט קיין וועקסלען און באַרגען ניט אויס קיין געלד צו פּריוואַט־פּערזאָנען. זייער צוועק איז בלויז צו מאַכען זיכער די קליינע קאפיטאלען פון קליינע לייט, וועלכע ווילען אויף אַ לענגערע אָדער קורצערע צייט שפּאַרען. עס זיינען פאַראַן בלויז געוויסע אונטערנעמונגען, אויף וועלכע די שפּאַרבאַנקען קענען געבען אַ טייל פון דעם געלד, וואָס מען האָט זיי געטרויט. זיי געפינען זיך אויך אונטער אַ שטרענגערן רעגירונגס־קאנטראָל. דאָס געלד, וואָס מען לייגט אָפּ אין די שפּאַרבאַנקען, איז טאַקע אויך זיכערער, ווי אין די באנקען, וואָס האָבען צו טון מיט אַ סך אונטערנעמונגען.

צוויי באַדינגונגען האָבען אַרויסגערופען די באנקען. ערשטענס, זיינען פאַראַן מענשען, וועלכע ווילען ניט האַלטען זייערע מזומנים ביי זיך, און צווייטענס, זיינען פאַראַן אַנדערע, וואָס נור טיגען זיך אין הלאות, פאַר וועלכע זיי זיינען צופרידען צו צאָהלען אַ געוויסען פּראָצענט. עס זיינען דעריבער באַשאַפען געוואָרען די באנקען, וואָס דיענען אַלס פאַרמיטלער צווישען די, וואָס האָבען פרייע קאפיטאלען, און יענע, וועלכע קענען אַט די קאפיטאלען באַנוצען.

דאָס אַרייננעמען געלד פון אַנדערע, אָדער בעסער, דאָס וואָס דער באַנק איז שולדיג צו זיינע קרעדיטאָרען, ווערט אָנגערופען פּאַסייוו; דאָס אויסגעבען געלד צו אַנדערע, דאָס וואָס איהם קומט פון זיינע דעביטאָרען, ווערט אָנגערופען אַקטיוו. דער אַקטיוו מיט פּאַסייוו זיינען צווישען זיך פאַרבונדען. אַ באַנק, וואו די דעפאזיטען זיינען געמאַכט אויף קורצע טערמינען, קען ניט אויסליי הען געלד אויף לאַנגע טערמינען; אַ באַנק, וואָס צאָהלט גרעסערע פּראָצענטען, קען ניט אויסליי הען געלד אויף קלענערע פּראָצענטען. דער אַקטיוו איז שטענדיג אָפהענגיג פון'ס פּאַסייוו. אַ באַנק ווערט גאַנץ ריכטיג פאַרגליכען צו אַ שוואַם.

ער נעמט אין זיך אריין פרייע קאפיטאלען, ווי א שוואַם פרייע וואַסער. ווען די דעפאָזיטאַרען דארפֿען צוריק האָבען דאָס געלד, נעהמען זיי אַרויס פון באַנק, פונקט ווי מען קוועטשט אויס דאָס וואַסער פון א שוואַם. עס פאַרשטעהט זיך, אז מען קען ניט אויס-קוועטשען פון א שוואַם מעהר וואַסער וויפיעל ער האָט אין זיך אַריינגעווינגען.

דער וויכטיגסטער יסוד פאַר א באַנק איז זיין זיכערקייט. יעדער דעפאָזיטאַר מוז צו יעדער צייט קענען קריגען זיין געלד, וואָס ער האָט אין באַנק אַריינגעלייגט. דאָס הייסט ניט, אז דער באַנק מוז אלע מאָל האָבען אָנגעגרייט מזומנים, וויפיעל ער איז שולדיג די דעפאָזיטאַרען. אויב אזוי, טאָ צו וואָס לוינט איהם צו נעהמען די דעפאָזיטען? אויב דער באַנק צאָהלט דערצו נאָך א פראָצענט די דעפאָזיטאַרען, טאָ דאָרף ער דאָך מסתמא קענען וואָס עס איז מאַכען מיט זייער געלד, אַניט וואָלט איהם דאָך ניט לוינען פאַר וואָס און וואָלט אויך ניט האָבען פון וואַנען צו צאָהלען. קען דער באַנק ווידער דאָס געלד, וואָס מען לייגט אין איהם אַריין, אויסלייהען אַנדערע אָדער עס באַנוצען אַליין, טאָ ווי קען ער צו יעדער צייט אויסצאָהלען די דעפאָזיטאַרען? די זאך איז, וואָס די דעפאָזיטאַרען קומען ניט אלע מיט אַמאָל אַרויסנעהמען זייערע געלדער. לויט דעם איצטיגען סיסטעם, וואו מען צאָהלט מעהר-סטענס מיט טשעקס, איז שטענדיג פאַרזאָן אין באַנק א רעזערוו פון געלד. עס איז אויסגערעכענט, אז א מאָדערנער באַנק אין די פאַראייניגטע שטאַטען קען אויסבאָרגען אַן ערך צוויי-דריטעל ביי דריי-פערטעל פון די געלדער, וואָס אין איהם ווערט אַריינגעלייגט, ניט שטעהענדיג אונטער א ריזיקע צו פיהלען א דוחק.

אין א צייט, ווען עס הערשט א געוויסע עקאנאמישע אונ-רוהיגקייט, אין א קריזיס, אין א מלחמה א. א. וו., טרעפט עס, אז עס ווערט א „געלאָף“ אין די באַנקען. די דעפאָזיטאַרען ווילען גלייך אַרויסנעהמען זייערע געלד. אזא „געלאָף“ קען פיהרען א באַנק צום באַנקראָט. ווי זיכער א באַנק זאָל ניט זיין, קען ער זעהר זעלטען האָבען אזוי פיעל מזומנה געלד אין דער קאַסע, ווי-פיעל עס קומט אלע דעפאָזיטאַרען. אין מאַנכע לענדער גיט טאַקי דאָס נענעזי א רעכט די באַנקען ניט אויסצוצאָהלען די דעפאָזיטען דעם זעלביגען טאָג, ווען דער דעפאָזיטאַר בעט, נאָר נאָך א קור-צערען אָדער לענגערען טערמין. אין געוועהנליכע צייטען דארפֿען

זיך די באנקען מיט דעם רעכט ניט באנוצען. ווען עס ווערט אָבער אַ מהומה, אַ כהלה און אלע דעפאָזיטאָרען באַלאַגערן די באַנקען, ווערט אזאָ געזעץ אויסגענוצט. די באַנקען צאָהלען אויס די דע־פאָזיטען אין הסכם מיט די מזומנים, וואָס קומען אַריין.

וואָס מעהר די טשעקס געהען אַריין אין דער מאָדע, אַלץ ווער נוגער מזומן דארף מען האָבען אויפ'ן מאַרק, און אַלץ מיט מעהר זיכערקייט קען אַ באַנק בויען אויף די דעפאָזיטען, אז זיי וועלען ניט אזוי גיך אָדער מיט אַמאָל אַרויסגענומען ווערען.

ביי אַ טשעק סיסטעם קענען געמאכט ווערען אויף טויזענדער און הונדערטע טויזענדער דאָלאַר געשעפטען און פון באַנקס קאסע זאָל ניט אַרויסגענומען ווערען דאָרויף קיין געלד. אויב ביידע, יענער, וואָס צאָהלט דאָס געלד, און דער, וואָס קריגט דאָס געלד, זיינען דעפאָזיטאָרען אין איינעם און דעמזעלביגען באַנק, האָט דער באַנק בלוז די אַרבייט איבערצוטראָגען די סומע געלד, אויף וואָס דער טשעק איז אַרויסגעגעבען, פון איין קאָנטאָ אויפ'ן צווייטענס קאָנטאָ.

ראובן, למשל, האָט אין באַנק טויזענד דאָלאַר; שמעון האָט אויך טויזענד דאָלאַר. ראובן האָט וואָס געקויפט ביי שמעון'ען און האָט איהם אַרויסגעגעבען אַ טשעק אויף הונדערט דאָלאַר. שמעון האָט דעם טשעק אַריינגעלייגט אין באַנק. דער באַנק נעמט אַרונטער הונדערט דאָלאַר פון ראובן'ס קאָנטאָ און שרייבט עס איבער אויף שמעון'ס קאָנטאָ. ראובן וועט איצט האָבען אין באַנק ניט מעהר, ווי ניין הונדערט דאָלאַר און שמעון ערף הונדערט דאָלאַר. אויב, לאָמיר זאָגען, אין אַ שטאָדט זיינען אלע דעפאָזיט־טאָרען אין איין און דעמזעלביגען באַנק, קען מען זיך פאַרשטעלען, אז מזומנה געלד זאָל אין גאנצען אויסגעבראַכט ווערען פון מאַרק. אַלע וועלען צאָהלען מיט טשעקס. דער קונד וועט צאָהלען דעם שפייז־קרעמער מיט אַ טשעק. דער הרצמער דעם אָגולניק מיט אַ טשעק, דעם שוסטער, דעם שניידער, דעם דאָקטאָר, און די לעצטע צו זייערע קרעדיטאָרען — אלע וועלען אַרויסגעבען טשעקס און דער באַנק וועט איבערטראָגען די קרעדיטס און דעביטס פון איין קאָנטאָ אויף דער צווייטער. געלד וועט מען בלוז דאַרפֿען האָבען פאַר אַזוינע, וואָס זיינען ניט קיין דעפאָזיטאָרען אין דער זעלביגען באַנק. אָבער אפילו פאַר די איז ניט אלע מאָל נוימיג

געלד. מען קען צאָהלען מיט טשעקס אויך צו די, וועלכע זיינען דעפאָזיטאָרען אין אַנאָנדער באַנק.

נעהמען מיר די פריהערדיגע אילוסטראציע, וואו ראובן און שמעון זיינען ניט דעפאָזיטאָרען אין איין און דעמוועלכען באַנק, נאָר אין פאַרשידענע באַנקען: ראובן, א שטייגער, אין באַנק „אלף“ און שמעון אין באַנק „בית“. ראובן גיט אַרויס שמעון'ען א טשעק איינצומאָהנען הונדערט דאָלאַר פון באַנק אלף. שמעון נעמט דעם טשעק און לייגט עס אַוועק אין זיין באַנק, אין באַנק „בית“. באַנק „בית“ שיסט אַוועק דעם טשעק אין באַנק „אלף“ און מאָהנט איין דאָס געלד פאַר שמעון'ען און שמעלט דאָס אויף זיין, אויף שמעון'ס, קאָנטאָ.

מיט דער ענטוויקלונג פון דעם באַנק־סיסטעם איז אפילי געדוואָרען איבעריג איינצומאָהנען דאָס געלד פון באַנק „אלף“ דורך באַנק „בית“.

דאָ אין די פאַראייניגטע שטאַטען עקזיסטירט פאַר דעם צוועק דאָס „קלירינג האַוז“ (אָפּרעכענונגס־פּאַלאַטע). א „קלירינג האַוז“ איז אַן אינסטיטוציע, וואו די פאַרטערטער פון פאַרשידענע באַנקען אין שטאָדט קומען זיך יעדען טאָג צוזאַמען און גלייכען אויס צווישען זיך די חשבונות. עס ווערט געמאַכט אַ סך־הכל פון די סומעס, וואָס איין באַנק קומט פון אלע אנדערע באַנקען, וויפיעל אנדערע באַנקען קומט פון דעם באַנק און דער באַלאַנס, וואָס בלייבט איבער נאָך אלע סך־הכל'ס, ווערט אויסגעצאָהלט. דאָס שפּאָרט איין די אַרבייט פון איבערשיקען אויף יעדען טשעק דאָס געלד. פונקט אזוי ווי ראובן האָט אַרויסגעגעבען אַ טשעק צו שמעון'ען, אזוי קען טרעפען אין פאַרלוף פון טאָג, דאָס שמעון האָט אַרויס־געגעבען אַ טשעק איינעם אַ דעפאָזיטאָר אין באַנק „אלף“. אַזוי שטאַט וואָס באַנק „אלף“ זאָל איבערשיקען דאָס געלד צו באַנק „בית“ און באַנק „בית“ זאָל איבערשיקען דאָס געלד צו באַנק „אלף“, קומט מען זיך צוזאַמען אין „קלירינג האַוז“ און מען באַצאָהלט בלויז דעם דיפערענץ. אויף דעם אופן ווערען אַרויס־געגעבען טשעקס אויף מיליאָנען דאָלאַרס און מוזמנים ווערען באַנוצט ניט מעהר ווי פינף—זעקס פּראָצענט דערפון.

אין דער ניריאָרקער „קלירינג האַוז“ ווערען יעדען טאָג דורכ־געפיהרט חשבונות פון 300,000,000 ביז 1,000,000,000 דאָלאַר

און דער דורכשניטליכער פראצענט מזומנים, וואָס עס ווערט
דאָ אויסגעצאָהלט, איז נאָך וועניגער ווי פינף.

יעדע שטאָרט, וואו עס איז נור פארען צוויי־דריי באַנקען,
האָט אַ „קלירינג האַוז“. יעטוידער באַנק איז געוועהנליך פאַר
טראַטען דורך צוויי „קלויַרס“ (פּריקאָזשטיקעס). איין קלויַרס
דאַרף פאַרשרייבען די אַלע „קלויַמס“ (פאַדערונגען), וועלכע די
אַנדערע באַנקען האָבען צו זיין באַנק און דער צווייטער קלויַרס
פאַרשרייבט די „קלויַמס“, וואָס זיין באַנק האָט אויף די אַנדערע
באַנקען. די ביידע סומעס ווערען געמאָלדען צו אַ בעאַמטען פון
„קלירינג האַוז“, וועלכער רעכענט דערנאָך אויס דעם דעביט און
דעם קרעדיט פון יעדען באַנק און נור דער באַלאַנס אַליין ווערט
אויסגעצאָהלט מיט מזומן. און אפילו אָט דער באַלאַנס, וואָס
ווערט געדעקט מיט מזומנים, געהט אויך ניט אַרויס פון די באַנקען,
ווייל דאָס, וואָס איין באַנק ניט אַרויס, נעמט דער צווייטער באַנק
אַריין. די באַנקען, וואָס זיינען פאַרבונדען אין דעם „קלירינג
האַוז“, קענען אויף דעם אופן האָבען אין זייער רשות כמעט אַלע
דעפּאָזיטען, וואָס ווערען אין דער שטאָרט געמאַכט.
אויך אין די געשעפטען מיט אַנדערע שטעט צאָהלט מען מיט
טשעקס.

יעדער גרויסער באַנק האָט געוועהנליך זיינע פאַרשטעהער אין
די גרויסע שטעט און אָט די פאַרשטעהער מאַהנען איין („קעשען“)
פון די באַנקען די טשעקס, וואָס זיינען געגעבען געוואָרען אין די
באַנקען, וועלכע זיי פאַרטרעטען אין אַנדערע שטעט. פאַר די
געשעפטען מיט אַנדערע שטעט ווערען אויך געברויכט אָנווייזונגען
(דראַפּטס), איבער וועלכע מיר האָבען שוין גערעדט אויבען. די
טשעקס, אָנווייזונגען און אַנדערע קרעדיט־פאַפּירען פאַרקלענערן די
סומע מזומנה געלד אויף די מערק. אין די גרויסע שטעט און
ביי גרויסע געשעפטסלייט ווערט שוין איצט באַנוצט בלויז קליין
געלד. וואָס ווייטער און ווייטער ווערט די נויטווענדיגקייט אין
מזומן אויפ'ן מאַרק אַלץ קלענער.

דער הויפט קוואַל, פון וואַס די באַנקען ציהען זייערע פראָד-
פּיטען, איז דאָס אויסבאַרגען געלד אויף אַ געוויסען פראָצענט.
אום צו קענען אויסבאַרגען, מוזען זיי האָבען וואָס אויסצובאַרגען.
מוזען זיי האָבען דעפּאָזיטען. דערמיט ערקלערט זיך, וואָס די

באנקען גיבען ארויס טשעק־ביכלעך, שרייבען און חשבונו'ען פאר'ן דעפאזיטאָר אומזיסט. די באנקען טוען פאר'ן דעפאזיטאָר אַר־בייט כדי איהם צו האָבען ביי זיך. פון דעם דעפאזיטאָרס געלד מאַכט דער באַנק רווחים. עס קומט דעריבער פאַר אַ קאָנקורענץ צווישען די באנקען איבער'ן דעפאזיטאָר. יעטווידער באַנק וויל איהם אַריינקריגען דורך רעקלאַמעס, דורך געוויסע הנחות א. א. ו. די יאָגעניש נאָך דעפאזיטאָרען איז אזוי גרויס, דאָס מאַכט באַנקען גיבען פרעזענטען צו זיי, אַנדערע ווידער שיקען מענשען צו די דעפאזיטאָרען אַהיים, כדי זיי, די דעפאזיטאָרען, איינצושפּאַרען אַרבייט.

די באַנקען באַרגען אויס ניט נור מזומנה געלד, נאָר אויך קרעדיט. זיי גיבען אַ קאָנטא פאַרבריקאנטען אָדער סוחרים, זיי זאָלען קענען אויסשטעלען אויפ'ן באַנק טשעקס.

די באַנקען, ווי מיר זעהן, זיינען די אינסטרומענטען פון קרע־דיט און קרעדיט איז די שמיר פון די רעדער, אויף וועלכע עס באַוועגט זיך דאָס איצטיגע עקאָנאָמישע לעבען. עס פאַרשטעהט זיך, אז יעדער שטאַט מוז זיין זעהר פאָרזיכטיג מיט דער באַנק־סיסטעם. אויב אַ באַנק זאָל באַנקראַטירען, קען ער רואינירען טויזענדע און טויזענדע עקזיסטענצען. ער קען אויך מיטשלעפען מיט זיך באַנקראַטען פון אַנדערע באַנקען.

אין יעדען לאַנד זיינען דורכ'ן געזעץ פעסטגעשטעלט די רעכטען און די פליכטען פון יעדען זאָרט באַנק. ניט פאַר אַלע באַנקען גילטען איינע און דיזעלביגע געזעצען. ניט אַלע באַנקען קענען אַרויסגעבען איינע און דיזעלביגע קרעדיט־צייכענס. די פּריווילעגיע אַרויסצוגעבען באַנק־בילעטען (ביינק־נאָטס) האָבען בלויז די נאַציאָנאַלע באַנקען (ניישאָנעל ביינקס). באַנק־בילעטען צירקולירען אזוי ווי פאַפּיר־געלד. פאַפּיר־געלד, וואָס מיר האָבען מעהרסטענס דאָ אין אַמעריקא, זיינען באַנק־בילעטען. עס פאַרשטעהט זיך, אז אזא פּריווילעגיע קען נור געגעבען ווערען די זיכער־סטע באַנקען, אויף וועלכע די רעגירונג גופא קען עדות זאָגען, אז זיי זיינען גוט. אין רוסלאַנד גיט אַרויס באַנק־בילעטען דער „גאָסדאָר־סטווענני באַנק“, אין דייטשלאַנד — „די רייכסבאַנק“, אין ענגלאַנד — „דהי ביינק אוו אינגלאַנד“ און דאָ ביי אונז אין אַמעריקע קענען

ארויסגעבען באנק-בילעטען די „ניישאָנעל ביינקס“. נאָך דעם ווי עס איז אין 1913 דורכגעפיהרט געוואָרען די נייע רעפּאָרם אין באנק-סיסטעם (דעי פּעדעראל ריזוירוו אַקט), גיבען די פּעדעראל ריזוירוו באנקען ארויס באנקנאָטען (באנק-בילעטען).

די פּעדעראל ריזוירוו באנקען זיינען די באנקען פון די באנקען און זיינען צוזאַמענגעוועבט מיט אלע באנקען פון לאַנד. אין די ריזוירוו באנקען זיינען צוזאַמענגעצויגען אלע פּעדיס פון קרעדיט. זיי קאָנטראָלירען און רעגולירען דעם קרעדיט פון לאַנד. ביז זיי, ווען די באנקען האָבען ניט געהאַט קיין קאָנטראָלירענדען צענטער, פלעגט די קרעדיט-מאַשין אונטערסקריפּען און דאָס עקאָנאָמישע לעבען פלעגט דערפון ליידען. דורך דעם פּעדעראל ריזוירוו אַקט איז באשאפּען געוואָרען אַ צענטער, אַ לייטענדע קראַפּט, וואָס פאַסט אויף, עס זאָל זיין אַ גלייכגעוויכט צווישען די פאַרשידענע באנקען און פאַרשידענע טיילען פון לאַנד אין הסכב מיט זייערע נויטען.

* * *

כדי צו פאַרשטעהן וואָס פאַר אַ גרויסע ראָליע די באנקען שפּיעלען אין אונזער לעבען וועט גענוג זיין צו ברענגען די ווייטער-דיגע סטאַטיסטיקע.

דעם צווייטען סעפטעמבער, 1915, זיינען אין די פאַראייניגטע שטאַטען געווען 7613 „ניישאָנעל ביינקס“ מיט אַ קאַפיטאַל פון 1,791,000,000 דאָלאַר. דעפּאָזיטען זיינען אין זיי געמאַכט גע-וואָרען 6,609,000,000 דאָלאַר און הלוואות האָבען זיי ארויסגעגעבען 6,757,000,000 דאָלאַר. אין שטאַדט גיט יאָרק אליין זיינען געווען דריי און דרייסיג „ניישאָנעל ביינקס“. אינ'ם 30טען יוני, 1915, זיינען געווען 14,598 סטייט באנקען. זייער קאַפיטאַל איז געווען 725,000,000 דאָל. דעפּאָזיטען האָבען זיי געהאַט 3,728,000,000 דאָלאַר און הלוואות האָבען זיי ארויסגעגעבען אויף 2,883,000,000 דאָלאַר. אין דעם זעלביגען טאָג זיינען געווען 1036 פריוואַטע באנקען מיט אַ קאַפיטאַל פון 29,000,000 דאָלאַר. דעפּאָזיטען זיינען דאָרטען געווען אויף 134,000,000 דאָלאַר און הלוואות האָבען זיי ארויסגעגעבען אויף 114,000,000. נאָך שטאַרקער ווי די פריי-וואַטע באנקען זיינען געווען די „לאָאן און טראַסט קאָמפּאַניעס“ (*).

(*) זעה נעקסטען קאַפיטעל. א. ש. ז.

אָט די זיינען אין דעם טאָג געווען 1664 מיט אַ קאָפיטאַל פון 927,000,000 דאָלאַר. סייַווינגס ביינקס (שפּאַר באַנקען) זיינען אין דעם טאָג געווען 1259. דעפּאָזיטען אין זיי זיינען געמאַכט געוואָרען פון 11,285,755 מענשען אויף 4,998,000,000 דאָלאַר. אַ הויז דעם זיינען אין דעמזעלדיגען טאָג געווען 66,00,000 דאָל. אין פּאָסט-שפּאַר-באַנקען. אין סך-הכל זיינען אין דעם טאָג געווען 24,911 באַנקען מיט אַ קאָפיטאַל פון 3,472,000,000 דאָלאַר, דעפּאָזיטען 14,226,000,000 דאָלאַר און הילאָות 12,799,000,000 דאָלאַר. צוזאַמען מיט דעם געלד אין די סייַווינגס ביינקס האָט דער גאַנצער קאָפיטאַל באַטראָפּען 19,224,000,000 דאָלאַר.

די דאָזיגע ציפּערן ווייזען, ווי ווייט דאָס לעבען פון לאַנד איז פאַרבונדען מיט די באַנקען און ווי ווייט עס איז וויכטיג, דאָס די באַנק-געשעפטען זאָלען ווערען קאָנטראָלירט פון געזעץ. מיר קענען אויך פאַרשטעהן פאַר וואָס אין צייטען פון אַ רע-וואָלוציע זוכען קורס כל די קעמפּענדע צוריק צו האָבען אין זייער רשות דעם באַנק פון די באַנקען: אין רוסלאַנד דעם גאָסדאָר-סטווענני באַנק, אין דייטשלאַנד דעם רייכסבאַנק.

* * *

דער פּעדעראַל ריזירוו אַקט פון 1913, וואָס מיר האָבען דאָ דערמאָנט, ווערט באַטראַכט פאַר די וויכטיגסטע באַנק-רעפּאָרם פון אונזער צייט. ער האָט אוועקגעשטעלט דאָס גאַנצע געלד-קרעדיט-און באַנק-סיסטעם פון די פאַראייניגטע שטאַטען אויף אַ נייעם פונדאַמענט. מיר האַלטען דעריבער פאַר נויטיג איהם צו ווידמען אַ באַזונדער קאָפיטעל.

אײן און דרייסיגסטע לעקציע

דאס באנק־סיסטעם אין אמעריקע בעפאר און נאך דעם פעדעראל ריזוורוו אקט

דער אנפאנג פון דעם באנק־סיסטעם; די אורזאכען, וועלכע האבען עס ארויסגערופען; די פארשריפטען צו גרינדען א „ניישאָנעל ביינקינג אַסס'ן“; די פאראנטוואָרטליכקייט פון די אַקציאָנערען אין דער ניישאָנעל נעל ביינקינג אַסס'ן; די באַשרענקונגען פון געזעץ פאר די „ניישאָנעל ביינקס“; ווי אזוי און וויפיל די „ניישאָנעל ביינקס“ האָבען געקענט אַרויסגעבען „בינקס-נאָטס“; די „סטויט ביינקס“; די „טראַסט קאָמפאַניעס“; קרעדיט יוניאָן באַנקען; פריוואַט באַנקען אין די אימיגראַנטען דיסטריקטען; די גרויסע ריעזיגע באַנק־פירמעס פון דזש. פ. מאַרגאַן און קוהן, לאַעב און קאָ. די חסרונות פון דעם פריהערדיגען נאַציאָנאַלען באַנק־סיסטעם; די פארגליווערטקייט פון די רעזערווען און די שטערונגען אין דעם עקאָנאָמישען לעבען פון לאַנד; די אַפגערויסענדיקייט פון די באַזונדערע באַנקען; די נישט־געלמעסיגקייטען אין פאַרם־דיסטריקטען; די אונטערגלייכקייט צו דיסקאָנטירען האַנדעלס־פאַפירען; די רעפאָרמען, וואָס אַ נייע באַנק־סיסטעם האָט געמוזט מיט זיך ברענגען; די פעדעראל ריזוורוו באַנקען, וואָס זיינען באַשאַפען געוואָרען דורך דעם פעדעראל ריזוורוו אקט; די קאָנצענטראַציע פון די רעזערווען; די פאַר־אויסגאנגע שטאַטען ווערען דער פינאַנציעלער וועלט־צענטער; די אימפּעריאַליסטישע טענדענצען פונ'ם פינאַנץ קאַפיטאַל.

דאָס נאַציאָנאַלע באַנק־סיסטעם אין די פאַראייניגטע שטאַטן טען, איידער די לעצטע באַנק־רעפאָרם איז דורכגעפיהרט געוואָרען דורך דעם „פעדעראל ריזוורוו אקט“, האָט זיך אָנגעפאַנגען אין דער צייט פונ'ם בירגער־קריג. די „ניישאָנעל ביינקס“ זיינען דעמאָלט געוואָרען געגרינדעט מיט אַ צווייערליידיגען צוועק. ערשטענס, כדי עס זאָל דורך זיי באַשאַפען ווערען אַ מאַרק פאַר די באַנדס, וואָס די רעגירונג האָט דעמאָלט אַרויסגעגעבען; צווייטענס, כדי צו באַשאַפען אַן איינהייטליכקייט אין דעם אַרויסגעבען פון געלד. אין פאַרלוף פון די פופציג יאָהר (פון 1863, ווען דאָס סיסטעם איז איינגעפיהרט געוואָרען, ביז 1913, ווען דער נייער פעדעראל

ריווירוו אקט איז אריין אין קראפט) זיינען, פארשטעהט זיך, גע- מאכט געוואָרען ענדערונגען אין הסכם מיט דער צייט, אָבער די גרונד־ליניע איז געבליבען דיזעלביגע.

א געוויסער צאָהל מענשען (ניט וועניגער ווי פינף) איז געווען ערלויבט צו גרינדען א „ניישאָנעל ביינקינג אַססאָסיאָיאַשאָן“. כדי צו קריגען אזא ערלויבניש איז נור נויטיג געווען אויסצופילען א בלאַנק, וואָס גיט אינפאָרמאַציעס בנוגע די מענשען, וואָס זיינען אין דער אונטערנעהמונג פאַראַינטערעסירט, דעם אָרט פון דער אונטערנעהמונג, דעם גרויס פון קאפיטאַל א. א. וו. אזא בלאַנק (סערטיפיקייט) האָט באַדאַרפט דורכגעהן דורך א באַאמטען פון דעם פינאַנס־דעפּאַרטמענט (קאָנטראָלירער און דהי קוירענסי), וועל־ כער איז געווען דער הויפט פון דעם באַנק־סיסטעם. דער קאָנ־ טראָלירער האָט געהאַט א רעכט צוריקצואווייזען דעם פאַרלאַנג צו עפענען א באַנק, אָבער אויב ער האָט געגעבען זיין הסכמה, האָט דאָס באַנק־געשעפט גלייך געקענט אָנפאַנגען צו פונקציאָנירען. אזא ערלויבניש מצד דעם קאָנטראָלירער פון דער קוירענסי (טשאַרטער) פלעגט זיין אין קראפט צוואַנציג יאָהר, סיידען דער באַנק האָט זיך פריהער אַליין צוגעמאַכט אָדער איז ניט נאָכגעקומען די פונקטען פון געזעץ.

דאָס קאפיטאַל, וואָס איז נויטיג געווען צו עפענען א „ניישאָנ־ נעל ביינק“, האָט זיך געווענדט פון דער גרויס פון דער באַפעלקער־ רונג אין דעם אָרט, וואו דער באַנק האָט זיך געגרינדעט. לויט דעם אקט פון 14טען מערץ 1900, איז אין אן אָרט, וואו די באַפעל־ קערונג איז געווען ניט מעהר ווי 3000, נויטיג געווען 25,000 דאָלאַר פאַר א „ניישאָנעל ביינק“; פאַר א שטאָדט מיט א באַפעלקערונג פון 50,000 און מעהר איז נויטיג געווען 200,000 דאָלאַר. דער פרייז פון די אַקציעס האָט באַדאַרפט זיין צו 100 דאָלאַר. פופציג פראָצענט פון דעם גרונד־קאפיטאַל האָט געמוזט ווערען איינגע־ צאָהלט, איידער דער באַנק האָט זיך געעפּענט און די איבעריגע 50 פראָצענט האָט מען געמעגט אויסצאָהלען אין פאַרלויף פון פינף מאָנאַט צו צעהן פראָצענט א מאָל. מ'האָט אָנגענומען געוויסע פאַרויכטיגקייטס־מיטלען צו פאַרשטאַרקען דעם פינאַנציעלען יסוד פונ'ם באַנק. אזוי, צום ביישפּיעל, האָט דאָס געזעץ געפאָדערט, דאָס עס האָט ניט געטאָרט ווערען דערקלעהרט א דיווידענט פאַר די אַקציאָנערען, איידער עס האָט זיך ניט אָנגעקליבען אן איבער־

שום (סורפלוס) פון צוואנציג פראָצענט איבער'ן קרן (קאפיטאל סטאָק). ערשט נאָך דעם ווי דער איבערשום איז שוין געווען אָנגעקליבען, האָט מען געקענט דערקלעהרען אַ דיווידענט פון צעהן פראָצענט. די אַקציאָנערען (די סטאָק־האַלדערס) פון די „ניישאָ-נעל ביינקס“ זיינען פאַראַנטוואָרטליך מיט זייער פּריוואַט־פאַר־מעגן אויף די סומע, וואָס זייערע אַקציעס באַטרעפט. אויב איינער, למשל, האָט אויף צעהן מויוזענד דאָלאַר אַקציעס אין אַ „ניישאָנעל ביינק“ און דער באַנק פּלאַצט, מוז ער באַצאָהלען אַנ־דערע צעהן טויוזענד דאָלאַר פון זיין אייגענעם פאַרמעגען צו די בעלי חובות. ביי אַ געוועהנליכער קאָרפּאָריישאָן איז דאָס ניט אַזוי. ביי אַ קאָרפּאָריישאָן איז נור דאָס פאַרמעגען פון דער קאָרפּאָריישאָן פאַראַנטוואָרטליך, אָבער ניט דאָס פּריוואַט פאַר־מעגען פון די אַקציאָנערען.

די דירעקטאָרען פון אַ „ניישאָנעל ביינק“ האָבען געמוזט זיין בירגער און האָבען געמוזט וואוינען לכל הפחות איין יאָהר אין דעם זעלביגען שטאַט, וואו דער באַנק עפענט זיך. די דירעקטאָרען ווערען ערוועהלט לויט דעם כלל: „איין אַקציע איין שטיק“. וואָס מעהר אַקציעס אימיצער האָט, אַלץ מעהר שטימען האָט ער ביי דער וואהל פון די דירעקטאָרען. יעדער דירעקטאָר מוז האָבען ניט וועניגער ווי צעהן אַקציעס פון דעם באַנקס קאפיטאַל.

די ניישאָנעל ביינקס, וועלכע האָבען אַ קאפיטאַל פון 200,000 דאָלאַר און מעהר, זיינען מחויב צו דעפּאָזיטען ביי דעם טרעזשור־רער פון די יונייטעד סטייטס (פינאַנץ־מיניסטער) ניט וועניגער, ווי פּופּציג טויוזענד דאָלאַר אין יונייטעד סטייטס באַנדס. אויב דער קאפיטאַל פון באַנק איז געווען 150,000 דאָלאַר אָדער ווע־ניגער, האָט דער דעפּאָזיט געמוזט זיין ניט וועניגער ווי אַ פיערטעל פון קאפיטאַל. די ניישאָנעל ביינקס זיינען געווען דורכ'ן געזעץ באַשרענקט אין זייערע אָפּעראַציעס. דאָס געזעץ האָט פּאָרגע־שריבען אויף וואָס און וויפּיעל אַ באַנק קען אויסלייען געלד. די „ניישאָנעל ביינקס“ אין די גרויסע שטעט האָבען שטענדיג גע־מוזט האָבען אַ רעזערוו פון 25 פראָצענט פון די דעפּאָזיטען. אין די קלענערע שטעט האָט דאָס געזעץ געפּאָדערט בלויז 15 פראָ־צענט. אויב דער רעזערוו איז געווען וועניגער ווי דער פּאָרגע־שריבענער מינימום, האָט דער באַנק געמוזט איינשטעלען זיינע אָפּעראַציעס.

דאס ארויסגעבען ביינקנאָוטס (באַנק־בילעטען) דורך די נייע שאַנעל ביינקס איז געווען אונטער אַ שטאַרקער קאָנטראָל. אויב אַ באַנק האָט געוואָלט אַרויסגעבען נאָוטס, האָט ער געמוזט איינלייגען אין דער טרעזשורי פון די יונייטעד סטייטס רעגירונגס באַנדס אויף דעם פּוֹלען באַטרעף פון די נאָוטס. אין דער לעצטער צייט האָט יעדער באַנק געקענט אַרויסגעבען אזוי פיל, „ביינקנאָוטס“, אויף וויפיל עס האָט באַטראָפּען זיין קאָפיטאַל. די דאָזיגע „נאָוטס“ האָבען געדיענט אלס געלט. מען האָט געקענט מיט זיי צאָהלען דער רעגירונג און אנדערע ניישאַנעל ביינקס. זיי האָבען אָבער ניט געקענט דיענען אלס דער רעזערוו, וואָס דער ניישאַנעל ביינק האָט געמוזט האַלטען. אַ חוץ די רעגירונגס באַנדס, מיט וועלכע יעדער באַנק האָט באַדאַרפט פאַרויכערן דאָס אַרויסגעבען פון „ביינקנאָוטס“, האָט זיך נאָך דערצו געפאָדערט, אז יעדער באַנק האָט געמוזט איינלייגען אין דער טרעזשורי פון די יונייטעד סטייטס פינף פראָצענט מוזמנים פון דער סומע, וואָס עס האָבען באַטראָפּען די אַרויסגעגעבענע נאָוטס. דאָס איז געווען אַ באַזונדערער פאָר־זיכטיגקייטס־מיטעל אין פאָל, אז אַ באַנק באַנקראַטירט און דער פרייז פון די רעגירונג באַנדס פאַלט. די ניישאַנעל ביינקס האָבען געמוזט צושטעלען אויספיהרליכע געשוואָרענע רעפאָרטען איבער זייער צושטאַנד צו דעם רעגירונגס־קאָנטראָלירער פינף מאל אַ יאָהר. די רעפאָרטען האָבען אויך געמוזט ווערען געדרוקט. אַ חוץ דעם האָט דער קאָנטראָלירער, מיט דער הסכמה פון דעם רעגירונגס־טרעזשורער, געהאַט דאָס רעכט צו שיקען אינספּעקט־טאָרען (עקזאַמינערס) צו יעדער צייט, ניט לאָזענדיג פריהער וויסען וועגען דעם, און אונטערזוכען די ביכער און דעם גאַנצען צושטאַנד פון דעם באַנק.

אַ חוץ די ניישאַנעל ביינקס זיינען אויך זעהר פאַרשפּרייט די „סטייט ביינקס“, וועלכע געפינען זיך אונטער דער אויפזיכט פון דעם סטייט און אונטערשיידען זיך פון די ניישאַנעל ביינקס ניט מיט זייערע אָפּעראַציעס, נאָר מיט דעם קאָנטראָל, אונטער וועלכען זיי זיינען אונטערגעוואָרפּען. אויב אַ סטייט באַנק וויל אַרויסגעבען „נאָוטס“, מוז ער דערפאַר צאָהלען אַ צעהן־פּראָצענט טיגען „פּעדעראַל טעקס“. דאָס האַלט, פאַרשטעהט זיך, אָפּ די סטייט באַנקען ניט אַרויסצוגעבען „ביינקנאָוטס“.

עס זיינען אויך פאַראַן באַנקען, וואָס טראָגען דעם נאָמען

„טראָסט קאָמפּאַניעס“. די „טראָסט קאָמפּאַניעס“ אונטערשיידען זיך פון די סטייט באַנקען, הגם זיי זיינען אויך אָרגאַניזירט אונטער דער אויפזיכט פון די סטייט־געזעצען.

א „טראָסט קאָמפּאַניע“ איז אַ באַנק, וואָס האָט די רעכטען און די פליכטען פון א „טראָסטי“ (פון אַן אפּטרופּות), פון אַן אַדמיניסטראַטאָר איבער דעם פאַרמעגען. זיי האָבען זיך ענטוויקעלט צוקיעב געוויסע ספּעציפישע באַדינגונגען, וואָס האָבען דאָ געהערשט אין לאַנד. אַלס טראָסטיעס האָבען זיי אַ ברייטען פעלד פאַר זייערע אָפּעראַציעס, וועלכע מוזען, פאַרשטעהט זיך, דורכגעפירט ווערען לויט די פאַרשריפטען פון געזעץ. זייער פּראָצענט ראַטע איז אזוי ווי ביי די סטייט באַנקען, אָבער אזוי ווי א „טראָסט קאָמפּאַניע“ האָט דאָס רעכט פון אַן אַדמיניסטראַטאָר, טאָ מעג זי צורעכענען געוויסע הוצאות, קאָמיסיע א. ד. ג.

מיר האָבען אויך אַ טיפּ באַנקען, וואָס זיינען געגרינדעט אויפ'ן יסוד פון געגענזייטיגער הילף (קרעדיט יוניאָנס). נור מיטגליעדער קענען אין זיי מאַכען הלאות. אויף דער אירישער גאס האָבען זיי די לעצטע צייט אָנגעפאָנגען צו וואַקסען צוזאַמען מיט דער קאָאָפּעראַטיווער באַוועגונג בכלל.

עס איז אויך ביי אונז זעהר פאַרברייט דער טיפּ פון די פריוואַט באַנקען, וועלכע זיינען פאַרזייהט איבער גאַנץ יונייטעד סטייטס. באַזונדערס געפינען זיך אַט די פריוואַט באַנקען אין די ערטער, וואו די באַפעלקערונג באַשטעהט פון אימיגראַנטען, וועלכע קענען ניט גוט לעזען און שרייבען ענגליש. מאַנכע ספּעקולאַנטען נוצען אויס אַט די געלעגענהייט, גרינדען באַנקען אויף „היהנערשע פיס“ און ספּעקולירען מיט די אָפּגעשפּאַרטע פאַרהאַרעוועטע סעניטען פון די אַריבערגעקומענע אַרעמע אַרבייטער און פערלער. אין ניו־יאָרק, אויף דער איסט סייד, זיינען ניט וועניג אַרעמע מענשען אומגליקליך געוואָרען פון אזוינע באַנקען, וואו מע ספּעקולירט אויף פאַרשידענע אופנים. די דאָזיגע באַנקען באַשעפטיגען זיך מעהרסטענס אויך מיט דעם, וואָס זיי פאַרקויפּען שיפּסקאַרטען, בייטען אויס אויסלענדישע געלד, שיקען אַריבער געלד אין אַנדערע לענדער, פון וואַנען די אימיגראַנטען קומען. גאַנץ אָפט אָבער זיינען אין אַט די אלע מלאכות וועניג ברכות. דער באַנק קראַכט און אַרעמע־לייט ווערען דורך דעם רואינירט.

אין די לעצטע צייטען האָבען די סטייט רעגירונגען אָנגע-

פאנגען שטארק אויפצופאסען אויף אזוינע באנקען און באנקדיגער
שעפטען און פיעל פון זיי האבען זיך טאקי געמוזט אין גאנצען
צושליסען.

צולעצט מעגען נאך דערמאנט ווערען די גרויסע באנקפירמעס,
א שטייגער, דזש. פ. מארגאן און קא., קוהן לאַעב און קא., שפייער
און קא. און א. וו. די דאזיגע פירמעס געהערן ניט צו די פאר-
שידענע טיפען באנקען, וואָס מיר האָבען אָט דאָ אויסגערעכענט.
זיי צייכענען זיך אויס מיט די גרויסע אינוועסטמענטס, מיט זייער
גוואלדיגען איינפלוס אויף דעם „געלד־מאַרק“, מיט זייערע גרויסע
אָפּעראַציעס אויף דער בערזשע בנוגע פארשידענע ווערט־האַ-
פירען, מיט זייער קאנטראָל איבער אַ סך גרויסע באנקען, מיט די
גרויסע הלאות, וואָס זיי גיבען אַרויס צו אויסלענדישע רעגיר-
ונגען א. א. וו.

דאָס נאַציאָנאַלע באַנק־סיסטעם, וואָס מיר האָבען געהאַט בער-
פאָר דעם פּעדעראַל ריזירוו אַקט, האָט געהאַט גוואלדיג גרויסע
חסרונות. דורך דעם, וואָס די באַנקען זיינען ניט געווען פארבונדען
צווישען זיך דורך אַ געוויסער צענטראַלער איינריכטונג, זיינען די
רעזערווען פון יעדען באַנק געלעגען ווי אַ שטיין זיין די באַנק-
שראַנקען און דאָס לאַנד האָט פון זיי קיין נוצען ניט געהאַט.
אין אַ צייט, ווען עס האָט זיך געפיהלט אַ דוחק אין געלד, פלעגט
יעדער באַנק נאָר זאָרגען פאר זיך און פלעגט טאקי אויך ניט
קענען אַרויסהעלפּען אנדערע באַנקען מיט זיין רעזערוו. די פּע-
דעראַל און די סטייט געזעצען האָבען פארבאָטען צו נוצען די
באַנק־רעזערווען.

די צאָהל „ביינק־נאָוטס“, וואָס דינענען אלס לויפּענדע געלד,
דאַרף קענען ווערען פארגרעסערט אָדער פארקלענערט אין הסכם
מיט דער נאָכפראַגע און אָנגעבאָט אויף זיי. לויט דעם פריהער-
דינען סיסטעם האָבען די ביינק־נאָוטס געקענט אַרויסגעגעבען ווערען
נור דעמאָלט, ווען מען האָט פאר זיי אוועקגעלייגט יונייטעד סטייטס
באָנדס. עס קומט דעריבער אויס, אז דאָס אַרויסגעגעבען פון געלד
איז ניט געווען צוגעפאַסט צו די פאָדערונגען פון מאַרק, נור איז
געווען אָפהענגיג פון דער צאָהל און דעם פרייז פון די יונייטעד
סטייטס באָנדס, וואָס איז פון איהר זייט געווען אָפהענגיג פון
גאַנץ זייטיגע אורזאַכען. אזא צושטאַנד האָט, פארשטעהט זיך,

געמוזט אַרויסרופען אונאַרדענונגען אין דער וועלט פון האַנדעל און אינדוסטרי.

אין צייט פון אַ קריזיס אָדער אפילו פון אַ דעפרעסיע נויטיגט מען זיך אין אַ מעהר ליבעראַלער קרעדיט באַוויליגונג. לויט דעם אַלטען סיסטעם פלעגט אין אַזוינע צייטען דער קרעדיט נאָך מעהר באַשרענקט ווערען. די באַנקען פלעגען מורא האָבען אַרויסצוגעבען האַלאַות, כדי זיי אַליין זאָלען שפּעטער ניט פיהלען אַ דוחק, ווען זיי וועלען באַדאַרפען.

לויט דעם אַלטען סיסטעם האָט יעדער באַנק מיט זיך פאַר געשטעלט אַ באַזונדער וועלטעל און אויב ער פלעגט אַמאָל זיין אין אַ פאַרלעגענהייט, האָט ער קיין הילף ניט געקענט קריגען פון אַנדערע באַנקען. יעדער באַנק האָט געמוזט שטאַרק אויפפאַסען, ער זאָל ניט פאַרטשעפעט ווערען אין אַ צרה און האָט דעריבער געמוזט באַזונדערס זיך אָפּגרענעצען פון די באַנקען, וועלכע זיינען געווען אין גוים.

פריהער, ווען די רעזערווען זיינען געווען צעשפּרייט אין פאַר שידענע באַנקען און זיינען ניט געווען „עלאַסטיש“, פליסיג, נור זיינען געלעגען ווי פאַרהאַרטעוועטע, אונבאַוועגליכע אוצרות, האָבען אַ סך געליטען די קליינע לויט, איבערהויפּט די פאַרמערס פון די ווייטע אָפּגעלעגענע געגענדען. אַ פאַרמער נויטיגט זיך אין אָנפאַנג און אין מיטען זומער, אין זריעה־צייט, און שפּעטער, איידער די תבואות זיינען אַרונטערגענומען פון פעלד, אין אַ גרויסען קרעדיט. הערבסט־צייט, ווען די תבואות זיינען שוין פאַרקויפט, דאַרפען זיי גאָר קיין קרעדיט ניט האָבען. כדי צו באַפריידיגען אַזוינע פאַר שידענע באַדערפנישען אין פאַרשידענע צייטען פון יאָהר, דאַרפען די באַנקען אויך אין פאַרשידענע צייטען האָבען פאַרשידענע קאַפיטאַלען אין הסכם מיט די פאָדערונגען פון אָרט, וואו זיי געפינען זיך. ביי דעם אַלטען סיסטעם אָבער, וואו יעדער באַנק איז געווען אָפּגעריסען פון אַנדערע באַנקען און די רעזערווען זיינען געלעגען אָהן נוצען, פלעגט די פאַרטיילונג פון די לויפּענדע געלד ניט זיין קיין גלייכער. אין זריעה־צייט פלעגט זיין אַ צירגרויסער דוחק, בעת הערבסט פלעגט זיין אַ צירגרויסער איבערשוס.

דיזעלביגע אונרעגעלמעסיגקייטען פלעגען פאָרקומען אויף דער סטאַק־עקסטשיינדזש (בערזשע). די געלדליהער אויף דער „סטאַק־עקסטשיינדזש“ אין וואָלל סטריט דאַרפען ניט אַלע מאָל האָבען

איינע און דיוועלביגע סומעס. ביי די פארשטייגערטע רעזערווען און דעם ניט־פרייוויליגען אַרויסגעבען פון ביינק־נאָוטס זיינען אויך די אויסליייה־פאָגערן געווען ניט עלאסטיש און אַפטע שטערונגען אויף דער בערושע זיינען געווען אונפארמיירליך.

אויך דאָס דיסקאנטירען פון האַנדעלס־פאַפירען איז פאָרגעקומען מיט גרויסע שוועריגקייטען אונטער דעם פריהערדיגען סיסטעם. אויב אַ באַנק האָט דיסקאנטירט, אַ שטייגער, אַ וועקסעל, איז דאָס ביי איהם געבליבען ביז'ן מערמין אין שראַנק אַלס אַ ניט־פליסיגער, אונבאוועגליכער קאפיטאַל. ער האָט דארויף ניט געקענט אַרויסגעבען ביינק־נאָוטס און האָט אויך ניט געהאַט קיין פלאַץ וואו צו רידיסקאנטירען. דאָס האָט געפיהרט דערצו, אז מע האָט איבערהויפט קיין חשק ניט געהאַט צו דיסקאנטירען וועקסלען.

אויף איין זאָרט האַנדעלס־פאַפירען איז דאָ לחלוטין ניט געווען קיין מאַרק, דאָס איז אויף די „טרייר־אַקסענטאַנסעס“.

אויב אימיצער פאַרקויפט און שיקט איבער סחורה, קריגט ער פון דעם קויפער אַ שריפטליכע מעלדונג, אז ער האָט די סחורה געקראָגען; ער קריגט אַ פאַפיר „אָוו אַקסעפּטאַנס“ (א שטר־קבלה). אויף דעם „אַקסעפּטאַנס“, אַנדערע מאָל אויף דער קוויטונג פון די אַרויסגעשיקטע סחורות, טיילמאָל נאָך דעם, ווי זי ווערט אינדאָרסירט פון אַ באַוואוסטער פירמע, קען דער פאַרקויפער קריגען געלד אין אַ באַנק. דער באַנק קען עס איבערדיסקאנטירען אין אַנדערע גרעסערע באַנקען.

אין אויסלאַנד איז מיט יאָהרען צוריק שוין געפיהרט געוואָרען אַ גרויסער האַנדעל אויף אַ גרויסען מאַשטאַב מיט אַזוינע פאַפירען. דאָ אָבער איז דאָס אונטער דעם פריהערדיגען סיסטעם געווען אונמעגליך, איבערהויפט אויף דער פראָווינץ, ווייל עס זיינען ניט געווען צענטראַלע באַנקען, וואו אָט די פאַפירען האָבען געקענט ווערען רידיסקאנטירט.

די אַמעריקאַנישע ענטוויקעלטע אינדוסטרי און האַנדעל האָבען שטאַרק געליטען פון דעם, וואָס דער מאַרק אויף אַזוינע האַנדעלס־פאַפירען איז געווען ניט אַמעריקע, נאָר אויסלאַנד, איבערהויפט ענגלאַנד.

צום סוף האָט דער אומשטאַנד, וואָס די יונייטעד סטייטס טרעזשורי איז ניט געווען אָרגאַניש פאַרבונדען מיט די באַנקען,

געפיהרט פון צייט צו צייט צו אַ נײַט־נויטיגען דוחק פון געלד אין לאַנד. די טרעזשורי פלעגט האַלטען בײַ זיך אַ גאנצען האַלב יאָהר די איינגעמאַנטע טעקסעס. דערמיט איז אוועקגענומען געוואָרען פון מאַרק אַ סך געלד, וואָס וואָלט, ווען דאָס געלד וואָלט געווען אין די באַנקען, געקענט ווערען באַנוצט.

כדי צו באַזײטיגען אָט די אלע אויסגערעכענטע חסרונות איז נױטיג געווען צוזאָ זאָרט רעפּאָרט אין דעם באַנק־סיסטעם, לױט וועלכער (1) אלע רעזערווען זאָלען ווערען צענטראַליזירט, אנשטאט דעם, וואָס ביז איצט זײנען זײ געווען צעזײהט און צעשפּרייט, (2) עס זאָל געשאַפּען ווערען די מעגליכקײט צו דיס־קאָנטירען האַנדעלס־פּאַפּירען, (3) עס זאָל געענדערט ווערען דער אופן פון אַרויסגעבען בײַנק־נאָוטס, און (4) עס זאָלען זיך ענדערן די באַציהונגען פון דער טרעזשורי צו די באַנקען.

צוזאָ רעפּאָרט איז דורכגעפיהרט געוואָרען דורך דעם „פּערד־ראַל ריזױרוו אַקט“ פון 23טען דעצעמבער 1913, וואָס האָט באַשאַפּען באַנקען, אין וועלכע די רעזערווען פון לאַנד זאָלען ווי וױט מעגליך קענען ווערען באַנוצט אין פאַרשידענע צײטען פון פאַר־שײדענע באַנקען.

לױט דעם „פּערדראַל ריזױרוו אַקט“ ווערט דאָס לאַנד אײַג־געטײלט אין צוועלף דיסטריקטען מיט אַ פּערדראַל ריזױרוו באַנק אין יעדען דיסטריקט. יעדער „נײַשאַנעל בײַנק“ מוז און יעדער סטײט בײַנק אָדער „טראַסט קאָמפּאַניע“ קען בײַטראָגען צו דעם קאַפיטאַל פון דעם פּערדראַל ריזױרוו באַנק אין דעם דיסט־ריקט. יעדער באַנק, וואָס איז אָנגעשלאָסען אָן דעם פּערדראַל ריזױרוו באַנק אלס אַ מיטגליעד, מוז האַלטען אַ געוויסען חלק פון זײן רעזערוו אין אײהם.

דער מינימום קאַפיטאַל פון אַ פּערדראַל ריזױרוו באַנק מוז זײן 4,000,000 דאָלאַר. דער דאָזיגער קאַפיטאַל מוז ווערען צו־נויפגעקליבען פון די „מיטגליעדער־באַנקען“ אין דעם דיסטריקט, וואו דער פּערדראַל ריזױרוו באַנק געפינט זיך. אַ באַנק, וואָס וויל ווערען אַ מיטגליעד אין פּערדראַל ריזױרוו, מוז זיך פאַרשײבען אויף זעקס פראָצענט פון זײן קאַפיטאַל און סורפלוס. אויב די סומעס, אויף וועלכע די מיטגליעדער־באַנקען פון אַ געוויסען דיסט־ריקט פאַרשײבען זיך, גיבען נאָך נײַט צוזאַמען דעם נױטיגען מינימום, קען דער פּערדראַל ריזױרוו באַנק דערלױבען, אז אויך

פריוואט פערזאנען און פריוואט פירמעס זאלען זיך קענען פאר-
שרייבען און קויפען אקציעס מיט דעם תנאי, אז זייער חלק זאל
ניט זיין מעהר, ווי 25,000 דאלאר פאר יעדען.

דער קאנגרעס איז געווען אזוי נייגעריג, אז דאס פערדראל
ריזורוו סיסטעם זאל אָנפאַנגען צו פונקציאָנירען, דאָס ער האָט
באַשלאָסען, אז די רעגירונג גופא זאל אַרײַנברענגען אַ טײל פֿון
קאָפיטאַל, אויב די סומעס פֿון די מיטגליעדער-באַנקען און פֿרי-
וואַטע פֿערזאָנען אָדער פֿירמען וועלען ניט קענען צוזאַמענשטעלען
דעם נויטיגען מינימום.

דער פֿרייז פֿון יעדער אַקציע איז 100 דאלאר, וואָס מוז גע-
צאָהלט ווערען אין גאָלד אָדער מיט אַ גאָלד-צײַגניס. די באַנקען
האָבען קײן רעכט ניט זײַערע אַקציעס איבערצוגעבען אָדער צו
פֿאַר'משכונ'ען.

יעדער פֿערדראל ריזורוו באַנק מוז ווערען פֿאַרוואַלטעט פֿון
ניין דירעקטאָרען: זעקס פֿאַרטרעטען די מיטגליעדער-באַנקען און
די ביזנעס-אינטערעסען און דריי ווערען באַשטימט פֿון דעם „פֿע-
דעראל ריזורוו באָאָרד“. יעדער פֿערדראל ריזורוו באַנק קען
עפֿענען אָפּטיילונגען אין זײַן דיסטריקט. דער פֿערדראל ריזורוו
באַנק מיט זײַנע אָפּטיילונגען ווערען פֿאַררעכענט אַלס די אַנענטען
פֿון דער רעגירונג און קענען האַלטען די רעגירונגס-פֿאַנדען. גע-
שעפֿטען קענען זיי פֿיהרען בלויז מיט דער רעגירונג און מיט די
מיטגליעדער-באַנקען. זיי קענען האַנדלען מיט האַנדעלס-פֿאַפֿירען,
מיט גאָלד-מטבעות און גאָלד-בוללײַאָן, מיט רעגירונגס-באַנדס און
רעגירונגס-נאָטס. זיי מוזען האַלטען אַ רעזערוו פֿון 35 פֿראָצענט
קענען די דעפּאָזיטען. אַ העלפֿט פֿון זײַערע פֿאַרדיענסטען, וואָס
שטייגט איבער זעקס פֿראָצענט, מוז געהן אין אַ סאָרפֿוס-פֿאַנד,
ביז וואַנען עס קלײַבט זיך צוגוף לֵכַל הפֿחות פֿערציג פֿראָצענט
פֿונ'ם קעפיטאַל סטאָק (פֿונ'ם קרן). די אַנדערע העלפֿט געהט
איבער צו דער רעגירונג.

דער „פֿעדעראל ריזורוו באָאָרד“ באַשטעהט פֿון זיבען מיט-
גליעדער, וועלכע ווערען באַשטימט פֿונ'ם פֿרעזידענט. דער „באָאָרד“
פֿאַסט אויף און גיט השגחה אויף אַלע פֿעדעראל ריזורוו באַנקען
פֿון לאַנד. ער באַשטימט דעם פֿאַרזיצענדען און דעם שטעל-פֿאַר-
טרעטער פֿון פֿאַרזיצענדען פֿון די דירעקטאָרען; ער קען סוספֿענד-
ירען יעדען בעזאָממען און דירעקטאָר; ער קען ענדערן דעם רע-

זערוו פון יעדען באַנק; ער קען דורכפיהרען אַן אַנדער איינטיילונג פון די פּעדעראל ריזוירוו דיסטריקטען; ער קען באַשטימען דעם באַראַקטער פון די פּאַפּירען, וועלכע קענען ווערען דיסקאָנטירט; ער קען באַשטימען די דיסקאָנט־ראַטע און ער קען אויפפאָדערן איין ריזוירוו באַנק צו דיסקאָנטירען פאַר אַ צווייטען ריזוירוו באַנק. דאָס געזעץ פאַרלאַנגט אויך, אז עס זאָל ערוועהלט ווערען דורך די ריזוירוו באַנקען אַ פּעדעראל אַדווייזאָרי קאָנסיל (א קער פּערשאַפט מיט באַראַטונגס־רעכט) פון צוועלף מיטגלידער. די אמת'ע מאַכט ווערט אָבער איבערגעגעבען צו דעם פּעדעראל ריזוירוו באַאָרד. הגם דאָס געזעץ האָט געזוכט מיטלען ווי דורכצו־פיהרען דאָס נייע באַנק־סיסטעם אויף פּעדעראַטיווע יסודות, איז אָבער פּאַקטיש דאָס סיסטעם אַן עכט צענטראַליזירטע.

קאָמערציעלע פּאַפּירען, וואָס זיינען אַרויסגעגעבען געוואָרען פאַר אַגריקולטור צוועקען און זיינען אינדאָרסירט פון אַ מיט־גליעד־באַנק, דאַרפֿען רעדוסקאָנטירט ווערען פון אַ פּעדעראל ריזוירוו באַנק. אַ פּעדעראל ריזוירוו באַנק קען אַנדערע מאָל מאַכען אָפּעראַציעס אויפֿן „אָפּענעם מאַרק“, ד. ה. ער קען האַנדלען מיט האַנדעלס־פּאַפּירען, אפילו ווען זיי זיינען ניט אינדאָרסירט פון אַ מיטגליעד־באַנק, אויב דאָס איז נויטיג פאַר דער אינדוסטרי פון לאַנד.

יעדער פּעדעראל ריזוירוו באַנק דאַרף אויסגלייכען די באַלאַנסען צווישען אלע זיינע אָנגעשלאָסענע באַנקען און אַנדערע ריזוירוו באַנקען. דערמיט דערפילט יעדער ריזוירוו באַנק די פונקציעס פון אַ „קלירינג האַוז“ צווישען די פאַרשידענע באַנקען. דאָס רעכט אַרויסצוגעבען „נאָוטס“ ווערט איבערגעטראָגען, ווי שוין אויבען געזאָגט, צו די פּעדעראל באַנקען. געוועהנליך ווערט דאָס ניט געמאַכט מיט אַמאָל, נאָר ביסלעכווייז. די נייע „פּעדעראל ריזוירוו נאָוטס“ דאַרפֿען ניט ווערען געדעקט מיט יוניי־כעד סטייטס באַנדס, ווי דער פאַל איז מיט די ביינק־נאָוטס פון ניישאַנעל ביינקס, נאָר קענען ווערען אַרויסגעגעבען אויפֿן סמך פון דיסקאָנטירטע וועקסלען און אַנדערע האַנדעלס־פּאַפּירען (טרייד־אַקסעפטאָנסעס). זיי קענען אויך אַרויסגעגעבען ווערען אויף אַן אונבאַגרינצטער סומע, אונטער דער איינציגער באַדינגונג, אז פּערציג פּראָצענט רעזערוו אין גאָלד מוז שטענדיג ווערען געהאַלטען. אין יוני 1916 זיינען שוין געווען אין צירקולאַציע 12 מיליאָן פּע־

דעראל ריזוירן נאָוטס, בעת די ניישאַנעל ביינק-נאָוטס זיינען גע-
פאלען (זיי זיינען אַרונטער ביז 725 מיליאָן).

דורך דעם, וואָס די רעזערווען ווערען קאָנצענטרירט און
וואָס די קאָמערציעלע פאַפירען קענען פאַרנעהמען דעם אָרט פון
יוניטעד סטייטס באַנדס, הערט דער קרעדיט אויף צו זיין אזוי
פאַרהאַרטעוועט, אונבאַוועגליך, נאָר קען ווערען מעהר צוגעפאַסט
צו די פאַרלאַנגען פון די פאַרשידענע טיילען אין לאַנד. דער
קרעדיט ווערט „מאָביל“.

אונטער דעם נייעם סיסטעם, וואו די באַנקען זיינען צווישען
זיך פאַרבונדען דורכ'ן פּעדעראל ריזוירן, איז יעדער איינציגער
באַנק אזוי ווי אַסעקורירט פון אַן אונגליק. אויב ער איז אין נויט
קענען פון פּעדעראל ריזוירן באַהאַרד באַנוצט ווערען די רעזערווען
פון אַנדערע באַנקען איהם אויסצוהעלפּען. די פּעדעראל ריזוירן
באַנקען קענען דאָ באַטראַכט ווערען אַלס אַסעקוראַציאָנס-געזעל-
שאַפטען פאַר די פאַרשידענע באַנקען, וואָס זיינען אָן זיי אָנגע-
שאַסען אַלס מיטגלידערע.

די קליינע באַנקען זיינען ביז דעם נייעם סיסטעם געווען זעהר
באַשרענקט אין זייערע אָפּעראַציעס און זייערע קרעדיט-באַווע-
גונגען. אָנגעוויזען אויף זיך אַליין זיינען זייערע מיטלען געווען
שטאַרק באַגרעניצט און דערפון האָבען געליטען די קליינע לויט
און די פאַרמערס אין זייערע געגענדען. איצט אָבער, אז זיי
האָבען וואו צו רעדיסקאָנטירען זייערע פאַפירען, קענען זיי ענט-
וויקלען אַ גרעסערע און אַ ברייטערע טעטיגקייט.
און נאָך וואָס.

דורך דעם פּעדעראל ריזוירן סיסטעם ווערט אַמעריקע דער
פינאַנציעלער וועלט-צענטר און איהר איינפלוס אויף די פאַרשי-
דענע פינאַנציעלע אָפּעראַציעס אין אויסלאַנד וואַקסט זעהר שטאַרק.
די פּעדעראל ריזוירן באַנקען דיסקאָנטירען אויסלענדישע פאַ-
פירען און דערמיט הויבען זיי אָן צו קאָנטראָלירען דעם אויסלענ-
דישען „עקסטשיינדזש“.

ביז דעם פּעדעראל ריזוירן אַקט האָבען די פאַרשידענע באַנקען
אין די פאַראייניגטע שטאַטען מיט זיך פאַרגעשטעלט צעוואָר-
פּענע טיילען, אָבער ניט איין גאַנצעס. זיי זיינען געווען באַזונ-
דער גליעדער, אָבער ניט איין אָרגאַניזם; דורך דעם נייעם אַקט
פון 1913 זיינען די באַנקען פאַראייניגט געוואָרען אונטער איין

קאָם און שטעלען בכּן מיט זיך פאַר אַן עכטען הויך־ענטוויקעלטען פינאַנץ־אָרגאַניזם, וועלכער איז בכּח צו הערשען ניט נור אויף די אייגענע בערוזשעס, נאָר אויך אויף די בערוזשעס פון אַנדערע לענדער.

צו באַהערשען די וועלט! — אָט דאָס איז די נאַטירליכע טענדענץ פון דעם פינאַנץ־קאַפיטאַל פון יעדען לאַנד. אזוי ווי די אינדוסטרי און האַנדעל פיהלען זיך זעהר ענג אין די גרעניצען פון אייגענעם שטאַט און זוכען אַלץ נייע מערק, אַלץ נייע לענדער, אזוי שמרעכט אויך די פינאַנץ צו באַהערשען די וועלט־בערוזשע. דער פינאַנץ־קאַפיטאַל איז ניט וועניגער אימפּעריאַליסטיש ווי די אינדוסטרי און האַנדעל.

געבוירען אין שוים פון קאַפיטאַליזם, ערצויגען אין דער אַט־מאָספּערע פון דער גרויס־קאַפיטאַליסטישער פראָדוקציע, מרעטען ביי דעם פינאַנץ־קאַפיטאַל בולט אַרויס אָט אַלע די סמנים, מיט וועלכע די קאַפיטאַליסטישע ענטוויקלונג צייכענט זיך אויס, טייל־מאָל נאָך אין אַ גרעסערער מדרגה.

דער פּעדעראל ריזוירוו אַקט האָט אָפּגעראַמט די שטיינער, וועלכע זיינען געלעגען אויפ'ן וועג פון דעם פינאַנץ־קאַפיטאַל אין די פאַראייניגטע שטאַטען. ער האָט דורכגעבראַכען די ווענט, וועלכע האָבען געדריקט און געמאַכט ענג דעם נייעם שטאַרקען צווייג פון דעם גרויס־קאַפיטאַליסטישען בוים.

דורך דעם פּעדעראל ריזוירוו אַקט האָט דער אַמעריקאַנישער פינאַנץ־קאַפיטאַל אָנגעפאַנגען צו שפּיעלען זיין נאַטירליכע אימפּעריאַליסטישע הערשער־ראָליע, וועלכע האָט שוין לאַנג צו איהם געווינקט מיט איהר גלאַנץ און מאַכט.

ניט פון דעם „באַנק און אינגלאַנד“, נאָר פון די „פּעדעראל ריזוירוו באַנקען“ פאַנגען אָן די וועלט־אינדוסטרי און דער וועלט־האַנדעל צו קריגען שמיר פאַר זייערע רעדער.

דער אייראָפּעאישער פינאַנץ־קאַפיטאַל האָט געקראָגען אַ גוואַלדיגען קאָנקורענץ.

וועס ווייס, אויב עס וועט אַמאָל ניט קומען צו אַ צוזאַמען־שמויס?

צוויי און דרייסיגסטע לעקציע

די פארקעהרס-מיטלען

די ראליע פון די פארקעהרס-מיטלען אין דער פאלקס-ווירטשאפט; וואס מען פארשטעהט אונטער „פארקעהרס-מיטלען“; די פארקעהרס-מיטלען אלס דאס הארץ פון עקאנאמישען לעבען; די איינפאכע וועגען און שיפען אין דער צייט פון נאטוראל-ווירטשאפט; די בעסערע פארקעהרס-מיטלען פארגרעסערן דעם מארק; די ווירקונג פון די פארקעהרס-מיטלען אויף דעם פרייז פון די כחורות; די פארקעהרס-מיטלען און די אר-בייטס-צוטיילונג; די ווירקונג פון די פארקעהרס-מיטלען אויף דעם האנדעל און דער צירקולאציע פון קאפיטאל; די אוצרות פון דער נאטור קענען ווערען בעסער אויסגענוצט דורך די פארקעהרס-מיטלען; די בא-דייטונג פון די פארקעהרס-מיטלען פאר דער מענשליכער קולטור; דער אינטערנאציאנאלער כאראקטער פון די פארקעהרס-מיטלען; די אינ-דוסטריעלע רעוואלוציע און איהר באדייטונג פאר די נייע פארקעהרס-מיטלען; די געגענווייטיגע ווירקונג פון דער אינדוסטרי און די פאר-קעהרס-מיטלען; דזשאדזש סטיווענסאן אלס דער פאטער פון די אייזענ-באהנען; דער שנעלער וואוקס פון די אייזענבאהנען; א סטאטיס-טיק פון די אמעריקאנישע אייזענבאהנען; דער שטאט מיט זיך אריין און רעגולירט דעם אייזענבאהן-פארקעהר; אין אנדערע לענדער ווערט דער שטאט דער אייגענטימער פון די אייזענבאהנען און אנדערע פארקעהרס-מיטלען; די אייזענבאהנען, טעלעפאנען און טעלע-גראפן אין די פאראייניגטע שטאטען אלס פרוואטע אונטערנעמונגען; די פראגע פון שטאטס-סאציאלוזם און „מיוניסיפעל אָנערשיפ“; אר-גומענמען פאר און געגען; ווי פרוואטע אייזענבאהן-געזעלשאפטען דיענען די מאַרשס; וואס די אַרבייטער פארלירען פון דעם „שטאטס-סאציאלוזם“.

די מיטלען, וועלכע מענשען באנוצען אין זייער פארקעהר אייגער מיט'ן אנדערען, די פארקעהרס-מיטלען, שפיעלען אן אונגע-הייער גרויסע ראליע אין דער פאלקס-ווירטשאפט. די היינטיגע ווירטשאפט וואלט געווען אונמעגליך אהן די מאָדערנע מיטלען אי-בערצופיהרען מענשען און זאכען פון איין אָרט אויפ'ן צווייטען אָרט.

צו די פארקעהרס-מיטלען באלאנגען די יבשה — וועגען (שאַ-)

סען, אייזענבאנהען), וואסער-וועגן און אין דער לעצטער צייט די לופטשיפען. פאטשטען פאר בריעה, טעלעגראפן און טעלע-פאנען ווערען אויך באנוצט אין דעם מענשליכען פארקעהר און געהערן צו די פארקעהרס-מיטלען.

די פארקעהרס-מיטלען אין היינטיגען עקאנאמישען לעבען פארנעמען כמעט דעם זעלביגען אָרט, ווי דאָס האַרץ אין לעבען פון יעדען איינציגען אָרגאַניזם. אזוי ווי דאָס האַרץ צירקולירט און טיילט פאַנאָדער דאָס בלוט צווישען די פאַרשיעדענע גליעדער, אזוי טיילען פאַנאָדער די פאַרקעהרס-מיטלען דאָס רוי-האַמאַטעריאַל און די אויסגעאַרבייטע סחורות צווישען מענשען און שטעדט. און פונקט ווי יעדער אָרגאַניזם שטאַרבט אָפּ, אויב דאָס האַרץ הערט אויף צו אַרבייטען, אזוי קומט פאַר אַ שטילשטאַנד אין כמעט אלע צווייגען פון דער פאָלקס-ווירטשאַפט, אויב די פארקעהרס-מיטלען הערען אויף צו אַרבייטען.

אין די פריהערדיגע צייטען פון נאַטוראַל ווירטשאַפט, ווען דער פארקעהר צווישען מענשען איז געווען קליין, ווען יעדער שבט און געמיינדע האָבען געלעבט אָפּגעשלאָסען, פאַר זיך, און האָבען אליין געשאַפּען אלעס, וואָס זיי איז נויטיג געווען, זיינען אויך די פארקעהרס מיטלען געווען קליינע, אומבאַדייטענדע. זיי זיינען באַשטאַנען פון איינפאַכע זאַמד-וועגען און פוהרען אויף דער יבשה און איינפאַכע זעגעלשיפען אויפ'ן וואַסער. איצטער, אין צייט פון טויש-ווירטשאַפט, ווען די פראָדוקטען ווערען געשאַפּען ניט פאַר זיך, צום אייגענעם געברויך, נאָר פאַר'ן מאַרק, זיינען די פארקעהרס-מיטלען שטאַרק ענטוויקעלט און זיינען ווייט פון די אַמאָליגע זאַמד-וועגען אזוי, אַ שטייגער, ווי די גרויסע עלעקטרישע און פאַראַווע מאַשינען זיינען ווייט פון דעם אַמאָליגען האַמער און האַק.

וואָס בעסער עס זיינען די פארקעהרס-מיטלען אַלץ ברייטער איז דער מאַרק, אַלץ גרעסער קען זיין דער מהלך צווישען פראָדור-צענט און קאָנסומענט. ביי די פאַרצייטיגע פארקעהרס-מיטלען וואָלטען אַ סך סחורות איבערהויפּט ניט געקענט טראַנספּאָרטירט ווערען. פרוכטען, מילך, אייער, פוטער און אַנדערע עסענוואַרג, וואָס ווערט כליא פון לאַנג שטעהן, האָבען געמוזט פאַרברויכט ווערען דאָרטען, וואו זיי זיינען געוואַקסען און פראָדוצירט גע-וואָרען. דורך די היינטיגע אייזענבאנהען און שיפען איז זייער מאַרק אַ סך ברייטער און גרעסער געוואָרען. די מאָדערנע פאַר-

קעהרס-מיטלען דערנעהנטערן לענדער און מענשען און איינע מיט די אנדערע קענען א דאנק דעם אריינקומען אין געהענטערע האנדלעכ-באציהונגען. מען קען אויפשטעלען א כלל, אז וואס בעסער די פארקעהרס-מיטלען, אלץ לענגער קען אויסגעצויגען ווערען דער מארק פאר פארשידענע זאכטען סחורות. פריהער איז פאר שפיין און פאר שוועדע, ביליגע זאכען דער מארק געווען א קליינער. עס האבען געקענט טראנספארטירט ווערען נור אזוינע זאכען, וואס קענען זיך לאנג האלטען, וואס זיינען ניט שטארק שווער אין גע-וויכט און גרויס אין מאס און וועלכע האבען א גרעסערען פרייז. איצט קענען, ווי שוין געזאגט, טראנספארטירט ווערען שפיין, ביליגע, שווערע אין וואג און גרויסע אין מאס סחורות.

די פארקעהרס-מיטלען האבען א גרויסע ווירקונג אויפ'ן פרייז פון סחורות. דער פרייז פון סחורות, ווי מיר ווייסען, ווערט בא-שטימט פון די פראדוקציע-אנס-קאסטען און דעם דורכשניטליכען פראצענט פראפיט (וואס איז דאס זעלבע ווי די מאס געזעלשאפט ליכע ארבייט, וואס איז אויפ'ן פראדוקט אוועקגעלייגט געווארען). די פראדוקציע-אנס-קאסטען געהענען אין זיך אויך אריין די קאסטען אויפ'ן טראנספארט, אויפ'ן איבערשיקען די סחורות. ביי בעסערע פארקעהרס-מיטלען זיינען די טראנספארט-קאסטען קלענער, זיינען די פראדוקציע-אנס-קאסטען קלענער און במילא איז דער פרייז קלע-נער. איז קלענער דער פרייז פון סחורות, וואס קומען פון אנדערע ערטער, קענען שוין, במילא, די ארטיגע פאבריקאנטען ניט זיין אָנגע'יחסנ'ט מיט זייערע סחורות און זיינען געצוואונגען צו פאר-קויפען פאר א קלענערן פרייז. קיין ארטיגער סוחר אָדער פאבריק-קאנט קען ניט נעמען פאר זיינע סחורות מעהר, וויפיעל עס בא-דארף קאסטען דאס אויסארבייטען און איבערשיקען די זעלביגע סחורות פון אנדערשוואו. די פארקעהרס-מיטלען האבען דאך, ווי מען זעהט, אויך די מעלה, וואס א דאנק זיי קענען אייניגע ארטיגע פראדוצענטען ניט מאנאפאליזירען דעם מארק.

דורך דער ענטוויקלונג פון די פארקעהרס-מיטלען איז מעגליך א געזעלשאפטליכע ארבייטס-צוטיילונג, אזא זאך פאלקס-ווירט-שאפט, וואו מענשען פראדוצירען די זאכען, וואס זיינען מעהר אין הסכם מיט די נאטירליכע באדינגונגען פון די ערטער, וואו זיי וואָהנען. ביי פארצייטיגע, אלטע פארקעהרס-מיטלען איז דאס אונ-זעגליך. שטעלט אייך פאר א לאנד, וואו דער מארק געפינט זיך

דוקא ווייט פון די דערפער, וועלכע זיינען ארומגערינגעלט מיט פעטע לאַנקעס, וואו עס קענען זיך גוט האַרעווען בהמות פאר אַ מילך־ווירטשאַפט. ביי שלעכטע וועגען וועלען די פארמערס אַנטשטאַט אַ מילך־ווירטשאַפט מוזען פיהרען אַנאַנדער זאָרט ווירט־שאַפט: זיי וועלען מוזען זייערע לאַנקעס צעאָקערן און זיי פאַר־וואַנדלען אין פעלדער. קיין אַנדער ברירה וועט דאָ ניט זיין. מילך־אַרטיקלען קענען לאַנג ניט שטעהן און די פארמערס זיינען גע־צוואונגען געגען די פאָדערונגען פון זייער באָדען זיך אָפצונעבען מיט אַזוינע זאַכען, וועלכע ווערען ניט מכולאָ פון לאַנג שטעהן. די פאָלקס־ווירטשאַפט בכלל פאַרלירט דערפון. די פארמערס מוזען אָפגעבען מעהר כח און מעהר ענערגיע צו פראָדוצירען זאַכען, פאר וועלכע די נאַטירליכע באַדינגונגען זיינען ניט מסוגל. דורך די מאָדערנע פארקעהרס־מיטלען קענען די פארמערס יאָ פראָדיר צירען דאָס, וואָס איז אין הסכם מיט די נאַטור־באַדינגונגען פון זייערע ערטער. די ווייטקייט פון מאַרק שפיעלט איצט קיין ראָליע ניט. די פארקעהרס־מיטלען באַזייטיגען די מניעות, וואָס די גרויסע שטרעקעס לאַנד באַשאַפען מיט זייער אָפטיילען דעם פראָדוצענט פון מאַרק. די ווירטשאַפט קען אויף דעם אופן געפיהרט ווערען נאַטירליכער, מיט וועניגער ענערגיע און מיט מעהר ערפאָלג. דורך די נייע וואַסער־וועגען און די אייזענבאָהנען קענען האַלץ און קוהילען פון די ווייטסטע געגענדען איבערגעפיהרט ווערען אין די ערטער, וואו מען נויטיגט זיך אין זיי. און דאָס גופא האָט געמאַכט אַ גאַנצע איבערקעהרעניש אין דער אינדוסטרי ווי אין לאַנד־ווירטשאַפט. דורך די פארקעהרס־מיטלען ווערען די מסחרים געמאַכט שנעלער, דאָס קאפיטאַל צירקולירט גיכער, דער פראָפיט קען דעריבער זיין אַ קלענערער און די גאַנצע מאַשין פון עקאָנאָמישען לעבען אַרבייט מיט אַ שטאַרקערען אימפעט. דורך די טע־לעגראַפיע און טעלעפאָנען קענען גענשען זיך גיכער צוזאַמענריידען, זיי קענען פאַרהאַנדלען דירעקט און נויטיגען זיך ניט אין פארמיטל לער און אין ירד'ן. דער פרייער שפיעל פון קרעפטען, וואָס איז נויטיג פאַר'ן איצטיגען עקאָנאָמישען סיסטעם, קען אַלץ בעסער דורכגעפיהרט ווערען, וואָס ענטוויקעלטער עס זיינען די פארקעהרס־מיטלען.

דורך די פארקעהרס־מיטלען קענען די אוצרות פון דער נאַטור בעסער אויסגענוצט ווערען אין די אינטערעסען פון מענשען.

עס זיינען פאראן ניט וועניג געגענדען, וואָס זיינען רייך מיט האָלץ, קויהלען, אייזען און אנדערע מעטאלען. די דאָזיגע ערטער זיינען אָבער אנדערע מאָל ווייט פון מענשליכען ישוב. עס געפינען זיך איין וועניג בעלגים צו קומען דאָרטען און צו אַרבייטען. קיינעם ווילט זיך ניט אָפּגעריסען, ווערען פון זיין פאמיליע, פון זיינע באַ- קאנטע. אין די מעהרסטע פאלען זיינען די געגענדען ניט פאסיג פאר פארמעריי. כרי דאָ צו וואוינען, מוז מען דאָך האָבען וואָס צו עסען, און אויב דער באָדען איז פול מיט קויהלען, מיט מינע- ראַלען און מעטאלען, קען ער ניט ברענגען קיין תבואות און פרוכט. די נאטור איז דאָ רייך, אָבער דער מענש קען פון איהר קיין הנאה ניט האָבען. איצט, אָבער, דורך די פארקעהרס-מיטלען, קען דער מענש זיך באנוצען מיט אלע מתנות פון דער נאטור.

אויב א געגענד איז רייך מיט קויהלען און אָרעם מיט פרוכט- באַר לאַנד, קען מען לייכט דאָרטען קריגען מענשען אַרויסצו- נעהמען די קוילען. דורך די פארקעהרס-מיטלען קען דער מענש לייכט צוריק קומען צו דעם אָרט, וואו איהם איז ליעב צו וואוינען. ער דארף אויך קיין מורא ניט האָבען, אַז ער וועט ניט האָבען וואָס צו עסען. אין פאל פון אַ נויט וועלען די טעלעגראַפֿען און די טעל- לעפאָנען גלייך דערפון מודיע זיין און די שיפען און די אייזענ- באַהנען וועלען שוין ברענגען אַלערליי נאָהרונג און קליידער.

אויסער דעם, וואָס דורך די פארקעהרס-מיטלען ווערען בעסער אויסגענוצט די רייכקייטען פון דער נאטור, ווירקען זיי גופא אַלס נאטור-מתנות. זייער באדייטונג פאר'ן מענשען איז אַזוי, אַ שטיי- גער, ווי אַ רייכער פרוכטבאָרער ערד-פאַס. דאָרט, וואו עס ווערט דורכגעפיהרט אַן אייזענבאָהן, ווערט דער גאנצער געגענד אויפ- געלעבט הן עקאנאָמיש און הן קולטורעל.

אין קולטורעלען זין זיינען די פארקעהרס-מיטלען נואַלדיג גרויס. זיי ברעכען דורך די ווענד, וואָס ווערען אויפגעשטעלט צווישען לענדער און פעלקער. זיי מושען אויס פארשידענע קול- טורען. מענשען פון איין מדינה לערנען זיך אַז די גוטע זיטען און מנהגים פון אַן אנדער מדינה און די גאנצע וועלט ווערט מעהר אויסגעבילדעט, מעהר ציוויליזירט. און דאָס גופא ווירקט אויף דער פאָלקס-ווירטשאַפט.

די פארקעהרס-מיטלען פיהרען דעם מענשען אַרויס פון זיין

ענגען קריו אויפ'ן גרויסען וועלט-מארק, וואו ער ווערט מעהר אסימילירט מיט אנדערע מענשען.

די פארקעהרס-מיטלען זיינען בטבע אינטערנאציאנאל: זיי פאראייניגען מענשען און פעלקער פון פארשידענע ראסען און פאר-שידענע קולטורען אין איין משפחה — אין דער מענשליכער משפחה. אָהן די פארקעהרס-מיטלען איז דער מענש צוגעבונדען צו זיין אָרט, צו זיין לאַנד, צו זיין פראָווינץ. דורך די פארקעהרס-מיטלען ווערט ער ברייטער, מענשליכער, און עס אַרבייט זיך ביי איהם אויס אַן אינטערנאציאנאלער כאַראַקטער.

די ערשטע פארקעהרס-מיטלען זיינען געווען אויף די וואַסער-וועגען. דער שיפבוי האָט זיך אָנגעפאנגען פאַרעלטנעטסעסיג זעהר פריה אין אונזער געשיכטע. אפילו די ווילדע שבטים האָבען שוין געוואוסט ווי אויסצונוצען די וואַסער-וועגען פאַר זייערע צווע-קען. די אַלטע האַנדעלס-שבטים, ווי די פיניקיער, האָבען שוין געהאט מעהר אָדער וועניגער ענטוויקעלטע שיפען, אויף וועלכע זיי פלעגען אַרויסשיקען פאַרשידענע סחורות. אויפ'ן וואַסער איז זיך לייכטער צו באַוועגען. אויסער דעם גיט וואַסער אַן אומזיסטע קראַפט צו טרייבען די שיף, איבערהויפט, ווען די שיף געהט מיט'ן שטראָם. די שטערט האָבען זיך פריהער אָנגעפאנגען צו ענטוויקלען אויף די ברעגען פון די ימים, טאַקיי דערפאַר, ווייל די ערשטע פארקעהרס-מיטלען זיינען געווען אויף די וואַסערן און דאָס גאַנצע עקאָנאָמיש לעבען האָט זיך געמוזט צופאַסען צו דעם זאָרט טראַנספּאָרט-מיטעל. אפילו איצט, אין דער צייט פון פאַרע און עלעקטריציטעט, טראַנספּאָרטירט מען ניט וועניג איבער'ן וואַסער. די שווערע און ביליגע סחורות אויפ'ן פאַרצייטיגען שטייגער. אין רוסלאַנד, ווי באַוואוסט, ווערען געשיקט האַלץ-לאָדונגען אויף די „פליטען“, וואָס שווימען איבער דער וואָלגאַ, דונאַי, דניעפר און אנדערע טייכען.

די וואַסער-וועגען, אויף וועלכע עס זיינען געגאנגען די זענעל-שיפען, זיינען אָבער געווען וועניג צו באַפרידיגען די באַדערפ-נישען פון דער פאָלקס-ווירטשאַפט, וואָס איז געוואַקסען אַלץ מעהר און מעהר. מיט דער ענטוויקלונג פון אינדוסטרי האָבען זיך גע-גרינדעט נייע אינדוסטריעלע צענטערען, נייע שטעט, און די נויט-ווענדיגקייט צו פאַראייניגען אָט די צענטערען האָט אַרויסגערופען נייע קינסטליכע וועגען. עס זיינען דורכגעשניטען געוואָרען קא-

נאלען און געלייגט געוואָרען שאַסען, וועלכע האָבען אַ סך לייכטער געמאַכט דעם פארקעהר.

די שאַסען און די זעגעלשיפען זיינען געווען גענוג, כל זמן עס האָט געהערשט די מלאכה און דער מאַנאָפּאָסטור־פּערזאָד,*) ווען די אינסטרומענטען זיינען געווען איינפאַך, האַנד־אינסטרומענטען. ענדע אַכטצעהנטען יאָרהונדערט, ווען עס האָט זיך אָנגעהויבען די אינדוסטריעלע רעוואָלוציע, ווען עס איז ענטדעקט געוואָרען די דאַמף־טאַשין און די מאַנאָפּאָסטור איז איבערגעגאַנגען אין דער פאַבריק, וואו די פרוכטבאַרקייט פון דער אַרבייט איז געשטיגען אין הונדערטע מאָל, איז אויך געוואָרען אַ באַדערפניש אין נייע פארקעהרס־מיטלע. די פאַבריק, די צייט פון דאַמף, האָט זיך גענויטיגט אויך אין פארקעהרס־מיטלען, וואָס ווערען געטריבען מיט דאַמף־קראַפט און עס זיינען ענטדעקט געוואָרען די אייזענ־באַהנען אויף דער יבשה און די דאַמפ־שיפען אויפֿן ים.

די פארקעהרס־מיטלען געהען אימער האַנד אין האַנד מיט דער אינדוסטריעלער ענטוויקלונג. זיי געהען צוזאַמען סיי בנגע דער טעכניק און סיי בנגע דער אויסברייטונג. ווען אין דער אינ־דוסטרי איז נאָך ניט געווען קיין דאַמף און עלעקטריציטעט, זיינען אויך די פארקעהרס־מיטלען געווען איינפאַכע, אין הסכם מיט דעם גאַנצען צושטאַנד פון דער אינדוסטרי. איצט, ווען די אינדוסטרי איז געבויט אויף דער פאַבריק, וואו די טרייב־קראַפט איז פאַרע, עלעקטריציטעט און אַזוי ווייטער, מוזען די פארקעהרס־מיטלען אויך ווערען געטריבען פון די זעלביגע קרעפטען. פריהער, ווען די אינ־דוסטרי איז נאָך ניט געווען אַזוי אינטערנאַציאָנאַל, זיינען אויך די פארקעהרס־מיטלען געווען מעהר אָדער וועניגער לאָקאַלע, נאָר ציאָנאַלע. איצט, ווען די אינדוסטרי און האַנדל זיינען אַרויס פון די נאַציאָנאַלע גרעניצען און זיינען געוואָרען אינטערנאַציאָנאַל, נאָל, זיינען אויך די פארקעהרס־מיטלען געוואָרען ריעזיג גרויס, אינטערנאַציאָנאַל, ווי עס ווייזט דער גרויסער פאַנאַמא קאַנאַל, וואָס איז אַט דאָ ניט לאַנג פאַרענדיגט געוואָרען און וואָס איז געוואָרען אַ נויטווענדיגקייט דורך דער נייער ענטוויקעלטער אינ־דוסטרי.

די געשיכטע פון די איצטיגע פארקעהרס־מיטלען איז אויסער־

(*) זעה קאָפיטעל: ווירטשאַפֿט־סיסטעמען. א. ש. ז.

געוועהנליך אינטערעסאנט. זי געהערט אָבער צו אַנאָדער צווייג פון דער וויסענשאפט, צו דער געשיכטע פון דער טעכנישער ענט-וויקלונג. מיר מוזען זיך אָבער אַפּשטעלען אויף אייניגע דאטומס, כדי צו פארשטעהן, ווי ווייט די נייע פארקעהרס-מיטלען, און ספע-ציעל די אייזענבאהנען, זיינען ענג פארבונדען מיט דער נייער, ענט-וויקעלטער אינדוסטרי.

שוין ביי די אַלטע עגיפטיאנער, אין מצרים, זעהט מען אַן אָנפאַנג פון די אייזענבאהנען. זיי האָבען שוין געמאַכט פראָד בעס צו לייגען רעלסען אויף די וועגען, כדי עס זאָל זיין לייכטער אַריבערצופיהרען שטיינער, אייזען און אנדערע בוימאטעריאלען פאר די פיראמידען, וואָס זיי האָבען אויסגעשטעלט. אָבער נאָך דעם, ווען די פיראמידען זיינען געווען פארטיג, האָט מען זיי איי-נאַנצען פאַרנאָכלעסיגט. די אינדוסטרי און דער האַנדעל אין די אַלטע צייטען און שפעטער אין מיטעלאַטער האָבען זיך געקענט גאַנץ גוט באַגעהן מיט די נאַטורוועגען.

אין דער נייער צייט, ווען די מאַשינען-אינדוסטרי האָט אָנגע-פאַנגען צו וואַקסען, ווען סחורות ווערען פראָדוצירט מאַסענ-ווייז, ווען דער פראָצעס פון דער פראָדוקציע איז געוואָרען אַ שנעלער, האָט מען אָנגעפאַנגען צו זוכען נייע טראַנספּאָרט-מיטלען. מען האָט זיך דערמאָנט אָן די אַלטע, פאַרצייטיגע רעלסען פון מצרים. מען האָט פריהער באַנוצט הילצערנע רעלסען, שפעטער האָט מען די הילצערנע רעלסען באַדעקט מיט בלעך און אייזען, זיי זאָלען נישט אַזוי שנעל אויסגעדיילעט ווערען, נאָך שפעטער האָט מען אין גאַנצען שוין אָנגעפאַנגען צו לייגען אייזערנע רעלסען. די וואַנאָנעס אויף זיי זיינען נאָך געטריבען געוואָרען מיט פערד. מיר האָבען נאָך עד היום נישט וועניג טראַמוואַיען, וואָס ווערען געפיהרט דורך פערד-קראַפט. אין אָנפאַנג פון פאָריגען יאָרהונדערט האָט מען אָנגעהויבען צו באַנוצען לאָקאָמאָטיווען און עלעקטריאָוואַגאָנעס, וואָס זיינען אַלץ מעהר און מעהר אַריין אין דער מאָדע. די לעבעדיגע קראַפט איז פאַרביטען געוואָרען דורך אַ קינסטליכער מעכאַנישער קראַפט. דער איצטיגער גאַנצער אינדוסטריעלער פראָ-צעס איז אַ מעכאַנישער, די פראָדוקטען ווערען געשאַפּען אויף אַ מעכאַנישען שטייגער, און ממילא זיינען אויך די פארקעהרס-מיטלען געוואָרען מעכאַניש.

דער ערפינדער פון די פאַראַווע לאָקאָמאָטיווען איז געווען אַן

ענגלישער מעכאניק, דזשארדזש סטיווענסאן. מיט זיין נאָמען איז פארבונדען דער אָנהויב פון דעם אייזענבאהן־פּעריאָד. איהם גע־ הערט ווירקליך דער גרויסער פארדיענסט. אָבער סטיווענסאן וואָלט געוויס גאָרניט געקענט אויפטון, אויב די אינדוסטרי וואָלט זיך ניט גענויטיגט אין נייע טראַנספּאָרט־מיטלען. די נויטווענ־ דיגקייט אין נייע טאַנספּאָרט־מיטלען, וואָס זאָלען נאָכהאַלטען דעם שנעלען גאַלאָפּ פון דער פראָדוקציע, האָט געוואונגען מענשען צו דענקען און אויסצוגעפינען נייע וועגען. און סטיווענסאן איז געווען דער גליקליכער, אויף וועמענס גורל עס איז אויסגעפאלען אָט די גרויסע היסטאָרישע ראָליע, צו זיין דער ערפינדער פון די אייזענ־ באַהנען.

די ערשטע אייזענבאהן איז געבויט געוואָרען אין ענגלאַנד אין 1801 פון אַ פּרוואַטער קאָמפּאַניע. די פראָפיטען זיינען געווען זעהר גרויס. די אַקציען פון דער קאָמפּאַניע זיינען געשטיגען אין איבער הונדערט מאל. עס האָבען זיך שפּעטער גלייך איינגעפּור גען אַנדערע געזעלשאַפטען, וואָס האָבען אָנגעפּאָנגען צו בויען אייזענבאהנען אויפ'ן אייגענעם חשבון, כדי צו מאַכען פראָפיט. אין פראַנקרײך, אין דייטשלאַנד און אין אַנדערע לענדער האָבען זיך אויך אין אָנפאַנג גענומען פאַר דעם אייזענבאהן־געשעפט פרי־ וואָט מענשען. די אייזענבאהנען זיינען געלעגט געוואָרען מיט לויט די באַדערפנישען פון לאַנד, נאָר ווי עס האָט זיך בעסער גע־ לוינט פאַר די אייגענטימער. די וועגען זיינען געשניטען געוואָרען צופּעליג. אין אַנדערע ערטער זיינען זיי געווען מעהר, וויפּיעל מע באַדאַרף, און אין אַנדערע וועניגער. די אייזענבאהן־נעץ איז געווען מיט גלייך פאַרנאָנדערגעשפּרייט און דאָס האָט שלעכט זיך אָפּגערופּען אויף דער אינדוסטרי פון לאַנד. דער שטאַט האָט זיך אָנגעפּאָנגען אַריינצומישען און האָט זיך גענומען צו רעגל־ לירען דעם אייזענבאהן־פאַרקעהר.

אין אַנדערע לענדער, ווי דייטשלאַנד און רוסלאַנד, זיינען די אייזענבאהנען אין גאַנצען אַרונטער אונטער דער קאָנטראָל פון דער שטאַט־רעגירונג. מיט איינצעלנע קאָמפּאַניעס, נאָר דער שטאַט איז געוואָרען דער אייגענטימער פון די טראַנספּאָרט־מיטלען.

אין די פאַראייניגטע שטאַטען ליגען נאָך עד היום די אייזענ־ באַהנען, די טעלפּאָנען און די טעלעגראַפּען אין די הענר פון די קאָרפּאָרירשאַנס. פאַר דער צייט פון דער מלחמה מיט דייטשלאַנד

האָט די רעגירונג געהאַט איבערגענומען אין איהר רשות די דאָזיגע פארקעהרס-מיטלען, אָבער די אָפּאָזיציע מצד די קאָפיטאַליסטען איז געווען אזוי גרויס, דאָס פרעזידענט ווילסאָן האָט אין זיין „מעסעדזש“ צום קאָנגרעס, דעם 5טען יוני 1919, פאַרלאַנגט, זיי, די פארקעהרס-מיטלען, זאָלען צוריק איבערנעהן דעם 31טען דעצעמבער 1919 צו זייערע פריהערדיגע באַלעבאַטים.

וואָס פאַר אַ ריעזיג געשעפט די אייזענבאהנען זיינען, קענען מיר זעהן פון דער דאָזיגער סטאַטיסטיק:

אין 1916 האָט די אייזענבאהן־נעץ אין די פאַראייניגטע שטאַטען פאַרנומען אַ שטח פון 254,250 מייל. דער קאָפיטאַל האָט באַטראָפּען 21,092,072,245 דאָלאַר. אָנגעשטעלטע זיינען צוויי מיליאָן. די ווירדענטען זיינען אויסגעצאָהלט געוואָרען 342,109,396 דאָלאַר. פּראָצענט אויף באַנדרס — 474,534,514 דאָלאַר. פאַסאַזשירען זיינען געווען 1,005,683,174. עס פאַרשטעהט זיך, אַז די אייזענבאהן־מאַגנאַטען זיינען לחלוטין ניט געווען גענייגט אַרויסצולאָזען אַזאַ פעטען ביסען פון זייער רשות. זיי האָבען געפאָדערט צוריק זייער געשעפט און די רעגירונג איז טרוצה געוואָרען זיי אָפּצוגעבען.

די פּראָגע, צי עס איז בעסער, די פארקעהרס-מיטלען זאָלען ליגען אין די הענד פון דער רעגירונג, אין רשות הקהל, אָדער אין די הענד פון איינצעלנע אייגענטימער. אין רשות היחיד, ווערט זעהר פיעל דיסקוטירט. זי ווערט פאַרשירען געענטפערט. זי איז אַ טייל פון דער מעהר אַלגעמיינער פּראָגע איבער „שטאַטס־סאָ־ציאָליזם“.

די רעפּאָרמער האַלטען אין איין קעמפּען, די „פּאָבליק יוטי־ליטיעס“, ווי די אייזענבאהנען, טעלעגראַפּען, טראַמווואַיען, נאָז און עלעקטריק ווערק א. א. וו., זאָלען געהערן צו קהל. דער שטאַט און די שטאָדט דאַרפּען זיין זייערע אייגענטימער. אַ סך סאָציאַל־ליסטען האַלטען „מיוניסיפּעל אָנערשיפּ“ און שטאַטס־סאָציאַליזם פאַר אַ גרויסען שריט פאַרווערטס. זיי האָבען זיך זייערע טענות דערצו. ערשטענס — זאָגען זיי — טאָרען בכלל ניט אזוינע אונ־טערנעמונגען, וואָס שפּילען אַזאַ גרויסע ראָליע אין לעבען פון כלל, קאָנטראָלירט ווערען פון יחידים, פון פריוואַטע אייגענטימער. דער גורל פון קהל טאָר ניט אָפהענגען פון פריוואַט אינטערעסען. אין די אינטערעסען פון פריוואַטע קאָמפּאַניעס איז צו האָבען וואָס

מעהר פראָפּיט. זיי זוכען צו מאַכען וואָס קלענער די הוצאה און וואָס גרעסער די הכנסה. זיי גיבען שלעכטע וואַגאַנעס, שלעכטע באַדינגונגען האַלטען וועניגער אָנגעשטעלטע, רייסען די פוהרגעלד און קימערן זיך ניט מיט די באַקוועמליכקייטען פון די בירגער. אַ חוץ דעם פאַראייניגען זיך די פריוואַטע קאָמפאַניעס אין אַ מאַנאַפּאָל און באַזייטיגען מיט אלע מיטלען זייערע קאָנקורענטען. דאָ ביי אונז אין די פאַראייניגטע שטאַטען איז גאנץ גוט באַ- וואוסט, ווי אזוי די אייזענבאהנען האָבען געמאַכט יד אחת מיט פאַרשידענע טראַנסט (אין די מעהרסטע פאַלען זיינען די טראַנסט גופא די באַלעבאַטים פון די אייזענבאהנען) און מאַכען שוועריג קייטען פאַר די געגנער פון די טראַנסט צו פיהרען זייערע סחורות. די אייזענבאהנען ווערען אויסגענוצט אלס אינסטרומענטען צו ריר אינירען דעם קאָנקורירענדען צד און צו מאַכען, אז דער אָדער יענער טראַנסט, צו וועמען די אייזענבאהנען דינען, זאָל בלייבען דער זעלבסטהערשער אויפ'ן מאַרק. ווי ווייט דאָס שטעלט אין געפאַהר די קהלישע אינטערעסען — איז איבעריג צו רעדען. אַ סך קויהלען־קאָמפאַניעס אין פענסילוואַניע שטאַט זיינען געווען גע- צוואונגען זיך אויפצולייזען אָדער זיך אָנצושליסען אָן דעם קויהלען־ טראַנסט, ווייל זיי האָבען ניט געהאַט קיין מעגליכקייט צו טראַנס- פאָרטירען זייערע סחורות אויף די מערק. די אייזענבאהנען זיינען געלעגען אונטער'ן קאָנטראָל פון טראַנסט, וועלכער האָט זיי אָנגעטון אלערליי צרות. דער עולם איז אויף דעם אופן געצוואונגען צו צאָהלען גרויסע פרייזען אויף די נויטווענדיגסטע לעבענסמיטלען. ער ווערט אין גאנצען משועבד צום טראַנסט.

אויסער דעם, טענה'ן די חסידים פון שטאַטס־סאָציאַליזם, איז איבערהויפט אַן עולה, וואָס די אייזענבאהנען באַרייכערן זיך אויפ'ן חשבון פון קהל. די אייזענבאהן־מאַגנאַטען ציהען מיליאָרדען פראָ- פיטען און עס וואָלט פאַר די בירגער פון לאַנד געוויס געווען בע- סער, ווען אָט די פראָפיטען וואָלטען פליסען אין דער קהל'שער קאַסע און וואָלטען אויסגענוצט ווערען פאַר די נוצען פון כלל.

ביי שטאַטס־סאָציאַליזם און „מיוניסיפעל אָנערשיפּ“ וואָלט די זיכערקייט און דאָס געזונד פון יעדען איינציגען בעסער אָפגע- היט ווערען. עס וואָלטען ניט טרעפּען אזוי פיעל אומגליקס־פאַלען, וואָס קומען דערפון, וואָס די אָנגעשטעלטע זיינען סליין אין צאָהל,

ארבייטען איבער די כחות און זיינען צו פארמאכערט אויפצופאסען אלעס זאל זיין אין אָרדנונג.

עס איז גענוג אַ קוק צו טון, וואָס עס טוט זיך אָפּ זומער צייט אויף די „ליינס“ פון די באַראַ רעפּיד טרעניזט אין ניריאָרק, ווען מען פּאָהרט אין און פון קוני איילענד, כדי צו ווערען אַ שטארקער אָנהענגער פון „מיוניסיפּעל אָונערשיפּ“ אויף די טראַמ-וועיען (קאר-ליינס), מענשען ווערען אָהן אַ שום איינזעהעניש איינגעפאַסט אין די וואַגאָנעס ווי הערינג אין אַ פּאַס. ניטאָ קיין פּלאַץ ניט נאָר וואו צו זיצען, נאָר אפילו ניט וואו צו שטעהן. מען הענגט אין דער לופטען און מען ווערט פשוט דערשטיקט. דאָס גלייכען אין די מאָרגען און אָווענד שטונדען, ווען די מענשען געהען און קעהרען זיך צוריק פון דער אַרבייט אין אַלע טיילען פון ניריאָרק און אין אַנדערע גרויסע אַמעריקאנישע שטעט. עס איז קיין וואונדער ניט, וואָס די באוועגונג, אַז די אייזענבאָהנען, די טראַמווועיען און אַלע אַנדערע פארקעהרס-מיטלען זאָלען געהערן צו קהל, האָט אַ סך אָנהענגער.

אין אַנדערע לענדער, ווי שוין געזאָגט, זיינען זיי קהל'שע אונטערנעהמונגען פון אָנפאַנג אָן, און זיי זיינען טאַקי מעהר צור געפאַסט צו די אינטערעסען פון ברייטען עולם. אַ סך ראיות קען מען ברענגען אין די נוצען פון „שטאַטס-סאָציאַליזם“.

עס קענען אָבער ווערען אַרויסגעשטעלט ניט וועניג אַרגומענטן קעגען דעם „שטאַטס-סאָציאַליזם“. אין אַ שטאַט, וואו די געזעלשאַפט איז צוטיילט אין קלאַסען און די שטאַטס געוואָלט ליגט אין די הענד פון אַ געוויסען קלאַס, איז דער שטאַט-סאָציאַליזם אַ קליינע גדולה. דער שטאַט-סאָציאַליזם איז אין אַזא געזעלשאַפט שטאַטקאָאפיטאַליזם. פאַר'ן ברייטען עולם איז אַ קנאַ-פע נפּקא מינה, צי די אייזענבאָהנען ווערען דירעקט פאַרוואַלטעט פון די רייכע קאָמפּאַניעס, צי פון די, וועלכע פאַרטרעטען זייערע אינטערעסען. אָבער נאָך וועניגער, ווי בריגער, פּראָפּיטירען פון „שטאַטס-סאָציאַליזם“ די אָנגעשטעלטע און די אַרבייטער אין די אונטערנעהמונגען.

ווי באַוואוסט, איז די שטאַרקסטע וואַפען, וואָס די אַרבייטער האָבען אין זייער רשות אויסצובעסערן זייער לאַגע — דאָס רעכט צו סטרייקען. דאָס סטרייק-רעכט קען אָבער נור אָנגעווענדעט ווערען אין פריוואַטע אונטערנעהמונגען. ביי אַ סטרייק איז זעהר

וויכטיג די עפענטליכע מיינונג. די סימפאטיע פון עולם שפיעלט א גרויסע ראליע אין דער צייט פון א סטרייק. דער עולם סימפאט טיזירט מיט די סטרייקער דעמאלט, ווען זיי סטרייקען אין א פרי-וואט-אונטערנעהמונג. ווען דער סטרייק קומט אבער פאר אין א קהל'שער אונטערנעהמונג, קען דער עולם זיין געגען די סטרייקער. יעדער איינציגער בירגער רעכענט זיך פאר א שטיקעל שותף אין דער אונטערנעהמונג און קוקט אויף די סטרייקער, ווי אויף אן ארויסטרעטונג קעגען איהם, קעגען זיינע אינטערעסען.

א חוץ דעם פארבאט געוועהנליך דאס געזעץ גופא די ארבייטער צו סטרייקען אין די קהל'שע אונטערנעהמונגען. שטאט, סטייט און שטאדט בעאמטע האבען אין די מעהרסטע לענדער ניט קיין סטרייקערעכט און דאס פארטעמפט דעם קלאסען-באוואוסטזיין, וואס איז אזוי וויכטיג פאר די ארבייטער. די ארבייטער זיינען נאכאין אזוינע אונטערנעהמונגען זיכערער מיט זייערע שטעלען. זיי צאהלען אבער דערפאר זעהר טייער.

נאך מיט עטליכע יאהר פאר דער מלחמה, ווען אין פראנקרייך האט אויסגעבראכען א סטרייק פון די פאסט, טעלעגראף און איי-זענבאנען ארבייטער, האט דער דעמאלדיגער פרעמיער, בריאנד, דערקלערט די סטרייקערס פאר שטאטס-אנגעשטעלטע, וועלכע מארען ניט סטרייקען.

עס שטעלט זיך דעריבער א פראגע, צי עס לוינט זיך אזוי שטארק איינצושטעלען פאר'ן „שטאטס-סאציאליזם“ און „מיוני-סינעל אונערשיפ“, וועלכע די רעפארמער באטראכטען פאר די בעסטע רפואה קעגען אלע סאציאלע קרענק?

דריי און דרייסיגסטע לעקציע

די טראַסמס

אַקציען־געזעלשאַפטען, סינדיקאטען און טראַסמס אַלס צווייגען פון דעם גרויס־קאָפיטאַל־מישען שטאַם; כאַראַקטעריסטישע אייגענשאַפטען פון דער היינטיגער גרויס־אינדוסטרי, וועלכע פיהרען צו גרויסע אונטערנעה־מונגען; אין אַן אַקציען־געזעלשאַפט קען אימליכער ווערען אַ שותף אפילו מיט אַ קלוינעם קאָפיטאַל; דער אינדיווידוואַליסטישער קאָפיטאַליזם ברענגט קאָלעקטיוויסטישע פרוכט; אין די פרוכט פון קאָפיטאַליזם ליגט די קערנער פון סאָציאַליזם; די טראַסמס — אַ נייע ערשוינונג אין עקאָנאָ־מישען לעבען; דער אונטערשייד צווישען אַקציען־געזעלשאַפט, סינדיקאט און טראַסמס; דער סטענדארד אויל טראַסמס און זיין געשיכטע; די ריעזיגע פראַפּיטען פונ'ם אויל טראַסמס אין אַ רייה פון יאָהרען; דער טאָבאָק טראַסמס און זיין געשיכטע; די נויטווענדיגסטע לעבענסמיטלען ווערען קאָנטראָלירט פון די טראַסמס; די פסיכאָלאָגישע מאַטיווען, וואָס רופען אַרויס די טראַסמס; מאָנאָפּאָליזירענדע און עקאָנאָמיזירענדע טראַסמס; צי דאָרף מען די טראַסמס באַקעמפּען? דער ווירטשאַפטליכער טעכאָנאָזם, וואָס ווערט באַשאַפּען דורך די טראַסמס.

מיר האָבען אויבען ביי פארשירענע ענינים דערמאָנט די אַקציען־געזעלשאַפטען און די טראַסמס. זיי שפּיעלען אַ גרויסע ראָלע אין אונזער לעבען. עס איז כדאי זיך אָפּצושטעלען און זיך דורכריידען וועגען זיי אַ ביסעל אויספיהרליכער.

ביידע טיפּען אונטערנעהמונגען, סיי די אַקציען־געזעלשאַפטען און סיי די טראַסמס, זיינען אויסגעוואַקסען אין דער צייט פונ'ם קאָפיטאַליזם, זיי זיינען די צווייגען פון דעם גרויס־קאָפיטאַליס־מישען שטאַם.

ווי מיר ווייסען, זיינען אייניגע פון די כאַראַקטעריסטישע איי־גענשאַפטען פון דער היינטיגער גרויס־אינדוסטרי די צענטראַליזאָ־ציע און קאָנצענטראַציע פון קאָפיטאַל. די קלענערע קאָפיטאַלען קענען זיך אַליין, זעלבסטשטענדיג, ניט האַלטען. זיי מוזען זיך צוזאַמענגיסען אין אַ גרויס־קאָפיטאַל, וועלכער ווערט וואָס ווייטער

קאנצענטרירט אונטער דער אויפזיכט פון א קלענערער צאָהל מענשען.

די פאָלקס-ווירטשאַפֿט איז ניט אָרגאניזירט. די פארשידענע אונטערנעהמונגען ליגען אין פריוואַטע הענד. איטליכער אונטער-נעהמער זוכט איבערצושטייגען און איבערצויאָגען דעם צווייטען, כּדי צו האָבען די אויבערהאַנד אויפ'ן מאַרק. טאָגטענליך ווערען איינגעפיהרט נייע מעכנישע פארבעסערונגען, וועלכע מאַכען אַ גאַנצע איבערקעהרעניש אין די פארשידענע צווייגען פון דער אינ-דוסטרי. דער קאפיטאַל פון איינציגען איז ניט אימסטאַנד נאָכ-צוהאַלטען דעם פראָגרעס פון דער מעכניק און אויסצוהאַלטען די קאָנקורענץ. די באַזונדערע פריוואַטע קאפיטאַלען מוזען זיך פאר-אייניגען אין איין גרויסער קאפיטאַליסטישער אונטערנעהמונג, אין אַן אַקציען-געזעלשאַפֿט, און די גרויס-קאפיטאַליסטישע אונטער-נעהמונגען פארבינדען זיך צוזאַמען אין אַ סינדיקאַט אָדער אין אַ מאַרשאַס. דורך אַקציעס (שערס) קען יעדער איינציגער, אפילו מיט אַ גאַנץ קליינעם קאפיטאַל, ווערען אַ שותף פון אַ גרויסער אונטער-נעהמונג. די הויפט באַלעבאַטים פון דער אונטערנעהמונג, אָס די וועלכע האָבען די נרעססע צאָהל אַקציעס, ווערען דורך דעם, וואָס עס פליסען אַריין אין זייער געשעפֿט אַ סך אַנדערע געלדער פון די אַקציעאָנערען, שטאַרקער, מעכטיגער און קענען בעסער אויסהאַלטען די קאָנקורענץ אויפ'ן מאַרק.

אַן אַקציען-געזעלשאַפֿט איז, ווי מיר האָבען שוין איינמאָל געזאָגט, אַן אונטערנעהמונג, וואָס איז אויפגעבויט פון קאפיטאַלען פון פארשידענע מענשען. די אונטערנעהמונג גופא ווערט קאנטראָלירט פון אייניגע, אָדער פון איין-איינציגען אַקציעאָנער. דורך די אַקציען-געזעלשאַפֿטען ווערט פון די קליינע קאפיטאַלען אויפגעבויט אַ גרויסער קאפיטאַל און דער דאָזיגער קאפיטאַל ווערט פארוואַל-טעט פון איינעם אָדער איינציגע.

די מעהרסטע גרויסע באַנקען, פאַבריקען און אַנדערע אונטער-נעהמונגען עקזיסטירען אַלס אַקציען-געזעלשאַפֿטען. וואָס העכער אַ לאַנד געפינט זיך אויפ'ן לייטער פון דער קאפיטאַליסטישער ענטד-וויקלונג, אַלץ מעהר זיינען איהרע אונטערנעהמונגען געבויט אויף אַקציעס.

ביי די אַקציען-געזעלשאַפֿטען שטעלט זיך דער קאפיטאַליזם ניט אָפּ. ווען דאָס קאפיטאַליסטישע סיסטעם פאַרברייטערט זיך,

נויטיג עס זיך איז נאך א העכערער פאָרם פון קאָנצענטראַציע, און אָט די פאָרמע פון קאָנצענטראַציע דריקט זיך אויס אין סינדיקאַטען און אין טראַסטס.

דער קאָפיטאַליזם, וואָס איז אין עצם אינדיווידוואַליסטיש, וואָס וואַקסט און פאַרגרעסערט זיך אַ דאָנק דער היינטיגער אינדיווידוואַליסטישער אָרדנונג, וואו עס הערשט די פרייע קאָנקורענץ, דער קאמף פון אלע קעגען אלע, האָט אין זיך די טבע צו שאַפֿען קרעפטען און באַדינגונגען, וואָס זיינען פונקט דער היפּך פון דעם אינדיווידוואַליזם. דער קאָפיטאַליזם שאַפט קאָלעקטיוויזם.

דער קאָפיטאַליזם סאָציאַליזירט, פאַרגעזעלשאַפטליכט די אינדיווידואַליזם. ער ברענגט אַריין אַלץ מעהר און מעהר אַרבייטער אין איין פאַבריק, ער פאַראייניגט אַלץ מעהר און מעהר מענשען אין איין אונטערנעהמונג, ער פאַראייניגט פעלקער און לענדער. ער פאַראייניגט קליינע קאָפיטאַלען אין איין גרויסער אונטערנעהמונג און פאַרשיעדענע אונטערנעהמונגען פאַראייניגט ער אין נאָך אַ שטאַרקערער אונטערנעהמונג. דער קאָפיטאַליסטישער בוים ברענגט פרוכט, אין וועלכע עס ליגן די קערנער פון סאָציאַליזם.

די אַקציען־געזעלשאַפטען, די סינדיקאַטען (קארטעלען) און די טראַסטס זיינען אויך קאָלעקטיוויסטישע פרוכט, וואָס וואַקסט אויפֿן אינדיווידוואַליסטישען בוים.

די טראַסטס זיינען נאָך פאַרהעלטניסמעסיג אַ גאנץ נייע ערשיינונג אין דער עקאָנאָמישער געשיכטע, אָבער זייער מאַכט און איינפלוס איז גוואַלדיג גרויס. עס וועט ניט זיין קיין גוזמא, ווען מען זאָל זאָגען, אז די טראַסטס זיינען די זעלבעס הערשער אין אונזער לעבען, ספּעציעל דאָ אין אַמעריקע, וואו זיי זיינען געבוירען געוואָרען און געוואַקסען.

אַ טראַסט איז אַ פאַראייניגונג פון גרויסע אונטערנעהמער, וועלכע מאַכען צווישען זיך יד אחת כדי צו פאַרטרייבען אָדער לכתחילה ניט צולאָזען קיין קאָנקורענטען דערמיט, וואָס זיי שטור פֿען זיי אַרויס אין נאַנצען אָדער נעהמען זיי אַרונטער אונטער זייער קאָנטראָל.

אין אַן אַקציען־געזעלשאַפט באַטייליגט מען זיך, כדי צו האָבען נוצען פון קליינע קאָפיטאַלען אָדער כדי זיך צו באַשיצן פון קאָנקורענטען. אין אַ טראַסט פאַרבינדעט מען זיך כדי צו באַזייטיגען, צו פאַרטרייבען די קאָנקורענטען. אַן אַקציען־

געזעלשאפט איז א מין פארטיידיגונגס, א דעפענסיוו-אונטערנעה-מונג, א טראסט איז אין איהר עצם אן אָנאָריפּס, אן אָפּענסיוו-אונטערנעהמונג.

א סינדיקאט דיענט אלס דער איבערנאנג צו א טראסט. ער האָט שוין א סך סמנים פון א טראסט. איז אָבער נאָך ניט אזוי צענטראַליזירט און במילא נאָך ניט אזוי שטארק און מעכטיג ווי א טראסט.

אז פארשידענע פאבריקאנטען אָדער אַנדערע אונטערנעהמער ווילען אויסמיידען די קאָנקורענץ ביים פאַרקויפּען זייערע סחורות, פאַראייניגען זיי זיך אין א סינדיקאט. זיי מאַכען צווישען זיך אַפּ, אַז קיינער פון די מיטגלידער, וואָס שליסען זיך אָן אָן דעם סינדיקאט, זאָל אַלײַן ניט פאַרקויפּען זיינע סחורות. אַלע סחורות מוזען דורכגעהן דורך דעם צענטר, וואָס דער סינדיקאט גרינדעט. דער פרייז ווערט באַשטימט פונ'ם צענטר און דער גאַנצער מאַרק ווערט אויף דעם אופן קאָנטראָלירט פונ'ם סינדיקאט. דער סינדיקאט באַשטימט אויך וויפיל סחורות יעדער מיטגלידער זאָל ברענגען. וואָס עס איז שייך די אינערליכע אנגעלעגנהייטען פון דער פאַבריק, איז יעטוידער איינער אין גאַנצען פריי צו טון וואָס ער וויל.

אזוינע סינדיקאטען האָבען מיר ניט וועניג אין ענגלאַנד, דייטשלאַנד, פראַנקרייך און אַנדערע אייראָפּעאישע לענדער. די טראַסטס זיינען אַ פּראָדוקט פון דעם אַמערקאַנישען גרויס-קאָפיטאַלזום און זיי אונטערשיידען זיך פון די סינדיקאטען דערמיט, וואָס די אונטערנעהמונגען, וועלכע זיינען אָנגעשלאָסען אָן דעם טראַסט, האָבען אפילו בנוגע די אינערליכע אנגעלעגנהייטען ניט קיין אויטאָנאָמיע, זיי זיינען אין גאַנצען אונטערגע-וואָרפען דער צענטראַלער פאַרוואַלטונג.

די אַקציען-געזעלשאַפטען זיינען פאַראייניגונגען פון קאַפּיטאַלען אין אײַן אונטערנעהמונג. דאָס פאַרמעגען פון יעדען אַקציעאַנער (ווי ווייט עס איז פאַרקערפערט אין אַקציעס) ווערט אויפגעלעזט, יסט זיך צוזאַמען מיט דער גאַנצער אונטערנעהמונג, ווי אַ טראָפּען אין אַ גלאָז וואַסער.

די סינדיקאטען און די טראַסטס זיינען פאַראייניגונגען פון אונטערנעהמונגען. וויל מען ריידען מיט'ן לשון פון אַ כעמיקער, קען מען זאָגען: אַן אַקציען-געזעלשאַפט איז אַ כע-

סערטיפיקייטס" (צוטרוי־צייגניסען) אין ווערטת פון די אקציעס און אנדערע ווערטת־פאפירען, וואָס זיי האָבען געהאַט אין זייערע אונטערנעהמונגען. די טראַסטיעס זיינען געוואָרען די אמת'ע פאַר־וואַלטער פון דער קאָמפּאַניע. זיי האָבען אויך געהאַט צו זאָגען אין די אינערליכע אנגעלעגנהייטען פון יעדער אונטערנעהמונג. דערפון נעמט זיך טאַקע אויך דאָס וואָרט „טראַסט", מיט וועלכען עס ווערען אָנגערופען אלע עהנליכע פאַראייניגונגען.

די רעפּאָזיציעס, וועלכע זיינען ניט צוגעשטאַנען צו איהר, האָט די קאָמפּאַניע באַקעמפט דורך דעם, וואָס זי האָט געשלאָסען אַ קאָנטראַקט מיט די אייזענבאהן־געזעלשאַפטען. די נאָפּט־מאַגנאָטען האָבען זיך פאַרפליכטעט אַריבער צו טראַנספּאָרטירען אלע זייערע סחורות דורך די אייזענבאהנען און די אייזענבאהן־געזעל־שאַפטען האָבען זיך פון זייער זייט פאַרפליכטעט צו רעכענען זיי ביליגער די פראַכט, ווי אלע אנדערע נאָפּט־קאָמפּאַניעס. דער רעזולטאַט פון דעם אָפּמאַך האָט אַריינגעבראַכט זעהר גרויסע פראַפּיטען דער נייער אויל קאָמפּאַניע. די נייע געגרינדעטע פאַר־אייניגטע אויל קאָמפּאַניע האָט געצאָהלט פאַר דער פראַכט פון יעדער פאַס נאָפּט בלויז 44 סענט, בעת איהרע קאָנקורענטען זיינען געווען געצוואונגען צו צאָהלען פאַר יעדער פאַס 1.50 דאָלאַר. נאָך מעהר! דעם דיפערענץ, 1.06 דאָלאַר, האָבען די אייזענבאהנען ניט באַהאַלטען פאַר זיך אליין, נאָר האָבען זיך געטיילט מיט דער נייער אויל קאָמפּאַניע.

דאָס זיינען געווען די ערשטע שריט פון דעם דאָזיגען ריעזיגען טראַסט. דורך אזוינע מיטלען האָט דער אויל טראַסט אונטער־געדריקט זיינע קאָנקורענטען און אין 1875 האָט ער שוין מאָנאָפּאָ־ליזירט די גאַנצע נאָפּט־פראָדוקציע און האַנדעל אין אַמעריקע. פאַר דער דאָזיגער צייט האָט ער, דער אויל טראַסט, אין פענסיל־וואַניע אליין אַריינגעקראָגען אונטער זיין קאָנטראָל אַן ערך 70 נאָפּט־קאָמפּאַניעס.

מעכטיג גענוג האָט דער אויל טראַסט זיך גענומען אויס־בעסערן די מעכניק פון דעם נאָפּט־געשעפט. ער האָט דורכגעפיהרט אונטער דער ערד רעהרען, וועלכע האָבען פאַראייניגט ניו־יאָרק, פילאדעלפּיא, באַלטימאָר, באַפּאַלאַ, פיטסבורג, קליוואַנד און שוין קאַנאָ. די דאָזיגע רעהרען זיינען געווען פאַרצווייגט מיט אנדערע, וועלכע האָבען געפיהרט צו די ערטער, וואו דער נאָפּט קוועלט און

ווערט ראַפּינירט. טויזענדע גרויסע רעזערוואַרען זיינען געוואָרען געבויט צו האַלטען די נאָפּט, וואָס קען פאַר אַ נעוויסער צייט ניט ווערען פאַרקויפט.

דערמיט אַליין האָט זיך דער טראַסט ניט באַנוגענט. ער האָט זיך גענומען צו דער פּראָדוקציע פון יענע זאַכען, וועלכע זיינען פאַרבונדען מיט דעם נאַפּט־געשעפט. אַ שטייגער, פּעסער, רייפּען א. א. וו. דאָס האָט געגעבען ניט קיין קליינע רוחים.

אין 1884 איז אין סטענדארד אויל טראַסט אַריינגעגאַנגען די לעצטע אונאַפּהענגיגע קאָמפּאַניע, וועלכע האָט פריהער קאָנקורירט מיט איהם, די „קענעדער טאָידוואַטהער קאָמפּ.“ זינט יענער צייט האָט דער אויל טראַסט אַריינגענומען אין זיינע הענד ניט בלויז דעם מאָנאָפּאָל איבער די אַמעריקאַנישע מערק, נאָר אויך דעם גאַנצען נאַפּט און קעראַסין האַנדעל אפילו אויף די ווייטע אייראָ־פּעאַישע מערק.

ווייטערדיגע ציפּערען וועלען ערות זאָגען איבער די ריעזיגע פּראָפּיטען, וואָס דער סטענדארד אויל טראַסט האָט געקראָגען. אויף דעם קאָפּיטאַל, וואָס האָט באַטראָפּען אַן ערך 10,000,000 דאָלאַר, האָט דער טראַסט אויסגעצאָהלט דייוודענטען:

פאַר די יאָהרען 1900-1901 — 48 פּראָצענט דייוודענטען.

פאַר דעם יאָהר 1902 . . . — 45

1903 . . . — 44

1904 . . . — 36

פאַר די יאָהרען 1905-1910 — 40

פאַר דעם יאָהר 1911 . . . — 37

אין 1911 האָט זיך דער טראַסט אָפּיציעל אויפגעלעזט. ער איז געווען אָנגעקלאָנט אויפ'ן סמך פון דעם אַנטי־טראַסט געזעץ און דער גרויסער סענסאַציאָנעלער פּראָצעס, וואָס האָט זיך גע־צויגען אייניגע יאָהר, האָט זיך סוף כל סוף געענדיגט מיט דעם פּסק דין פון דעם סופּרים קאָורט (העכסטען געריכט), אז דער טראַסט מוז זיך אויפלעזען.

דער גוואַלדיגער ערפּאָלג פון דעם סטענדארד אויל טראַסט האָט ניט געלאָזט רוהען אַנדערע אונטערנעמהער פון אַנדערע אינ־דוסטרי־צווייגען, און אויף דעם אופן איז דאָס גאַנצע לאַנד איבער געצויגען געוואָרען מיט אַ גרויסער נעץ פון טראַסטס, וועלכע הער־שען אונבאַגרעניצט איבער דער פּראָדוקציע און קאַנסום פון פּאָלע.

מיט וואָס פאַר אַ געשווינדקייט די טראַנספּאָרט ענטוויקלען זיך און וואַקסען, ווייזט אונז דער טאַבאָל טראַנספּאָרט, איבער וועלכען מיר געפינען אינטערעסאַנטע ידיעות אין אַ באַריכט פון אַ פּערעראַל קאָרפּאָראַישאַן קאָמישיאָנער.

דער צענטר פונ'ם טאַבאָל מאַנאַפּאַל איז די אמעריקאן טאַבאָל קאָמפּאַניע. די דאָזיגע קאָמפּאַניע קאָנטראָלירט די אמעריקאן סנאָל קאָמפּאַניע, די אמעריקאן סיגאַר קאָמפּאַניע, און די בריטיש טאָר בעקקא קאָמפּאַניע. כמעט דער גאַנצער טאַבאָל האַנדעל איז מאַנאַפּאַליזירט. פיער-פינפטעל פונ'ם פאַבריצירטען טאַבאָל, מיט אויסנאָם פון די סיגאַרען, ווערט קאָנטראָלירט דורך דער דערמאָנטער אמעריקאן קאָמפּאַניע.

דער אָנפאַנג פון טאַבאָל טראַנספּאָרט איז געווען דאָס יאָר 1890. דעמאָלט האָבען זיך פאַראייניגט די פינף גרעסטע סיגאַרעטען פאַבריקען. דער קרן פון די דאָזיגע פאַבריקען איז געווען נישט מעהר ווי פינף מיליאָן דאָלאַר. דער טראַנספּאָרט דערצו נאָך אַרויסגעגעבען פאַר 25 מיליאָנען אַקציעס. דער פינף מיליאָניגער גרונד-קאָפיטאַל האָט געבראַכט אין די יאָרען 1890-95 אַ יעהרליכען פּראָפּיט פון פיער מיליאָן דאָלאַר. כדי אונטערצוריקען די קאָנ-קורענץ האָט מען פאַרקויפט קייטאַבאָל אונטער'ן קרן, ביז וואַנען די איבעריגע פאַבריקען זיינען געווען געצוואונגען זיך אָנצושליסען דעם טראַנספּאָרט. דער פּראָפּיט, וואָס איז געווען זעהר גרויס, האָט אַרויסגערוּפּען אַ גרויסע קנאה ביי די פינאַנסיסטען, ווי ריאָן, ווידענער, וועלכע האָבען געגרינדעט אַ קאָנקורענץ-אונטערנעהמונג.

די דאָזיגע אונטערנעהמונג האָט אַרונטערגעלאָזען די פרייעזען און דאָס פּובליקום האָט דערווייל געקראָנען ביליגערע סחורות. שפעטער האָבען ביידע קאָנקורענטען אויך געמאַכט יד אחת און דער בשותפות'ער קאָפיטאַל איז געוואַקסען נאָך גרעסער. וואו נאָר עס האָט זיך געגרינדעט אַ צווייטע אונטערנעהמונג האָט דער טראַנספּאָרט אָנגעפאַנגען אַרונטערגעלאָזען די פרייעזען, און די נייע אונטערנעהמונג האָט קיין אַנדער ברירה נישט געהאַט: אָדער זיך אָנצושליסען אָן טראַנספּאָרט, אָדער אין גאַנצען אויפהערען צו עקזיס-טירען. פון די גרויסע הכנסות פון דעם סיגאַרעטען מאַנאַפּאַל איז געשאַפּען געוואָרען דער גרויסער קייטאַבאָל מאַנאַפּאַל.

אזוי ווי דער אויל טראַנספּאָרט און דער טאַבאָל טראַנספּאָרט זיינען

אויך אויסגעוואקסען דער שטאָהל טראַסט, דער קופער טראַסט א. א. וו.

איצט ווערען אפילו די נויטווענדיגסטע לעבענסמיטלען קאָנ-
טראַלירט פון די טראַסטס. איטליכע הויז-פרוי פיהלט די לאַסט
פון דעם פלייש טראַסט, מילך טראַסט, תבואה טראַסט, פיש טראַסט
און פון אלע אנדערע טראַסטס, וועלכע קלייבען מיליאָנען אויפ'ן
חשבון פון די ברייטע אַרבייטער-מאַסען.

די פסיכאלאָגישע מאַטיווען, וואָס רופען אַרויס טראַסטס,
זיינען גאנץ איינפאַכע. איטליכער אונטערנעהמער וויל האָבען
וואָס גרעסערע פראָפיטען. ווען יעדער אונטערנעהמער איז פאר
זיך, איז ער אונטערנעוואָרפען אונטער די פרייזען, וואָס הערשען
אויפ'ן מאַרק. ער, דער אונטערנעהמער, ווערט באַהערשט פון
מאַרק, ער מוז זיך צופאַסען צו די באַדינגונגען פון מאַרק, ער מוז
פאַרקויפֿען זיינע סחורות לויט די פרייזען, וואָס הערשען אויפ'ן
מאַרק. נאָ, האָבען זיך די אונטערנעהמער מיט געווען: צו וואָס
זאָל מען ווערען באַהערשט פון מאַרק, אַז מ'קען
הערשען איבער'ן מאַרק? צו וואָס זיך מאַטערען און
פאַרקויפֿען די סחורות לויט די פרייזען, וואָס ווערען באַשטימט
אויפ'ן מאַרק, אַז מען קען אויספיהרען, דאָס די פרייזען זאָלען ווערען
באַשטימט פון די אונטערנעהמער גופא? מען דאַרף נור באַזיי-
טיגען די קאָנקורענץ און דער מאַרק וועט אויפהערען צו הערשען,
נאָר וועט ווערען באַהערשט. און די קאָנקורענץ קען מען באַזיי-
טיגען דורך דעם, וואָס די אונטערנעהמער מאַכען צווישען זיך יד
אחת, וואָס זיי פאַראייניגען זיך אין אַ טראַסט אָדער סינדיקאַט.
אַ צווייטער מאַטיוו, וואָס איז ביי אַ טראַסט מעהר
בולט, ווי ביי אַ סינדיקאַט, איז, וואָס דורך דער פאַר-
אייניגונג פון אונטערנעהמונגען ווערט איינגעשפאַרט, עקאָנאָמי-
זירט אַ סך אַרבייט און קאַפיטאַל. ווען יעדער אונטערנעהמער
מאַכט יום-טוב פאר זיך, געהט איהם אוועק אַ סך מעהר געלט,
כדי צו קריגען דאָס רויהע מאַטעריאַל און אויך אויף די טראַנס-
פאָרט און אנדערע קאָסטען. ביי אַ פאַראייניגונג קען מען אויס-
אַרבייטען אַן אַלגעמיינעם פלאַן, ווי די הוצאות צו פאַרקלענערען.
אויסער דעם ווייסען מיר, אַז וואָס גרעסער די אונטערנעהמונג,
אַלץ קלענער איז פאַרהעלטניסמעסיג די הוצאה אויף יעדער איינ-
הייט פון קאַפיטאַל. ביי אַ טראַסט, וואו די אונטערנעהמונגען

זיינען גוואלדיג גרויס און ווערען פארוואלטעט פון איין צענטר, ווערען די הוצאות, פארשטעהט זיך, א סך שפארעוודיגער.

א טראסט איז א שווערד מיט צוויי שארפען. פון איין זייט מאנאפאליזירט ער די פראדוקציע און דעם קאנסום און דער עולם האט צו טראגען א גוואלדיגע שווערע משא אויף זיך. ער איז מחויב צו צאהלען אונגעהויערע גרויסע פרייזען אויף ארטיקלען, וואס ווערען קאנטראלירט פון די טראסטס. פון דער אנדערער זייט, ווידער, האבען די טראסטס די מעלה, וואס זייערע אונטערנעהן מונגען ווערען געפיהרט זעהר שפארעוודיג און מיט א גוטען חשבון. דורך די טראסטס ווערען די אונטערנעהמונגען מעהר פארפולקומט און עקאנאמיזירט. אין הסכם מיט די מאנאפאליזירענדע אין עקאנאמיזירענדע מאטיווען, שמועסט מען פון מאנאפאליזירענדע און עקאנאמיזירענדע טראסטס. די צווייטע ווערען געהאלטען פאר נוצליך און די ערשטע פאר שעדליך, וואס דארפען באקעמפט ווערען דורך אנטי-טראסט געזעצען.

מיר, פון אונזער זייט, פיהלען די שווערע לאסט, וואס די טראסט לייגען אויף אונז ארויף מיט זייער עקאנאמישער זעלבסט-הערשאפט, זעהר שטארק, אבער מיר האלטען, אז מ'באדארף די טראסטס רעגולירען, אבער ניט באקעמפען דורך אנטי-טראסט געזעצען. עס איז לעכערליך זיי צו באקעמפען, ערשטענס דערפאר, ווייל עס וועט ניט העלפען. די טראסטס זיינען א נאטירליכער רעזולטאט פון דער קאפיטאליסטישער ענטוויקלונג, און צווייטענס, דארף מען דאס גאר ניט טון, ווייל די טראסטס, אפילו די מאנאפאליזירענדע, וועלכע קענען אגב אורחא שווער אפגעטיילט ווערען פון די עקאנאמיזירענדע, דערמיט, וואס זיי ברענגען די אונטערנעהמונגען צו א הויכען גראד פון שפארעוודיגקייט, האבען א גוטע ווירטשאפט-ליכע ווירקונג. די טראסטס באשאפען אן אויסגעצייכענטען ווירטשאפטליכען מעכאניזם, פון וועלכען מען האט גרויסע עקאנאמישע נוצען. די טראסטס מאכען איבעריג די אונטערנעהמער. ווי יעדער מעכאניזם, דארף דער טראסט גור האבען אן אויפפאסער, א בא-

וועגער, ווייטער געהט שוין אלעס פון זיך. דורך די טראַסמס
ווערט די טעכניק פון דער פאָלקס-ווירטשאַפט זעהר גוט אויסגע-
אַרבייט. די גאַנצע צרה איז נור, וואָס די נוצען פון די טראַסמס
קומען אָן בלויז די אייגענטימער פון די אונטערנעמונגען און ניט
דעם גאַנצען פאָלק.

פיער און דרייסיגסטע לעסציע

די לעהרע פון קאנסומפציע

די באדערפנישען און זייער באפריידיגונג

די קאנסומפציע אלס דער ענדזיעל פון דער פאלקס-ווירטשאפט; די קאנסומפציע אלס די אורזאך פון פראדוקציע ביים ווילדען; וואס ווייטער זיינען אלץ מעהר פארשוואנדען געווארען די פעדים, וואס בינדען צו זאמען די פראדוקציע מיט קאנסומפציע; קאנסומפציע אין געגענזאץ פון דער פראדוקציע ווערט דורכגעפיהרט פון אלעמען; ניט אלע, וועלכע קאנסומירען, פראדוצירען; די קאנסומפציע באפריידיגט די באדערפנישען; די באדערפנישען זיינען פארבונדען מיט דעם קולטור-צושטאנד פון מענשען; דער אונטערשייד אין דער באפריידיגונג פון נידעריגע און העכערע באדערפנישען; דער קאנסום האט א מינימום, אבער ניט א מאקסימום; די קאנסומפציע ביי די פארשידענע קלאסען פון פאלק; דאס געזעץ פונ'ם סאטויסטיקער ענגעל; אינדיווידועלע און געזעלשאפטליכע באדערפנישען; די באדערפנישען אין שפייז, קלוידער און וואוינונגען; קלוידער אלס נויטווענדיגקייט און אלס ציערונג; די דירה אלס דער צעמענט פון דער פאמיליע; די באדערפניש אפצוהיסען די אָרדנונג פון אינעוועניג און אויסוועניג; די באדערפניש אין געזעצגעבענדע קערפער-שאפטען, אין געזעצגעבער און געזעץ-דורכפיהרער; די באדערפנישען אין סאניטאריזם, האַספּיטאַלען, שוהלען, אוניווערסיטעטען, ביבליאטעקען; אין פארקעהרס-מיטלען און אנדערע געזעלשאפטליכע אינאריטונגען; די ווירקונג פון דעם עקאנאמישען צושטאנד אויף די באדערפנישען.

דער צוועק פון דער פאלקס-ווירטשאפט איז צו באפריידיגען די מענשליכע באדערפנישען. מען פראדוצירט און מען טיילט פאנאנדער די פראדוקטען, כדי מען זאל קענען האָבען אלץ, וואָס ס'איז נויטיג צום לעבען.

די קאנסומפציע איז דער דריטער און דער לעצטער רינג פון דער פאלקס-ווירטשאפטליכער קייט, וואָס באשטעהט, ווי מיר האָבען שוין ערקלערט, פון דער פראדוקציע, צירקולאציע און קאנסומפציע.

אין די גאנץ אלטע ווילדע צייטען איז די פראדוקציע דירעקט געוואָרען באַשטימט דורך דער קאנסומפציע. אַ ווילדער פלענט זיך נעהמען צו דער אַרבייט ערשט דעמאָלט, ווען ער האָט געפיהלט הונגער, דורשט און קעלט. האָט ער געשטילט דעם הונגער, גע-לאָשען דעם דורשט און זיך באַשיצט פון קעלט, האָט ער אויך אויפ-געהערט צו אַרבייטען. שפעטער, ווען דער מענש האָט זיך שוין געפונען אויף אַ העכערער מדרגה פון ענטוויקלונג, האָט ער אָנגע-פאנגען צו זאָרגען אויף להבא, אויפ'ן מאָרגען. ער האָט געאַרבייט מיט אַ תכלית. ער האָט געשאַפּען ניט נור דעמאָלט, ווען ער האָט געפיהלט אַ נויטווענדיגקייט, נאָר פאַר דער צוקונפט. ער האָט אָנגעפאנגען צו שפּאַרען. דער געברויך, די קאנסומפציע האָט זיך אַלץ מעהר דערווייטערט פון דער פראדוקציע.

אין דער מאָדערנער ווירטשאַפט פאַרשווינדען וואָס ווייטער אַלץ מעהר די פּעדריס, וואָס בינדען צוזאַמען די פראדוקציע מיט דער קאנסומפציע, אַזוי אַז דאָס געוועהנליך אויג פונ'ם געוועהנ-ליכען מענשען קען זיי ניט אויסגעפינען. אין פיעלע פרטים זיינען זיי אין גאַנצען איבערגעריסען געוואָרען. די פראדוצענטען זיינען ניט די, וואָס געברויכען די פראדוקטען, און די קאנסומענטען זיינען ניט די, וואָס שאַפּען זיי.

די קאנסומפציע פאַרנעמט דעריבער אַ ספּעציעלע אָפּטיילונג אין דער פאָליטישער עקאָנאָמיע און ווערט אויך באַטראַכט אַלס אַ באַזונדער גליעד פון דעם ווירטשאַפטליכען אָרגאַניזם.

אין דער „לעהרע פון פראדוקציע“ האָבען מיר געזעהן, אַז ניט אַלע מענשען פון דער געזעלשאַפט זיינען פראדוקטירטע מענשען. ס'זיינען פאַראַן אַ סך, וואָס טוען גאָר ניט אָדער וועניג פאַר די נוצען פון כלל. בנוגע דער קאנסומפציע זיינען קיין אויס-נאָהמען ניטאָ. ניט אַלע זיינען פראדוצענטען, אָבער אַלע זיינען קאנסומענטען. אַלע פאַרברויכען די פראדוקטען, וואָס די נאַטור גיט פריי און וואָס ווערען געשאַפּען דורך מענשליכער אַרבייט. וואָס גרעסער עס איז די צאָהל ניט-פראדוצירענדע קאנסומענטען, אַלץ גרעסער איז די לאַסט פון די, וואָס אַרבייטען און שאַפּען. וואָס מעהר קינדער, וואָס מעהר שוואַכע, אַלטע מענער און פרויען, עס איז פאַראַן אין אַ געזעלשאַפט, אַלץ מעהר ווערט אויסגענוצט די אַרבייט אין די אינטערעסען פון דעם געברויך, אַלץ מעהר אין

געשטערט די גלייכגעוויכט צווישען דער פראדוקציע און קאנ-
סומפציע.

דער שווערער פונקט פון דער קאנסומפציע ליגט אבער ניט
אין דער צאָהל קינדער און אלטע לייט. די קאנסומפציע פון די
קינדער מעג באטראכט ווערען אלס אַ הלואה, וואָס די געזעלשאַפט
מאַכט, ווייל ווען זיי, די קינדער, וועלען אויסוואַקסען, וועלען זיי
מיט זייער אַרבייט אויסצאָהלען דאָס, וואָס זיי האָבען קינדווייז
פאַרברויכט. דער געברויך פון די אלטע, ווידער, איז ניט מעהר
ווי אַ חוב, וואָס די געזעלשאַפט איז מחויב אויסצוצאָהלען צו די,
וועלכע האָבען פריהער פאַר איהר געאַרבייט. די הויפטזאַך איז,
וואָס אין דער היינטיגער געזעלשאַפט זיינען פאַראַן פיעל ליידניג-
נעהער, וואָס האָבען קיינמאָל ניט געאַרבייט און וועלען קיינמאָל
ניט אַרבייטען, אַזוינע, וואָס שטעקען ניט אַרײַן אַ פינגער אין
קאַלטע וואַסער און פאַרברויכען דוקא אַ סך מעהר זאַכען, ווי די
געוועהנליכע מענשען, וואָס אַרבייטען אויף זייער חיונה.

נעמט, אַ שטייגער, אָט די אלע, וואָס לעבען פון רענט און
פראָצענט. אין אונזערע צייטען צעהלען זיי מיליאָנען. אַ חוץ
דעם, וואָס זיי שאַפען אַליין ניט זאַכען, וואָס זיינען נוצליך פאַר
דער געזעלשאַפט, פאַרטוען זיי נאָך די פראָדוקטען, וואָס אַנדערע
אַרבייטען אויס. אויך זיינען פאַראַן אַ סך „אַרויסגעוואָרפענע“ פון
דער געזעלשאַפט, וואָס קענען באטראכט ווערען אלס פאַראַזיטען,
וועלכע לעבען אומזיסט און אומנישט אויפ'ן חשבון פון כלל. צו
זיי געהערן די בעטלער, פאַרברעכער, טרעמפס, באַסיאַקעס. די
אלע וואָלטען אונטער אַנדערע אומשטאַנדען געקענט ווערען גוטע,
אַרבייטזאַמע, נוצליכע מיטגליעדער אין אונזער געזעלשאַפט. בכלל
קען מען זאָגען, אז אלע פראָדוקטען, וואָס ווערען באַנוצט פאַר די
באַדערפנישען פון דער געזעלשאַפט, דער גאַנצער קאָנסום, ווערען
געשאַפען פון די פראָדוקטיווע מיטגליעדער אין אַ פאָלק
אינ'ם עלטער פון 15 ביז 60 יאָהר.

אַ חוץ די כמות, די צאָהל קאָנסומענטען, דאַרף מען אויך
נעהמען אין אַנבאַטראַכט די איכות, די גרויס, די וואָג און די מאָס
און דעם זאָרט פראָדוקטען, וואָס ווערען פאַרברויכט.

די מענשליכע באַדערפנישען זיינען פאַרשידען און במילא
זיינען אויך פאַרשידען די פראָדוקטען, וואָס ווערען געשאַפען זיי
צו באַפריעדיגען. די באַדערפנישען ענטוויקלען זיך וואָס ווייטער

אלץ העכער. די ערשטע ווילדע מענשען האָבען נור געוואוסט פון פֿיזיאלאָגישע באַדערפנישען: צו שטילען דעם הונגער, צו לעשען דעם דורשט און צו באַשיצען זיך פון קעלט. די היינטיגע מענשען האָבען היגינישע און קולטורעלע באַדערפנישען: צו וואוינען אין ריינע דירות, צו האָבען מעהר לופט, מעהר ליכט, צו לעזען אַ בוך, צו געבען אַ גוטע ערציהונג די קינדער, באַזוכען אַ טעאָטער, אַן אָפּעראַ. א. א. וו. יעדע מדרגה פון קולטור האָט זיך אייהרע זאָרטען באַדערפנישען. די באַדערפנישען זיינען אויך פאַר שירען אין פאַרשידענע לענדער און אונטער פאַרשידענע קלימאטען. די באַדערפניש אין שפּייז, קליידער און וואוינונגען איז אין די קאלטע לענדער אַ סך גרעסער ווי ביי די זעלביגע מענשען אין די וואַרעמע געגענדען.

די פּראָדוקטען, וואָס זיינען באַשטימט פאַר די פֿיזיאלאָגישע באַדערפנישען, ווי שפּייז, למשל, האָבען אַ שיעור און אַן ערך. זיי האָבען אַ געוויסען גרענעץ. מען קען אלע מאָל באַשטימען אומגעפעהר וויפיל די אָדער יענע לאַנד דאַרף זיי האָבען. מען קען, למשל, אויסרעכענען וויפיל אַ לאַנד באַדאַרף האָבען ברויט, פלייש, מילך, פעטס, צוקער א. א. וו. נאָך אַנדערש איז אָבער מיט די פּראָדוקטען, וואָס באַפרידיגען די העכערע באַדערפֿנישען. פאַר זיי איז קיין גרענעץ ניטאָ און עס איז אויך שווער צו באַשטימען זייער צאָהל און זייער מאָס, וואָס איז נויטיג פאַר אַ לאַנד.

ווען עס האַנדעלט זיך וועגען דעם קאָנסום, קען מען נור ריידען וועגען זיין מינימום, אָהן וועלכען אַ לאַנד קען זיך ניט באַגעהן. מען קען אָבער קיינמאָל ניט ריידען וועגען זיין מאַקסימום. עס איז איבערהויפּט ניטאָ דאָ קיין מאַקסימום. אי עס איז קיין גרענעץ ניטאָ צו די באַדערפנישען גופא, אי עס איז קיין שיעור ניטאָ צו דעם סכום פּראָדוקטען, וואָס באַפרידיגען אָט די באַדערפנישען. בלויז אויף איין זאָרט געברויך־פּראָדוקטען — אויף די נאָהרגנס־מיטעל און טיילווייז אויף קליידער — איז דאָ אַ גרענעץ, אַ מאַקסימום, וועלכען דער מענש קען ניט אַריבערשפּרייזען. אַ מענש קען נור עסען אַ געוויסע פּאַרציע ברויט, אַ געוויסע פּאַרציע פלייש א. א. וו. אויף די אלע אַנדערע פּראָדוקטען איז ניטאָ קיין גרענעץ. איבערהויפּט ווען עס האַנדעלט זיך וועגען ציערונג און אַנדערע לוקסוס־אַרטיקלען.

דער געברויך איז אויך פארשידען ביי פארשידענע גרופען און קלאסען פון פאלק.

די ארבייטער-פאמיליען גיבען אויס כמעט זייער גאנצע הכנסה אויף שפיז, קליידער און א דירה. פאר די אנדערע סאניטארע און קולטורעלע באדערפנישען בלויבט גארניט אדער גאנץ וועניג. ביי דעם מיטעלקלאס און ביי די רייכע איז פארקעהרט. די הוצאה אויף די היגענישע און קולטורעלע באדערפנישען איז מיט אייניגע מאָל גרעסער, ווי די הוצאה אויף די נויטווענדיגסטע באדערפנישען, ווי שפיז, קליידער א. א. וו. וואָס רייכער א פאמיליע איז, אלץ קלענער איז פארהעלטניסמעסיג ביי איהר די הוצאה אויף די נויט-ווענדיגסטע לעבענסמיטלען. דער דייטשער סטאטיסטיקער ענגעל האָט אויפגעשטעלט דעם דאָזיגען כלל: „די אויסגאבען אויף שפיז וואַסס אין א געאָמעטרישער פראָגרעסיע אין פארגלייך מיט דער אָרעמקייט.“ וואָס אָרעמער א פאמיליע איז, אלץ א גרעסערער פראָצענט פון דער הכנסה געהט ביי איהר אוועק אויף שפיז.

אויב דער דאָזיגער כלל איז אפשר ניט אין גאנצען פינקטליך, איז ער אָבער אין אלגעמיין אויסגעהאלטען. די אָרעמע ארבייטער-פאמיליען לעבען פון האַנד צום מויל. זייער ארבייט גיט זיי אויף „ברויט“ און ניט מעהר. ביי די רייכע זיינען די אויסגאבען אויף „ברויט“ אזוי קליין אין פארהעלטנים מיט זייער גאנצער הוצאה, דאָס זיי פארנעמען כמעט קיין אָרט ניט אינ'ם פאמיליען בודזשעט. די באדערפנישען קענען בכלל איינגעטיילט ווערען אין צוויי קלאַסען: (1) אין אינדיווידועלע, וואָס קומען פון דער אינדיווידו-עלער, פערזענליכער נאטור, און (2) געזעלשאַפטליכע, וואָס זיינען פארבונדען מיט דעם מענשענ'ס געזעלשאַפטליכע לעבען.

צווישען די אינדיווידועלע באדערפנישען פארנעהמט די נויט-ווענדיגקייט אין שפיז דעם ערשטען פלאץ. די אויפגאבע, וואָס שפיז האָט צו ערפילען אינ'ם לעבען פון אלע באשעפענישען (איינגעשלאָסען אויך דער מענש), די וואָג און די מאָס פון יעדען מין שפיז, וואָס איז נויטיג פאר יעדען אינדיווידואם, האָט ניט צו טון מיט פאליטישער עקאנאמיע. דאָס באלאנגט צו דער ווי-סענשאַפט פיזיאלאָגיע. פאליטישע עקאנאמיע באשעפטיגט זיך נור אין אלגעמיין מיט דעם סכום שפיז, וואָס איז נויטיג פאר דעם גאנצען כלל, פאר דער גאנצער געזעלשאַפט, פון וועלכער איטליכער מענש איז א טייל, און מיט די פראַגען, אויב און ווי אזוי פאר-

שידענע מענשען פון פארשידענע קלאסען און גרופען קריגען זייער גערעכטען אָדער אונגערעכטען חלק.

אין קאלטע לענדער, וואו די מענשען ארבייטען מעהר, איז, ווי שוין געזאָגט, די באַדערפניש אין שפּיז גרעסער, ווי אין די וואַרעמע לענדער, וואו דער סכום ענערגיע, וואָס ווערט אויסגע- געבען, איז קלענער.

פיזישע ארבייטער לאָזען אויס אַ סך מעהר כח און דארפן האָבען מעהר שפּיז, ווי קאָפּ ארבייטער.

אין די לענדער, וואו די מאַסען שטעהען אויף אַ העכערער מדרגה פון קולטור, וואו זיי זיינען אָרגאַניזירט, קומט זיי אויך אַן אַ גרעסערער חלק פון די געשאַפענע שפּיז, ווי אין יענע לענדער, וואו זייער באַוואוסטזיין איז נאָך פאַרטונקעלט.

נאָך שפּיז קומט די באַדערפניש אין קליידונג. קליידער ווערען באַנוצט, ערשטענס, צופריעדענצושטעלען די פיזיאלאָגישע באַדערפניש פון קערפער, אָנצוהאַלטען אַ געוויסע טעמפּעראַטור, און, צווייטענס, אַלס אַ ציערונג, אַלס אַ זאך, וואָס פאַרשעהנערט דעם מענשען.

אין די אָפּגעשטאַנענע לענדער, וואו די מענשען פיהרען אַ פרימיטיווען לעבען און זיינען נאָך ניט צוגעוואוינט צו „סטאַטיק“, ווערען קליידער באַנוצט הויפטזעכליך צו ליעב די פיזיאלאָגישע באַדערפנישען. די הוצאה אויף זיי איז פאַרהעלטניסמעסיג ניט גרויס. אין די הייסע, טראָפישע געגענדען, וואו עס וואוינען די ווילדע, איז די הוצאה אויף קליידער זעהר אונבאַדייטענד. אין די ציוויל- ליזירטע לענדער, וואו די מענשען לעבען און טוען זיך אַן „נאָך דער מאָדע“, פאַרנעמט די הוצאה אויף קליידער אַ גרויסען פּלאַץ אין דעם בודזשעט פון יעדער פאַמיליע.

צו קליידער אַלס אַ פיזיאלאָגישע באַדערפניש איז פאַראַן אַ גרענעץ, אַ מאַקסימום, אזוי ווי עס איז פאַראַן אַ גרענעץ צו שפּיז. מען קען זיך ניט אָנפּעלצען מיט אייניגע פאָד מלבושים. צו דעם מין קליינער אָבער, וואָס ווערט באַנוצט אַלס לוקסוס, איז ניטאָ קיין גרענעץ. מען קען אויף זיי אויסגעבען אונגעהויערע סומען. די באַדערפניש אין אַ דירה דאַרף באַטראַכט ווערען צוגלייך מיט דער באַדערפניש אין שפּיז און קליידער.

אַ דירה איז ניט גור אַ מיטעל, ווי זיך צו באַשיצען פון דעם דרויסען, פון קעלט, שנעע און רעגען, נאָר דיענט אויך אַלס דער

צעמענט, וואָס האלט צוזאמען די פאמיליע. די היגיענע באשטימט, וויפיעל קוביק פוס לופט צו אָטעמען עס איז נויטיג פאר יעדען מענשען, דערוואקסענעם און קינד, און אין ערך מיט אַט דער מאָס לופט דאָרף יעדער מענש האָבען זיין דירה. צום באַדויערען קומען די דירות פאר די אַרעמע מאַסען ווייט נישט נאָך אַט די נויטיגע היגיענישע פאָדערונגען.

די דירות ווערען מעהרסטענס געבויט נישט צופריעדענצושמעלען דעם באַדאָרף, נאָר מיט דעם צוועק צו מאַכען פראָפּיט. און פאר פראָפּיט איז אַ סך בעסער קליינע, ענגע דירות, ווי גרויסע, לופטיגע.

מיר, ניריאָרקער, זיינען גוט באַקאַנט מיט די דירות, וואו דאָס אַרעם פאָלק וואוינט. די טענעמענט הייזער זיינען אמת'ע קאזארמעס, אָהן לופט, אָהן ליכט און אָהן זונען-שיין. אָבער אויך אין די דאָזיגע צרה'דיגע וואוינונגען איז אַ גרויסער דוחק. מען קען אין ניריאָרק קיין דירה נישט קריגען אפילו פאר געלד. כאָטש געהאן און וואַלגער זיך אויפ'ן גאָס.

די לענדל'אָרדס נוצען אויס דעם דוחק און שינדען די הויט פון די שכנים אָהן אַ ברעקעל איינזעהעניש. עס איז קיין וואונדער נישט, אז אזא לאַגע האָט אַרויסגערופען די באַוואוסטע „רענט-סטרייקס“, מיט וועלכע עס האָט געקאָכט גאנץ ניריאָרק אין פאָריגען פריהלינג.

אין ניריאָרק פעהלען דירות פאר אַ האַלב מיליאָן מענשען. אין דער צייט פון דער מלחמה זיינען קיין נייע הייזער נישט געבויט געוואָרען, אָבער די באַפעלקערונג האָט זיך פאַרגרעסערט און עס האָט, פאַרשטעהט זיך, געמוזט קומען צו אַ וואוינונגס-קריזיס. די וואוינונגס-פראַגע איז אזוי וויכטיג, אז מיר וועלען איהר באַטראַכטען באַזונדער.*

צום צווייטען קלאַס באַדערפנישען, צו די געזעלשאַפט-ליכע, געהערן די באַדערפנישען, וואָס קומען און ענטוויקלען זיך אַ דאנק דעם צוזאמענלעבען פון די מענשען, אַ דאנק דעם כלל לעבען, און ווערען טאָק אויך באַפרייעדיגט דורכ'ן גאנצען כלל. וואָס מעהר די געזעלשאַפט וואַקסט, אַלץ גרעסער ווערען אַט

(* זעה נעקסטען קאפיטעל.)

די געזעלשאפטליכע באדערפנישען און אלץ א גרעסערע סומע מוז די געזעלשאפט אויסגעבען, כדי זיי צו באפריידיגען. ווען מענשען לעבען צוזאמען, מוזען זיין געוויסע געזעצען, וועלכע אלע מוזען אפהייטען. עס מוז זיין א סדר, אן אָרדענונג. אָהן דער אָרדענונג, אָהן געוויסע געזעצען, אונטער וועלכע אלע מוזען זיך אונטערווארפען, קען קיין געזעלשאפט ניט עקזיסטירען. עס מוזען זיין אינסטיטוציעס און מענשען, וועלכע פאסען אויף, אַט די געזעצען זאָלען ניט געבראָכען ווערען. די געריכטען, די פאָליציי־סטאנציעס, זיינען צו היטען די אינערליכע אָרדענונג פון לאַנד און שטאָדט. דאָס מיליטער און דער פּלאַט זיינען אָפּצו־היטען די אָרדענונג זאָל ניט געשטערט ווערען פון אַן אויסלענדישער מאַכט. ריכטער, פאָליצייסטען, סאָלאַטען און מאַטראָזען דאַרפֿען דיענען דעם פאָלק און לאַנד. זיי דאַרפֿען אויפפאַסען, די רעכטען פון יעדען בירגער זאָלען ניט פאַרשוועכט ווערען. א געזעל־שאפט מוז אויך האָבען אינסטיטוציעס, וואו די געזעצען ווערען אַרויסגעגעבען, און מענשען, וועלכע ווערען באַפאָלמעכטיגט אויס־צואַרבייטען די געזעצען. מיר האָבען דעריבער פאַרלאַמענטען (א קאָנגרעס פאַר'ן לאַנד און אַ לעדזשיסלאַטור פאַר יעדען שטאַט) און אבגעאָרדנעטע, דעפוטאטען, קאָנגרעסלייט און אַסעמבלילייט. מיר האָבען אַזוינע, וואָס גיבען אַרויס געזעצען, און אַזוינע, וואָס פיהרען דורך די געזעצען. די געזעצענערע מאַכט און די עקזעקוטיווע מאַכט, די אלע געזעצענער און בעאַמטע, ווערען אויס־געהאַלטען פון דער געזעלשאפט, פון דעם גאַנצען כּלל. אַז מענשען וואוינען צוזאַמען אין איין שטאָדט, אָדער אין איין דאָרף, טראָגען זיי אלע צוזאַמען די קאָסטען פון די וועגען און די גאַסען, וואָס ברענגען נוצען איטליכען בירגער. אַט די פאַרקעהרס־מיטלען באַלאַנגען צו די געזעלשאפטליכע באדערפנישען, וואָס ווערען באַפריידיגט דורך דער געזעלשאפט גופא. דאָס זעלביגע קען מען זאָגען בנוגע קאנאַליזאַציע, וואַסער־לייטונג, גאַז און עלעקטרי באַלייכטונג. די אלע זאַכען זיינען געוואָרען נויטיג דורך דעם כּלל לעבען און דאַרפֿען טאָסי אויך פון כּלל קאָנטראָלירט ווערען.

צו די געזעלשאפטליכע באדערפנישען געהערן די שוהלען, אוניווערזיטעטען, אקאדעמיעס, ביבליאָטעקען און אלע אַזוינע אינ־סטײַטוציעס, וועלכע ווערען נויטווענדיג פאַר מענשען, ווען זיי דער־

הויבען זיך אויפ'ן לייטער פון קולטור. צוזאמען מיט די קולטורעלע באדערפנישען זיינען פאראן באדערפנישען, וואָס ווערען אַרויסגע-רופען מיט דעם צוועק צו שאַפֿען בעסערע געזונדהייטס-באַדינ-גונגען, ווי איבערהויפט אַ בעסערע היגיענישע און סאַניטאַרע סביבה. סאַניטאַריום, האַספּיטאַלען, פאַרקען, שפּיעל־פּלעצער פאַר קינדער, פּלעצער צום באַדען, מושב זקנים'ס, בית יתומים'ס, הכנסת אורחים'ס און די אַלע אַנדערע עהנליכע אינסטיטוציעס, זיינען אַרויסגערופען דורך דעם געזעלשאַפּטליכע לעבען און באַ-לאַנגען צו געזעלשאַפּטליכע באדערפנישען. זיי טאָרען ניט טראָגען דעם כאַראַקטער פון אַ נרבה, וואָס איז אָפהענגיק פון איטליכענס גוטען ווילען. זיי זיינען אַ געזעלשאַפּטליכע נויטווענד-דיגקייט און די געזעלשאַפּט מוז עס באַפריעדיגען. זי מוז קוקען אויף זיי ווי אויף אַ חוב, אָבער ניט ווי אויף אַ צדקה, וואָס דער נידעריגט אַזוי דעם מענשליכען שטאַלץ און דעם כבוד פון די, וועלכע נויטיגען זיך אין דעם. אנשטאט די צדקה אַנשטאַלמען מוזען זיין אַנשטאַלמען, וואָס זיינען געשטיצט אויפ'ן פּרינציפּ פון געגענווייטיגער הילף צווישען אַלע מיטגלידער פון לאַנד און שטאָדט.

צו די געזעלשאַפּטליכע באדערפנישען געהערן אויך מוזעאומס, קונסט-גאלעריען, אַקוואַריומס, זאָאָלאָגישע און באַטאַנישע גאַר-טענס. זיי באַפריעדיגען די באדערפניש אין וויסען, אין פאַר-שטעהן די נאטור און די עסמעטישע באדערפנישען פון יעדען קולטורעלען מענשען.

די באדערפנישען פון מענשען, די אינדיווידועלע, ווי די גע-זעלשאַפּטליכע, שטעהען, ווי שוין געזאָגט, ניט אַלע מאָל אויף איין שטופע. זיי וואַקסען, זיי ענטוויקלען זיך. מיט'ן עסען קומט דער אַפּעטיט. מיט דער באַפריעדיגונג פון די באדערפ-נישען ענטוויקלען זיך די באדערפנישען גופא. וואָס העכער דער מענש דערהויבט זיך אויפ'ן לייטער פון קולטור, אַלץ גרעסער, אַלץ פיעלפאַכער ווערען זיינע באדערפנישען.

אַ חוץ דער קולטורעלער צושטאַנד ווירקט אויף די באדערפ-נישען דער עקאָנאָמישער צושטאַנד פון לאַנד און פון יעדען איינ-ציגען. אין דער צייט פון אַן עקאָנאָמישער אויפלעבונג, פון אַ פּראָספעריטעט, ווען די פאַרדיענסטען זיינען גוט, דערלויבט מען זיך מעהר אויסצוגעבען. עס ווערט אַ נאָכפּראָגע אויף בעסערע און

שעהנערע זאכען, אויף מעהר וואוילטאָג. פארקעהרט, אין א צייט פון א קריזיס, ווען די קוועלען פון דער חיונה ווערען אויסגע־טריקענט, ווען די הכנסות זיינען שוואַך, ליגט אויך ניט אין קאָפּ צו געהן זוכען נייע ערטער פון פארגעניגען און גענוס. מען איז שמענדיג פארדרעהט, פאר'ראגה'ט — און מען פרעהט זיך, אז מען קען ווי עס איז איבערשטופען דעם טאָג. אין שלעכטע צייטען ווערען קלענער ניט נור די קולטורעלע און עסטעטישע באדערפֿ־נישען, נאָר אפילו די נידעריגע, די פיזיאָלאָגישע באדערפֿ־נישען, ווי א שטייגער די באדערפֿנישען אין עסען, אין טרינקען, אין א דירה, אין צודעקען דעם קערפער. דאָס עסען שטילט ניט נור דעם הונגער, נאָר פארשאפט א געוויסען פארגעניגען. דער מענש האָט א ה נ א ה פון עסען און טרינקען. אין שלעכטע צייטען איז אויך ניטאָ קיין לוסט צו עולם הזה. די באדערפֿנישען פארקלענערן זיך.

פינף און דרייסיגסטע לעסציע

די וואינונגס-פראגע

דאס וואינונגס-פראבלעם אלס א רעזולטאט פון דער אינדוסטריעלער ענז וויקלונג; יעדער אינדוסטריעלער צענטער ווערט א פינאנציעלער און פאר לימיטירטער צענטער; דער „וואינונגס-הונגער“ אין די אייראפעאישע שטעט; די וואינונגס-פראגע איז א געזעלשאפטליכע פראגע; די דירה אלס דער בעסטער מיטל פאר דער „טהרת המשפחה“; די וואינונגס-פראגע אין ענגלאנד; ציפערן וועגען דער וואינונגס-נויט אין לאנדאן, פאריז, בערלין, וויען און פעטראגראד; די געזעצגעבענדע קערפערשאפטען נעמען אן געוויסע מיטלען צו פארגרינגערן די וואינונגס-נויט; די אורזאך דערפון; „קראסס“-אקטען; אנדערע מיטלען; די געזעצען פון 1885 און 1890; פיבאד'ס אויפטו צו ליזען די וואינונגס-פראגע; אנדערע אויפטואונגען אין דעם פרט; טענעמענט הייזער און אפארט-מענט הייזער; די הייזער, וואס וואלטען זיך בעסער פאסען פאר גיור יאָרק; ווי די שמאדט זאל קריגען דאס געלל צו בויען הייזער; די אורזאכען פון די שוועריגקייטען, וואס געוויסע וואינונגס-רעפארמען באגעגענען אין ניו-יאָרק; גארטען-הייזער אין מאַנכע אייראפעאישע שטעט; ווי די „סינגעל מעקסער“ און באַדען רעפארמער ווילען לעזען דאס וואינונגס-פראבלעם; די קריטיק אויף זיי פון די קאפיטאליסטען אין איין זייט און פון די סאציאליסטען — אין דער צווייטער זייט.

די וואינונגס-פראגע איז אן אלטע כראָנישע קראַנקהייט, וואָס איז אַרויסגערופען געוואָרען דורך דער מאָדערנער אינדוסטרי. זי איז אַ באַגלייט־ערשיינונג פון דעם ענטוויקעלטען קאָפיטאליזם, אַזוי ווי דער יקרות און דער קרויזים. ניט מעהר, וואָס די לעצטע צוויי אָנשיקענישען לאָזען זיך פיהלען אומעטום, אין אַלע שטעט און שטעטלעך, און דער דוחק אין דירות איז אַ גרויס־שטאָדטישע צרה — אַ צרה, רחמנא לצלן, פון וועלכער מען ליידט אין די כרכים. אין אַלע גרויסע שטעט, וואו עס זיינען פאראן אַ סך פעק-טאָרים און שעפער, וועלכע ציהען-צו צו זיך אַ סך „הענד“, אָדער מענשען וועלכע האָבען „הענד“ צו דער אַרבייט, ווערט אַ גרויסע

ענגשאפט אין דירות. אן אינדוסטריעלער צענטער ווערט מיט דער צייט א פינאנציעלער צענטער און א פאליטישער צענטער.

דאָרטען, וואו עס זיינען פאראן פאבריקען, מוזען זיין באנקען, מוזען זיין טראנספארט און אימפארטהייזער. אין און ארום די באנקען און די גרויסע האנדעלס-הייזער זיינען באשעפטיגט א סך מענשען, פארשידענע אָנגעשטעלטע, קליינע און גרויסע. די דאָ-זיגע דארפן האָבען קליידער, שיד, נאָהונגס-מיטלען. צו באַגע-גענען אָט די באַדערפנישען, עפענען זיך נייע פאבריקען, נייע גע-שעפטען, נייע קראָמען. אַ חוץ דעם ווערען דאָ קאָנצענטרירט די אַלע פאָליטשע אינסטיטוציעס מיט די בעאַמטע, מיט די פאָרשי-דענע יוצר משרתים ואשר משרתים. אַלע דארפן האָבען דירות. עס ווערט אויף זיי אַ נואַלריגע נאָכפראַגע, עס העכערעט זיך אַזוי דאָס דירה-געלד, אַז עס ווערט פשוט אונמעגליך צו קריגען אַ פא-סיגע דירה. עס ווערט אַ „וואוינונגס-הונגער“ — ווי מען רופט דאָס אין אנדערע לענדער.

אין לאַנדאָן, אין פאריז, אין בערלין, אין וויען און אין אַ סך אנדערע גרויסע שטעט, האָט מען מיט דעם דאָזיגען וויכטיגען פראָבלעם זיך שוין לאַנג באַשעפטיגט. ביי אונז, דאָ אין אַמעריקע, וואו אפילו די זון גופא פארשפעטיגט שטענדיג, האָט מען אָנגע-פאנגען זיך אַרומצוזהן, אַז ס'איז דאָ אַ וואוינונגס-פראגע ערשט איצט, ווען עס פעהלען דירות אין ניו-יאָרק פאר אַ האַלבען מיליאָן מענשען!

מען באַדאָרף אויך ניט פאָרגעסען, אַז די וואוינונגס-פראגע איז ניט אַ פראגע, וואָס איז נוגע בלויז די יעניגע, וועלכע האָבען ניט קיין דירה. די וואוינונגס-פראגע איז אַ געזעלשאַפט-ליכע פראגע. זי איז נוגע דעם כלל אפשר מעהר ווי דעם יחיד. אַז מען וואוינט אין ענגשאַפט, אייניגע פאמיליען אין איין דירה, קאָן די טהרת-המשפחה ניט אָפגעהיט ווערען. און די יעניגע, וועלכע דונערן קעגען דעם סאָציאַליזם, ווייל דער סאָציאַליזם — חלומ'ט זיך זיי — אונטערנאָכט די פונדאמענטען פון דעם ריינעם פאמיליען-לעבען, דארפן זיין דוקא די שטארקסטע באַקעמפער פון דעם היינטיגען סיסטעם, וואָס רופט אַרויס דעם „וואוינונגס-הונגער“.

נאָר אַ דאנק דעם דוחק אין דירות, דאָס אונדערטרעגליכע דירה-געלד, וואָס אַן אַרעמע פאמיליע קאָן ניט אויסהאַלטען, און

איז געוואונגען אפצוגעבען א „רום“, שפיעלען זיך אפ די סצענעס צווישען די „מיסעס און דעם באָרדער“ אָדער צווישען דעם „מיסטער און דער באָרדערקע“, וואָס איז געוואָרען אַ גוטער מאַטעריאַל פאַר פיקאַנטע דראַמאַטורגען און פעליטאָניסטען. נור אַ דאָנק דעם דוחק אין דירות ענטוויקלען זיך די נאַכט־אַזילס, די טרושצאכעס, די „סקאַמס“ — די נעסטען פון זנות און אויסגעלאַסענקייט. דאָס איז אַנב אורחא.

אונז אינטערעסירט דאָ ניט אַזוי די „מאַרזאַל“ פון דער זאַך, וואָס איז אַ גאַנץ גוטער ענין פאַר די חטאים־זוכער, נאָר פשוט דער פאַקט, וואָס עס איז ניטאָ וואו צו וואוינען, וואָס מענשען קאָנען ניט האָבען געזונדע, סאַניטאַרע און היגיענישע דירות, און וואָס דאָס דירה־עלד איז אַזוי הויך, דאָס עס איז אונמעגליך צו דערטראַגען.

מיר וועלען דאָ אָנריהרען בקיצור אייניגע פונקטען פון דער אָנגעוועהטאַגטער פראַגע אין די גרויסע שטעט און זעהען וואָסערע מיטלען דער שטאַט און די שטאָדט האָבען אָנגעווענדעט צו פאַר־לייכטערן די וואוינונגס־נויט.

פריהער ווי אומעטום איז די וואוינונגס־פראַגע אַרױפגעשוואַר מען אין לאַנדאָן, וואו די אינדוסטריע און דער האַנדעל האָבען זיך אַנטוויקעלט פריהער ווי אין אַנדערע גרויסע שטעט.

שוין אין די פופציגער יאָהרען פון פאַריגען יאָהרהונדערט האָט זיך אין לאַנדאָן אָנגעפאָנגען צו פיהלען אַ „הונגער אין וואוינונגען“. עס האָבען זיך אָנגעפאָנגען צו הערען פראָטעסטען פון די אַרביי־טער־פאַמיליען גופא און פון כלל־טוער, וועלכע זיינען ניט געווען פאַראינטערעסירט אויפצוהאַלטען די „סקאַמס“ און אַנדערע נעסטען פון פאַרשידענע פיזישע און מאַראַלישע קראַנקהייטען.

די פראָטעסטען זיינען געוואָרען אַלץ שטאַרקער און שטאַר־קער. אין די אַכציגער יאָהרען איז סוף כל סוף באַשטימט געוואָרען אַ פאַרלאַמענטאַרישע קאָמיסיע, וואָס זאָל מאַכען אַ גרינדליכע אונטערזוכונג אין דער וואוינונגס־פראַגע.

די קאָמיסיע האָט אויסגעפונען, אַז אין לאַנדאָן זיינען געווען זעכציג טויזענד פאַמיליען, וועלכע האָבען געוואוינט אין איין־אייניציגען צימער. ניט וועניג פאַלען זיינען געווען, וואו גאַנצע פאַמיליען זיינען ניט געווען אימשטאַנד צו האָבען פאַר זיך אַליין

א צימער און האָבען זיך באַנוגענט מיט דעם, וואָס זיי האָבען געוואוינט אין איין צימער בשותפות מיט נאָך אַ פאַמיליע.

אַז אייניגע פאַמיליען זאָלען וואוינען אין איין־איינציג צימער האָט מען נישט נאָר געזעהן אין לאַנדאָן אַליין, נאָר אויך אין אלע אנדערע גרויסע שטעט אין אייראָפּע.

אין פאַריז האָבען אַזוי געוואוינט אין 1891 טען יאָהר 14 פּראָצענט פון דער באַפֿעלקערונג.

אין בערלין, אין 1885 — 28 פּראָצענט.

אין וויען, אין 1890 — 28 פּראָצענט.

אין פעטראָגראַד, אין 1890 — 46 פּראָצענט.

דירה־געלד פאַר אַזוינע „דירות“ האָט מען געזאָהלט אין לאַנדאָן און אין אנדערע שטעט גאנץ הויכע.

אַן אינספּעקטאָר פון די עלעמענטאַר־שולען (פּאַבליק־סקולס) אין לאַנדאָן האָט אונטערוכט די אַרבייטער־וואוינונגען און האָט אויסגעפונען, אַז ביי 12 פּראָצענט פון די אַרבייטער־פאַמיליען געהט אַוועק אַ צעהנט־חלק פון זייערע שכירות אויף דירה־געלד; ביי 42 פּראָצענט פון דער אַרבייטער־באַפֿעלקערונג געהט אַוועק אַ פערט־ביו אַ פינפט־חלק פון זייערע שכירות; און ביי די איבע־ריגע 46 פּראָצענט פון דער אַרבייטער־באַפֿעלקערונג געהט אַוועק פון אַ פערטעל־ביו אַ העלפט פון זייערע שכירות אָט פאַר די חושב־דיגע, שמוציגע, אומגעזונטע „דירות“.

אַזאַ לאַגע האָט געצוואונגען די געזעצגעבענדע קערפערשאַפטען אָנצונעהמען געוויסע מיטלען, אָבער די אלע מיטלען זיינען געווען אַ לאַנגע צייט אָהן נוצען. די געזעצגעבער, ווי די עקזעקוטיוו בעאַמטע, זיינען באַשטאַנען פון די לענדלאָרדס אָדער פון זייערע משרתים, און ווען עס זיינען אפילו שוין אַרויסגעגעבען געוואָרען לפנים־וועגען, געוויסע געזעצען ווי צו באַשיצען די אַרבייטער־באַפֿעלקערונג, זיינען זיי געבליבען בלויז אויפֿן פאַפּיר, ווי דער מנהג איז מיט אלע אנדערע אַרבייטער־פריינדליכע געזעצען.

לאָרד שעפּטסבערי, וועלכער האָט אַליין אויסגעאַרבייט און דורכגעפיהרט מאַנכע געזעצען קעגען די שלעכטע וואוינונגען און דער הויכער רענט, האָט דער פאַרלאַמענטאַרישער קאָמיסיע פאָר־געוואָרפען, אַז קיינער פאַסט נישט אויף, אַז די געזעצען זאָלען אָפֿ־געחט ווערען.

„איך דענק — האָט ער געזאָגט מיט אַן איראָניע — איך דענק,

אז איך בין דער איינציגער ענגלענדער, וועלכער ווייס, אז אזוינע געזעצבען עקזיסטירען."

וואָס ווייטער און ווייטער זיינען אָבער די שטאַדט־טאַטעס און די פאַרטערטער פון דער צענטראַלער רעגירונג געווען געצוואונגען צו שענקען מעהר אויפּמערקזאַמקייט צו אַזאַ לעבענס־פּראָגע, ווי דער דוחק אין דירות.

א געוויסע ראָליע אין דער אויסבעסערונג פון די אַרבייטער־דירות אין ענגלאַנד האָבען געשפּילעט די געזעצען, באַוואוסט אונטער'ן נאָמען "קראָסס" אַקטען.

לויט אַט די געזעצען איז געגעבען געוואָרען די שטאַדט־פאַר וואַלטונגען דאָס רעכט אָפּצורייניגען די שטעדט פון די שלעכטע, ניט געזונטע קוואַרטאַלען און הייזער, און אויף זייער פּלאַץ בויען נייע, בעסערע וואוינונגען. די אַרבייט דאַרף געטאָן ווערען אונטער דער אויפזיכט פון דער צענטראַלער רעגירונג.

אויב א סאַניטאַרער בעאַמטער (א בעאַמטער פון באַאָרד אוו העלטה) וועט געפינען אין א שטאַדט, וואָס האָט מעהר ווי 25 טויזענד איינוואוינער, שלעכטע, אומגעזונטע דירות, טאָ איז ער מחויב צו לאָזען גלייך וויסען וועגען דעם צו דעם סאַניטאַרישען ביוראָ (באַאָרד אוו העלטה). דאָס ביוראָ — אויב עס ווייזט זיך אַרויס, אז דער באַריכט פון דעם בעאַמטען איז ריכטיג — מוז גלייך אויסאַרבייטען א פּלאַן ווי די דאָזיגע דירות צו פאַרבייטען אויף ריינע, געזונטע. עס מוז וועגען דעם לאָזען וויסען צו דער צענטראַלער רעגירונג.

דאָס, וואָס דער סאַניטאַרער בעאַמטער קען טון, קענען אויך טון צוויי פריעדענס־ריכטער (דזשאַסטיסעס אוו פיעס) אָדער 12 בירגער פון שטאַדט, וועלכע צאָהלען טעקסעס.

קיין גאַנץ גרויסע באַדייטונג האָבען אָבער די "בילס פון קראָסס" ניט געהאַט. די סאַניטאַרע בעאַמטע גופא זיינען שטענדיג אָפּהענגיג מיט זייערע שטעלעס פון די שטאַדט־טאַטעס און האָבען זעלטען־ווען אָנגענומען א געוויסען מיטעל צו דערלייכטערן די לאַגע פון די אַרעמע מאַסען, אויב דער מיטעל איז ניט געווען אין הסכּם מיט די אינטערעסען פון די לענדלאָרדס, וועלכע פלעגען אין די מייסטע פּאלען קאָנטראָלירען די ענינים פון שטאַדט.

געוויסע נוצען האָבען געבראַכט די געזעצען, וועלכע האָבען באַפאַלמעכטיגט דער אַדמיניסטראַציע פון שטאַדט אַרויסצוגעבען

באָנרם, כדי צו קענען מאַכען הלאות אויף בויען הייזער פאר די אַרבייטער־פאַמיליען. די אַרמיניסטראַציע קען אויך שטענדיג קריגען פאר אַט דעם צוועק געלד פון די שפּאַר־קאַסעס, וועלכע געפינען זיך אין די פּאַסט־קאָנטאַרען אונטער דער אויפזיכט פון דער צענטראַלער רעגירונג.

די רעגירונג צאָהלט די דעפּאָזיטאַרען ניט מעהר ווי צוויי פּראָצענט, און ווען זי זאָל אַרויסגעבען דאָס געלד פאר, לאָמיר זאָגען, צוויי און איין־דריטעל פּראָצענט, וואָלט זי אי פאַרדיענען דערביי, אי געבען אַ געלענענהייט צו די פאַרוואַלטונגען אין די שטעט אויסצובעסערן די וואוינונגען פון דער אַרעמער באַפעל־קערונג.

מען קען אָנווייזן אויף נאָך אַ געזעץ, וועלכער איז אין יענער צייט דורכגעפיהרט געוואָרען.

לויט אַט דעם געזעץ קען דער מיניסטער פון קאָמערץ באַ־פעהלען די אייזענבאַהן־קאָמפּאַניעס צו שיקען אַרבייטער־צוגען (טריינס) פאר ביליגערע פרייזען אין דער צייט ווען די אַרבייטער געהען צו און פון דער אַרבייט.

אַזא געזעץ מאַכט מעגליך, אז די אַרבייטער זאָלען קענען וואוינען אין ווייטערע געגענדען, אויס'ן שטאָט, וואו די לופט איז בעסער און דאָס דיר־געלד איז ניט אַזוי הויך.

דער מיניסטער פון קאָמערץ אין יענער צייט איז אָבער געווען טשעמבערליין, אַ שטיוועל־פּוצער ביי די רייכע לענדל־אַרדס, און ער האָט געמאַכט אַ קליינעם געברויך פון זיין רעכט.

טשעמבערליין האָט ניט געהאַט קיין חשק זיך איינצורייסען מיט די אייזענבאַהן־מאַנאַטען אין ענגלאַנד, וועלכע זיינען געווען זעהר שטאַרק אין פאַרלאַמענט.

אין 1885 און שפעטער אין 1890 זיינען אַרויסגעגעבען גע־וואָרען נייע געזעצען וועגען דער וואוינונגס־נייט אין ענגלאַנד. די געזעצען פון 1885 און 1890 האָבען הויפטזעכליך געהאַט דעם צוועק צו באַזייטיגען געוויסע פּניות און סתם עולות מצד די געזעצגעבער און די געזעץ־דורכפיהרער.

פריהער פלעגט טרעפּען גאַנץ אָפט, דאָס דער סיטי קאונסיל האָט באַשלאָסען אָפּצוראַמען די שמוציגע, אומגעזונטע הייזער פון אַ געוויסען דיסטריקט און בויען אַנדערע, אָבער דער באַשלוס פלעגט ניט קענען דורכגעפיהרט ווערען, ווייל די לענדל־אַרדס און

די באלעבאטים פון דעם דיסטריקט האָבען געפאָדערט גוואַלדיג גרויסע פרייזען פאַר זייער אייגענטום.

די געזעצען פון 1890 האָבען אָט די מיסכרויכען באַזייטיגט. לויט די דאָזיגע געזעצען דאַרף די שטאַדט-אַדמיניסטראַציע איינ-לאָדען אומפאַרטייאַשע ניט פאַראַינטערעסירטע מכינים אין „ריעל-עסטייט“, זיי זאָלען באַשטימען וויפיעל דער אָדער יענער פלאַץ, דעם'ס אָדער יענ'ס הויז איז ווערט. דער אייגענטימער האָט אויף דעם אופן ניט געקענט רייך ווערען אויפ'ן חשבון פון כלל.

אויב די פאַראַינטערעסירטע לענדלאָרדס זיינען אַליין געווען די „אַלדערמען“ און די „קאונסילמען“, האָט דאָס געזעץ זיי פאַר-באַטען צו געהמען אַן אַנטייל און איבערהויפט צו שטימען אין אַ פראַגע, וואו עס האָט זיך געהאַנדעלט צו פאַרבעסערן די לאַגע פון די שכנים.

יא, דאָס געזעץ האָט אַרויפגעלייגט גרויסע שטראַפֿען אויף אַלע די פאַראַינטערעסירטע צדדים, וועלכע האָבען דורך וועלכע עס איז ניט מיטלען געזוכט צו באַאיינפלוסען די שטאַדט-טאַטעס אין זייערע נוצען.

אין אזא שטאַדט ווי ניו-יאָרק, וואו די וואוינונגס-פאַרהעלט-נישען ווערען אזוי שטאַרק אויסגענוצט פון די לענדלאָרדס, וואָלטען אזויגע געזעצען האָבען ניט קיין קליינע נוצען. דער „פיוואַרי-טיזם“, די גוט-ברודערשאַפט, פון מאַנכע פון אונזערע שטאַדט-טאַטעס מיט די גרויסע לענדלאָרדס, וועלכע שינדען אָהן רחמנות די הויט פון די שכנים, איז זעהר בולט און עס איבעריג צו באַ-ווייזען די גויטווענדיגקייט פון אזויגע געזעצען.

צוזאַמען מיט די געזעצליכע רעפאָרמען זיינען אין ענגלאַנד געמאַכט געוואָרען אַנדערע פאַרוועקען ווי צו שטילען דעם וואוינונגס-הונגער.

די פאַרוועקען האָבען זיך אַרויסגעוויזען פאַר אַן ערפאָלג סיי פינאַנציעל, סיי מאָראַליש.

ניט קיין קליינע ראַליע האָט געשפיעלט אין דער אויסבעסער-רונג פון די ענגלישע אָרעמע דירות אַן אַמעריקאַנישער מיליאָנער פיבאדי, וועלכער האָט פאַרבראַכט אַ סך יאָהרען אין ענגלאַנד.

פיבאדי האָט אין 1862 אוועקגעלייגט אַלס אַ פאָגד 150,000 פונט שטערלינג און ער האָט באַשטימט אייניגע אַדמיניסטראַ-טאָרען, אפּוטרופּסים, וועלכע האָבען געדאַרפט אויסאַרבייטען

פלענער ווי אזוי בעסער אויסצונוצען דעם פאָנר אין די אינטער-
רעסען פון די אָרעמע און אַרבייטער-מאַסען אין לאַנדאָן.

די אפּוטרופּסיס האָבען קיין בעסערע זאַך ניט געפונען, ווי צו
באַנוצען דעם פאָנר אויפ'ן בויען געזונדע און ביליגערע דירות.
פיבאדי'ן איז דער פּלאַן געפעלען געוואָרען און ער האָט גלייך צו
געלייגט צום פאָנר נאָך 200,000 פונט שטערלינג. אַ חוץ דעם
האָט ער אין זיין צוואה אָפּגעשריבען, אז נאָך זיין טויט זאָל דער
פאָנר קריגען פון זיין ירושה נאָך 150,000 פונט שטערלינג. אין
אַלעמען איז דאָס געווען אַ קימא ל'ן פון 500,000 פונט שטערלינג,
אָדער צוויי און אַ האַלב מיליאָן דאָלאַר. אין 1884 איז דער פאָנר
פאַרגרעסערט געוואָרען אַ דאַנק דעם פּראָפּיט, וואָס די אויסגעבויטע
הייזער האָבען אַריינגעבראַכט, ביז 857,000 פונט שטערלינג. צו
דעם קאַפיטאַל האָבען די אפּוטרופּסיס איבער'ן פאָנר נאָך צוגעליהען
פון דער לאַנדאָנער אַדמיניסטראַציע אַן ערך 400 טויזענד פונט
שטערלינג און מיט דער סומע פון 12—13 הונדערט טויזענד
פונט האָבען זיי אויסגעבויט גרויסע הייזער אין פאַרשידענע
טיילען פון לאַנדאָן, וואו אַן ערך 5 טויזענד פאַמיליען (23 טויזענד
מענשען) האָבען געפונען באַקוועמערע דירות.

די הייזער זיינען 5-6 עטאזשיגע. אַ זאָרט טענעמענט-הייזער.
זיי שטעלען מיט זיך פאַר אַ קוואַדראַט, אַ פיער-עקיגען קוואַרטאַל
מיט אַ ליידגען פּלאַץ אין מיטען. דער ליידגער פּלאַץ פאַרנעמט
צוויי-דריטעל און די הייזער איין-דריטעל. די צימערן זיינען 9
פוס די הויך, 12 פוס די ברייט און 12, אַנדערע מאָל, 15 פוס
די לענג. אין די ווענד פון די דירות זיינען איינגעבויט שאַפען
פאַר ביכער און פאַר געשיר, אָט אומגעפעהר ווי אין די נייע ניר
יאָרקער הייזער אין בראָנקס און אין בראָנזוויל. דאָס דירעהעלד
ווענדעט זיך פון דער צאָהל צימערן אין יעדער דירה, פון צוויי שיי-
לינג זיבען פענס (פאַר איין צימער) ביז זיבען שילינג זעקס פענס אַ
וואָך פאַר אַ דירה פון פיער צימערן. די שכנים אין פיבאדי'ס
הייזער געהערן מעהרסטענס צו די בעסער באַצאָהלטע אַרבייטער
און צו די בעאַמטע פון שטאַדט און שטאַט. די דורכשניטליכע
הכנסה זייערע איז געווען, אין דער צייט ווען די הייזער זיינען
געבויט געוואָרען, אַן ערך 23 שילינג אַ וואָך. אין דורכשניט פלעגט
ביי זיי אַוועקגעהן דירעהעלד אַ זעקסט-חלק פון זייער הכנסה.
אַנזינדער זאָרט הייזער איז געבויט געוואָרען פון אַנאָדער

געזעלשאפט,*) וואָס האָט זיך אויך געגרינדעט מיט אַ געוויסען פילאַנטראָפישען צוועק. די דאָזיגע געזעלשאפט האָט דורכגעפיהרט איהר אויפגאבע אויף ריינע סוחר'ישע יסודות. די „פילאַנטראָפיע“ איז בלויז באשטאנען אין דעם, וואָס מען האָט איינגעפיהרט אַ תקנה, דאָס די אַקציאָנערן פון דער געזעלשאפט זאָלען קיינמאָל ניט קענען ציהען דיווידענטען מעהר פון פינף פראָצענט.

אָט די תקנה, וואָס האָט קיינעמס קעשענע ניט אָנגעריהרט, האָט געהאט גרויסע נוצען פאר דער לאַנדאָנער אָרעמער באַפעל־קערונג. די גרויסע, ריעזיגע פראָפיטען, וואָס דער געשעפט האָט אַריינגעבראַכט, זיינען פאַרווענדעט געוואָרען צו בויען אַלץ מעהר נייע און נייע הייזער. און די פראָפיטען זיינען ווירקליך געווען גוואַלדיג גרויס. אין עטליכע יאָהר איז דער גרונד־קאָפיטאַל, וואָס איז באַשטאַנען פון 250,000 פונט שטערלינג, פאַרגרעסערט גע־וואָרען ביז אויף 1,150,000 פונט.

אזא געזעלשאפט אין ניו־יאָרק וואָלט געוויס געבראַכט גוטע רעזולטאַטען. עס איז ווירקליך צו באַוואַנדערן, וואָס ביז איצט האָט זיך קיינער ניט געפונען צו זיין דער איניציאַטאָר פון אזא געזעלשאפט, וועלכע פאָדערט ניט פאַקטיש קיין קרבנות. אַן אינ־וועסטמענט, וואָס ברענגט אַריין פינף פראָצענט, איז גאָרניט אזוי שלעכט. עס איז צובאַדויערן, וואָס אין דער צייט, ווען עס ווערען דאָ אויסגעגעבען מיליאָנען און מיליאָנען דאָלאַרס פאַר פאַרשידענע אינסטיטוציעס, זאָלען זיך ניט איינגעפינען אייניגע אונטערנעה־מער, ביי וועמען דער סענט איז ניט דער וואָרצעל פון זייער נשמה, וועלכע זאָלען גרינדען אַ זאָרט געזעלשאפט פאַר בעסערע הייזער, — די יסודות פון דעם פיזישען און גייסטיגען צושטאַנד פון פאָלקס. דער חוש פאַר אזא סאָציאַלע גויטווענדיגקייט איז, משמעות, אין גאַנצען אָפגעטעמפּט.

די הייזער, וואָס די לאַנדאָנער קאָמפאַניע האָט געבויט, זיינען ניט קיין גרויסע. זיי זיינען ניט טענעמענט הייזער. זיי באַ־שטעהען פון איינציגע, העכסטענס פון צוויי אפּאַרטמענטס (דירות). יעדע הויז האָט אַרום זיך אַ קליינעם גאָרטען צו פאַרזייען פאַר־שירענע ירקות. דאָס דירעגעלד איז ניט גרויס און איז אויס־גערעכענט מיט יושר. קיינע ספּעקולאַציעס און וואַוכעריי (פראָ־

*) Artizan's Laborer's and General Dwellings Company.

פיטירונג) ווערען דאָ ניט צוגעלאָזען. קיין אַקציע־אַנער איז אין דעם ניט פאַראַינטערעסירט, ווייל, ווי געזאָגט, קען ער סיי ווי סיי ניט קריגען מעהר ווי פינף פּראָצענט דיווידענדעס, און אזאָ דיווידענדעס קריגט ער אפילו, ווען דאָס דירעקטאָר איז ניט אונדערטרעגליך גרויס.

עס פאַרשטעהט זיך, אז די דאָזיגע זאָרטען הייזער זיינען בעסער ווי די טענעמענט הייזער, וועלכע פּיבאדי האָט געבויט אין דעם צענטער פון לאַנדאָן. זיי זיינען אַ סך געזינדער. ווען מען קומט פון דער אַרבייט, איז פיעל בעסער, אז מען האָט אַ דירה מיט אַ סך לופט, וואו מען זעהט ניט אזוי פיעל גערוועאישע מענשען, וואו עס הערט זיך ניט דער טומעל, דער הויז־האָל פון די גרויסע, רוישיגע גאסען. די גאָרטענס, ווידער, ווי קליין זיי זאָלען ניט זיין, פרישען אָפּ דעם מענשען און בינדען איהם מעהר צו צו דער מוטער־נאטור און צו דער פאמיליע.

געוועהנליך קענען אזוינע הייזער געבויט ווערען אויסער'ן שטאָדט און דאָס קען נור געטון ווערען דאָרטען, וואו די פאַר־קעהרס־מיטלען, די סאָבווייס, עלעווייטעד קאַרס א. א. וו. זיינען פאַרצווייגט אין אַלע ווינקלען פון שטאָדט.

פאַר ניו־יאָרק און אַנדערע גרויסע אַמעריקאַנישע שטעט וואָלטען אזוינע הייזער זיין די איינציגע לעזונג פון דער וואוינונגס־פראגע. אין די ניו־יאָרקער טענעמענט־הייזער ווערען די אַרבייט־טער־פאמיליען דערשטיקט און פאַר'חושב'ט. אויסער'ן שטאָדט איז פאַראַן גענוג פּלאַץ פאַר איינפאמיליענדיגע אָדער צווייפאמיליענדיגע אַפּאַרטמענט הייזער. די שטאָדט־אַדמיניסטראַציע האָט גענוג מיטלען און וועגען ווי אזוי צו בויען אַט אזוינע אַפּאַרטמענט הייזער, וואו מען זאָל נאָך דער אַרבייט קענען געפינען מעהר רוה און ריינערע לופט. זי האָט אויך די מאַכט צו צווינגען די קאָר־קאָמפאַניעס, זיי זאָלען זיין מעהר צוגעפאַסט צו די אינטערעסען פון דער באַפעלקערונג ווי צו זייערע קעשענעס.

איז אָבער די צרה, וואָס אונזערע שטאָדט־טאַטעס זיינען אָדער אַליין לענדלאָרדס, אַליין ריעל־עסטייטניקעס, אָדער לאַיערס, און סתם משרתים ביי די לענדלאָרדס, וואָס לעקען אָפּ אַ ביינדעל פון יעדען „ריעל־עסטייט־בוים“. וואָס אַרט זיי, וואָס מענשען האָבען ניט וואו צו וואוינען, וואָס גאַנצע פאמיליען ווערען ווינטער־צייט אויסגעפרוירען, וואָס עס ווערט אונגעהויער געהעכערט די דירה־

געלד און וואָס טויזענדער און טויזענדער פאמיליען מוזען זיך וואלגערן אין די קעלערן אָדער די דעכער?

זיי זיינען יוצא מיט „אונטערזוכונגען“, ביי וועלכע עס בלייבט געוועהנליך אלעס נאָכ'ן אלטען, אָט ווי פאר־אײַזֶהרען איז געווען. דאָס געזעץ, וואָס איז אין אָנפאַנג 1920 דורכגעגאַנגען אין אַלבאַני, אַז קיין לענדל־אַרד טאָר נישט העכערן דאָס דיר־הגעלד אויף מעהר ווי אויף 25 פראָצענט אַ יאָהר, איז בלויז אַ שטיקעל מיטעל קענען די דורשטיגע אונפאַרשעהמטע וואוכערער, קענען די פראָפּי־טירער. עס לייזט אָבער לחלוטין נישט די וואוינונגס־נויט.

ניו־יאָרק איז פשוט צו קורץ אין זעכציג טויזענד הייזער און די איינציגע לייזונג איז דאָ צו בויען נייע הייזער, זעהן צו האָבען מעהר וואוינונגען.

דאָס געלד אויף בויען נייע הייזער דאַרף גענומען ווערען דורך טעקסעס פון די רייכע. אויב אפילו די שטאָדט גופא זאָל בויען הייזער און געהמען דארויף דאָס געלד אין פריוואַט באַנקען, און צאָהלען גרויסע צינזען, וועלען די אָרעמע שכנים וועניג־וואָס גע־ווינען. די ספּעקולאַציע ביים פאַרקויפּען לאַטס, בוי־מאַטעריאַל, וועט פאַלען טור כל סוף אויפ'ן חשבון פון די אָרעמע מאַסען.

מיר ווילען נאָך צולייגען, אַז אין אַנדערע גרויסע אייראָפּע־אישע שטעט, אַ שטייגער, אין בערלין, אין וויען און אַנדערע אַזוינע אינדוסטריעלע צענטערס, האָבען די שטאָדט־פאַרוואַלטונגען אויף זיך גענומען די אַרבייט צו לייזען די וואוינונגס־פראָגע אין דעם זין, ווי די פריוואַטע לאַנדאָנער געזעלשאַפט האָט דאָס געטון. די שטעט ווערען נישט פאַרגרעסערט אין דער הויך, נאָר אין דער ברייט. די מענשען ווערען נישט געשיקט צו די וואַלקענס, נאָר צו דער פרייער נאַטור, וואו עס איז פאַראַן מעהר ליכט, מעהר באַ־קוועמליכקייט, מעהר בוימער און מעהר גראַזען.

נאָנצע שטעט, וואו די אַרבייטער־פאַמיליען לעבען זיך זעהר באַקוועם מיט די לעצטע איינר־לעבונגען, זיינען אויף דעם אופן אויפגעבויט געוואָרען. עס איז גענוג צו דערמאָנען אַזאָ שעהנע, אפּשר די שעהנסטע שטאָדט אין אייראָפּע, שאַרלאַטענבורג, וואו געוועהנליכע אָרעם־באַצאָהלטע קענשען רוהען זיך אָפּ אין קרייז פון זייער פאַמיליע נאָך זייער שווערען טאָג אַרבייט.

דאָס, וואָס איז מעגליך אין אייראָפּע, איז אויך מעגליך אין אמעריקע און אין אַנדערע ערד־טילען.

א ראדיקאלען ענטפער אויף דער וואוינונגס־פראגע גיבען די באַדען־רעפּאָרטער אין אייראָפּע און די „סינגעל־טעקסער“ דאָ אין אמעריקע,*) וועגען וועלכע מיר האָבען שוין איין מאָל גערעדט. אזוי ווי — זאָגען די סינגעל־טעקסער — די חלקים לאַנד אין שטאַטס (און טיילווייז אויפ'ן לאַנד) ווערען טייערער נור צוליעב דעם, וואָס די שטאַט גופא פאַרגרעסערט זיך, טאָ במילא דארפֿען די פּראָפּיטען, וואָס קומען פון דער טייערקייט, געהערן ניט דעם לענדלאַך, נאָר דעם כלל, דער שטאַט.

עס זיינען מעשים בכל יום, דאָס אַ שטיק לאַנד און במילא די הייזער, וואָס שטעהען אויף איהר, ווערען מיט אַמאָל טייערער, נור צוליעב דעם, וואָס מען האָט דאָרטען דורכגעפיהרט ליניען פאַר אַן אייזענבאָהן, פאַר אַ טראַמוואַי א. א. וו. די אייזענבאָהן־ליניען זיינען ניט געקומען פון דעם לענדלאַך, נאָר דורך די באַדערפנישען פון שטאַט, טאָ פאַר וואָס זאָל דער בענעפיט אָנקומען בלוז דעם לענדלאַך? ניט קיין געגנער פון פריוואַט־אייגענטום בכלל זיינען די סינגעל־טעקסער געגען אייגענטום אויף לאַנד, ווייל ערשטענס איז לאַנד אַ מתנה, וואָס די נאַטור האָט געגעבען אלעמען פריי, און צווייטענס שטייגט לאַנד אין פרייז ניט דורך די מעשים טובים פון לענדלאַך, און במילא טאָר דער געהעכערטער פרייז איהם ניט אָנקומען.

וואָלט דאָס לאַנד ווידער באַלאַנגען צו קהל און ניט צו איינ־ציגע, צו לענדלאַך, ווי איצט, וואָלט ניט זיין קיין לאַנד־ספּע־קולאַציעס, קיין „ריעל עסטייט בומער“, קיין דיר־הגעלד שינדער א. א. וו. עס וואָלטען זיין גענוג הייזער און דאָס דיר־הגעלד וואָלט באַשטימט ווערען פון שטאַט אין הסכם מיט'ן יושר און גערעכט־טיגקייט.

אין עצם גאנץ גערעכט, האָבען אָבער די סינגעל־טעקסער אַ קליינעם ערפּאָלג מיט זייערע רעפּאָרטען. פון די קאָפיטאַליסטען ווערען די סינגעל־טעקסער באַקעמפט, אזוי ווי די סאָציאַליסטען. די פּאָדערונג, עס זאָל ניט זיין קיין פריוואַט־אייגענטום אויפ'ן גרונד און באַדען, לוינט ניט די לענדלאַך און במילא באַציי־כענען זיי די באַוועגונג פון סינגעל טעקס פאַר אַ געפעהרליכע, פאַר אַ רעוואָלוציאָנערע, רחמנא לצלן, און זי טאָר קיין תקומה ניט האָבען.

(*) זעה קאָפּומעל אַכטצעהן. א. ש. ז.

פון סאציאליסטישען שטאנדפונקט ווידער שטעהען די סיני-
נעל-מעקסער בלויו אויפ'ן האלבען וועג. אויב מבטל זיין פריוואט-
אייגענטום אויפ'ן גרונד און באדען, טאָ פאר וואָס ניט מבטל זיין
דאָס ירושה-רעכט, פאר וואָס ניט סאציאליזירען די אינדוסטריעלע
אונטערנעמונגען, פאר וואָס ניט איינפיהרען קהל'שע אייגענטומ-
אין אלע צווייגען פון לעבען?

זעסס און דרייסיגסטע לעקציע

קאאפעראציעס

די קאאפעראטיווע באוועגונג אויף דער אידישער גאס; „די פערערעאציע פון די אידישע קאאפעראטיווען אין אטעריקע“; דער צוועק פון יעדער קאאפעראציע; די עקאנאמישע נוצען, וואס קענען עררייכט ווערען דורך א קאאפעראטיווער אונטערנעמונג; די מאראלע זייט פון א קאאפעראציע; די באציהונג פון לאסאל און מארקס און זייערע תלמידים צו פארשידענע קאאפעראציעס; אין אנהאנג א שטייף-קונד ווערט מיט דער צייט די קאאפעראטיווע באוועגונג א גלויבכארעכטיגטער מיטגליעד אין דער אינטערנאציאנאלער משפחה; דער קאמף צווישען דעם קלוינבירגער-ליבען און דעם פראלעטארישען גויסט אין די ערשטע קאאפעראציעס; דער אינטערנאציאנאלער קאנגרעס פון די קאאפעראציעס אין בודאפעסט, אין 1906; די צוויי ריכטונגען אין דער קאאפעראטיווער באוועגונג; סאציאליסטישע און ניוטראלע קאאפעראציעס; די קאמפראמיס רעאליזאציע אויף דעם אינטערנאציאנאלען קאנגרעס אין קאפענהאגען; די קאאפעראציעס ווערען אנערקענט אלס א זעלבסטשטענדיגער פאקטאָר אין קלאסען-קאמף.

עס איז איצט אין פלאץ זיך אפצושטעלען אויף די אָרגאניזאציעס פון די קאנסומענטען, אויף די קאנסומ-געזעלשאפטען אָדער ווי מען רופט זיי דאָ די „קאאפעראטיווען“.

די קאאפעראטיווע באוועגונג האלט זיך אין פאנאנדערוואַססען. זי פאנגט אָן צו שפיעלען אַלץ א גרעסערע ראָלע אין עקאָנאָמישען לעבען. אויף דער אידישער גאס פארנעמען איצט די קאאפעראציעס זעהר א וויכטיגען פּלאַץ. אין פיעל שטעדט זיינען פאראן קאאפעראטיווע בעקערייען, קאאפעראטיווע בוסשער שפער (יאדקעס), קאאפעראטיווע גראַסעריעס (שפייז-קראָמען), קאאָפּעראַטיווע קרעדיט יוניאָנס און אנדערע קאאפעראטיווע אונטער-נעהמונגען. אין פעטערסאָן, נ. דזש., עקזיסטירט שוין א קאאָפּעראַטיווע בעקעריי אַן ערך 14 יאָהר. זי איז אויך זעהר ערפאָלג-רייך. די צאָהל מיטגליעדער אין די אידישע קאאפעראציעס פון

אמעריקע איז אין 1918 געווען אן ערך 9 טויזענדר. דער אומזאץ האָט באַטראָפּען אַ מיליאָן דאָלאַר. איצט באַלאַנגען צו די קאָאָפּעראַציעס איינציג מאָל אזוי פיעל מיטגליעדער און דער אומזאץ באַטרעפט אַ פּאָר מיליאָן.

דעם 30טען יוני 1918 איז אין פעטערסאָן, נ. דזש., געגרינדעט געוואָרען אַ צענטראַלע קערפּערשאַפט: „די פּעדעראַציע פון די אידישע קאָאָפּעראַטיווען אין אַמעריקע“. דער יונגער אָרגאַניזאַציע שטעהט פּאָר צו ערפילען אַ גרויסע אויפגאַבע — זעהען, אז אלע קאָאָפּעראַטיווע אונטערנעמונגען זאָלען זיין צווישען זיך פאַרבונדען, זאָלען אַרבייטען לויט איין פּלאַן און זאָלען זיין דורכגעדרונגען מיט איין גייסט. ווען מיר שרייבען אָט די שורות, זיינען מיט דער פּעדעראַציע שוין פאַרבונדען 32 אידישע קאָאָפּעראַטיווע געזעלשאַפטען. די פּעדעראַציע גיט אויך אַרויס אַן אייגענעם אָרגאַן.

עס האָט זיך אויך געגרינדעט אַן אַרבייטער רינג קאָאָפּעראַטיווע געזעלשאַפט, וואָס פאַרשפּרייט די אידעע פון קאָאָפּעראַציע צווישען די אַרבייטער רינג ברענטשעס, וועלכע זיינען פאַקטיש די אָנפיהרער פון דער אידישער קאָאָפּעראַטיווער באַוועגונג אין לאַנד.

עס איז דעריבער זעהר וויכטיג זיך צו באַקאָנען מיט דעם עצם, מיט דער טעאָריע און פּראַקטיקע, ווי אויך מיט דער געשיכטע פון דער קאָאָפּעראַטיווער באַוועגונג בכלל.

יעדע קאָאָפּעראַטיווע אונטערנעמונג האָט אַ טאַפּעלסטען צוועק: אַ מאַטעריעלען און אַ מאָראַלען.

קודם כל גרינדען מענשען אַ קאָאָפּעראַציע, כדי צו באַקומען בעסערע ערפּאָלגען דורך דער פאַראייניגונג פון קאַפּיטאַלען און קרעפטען. אַ קאָאָפּעראַציע קען אַרויסקריגען מעהר עקאָנאָמישע נוצען ווי אַן איינציגער. דער עקאָנאָמישער פּרינציפּ צו דער גרייכען די גרעסטע נוצען מיט דער קלענסטער אָנווענדונג פון אַרבייט און קאַפּיטאַל קען דורכגעפיהרט ווערען אויפ'ן בעסטען אופן דורך אַ קאָאָפּעראַטיווער אונטערנעמונג.

אַ קאָאָפּעראַציע קען קריגען ביליגער סחורות, ווי ווען איינער ליכער קויפט פאַר זיך, באַזונדער. אַ קאָאָפּעראַציע קען קריגען בעסערע סחורות, ווי דער איינציגער. דורך אַ קאָאָפּעראַציע בלייבט דער ריוח פון די אָגאָליקעס און ריטיילערס (העקער-קראַ-

מען) אין דער אלגעמיינער קאסע, אָדער ווערט צוטיילט צווישען די מיטגליעדער גופא. מיט איין וואָרט, אַ קאָאָפּעראַציע גיט גרויסע מאַטעריעלע נוצען איהרע מיטגליעדער.

די מאָראַלישע זייט פון די קאָאָפּעראַציעס באַשטעהט אין זייער ערציהערישען ווערטה.

די קאָאָפּעראַציעס ענטוויקלען און שטארקען חבר'שע און סאָציאלע אינסטינקטען און געפיהלען. זיי פלאַנצען איין סאָ-לידאָריטעט און אַהדות צווישען די מיטגליעדער. זיי געווינען צו די מיטגליעדער צו זעלבסט-פאַרוואַלטונג און דעמאָקראַטיע.

אין אָנפאַנג האָבען דעם גרעסטען פלאַץ אין די קאָאָפּעראַציעס פאַרנומען די מאַטעריעלע נוצען. די מאָראַלע זייט האָט זיך וועניג-וואָס אַרויסגעזעהן. יא, די מאַטעריעלע נוצען גופא זיינען נאָך געשטאַנען אונטער אַ גרויסען פראַגעצייכען, ווייל מען האָט זיך געהאַלטען אָן דער ווערטערליכער אויסטייטונג פון „לאַסאַל'ס אייזערנעם געזעץ“, אז די לאַגע פון די אַרבייטער קען אין היינט-טיגען סיסטעם ניט פאַרבעסערעט ווערען. עס איז דעריבער פאַר-שטענדיק, פאַר וואָס די ערשטע סאָציאַליסטען און אַנדערע אַר-בייטער-פיהרער זיינען ניט געווען אזוי ענטוויאָסטיש פאַר די קאָאָפּעראַטיווען, אין וועלכע די קאָנסומענטען האָבען זיך פאַר-איינגיט.

אַפילו שפּעטער, ווען מען האָט אָנגעפאַנגען צו קווינקלען אין דעם אייזערנעם געזעץ, האָבען זיך די לייטענדע גייסטער פון דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג פאַרהאַלטען גאַנץ גלייכגילטיג צו די קאָנסום-פאַראיינען (קאָאָפּעראַציעס). מען האָט אויף זיי גע-קוקט ווי אויף קליינע אַקציען-געזעלשאַפטען, וועלכע ברענגען נור אַריין פראַפּיט.

לאַסאַל גופא האָט בלויז געהאַלטען פון פראָדוקטיווע און לאַנדווירטשאַפטליכע קאָאָפּעראַציעס, וועלכע זאָלען אונטערגע-שטיצט ווערען פון שטאַט. ער האָט אזוינע אונטערנעהמונגען, וואו די אַרבייטער פראָדוצירען אויפ'ן אייגענעם רעכענונג אָהן אַ בעל-הבית, געהאַלטען פאַר אַן איבערגאַנג צו דער סאָציאַליס-טישער אָרדנונג.

אויך קארל מאַרקס און דער אַלטער אינטערנאַציאָנאַל האָבען סימפּאַטיזירט בלויז מיט די פראָדוצירענדע קאָאָפּעראַציעס. אזוי אָבער ווי רוקא אָט די פראָדוקטיווע קאָאָפּעראַציעס האָבען

קיין ערפאלג ניט געהאט, און האָבען זיך אַרויסגעוויזען פאר א פעהלער, טאָ האָט מען זיך אָנגעפאנגען אין גאנצען צו פארהאלטען זעהר גלייכגילטיג צו דער קאָאָפּערעטיווער באַוועגונג. מען האָט זיך געזאָגט, אז אלס שוהלען פאר'ן סאָציאַליזם קענען נור דיענען פראָדוקטיווע געגאָסענשאַפטען, וואו עס ווערט געאַרבייט אויפ'ן סאָציאַליסטישען שטייגער, אָבער ניט קאָנסומ-געגאָסענשאַפטען, וואו מען האָט צו טון מיט קרעמערשע חשבונות.

די קאָאָפּערעטיווע קאָנסום באַוועגונג איז באַטראַכט געוואָרען אין דער אינטערנאַציאָנאַלער סאָציאַליסטישער משפּחה פאר א שטיף-קינד, וואָס איז ניט באַרעכטיגט צו אזא פּלאַץ ווי די פאַרטיי און די יוניאָנס. מען האָט אויף איהר געקוקט ווי אויף א דיענסט צו דער פאַרטיי און די געווערקשאַפטען.

די אַרטאָדאָקסישע מאַרקסיסטען, ווי זשול גער, קאָטסקי און אנדערע, האָבען ניט אין מאָל בפירוש געזאָגט, אז די קאָאָפּערעטיוועס זיינען וויכטיג אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל זיי שטיצען מיט זייער געלד די סאָציאַליסטישע פאַרטייען. פאר א זאך, וואָס זאָל האָבען א ווערט אן און פאר זיך, האָט מען די קאָאָפּערעטיוועס ניט באַטראַכט.

דאָס לעבען איז אָבער פיעל שטאַרקער פון טעאָריעס, און ניט קוקענדיג, וואָס טעאָרעטיש האָט מען פון קאָאָפּערעטיוועס וועניג וואָס געהאַלטען, זיינען זיי פון דעסטוועגען זעהר שטאַרק געוואַקסען. מיליאָנען אַרבייטער זיינען געוואָרען מיטגליעדער פון די געגאָסענשאַפטען (קאָאָפּערעטיוועס), און דאָס אליין איז שוין געווען גענוג, אז זיי זאָלען אָנפאנגען באַטראַכט צו ווערען פאר א וויכטיגער פאַקטאָר אין דער אַרבייטער-באַוועגונג.

* * *

אויף דעם ערשטען אינטערנאַציאָנאַלען קאָנגרעס פון די קאָאָפּערעטיוועס האָבען זיך באַטייליגט ניט מעהר ווי א פאָר צעהנדליג דעלעגאַטען, וועלכע האָבען פאַרטראָטען א פאַרהעלטניסמעסיג קליין געצאָהל מיטגליעדער. היינט צעהלען די קאָאָפּערעטיווען מיליאָנען מיטגליעדער אין אלע פאַרמגעשריטענע לענדער פון אייראָפּע. אין אָנפאַנג האָבען די קליין-בירגערליכע עלעמענטען געשפיעלט ניט קיין קליינע ראָליע אין די קאָאָפּערעטיוועס, און דאָס איז טאַקע אויך געווען די אורזאך, וואָס די סאָציאַליסטען האָבען זיך פאַרהאַלטען מיט חשד צו זיי. אָבער וואָס ווייטער און ווייטער האָט זיך דער

קליין־בירגערליכער גייסט אויסגעוועבט פון די קאָאָפּעראַציעס און זייער פראָלעטאָרישע פאָרם האָט זיך פעסט אויסקריסטאָליזירט. אין 1906, אויפ'ן 6טען קאָנגרעס אין בודאפעסט, האָט נאָך לאַנגע דעבאַטען געזיעגט דער יונגער פרישער פראָלעטאָרישער גייסט איבער די פאַרשימעלטע, אָפּגעלעבטע קליין־בירגערליכע אינטערעסען, און עס איז דעמאָלט פאַר אַלעמען געוואָרען קלאָר, אז די קאָאָפּעראַציעס זיינען ניט נור קראַמען, וואו צו קריגען ביליגע סחורות, נאָר אז זיינען אַ טייל פון קלאַסען־קאָמף, וואָס די אינטערנאַציאָנאַלע אַרמעע פיהרט אָן.

די ענטוויקלונג פון די קאָאָפּעראַציעס איז געגאַנגען אין צוויי ריכטונגען. אין אייניגע לענדער זיינען די קאָאָפּעראַציעס נייטראַל, זיי האָבען זיך ענטוויקעלט אונאָפהענגיג פון דער סאָציאַליסטישער פאַרטיי און געפינען זיך נאָך עד היום ניט אונטער איהר השגחה, ווי אין ענגלאַנד צ. ב. ש. אין אַנדערע לענדער שטעהען די קאָאָפּעראַציעס אונטער דעם דירעקטען איינפלוס פון דער פאַרטיי; זיי זיינען מיט דער פאַרטיי ענג פאַרבונדען און שטיצען איהר זעהר שטאַרק פינאַנציעל, ווי אַ שטייגער אין פראַנקרײך, בעלגיע, האָלאַנד. אין אַט די לענדער האָבען פאַרטיי־מיטגלידער זיי גע־גרינדעט און האָבען, געוועהנליך, אויך דאָרטען אַריינגעבראַכט דעם ריינעם סאָציאַליסטישען גייסט.

עס איז זעלבסטפאַרשטענדליך, אז די סאָציאַליסטישע קאָאָפּעראַציעס זיינען אַ סך פריהער אנערקענט געוואָרען פון די פאַרטיי־פיהרער, ווי די נייטראַלע. אין דער צייט, ווען אויף די סאָציאַליסטישע קאָאָפּעראַציעס האָט מען שוין אָנגעפאַנגען צו קוקען, ווי אויף אַ טייל פון דעם אַרבייטערס קאָמף קענען דער הערשענדר אָרדענונג, האָט מען נאָך אַלץ זיך פאַרהאַלטען צו די נייטראַלע קאָאָפּעראַציעס גאַנץ גלייכגילטיג. „נייטראַלע גע־ווערקשאַפטען — זאָגט ערגעץ־וואו קאָוטסקי — מוזען מיר אַנ־ערקענען, ווייל דער געווערקשאַפטליכער קאָמף איז אַ נויטווענ־דיגקייט; ער איז אַ טייל פון קלאַסען־קאָמף, אָבער נייטראַלע קאָאָפּעראַציעס קענען מיר ניט אנערקענען, ווייל דער אַרבייטער קען אויסקומען אָהן קאָאָפּעראַציעס.“

די קאָאָפּעראַטיווע באַוועגונג איז אָבער געוואַקסען אין כּמות און אין איכות. זי איז אַלץ געוואָרען שטאַרקער אין צאָהל און אין איינפלוס, און נאָך דעם ווי דער אינטערנאַציאָנאַלער שטומד

גארטער קאנגרעס אין 1907 האָט פעסטגעשטעלט די באַציהונגען צווישען דער פארטיי און די געווערקשאפטען, האָט דער אינטער-נאַציאָנאַלער קאָנגרעס אין קאָפּענהאַגען, אין 1910, זיך באַשעפּטיגט מיט די שייכות צווישען קאָאָפּעראַציעס און דער פארטיי. דער פונקט איז געווען אזוי וויכטיג, אז ער איז געשטעלט געוואָרען דער ערשטער אויף דעם טאָגס-אָרדנונג. דריי טעג האָט מען וועגען איהם דיסקוטירט אויף די קאָמיטעט זיצונגען. די וכותים זיינען געפיהרט געוואָרען צווישען די אָנהענגער פון די פארטיי-קאָאָפּעראַציעס און די אָנהענגער פון די נייטראַלע, ביז עס איז סוף כל סוף אָנגענומען געוואָרען אזא קאָמפּראָמיס-רעזאָלוציע:

אזוי ווי די קאָנסוס-פאַראיינען גיבען ניט נור זייערע מיטגלידער דירעקטע מאַטעריעלע נוצען, נאָר זיינען אויך גערופען צו שטארקען דעם אַרבייטער-קלאַס ווירטשאַפּטליך און צו פאַרבעסערן זיין לעבען דורך דעם, וואָס זיי באַזייטיגען דעם צווי-שען-האַנדעל, און אז זיי ערציהען די אַרבייטער צו קענען זעלבסט-שטענדיג פיהרען זייערע אַנגעלעגענהייטען און העלפען דעמאָקראַטיזירען און סאָציאַליזירען די פּראָדוקציע און האַנדעל, — דער קלערט דער קאָנגרעס, אז די קאָאָפּעראַטיווע באַוועגונג, הגם זי קען אַליין קיינמאָל ניט באַפרייען די אַרבייטער, קען זי זיין אַ שטארקע וואַפען אין דעם קלאַסען-קאַמף, וועלכער פיהרט די אַרבייטער צו זייער ציעל (צו דער עראָבונג פון דער עקאָנאָמישער און פאָליטישער מאַכט מיט דעם צוועק צו פאַרוואַנדלען אין קהל'שע אייגענטום אלע מיטלען פון פּראָדוקציע און האַנדעל) און אז דער אַרבייטער-קלאַס האָט דעם שטארקסטען אינטערעס די דאָזיגע וואָס פערן צו געברויכען. דער קאָנגרעס פאָדערט דעריבער אויף מיט דער גרעסטער ענטשיידענהייט אלע פארטיי גענאָסען און אלע געווערקשאַפּטליך-אָרגאַניזירטע אַרבייטער צו ווערען און צו בלייבען טעטיגע מיטגלידער פון דער קאָאָפּעראַטיווע באַוועגונג און צו ווירקען דאָרטען אין סאָציאַליסטישען גייסט, כדי ניט צו דער-לאָזען, אז זיי זאָלען פון אַ ווערטפולען מיטעל פאַר אָרגאַניזאציע און ערציהונג פאַרן אַרבייטער-קלאַס ווערען אַ מיטעל צו שוואַכען דעם גייסט פון דער סאָציאַליסטישער סאָלידאַריטעט זיין דיס-ציפּלין. דער קאָנגרעס פאַרפליכטעט דעריבער די פארטיי-גענאָסען צו ווירקען אין די קאָאָפּעראַציעס, אז די פּראָפּיטען זאָלען ניט

אין גאנצען צוטיילט ווערען צווישען די מיטגלידער, נאָר אז זיי זאָלען אויך פאַרביריכט ווערען פאַר פאַנדען, וועלכע זאָלען מאַכען מעגליך, אז די קאָנסום-פאַראיינען אַליין, אָדער דורך זייערע פאַר-באַנדען און אָנולנע געזעלשאַפטען, זאָלען קענען איבערגעהן צו דער קאָאָפּעראַטיווער פּראָדוקציע און אז זיי זאָלען קענען זאָרגען פאַר דער ערציהונג און בילדונג און דער אונטערשטיצונג פון די מיטגלידער; אז די לויף און אַרבייטס-פאַרהעלטניסען פון זיי-ערע אָנגעשטעלטע זאָלען גערעגעלט ווערען אין הסכם מיט די גע-ווערקשאַפטען; אז זייערע אייגענע אונטערנעמונגן זאָלען אין יעדען פרט זיין אַ מוסטער, און אז זיי זאָלען אימער נאָכזוכען די באַדינגונגען, ביי וועלכע עס ווערען פּראָדוצירט די סחורות, וועלכע זיי קויפּען.

אויב, און ווי ווייט, די קאָאָפּעראַציעס זאָלען אונטערשטיצען די פּאָליטישע און געווערקשאַפטליכע באַוועגונג דירעקט פון זייערע מיטלען — דאָס צו ענטשיידען ווערט איבערגעלאָזען צו איינצעלנע קאָאָפּעראַציעס פון יעדען לאַנד. אזוי ווי די דיענסטען, וועלכע די קאָאָפּעראַטיווע באַוועגונג קען אַרויסווייזען פאַר'ן אַרבייטער-קלאַס, וועלען זיין אַלץ גרעסער, וואָס שטארקער זי אַליין איז, פּאָדערט אויף דער קאָנגרעס, אז די קאָאָפּעראַציעס פון יעדען לאַנד, וועלכע שטעהען אויפ'ן באַדען פון דער דאָזיגער רעזאָלוציע, זאָלען בילדען איין איינהייטליכען פאַרבאַנד.

דער קאָנגרעס דערקלערט צום סוף, אז עס איז נויטיג אין די אינטערעסען פונ'ם אַרבייטער-קלאַס אין זיין קאמף געגען דעם קאפיטאַליזם, דאָס די באַציהונגען צווישען די פּאָליטישע, גע-ווערקשאַפטליכע און קאָאָפּעראַטיווע אָרגאַניזאַציעס זאָלען ווערען ענגערע, ניט אָנריהערנדיג דורך דעם די זעלבסטשטענדיגקייט פון די דאָזיגע אָרגאַניזאַציעס."

מען זעהט קלאָר, דאָס די דאָזיגע רעזאָלוציע איז אַ קאָמפּראַ-מיס צווישען די, וועלכע האָבען געפאָדערט, אז די קאָאָפּעראַציעס זאָלען זיין ענג פאַרבונדען מיט דער פאַרטיי און אז זיי זאָלען זייערע פּראָפּיטען אָפּגעבען צו אונטערשטיצען די פאַרטיי און געווערקשאַפטען (דאָס איז געווען די פאָדערונג פון די בעלגישע, האָלענדישע און אַ טייל פון די פּראַנצויזישע דעלעגאַטען) און צווישען די, וועלכע האָבען געפאָדערט, אז די קאָאָפּעראַציעס זאָלען זיין זעלבסטשטענדיג, אונאַפהענגיג, גייטראַל פון דער פאַר-

טיי (דאס האבען געפאדערט די דייטשע גענאסען, ווייל דארטען האט דאס געזעץ פארבאטען די קאאפעראציעס זאלען זייערע פרא-פיטען אפגעבען צו דער פארטיי).

די רעזאלוציע האט דא, אמת, נאך ניט געשטעלט די קאאפעראציעס אויף איין שטופע מיט די פאליטישע און נעווערקשאפט-ליכע ארגאניזאציעס, אבער זי האט דא דערקלערט, אז די קאאפעראציעס זיינען אזעלכע שטענדיגע פאקטארא אין קלאסען-קאמף און אז זייער צוועק איז ניט בלויז צו דיענען אלס אן אונטערשטיצונג-ביינקעלע פאר דער פארטיי, ווי למשל גענאסע געד באטראכט זיי.

נאך אין 1902 האט דער בערלינער פארטיי-טאג אנגענומען אז רעזאלוציע, אז די פארטיי קען נור דאן געבען איהר הסכמה אויף דער גרינדונג פון קאאפעראציעס, ווען זיי, די קאאפעראציעס, קענען דערמיט אונטערשטיצען די גענאסען, וואס ווערען פאר-פאלגט און באשטראפט פון אונטערנעהמער, אדער ווען מען קען דורך זיי דערלייכערען די פארטיי אגיטאציע.

אין 1910 האט דער אינטערנאציאנאלער קאנגרעס און מיט א פאר וואכען שפעטער דער מאנדענבורגער פארטיי-טאג צוגע-געבען די קאאפעראציעס א פיעל-פיעל גרעסערע באדייטונג, ווי צו שטיצען איינציגע גענאסען.

זיבען און דרייסיגסטע לעסציע

די ענטוויקלונג פון דער קאָאָפּעראַטיווער באַוועגונג

דער אָנפאַנג פון דער קאָאָפּעראַטיווער באַוועגונג; ראָבערט אָוען אַלס דער פּאָטער און דער גרינדער פון די מאָדערנע קאָאָפּעראַטיווען; אָוען'ס בראַפּאָגאַנדא געפינט אַ וואַרעמען אָפּקלאַנג; די אורזאַכען פון די ערשטע קליינע ערפּאָלען; די קאָאָפּעראַציע אין ראַטשדעיל און איהר ערפּאָל; דער פרינציפ פון „די פּיאָנערען אין ראַטשדעיל“; די קאָאָפּעראַטיווען אין די פאַראייניגטע שטאַטען; די פרינציפען, אויף וועלכע זיי האַלטען זיך; די יסודות פון די ענגלישע קאָאָפּעראַציעס; די בעלגישע און די דייטשע קאָאָפּעראַציעס; דאָס ברייטעלער „פּאָלקס-הויז“ אַלס אַ רעוולוטאַר פון אַ קליינער קאָאָפּעראַטיווער בעקעריי; די רוסישע קאָאָפּעראַטיווע באַוועגונג; קאָנסום-גענאָסענשאַפטען און פראָדוקטיווע-גענאָסענשאַפטען; די אורזאַכען פאַר וואָס פראָדוקטיווע-גענאָסענשאַפטען פאַלען דורך; לאַנד-ווירטשאַפטליכע קאָאָפּעראַציעס; פראַנץ אָפּענהיימער'ס קאָאָפּעראַטיווע לאַנד-ווירטשאַפטליכע פלענער; די איצטיגע אויפגאַבען פון די קאָאָפּעראַציעס; די קאָאָפּעראַציעס אַלס די שוהלען פון דיסציפלין; דעמאָקראַטיע און אָרגאַניזאַציע.

מיר וועלען איצט מאַכען אַ קורצען היסטאָרישען איבערבליק איבער דער ענטשטעהונג און דער ענטוויקלונג פון דער קאָאָפּעראַטיווער באַוועגונג.

אָרגאַניזאַציעס פון קאָנסומענטען געפינען מיר שוין אין ענגלאַנד אין אָנפאַנג פון 19טען יאָרהונדערט, אָבער דער פּאָטער און דער גרינדער פון די מאָדערנע אַרבייטער קאָנסום-גענאָסענשאַפטען ווערט מיט רעכט גערעכענט דער גרויסער ענגלישער אוטאָפּיסטאָציאָליסט ראָבערט אָוען, וועלכער האָט געווירקט אין די צוואַנציגער, דרייסיגער און פערציגער יאָהרען פון פאַריגען יאָרהונדערט.

אויב די סאָציאַליסטישע עקספּערימענטען פון אַט דעם גרויסען אוטאָפּיסט, וועלכער האָט אונערמיעדליך געאַרבייט פאַר זיין

פלאן צו באפרייען די מענשהייט פונ'ם „דוליהויז“ (אזוי רופט ער אן אונזער היינטיגע קאפיטאליסטישע געזעלשאפט) און זי „אריינפיהרען“ אין א סאציאליסטישע אָרדענונג, וואו עס זאל הערשען אמת'ע הארמאניע און גליק צווישען די מענשען, האָבען זיך געענדיגט מיט א דורכפאל, איז אָבער איין קערענדעל געפאלען אויף א פרוכטבארען באָדען. אָט דער קערענדעל האָט זיך ענטוויקעלט און איז אויסגעוואקסען אין א שטארקען פיעלפאר-צווייגטען בוים, וועלכער שיצט מיט זיין שאַטען מיליאָנען אַרבייטער פון דער גאנצער וועלט. דאָס איז די קאָאָפּעראַטיווע באַוועגונג. *

ראָבערט אָוען'ס פראָפאגאנדא האָט געפונען א ווארעמען אָפּ-קלאנג צווישען די אַרבייטער פון ענגלאַנד, וואו עס האָבען זיך געגרינדעט א סך קאָנסום-קאָאָפּעראַציעס. אין יאָהר 1832 זיינען אַזעלכע אָרגאַניזאַציעס געווען אין ענגלאַנד אַן ערך פינף הונדערט. דאָס רוב פון זיי זיינען געווען גאנץ קליין און שלעכט אָרגאַניזירט. זיי זיינען אַלע געווען דורכגעדרונגען מיט אָוען'ס אידעען און האָבען באַטראַכט אַזעלכע גענאָסענשאַפטען אַלס דעם ערשטען שריט צו א קאָאָפּעראַטיווער אָרגאַניזאַציע פון דער גאנצער פאָלקס-פראָדוקציע. די ערשטע ערפאלגען זיינען געווען גאנץ שוואַך. די גרעסטע צאָהל פון די ערשטע גענאָסענשאַפטען האָבען זיך לאַנג ניט געהאַלטען און זיינען אין פאַרלויר פון אייניגע יאָהר אונטער געגאנגען. די פיהרער האָבען ניט פאַרשטאַנען ווי צו אָרגאַניזירען, און די רעכט-באדינגונגען זיינען ניט געווען מסוגל פאַר די גענאָסענשאַפטען. עס זיינען אויך געווען אַנדערע אורזאַכען, וועלכע האָבען געפיהרט די ערשטע קאָנסום-קאָאָפּעראַציעס צום אונטערגאנג.

עס איז אָבער אַוועק ניט מעהר ווי צעהן יאָהר נאָך דעם אונטערגאנג פון די ערשטע קאָאָפּעראַטיווע אָרגאַניזאַציעס, ווי די קאָאָפּעראַטיווע באַוועגונג איז אויפגעשטאַנען תחית המתים מיט

(*) די ערשטע קאָנסום-גענאָסענשאַפטען זיינען אַריינגעגאנגען טלם אַ מייל פון ראָבערט אָוען'ס פראָגראַם איבערצונדערן די היינטיגע קאָפי-טאליסטישע געזעלשאַפט אויף א סאציאליסטישע, וועלכע זאל זיין גע-גרינדעט אויף דעם יסוד פון קאָאָפּעראַציע. דערפון נעמט זיך, וואָס די קאָנסום-גענאָסענשאַפטען ווערען אָנגערופען מיט'ן נאָמען: „קאָאָפּעראַטי-ווע געזעלשאַפטען“. א. ש. ז.

א באַנייטער קראַפט. דאָס וויגל פון דער באַנייטער באַוועגונג איז געווען דאָס קליינע ענגלישע שטערטעל ראָטשדעיל, וואו 28 אַרבייטער האָבען אין 1844 געגרינדעט אַ קליינע קאָנסום-געזעלשאַפט מיט אַ קאָפיטאַל פון 28 פונט שטערלינג. פון אַט דעם קליינעם אָבער געזונדען קערענדעל איז אויסגעוואַקסען די מאָדערנע מעכטיגע קאָאָפּעראַטיווע באַוועגונג פון ענגלאַנד מיט די 2,500,000 מיטגלידער און צעהנרליגע מיליאָנען פונט יעהר-ליכען פראָפיט.

די ערשטע גרינדער פון דער קאָנסום-געזעלשאַפט אין ראָטשדעיל, די „פּיאָנערען פון ראַטשדעיל“, האָבען אוועקגעשטעלט אַ פּרינציפּ, אז דער פראָפיט זאָל פאָנאָרערגעטיילט ווערען צווישען די מיטגלידער. דערמיט האָבען זיי גלייך באַשאַפען אַ פראַקטישען אינטערעס ביי די פערזאָנען, וועלכע זיינען צו אידעאליסטישע אונטערנעמונגען נאָנץ גלייכגילטיג. די באַשיידענע, אומבאדייטענדע אונטערנעמונג מיט 28 פונט שטערלינג גרונדקאָפיטאַל, אויפגעהאַלטען אין אָנפאַנג מיט צוויי פענס אַ וואָך דיוס, וואָס 28 גענאָסען האָבען געצאָהלט, איז ביסלעכווייז אויסגעוואַקסען אין אַ ריעוונער אינסטיטוציע מיט אַן אומזאץ פון מיליאָנען פונט. אין יאָהר 1888 האָט די ראַטשדעיל קאָנסום-געזעלשאַפט שוין געהאַט אַ קאָפיטאַל פון 339,932 פונט שטערלינג, אַ שוהל, אַ ביבליאָטעק פון 14,600 בענדער, 17 לעזע-האַלס און איינע פון די בעסטע לאַבאָראַטאָריעס פון לאַנקשייר.

אַמעריקאַנישע קאָאָפּעראַציעס

דאָ אין די פאַראייניגטע שטאַטען האָט די אונטערנעמונג פון די „פּיאָנערען פון ראַטשדעיל“ געפונען אַ וואַרעמען אָפּקלאַנג. די קאָאָפּעראַטיווע באַוועגונג האָט זיך דאָ אָנגעפאַנגען בלעט אין איין צייט מיט ענגלאַנד.

דער ערשטער פאָרוואָרד פון אַ קאָאָפּעראַציע איז געמאַכט געוואָרען אין באָסטאָן, אין די פערציגער יאָהרען פון פאָריגען יאָהר-הונדערט, וואו עס האָט זיך אָרגאַניזירט אַ „קלוב פון קאָנסומערס“. פון דעם דאָזיגען „קלוב“ איז שפעטער אויסגעוואַקסען די „ניו ענגלאַנד קאָנסומערס' אַסאָסיאיישאָן“.

די אינערליכע מחלוקות און רייסערייען האָבען געפיהרט צום

אונטערגאנג פון דער אָרגאניזאציע און איהר פלאץ האָט פאַר-
נומען „דעי אמעריקאן קאנסומערס' אסס'ן“, וועלכע האָט געגרינד-
עט אין ניו ענגלאנד סטייטס אן ערך 700 קאָאָפּעראַטיווע סטאָרס.
עס זיינען געמאַכט געוואָרען נאָך אייניגע פאַרוואַלטענע צו גרינד-
דען קאָאָפּעראַטיווע אונטערנעמונגען, אָבער זיי האָבען, צוליב
פאַרשידענע אורזאַכען, אין אָנהויב ניט געהאַט קיין מול-ברכה.
די אלע קאָאָפּעראַטיווע אונטערנעמונגען זיינען דורכגעפאלען
און פון מאַנכע איז אפילו קיין שריד ופליט ניט געבליבען.

די אידעע פון קאָאָפּעראַציע איז אָבער ניט אונטערגע-
גאנגען צוזאַמען מיט די קאָאָפּעראַציעס גופא. זי האָט ווי אַ
באַהאַלטענער פונקט געגליהט, געטליעט, און ווען עס איז באַשפּען
געוואָרען די נויטיגע סביבה, די נויטיגע אַטמאָספּערע, האָט זיך
די קאָאָפּעראַטיווע באַוועגונג שטאַרק פאַרנאָדערגעוואַקסען.

די וויכטיגסטע קאָאָפּעראַטיווע אונטערנעמונגען דאָ אין
אַמעריקע זיינען געווען ביז ניט לאַנג צוריק די פאַרמערשע, וועלכע
האָבען זיך אָנגעפאַנגען צו גרינדען אין די זיבעציגער יאָהרען. זיי
האָבען אָבער ניט געהאַט קיין גרויסען איינפלוס אויף אונזער
לעבען. זיי האָבען, ווי מען זאָגט, געלעבט פאַר זיך און האָבען
מיט דער שטאַדטישער באַוועגונג זיך וועניג וואָס געקומערט.

אין שטאַדט האָבען זיך די קאָאָפּעראַטיווען פאַרנאָדערגע-
וואַקסען זינט די מלחמה האָט זיך אָנגעהויבען, איבערהויפּט אין
1916, ווען די פאַרשידענע, אָפּגעזונדערטע, צעוואָרפענע אונטער-
נעמונגען האָבען זיך פאַראייניגט אין האַלסייל סאָסייטיס און
פּעדעראַציעס.

בעת די פאַרמערשע קאָאָפּעראַטיווען זיינען, פאַרשטעהט זיך,
מעהר ענטוויקעלט אין די אַגריקולטור-סטייטס פון נאָרטה, נאָרטה-
וועסט און וועסט, זיינען די אינדוסטריעלע קאָאָפּעראַטיווען מעהר
איינגעוואַרצעלט אין די גרויסע און קליינע אינדוסטריעלע צענטערען.
פון דער איסט.

אין ניו-יאָרק געפינט זיך דער הויפּט-אַפיס פון דער קאָאָפּע-
ראַטיווער ליגע פון אַמעריקע — אַ פאַרבאַנד פון קאָאָפּעראַטיווע
פאַראייניגונגען.

די קאָאָפּעראַטיווע ליגע שפּיעלט אַ גרויסע ראָליע אין דער
קאָאָפּעראַטיווער באַוועגונג פון לאַנד. זי גיט אויס אַ סך געלד
פאַר פּראָפּאגאַנדא און אַגאַטאציע.

אין פענסילװיניא (אין וועסטערן פענסילװיניא) פונקציאָן גירט די טריסטײט קאָאָפּעראַטיווע סאָסייטי, וואָס איז וויכטיג מיט איהר אינטערנאַציאָנאַלען כאַראַקטער. איהרע מיטגלידער זענען הויפּזעכליך „פאַראיינערס“, סלאָוואַקען, פּאָליאַקען, אוקראינער, איטאַליענער און ליטווינער. ניט געקומט, וואָס זיי, אָט די „פאַראיינערס“, זיינען ניט שטאַרק „ציוויליזירט“, ווייזען זיי דאָך אַרויס אַ שטאַרקען חוש פאַר נויטיגע אונטערנעהמונגען און נוטע פעהיגקייטען ווי אָט די אונטערנעהמונגען אָנצופיהרען און פאַרוואַלטען.

אין ספּרינגפיעלד, אילל., געפינט זיך דער צענטראַלער אָפּיס פון די „סענטראַל-סטײט-קאָאָפּעראַטיווע סאָסייטעטי“ — אַ פערער-ראַציע פון אַן ערך 80 קאָאָפּעראַטיווע סטאָרס. די גרינדער פון די דאָזיגע קאָאָפּעראַטיווען זיינען געווען טריידינגס-לייט פון די יוניטער מיין וואָרקערס. די געשעפטען געהען דאָ זעהר גוט. די מיטגלידער קריגען אַרויסגעצאָהלט גאַנץ היבשע דיווידענטען. דער אומזאַץ אין די איללינאָאיזער קאָאָפּעראַציעס דערגרייכט איצט ביז 4—5 מיליאָנען דאָלאַר אַ יאָהר. זיי באַשטעהען פון בוטשער-סטאָרס, גראַסעריס, קלאָדינג און דריינגוויס סטאָרס. די פאַרוואַלטונג ליגט אין די הענד פון איינפאַכע אַרבייטער, פון „מען אין אַוועראָלס“, וועלכע ווייזען זיך אַרויס פאַר גלענצענדע גע-שעפטסלייט, אַ סך בעסער, ווי די פּראָפּעסיאָנאַלע סוחרים און פאַבריקאַנטען.

אַרום איללינאָאיז, אין די שכנה'שע שטערט, געפינען זיך גרעסערע אָדער קלענערע קאָאָפּעראַטיווען, וועלכע האַלטען אין איין וואַקסען.

די קאָאָפּעראַטיווע באַוועגונג האָט געקראָגען אַ שטאַרקע שטויס פאַרווערטס פון דער נאָו-פאַרטיזאן ליעג, וואָס אונטער שטיצט מאָראַליש און פינאַנציעל דעם געדאַנק פון קאָאָפּעראַציע אין נאָרטה-דאָקאטא, וואו די נאָן-פאַרטיזאן ליעג האַלט דאָס רודע פון דער רעגירונג, ווערען די קאָאָפּעראַציעס אָפּיציעל אונטער-שטיצט פון סטייט.

אין די לעצטע צייטען האָבען זיך פאַר דער קאָאָפּעראַטיווער באַוועגונג גענומען די אייזענבאַהן-אַרבייטער. די באַדערהורס האָבען שוין אייגענע קאָאָפּעראַטיווע פאַבריקען, וואו ס'ווערען פּראָ-דוצירט הענטשעקס, שנאָפּטיכלעך, אונטערוועש און מאַנכע אַנדערע

זאכען. די באדינגונגען פון דער ארבייט זיינען אין די דאזיגע פאבריקען זעהר גוטע, לויט די לעצטע פאדערונגען פון די טרייד-יוניאנס.

א גענויע סטאטיסטיק פון די קאָאָפּערעאטיווען אין די פאר-אייניגטע שטאַטען איז ניט פאראן. לויט דעם חשבון פון דער „נעשאַנעל קאָאָפּערעאטיוו-אַסאָסיאטשאַן“ אין שיקאַגאָ, זיינען דאָ אין אמעריקע איבער 3000 קאָנסומ-געזעלשאַפטען און זייער יעהר-ליכער אומזאץ באטרעפט איבער 200,000,000 דאָלאַר. דער פרייז פון אַן אַקציע אין די קאָאָפּערעאטיווען איז פארשידען. ער באַ-ווענט זיך צווישען פינף און הונדערט דאָלאַר.

די פיהרער פון דער אמעריקאנישער קאָאָפּערעאטיווער באַ-וועגונג האָבען אויסגעארבייט די דאָזיגע פרינציפען:

(1) אַ ניט-באָגרענעצטע צאָהל מיטגלידער — אַקציאָנערען. די אַקציעס קענען ווערען אויסגעצאָהלט ביסלעכווייז. די אַפּצאָה-לונגען ווערען געמאַכט אין באַשטימטע טערמינען.

(2) יעדער מיטגלידער קען נור האָבען אַ באָגרעניצטע צאָהל אַקציעס, כדי עס זאָלען זיך ניט אויסהאָדעווען אין דער אָרגאַניזאַציע אָנגע'יחסנ'טע אַקציאָנערען.

(3) די פארוואלטונג איז אַן עכט דעמאָקראטישע. יעדער מיט-גלידער, מאַכט ניט אויס וויפיעל אַקציעס ער זאָל ניט האָבען, האָט ניט מעהר ווי איין שטיק.

(4) די סחורות דארפֿען זיין די בעסטע און מוזען ווערען פארקויפט לויט די עקוויסירענדע מאַרק-פרייזען.

(5) סחורות ווערען פארקויפט נור פאר מוזמנים, כדי די אונ-טערנעהמונג זאָל ניט האָבען קיין היזק.

(6) די אַקציאָנערען קענען קיינמאָל ניט קריגען מעהר ווי גע-זעצליכע פראָצענטען אויף זייערע אַקציעס. די איבעריגע רוחים פון דער קאָאָפּערעאציע, נאָך דעם ווי עס וועט אַרונטערגענומען ווערען אַ סומע אויפ'ן בילדונגס-פאָנד און פאָר'ן רעזערוו-קאָפיטאַל, ווערען פאַנאַנדערגעטיילט אַלס דיווידענדען אין הסכם מיט דעם, וויפיעל און פאר וויפיעל איטליכער מיטגלידער האָט געקויפט סחורות אין דער קאָאָפּערעאציע.

ע נ ג ל י ש ע ק אָ אָ פּ ע ר אַ צ י ע ס

די ענגלישע קאָנסום־גענאָסענשאַפטען זיינען געגרינדעט אויף אַזוינע יסודות:

(1) די סחורות ווערען פארקויפט נאָכ'ן מאַרק־פּרייז, אָבער ניט אָגולנע פּרייז.

(2) זיי ווערען פארקויפט נור אויף מזומן, ניט אויף קרעדיט.
(3) די קונדען גאראַנטירט מען, אז די סחורות זיינען די בעסטע (עס ווערען איינגעקויפט די בעסטע זאָרטען, וועלכע מען קריגט, ווי טייער זיי זאָלען ניט קאָסטען).

(4) דער פּראָפּיט ווערט פאַנאַנדערגעטוילט צווישען די מיט־גליעדער, נאָכ'ן אַרונטעררעכענען אַ באַשטימטע סומע, וואָס דאַרף געהן צו פאַרגרעסערן דעם געשעפט, ווי אויך פאַר בילדונגס־צוועקען און פאַר פּראָפּאַגאַנדא.

(5) די פאַרוואַלטונג איז אַן עכט־דעמאָקראַטישע און ווערט אויסגעוועהלט פון די מיטגליעדער (יעדער מיטגליעד האָט שטימ־רעכט, מעהר ווי אַיין שטים קען אַ מיטגליעד ניט האָבען).

אין די 60־ער יאָהרען האָבען זיך די פאַרשידענע קאָנסום־גענאָסענשאַפטען פאַראייניגט אין גרויסע פאַרבאַנדען. אַזוינע פאַרבאַנדען זיינען פאַראַן צוויי: איינער פאַר ענגלאַנד, דער צווייטער פאַר שאַטלאַנד. מיטגליעדער פון די דאָזיגע פאַרבאַנדען זיינען ניט פערזאָנען, נאָר גאַנצע לאָקאַלע קאָנסום־גענאָסענשאַפטען. די ענגלישע און שאַטלאַנדישע גענאָסענשאַפטען זיינען אויך פאַראייִניגט אין איין פאַרבאַנד: „קאָאָפּעראַטיוו יוניאָן“, און האַלטען אַפּ יעהרליכע קאָנגרעסען.

די ענגלישע קאָנסום־גענאָסענשאַפטען האָבען אָבער נאָך ניט דערגרייכט דעם געווינשטען טיפּ. זייערע אָרגאַניזאַציעס נויטיגען זיך נאָך אין פאַרפאָלקאָמונג און ענטוויקלונג. אַלס אַ מיטעל זיך צו באַפּרייען פון „רול־הויז“, אויף וואָס ראָבערט אָוען האָט אַזוי געדאַרפט, דיענען זיי ניט. די קאָפיטאַליסטישע סכיבה באַאיינפלוסט נאָך זעהר שטאַרק די ענגלישע אַרבייטער, וועלכע זיינען ווייט ניט דורכגעדרונגען מיט אַ דעמאָקראַטישען גייסט. די „אַרבייטער אַריסטאָקראַטיע“ און קליינבירגערליכע עלעמענטען, וועלכע זיינען

נאך שטארק פארטרעטען אין די דאזיגע ארגאניזאציעס, האבען דארטען א צו גרויסען איינפלוס, און דערמיט דערקלערט זיך אויך, וואס פיעל סאציאליסטישע פיהרער זיינען א לאנגע צייט ניט געווען גענויגט צו דער קאאפעראטיווער באוועגונג.

די „האלסייל סאסייעטיס“ פון די קאאפעראטיווען קויפען איין די סחורות פאר די לאקאלע אפטיילונגען. אויסער דעם האבען זיי אייגענע אונטערנעהמונגען (ווארשטאטען, בעקערייען, אייגענע דאמפערס צו פיהרען סחורות, א. א. וו.). די קאנסומס-גענאסענ-שאפטען, וועלכע באשטעהען על פי רוב פון ארבייטער, טרעטען דא ארויס אין דער דאליע פון אונטערנעהמער, וועלכע באשעפטיגען איר דערע ארבייטער. עס איז אמת, אז די ארבייטער אין די קאאפע-ראציעס לעבט זיך פיעל בעסער, ווי ביי פריוואט אונטערנעהמער: די ארבייטס-פלעצער זיינען גערעם, ליכטיג און באקוועם; די שכירות זיינען לויט דער יוגאן-סקייל. אבער דער פראפיט פון די קאאפעראטיווע אונטערנעהמונגען ווערט ניט צוטיילט צווישען די באשעפטיגטע ארבייטער, ווי עס וואלט געדארפט זיין, נאך ער ווערט צוטיילט צווישען די אקציאנערען פון דער קאאפעראציע.

אזא סיסטעם איז ניט נור ניט ישר'דיג, נאך עס לוינט איינ-פאך ניט פאר די מיטגלידער, ווייל די צאהל ארבייטער אין די אונ-טערנעהמונגען איז פארהעלטניסמעסיג גאנץ קליין אין פארגלייך מיט דער גאנצער מיטגלידערשאפט פון די גענאסענשאפטען, און ווען דער פראפיט ווערט צוטיילט צווישען אלע מיטגלידער, קומט אויף יעדענס חלק אויס אן אומבעדייטענדע סומע. ווען מען וואלט למשל, נעהמען דעם באריכט פאר דעם יאהר 1886, וועלען מיר זעהן, אז אין די שעפער פון די האלסייל סאסייעטיס זיינען געווען באשעפטיגט 990 ארבייטער; דער פראפיט פון די דאזיגע אונ-טערנעהמונגען איז געווען 9,500 פונט שטערלינג. ווען מען וואלט אט דעם פראפיט צוטיילט צווישען די ארבייטער פון די שעפער, וואלט אימליכער געקראגען א הוספה צו די יעהרליכע שכירות אויף 9 פונט 10 שילינג (45 דאלאר), אבער אזוי ווי דער פראפיט איז געווארען צוטיילט צווישען אלע אקציאנערען פון די קאאפערא-ציעס, וועלכע האבען דערגרייכט ביז 650,000, איז עס אויסגע-קומען אויף יעדענס חלק נור צו צוויי פענס דריי פראמינג (אומ-נעפעהר 5 סענט).

פון נאך א גרויסען פעהלער ליידען די ענגלישע גענאסענ-

שאַפּטען. די דיווידענטען ווערען צוטיילט ניט לויט דער צאָהל אַקציע־אַנערען, נאָר לויט דער צאָהל אַקציעס. עס קומט אויס, אז די רייכע אַקציע־אַנערען באַקומען אַ סך גרעסערע דיווידענטען, ווי די אַרעמערע. עס איז אמת, אז אין דער פאַרוואַלטונג האָט יעדער איינער, וויפּיעל אַקציעס ער זאָל ניט באַזיצען, בלויז צו איין שטויב, אָבער דער פּראָפּיט ווערט ניט צוטיילט גלייך. דער רייכערער, דער גרעסערער אַקציע־אַנער, קריגט מעהרער און דער אַרעמערער קריגט וועניגער. ביי די אַקציע־אַנערען אַרבייטען זיך אויף דעם אופן אויס פּרוּוואַט קאָפיטאַליסטישע באַגריפען און נייגונגען.

בעלגישע און דייטשע קאָאָפּעראַציעס

די בעלגישע קאָאָפּעראַציעס ליידען שוין ניט פון די דאָזיגע חסרונות. זייענדיג אונטער'ן איינפלוס פון דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי, זיינען די בעלגישע קאָאָפּעראַציעס דורכגעדרונגען מיט'ן סאָציאַליסטישען גייסט, און די קליינליכע, קרעמער'שע, קליינכיר־גערליכע חשבונות טרעטען דאָרטען אָפּ דעם פלאַץ פאַר דער אַנגיטאַציע און פּראָפּאַגאַנדא פון די סאָציאַליסטישע אידעען. דאָס איינטריטס־געלד איז דאָרטען זעהר קליין, 20 סאַנטים (4 סענט) פאַר דעם מיטגליעד־בוך, און פונ'ם פּראָפּיט ווערט דערנאָך אַרונדן טערגערעכענט ביז 10 פראַנק פאַר'ן פּאָנר. קיינע אַריסטאָקראַטען, רייכערע און אַרעמערע אַקציע־אַנערען, זיינען דאָרט ניט פאַראַן. אַלע זיינען גלייך. אין בעלגיע, ווי אויך אין האַלאַנד, נעמט מען אין די קאָאָפּעראַציעס ניט אַריין אַלס מיטגליעדער אַזעלכע, וועלכע אנערקענען ניט דאָס פּראָגראַם פון דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי.

אין דייטשלאַנד שטעלען ניט די קאָאָפּעראַציעס אַזא פאָדער־רונג. די דייטשע קאָאָפּעראַציעס זיינען „נייטראַל“, אָבער אויף דער שפיץ פון די דייטשע קאָאָפּעראַציעס שטעהען פיהרער פון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע, ווי צ. ב. ש. פאַן עלם, עדואַרד דאָוויד. די דאָזיגע פיהרער פאַסען שוין אויף, אז די קאָאָפּעראַציעס זאָלען זיין דורכגעדרונגען מיט'ן גייסט פון דעמאָקראַטיע און אז זיי זאָלען ריענען אַלס פּאַרשולען פאַר'ן סאָציאַליזם. ניט קוקענדיג, וואָס די דייטשע קאָאָפּעראַציעס זיינען ניט פּאַרטייאַיש, נאָר

נייטראל, פעהלט דאָרטען פון דעסמוועגען דער נייסט פונ'ם פריי-וואַט אונטערנעהמער.*)

די בעלגישע און דייטשע, ווי אויך די עסטרייכישע, פראַנצויזישע און האַלענדישע קאָאָפּעראַציעס, זיינען פיעל אינגער פון די ענגלישע. זיי האָבען טאָקי דעריבער באַזייטיגט די חסרונות פון זייערע עלטערע שוועסטער-אַרגאַניזאַציעס. איבערהויפּט איז דאָרט שטאַרק קענטיג דער פּרוכטבאַרער איינפלוס פון דער סאָ-ציאַליסטישער פאַרטיי. די בילדונגס-אַרבייט איז דאָרטען אויס-געצייכענט אַרגאַניזירט. יעדע לאַקאַלע קאָנסום-גענאָסענשאַפּט האָט זיך געוועהנליך איהר „פאָלקס-הויז“, וואו עס ווערט קאָנ-צענטרירט די אַרבייט פון דער פאַרטיי, די געווערקשאַפּטען און די גענאָסענשאַפּטען. אין די דאָזיגע פאָלקס-הייזער זיינען פאַראַן ביבליאָטעקען, האַלס פאַר מיטינגען און פאַר אַמוזירונגען. אין דער פרייער צייט קומען זיך די אַרבייטער מיט זייערע פאַמיליען צוזאַמען אין די פאָלקס-הייזער און פאַרברענגען דאָרטען, הערען סאָציאַליסטישע רעדנער, קאָנצערטען, א. א. וו. דער אַרבייטער-קלאַס האָט זיך אַזוי זיין אייגען וועלטעל, זיינע אייגענע פאַרגע-ניגענס, זיינע אייגענע לעהרער. ער האָט אפילו זיינע איי-גענע קאָנצערטיסטען. עס אַרבייטען זיך ביים אַרבייטער דאָרטען אויס עכט פּראָלעטאַרישע און דעמאָקראַטישע איבערצייגונגען, וועלכע טרייבען נאָך צום ציעל.

ווען מען דערלאַנגט אַ קוק אויף דעם „פאָלקס-הויז“ אין בריסעל מיט די פיעל האַלס, אַפּיסעס, מאַנאַזינען, וועלכע זיינען אין די רוה-טעג פול אָנגעפאַקט מיט אַרבייטס-לייט, אויף דער אויסגעצייכענטער ביבליאָטעק, לעזע-צימערען א. א. וו., איז עס שווער צו גלויבען, אַז אַט די ריעזיגע אינסטיטוציע איז אויסגע-וואַקסען אין פאַרלוף פון וועלכע עס איז 25-30 יאָהר פון אַ גאַנץ קליינער בעקעריי, וואָס איז געווען געגרינדעט פון אייניגע אַרביי-טער מיט אַ קאַפיטאַל פון אייניגע הונדערט פראַנק.

אין רוסלאַנד האָט זיך אייניגע יאָהר בעפאָר דער מלחמה

*) אין דער לעצטער צייט זיינען פאַרגעקומען ענדערונגען אין גאַנצען לעבען פון די לענדער און במילא אויך אין די קאָאָפּעראַציעס. אַבער עס איז פאַרלופּיג אונגעגלייך אַנצואווייזען אויף די טמשות'דיגע רעזולטאַטען פון אַט די פאַרענדערונגען. א. ש. ז.

אָנגעפאַנגען צו ענטוויקלען אַ שטאַרקע קאָאָפּעראַטיווע באַוועגונג. אין די מלחמה־יאָהרען זיינען די קאָאָפּעראַציעס געוואַקסען גוואַלדיג גרויס, ניט געקוקט אויף די פאַרשידענע פּאָליטישע און אנדערע שטערונגען. אפילו דער שלעכטער, צרה'דיגער טראַנס־פּאָרט אין פּאַרלווייז פון דער מלחמה, האָט ניט געקענט אָפהאַלטען דאָס וואַקסען פון די קאָאָפּעראַטיווען, וועלכע האָבען זיך ווי אַ מעכטיגער שטראָם פאַרשפּרייט איבער גאַנץ רוסלאַנד. נאָך דער ערשטער רעוואָלוציע, אונטער קערענסקי'ס צייטען, האָבען די קאָאָפּעראַטיווען געבילדעט די שטאַרקסטע עקאָנאָמישע מאַכט, וועלכע האָבען געהאַט אַ שטאַרקען פּאָליטישען איינפלוס אויף דער רעגירונג.

ווען די פּאָליטישע מאַכט איז איבערגענומען געוואָרען פון די באַלשעוויסטישע סאָויעטען און די אינדוסטרי פון לאַנד איז נאָציאָנאַליזירט געוואָרען, זיינען די קאָאָפּעראַטיווען געבליבען און אַ סך פריוואַט אינדוסטריעס און באַנקען זיינען אַריבער צו זיי. בעת אַלע באַנקען זיינען נאָציאָנאַליזירט געוואָרען איז דער מאַסס־ווער „נאָראַדני באַנק“, וואָס איז געגרינדעט אויף קאָאָפּעראַטיווע יסודות, געבליבען אונטער דער אויפזיכט פון די קאָאָפּעראַטאָרען. דער דאָזיגער באַנק האָט אָנגעפיהרט כמעט אַלע פינאַנציעלע אַנגעלעגנהייטען פון די קאָאָפּעראַטיווע אונטערנעהמונגען און האָט געהאַט פיליאַלען אין אַ סך גרויסע שטעט פון לאַנד. אין 1918 האָט דער גרונדקאָאָפּיטאַל פון באַנק באַטראַפּען אַן ערך 35 מיליאָן רובעל. די אַקציאָנערען פון באַנק האָבען פריהער געקענט זיין אויך פריוואַט פערזאָנען, אָבער שפעטער זיינען די אַקציעס פאַרקויפט געוואָרען צו די קאָאָפּעראַטיווע אָרגאַניזאַציעס. אין 1917 האָט דער באַנק געמאַכט אַ פּראָפּיט פון אַן ערך אַ מיליאָן רובעל. די איינצעלנע קאָאָפּעראַטיווע אָרגאַניזאַציעס זיינען פאַראייניגט אין קאָאָפּעראַטיווע יוניאָנס און די יוניאָנס זיינען פאַראייניגט אין אַן אַלגעמיינעם צענטראַלען פּעדעראַטיווען פאַרבאַנד וואָס טראָגט דעם נאָמען: „צענטראַ סאָיוז“.

די קאָאָפּעראַטיווען האָבען אויך אַ כעמישען דעפאַרטמענט, וואָס גיט אַרויס פאַרשידענע פּראָדוקטען, ווי טינט, עסיג. אין 1918 זיינען, לויט אַ באַריכט, געווען אין רוסלאַנד 25 טויזענד קאָאָפּעראַטיווע קאָנסומ־אָרגאַניזאַציעס און אַכט און אַ האַלב טויזענד לאַנדווירטשאַפּטליכע קאָאָפּעראַציעס. אנדערע קאָאָפּעראַטיווע

אָפּעראַציעס באַשטעהען אויסשליסליך פון אַרבייטער. די מעהרסטע קאָאָפּעראַציעס אָבער נעהמען אויף אַלס מיטגליעדער מענשען פון פאַרשידענע קלאַסען.

אין 1918 האָט זיך אין מאַסקווע געגרינדעט אַ אַוניווערזיטעט, וועלכען די קאָאָפּעראַציעס האָבען אויסגעהאַלטען.

אונטער דער סאָויעטען־רעגירונג זיינען, פאַרשטעהט זיך, אַ סך קאָאָפּעראַציעס איבעריג, און דער באַדען אונטער אַנדערע קאָאָפּעראַטיווע אונטערנעהמונגען פאַרשווינדעט. דאָס גיט ניט וועניג מאַטעריאַל פאַר די פאַרשידענע קלאַנגען איבער די רייכונגען, וואָס קומען פאַר צווישען די קאָאָפּעראַטיווען און דער רעגירונג.

אַזוי ווי עס פעהלען גענויע ידיעות וועגען דעם, וואָס עס טוט זיך איצט אין רוסלאַנד, איז געוועהנליך זעהר שווער צו אורטיילען איבער דער לאַגע פון די קאָאָפּעראַציעס דאָרטען.

לויט דעם באַריכט, וואָס שמעליעוו און מאַקעיעוו, די קאָאָפּעראַטאָרען, וואָס זיינען געקומען פון רוסלאַנד, האָבען אָפּגעגעבען, אין אַפּריל, 1920, אויף דער זיצונג פון דעם לאַנדאָנער פאַראייניגטען קאָאָפּעראַטיווען קאָמיטעט, איז די לאַגע פון די קאָאָפּעראַטיווען אונטער די סאָויעטען ניט קיין גלענצענדע. נאָר די באַריכט־אָפּגעבער זיינען, ווי עס שיינט, געגנער פון דער סאָוועטען־רעגירונג און מאַלען דעריבער אַלצדינג, וואָס קומט דאָרטען פאַר, מיט שוואַרצע שטריכען.

אָבער אַפילו אַט די אַריבערגעקומענע, ניט שטאַרק אונפאַרטייאישע קאָאָפּעראַטאָרען גיבען צו, אַז אין אַ סך קאָאָפּעראַציעס אַרבייטען די פאַרטרעטער פון דער רעגירונג מיט די פיהרער פון די קאָאָפּעראַטיווע אונטערנעהמונגען האַנד אין האַנד און אַז אין רשות פון די קאָאָפּעראַטאָרען געפינען זיך הונדערטע נאַציאָנאַליזירטע אונטערנעהמונגען. דער אומזאַץ פונ'ם „צענטראַל סאָיוו" באַטרעפט מיליאָרדען רובל. די רעגירונג פינאַנסירט די קאָאָפּעראַטיווען מיט גוואַלדיגע סומעס געלד. אין די אינערליכע אַנגעלעגענהייטען פון די אונטערנעהמונגען זיינען די קאָאָפּעראַטאָרען אין גאַנצען אונאַפהענגיג.

בכלל איז שווער צו געבען גענויע ציפער און אַן אָביעקטיווען איבערבליק איבער דעם איצטיגען צושטאַנד פון דער קאָאָפּעראַטיווער באַוועגונג אין רוסלאַנד, פון וואַנען די ידיעות קומען אַן

אזוי קנאַפּ, צופֿעליג און וואו עס קומט פֿאַר אַ מעהר אַלגעמיינער פּראָצעס פֿון נאַציאָנאַליזירען די אינדוסטרי.

* * *

דער לעזער האָט געוויס באַמערקט, אז מיר האָבען דאָ די גאַנצע צייט מעהר גערעדט פֿון קאָנסומ־געזעלשאַפטען, וועלכע האָבען דעם צוועק צו פֿאַרביליגען דעם קאָנסום, די געברויכט־מיטל. זיי זיינען טאַקיי די קאָאָפּעראַטיווען, וועלכע האָבען זיך אַרויסגעוויזען ערפֿאלגרייך אין אַמעריקע, דייטשלאַנד, ענגלאַנד און אַנדערע לענדער. די מעהרסטע פּראָדוקטיווע־געזעלשאַפטען, וואו מענשען פֿאַראייניגען זיך ניט צו קויפֿען ביליגער, נאָר צו פֿאַר־קויפֿען, צו פּראָדוצירען כּחורות פֿאַר'ן מאַרק, האָבען זיך אַרויסגעוויזען פֿאַר אַ פּעהלער, און וויפֿיעל כּח, מיה און געלד עס איז ניט פֿאַרווענדעט געוואָרען צו בויען פּראָדוקטיווע־געזעלשאַפטען, וואָס זיינען פֿיעל וויכטיגער פֿאַר'ן אַרבייטער־קלאַס, ווייל זיי בילדען דאָך מיט זיך אַ סאָציאַליסטישע פֿאָרם פֿון פּראָדוקציע — זיינען זיי אַלע, אָדער כּמעט אַלע, געזאַנגען צו גרונד און האָבען ענטוישט די האָפּנונגען פֿון די גרינדער.

עס איז כּדאי צו באַמערקען, אז די פֿאַטערס פֿון די געזעלשאַפטען, ווי ראָבערט אָוען אין ענגלאַנד, שולצע דעליטש אין דייטשלאַנד, האָבען געהאַט אין זינען בלויז די פּראָדוקטיווע־געזעלשאַפטען. זיי זיינען באַ זיי געווען דער הויפּט־צוועק. די קאָנסומ־געזעלשאַפטען האָבען בכלל פֿאַרנומען אַ גאַנץ קליינעם אָרט אין זייערע פֿלענער און דאָך זיינען ווי אויף להכעיס די ערשטע אונטערגעזאָנגען און די לעצטע וואַקסען און בליהען אזוי שטאַרק, דאָס זיי שטייגען אַריבער אַלע ערוואַרטונגען פֿון די פּיאָנערען.

וואָס איז די אורזאַך דערפֿון?

די אורזאַכען זיינען אייניגע.

(1) דיפּראָדוקטיווע־קאָאָפּעראַטיווען זיינען זעהר פֿיעל אָפּהענגיג פֿון די פּרייז־באַוועגונגען אויפֿ'ן מאַרק. פּראָדוצענטען פֿיהרען צווישען זיך אַ קאָנקורענץ. יעדער פּראָדוצענט וויל די סחורות מעגליך בעסער פּראָדוצירען, ביליגער פּאַרקויפֿען און דערמיט אונטערדריקען די אַנדערע פּראָדוצענטען, זיי זאָלען אויפֿ'ן מאַרק קיין שליטה ניט האָבען. די אינטערעסען פֿון די פּראָדוצענטען זיינען ניט איינע און דויעלביגע, נאָר ענטגעגענזעצט. ווען דער קאָנ־

סומענט געהט קויפען אויפ'ן מארק סחורה, קויפט ער דאָרטען, וואו עס איז ביליגער און בעסער, און רעכענט זיך ניט מיט דעם, וואו די סחורות זיינען פראָדוצירט געוואָרען. אין אונזער היינט טינען קאָנקורענץ־סיסטעם זיגט יענער פראָדוצענט אויפ'ן מארק, וועלכער פארשטעהט איינצופיהרען בעסערע מאַשינעס און אוועק־שטעלען די פראָדוקציע אויף אַ גרעסערן מאַסשטאָב. דאָס קען טאָן אַ פריוואַט אונטערנעהמער מיט אַ גרויסען קאָפיטאַל בעסער, ווי אַ קאָאָפּעראַציע. די קאָאָפּעראַציע קען די קאָנקורענץ ניט אויס־האַלכען און מוז אונטערנעמען.

נאָנט אנדערש איז מיט אַ קאָנסומערס קאָאָפּעראַציע. די מאַרק־באוועגונגען האָבען אויף זיי קיין גרויסען איינפלוס ניט. די אינטערעסען פון די קאָנסומענטען זיינען ניט ענטגעגענ־געזעצט, נאָר האַרמאָניש. די קאָנסומענטען קאָנקורירען ניט צוויי־שען זיך. אז ס'ווערען ביליגער סחורות אויפ'ן מאַרק, קענען די קאָנסומער־קאָאָפּעראַטיווען זיי באַקומען אזוי ווי יעדער פריוואַט סוחר, און דעריבער האָט דער מאַרק אויף זיי קיין גרויסע שליטה ניט.

(2) די קאָאָפּעראַציעס פון פראָדוצענטען זיינען אָפהענגיג פון איין זאָרט פראָדוקטען. אַ סך מינים פראָדוקטען קען איין אונ־טערנעהמונג ניט פראָדוצירען. אויב אַן אנדער אונטערנעהמונג פאָרגרעסערט די פראָדוקטיוויטעט פון דעם דאָזיגען איינציגען פראָ־דוקט, קען די קאָאָפּעראַציע שוין מעהר ניט עקזיסטירען.

די קאָנסומערס קאָאָפּעראַציעס האָבען צו טאָן ניט מיט איין זאָרט פראָדוקטען, נאָר מיט אַ סך זאָרטען. מען פאַרקויפט ברויט, מילך, פלייש, שיך, קליידער. אַלע זאָרטען פראָדוקטען מיט אַמאָל קענען ניט ווערען ביליגער. ווען אַ פריוואַט סוחר קען אפילו איין זאָרט פראָדוקטען פאַרקויפען ביליגער, קער ער דאָך דאָס ניט טאָן מיט אַלע זאָרטען פראָדוקטען פון קאָנסום. די קאָנסום־קאָאָפּעראַ־טיווע איז דאָרום מעהר אונאַפהענגיג, ווי די פראָדוקטיווקאָ־אָפּעראַטיווע.

(3) ביי די פראָדוקטיווקאָאָפּעראַציעס מוז די פריוואַט עק־זיסטענץ פון יעדען אַנטיילנעמער ווערען אויפגעלייזט. דער אַנ־טיילנעמער אין אַ פראָדוקטיווקאָאָפּעראַציע קען ניט האָבען אַנ־דערע באַשעפטיגונגען. זיין עקזיסטענץ איז אָפהענגיג פון דעם ענטוויקלונג און ערפאָלג פון דער פראָדוקציע, אין וועלכער ער

נעמט אַנטייל. אויב די פּראָדוקציע פון דעם אָדער יענעם פּראָדוקט בלייבט הינטערשטעליג, ווערט אויך זיין אייגענע עקזיסטענץ פאַרניכטעט. די ריזיקע פון די מיטגלידער איז דאָ דעריבער זעהר אַ גרויסע. ביי די קאָנסום-קאָאָפּעראַטיווען מאַכען די מיטגלידער אַ לעבען אַנדערשוואו. עס איז פאַר זיי קיין געפאַהר נישט, אויב זיי קומט אויס פאַר אַ געוויסען פּראָדוקט אָדער אפילו פאַר אייניגע פּראָדוקטען טייערער צו באַצאָהלען. ווען די קאָאָפּעראַציע איז אין אַ פאַרלעגענהייט, קענען די מיטגלידער מיט גאַנץ וועניג געלד איהר אונטערשטיצען און אויסהעלפּען. די עקזיסטענץ פון דעם מיטגליד אין דער קאָנסום-קאָאָפּעראַטיווע איז נישט אָפּהענגיג פון אידר, און ווען איינער ווערט אַ מיטגליד, ריזיקירט ער מיט גאָר נישט, יעדענפאַלס מיט גאַנץ וועניג.

(4) די קאָנסום-קאָאָפּעראַטיווען קענען זעהר לייכט פאַרנער-סערן די צאָהל טימגלידער, ווייל איטליכער איז אַ קאָנסומענט, אָבער נישט איטליכער איז אַ פּראָדוצענט. אין אַ קאָנסום-קאָאָפּעראַטיווע וועט אויך איטליכער גיכער ווערען אַ מיטגליד, ווייל ער ריזיקירט מיט קיין זאך נישט. כדי אָבער צו ווערען אַ מיטגליד אין אַ פּראָדוקטיווע-קאָאָפּעראַטיווע, מוז מען זיך אָפּזאָגען פון דער פּריוואַט באַשפּעטיגונג און דערצו איז זעלטען ביי אימיצען פאַראַן אַ חשק. מעהרסטענס געהען אין אַ פּראָדוקטיווע-קאָאָפּעראַטיווע אונפּעהיגע, נישט דיסציפלינירטע אַרבייטער, וועלכע ווילען נישט אָדער קענען נישט אַרבייטען. אזוינע טויגען אָבער אויך נישט אין אַ קאָאָפּעראַטיווער אונטערנעמונג.

נעמענדיג דאָס אַלץ אין אַכט, קומט עס אויס, אז (5) די קאָנסום-קאָאָפּעראַטיווען קענען לייכטער קריגען קרעדיט, ווי די פּראָדוקטיווע-קאָאָפּעראַטיווען, וועלכע האָבען נישט אזא זיכערען עקזיסטענץ.

דערפון איז געדרונגען, אז דאָרטען וואו די פּראָדוקטיווע-קאָאָפּעראַציעס האָבען נישט אַט די אַלע חסרונות: ווען זיי זיינען נישט אָפּהענגיג פון איין זאָרט פּראָדוקטען; ווען די פּריוואַט עקזיסטענץ פונם פּראָדוצענט ווערט נישט אויפגעלעזט; ווען דער מאַרק פון די סחורות איז אַ גרויסער — אין אזא פאַל קענען אויך די פּראָדוקטיווע קאָאָפּעראַציעס זיך איינגעבען.

דערמיט דערקלערט זיך, וואָס פאַרמערשע קאָאָפּעראַציעס — כאַטש זיי זיינען אין עצם פּראָדוקטיווע — קענען עקזיסטירען

זעהר גוט. זיי האָבען ניט די חסרונות פון די געוועהנליכע פראָדוקטיווע קאָאָפּעראַציעס און זיי האָבען אַ גרויסען באָדען אונטער זיך.

אויף דעם דאָזיגען טעאָרעטישען יסוד בויט פראַנץ אָפּענ-היימער זיינע קאָאָפּעראַטיווע לאַנדווירטשאַפּטליכע פּלענער. וואָס וועניגער פון די אויסגערעכענטע חסרונות אַ פראָדוקטיווענאָסענשאַפּט באַזיצט, אלץ אַ גרעסערע געלעגנהייט האָט זי צו עקזיסטירען. די פראָדוקטיווענאָסענשאַפּטען, וועלכע האָבען אַ גרויסען מאַרק, ווי צום ביישפּיעל בעקערייען, אָדער די קאָאָפּעראַטיווע פעקטאָריס פון די בראָדערהודס — און איבערהויפּט נאָך דאָרטען, וואו די אַרבייטערשאַפּט איז גוט אָרגאַניזירט און אונטערשטיצט אַזוינע קאָאָפּעראַציעס, דאָרטען גיבען זיך אַזוינע פאַרוועקן גאַנץ אָפּט איין.

מיט דער ענטוויקלונג פון די קאָנסומס-גענאָסענשאַפּטען, וועלכע בילדען אַליין אַ גאַנץ גרויסען מאַרק און קענען אַליין אָפּנעהמען מאַסען סחורות, דאַרף איצט זיין די אויפגאַבע צו פאַרשפּרייטען וואָס מעהר פראָדוקטיווענאָסענשאַפּטען, וועלכע האָבען אין סאָציאַליסטישען זין אַ סך אַ גרעסערן ווערט.

* * *

דערווייל האָבען די קאָאָפּעראַציעס נאָך ניט באַפריידיגט די פאַרלאַנגען פונ'ם גרויסען ראָבערט אָוען, וועלכער האָט זיי געריןדעט מיט'ן צוועק, זיי זאָלען דיענען אלס „איבערגאַנג צו דער נייער זיטליכער וועלט“.

אין מאַנכע לענדער, ווי אַ שטייגער אין ענגלאַנד, זיינען זיי פון אַ מיטעל געוואָרען אַ ציעל אַן און פאַר זיך. מיליאָנען אַרבייטער פון דער גאַנצער וועלט ציהען גרויסע נוצען פון קאָאָפּעראַציעס און דערמיט אַליין איז זייער באַדייטונג גרויס פאַר דער אַרבייטערבאַוועגונג.

די קאָאָפּעראַציעס האָבען אָבער נאָך מעהר ווי אַן עקאָנאָמישען און מאַראַלען ווערט. זיי דיענען אלס שוהלען פון דעמאָקראַטיע, די סציפלין און אָרגאַניזאַציע. אין די קאָאָפּעראַטיווע אונטערנעהמונגען געוועהנען זיך די אַרבייטער צו פאַרוואַלטען גרויסע און וויכטיגע קהלישע אונטערנעהמונגען, אָהן שום אייגענטיגן און פראַפּיט, און ווען עס וועט קומען די צייט, אז די „נייע זיטליכע אָרדענונג“ וועט דאַרפֿען פאַר

נעהמען דעם פלאַטץ פון דעם היינטיגען גוואַלד־ און קאָמורענץ־
 סיסטעם, וועלען די מאַסען ניט בלייבען אין פאַרלעגענהייט. מיר
 וועלען האָבען אויסגעשטודירט, פּע היגע און
 ניט אייגעננוציגע ספּעציאַליסטען, וועלכע
 קענען איבערנעהמען די געשעפטען פון דער נייער אָרדנונג און
 זיי פאַרוואַלטען אין די נוצען פון אלע מענשען.

די ארבייטער-פראגע
און די ענטפערס

דער אנהייב פון דער ארבייטער-פראגע

אן ארבייטער-פראגע האט נישט געקענט זיין אין מיטעלאַטער; דאָס עקס-נאַמישע אויסזעהן פון דער באַפעלקערונג ביז דער גאַנץ נייער צייט; די עקספּלואַטאַציע פון איין מענש דורכ'ן צווייטען קען אונטער אַ סיס-טעם פון האַנד-אַרבייט נישט זיין גרויס; די אונמעגליכקייט פון אַ קלאַ-סען-קאַמף צווישען דעם בעל-מלאכה און זיינע פועלים; די אורזאַכען פון דער אַרעמקייט אין די פריהערדיגע צייטען; די מעכנישע אויסבע-סערונגען סוף אַכטצעהנטען יאָרהונדערט; די ענטדעקונגען פון וואַטש און אַרקראַיט; די אינדוסטריעלע רעוואָלוציע; די שנעלע ענטוויקלונג פונ'ם קאַפיטאַליזם; די צעשפאַלטונג אין קלאַסען; אונטערנעהמער און פּראָדעטאַריער; די רעוואָלוציאַנערע באַדייטונג פונ'ם קאַפיטאַל; די פריהלינגס-יאָהרען פונ'ם קאַפיטאַל; די שאַטענצווייטען פונ'ם קאַפיטאַל; די קאַנקורענץ; די אַרבייטס-צוטיילונג; דאָס איינפיהרען פרויען און קינדער אַרבייט; ווי וועבב שילדערט די לאַגע פון די אַרבייטער ביים סוף אַכטצעהנטען יאָרהונדערט; דער קינדערהאַנדעל; דער אַרבייטער ווערס דערנידעריגסט ביז דער מדרגה פון אַ געצייג; דער קרויזם; די „אונ-רוהען“ און די מורא פון די הערשענדע קלאַסען; עס קומט אַרויף די „אַרבייטער-פראַגע“; פאַרשידענע סיסטעמען ווי צו לייזען די אַר-בייטער-פראַגע.

די אַרבייטער-פראַגע אין דעם זין, ווי מיר פאַרשטעהען זי היינט, איז אַ קינד פון דעם ניינצעהנטען יאָרהונדערט. אין מי-טעלאַטער, ווי אויך אין דער נייער צייט, ביז דעם יאָרהונדערט, פון וועלכען מיר ריידען, האָט דאָס פּראָבלעם פון אַרבייט און קאַ-פיטאַל נישט געקאַנט זיין. די אינדוסטרי איז נישט געווען ענטווי-קעלט און די אַרבייטס-צוטיילונג איז געשטאַנען אויף אַ זעהר נידעריגער מדרגה. די הויפט-באַשעפטיגונג, פון וועלכער די באַ-פעלקערונג האָט געצויגען איהר חיונה, איז געווען לאַנד-ווירטשאַפּט דורך גאַנץ פרימיטיווע איינפאַכע מעטאָדען, און מלאכה. האַנד-אַרבייט איז געווען דער קוואַל פון חיונה. די שטאַדטישע באַפעל-קערונג איז נישט געווען צוטיילט און צושפאַלטען אויף קלאַסען, ווי איצט. זי איז באַשטאַנען פון כמעט אַן איינהייטליכער מאַסע,

וואו עס האָבען געהערשט פאטריאַרכאַלישע באַציהונגען. עס זיינען פאַרשטעהט זיך, געווען פאַרשידענע סעקטען, גרופען, וועלכע פלעגען האָבען צווישען זיך סכסוכים, אָבער אַ קלאַסען-קאַמף איז אין שטאַנדט גופא נישט געווען.

אָהן מאַשינען און אַנדערע מאָדערנע ווערקצייג האָט די עקס-פּלאַטאַציע פון איין מענשען דורכ'ן צווייטען נישט געקענט זיין גרויס. מען האָט זיך, אמת, אויך דעמאָלט שוין באַנוצט מיט געדונגענער אַרבייט, אָבער די געדונגענע אַרבייט איז נור געווען אַ בייזאָך און נישט דער יסוד פון דעם לעבען, אזוי ווי עס איז איצט. פּראָלעטאַריער, וועלכע זאָלען תמיד זיין געצוואונגען צו לעבען פון האַנד צום מויל און פאַרקויפּען זייער אַרבייטס-קראַפט אַלס אַ סחורה, זיינען נאָך דעמאָלט נישט געווען. די אינז-סטרומענטען און געצייג, וועלכע זיינען געווען, כדי צו קענען אַליין אויסנוצען די אייגענע אַרבייטס-קראַפט, זיינען געווען גאנץ איינפאַכע, האָבען געקאָסט נישט טייער און יעדערער איז געווען ביכולת זיי איינצושטאַפּען. עס זיינען געווען געדונגענע אַרבייטער, אָבער דאָס איז נישט געווען דערפאַר, ווייל די אַרבייטער אַליין האָבען זייער כח נישט געקאָנט אויסנוצען, נאָר דער פאַר, ווייל כדי צו קאָנען די מלאכה, האָבען זיי זיך אַ געוויסע צייט געמוזט לערנען, אז נישט וואָלטען זיי שפּעטער נישט גע-קאָנט ווערען בעל-מלאכה.

מיט וועניג אויסנאָהמען האָט יעדער לערנאייגעל געהאַט אַ געלעגנהייט צו ווערען אַליין אַ בעל-הבית. דער בעל-מלאכה גופא האָט געקוקט אויף זיינע פּועלים נישט ווי אויף מענשען פון אַן אַנדער קלאַס, נאָר ווי אויף אייגענע חברים און קאָלעגען, וועלכע האָבען איינע און דיוועלביגע אינטערעסען. אין וואַרשטאַט האָט דער אייגענטימער געאַרבייט מיט אַלעמען צוגלייך. דער בעל-מלאכה און זיינע העלפּער האָבען געאַרבייט צוזאַמען ביי איין טיש, געזעסען צוזאַמען, געשלאָפּען צוזאַמען און האָבען בכלל מיט זיך פאַרגעשטעלט איין פאַמיליע. אַרבייטענדיג תמיד צוזאַמען מיט די פּועלים האָט דער בעל-הבית, דער בעל-מלאכה, נישט גע-קאָנט זיי צופיעל עקספּלאַטירען. ווען אַלע אין דעם וואַרשטאַט האָבען געאַרבייט, האָט דער בעל-הבית גופא מיטגעאַרבייט. אַ קאַמף צווישען דעם בעל-מלאכה און זיינע העלפּער האָט נישט גע-קאָנט פאַרקומען. דער בעל-הבית פלעגט געדענקען די צייט, ווען

ער איז נאך אליין געווען א פועל און דער פועל פלעגט ניט פאר-
לירען די האַפענונג מיט דער צייט אליין צו ווערען א בעל-הבית
פאר זיך.

אין די מעהרסטע פאלען, פלעגען די פועלים זיין אָדער דעם
בעל-מלאכה'ס אייגענע קינדער, אָדער זיינע צוקונפטיגע איידימ'ס.
צווישען עלטערן און קינדער קאָנען איבערהויפט ניט פאָרקומען
אזוינע סכסוכים, ווי צווישען א מאָדערנעם קאפיטאליסט און זיינע
ארבייטער.

דאָס עקאָנאָמיש לעבען איז זיך גענאָנגען לאַנגזאָם, שטיל,
רוהיג, און צווישען די מענשען זיינען די באַציהונגען געווען פריינד-
ליכע, פאטריארכאלישע, פאמיליאַרע. ווען די אייגענע אר-
בייט איז געווען דער הויפט קוואַל פון פרנסה, איז געווען אונז
מעגליך, דאָס ס'זאָלען זיך אָנזאמלען ביי איינעם אין די הענד
גרויסע עשירות, אזוי ווי איצט. אייגענע ארבייט האָט א גרענעץ,
א שיעור און אן ערך און עס פארשטעהט זיך, אז די רייכקייטען,
וועלכע האָבען נור געקאָנט זיין א רעזולטאַט פון אייגענער
ארבייט, האָבען אויך געמוזט זיין באַגרעניצט. עס זיינען דאָ-
ריבער ניט געווען קיין צו גרויסע גבירים און אויך ניט צו גרויסע
קבצנים. מאַנכע פלעגען זיין בעסער אָפּ און אנדערע ערגער אָפּ,
אָבער א גרויסער אונטערשייד אין פארמעגען האָט ניט געקאָנט
פאָרקומען.

דער דלות, וואָס האָט געהערשט ביי מאַנכע טיילען פון דער
באַפֿעלקערונג, איז ניט געקומען פון דעם, וואָס אָט די טיילען
פלעגען ווערען עקספּלואַטירט פון אנדערע מענשען, נאָר פשוט פון
דעם, וואָס דאָס פאָלק בכלל איז געווען אָרעם, ניט ענטוויקעלט
און האָט ניט געהאָט גוטע מיטלען און געצייג מלחמה צו האַלטען
מיט דער אויסערליכער נאַטור.

דאָס ניט פארשטעהן די נאַטור איז געווען די אורזאך פון
דער אָרעמקייט, אָבער ניט די עקספּלואַטאַציע פון איין מענשען
דורכ'ן צווייטען.

* * *

סוף אַכטצעהנטען יאָהרהונדערט האָט זיך אָנגעהייבען א
נייער פעריאָד אין עקאָנאָמישען לעבען. דער נייער פעריאָד איז
ארויסגערופען געוואָרען דורך די פיעל פארבעסערונגען, וואָס זיינען
פאָרגעקומען אין דער טעכניק.

אין יאָהר 1764 האָט וואַטש ערפונדען די ערשטע דאָמאָ-
מאָשין. אַביסעל שפּעטער האָט אַרקראַיט ענדעקט די ער-
שטע וועב-מאָשין. ביז יענער צייט האָט מען געוועבט מיט איינ-
פאכע אַלט-פּרענקישע וועבשטוהלען. אין יאָהר 1785 האָט מען
שוין וואַטש'ס דאָמאָ-מאָשין אָנגעהויבען איינצופיהרן אין די ווע-
בערייען, וואו מען האָט געאַרבייט מיט אַרקראַיט'ס נייע מאָדע
וועבשטוהלען.

אַט די נייע טעכנישע איינפיהרונגען, פאָרנעשריטענע פראָ-
דוקציע-מאָשין, האָבען אַרויסגערופען אַ גאַנצע איבערקעהרעניש
אין געזעלשאַפטליכע לעבען. פריהער אין ענגלאַנד, שפּעטער אין
אַלע אַנדערע לענדער. די דאָזיגע איבערקעהרעניש אין באַוואוסט
אונטער'ן נאָמען: די אינדוסטריעלע רעוואָלוציע.
דער קאָפיטאַליזם האָט זיך ריעזיג שנעל אָנגעהויבען צו ענטי-
וויקלען. די גרויסע איינאַרטיגע שטאָדטישע מאַסעס, וועלכע האָט
געלעבט ביי אונגעפעהר גלויכע באַדינגונגען, האָט זיך אָנגעפאַנגען
צו דיפערענצירען, צושפאַלטען אויף גרופען מיט ענטגעגענעזעצטע
אינטערעסען. אַ טייל פון דער באַפעלקערונג איז געגאַנגען אַרויף,
האָט זיך אויפגעהויבען אויף אַ העכערער מדרגה פון דעם עקאָנאָ-
מישען לייטער, און אַ צווייטער טייל, דער גרעסערער, איז גע-
גאַנגען אַרונטער און געוואַקסען, אַלץ נידעריגער און נידעריגער אינ'ם
אָפגורנד פון אַרעמקייט. די פריהערדיגע גלייכגעוויכט איז צע-
שטערט געוואָרען. עס האָבען אין דער מיטעלער קליינבירגערליכער
באַפעלקערונג אָנגעפאַנגען צו שפּראַצען און זיך ענטוויקלען פאַר-
שידענע קלאַסען — קאָפיטאַליסטען און אַרבייטער.

די יעניגע, וועלכע האָבען דורך געוויסע סבות געהאַט אָפגע-
שפאַרט אַביסעל געלד, האָבען געזוכט איינצופיהרען די נייע מאָ-
שינען און האָבען אָנגעפאַנגען צו קאָנקורירען מיט זייערע אַמאָ-
ליגע חברים, מיט יענע בעלי-מלאכות, וואָס האָבען געאַרבייט אונ-
טער די אַלטע באַדינגונגען. די אַלט-מאָדישע וועבער האָבען ניט גע-
קענט אַט די קאָנקורענץ אויסהאַלטען, האָבען פאַרלוירען זייער
אייגענעם וואַרשטאַט, זייער זעלכסטשטענדיגקייט און זיינען גע-
וואָרען פראָאַלעטאַריער, וואָס האָבען שוין אַליין ניט גע-
קאָנט אויסנוצען זייער אַרבייטס-קראַפּט און זיינען זי געווען גע-
צוואונגען צו פאַרקויפּען אַן אַנדערן, דעם אייגענטימער פון די
נייע מאָשינען. די פריהערדיגע קאָלעגען זיינען געוואָרען צוטיילט

אויף אַרבייטסנעבער און אַרבייטסנעמער, וועלכע האָבען געלעבט אין באַזונדערע וועלטען, גערעדט אויף פאַרשידענע שפּראַכען און געשטרעבט צו באַזונדערע, גאנץ אַנטקעגענגעזעצטע ציעלען.

אין די ערשטע צייטען, ווען די מאָדערנע אינדוסטרי איז אַרויף אויפ'ן סצענע פון דער געשיכטע און האָט צוטיילט די קליינבירגערליכע געזעלשאַפט אויף האָבענדע און ניט האָבענדע, אויף קאָפיטאָליסטען און אַרבייטער, איז דאָס פּראָבלעם פון אַרבייט און קאָפיטאַל נאָך ניט געווען אזוי בולט.

ווען דער גרויסער קאָפיטאַל האָט זיך אָנגעהויבען צו ענטוויקלען און האָט איבערגעלעבט זיינע ערשטע פרייהלינגס-יאָהרען, האָט ער זיך באַוווּזען אלס אַ רעוואָלוציאָנערער פרייהייטס-גייסט צו רייניגען דאָס לעבען פון דער מיטעלאַלטערליכער, שטעהענדיגער בלאָטע, חרוב מאַכען די פאַרזאַלטעטע, אָפּגעלעבטע פעאָדאַלע חורבות, וואו דעם מענשענס גייסט איז געווען איינגעשפּאַרט און האָט זיך ניט געקענט פריי ענטוויקלען.

די אַרבייטער, וועלכע זיינען שוין געווען געצוואונגען צו אַרבייטען ביי די אַנדערע, האָבען געלעבט פאַרהעלטניסמעסיג ניט שלעכט. אַ נאָכפּראָגע אויף סחורות איז געווען זעהר אַ גרויסע, אין אַרבייטס-קראַפט האָט מען זיך שטאַרק גענויטיגט. עס זיינען געווען פּראָספּעריטעט-צייטען און אין אַ פּראָספּעריטעט זיינען די אַרבייטס-באַדינגונגען ניט קיין שלעכטע. די שכירות זיינען געווען ניט נידעריגע, די באַהאַנדלונגען אנשטענדיגע, אזוי, אז די אַרבייטער גופא האָבען זיך געפיהלט אַ סך בעסער אין זייער איצטיגער לאַגע, ווי פריער, ווען זיי זיינען געווען זעלבסטשטענדיגע קבצנים שווער-מלאכות. אין אלע ווינקעלעך פון לאַנד האָט אָנגעפאַנגען צו בליסטשען פון העלען קאָפיטאַל. אין דער אַרבייט האָט מען געזעהן אַ גרויסע מזל ברכה. אלעמען האָט אויסגעוויזען, אז דאָס לאַנד איז אַ סך גלייכליכער געוואָרען דורך דער ענטוויקלונג פון קאָפיטאַל אין מ'האָט געמיינט, אז די נייע פּראָדוקציאָנס-מיטלען האָבען אויסער גליק מיט זיך גאָרניט ניט געבראַכט. די באַפֿעלקערונג איז רייכער געוואָרען. אומעטום, וואו דער קאָפיטאַל איז געקומען, איז די מיטעלאַלטערליכע אַרעמקייט אַרויסגעטריבען געוואָרען. אַן אַרעמקייט, וואָס זאָל געווען אַרויסקומען דורך דער ענטוויקלונג פון קאָפיטאַל, האָט מען אין די יונגענד-יאָהרען פון

דער מאָדערנער אינדוסטרי ניט באַמערקט און די אַרבייטער־פּראָגע האָט דעמאָלט נאָך ניט עקזיסטירט.

ערשט שפּעטער, ווען די אינדוסטרי האָט זיך שוין ווייט ענט־וויקעלט און האָט באַקומען, ווי מען זאָגט, בירגער־רעכט, ווען עס האָבען זיך אָנגעפּאָנגען אַרויסצואווייזען די אַלע שאַטען־זייטען, וואָס דער העל־לויכטענדיגער בלישטשענדיגער קאָפיטאַל האָט מיט זיך געבראַכט, ווען די מלאכי חבלה פון דער נייער צייט האָבען אָנגעפּאָנגען אַרויסצואווייזען, וואָס זיי קאָנען, איז די אַרבייטער־פּראָגע אַרויפגעשוואומען אויפ'ן אויבערפלעך פון עפענטליכען לעבען און איז געוואָרען דער אַקס, אַרום וועלכען אַלע איבעריגע פּאַסי־רונגען האָבען זיך אָנגעפּאָנגען צו דרעהען.

א דאָנק דער קאָנקורענץ פונ'ם גרויס־קאָפיטאַל האָט דער קליין־באַטריעב, די קליינע אונטערנעמונג, געמוזט אונטערנעמען און די קליינע לייט, די בעלי־בתים פון די דאָזיגע באַטריעבען, וועלכע האָבען ביז איצט געפיהרט אַ שטילען זעלבסטשטענדיגען לעבען, זיינען געוואָרען פּראָלעטאַריע, אַזוינע, וועלכע האָבען אוי־סער זייער אַרבייטס־קראַפט קיין שום אייגענטום ניט. די צאָהל אַרבייטער איז דורך דעם פאַרגרעסערט געוואָרען.

צוליב דער גרויסער קאָנקורענץ האָט יעדער אונטערנעמענער געמוזט שטרעבען אויסצובעסערן זיינע פּראָדוקציע־מיטלען, כדי די אַרבייט זאָל זיין מעהר פּראָדוקטיוו, מעהר פּרוכטבאַר. ווער כ'האָט נור געקענט, האָט געזוכט איינצופיהרען נייע מאַשינען. די אַרבייט איז צוליב דעם געוואָרען זעהר צוטיילט. דער אַר־בייטער האָט שוין ניט באַדאַרפט אויסאַרבייטען אַ גאַנצען פּראָדוקט, נאָר אַ טייל פון אַ פּראָדוקט. געלערנטע אַרבייטער האָט מען שוין ניט אַזוי נויטיג געהאַט. מען האָט נור באַדאַרפט האָבען כח, קראַפט, און אויסגעבען פון זיך כח האָט יעדער איינציגער געקענט, ניט לערנענדיג זיך. אין אַ פּראָדוקציע, וואו עס ווערט גע־אַרבייט מיט מאַשינען, קען אימליכער אויסגענוצט ווערען. דורך דעם, וואָס די אַרבייט איז געוואָרען אַ דאָנק דער צוטיילונג פּראָס־טער, איינפאַכער, איז געוואָרען מעגליך, אַז עס זאָלען ווערען אַריינגעפיהרט צו דער אַרבייט פרויען און קינדער. דער אָנגע־באָט פון אַרבייטס־קראַפט איז דורך דעם געוואָרען זעהר גרויס. די קאָנקורענץ צווישען אַרבייטער אונגעהייער שטאַרק. די פּראָדוקציע, ווי ענטוויקעלט זי איז ניט געווען, האָט ניט געקענט

געבען אלעמען ארבייט. עס האָט זיך געבילדעט אַן אַרבייטער-רעזערוואַרמע, אַ מהנה אַרבייטער, וואָס איז שטענדיג געוועסען אַהן אַרבייט און האָט דורך איהר קאָנקורענץ אַרונטערגעשלאָגען די שכירות פון יענע אַרבייטער, וועלכע זיינען געווען פאַרנומען אין דער פּראָדוקציע. דער אַרבייטס-לויז, און די איבעריגע אַרבייטס-באַדינגונגען זיינען געוואָרען זעהר שלעכט. מען פלעגט מווען אַרבייטען 15—18 שעה אַ מעת-לעת אין שמוציגע, ניט-אַרומגעזעהענע פאַבריקען און שעפער פאַר אַ הונגער-לויז. דער מאַן פלעגט אַרבייטען, די פרוי פלעגט אַרבייטען, די קינדער — אַרבייטען און סוף כל סוף איז ניט געווען פון וואַנען צו לעבען. דער אַרבייטער-קלאַס איז געוואָרען אַזוי אויסגענוצט, דאָס ער איז שוואַך געוואָרען פיזיש און מאַראַליש.

ווי ווייט אונדערטרעגליך עס איז געוואָרען די לאַגע פון די אַרבייטער אין די ערשטע צעהנדליג יאָהרען פון פאַריגען יאָהרהונדערט, קען מען זעהן פון אַט די ערות, וואָס אַ געלעהרטער עקאָ-נאָמיסט האָט געגעבען.

„אויב צום סוף פון 18טען יאָהרהונדערט, נאָכדעם ווי מען האָט אָנגעהויבען צו פאַרווענדען די וועב-מאַשין, וועלכע אַרקראַיט האָט ענטדעקט, האָט אַ וועבער מיט זיין גאַנצע פאַמיליע פאַר-דיענטט אין ענגלאַנד פון 40 ביז 60 שילינג די וואָך, זיינען די דאָזיגע שכירות געפאלען אין 1802 ביז 14 שילינג; אין 1806 — ביז 10 און אַ האַלב; אין 1812 — ביז זעקס און אַ פיערטעל שילינג; אין 1816 ביז 5 שילינג די וואָך. אַ קאָמיסיע, וואָס האָט זיך באַשעפטיגט מיט'ן אויספאַרשען די לאַגע פון דער אַרע-מער באַפעלקערונג אין יענער צייט, האָט פּעסטגעשטעלט, אַז די שכירות פון די האַנד-וועבער אין 1815 איז געווען אַזוי נידעריג (אַן ערך דריי שילינג אַ וואָך), אַז עס האָט איינפאַך ניט געלוינט אָנצואווענדען מעכאַנישע וועב-שטוהלען.“

דער עלענד איז נאָך געוואָרען גרעסער מיט דער איינפיהרונג פון פרויען און קינדער-אַרבייט.

אין אָנפאַנג זיינען די אַרבייטער געווען שטאַרק אין כּעס אויף דער פאַרווענדונג פון פרויען און קינדער-אַרבייט. די נויט האָט אָבער דעם דאָזיגען כּעס פאַרגלושעט, פאַרטויבט און מיט גרויס קלעמעניש האָבען די אומגליקליכע עלטערן אליין אָנגעהויבען צו פאַרקויפּען זייערע קינדער אויף פאַבריק-אַרבייט. זעקס-יאָהריגע

עופה'לעך פלעגן ארבייטן ביי די וועב-מאשינען ניט וועניגער, ווי 12 שעה א מעת-לעת. זיי פלעגן פארקויפט ווערן, ווי בהמות. מען פלעגט מסחר'ן אויפ'ן שטיק. עס איז באקאנט א קאנטראקט, לויט וועלכען א לאנדאנער געמיינדע האט אויסגענומען א תנאי מיט אן אונטערנעמער פון לאנקשיר, דאס אויף יעדע 20 געזונטע קינדער איז ער מחויב צו אקצעפטירן איין אידיאט.

דאס איז זעהר באראקטעריסטיש פאר יענער צייט, ווען לעבעדיגע מענשען זיינען ארונטער צו דער מדרגה פון טויטע געצייג, וואס ווערט געקויפט און פארקויפט אויפ'ן וואג און אויפ'ן שטיק. דער קינדער-האנדל איז געווארן א ספעציעלע באשעפטיגונג. עס פלעגן זיך גרינדען חברות, געזעלשאפטען מיט אנענטען, כדי צו טרייבען דעם מסחר אויף גרויס. „די אנענטען פלעגן — אזוי דערצהלט אונז וועב — די 3—4 יעהריגע עופה'לעך, וועלכע פלעגן קוים געהן, ארויסטראגען ממש אויף די הענד און זיי „פאקען“ אין גרויסע קארעס, וועלכע זיינען געווען דערצו בא-שטימט.“ „און אט די זויגנדיגע וויקעל-קינדער, וועלכע זיינען געווען קליין גענוג צו קריכען אונטער די מאשין, זיינען געווארן די גרעסטע קאנקורענטען פאר די ערוואקסענע!“ נאך אין די 30-ער יאהרען פון פאריגען יאהרהונדערט האבען זיך צווישן די פאבריק-ארבייטער אין ענגלאנד גערעכענט ניט מעהר פון 23 פראצענט דערוואקסענע ארבייטער, די איבעריגע זיינען געווען פרויען און קינדער.

דאס איז אבער נאך ניט אלץ.

א דאנק דער גרויסער אנשטרענגונג, וואס יעדער אונטערנעמער האט אנגעווענדעט איינצופיהרן נייע פראדוקציע-מייסלען און אויסצוארבייטן וואס מעהר סחורות, זיי ביליגער צו פארקויפען, כדי אויסצוהאלטען די קאנקורענץ, איז דער מארק איבערגעפילט געווארן מיט סחורות פון פארשידענע צווייגען פון דער פראדוקציע. אין אנדערע זיינען געווען אויסגעארבייט א סך מעהר פראדוקטען וויפיל עס זיינען געווען נויטיג צום געברויך, אין אנדערע וועניגער. דורך אזא תהוובכה, וואס הערשט אין א געזעלשאפט פון פרייער קאנקורענץ, האט געמוזט אויסברעכען א קריזיס — דער שרעקליכער וואלקאן אין ווירטשאפטליכען לעבען. די פראדוקציע האט זיך אפגעשטעלט, א גרויסער סכום געזעל-

שאפטליכע פראדוקטען איז געגאנגען לאבור, הונדערטע טויזענדע ארבייטער מיט זייערע פרויען און קינדער זיינען ארויסגעווארפען געוואָרען אויפ'ן גאס אָהן שוץ, אָהן ברויט און אָהן די איבעריגע נויטיגע לעבענסמיטלען. די ארבייטענדע מאַסען זיינען געוואָרען שטארק אונצופריעדען, די אונצופריעדענהייט איז איבער געגאנגען אין גרויסע באוועגונגען, אָדער ווי די הערשענדע קלאַסען זיינען איינגעוואוינט צו רופען, „אונרוהען“, און די רעדעלפיהרער פון אונזער געזעלשאַפט האָבען קיין אַנדער ברירה ניט געהאט ווי אַ טראַכט צו טון מכה דער אַרבייטער־פראַגע.

* * *

אויף פארשידענע אופנים, סיסטעמען, האָט מען פאָרוואַרט צו לייעזן די אַרבייטער־פראַגע — די וויכטיגסטע פראַגע פון נאָך דער אינדוסטריעלער רעוואָלוציע.

יעדע סיסטעם האָט געפונען, ווי דער מנהג איז, ניט וועניג אָנהענגער. עס האָבען זיך געבילדעט פארשידענע פארטייען און עס האָבען זיך אויסגעארבייט פארשידענע אנשויאונגען, וועלכע האָבען זייערע פארטרעטער, סיי אין דער עקאָנאָמישער ליטעראַטור און סיי אין פאָליטישען לעבען פאר דער גאַנצער צייט זינט די אַרבייטער־פראַגע איז ענטשטאָנען ביז צו היינטיגען טאָג.

בכלל קאָן מען די פארשידענע סיסטעמען, ווי צו לייעזן די אַרבייטער־פראַגע, קלאַסיפֿיצירען אין פינף ריכטונגען:

1. די קליינבירגערליכע, אָדער די אַנטי־קאָפיטאַליסטישע.
2. דער ליבעראַליזם, אָדער דאָס מאַנטשעסטרעם.
3. די פאַטריאַרכאַלישע ריכטונג.
4. סאָציאַלע רעפאָרמען.

און

5. דער סאָציאַליזם.

1) די קליינבירגערליכע אָדער אינדוסטרי-פיינר-ליכע ריכטונג.

דער קאנסערוואטיוזם פון מענשען; די איבערצייגונג אלס א רעזולטאַט פון דער סביבה; ווי אזוי עס אַרבייט זיך אויס אן איבערצייגונג; פאַרשידענע סביבות — פאַרשידענע איבערצייגונגען; די פראָדוקטיווע קרעפטען באַשאַפֿען פאַרשידענע סביבות; פאַרוואָס די אַרבייטער האָבען אַנדערע איבערצייגונגען, ווי די אַנדערע קלאַסען; עס מוזען זיין פאַרשידענע ריכטונגען ביי פאַרשידענע קלאַסען; אין „פאליטישע עקאנאָמיע“ מוזען זיין פאַרשידענע טעאָריעס; די קליינבירגער מוזען האָבען אן אַנדער לייוונג אויף דאָס אַרבייטער-פראָבלעם; די פיינדליכקייט פון די קליינבירגער צו דער גרויס-קאָפיטאַליסטישער געזעלשאַפֿט; זייערע טענות קעגען דער מאָדערנער אינדוסטרי; דער קאָפיטאַליזם האָט מיט זיך געבראַכט מעהר רעות ווי טובות; מע באַדאַרף פון איהם פטור ווערען; דער אידעאַל פון די קליינבירגער — דער צוריקקעהר צו דעם אַלטען לעבען; די געזונדע קרויטיק פון די קליינבירגער און זייערע אָפּגעלעבעטע אידעאַלען; די שעדליכקייט פון די קליינבירגערליכע שטערונגען.

דער מענש איז בטבע א גרויסער קאנסערוואטאָר און איהם איז זיך זעהר שווער צו שווערן מיט איינגעוואָרצעלטע געוואוינ-הייטען און מנהגים. אונגעהייערע קרעפטען זיינען נויטיג כדי אָפּצורייסען זיך פון דעם, מיט וואָס מע האָט זיך שוין אזוי לאַנג איינגעלעבט.

די איבערצייגונג פון מענשען, ווי זיין גאַנצער בליק אויף דער וועלט, איז א רעזולטאַט פון דער פאַרשטעלונג, וואָס בילדעט זיך אין זיין מוח בנוגע פאַרשידענע ערשיינונגען אין אויסערליכען לעבען. ניט האָבענדיג בדעה דאָ זיך אַריינצו-לאָזען אין א פילאָזאָפֿישער חקירה ודרישה, אויב די פאַרשטעלונג איז א ריכטיגע קאָפּיע, א אָפּשפּיגלונג פון דער סביבה, פון דער אומגעבונג, וואו דער מענש לעבט און אַטעמט אָדער ניט, מוז מען דאָך מסכים זיין, אז די אויסערליכע סביבה איז די איינציגע אורזאַך פון אונזער דענקען און פיהלען. די סביבה ליווערט פאַר-

שירדענע איינדרוקען, די איינדרוקען רייצען אונזערע חושים, וועלכע זיינען פארבונדען דורך נערווען מיט אונזער מוח, וואו די פאר-שירדענע איינדרוקען ווערען איבערגעגעבען, סאָרטירט און פאר-ארבייט אין בילדער, אין פאָרשטעלונגען. דער מוח קען נור באַ-ארבייטען דאָס מאַטעריאַל, וואָס קומט פון דער אומגעבונג, און דער פראָדוקט פון דיעזער מאַרד-אַרבייט איז ענג פארבונדען מיט די איינדרוקען, מיט דעם מאַטעריאַל.

פארשירדענע אומגעבונגען לייווערן אויך פארשירדענע איינדרוקען און די איבערצייגונגען, פארלאנגען און גייגונגען, וועלכע אַר-בייטען זיך אויס אויפ'ן סמך פון די דאָזיגע איינדרוקען, וועלכע אויך זיין פארשירדען.

דאָס איז דער סוד, וואָס פאָרשטעהער פון פארשירדענע קלאַסען האָבען אויך פארשירדענע איבערצייגונגען, זיטען, שטרעבונגען און ציעלען.

ווען די סביבה וואָלט געווען אלע מאָל און פאר אלע טיילען פון דער געזעלשאַפט איינע און דיזעלביגע, וואָלט די גאנצע גע-זעלשאַפט מיט זיך פאָרגעשטעלט איין איינציגען גאנצען אָרגאַניזם, וואו אלע מענשען לעבען צווישען זיך בשלום אין אַ גע-וויסער האַרמאָניע, אזוי ווי באַזונדערע אָרגאַנען פון איין אינדי-ווידואם. עס וואָלט דעמאָלט ניט געווען קיין ענטוויקלונג, קיין היסטאָריע, די מענשהייט וואָלט געשטאַנען אויף איין אָרט און עס וואָלט אויך ניט געווען קיין פארנאָנדערטיילונג אויף קלאַסען.

ווען עס איז דאָ איין סביבה קענען נור זיין איינערליי איבערצייגונגען און אנשויאונגען.

די גאנצע זאך איז אָבער, וואָס די סביבה איז ערשטענס ניט אין אלע צייטען איינע און דיזעלביגע, און צווייטענס, איז זי אפילו אין דער אייגענער צייט פאר אלע טיילען פון דער געזעלשאַפט ניט דיזעלביגע. די סביבה ווערט באַשאַפען און אַרויסגערופען דורך דעם צושטאַנד פון די פראָדוקטיווע קרעפטען, דורך וועלכע די מענש-הייט פיהרט אַ קאמף מיט דער נאַטור פאר איהר חיונה. די פראָדוקטיווע קרעפטען, ווי באַוואוסט, בייטען זיך, ענדערן זיך און ענטוויקלען זיך און מיט דער פארענדערונג פון די פראָדוק-טיווע קרעפטען באַקומען מיר אויך אַן אנדער סביבה. דאָס איז טאַקי די אורזאך, פאר וואָס מיר האָבען אַ היסטאָרישע ענטוויק-לונג.

לונג, א קייט פון פארענדערונגען, ווייל אויב די סביבה פון איין דור איז אנדערש, ווי די סביבה פון פאריגען דור, מוזען אויך די געדאנקען פון שפעטערדיגען דור זיין אנדערש, ווי אין פריהערדיגען.

אויך אינעם אייגענעם דור באשאפען די פראדוקטיווע קרעפטן איינציגע סביבות און דעריבער באקומען מיר פארשידענע איבערצייגונגען. ווען עס קומט פאר א פארענדערונג אין די פראדוקטיווע קרעפטען, ווערט גלייך אן אנדער סביבה, די מוחות פון מענשען באקומען אנדערע איינדרוקען און עמפינדונגען, דער פסיכישער אפארעט באקומט א גאנץ אנדער מאטעריאל צו באארבייטען און עס ווערען במילא אויך אנדערע מיינונגען, איבערצייגונגען, אן אנדער באוואוסטזיין און אן אנדער ווילען. די פארם פון די פראדוקטיווע קרעפטען אין היינטיגער געזעלשאפט, וואו ס'ווערט געשאפען פראדוקטען ניט פאר'ן אייגענעם געברויך, נאר פאר'ן מארק, צום פארקויף, האט פאנאנדערגעטיילט די געזעלשאפט אויף קאפיטאליסטען און ארבייטער. עס איז פאראן ניט איין סביבה, נאר איינציגע סביבות. איין קלאס באקומט זיינע איינדרוקען און געפינט זיך אונטער דער ווירקונג פון אן אנדער סביבה, ווי א צווייטער קלאס. די ראזיגע איינדרוקען זיינען זיך טיילמאל סותר, שטעהען אין ווידערשפרוך, ווירקען פארשידען אויף די חושים פון מענשען, וואס ווענדט זיך אן דעם, צו וועלכען קלאס דער מענש געהערט. עס ארבייטען זיך דעריבער אויס פארשידענע מנהגים, פארשידענע מדות. ביי פארטרעטער פון פארשידענע קלאסען ענטוויקלען זיך פארשידענע געדאנקען — וועלטען, צווישען וועלכע עס ליגט א טיעפער און א ברייטער תהום, ווייל די פארשידענע קלאסען ריידען אויף פארשידענע לשונות, האבען פארשידענע איבערצייגונגען, לעבען מיט אנדערע האפנונגען און ציעלען.

ביי די לויז-ארבייטער, וועלכע פינסטערן אפ אלע זייערע יאהרען אין די פאבריקען און שעפער, וואו זיי ארבייטען אהן א שיעור און אהן אן ערך פאר א הונגער-לויז, זיינען די איינדרוקען פון דער היינטיגער אָרדענונג זעהר ניט אנגענעהם. זיי רופען ביי זיי אין מוח ארויס ניט א באפריעדיגונג, א צופריעדענהייט, נאר א פראטעסט געגען דער הערשענדער אָרדענונג, וואס איז געגרינדעט אויף פריוואט-אייגענטום, און ס'איז ניטאָ די מעגליכקייט

זיך צו באנוצען אליין מיט די פראדוקטען פון דער ארבייט. די אלע, וועלכע שטרעבען צו באזייטיגען אזא מין אָרדענונג, זיינען פאר אַט די באוואוסטזיניגע ארבייטער אידעאליסטען, הויכע בעלי-מדות, וועלכע קענען דיענען פאר אַ מוסטער די איבעריגע מענשען. די סאָציאליסטישע באוועגונג, וואָס וויל מאַכען אַ סוף פון דער איצטיגער אָרדענונג, איז פאר זיי די איידעלסטע און די שעהנסטע.

דער יעניגער, אָכער, וועלכער לעבט פון פרעמדער פראצע, טוט אליין גאָר ניט, אָדער גאנץ וועניג, איז זיך מיט זיין סביבה גאנץ צופריעדען. די איינדרוקען זיינען איהם זעהר אנגענעהם, זיי רופען ניט אַרויס ביי איהם אין מוח אַ פראָטעסט, נאָר, פאַר קעהרט, זיי ענטוויקלען אַן איבערצוגונג, אז דוקא די איצטיגע אָרדענונג איז די בעסטע און די שעהנסטע פון אלע וועלטען, און יענע, וועלכע ווילען איהר הרוב מאַכען, האַלט ער פאַר אַלץ, וואָס אין קאָרט שטעהט. אַזוי באַקומען מיר דאָ צוויי פאַרשידענע וועלט־אנשוואונגען, וועלכע האָבען זיך געבילדעט נור צוליב דעם, וואָס די איינדרוקען זיינען ביי זיי געווען פאַרשידען.

אַ סביבה, וואו דער קאפיטאליסט לעבט, ליווערט אַזוינע איינ־דרוקען, וועלכע ווערען איבערגעאַרבייט אין אַ קאפיטאליסטישער וועלט־אנשוואונג און אַ פראָלעטאַריער סביבה ליווערט אַ סאָציאַליסטישע וועלט־אנשוואונג.

מיר באַקומען דאָ פאַרשידענע קלאַסען — פסיכאָלאָגיעס אין איין און דערזעלביגער געזעלשאַפט.

אַזוי גוט, ווי יעדער קלאַס האָט זיך זיינע אייגענע געלעהרטע, דענקער און פילאָזאָפּען, וועלכע געהען ניט אַרויס פון די גרע נעצען פון זייערע קלאַסען־אינטערעסען, טאָ איז זעלבסטפאַרשטענד־ליך, אז אין דער וויסענשאַפט גופא מוזען זיך אָפּשפיגלען אַזוי פיעל פאַרשידענע שטרעמונגען, ריכטונגען, וויפיעל קלאַסען עס זיינען פאַראַן.

איבערהויפּט מרעט דאָס בולט אַרויס אין דעם צווייג פון דער וויסענשאַפט, מיט וועלכער מיר באַשעפטיגען זיך איצט, אין דער „פאָליטישער עקאָנאָמיע“.

פאָליטישע עקאָנאָמיע איז אַ געזעלשאַפטליכע וויסענשאַפט, איהר מול איז שטענדיג פאַרבונדען מיט דער געזעלשאַפט. זי שפיגלט אין זיך אַפּ אלע פאַרנאָמען, וועלכע

קומען פאָר אין דער געזעלשאַפט, זי פארצווייגט און ענטוויקעלט זיך צוזאַמען מיט דער ענטוויקלונג פון דער געזעלשאַפט. און זייענדיג דער גייסטיגער שפיגל פון די באַציהונגען, וועלכע קומען פאָר אין דער גאנצער געזעלשאַפט, קען זי דעריבער ניט האָבען אַיין צורה, אַיין אויסזעהן, זי קען ניט באַשטעהן פון כללים, מיט וועלכע אַלע גייסטיגע פאָרשטעהער פון דער געזעלשאַפט זאָלען זיין איינשטימיג. יעדער געלעהרטער זוכט צו באַלייכטען די פארשידענע ערשיינונגען לויט די פאָדערונגען און אינטערעסען פון זיין קלאַס און די איינזייטיגע באַלייכטונג פיהרט צו פאַר-שידענע שיטות, מיט וועלכע פאָליטישע עקאנאמיע צייכענט זיך אויס פון די איבעריגע צווייגען פון דער וויסענשאַפט. אפילו די גרויסע געלעהרטע קוקען אויף די געזעלשאַפטליכע ערשיינונגען דורך די ברילען פון די מנהגים, געוואוינהייטען און זיטען אין זייער קלאַס, און דעריבער זעהען מיר, אז יעדע פראַגע ווערט אנדערש פארענטפערט פון פארשידענע פאָרשטעהער פון פארשידענע קלאַסען.

עס איז זעלבסטפארשטענדליך, אז אזא וויכטיגע פראָבלעם, ווי די אַרבייטער-פראַגע, ווערט געלעזט פון די געלעהרטע, אזוי ווי עס דיקטירען זיי די געפיהלען פון דער אומגעבונג, וואו זיי זיינען געבוירען, זיך געהאָדעוועט און געוואַקסען. דאָס איז אויך די אורזאַך, וואָס מיר האָבען פארשידענע ריכטונגען בנוגע אַ סך פראַגען פון עפענטליכען לעבען. אַרומצוריידען אָט די ריכטונגען איז אונזער אויפגאַבע, און מיר דענקען, אז מיר טוען גוט, וואָס מיר פאנגען אָן פון דער קליינבירגערליכער ריכטונג.

* * *

די דאָזיגע ריכטונג פאַרהאַלט זיך זעהר פיינרליך צו דער גרויס-קאפיטאַליסטישער געזעלשאַפט, אין וועלכער זי זעהט זעהר גרויסע חסרונות. „וואָס איז די פעולה — טענה'ן מיט רעכט די פארטרעטער פון דער ריכטונג — וואָס די רייכקייט פון לאַנד ווערט אַ דאנק די גרויס-קאפיטאַליסטישע אונטערנעמונגען גרעסער, ווען דאָס רוב באַפֿעלקערונג האָט דערפון גאָר ניט.“ די פראָדוקציע ווערט גרעסער, רייכער, אָבער די באַדערפנישען ווערען וועניגער באַפריעדיגט, ווי אין אַמאָליגע אַלטע צייטען, ווען עס האָט אין שטאָרט געהערשט דער קליין-באַטריעב, די מלאכה, און אין דאָרף די קליינע פויעריס-ווירטשאַפט. קריזיסען, אויסער אַר-

בייט און אנדערע אזוינע מיני פורעניות'ן זיינען א רעזולטאט פון דער גרויס-קאפיטאליסטישער ווירטשאפט און די גרויסע ליידען בון דער באפעלקערונג זיינען געקומען צוזאמען מיט דעם היינטיגען גרויס-קאפיטאל. דאָס פריהערדיג שטיל לעבען, וואו יעדערער האָט זיך געהאט זיין שטיקעל אייגענטום, זיין אייגענעם ווארשטאט און געצייג, איז פארשוואונדען און אנשטאט דעם איז אַרויסגע-רופען אויפ'ן סצענע דאָס היינטיגע ווירטשאפט-סיסטעם, וואו אַלץ קאָכט און רוישט, ווי אין אַ קעסעל-גרוב, וואו קיינער איז נישט זיכער מיט'ן מאָרגענדיגען טאָג, וואו עס קומען פאַר גרויסע וואול-קאנישע דערשיטערונגען, וואָס מאַכען אַ חרבה פון טויענדע זעלבסטשטענדיגע עקזיסטענצען, און שליינגען זיי איין אינ'ם תהום פון עלענד און אָרעמקייט.

„אין די דערפער — קריטיזירט אַ געלעהרטער — זיינען פויר ערים, וועלכע זאָלען האָבען זייער אייגען שטיקעל לאַנד, ניטאָ, זיי זיינען פאַרביטען געוואָרען דורך טאָג-לוינער, באַטראַקעס; אין די שטעדט זיינען, ווידער, ניטאָ קיין בעלי-מלאכות, אָדער אונז אָפהענגיגע זעלבסטשטענדיגע בעלע-יביתים. עס זיינען נור פאַראַן פאַבריקאַנטען און אַרבייטער. דער פאַבריק-אַרבייטער איז נישט פאַר-זאָרגט מיט זיין חיונה. ער באַקומט בלוז שכיירות, און אזוי ווי אַ דאנק די קרויסען און סלעק זיינען די שכירות נישט פאַראַן אין אַלע צייטען, טאָ איז דער אַרבייטער אָנגעוויזען, כדי נישט צו שטאַרבען בון הונגער, צו בעטען נדבות.“

„דער צוועק פון דער ווירטשאפט איז צו דעקען די באַדערפ-נישען פון דער באַפעלקערונג. דער צוועק איז דער מענשליכער גענוס און די פראָדוקציע איז בלוז אַ מיטעל. היינטיגע אָרדענונג האָט אָבער געאַפּפערט מיט'ן ציעל, מיט דעם גליק פון מענשען פאַר'ן מיטעל, פאַר די גרויסע פראָדוקציע-אַנס-מיטלען, וועלכע האָבען אַן און פאַר זיך קיין שום נוצען נישט.“

מע דאַרף נישט באַטראַכטען דעם קאפיטאַליזם פאַר זיך אַליין, אָפּגעזונדערט, נאָר אין באַצוג צום גליק, וואָס ער ברענגט דער געזעלשאַפט. דער גרעסטער טייל פון דער באַפעלקערונג איז אַ דאנק דעם קאפיטאַל רואינירט געוואָרען און ממילא דאַרף מען זעהן פון איהם פטור צו ווערען.

אָבער ווי ווערט מען פטור פונ'ם קאפיטאַל?
„אָפּהאַלטען זיין וואוקס און איהם זיך נישט לאָזען ענטוויק-

לען" — ענטפערן קליפ און קלאָר די פאָרשטעהער פון אָט דער ריכטונג.

צוזאמען מיט די סאָציאַליסטען זיינען די פארטרעטער פון דער שיטה גרויסע שונאים דעם קאפיטאַליזם אין דער לאנדווירט־שאפט, ווי אין דער אינדוסטרי, אָבער די פארשידענע תירוצים, וואָס זיי גיבען, ווי זיך צו באַשיצן פון איהם און איהם באַזוי־טיגען, זיינען אזוי ווייט פון סאָציאַליזם, אזוי ווי ווייט די רעאַקציע איז פון דעם פאָרטשריט.

"ניט פאָרווערטס נור צוריק! צו דער אַלטער קליינבירגערליכער ווירטשאפט!" אָט וואָס די קליינבירגער פארלאנגען. ניט צו אַ צוקונפטיגער אָרדענונג שטרעבען זיי, נאָר צו אַ פאר־גאנגענער, צו אַן אָפגעלעבטער.

"איך וויל — שרייבט זייער טעאָרעטיקער — אז די לאַנד־ווירטשאפט און אינדוסטרי זאָל זיין צוטיילט אויף אַ גרעסערער צאָהל זעלבסטשטענדיגע אייגענטימער, און זאָל זיך ניט קאָנצענטרירען אין די הענד פון אַ פאָר מיליאָנערען." אָט דאָס איז זייער אידעאַל.

די קליינבירגער באַקעמפּען ניט דאָס אייגענטומ־רעכט אויף פראָדוקצאַנס־מיטלען, נאָר, פארקעהרט, זיי ווילען, אז מיט דעם רעכט זאָלען זיך קענען באַנוצען אַ גרעסערע צאָהל מיטגלידער פון דער געזעלשאפט. וואָס מעהר אייגענטימער — אָט וואָס זייער וואונש איז. דער גאנצער חטא פון קאפיטאַל באַשטעהט, לויט זיי, אין דעם, וואָס ער האָט צושטערט די יסודות פון אַלטען, קליינבירגערליכען לעבען.

די קאפיטאַליסטישע אָרדענונג האָט געפיהרט דערצו, דאָס ס'זיינען אָפגענומען געוואָרען פון אייגענטימער זיינע פראָדוקצאַנס־מיטלען, מיט וועלכע ער פלעגט זיך מאַכען אַ לעבען. זי האָט די אַלע פראָדוקצאַנס־מיטלען אָפגעגעבען אין קלאַס. דער נאַטירליכער רעזולטאַט פון דער קאפיטאַליסטישער ענטוויקלונג איז, אז דער גרעסטער טייל פון דער באַפעלקערונג ווערט פראָלעטאַריזירט און די ליידען ווערען דורך דעם שטארקער, און אויב די פרייע קאָנ־קורענץ, די וויכטיגסטע באַדינגונג פאר דער ענטוויקלונג פון די פראָדוקטיווע קרעפטען, האָט מיט זיך געבראַכט אזוי פיעל צרות, דאָרף מען זיך פון אָט דער פרייהייט אָפזאָגען."

דאָס איז אין אלגעמיינע שטריכען דער פארלאנג פון דער קליינבירגערליכער ריכטונג.

די ארבייטער־פראגע איז ארויפגעשוואונען ערשט, ווען דער קאפיטאל האָט זיך באוויזען. אזוי ווי די ענטוויקלונג פון דער אינ־דוסטרי האָט דערצו גורם געווען, טאָ איז דער בעסטער מיטעל ניט צו דערלאָזען די ווייטערדיגע ענטוויקלונג און זיך אָפֿ־זאָגען פון דער מאָדערנער אינדוסטרי. מען מוז איינצאמען דעם קאפיטאל, ער זאָל ניט זיין פריי און זאָל ניט קענען צוטרעטען און חרוב מאַכען די קליינע זעלבסטשטענדיגע בעלי־בתים/לעך און בעלי־מלאכות, וועלכע האָבען געבילדעט דעם פונדאמענט פון דער געזעלשאַפט, איידער דער קאפיטאליזם איז געקומען.

* * *

די אינדוסטרי־פיינדליכע ריכטונג, וואָס איז ענטשטאנען אַלס אַ רעאקציע קעגען דעם גרויס־קאפיטאליסטישען ווירטשאַפט־סיס־טעם, ווערט פארטרעטען פון די מיטעל־קלאַסען, פון די בעלי־מלאכות, קליינע סוחרים און קרעמער.

דאָס איז גאנץ נאטירליך. דער גרויס־קאפיטאל איז דער מלאך־המות פון די קליינע זעלבסטשטענדיגע בעלי־מלאכות און סוחרים/לעך, וועלכע זיינען געוואָרען אונזיכער מיט זייער עקזיס־טענץ, און פיהלענדיג, אז זייער באָדען ווייגט זיך אונטער זיי, לאָזען זיי אויס זייער כעס צו דער גרויס־קאפיטאליסטישער ענטוויקלונג, אין וועלכער זיי זעהען די אורזאך פון זייער אונטערגאנג. אויפ'ן גרונד פון דער אונצופריעדענקייט מיט דער מאָדערנער אינדוסטרי זיינען געוואָרען געוועבט די פעדים פון דער קליינבירגערליכער טעאָריע, וואָס איז מיט דער צייט געוואָרען אַ קוואַל פון ריקשריט און פראָגרעס־פיינדליכע שטרעבונגען. ניט קוקענדיג, וואָס זיי נעהמען זיך כלומר'שט אָן די קרוודע פון די ארבייטער־מאסען, זיינען זיי דאָך, די קליינבירגער, אין תוך גענומען, די פארביסענ־סטע פיינד פון דער מאָדערנער ארבייטער־באוועגונג. אין די אלע קליין־באַטריעכען ליידען די ארבייטער און ווערען עקספּלואַטירט אַ סך מעהר, ווי אין די גרויסע אינדוסטריען.

אַלס געגנער פון דער מאָדערנער אינדוסטרי, פאנגען זיי אויך אָן צו זיין פיינדליך צו אלץ, וואָס די נייע פאַרם פון אינדוסטרי האָט מיט זיך מיטגעבראַכט, צו דער היינטיגער צייט בכלל און מיט אַ מאַדנע התפעלות דערצעהלט מען פון די אמאָליגע צייטען.

איידער דער אלץ-פארניכטענדער קאפיטאל איז געקומען, ווען עס האָבען געהערשט פאטריאַרכאַלישע באַציהונגען אין דער פאמיליע ווי אין אנדערע צווייגען פון אונזער עפענטליכען לעבען.

די אלע צבועיאטסטוועס און טראַדיציאָנעלע פאָראַרטיילען געפינען שטענדיג אַ גוטען געסט צווישען די קליינבירגערליכע פארטייען, וועלכע זיינען די שטיצען פון דער רעאַקציע. אין דייטשלאַנד, פראַנקרייך און אַ סך אנדערע לענדער זיינען די פארטייען פון די מיטעל-קלאַסען די טרעגער פונם קאמוניציזם מיט זיינע באַצאָהלטע און אונבאַצאָהלטע כלי קודש, גאָט'ס סטראַפּעס, אָן דער שפיץ פון וועלכע עס שטעהט די רוימישע קירך מיט איהר פאפסט.

„די דאָזיגע שיטה — זאָגט מאַרקס — צוגליעדערט זעהר שאַרפּזיניג די ווידערשפּרוכען אין די מאָדערנע פראָדוקציאָנס-פאַר העלטנישען. ווייזט אַנווייזערלענליך די צושטערענדע ווירקונגען פון די מאַשינען און די אַרבייטס-צוטיילונג, די קאָנצענטראַציע פון די קאפיטאַלען און דעם גרונדבאָזיס, די אויבער-פראָדוקציע, די קריגערייען, דעם נויטווענדיגען אונטערגאַנג פון די קליינבירגער און פּויערים, דעם עלענר פון פראָלעטאַריאַט, די אַנאַרכיע אין דער פראָדוקציע, די שרייענדיגע מיספאַרהעלטנישען אין דער פארטיי-לונג פון דער רייכקייט...“

די שטרעבונג וויל אָבער, אָדער די אלטע פראָדוקציאָנס-און פאַרקעהרס-מיטלען צוריק צו געווינען און מיט זיי די אלטע איי-גענטומס-פאַרהעלטנישען, די אלטע געזעלשאַפט, אָדער זי וויל די מאָדערנע פראָדוקציאָנס-און פאַרקעהרס-מיטלען אין די ראַהמען פון די אלטע אייגענטומס-פאַרהעלטנישען, וועלכע זיינען דורך נייע פאַרמען פון פראָדוקציע צוריסען געוואָרען, מיט געוואָלד ווידער איינשפאַרען. „אין ביידע פאַלען — זאָגט מאַרקס — זיינען זיי רעאַקציאָנער און אַוטאָפּיסטיש צוזאַמען.“

און אין אמת'ן, דאָס ראָד פון דער געשיכטע, איין מאָל זיך אַריבערגעקעהרט, געהט ניט צוריק. די פראָדוקטיווע קרעפטען פון דער היינטיגער גרויס-אינדוסטרי זיינען אַ נויטווענדיגע ענטוויק-לונג פונם קליין-באַטריעב, וועלכער האָט דאָס מאָדערנע ווירט-שאַפטיססטעם געבוירען און צום לעבען גערופען. די אלטע פאַר-מען מוזען אָפּשטאַרבען און אָפּגעבען דעם פלאַץ פאַר די יונגערע, לעבענספעהיגערע. קעגען דער געשיכטליכער ענטוויקלונג איז אונז

מעגליך צו קעמפּען. אזא קאמף איז נוצלאָז און רעאָקציאָנער. באַזינגען אַלטע צייטען קענען נור פּאָעטען, אָבער ניט רע-אלע פּאָליטיקער. דער ערפּאָלג פון אַ פּאַרטיי איז אָפּהענגיג פון דער עקאָנאָמישער קראַפט, וועלכע טרייבט איהר. אויב אַ גע-וויסע ריכטונג דריקט אויס די אינטערעסען פון אַן אָפּגעלעבטען נוסס'דיגען קלאַס, איז זי אַליין אָפּגעאורטיילט צום טויט. די קליינבירגער האָבען זייער ראָליע אין דער געשיכטע אָפּגעשפּיעלט און אַלע האָפּענונגען זיי ווידער צו מאַכען די בעליבתיים פון דער געזעלשאַפט זיינען ניט מעהר ווי אַן אַילווע, וואָס קען ניט פאַרווירקליכט ווערען.

אויסער דעם, וואָס דאָס איז אונמעגליך, איז דאָס גאָר אויך ניט ווינשענסווערט. די גרויס-אינדוסטרי איז אַ גרויסער פּאָר-שריט. זי שטעלט מיט זיך פאַר אַ בעסערן מיטעל אינעם קאמף מיט דער נאַטור. דורך איהר ווערען פּראָדוקטען געשאַפּען מיט וועניגער אַרבייט און די אויסערליכע נאַטירליכע קרעפטען ווערען בעסער אויסגענוצט פאַר דער מענשהייט. די רייכקייט פון פּאָלק איז גרעסער געוואָרען דורך איהר. די גאנצע צרה איז, וואָס די רייכקייט ווערט ניט פון אַלעמען גלייך אויסגענוצט. ניט די נייע ענטוויקעלטע פּראָדוקציע איז שולדיג אין די ליידען פון דער באַפּעלקערונג, גאָר די אַלטע אָפּגעלעבטע פאָרם פון דער פּאַנאַני-דערמיילונג, וואָס איז ניט צוגעפאַסט צו די פאָדערונגען פון די היינטיגע פּראָדוקטיווע קרעפטען. אויב די פאָרם פון דער פּאַנאַני-דערמיילונג, וואָס איז אין גרונד גענומען ניט אַנדערש, ווי דאָס אייגענטום-רעכט, וועט ווערען געשטעלט אויף אַנאַנדער פונדא-מענט, וועלען אויך די רעזולטאַטען פון דער פאָרגעשריטענער פּראָ-דוקציע דיענען, ניט אזוי ווי איצט, איין טייל, גאָר דער גאנצער געזעלשאַפט.

דאָס זעהען די טעאָרעטיקער פון דער קליינבירגערליכער ריכ-טינג ניט איין און דעריבער מוזען זיי צוזאַמען מיט דעם קליינ-בירגערליכען קלאַס, וועמענס אינטערעסען זיי פאַרטיידיגען, אַלץ מעהר פאַרלירען דעם באַדען אונטער זיך. שוין מעהר מאָדערן, הגם זעהר גרויזאם, איז דער ליבעריאַליזם, „דאָס מאַנטשעסטרעם“, וואָס מיר געהען איצט באַטראַכטען.

2) דער ליבעראליזם אדער דאס מאנטשעסמערטום

דער ליבעראליזם אלס דער אויסדרוק פונ'ם יונגען גרויס-קאפיטאל; דער חמצית פון דער ליבעראלער ריכטונג; דער אינדיווידואליזם אלס דער מעארעטישער יסוד פונ'ם ליבעראליזם; דער עקאנאמישער אינדיווידואליזם ביי אדאם סמיטה; ווי אזוי ס'ווערט געשאפען די הארמאניע אין דער געזעלשאפט; דער מערקאנטיליסטישער בליק אויפ'ן שטאט; די מע-אריע פון די פיזיאקראטען; דער „פערזענליכער עגאאיזם“ — די מריוב-קראפט פון ענטוויקלונג; די פרויע קאנקורענץ רעגולירט די באציהונגען צווישען די מענשען; איטליכער מענש קען בעסער געפינען זיין גליק ווי דער שטאט; די פליכטען פון דער רעגירונג; דער פרינציפ פון „זאל געהן ווי ס'געהט“; אדאם סמיטה'ס באציהונג צו די ארבייטער; די אורזאכען פון זיין געגנערשאפט קעגען אן ארבייטער-געזעצגעבונג; ווי זיין לעהרע איז אויסגענוצט געווארען פון די אונטערנעהמער; די שטיצע פאר'ן ליבעראליזם און די טאריען פון מאטום און דארווין.

דער ליבעראליזם אדער דאס מאנטשעסמערטום (*) איז דער טיפ-פישער, כאראקטעריסטישער אויסדרוק פונ'ם גרויס-קאפיטאל, בשעת ער האט איבערגעלעבט זיינע יונגע פריהלינגס-יאהרען. אין יענע צייטען, — אינ'ם ערשטען העלפט פון פאריגען יאהרהונדערט — ווען דער קאפיטאל האט אָנגעפאנגען איינצו-נעהמען די וועלט, ווען אין אלע ווינקעלעך פון לאנד איז געוואָרען ליכטיג פון זיין בליאסק, איז דער ליבעראליזם שטארק אַרײַן אין דער מאָדע.

דער ליבעראליזם איז קעגען דעם, מען זאל מאַכען געזעצען, וואָס זאָלען באַשיצען די אַרבייטער. דער שטאַט — טענה'ן די ליבעראלען — דאַרף זיך נישט אַרײַנמישען אין די סכסוכים צווישען אַרבייט און קאַפיטאַל. מען מוז דעם דאָזיגען קאַמף איבערלאָזען דעם פּרײַען שפּיעל פון די קרעפטען. דאָס איינציגע געזעץ, וואָס

(*) די גרויסע ענגלישע אינדוסטרי-שטאַט מאַנטשעסמער איז געווען דער צענטער פון דער דאָזיגער ריכטונג און דעריבער האָט זי דעם נאָמען: מאַנטשעסמערטום.

מוז פון שטאט אָפּגעהיט ווערען — איז דאָס אייגענטומס־רעכט. יעדער איינציגער האָט דאָס פּולע רעכט צו באַנוצען און טון מיט זיין אייגענטום, ווי ער געפינט פאַר נויטיג און קיינער, אפילו דער שטאַט, האָט נישט דאָס רעכט צו מאַכען וועלכע עס איז נישט פאַרשריפטען און באַגרענציגונגען פאַר דעם אונטערנעמהער.

ווען דער שטאַט גיט אַרויס געוויסע געזעצען, אויב ער באַשטימט, למשל, די גרויס פון אַרבייטס־טאַג, דעם סכום פון די שכירות און אַנדערע אַרבייטס־באַדינגונגען, באַשרענקט ער דער מיט די פרייהייט פון די אונטערנעמהער, וועלכע ווערען געפענטעט און קאָנען זיך נישט פריי באַוועגען.

דער טעאָרעטישער יסוד פונ'ם ליבעראליזם איז די אינדי־ווידואליסטישע שיטה אין פאָליטישער עקאָנאָמיע — די שיטה פון די קלאַסיקער אַדאָס סמיטה, ראָבערט מאַלטוס און דור ריקארדאָ, אויף וועלכע מיר וועלען זיך אַביסעל אָפּשטעלען.

אַדאָס סמיטה, ווי זיינע אָנהענגער, איז געווען אַ גרויסער געגנער פון אפּוטרופסות. ער איז געווען געגען דעם, די רעגירונג זאָל זיך אַריינמישען אין פריוואַט־אינטערעסען. „יעדער אינדי־ווידואם מוז זיין פריי אין זיינע האַנדלונגען“ — אָט איז דער תּוך פון דער דאָזיגער טעאָריע.

שטעלט זיך אָבער די פּראַגע, וויבאַלד אַז יעדער יחיד, יעדער אינדיווידואם וועט טון וואָס ער וויל און ווי ער וויל און די רעגירונג וועט איהם נישט קענען זאָגען אַ דעה, טאָ וועט דאָך זיין אַ גאַנצער מישמאַש, אַ תּהו ובהו אין דער געזעלשאַפט, וואָס מוז לעבען אין אַ געוויסער האַרמאָניע? די פריהערדיגע פאָלי־טיקער, די מערקאַנטיליסטען אַ שטייגער, האָבען טאַקי דעריבער געזאָגט, אַז מען טאָר נישט לאָזען יעטווידען פריי און פּראַנט האַנדלען. עס קאָן ווערען אַ חפּקר־וועלט. די רעגירונג איז דער בעל־הבית פון לאַנד און זי דאַרף אויפּפאַסען, אַז יעדער יחיד זאָל טון וואָס און ווי מען הייסט איהם, אָבער נישט ווי ער וויל — דאָס איז דער בעסטער מיטעל אָפּצוהאַלטען די געזעלשאַפט פון אַנאַר־כיע. דער מענש איז בטבע שלעכט (עיר פרא אדם יולד), און ווען די רעגירונג זאָל נישט אויפּפאַסען אויף איהם און איהם נישט איינצוימען דורך פאַרשידענע געזעצען, וועט ער נור שאַדען ברענגען דער געזעלשאַפט.

אַנדערע דענקער — די פיזיאָקראַטען — האָבען געלערנט,

אז די אָרדענונג און די האַרמאָניע אין דער גזעלשאַפּט וועלען געשאַפּען ווערען דורך דער נאַטור גופא, וועלכע רעגולירט אויך די באַציהונגען צווישען מענשען, ווייל דער מענש ווערט געבוירען אַ גוטער, מיט גוטע מרות, און ווען מען זאָל דעם מענשען איבערלאָזען די פרייע ענטוויקלונג פון זיין נאַטור, לויט זיינע נאַטירליכע אייגענשאַפּטען, וועט קומען דער בעסטער סדר און די באַציהונגען פון איין מענשען צום צווייטען וועלען זיין די פריינד-ליכסטע.

אדאם סמיטה איז אָבער ניט מסכים געווען, ניט מיט די מערקאַנטיליסמען און ניט מיט די פיזיאָקראַטען, אָדער בעסער, ער האָט געהאַלטען אַ ביסעל מיט די ערשטע און אַ ביסעל מיט די צווייטע. „ניט די רעגירונג, אייך ניט די גוטע מרות פון מענשען קענען שאַפּען די האַרמאָניע אין דער גזעלשאַפּט. די האַרמאָניע אין דער גזעלשאַפּט ווערט באַשאַפּען נור דורך דער אונבאַגרעניצטער פרייער אַרבייט פון יעטוידען יחיד באַזונדער“ — מיינט אדאם סמיטה. די באַוועגונג, די טרייב־קראַפּט פון אונזער גזעלשאַפּטליכער ענטוויקלונג — איז די מלחמה פאַר'ן לעבען, וואָס יעטוידער מענש פיהרט, אָדער דער „פערזענליכער עגאָאיזם“ — ווי אדאם סמיטה אַליין רופט דאָס.

יעדער מענש וויל אויסבעסערן זיין לאַגע. אין אַלע זיינע עסקים, וואָס דער מענש פיהרט, מאַטערט ער זיך צו האָבען וואָס מעהר נוצען און פאַרווענדען דערביי וואָס וועניגער אַרבייט. לעבענדיג שטענדיג מיט אַזאַ רעכענונג, קלייבט דער מענש אויס אַזוינע פראָדוקציאָנס־מיטעל, דורך וועלכע זיין אַרבייט און קאַפֿיטאַל זאָלען איהם געבען מעהר פּרנסה. כל־זמן די דאָזיגע פראָדוקציאָנס־מיטעל זיינען ניי, גוט און ברענגען פּרוכט, האַלט ער זיי, ווערען זיי אַלט, אָדער ווען עס ווערען ענטדעקט נייע פראָדוקציאָנס־מיטלען, פון וועלכע מען קען מעהר נוצען האָבען — פיהרט דער מענש איין אָהן דער הילף פון דער רעגירונג די נייע אויסגע-בעסערטע מיטלען און געצייג.

דעם מסחר פיהרט אייך דער מענש מיט אויסרעכענונג.

דער מענש ווענדט אָן אַלע מיטלען צו פאַרקויפּען זיינע סחורות פאַר אַ גרעסערן מקח און, פאַרקעהרט, קויפּען וואָס וועל-וועלער.

די אייגענע זאך קומט פאר צווישען אונטערנעהמער און ארבייטער.

דער ארבייטער וויל קריגען א העכערן לוינ פאר זיין אר-
בייטס־קראפט און זוכט זיך אויס בעסערע אונטערנעהמער. די
אונטערנעהמער ווידער סטארען זיך צו באקומען וואס מעהר אר-
בייטס־קראפט פאר די קלענסטע שכירות.

מיט איין וואָרט, וואוהין מיר זאָלען זיך ניט ווענדען, וועלען
מיר זעהן, דאָס אויב דער מענש האָט די פרייע וואהל און איז
ניט באַנרעניצט מיט פאַרשידענע געזעצען, וועט ער אַליין שוין
אויסקלייבען פאַר זיך דעם בעסטען און באַקוועמסטען וועג אין
לעבען און וויבאַלד, מיינט ווייטער סמיטה, אז יעדער מענש,
פאַלגענדיג זיינע אייגענע פערזענליכע אינטערעסען, געפינט די
בעסטע, באַקוועמליכסטע מיטלען ווי צו פיהרען די מלחמה פאַר'ן
לעבען — איז שוין דאָס במילא אַ גליק פאַר'ן גאַנצען כלל. אונז
קימערט ניט, אויב דער מענש, האַנדלענדיג מיט אַ קלאָרען השבון,
איז טאַקי אין אמת'ן אויסען די טובה פון כלל, דער רעזולטאַט
איז אָבער, אז דורך דעם, וואָס דער מענש סטארעט זיך צו באַ-
פריעדריגען זיינע אייגענע באַדערפנישען מיט דער קלענסטער מאָס
אַרבייט, פיהרט ער איין נייע מאַשינען, נייע אינסטרומענטען, זוכט
אויס נייע מערק, וואו אָפצוזעצען זיינע סחורות א. א. וו. די
איבעריגע אונטערנעמער און סוחרים, אויב נור זיי ווילען ניט
פאַלען אַלס אַ קרבן פון קאָנקורענץ, זיינען געצוואונגען דאָס נאָכ-
צוטון און במילא קומט אויס, אז דער גאַנצער כלל און במילא אויך
דער פרט, די געזעלשאַפט מיט אַלע אינדיווידואמען, ווערט בער-
סער אָפּ אינס קאַמף מיט דער נאַטור.

„די פרייע קאנקורענץ — זאָגט סמיטה — רעגולירט די באַ-
ציהונגען צווישען די מענשען און דער געזעלשאַפט אַ סך בעסער ווי
דער געזעץ־געבער.“

אַלס אַ ביישפּיעל ברענגט אַדאָם סמיטה די צוטיילונג פון
דער ארבייט.

אַלעמען איז באַוואוסט, זאָגט סמיטה, אז די צוטיילונג פון
דער ארבייט איז איינע פון די גרעסטע גליקען פאַר דער געזעל-
שאַפט. דורך דער ארבייט־צוטיילונג שאַפט די געזעלשאַפט אַ סך
מעהר סחורות, ווי פריהער. דערזעלביגער סכום ארבייט איז איצט
אַ סך מעהר פּראָדוקטיוו, ברענגט מעהר איין. און אָט די ארבייטס־

צוטיילונג איז פארגעקומען ניט דורך דעם, וואָס די רעגירונג האָט זיך אַריינגעמישט, נאָר ווייל יעטווידער אונטערנעהמער איז נור אויסען געווען זיך אליין, ער האָט געוואָלט נור זיך פארזאָרגען. אז דער פאבריקאנט פיהרט איין אַ נייע מאשין האָט ער ניט אין זינען די געזעלשאַפט, ער איז דאָ ניט אויסען די נוצען פון זיינע מיטמענשען, ער האַנדעלט דאָ עכט עגאָאיסטיש, ער מיינט נור זיינע אייגענע נוצען. אָבער עס קומט שוין במילא אויס, אז די גאנצע געזעלשאַפט האָט דערפון נוצען.

דער פרייער אויסטויש, דער מקח וממכר, איז, לויט אַדאָם סמיטה, אַ וויכטיגע קראַפט, וואָס באַוועגט פאָרווערטס די מענש-ליכע געזעלשאַפט.

„דער מענש נויטיגט זיך שטענדיג — זאָגט סמיטה — אין דער הילף פון אַנדערע מענשען, אָבער אומזיסט וואָלט די אַרבייט זיינע זיין, אויב ער וואָלט זיך פאַרלאָזען בלויז אויף דער גוטער הערציגקייט פון צווייטען. ... „גיב מיר דאָס, וואָס מיר איז נוי-טיג, און דו וועסט באַקומען, וואָס דיר כּעהלסט“ — אזוי האַנדלען צווישען זיך מענשען. מיר באַקומען אַלע נויטיגע פראָדוקטען: ברויט, פלייש, שטיוועל, קליידער, אַ דירה, ניט דערפאַר, ווייל דער קרעמער, קצב, שוסטער און שניידער זיינען גוטהאַרציג, זיינען אויסען אונזער טובה, נאָר דערפאַר, ווייל זיי זיינען אויסען זיי-ער אייגענע טובה. ווען מיר באַשטעלען פאַר אונז די נויטיגע פראָדוקטען, ווענדען מיר זיך ניט צו זייערע גוטהאַרציג-קייטס-געהילען. מיר ווענדען זיך דאָ צו זייערע עגאָאיסטישע אייגעננוציגע געהילען. ווען מיר קויפּען ביי זיי וואָס ס'איז, ריידען מיר ניט פון אונזער נויט, פון אונזערע באַדערפנישען, נאָר פון זייער נוצען, און די דאָזיגע אויסרעכענונג, אָט די פריוואַט עגאָ-איסטישע אינטערעסען זיינען די הערשער, וועלכע מאַכען די אַר-דענונג און שאַפען די האַרמאָניע אין דער גאנצער געזעלשאַפט. אַדאָם סמיטה פאָדערט דעריבער פולע, אונבאַשרענקטע פריי-הייט פאַר יעדען יחיד, „ווייל, זאָגט סמיטה, יעדער איינציגער מענש ווייס בעסער, וואָס פאַר איהם איז גוט, ווי אַ וועלכער עס איז ניט שטאַטסמאַן און געזעצגעבער.“ „יעדער שטאַטסמאַן, וועלכער וואָלט זיך באַמיהט צו ווייזען פריוואַט מענשען ווי און וואָו זיי זאָלען פאַרשווענדען זייערע קאָפיטאַלען, וואָלט, אויסער דעם, וואָס ער וואָלט זיך באַשעפטיגט מיט אַן אוננוציגער זאך.

זיך נאָר גענומען אָהן אַ שום רעכט און מאַכט צו אזא אַרבייט, וועלכע וואָלט געווען אונמעגליך צו ערלויבען ניט נור איין־איינ־ציגען מענשען, נאָר אפילו אַ גאנצען ראַטה אָדער סענאַט.

„יעדער מענש — זאָגט אין אַן אנדער אָרט סמיטה — כל־זמן ער איז ניט עובר די געזעצען פון גערעכטיגקייט, האָט אונז באדינגט דאָס רעכט צו געהן אויף דעם וועג, אויף וועלכען זיינע פערזענליכע אינטערעסען ווייזען איהם אָן.“

די רעגירונג מוז נאָר ערפילען דריי פליכטען. ערשטענס, מוז זי באַשיצען די גאנצע געזעלשאַפט פון יעדען געוואלדטאָט, ווען אַ צווייטע געזעלשאַפט פאלט אויף איהר אָן. צווייטענס, מוז די רעגירונג באַשיצען יעדען איינציגען מיטגליעד געגען פארשידענע אונרעכט און געוואלד, וואָס אנאנדער מיטגליעד ערלויבט זיך, און דאָרף איינפיהרען אַן עהרליכען אונפארטייאישען געריכט; דער דריטער חוב פון דער רעגירונג איז איינצואָרדענען און אונז־טערצוהאַלטען אַזעלכע געזעלשאַפטליכע אונטערנעהמונגען און אַנט־שטאַלטען, וועלכע קענען ניט אויסגעהאַלטען ווערען אויפ'ן רע־כענונג פון איינעם אָדער אַ סך איינצעלנע מענשען.

סיין אנדערע פליכטען, און במילא אויך רעכטען, האָט די רע־גירונג ניט. אין די עקאָנאָמישע ענינים מוז הערשען דער פרינציפ *Laissez faire laissez passer* (זאָל געהן ווי עס געהט). מיט דעם דאָזיגען רוף האָט זיך געווענדעט דער פיזיאָקראַט גורנאָ צו דער רעגירונג און האָט געמיינט דערמיט צו זאָגען, דאָס די רעגירונג טאָר זיך ניט אַריינמישען אין עקאָנאָמישען לעבען. מע באַדאַרף איטליכען לאָזען פריי האַנדלען און פריי שאַפען. יעדער איינציגער וועט שוין אליין געפינען דעם וועג, וואָס פיהרט צו זיין גליק. ער נויטיגט זיך ניט אין פיהרער און וועגווייזער.

מיר האָבען דאָ מיט אַ כיון זיך אויספיהרליך אָפגעשטעלט אויף דער לעהרע פון אַדאָם סמיטה, כדי צו זעהן, ווי ווייט זי איז אויסגענוצט געוואָרען אין די אינטערעסען פון די קאפיטאַל־ליסטען אין זייער קאמף מיט די אַרבייטער.

די אינדיווידועלע פרייהייט אין די ענינים פון פאָלקס־ווירט־שאַפט, וועלכע אַדאָם סמיטה האָט געפרעדיגט, איז ניט געקומען פון דעם, ווייל אַדאָם סמיטה איז געווען אַ געגנער פון די אַרבייט־טענדע מאַסען און האָט נור געהאַט אין זיגען די אינטערעסען פון

די קאפיטאליסטען. דוקא פארקעהרט. אדאם סמיטה איז באמת געווען א עכטער פריינד פון ארבייט. ער פלעגט שטענדיג זיין זעהר אויפגערעגט, ווען מען פלעגט וועלען באגרעניצען די רעכטען פון די ארבייטער. ער האט שטענדיג געקעמפט געגען פארשידענע געזעלשאפטען און פאראייניגונגען פון די אונטערנעהמער מיט דער כונה צו מאכען שוועריגקייטען די ארבייטער, זיי זאלען ניט בא- קומען מענשליכע שכירות און האבען אנדערע גוטע ארבייטס-בא- דינגונגען. „דאס הייליגסטע רעכט אויף אייגענטום — זאגט סמיטה מיט א טיעפער איבערצייגונג — איז דאס רעכט אויף אייגענע ארבייט... דאס גאנצע פארמעגען פון אָרעמען באשטעהט אין זיין כח און געשיקטקייט; שטערען דעם ארבייטער צו גע- ברויכען זיין כח און געשיקטקייט אזוי ווי איהם, דעם ארבייטער, געפעלט, אוב נור ער קען דעם צווייטען ניט שעדיגען דערמיט, איז אן איינפאכע עולה געגען דעם אייגענטומס-רעכט.“

אדאם סמיטה איז געווען א געגנער, אז דער שטאַט זאל זיך אריינמישען אין די סכסוכים צווישען ארבייט און קאפיטאל און באגרעניצען און איינהאלטען די אונטערנעהמער, זיי זאלען ניט עקספּלואטירען און אויסנוצען דעם ארבייטער קלאס, ווייל ער איז געווען איבערצייגט, אז אזא נייטראלע שטעלונג פון דעם שטאַט איז אין די אינטערעסען פון ארבייטער- קלאס גופא, ווייל די ארבייטער קענען אליין באשטעהן זייער שטערטעל און נויטיגען זיך בכלל ניט אין די טובות פון שטאַט. אדאם סמיטה האט געלעבט אין דער צייט, ווען דער ענג- לישער קאפיטאל האט זיך נור וואס אָנגעהויבען צו ענטוויקלען. די ענגלישע קאפיטאליסטען האבען ניט נור קאנטראָלירט דעם ענג- לישען מאַרק, נאָר זיי האבען געהאט די שליטה איבער'ן גאנצען וועלט-מאַרק. אלע לענדער האבען זיך געווענדעט צו ענגלאַנד נאָך סחורות. יערען טאָג האבען זיך געגרינדעט נייע אונטערנעהמונגען. די נאָכפראַגע אויף ארבייטער איז געווען זעהר גרויס, א סך גרע- סער, ווי דער אָגעבאָט פון „הענד“. צוליעב דעם קליין-באַטרייב, וואָס האט נאָך דעמאָלט פארנומען א גרויסען פלאץ אין לאַנד, זיינען ארבייטער אין היינטיגען זין — פראָלעטאַריער, וואָס האבען ניט קיין אייגענטום און לעבען פון האַנד צום מויל — נאָך איבער- הויפט געווען וועניג. די קאָנקורענץ צווישען ארבייטער איז ניט געווען גרויס. די שכירות זיינען פארהעלטניסמעסיג געווען גוטע,

א סך בעסער, ווי אין די לענדער, וואו דער קאפיטאליזם האט זיך נאך ניט אזוי ווייט ענטוויקעלט און וואו די גרויסע אינדוסטריעלער האבען נאך ניט געשפיעלט אזא ראָליע. פון א רעזערוואַרמע, וואָס ווערט אין דער אינדוסטרי נים אַריינגענומען, זיצט שטענדיג אַהן אַרבייט און קאָנקורירט מיט די פאַרנומענע אין דער אינ-דוסטרי אַרבייטער, האָט מען נאָך דעמאָלט ניט געוואוסט. דער אַרבייטס-טאַג און די איבעריגע אַרבייטס-באַדינגונגען זיינען אויך ניט געווען שלעכט. מיט איין וואָרט, עס איז נאָך ניט געווען אזוי קענטיג דער געגענזאַץ צווישען אַרבייט און קאפיטאַל און עס איז דעריבער גאַנץ פאַרשטענדליך, אז סמיטה איז געווען אַ געגנער פון דער רעגירונגס השגחה און אפּטרופּסות ניט נור אין די נוצען פון די אַרבייטסגעבער, נאָר נאָך מעהר אין די נוצען פון די אַרבייטסנעהמער.

אין אַ סך שטעלען פון סמיטה'ס קלאַסישע ווערק: „דאָס פעלקער-רייכטום“, וואָס האָט באַשאַפּען אַ נייע עפּאָכע אין דער עקאָנאָמישער וויסענשאַפט, איז קלאָר צו זעהן, אז די סימפּאַטיע פון אַדאָם סמיטה איז שטענדיג געווען אויף דער זייט פון די אַרבייטער און ניט פון די אונטערנעהמער. אזוי ווי ער האָט גע-וואוסט, אז די געזעצגעבונג ליגט אין די הענד פון די קאפיטאַליס-טען אָדער פון זייערע משרתים, האָט ער איינפאַך דער געזעצ-געבונג ניט צוגעטרויט אזא ראָליע, ווי צו באַשיצען די אַר-בייטער פון עקספּלואַטאַציע. אויב אַדאָם סמיטה וואָלט געוואוסט, אז דאָס צריינמישען זיך פון דער רעגירונג ביי די צוזאַמענשטויסען צווישען אַרבייט און קאפיטאַל, וואָלט געבראַכט נוצען די אַרביי-טער, וואָלט ער געוויס ניט געהאַט געגען דעם: „שטענדיג, זאָגט סמיטה, ווען די געזעצגעבונג מישט זיך אַריין אין די מחלוקות צווישען די אַרבייטער און פאַבריקאַנטען, וועט זי אַלע מאָל פרעגען און אויסהערען די פאַבריקאַנטען. עס איז ריכטיג און קלוג, ווען מען ניט אַרויס אַ געזעץ אין די נוצען פון אַרבייטער; אָבער ניט זעהר זעלטען — באַדויערט סמיטה — איז די גאַנצע געזעצגעבונג נור אין די אינטערעסען פון די אונטערנעהמער.“

די פאַרשטעהער פון קאפיטאַל האָבען זיך אָבער וועניג וואָס גערעכענט מיט די פערזענליכע סימפּאַטיען און נייגונגען פונ'ם גרויסען עקאָנאָמיסט. זיי האָבען בלויז אויסגענוצט זיין לעהרע, ווייל פאַרמעל האָט זי זיי געגעבען אַ היתר אויף אונבאַשרענקטע

אויסבייטונג פון ארבייט. מעהר ווי דאס האבען זיי ניט נויטיג געהאט.

ווען עס פלעגן זיך אָנפאַנגען צו הערען שטימען פון די באַרױבטע אַרבייטער־מאַסען, אז מען זאָל ניט דערלאָזען די קאַפּיטאַליסטען אזוי שרעקליך זיי צו עקספּלואַטירען און ווען עס האָט זיך געבילדעט אַן אָפּאָזיציע געגען די הערשענדע פאַראַנדקעס און געזעצען פון פריוואַט־אייגענטום און האָט געפאָדערט, אז די רעגירונג זאָל זעהן וועניגסטענס איינצופיהרען רעפּאָרמען, וועלכע זאָלען באַשיצען די אַרבייטער פון זייערע אַכזריות־דיגע געגנער, האָט די חברה קאַפּיטאַליסטען געבראַכט אַ מפורש'ן פּסוק פון סמיטה'ס ווערק, וואו עס איז געזאָגט געוואָרען, אז דאָס אַרייַן מישען זיך פון דער רעגירונג אין די סכסוכים צווישען אַרבייט און קאַפּיטאַל קען קיין גוטס ניט ברענגען מיט זיך.

די גרויסע קאַפּיטאַליסטען און גוטס־באַזוצער, די לענדלאָרדס, וועמען עס האָט זיך געלױסט דאָס זייערע געגנער, די אַרבייטער־מאַסען, זאָלען בלייבען אויפ'ן שלאַכטפּעלד אין גאַנצען אונבאַרשיצט פון געזעץ, האָבען אָבער ניט געהאַט די העזה אָפען אַרויס צוטרעטען פאַר זייערע קלאַסען־אינטערעסען, האָבען פאַרקליידט די תּאווה צו הערשען אונבאַגרעניצט איבער די אָרעמע מאַסען אין פאַרשידענע טעאָריען.

אזוי האָבען די קאַפּיטאַליסטען פאַרשטאַנען אַרייַנצולייגען די טומאה אין די יראה און האָבען באַהויפטעט, אז זיי מיינען גאָר חס וחס וחס בייז ניט און דאָס, וואָס זיי ווילען, אז די רעגירונג זאָל זיך ניט אַרייַנמישען אין זייערע ענינים, איז עס איינפאַך דעריבער, ווייל דאָס אַרייַנמישען זיך פון דער רעגירונג אין די פריוואַט אונטערנעהמונגען קען שטערען דער ענטוויקלונג. הסכמות צו זייערע טענות האָבען די פאַרשטעהער פון קאַפּיטאַל געפונען כלומרישט אין דער טעאָריע פון סמיטה, וועלכע לערנט, אז די אינדיווידועלע פרייהייט איז די ערשטע באַדינגונג פון פּאָלקס־רייכקייט און יעדע באַגרעניצונג פון אָט דער פרייהייט קען נור שאַדען, אָבער ניט נוצען ברענגען.

ווייטערע „וויסענשאַפטליכע“ ראיות האָבען די מאַנטשעס־טערלייט, וועלכע האָבען פאַרלאַנגט, אז די רעגירונג זאָל שטעהן פון ווייטען און ניט אָננעמען אַ געוויסע שטעלונג בנוגע דעם קאַפּיטאַל צווישען אַרבייט און קאַפּיטאַל, געפונען אין די לעהרען

פונ'ם באוואוסטען עקאנאמיסט ראבערט באלטוס און דעם נאטור־פארשער טשאַרלז דאַרווין.

מאלטוס, ווי מיר ווייסען, באהויפטעט, אז די באפעלקערונג וואקסט אַ סך שנעלער, ווי די ענטוויקלונג פון די פראדוקטיווע קרעפטען. פראסט גערעדט הייסט עס, אז די הוצאה פון לעבענס־מיטעל איז גרעסער ווי די הכנסה און עס מוז, ווי אלע מאָל, וואו די הוצאה איז גרעסער פון דער הכנסה, זיין אַ דעפיציט. דער דאָזיגער דעפיציט מוז פיהרען צו אַ באַנקראַט. אָט דער באַנקראַט אין נאָהרונגס־מיטעל דריקט זיך אויס אין דעם דלות, עלענד, אָרעם־קייט און אלע זייערע באַגלייטער, עפירעמיעס, רציחות, ווי אויך מלחמות א. א. וו., צוליעב וועלכע די צאָהל מענשען ווערט ווע־ניגער און דער באַלאַנס אין די נאָהרונגס־מיטעל ווערט אויסגע־גלייכט. אין די ליידען פון די אַרבייטענדע מאַסען איז ניט שול־דיג — לויט מאלטוס — די געזעלשאַפט, נאָר די נאטור אליין, און דעריבער קען די געזעלשאַפט און דער שטאַט זיי ניט באַ־זייטיגען.

דער איינציגער מיטעל צו פארגרינגערן דעם עלענד פון די אַרבייטענדע מאַסען איז צו זעהן, אז די הוצאה פון נאָהרונגס־מיטעל זאָל ניט זיין גרעסער, ווי די נאטור קען פראדוצירען, און דאָס קען נור זיין, ווען די באפעלקערונג וועט ניט אזוי גיך וואקסען. דער דאָזיגער וואוקס קען אָפּגעהאַלטען ווערען דורך שפעטע חתונות, און אנדערע מיטעל, וועלכע פארקלענערן די געבוירענשאַפט.

דער טיש, וואָס די נאטור דעקט פאר די מענשען, קלעקט ניט פאר אלעמען, און, אזוי ווי אונגעבעטענע געסט, מוזען די „איבע־ריגע“, די „ניט־געלאַדענע“, זיך באַגנוגענען מיט אַ מאָגערן חלק, אָדער בלייבען נאָר אָהן אַ חלק. דערמיט וואָס די רעגירונג אָדער אַן אנדער אינסטיטוציע מישט זיך אַריין און מאכט דורך געזעצ־געבונג לייכטער די לאַגע פון דער אָרעמער באפעלקערונג, מיינט מאלטוס, מאכט זי ניט בעסער, נאָר אַ סך ערגער. זי פארגער־סערט דערמיט דעם דעפיציט און דער פּועל־יוצא וועט זיין, אז דער באַנקראַט פון דער נאטור וועט זיין אַ סך שטאַרקער און וועט ווערען באַגלייט מיט מעהר אומגליקען.

אויב די לאַגע פון די אַרבייטער וועט דורך דער געזעצגעבונג ווערען בעסער, וועט מען פרייהער חתונה האָבען און די פאמיליע וועט באַשטעהן פון מעהר מיטגליעדער, די צאָהל גיט־געלאַדענע

געסט אויף דער מאהלצייט פון דער נאטור וועט ווערען גרעסער, און ממילא וועט אויך ווערען גרעסער די צאָהל פון די האַלב־הונד געריגע און הונדעריגע.*

די רעגירונג מוז זעהן אויסצומיידען אלצדינג, וואָס קען מיט־ברענגען, אז די באַפעלקערונג זאָל וואַקסען מעהר, וויפיעל עס איז פאַראַן נאָהונג און דאָרף ניט אַרויסגעבען אַרבייטער־געזעצען. די ליבעראַלען האָבען אויך געפונען אַ באַשטעטיגונג פאַר זייער פאַרלאַנג אין דאָרוויי'ס לעהרע. דאָרוויי האָט באַ־וווּזען, אז צווישען אַלע באַשעפּענישען קומט פאַר אַ קאַמף אַומ'ס דאָזיין. די שוואַכערע, די ניט־צוגעפאַסטע, די ניט־טויג־ליכע געהען אונטער און לעבען בלייבען די מעהר אויסגעהאַלטענע, די מעהר צוגעפאַסטע. דורך דעם דאָזיגען אויסוואַהל, באַקומען מיר וואָס ווייטער אַלץ מעהר פאַרפּולקומטע, שטאַרקערע און מעהר ענטוויקעלטערע אָרגאַניזמען: חיות און פּלאַנצונגען. די מענשליכע געזעלשאַפט — טענה'ן די ליבעראַלען פון מאַנ־טשעסטערשען חדר — איז אויך ניט פון דעם כלל אויסגעשלאָסען. אויך אין דער מענשליכער געזעלשאַפט עקזיסטירט דאָס נאָטור־געזעץ פון קאַמף אַומ'ס דאָזיין. די שוואַכערע מוזען אונטערגעהן, כדי אָפּצוראַמען אַ וועג פאַר די שטאַרקערע. די רעגירונג מאַך זיך דעריבער ניט אַריינמישען, כדי ניט צו שטערען דעם נאָטור־געזעץ פון פרייער קאָנקורענץ, וואָס איז פאַר דער מענשליכער געזעלשאַפט דאָס זעלביגע, ווי דער קאַמף צווישען די באַשעפּע־נישען אין דער פרייער נאָטור.

(* אויספיהרליך איבער מאַלטוס' לעהרע, ווי בכלל איבער די עקאָ־נאָמיסטען־קלאַסיקער, זעה מוין ווערק: פאליטישע עקאנאמיע, איהר ענט־שטעחונג און געשיכטע. א. ש. ז.)

דער ליבעראליזם און די ענטוויקלונגס-לעהרע

די שוואכע מעאָרעטישע יסודות פונ'ם ליבעראליזם; דער מאַלטוואַניזם פאַרענטפערט ניט די פראַגע איבער דעם עלענד פון דער געגענוואָרט; דער המצית פון דעם דאָרווייניזם; די צוגעפאַסאָקייט פון דער באַשעפּעניש צו איהר סביבה; די אורזאַכען פון דער האַרמאָניע און צוועקמעסיגקייט אין דער נאַטור; דער ענטפער פון די מאַמינים; דער ענטפער פון די נאַטור-פאַרשער; די מלחמה פאַר'ן לעבען; די נאַטירליכע אָפּקלויבונג; דאָר-ווינ'ס ביישפּיעל ווי אַזוי די מעהר צוגעפאַסטע בלייבען לעבען; די האַרמאָניע אין דער נאַטור אַלס אַ רעזולטאַט כּוון בלינדע מעכאַנישע קרעפּטן; ניט די רחמנות פון אַ בורא, נאָר די אכזריות פון דער נאַטור באַשאַפט די צוועקמעסיגקייט; ווי מע באַדאַרף פאַרשטעהן די מלחמה פאַר'ן לעבען; דער אונטערשייד צווישען מענשען און חיות בנוגע דער מלחמה פאַר'ן לעבען; ניט די קאָנקורענץ, נאָר די געזעלשאַפּטליכקייט דערהויבט דעם מענשען; אין אַ געזעלשאַפּט פון פּריווער קאָנקורענץ זיענען ניט די פּעהיגערע און בעסערע, נאָר די יעניגע, וועלכע זיינען מעהר בעוואָפּענט מיט'ן קאָפיטאַל; אויפ'ן סמך פון דער ענטוויקלונגס-לעהרע דאַרף דער שטאַט דוקא יא אַרויסגעבען געזעצן אין די נוצען פון די ברייטע מאַסען.

די מעאָרעטישע יסודות, אויף וועלכע די אָנהענגער פונ'ם ליבעראליזם בויען זייערע פּאָליטישע פלענער, דאָס די רעגירונג זאָל זיך ניט אַריינמישען אינ'ם קאַמף צווישען אַרבייט און קאַפיטאַל, זיינען שוין לאַנג פון דער וויסענשאַפּט אונטערגעגראָבען געוואָרען.

דער מאַלטוואַניזם קען פאַר קיין פאַל ניט אויסגענוצט ווערען אַלס אַ ראיה, דאָס דער שטאַט דאַרף זיין נייטראַל און אַז מען מוז אַלץ איבערלאָזען דעם פּרייען שפּיעל פון סרעפטען אויפּפאַך דערפאַר, ווייל דער מאַלטוואַניזם אַלס אַ טעאָריע האַלט ניט אויס די וויסענשאַפּטליכע קריטיק.

די קאָפיטאַליסטען האָבען אמת זיך אָנגעכאַפט אָן מאַלטוס'ע, אנשויאונג ווי אָן אַבן טוב און האָבען זי פאַרוואַנדעלט אין איינע פון די נייפּטיגסטע און שרעקליכסטע געוועהר, געגען דעם

ארבייטער-קלאס, זיי האָבען אין איהר געפונען א בארעכטיגונג אויף דער גרויסער נויט, עלענד און דחקות, אין וועלכע די ארבייטער מענדע מאסען האָבען אָנגעפאנגען צו זינקען. אינ'ם מאַלטוויז' ניזם האָבען די פראָפּיט-מאַכער געזוכט הסכמות צו זייער אונבאַגרעניצטער אויסבייטונג, און אויב די טעאָריע וואָלט געווען ווייט פֿענשטאָפּטליך ריכטיג, טאָ וואָלט אַוועקגעפאלען אָן אַ זייט אלע רחמנות, ווייכהערציגקייט און סימפאטיען, קעגען אַ שטרענג וויסענשאַפטליכען אמת לוינט ניט אַנטקעגען צו שטעלען דעם יושר, דאָס געפיהל. אַן אמת מוז ווערען אָפּען אַרויסגעזאָגט, ווי אכזריות דיג און גרויזאם עס זאָל ניט זיין. עס וואָלט געווען לעכערליך די פאַרשטעהער פון קאפיטאַל פאַרצואוואַרפען און צו באַשולדיגען אין עגאָאיזם דעמאָלט, ווען די וויסענשאַפט שרייבט אַזוי פאַר. די זאך איז אָבער, וואָס דער מאַלטוויז'אניזם, אויב ער איז אַלס אַ טעאָריע אין אַ געוויסען זין ריכטיג, קען ער פאַר קיין פאַל ניט אויסגענוצט ווערען אין דער געגענוואָרט. און אויב מאַכע טוען דאָס יאָ, איז עס ענטוועדער דעריבער, ווייל זי קומט זעהר צונאָן זייערע קלאַסען-אינטערעסען, צו פאַרבלענדען די אויגען, כדי ניט צו זעהן די ריכטיגע אורזאך פון מענשענס עלענד, אָדער אויך דעריבער, ווייל דער מאַלטוויז'אניזם ענטהאַלט אין זיך אַ סך אמת. דער אמת איז דאָ אַזוי פאַרפלאַנטערט און פאַרפלאַכטען מיט'ן שקר, דאָס עס איז זעהר שווער אָפּען צו וויקלען, אַנצולייזען און אָפּטיילען איינס פון דעם אַנדערן.

די אורזאכען, וואָס מענשען ליידען הונגער, דחקות, נויט און עלענד אין דער איצטיגער געגענוואָרט צייט איז ניט דערפאַר, ווייל די באַפעלקערונג פאַרגרעסערט זיך מעהר, ווי די מאָס לעבענסמיטעל. די פאַרשידענע ענטדעקונגען און ערפינדונגען, וואָס זיינען געמאַכט געוואָרען אין פאַרשידענע צווייגען פון דער וויסענשאַפט און טעכניק אין לעצטען יאָרהונדערט, האָבען קלאָר געוויזען, אַז די פראָדוקטיוויטעט, די פרוכטבאַרקייט פון דער מענשליכער ארבייט שטייגט אָנגעהויער גרויס, גרעסער ווי די באַפעלקערונג.*

און ווי שטעהט עס מיט דאָרוויי'ס לעהרע?
לאָמיר זעהן!

(*) זעה קאפּיטלען 19, 20 און 21. א. ש. ז.

ווען מיר ווארפען א בליס אויף דער נאטור מיט איהרע פיעל-
פאכניגע מילימיליאנען ברואים און ברואים'לעך, חיות און פלאנצונ-
גען, וועלכע שוויבלען און גריבלען אין וואסער און באדעקען די טר-
קענע טיילען פון אונזער ערדקוגעל, זעהען מיר, אז עס עקזיסטירט
ביי זיי א געוויסע הארמאניע מיט די נאטירליכע באדינגונגען,
וואו אט די ארגאניזמען לעבען.

יעדע באשעפעניש איז צוגעפאסט צו דער סביבה, צו דער
אומגעבונג, וואו זי לעבט און אטעמט. אלע איהרע ארגאנען,
מוסקעלן און נערווען זיינען עפעס אזוי ווי צוגעשניטען צו דער
אדומיגער נאטור. די יעניגע, וועלכע דארפען וואוינען אין קאלטע
לענדער, האבען א דיקע מיט האר-באדעקטע הויט, די וועלכע
באקומען זייער נאהרונג אויף די בוימער, האבען אויסגעבילדעטע
ארגאנען צום קלעטערן, די רויב-חיות, וועלכע דערנעהרען זיך
מיט פלייש-שפיז, האבען שארפע ענטוויקעלטע ציהן א. א. וו.,
א. א. וו., און ניט נור די איינציגע מינים, נאך גאנצע מלוכות
פון דער לעבעדיגער נאטור זיינען צוגעפאסט איינע צום צווייטען.
די פלאנצונגען דענען אלס שפיז פאר די חיות און די חיות
ווידער דערנעהרען די פלאנצונגען מיט דעם אפפאל, וואס זיי
גיבען ארויס פון זייער קערפער אין לעבען און מיט די כעמישע
שטאפען, וועלכע מען באקומט נאך זייער טויט, ווען די חיות
שטארבען אפ, פאנגען אן צו פוילען. די פלאנצען דערנעהרען די
אינזוקטען מיט דעם זיסען זאפט, וואס זיי גיבען ארויס דורך
די בלומען אין דער בליטהען-צייט, און די אינזעקטען ווידער
ברענגען דערפאר די זאמען, די זריעה פון איין פלאנץ צו דער
צווייטער, כדי עס זאל קענען פארקומען די באפרוכטיגונג. מיט
אין ווארט, אומעטום, וואו מיר זאלען זיך ניט קעהרען און וועגן
דען: אויף די הויכע בערג און די טיעפע טאלען, אין וואסער
און אויף דער יבשה — איבעראל איז צו באמערקען א מערק-
ווירדיגע הארמאניע, א וואונדערליכע אנהאנגונג ביי די לעבעדיגע
באשעפענישען צווישען זיך גופא, ווי בנוגע דער אומגעבונג, וואו
זיי געפינען זיך איין.

די רעליגיעזע, די מאמינים, וועלכע גלויבען אין א געטליכער
איבערנאטירליכער קראפט, אין גייסטער, וועלכע שטעהען הע-
כער אדער איבער דער נאטור, האבען צוגעשריבען די דאך
זינע נאטירליכע הארמאניע דעם ווילען פון דעם פארבארגענעם

בורא, באשעפער, וועלכער האָט די גאנצע וועלט באשאפן לויט א באשטימטען, פון פריהער אויסגערעכענטע, פֿאַר. די נאטורפאָרשער, וועלכע ווערען ניט מיער נאָכצופאָרשען און אַרײַנצורײַנגען אין די סאַמע פאַרבאָרגענסטע ווינקעלעך פון דער נאַטור, וואו עס ווערען געוועבט די פּערס פון דער געהײמ־ניספּולער בריאה, האָבען אָבער אַ קלײנע אמונה אין „באשעפער“ און בורא'ס. זיי זוכען דעריבער אַלע ערשײַנונגען פון דער נאַטור צו דערקלערען אויף אַ רײן בלינדען, מעכאַנישען שטײַגער. אין דעם גאנצען וואונדערבאַרען מעכאַניזם פון דער לעבע־דיגער נאַטור זעהען זיי ניט מעהר, ווי דאָס ווירקען פון בלינדע נאַטור־קראַפֿטען, וועלכע אַרבייטען באַוואוסטלעך און צוועקלעך. אויף דער פּראָגע: ווי אַזוי איז אָבער דאָס אַלעס ענטשטאַנען, ווי אַזוי האָבען מיר באַקומען אַזױנע קונציגע אָרגאַניזמען מיט אַזאַ צוועקמעסיגען געבוי פון קערפּער, מיט אַזאַ מערק־ווירדיגער אָרגאַניזאַציע? ענטפּערט אונז די דאַרוויניסטישע לעהרע, אַז די האַרמאָניע, די צוועקמעסיגקײט איז ענטשטאַנען דערפאַר, ווייל די נײַטצוגעפאַסטע זײנען אונטערגעגאַנגען אינ'ם קאַמף אומ'ס דאָזיין.

יעדע באשעפעניש האָט אַ חשק צו לעבען און נאָכצולאָזען נאָך זיך קינדער. כּדי צו לעבען און זיך פאַרמעהרען איז נײַטיג, אַז די לעבענס־באַדערפנישען אין נאַהרונג, וואוינונג און אַנדערע זאַכען זאָלען ווערען באַפריעדיגט. דאָס מאַטעריאַל צו באַפריע־דיגען די באַדערפנישען געפינט זיך אין דער אויסערליכער נאַטור. די אויסערליכע נאַטור איז אָבער ניט אַ באַרמעהרציגע מוטער, וואָס טראָגט אונטער די באשעפענישען זייער נײַטיגע נאַהרונג. די באשעפענישען אַלײן מוזען האָבען די נײַטיגע געצײג, די נײַטיגע וואַפּען, כּדי צו קענען באַקומען פון דער נאַטור דאָס, וואָס זיי איז נײַטיג צום לעבען. אַלס וואַפּען דינענען ביי די גידעריגע באשעפענישען די קערפּערליכע אָרגאַנען און ביי די מענשען קומען נאָך אויך צו די קינסטליכע געצײג, אינסטרומענטען, מאַשינען א. א. וו.

די קערפּערליכע אָרגאַנען זײנען ניט ביי אַלע אָרגאַניזמען גלײַך אויסגעבילדעט און ענטוויקעלט; ביי אַנדערע זײנען זיי שטאַרקער, ביי אַנדערע שוואַכער, און עס איז זעלבסטפאַר־שטענדליך, אַז ווען מע דאַרף קעמפּען מיט דער נאַטור, זי זאָל

עפענען איהרע אוצרות פון שפיין און אנדערע נויטיגע לעבענס-
פראדוקטען, וועלען מסתמא זיענען די יעניגע, ביי וועמען די נוי-
טיגע ארגאנען צו באקעמפען די נאטור זיינען אויסגעבילדעט אין
א העכערן גראד. די איבעריגע, די ניט-צוגעפאסטע, די ניט-באווא-
פענטע מיט גוטע ארגאנען, געהען אונטער און עס בלייבט פון זיי
קיין זכר ניט. די איבערגעבליבענע מיט די בעסערע ארגאנען
פאָרען זיך, האָבען צווישען זיך חתונה, און די ארגאנען ביי די
נייע געבוירענע קינדער זיינען שוין לכתחילה מעהר ענטוויקעלט,
ווי ביי די עלטערן.

כדי דעם דאָזיגען פראָצעס זיך קלערער צו מאַכען, וועלען
מיר זיך באַנוצען מיט דעם ביישפּיעל, וועלכען דאָרויף אליין
ניט אונז.

א פאָר עלטערן האָבען אַ גאַנצע רייה קינדער. לאָמיר די
קינדער באַצייכענען מיט די אותיות א, ב, ג, ד, ה, ו, ז, ביז ת.
די קינדער קענען ניט זיין זעהליך פונקט אין פונקט צווישען
זיך. יעדעס קינד ווערט געבוירען עטוואָס אנדערש, ווי דאָס
צווייטע. שטעלען מיר זיך פאָר, אז די אלע קינדער זיינען
געבוירען אין אזא אָרט, וואו כדי צו באַקומען שפיין איז נויטיג
צו קענען קלעטערן אויף בוימער. כדי צו קענען קלעטערן מוז
מען האָבען שאַרפע נעגעל. אויב שפיין קלעקט ניט פאר אלע
קינדער, נאָר פאר אייניגע, וועלען זעלבסטפארשטענדליך די גלייכ-
ליכע זיין די, וועלכע זיינען דורך אַ צופאל געבוירען געוואָרען
מיט מעהר שאַרפערע נעגעל, ווי די אנדערע. נעהמען מיר אָן,
אז דער דאָזיגער צופאל האָט אָפגעגליקט, אַ שטייגער, די קינד-
דער א, ב, און ש, ת, — דאָן וועלען אָט די פיער האָבען די מעג-
ליכקייט צו קלעטערן און צו באַקומען די שפיין און בלייבען
לעבען, אין דער צייט, ווען די איבעריגע, ג, ד, ה, ו, ז, ת, א. א.
ווייטער, וועלכע זיינען פון דער נאטור ניט באַשאַנקען געוואָרען
מיט שאַרפערע נעגעל, האָבען ניט געהאט קיין מעגליכקייט צו
באַקומען די נאָהרונג, זיינען טאָקיי דעריבער אונטערגעגאנגען.
אויב א און ב פאָרען זיך צוזאַמען מיט ש און ת און ברענגען
נייע קינדער, טאָ וועלען די דאָזיגע קינדער שוין לכתחילה גע-
בוירען ווערען מיט מעהר אויסגעבילדעטע נעגעל.

וואָס זעהען מיר דערפון?

מיר זעהען, אז ביי איין און דערוועלביגער פאָר עלטערן ווערען

געבוירען מעהר און וועניגער צוגעפאסטע, און אזוי, ווי די ווע-
ניגער צוגעפאסטע צו די ארומיגע באדינגונגען מוזען אונטערנעהן,
טאָ בלייבען במילא שוין לעבען די בעסער צוגעפאסטע.

אויף דעם זעלבען שטייגער האָבען מיר באקומען דאָס
פראַכטפולע האַרמאָנישע בילד אין דער נאטור.

ניט אַ געוויסער אָרגאַניזאַטאָר, אַ ווילען פון אַ באַשעפער
האַט פריהער אויפגעצייכענט אַ פלאַן און האָט לויט דעם פלאַן
באַשאַפּען די אָרגאַניזמען; די באַשעפּענישען זיינען האַרמאָניש
און צוגעפאסט צו דער נאטור, ווייל די ניט-צוגע-
פאסטע זיינען אונטערגעגאנגען אין דער
מלחמה פון לעבען. ניט די באַרמעהרציגקייט פון אַ
באַשעפער איז די אורזאך פון דער האַרמאָניע, פון דער צוועק-
מעסיגקייט, נאָר די גרויזמקייט, די אכזריות פון דער בלינדער
נאטור, וועלכע פאַרניכטעט די שוואַכע, די ניט-באוואָפּענטע מיט
די גויםיגע געצייג, און קענען זיך קענען איהר ניט שטעלען.
עס בלייבען איבער דוקא די באַשעפּענישען, וועלכע האָבען צוועק-
מעסיגע אָרגאַנען, ווייל די, וועלכע האָבען דאָס ניט געהאַט, שטאַר-
בען אויס. מיר זעהען נור די איבערגעבליבענע, די גליקליכע,
די, וועלכע האָבען דעם קאַמף אויסגעהאַלטען, אָבער מיר זעהען
ניט די מילי-מיליאָנען באַשעפּענישען, וועלכע זיינען געקומען אויף
דער וועלט און זיינען פאַרשוואַנדען, ווייל זיי האָט זיך ניט אייני-
געגעבען צו זיענען אין דער מלחמה פאַר'ן לעבען.

אַט דאָס איז אין קורצען דאַרוויי'ס טעאָריע פון דער מלחמה
פאַר'ן לעבען, וואָס ווערט אויסגענוצט פון מאַנכע בורזשואַזע עקאָ-
נאָמיסטען אין די נוצען פון זייערע קלאַסען-אינטערעסען.

די מלחמה פאַר'ן לעבען, וואָס איז די אורזאך, דאָס
אונזער ערדקוגל האָט זיך באַדעקט מיט געזונדע, האַר-
מאָניש-פונקציאָנירענדע און צוגעפאסטע באַשעפּענישען, דאַרף
מען ניט פאַרשטעהן אלס אַ דירעקטען קאַמף צווישען די
באַשעפּענישען נופא פאַר דער נאַהרונג, נאָר אלס אַ
קאַמף פון דער באַשעפּעניש מיט דער אויסערליכער נאטור. ניט
די קאָנקורענץ צווישען די ברואים, נאָר דער פאַרלאַנג צו באַקומען
פון דער אויסערליכער נאטור נאַהרונג — אַט וואו
עס ליגט די אורזאך פון דער „נאַטירליכער אָפּקלייבונג“.

נעהמען מיר אפילו אַן, אַ אויך אין דער מענשליכער געזעל-

שאפט הערשט דאָסזעלבע געזעץ פון דער מלחמה פאר'ן לעבען, ווי אין דער איבעריגער לעבעדיגער נאטור, און אז דער מין מענש קען נור דעמאלט ווערען מעהר פארפולקומט און זיך דערהויבען העכער אויפ'ן לייטער פון ענטוויקלונג, ווען ער מאכט דורך די מלחמה פאר'ן לעבען, זיינען דאָך לכל הדעות אונגערעכט די יע-ניגע, וועלכע פארשטעהן אונטער דער דאָזיגער מלחמה די קאָנ-קורענץ צווישען מענשען גופא און פּרעריגען דעריבער, אז די געזעצגעבונג דארף זיין נייטראל און זיך ניט אריינמישען אין די אינטערעסען פון ארבייט און קאפיטאל, ווייל דאָס וועט שמערען דער פרייער קאנקורענץ און עס וועט ממילא אָפּגעהאלטען ווערען די מלחמה פאר'ן לעבען — די אורזאך פון ענטוויקלונג און פארפולקומנג.

ניט דער קאמף צווישען מענשען קען פארפולקומען און הויבען דעם מענש, נאָר דער קאמף מיט דער נאטור קען דאָס טון, און דער דאָזיגער קאמף מיט דער נאטור קען אויסגעבעסערט ווערען דורך דעם, וואָס די ברייטע פאָלקסמאסען וועלען זיין קולטורעל און עקאָנאָמיש שטארקער. און דאָ ליגט דוקא אַ פליכט אויף דעם שטאַט, ער זאָל זעהן צו זאָרגען וועגען דעם.

אויסער דעם, אונטערשיידט זיך די מענשליכע געזעלשאפט פון די איבעריגע מינים חיות מיט דעם, וואָס ביים מענשען איז די געזעלשאפטליכקייט, דאָס פריינדליכע צוזאמענלעבען אַ הויפט מיטעל, ווי צו באַקעמפּען די נאטור. „דער מענש איז אַ געזעלשאפטליכע חיה“, זאָגט אַריס-טאָטעל. פון אייביג אָן האָט ער געמוזט לעבען מיט נאָך מענשען צוזאַמען. ער האָט געמוזט, ווייל אַניט וואָלט ער אונטערגעגאנגען אין דעם קאמף מיט דער אַרומיגער נאטור. דער מענש איז קערפּערליך אַ סך שוואַכער, ווי אַלע אַנדערע חיות. אַליין שטעלען זיך קעגען זיי איז איהם אונמעגליך. ער מוז זיך דעריבער פאַראייניגען מיט נאָך מענשען, לעבען אין אַ געזעל-שאַפט, און דאָס האָט ער טאַקי געטון. אָט די געזעל-שאַפטליכקייט האָט דעם מענשען אויסגע-האַלפּען און האָט איהם געבראַכט צו דער הויכער שטופּע, אויף וועלכער מיר זעהען איהם איצט.

אויב מיר ווילען, אז אויך אויף להבא זאָל דער מענש געהן פאַרווערטס און ווערען אַלץ מעהר פאַרפולקומט, דארפּען מיר

זעהן ניט, ווי מאנטשעס טערלייט ווילען, אויפבלאזען די קאנקור-
רענץ, דעם קאמף צווישען זיך, נאך פארקעהרט, וואָס מעהר און
שטארקער ענטוויקלען די קאָאָפּעראַציע, דאָס חברותאלעכען, פאר-
שטארקען אלץ מעהר די וואַפּען פון געזעלשאַפּטליכקייט, וואָס האָט
תמיד אויסגעהאלפּען דעם מענשען אין דער מלחמה פאר'ן לעבען.
צום סוף וועלען מיר נאך אָנווייזען דארויף, אז אויב ביי די
איבעריגע מינים חיות און פלאנצונגען זענען אינ'ם קאמף צווי-
שען זיך די שטארקערע, די מעהר אויסגעבילדעטע, די מעהר בא-
גאבטע, איז דאָס אָבער ווייט ניט ביי דעם מענשען פון אונזער
היינטיגער געזעלשאַפּט.

אויב דער שטאט זאָל ניט שטערען דער פרייער קאנקורענץ
צווישען די מענשען, וועלען זענען ניט די, וועלכע זיינען פיזיש
און גייסטיג שטארקער, די העכער ענטוויקעלטערע און די, וועלכע
שטעהען העכער אין מאָראַלישען זין. פארקעהרט, אין היינטיגער
געזעלשאַפּט זעהען מיר, אז צווישען די רעדלעפיהרער פון אונזער
געזעלשאַפּטליכען לעבען זיינען דאָ ניט וועניג אידיאָטען, גייס-
טיגע קאליקעס און אזוינע, וועלכע שטעהען גאנץ נידעריג אין
באַצוג צו זיטען און מאָראַל.

ניט דער, וועלכער איז אמת פעהיג און באשאנקען מיט גוטע
אייגענשאַפטען, זעגט אין דער פרייער קאנקורענץ פון אונזער
געזעלשאַפּט, נאך די, וועלכע זיינען באַוואָפּענט מיט דעם קא-
פיטאַל. דער קאפיטאַל באשליסט, ווער עס זאָל זענען און
ווער ניט, ווער עס זאָל אַרויף און ווער אַרונטער.

דאָס רעכט פון פריוואַט-אייגענטום אויף די פראָדוקציע אָנס-
מיטלען, וועלכע די מאנטשעס טערלייט פארטיידיגען אזוי, איז,
ווי מיר זעהן, ניט אַ מעלה פאר'ן פראָגרעס, נאך פארקעהרט, דאָס
שטערט און הינדערט דער ענטוויקלונג פון די פרייע אמת-בא-
גאבטע קרעפטען. כדי דער פעהיגער און באַגאבטער זאָל קענען
ענטוויקלען זיינע אָנלאַגען, מוז מען זעהן, אז די באַדינגונגען
זאָלען איהם ניט ליגען אויפ'ן וועג, און דער בעסטער מיטעל
דערצו איז צו ענטוואָפּען די, וועלכע באנוצען זיך מיט דעם
געוועהר פון קאפיטאַל.

(3) די פאטריארכאלישע ריכטונג

די צבועטסמוא, וואס ליגט אין דער פאטריארכאלישער ריכטונג; ווען די פאטריארכאלישע ריכטונג געהט אריין אין דער מאדע; די שונאים פונ'ם ארבייטער-קלאס פאנגען אן צו פרעדיגען פאטריארכאלישע באציהונגען צווישען ארבייט און קאפיטאל; דער אלגעמיינער צוועק פון דער דאזיגער ריכטונג — צו אונטערדריקען דעם פראמעט; די הייזער און די קראַטען, וואס די אונטערנעחמער בויען אין די „נוצען“ פון די ארבייטער; די שאַדען, וואס דער ארבייטער האט פון זיי; די פארשידענע כלי קודש אלס פרעדיגער פון דער פאטריארכאלישער ריכטונג.

נאכדעם, ווי מיר האָבען געזוכט צו ווייזען, אז די מאנטשעס-טערשע שיטה, וואס פאָדערט מען זאָל איבערלאָזען דעם קאמף צווישען ארבייט און קאפיטאל דעם פרייען שפיעל פון די קרעפֿטן, און אז דער שטאַאט דאַרף זיין נייטראל און זיך ניט אַרייַן מישען אין דעם דאָזיגען קאמף, האָט ניט קיין יסוד אין דער ווי-סענשאַפֿט, ניט אין דער געזעלשאַפֿטליכער און ניט אין דער ביאָ-לאָגישער וויסענשאַפֿט, וועלען מיר זיך אָפּשטעלען אויף נאָך אַ ריכטונג, וועלכע ווערט זעהר אָפּט געפרעדיגט פון די אונטער-נעהמער, כדי צו פאַרשטאַפּען דאָס מויל פון דעם „אינצופריע-רענעם ווידערשפּענסטיגען אַרבייטער“.

אויב די מאנטשעס-טערלייט טרעטען אַרויס אָפּען מיט זייער „טעאָריע“ און פאַרבאָרגען פון קיינעם ניט, אז זיי מיינען מיט זייערע פאַרלאַנגען, דער שטאַאט זאָל זיך ניט אַרייַנמישען און שטערען זייערע אונטערנעהמונגען, נאָר זייער אייגענע טובה און זאָרגען זיך בכלל ניט מיט דעם שיקזאָל פון די אַרבייטער, וועלכע מענען, לויט דעם מאנטשעס-טערטום, באַשטעהן זייער שטעדטלעך פאַר זיך און דאַרפֿען דעריבער ניט האָבען די אפּוטרופֿסות און דעם שוץ פון שטאַאט, איז דאָס סיסטעם, פון וועלכען מיר וועלען איצט ריידען, אין גאַנצען דורכגעזויגען מיט צבועטסמוע און הי-פּאָקריטסמוא, אָן וועלכען עס האָבען זיך אָנגעכאַפּט, ווי אָן אַן

אבן טוב, פארשידענע רבנים, גלחים און אנדערע פינסטערלינגע, גאטס-סטראפצער, כדי צו פארפיהרען דעם ארבייטער און אונטער-צוריקען אין איהם דעם געפיהל אויף א בעסערן, אנשטענדיגערן לעבען.

מיר מיינען דאָ די פאטריאַרכאַלישע ריכטונג. די פאטריאַרכאַלישע שיטה איז זעהר מאָדערן, זי שווימט זעהר אָפּט אַרויף אויף דעם אויבערפֿלעך פון אונזער סאָציאַלען לעבען און בילדעט א טעמא צו דיסקוטירען אין די רייכע סאָלאָנען פאר אלע ווייכהערציגע, איידעלע קאפיטאַליסטישע נשמות, וועלכע קענען נישט פארטראַגען די ליידען פון דער געזעלשאפט און ווילען דעריבער פארלייכטערן די לאַגע פונם „ברודער ארבייטער“.

ניט זעלטען טרעפט עס, אז אין א שעהנעם פריהמאָרגען ווערט אונזער עקאנאמישע ליטעראַטור באַרייכערט מיט א פריש-אויסגעבאַקענעם פֿלאַן, וואָס א געוויסער גאָלד-מאַגנאַט האָט אויס-געאַרבייט, כדי אָפּצושוואַכען דעם געגענזאָץ צווישען אַרבייט און קאַפיטאַל. דער מאַגנאַט איז אין דער הויך מודיע דעם עולם, אז ער האָט ענטדעקט א וועג, דורך וועלכען מען זאָל קענען קומען אין א וועלט פון סאָציאַלער פריעדען, וואו אַרבייטגעבער און אַרבייט-נעהמער וועלען געהן האַנד אין האַנד און לעבען צווישען זיך בשלום.

דאָס אינטערעסאַנטסטע דערביי איז, וואָס אויף דער דאָזיגער המצאה פאלען דוקא די ערגסטע שונאים פונ'ם אַרבייטער-קלאַס. יעדעס מאָל, ווען דער געשפּענסט פון סאָציאַליזם פאַנגט אָן צו באַאונרוהיגען די יעניגע, וועלכע בויען זייערע גאָלדענע גליקען אויפ'ן פונדאַמענט פון געדונגענער אַרבייט; יעדעס מאָל, ווען דער דאָזיגער פונדאַמענט פאַנגט זיך אָן צו וויעגען און די גאַנצע קאַפיטאַליסטישע געביידע שטעהט אין געפאַהר, קומען די בעלי-בתים אַליין, אָדער זייערע געלעהרטע משרתים אַרויס מיט דעם זעלביגען מיטעל, ווי איינצונעהמען דעם אונצופריעדענעם אַרבייטער-קלאַס.

די מיטלען, וועלכע אָט די „אַרבייטער-פריינד“ לייגען פאַר, מעגען אין פארשידענע לענדער און פארשידענע צייטען זיין פאַר-שידען. דער צוועק איז אָבער אלע מאָל איין און דערוועלביגער — דערשטיקען דעם פראָטעסט. אָפֿלעהמען די זעלבסטשטענדיגקייט און שטעלען די אַרבייטער אונטער אַ נרויסער אָפהענגיגקייט פון די

אונטערנעהמער, וועלכע זאלען ניט דארפן מורא האָבען פאר אַן אָרגאַניזירטער מאַכט.

די צוציהענדיגע זייט, דורך וועלכער עס געלינגט אַרייַנצו-
נארען דעם אַרבייטער אין די געזעצן, וואָס זיי פלעכטען שטילער-
הייט, איז די טענה, אַז זיי ווילען באַשאַפן פאטריארכא-
לישע פאַמיליען-באַציהונגען צווישן די אונטערנעהמער און די
אַרבייטער.

די אַרבייטגעבער — טענה'ן די אָנהענגער פון דער ריכ-
טונג — מועזן זיך דערנעהנטערן צו די אַרבייטער, זיי אַרויס-
ווייזען מעהר פריינדשאַפט, זאָרגען פאר זיי און זייערע פאַמיליען,
כדי די לעצטע זאלען האָבען אַ צוטרוי, און וועלען דאָן ניט אַרויס-
געהן אין אַ קאָמאָ.

פיעל פאַבריקאַנטען בויען צוליעב דעם צוועק דירות פאר די
אַרבייטער און זייערע פאַמיליען, גרינדען שפייז-קאָמען, וואו מע
פאַרקויפט דער אַרבייטער-פאַמיליע די נויטיגע סחורות, בויען
שוהלען, וואו די קינדער זאלען באַקומען זייער גייסטיגע נאָהרונג
אונטער דעם קאָנטראָל און אויפזיכט פון די בעלי-בתים. די
השגחה איז זעהר וויכטיג, כדי די צוקונפטיגע אַרבייטער זאלען
אַרייַנוויגען אין זייערע יונגע יאָהרען „ריינע“ תורה, וועלכע זאָל
ניט זיין צוגעמישט חס וחלילה מיט אַפיקורסות.

די „פאַטערליכע“ ליעבע פון די אונטערנעהמער דערגרייכט
טיילמאָל אַזוי ווייט, דאָס מען הערט אויף צו צאָהלען די שכירות
מיט מוזמנה געלד (דער אַרבייטער זאָל חס ושלום ניט צולאָזען
ווערען), נאָר מיט שוה כסף, מיט סחורה פון די שפייז-קאָמען,
וועלכע אָט די בעלי-טובות פיהרען איין אין זייערע פאַבריקען.

מיר דענקען, אַז עס איז אַן איבעריגע אַרבייט זיך אָפצו-
שמעלען דאָ אויספיהרליך, און אויפווייזען, ווי ווייט שעדליך עס
איז פאר די אַרבייטער אַזא מין „פריינדשאַפט“, וואָס איז אין
תוך גענומען ניט אַנדערש, ווי אַ היליע, אַ מאַסקע פון מענשענ-
ליעבע און גאָטספּורכטיגקייט, אונטער וועלכע עס ליגען פאַר-
באָרגען די געמיינסטע באַגעהרען און תאות, ווי בעסער און באַ-
קוועמער אַרומצוצופען דעם אַרבייטער-קרבן.

יעדער איינער, וואָס האָט נור אַן אויבערפֿלעכליכע באַקאַנט-
שאַפט מיט אָט די אינסטיטוציעס, וואָס זיינען געגרינדעט אינ'ם
נאָמען פון די פאַמיליאַרע, פאטריארכאלישע באַציהונגען צווישן

קאפיטאל און ארבייט, וויס, אז זיי זיינען די שמוציגסטע געסטען פאר די פארעמזיטען פון קאפיטאל, וועלכע וועבען ארום דעם ארבייטער מיט זייער גיפטיגער וועבעכץ אזוי, אז ער, דער ארבייטער, זאל זיך ניט קענען קעהרען און ריהרען.

פאקטיש ווערען אָט די אלע הייזער, וואָס די אונטערנעהמער בויען, דאכט זיך, נור דערפאר, ווייל זיי זיינען אויסען די טובה פון די ארבייטער, פארוואנדעלט אין גרויסע פינסטערע קאזארמעס, וועלכע געפינען זיך אונטער דער שטרענגער אויפזיכט פון דעם קאפיטאל'ס פאליציי. דער ארבייטער ווערט דורך די דאָזיגע דירות פארשקלאפט ניט נור אין דער צייט פון ארבייט, נאָר אפילו אין דער ארבייטסרוה־צייט. אפילו נאָך דער ארבייט איז ער אויך אונטערן אַרבעטן דעם יאָך פון בעל־הבית, פון וועמענס אויג ער קען זיך ניט באהאלטען.

אין די שפייז־קראַמען ווערען פארקויפט די ערגסטע סחורות און ווערען בארעכענט אויף דעם גרעסטען מקח. איטליכער, וועלכער כער הויבט אויף דעם קלענסטען פראָטעסט קענען דעם, ווערט פאררעכענט פאר א „בונטאָוושטשיק“, פאר א „רוהשטערער“, און ביי אַזאַ סיסטעם איז זיך זעהר לייכט נוקם צו זיין אָן אַזוינע „שערליכע“ מיטגליעדער פון דער „פאטריארכאלישער“ פאמיליע. אין די שולען, ווידער, ווערט פון קינדווייז אָן שוין אונטער־דריקט יעדער באגריף פון זעלבסטשטענדיגקייט. אין יוגענדליכען מוח ווערט איינגעפלאַנצט דער מנהג אָפּצוגעבען כבוד דעם „ליעבען גאָט“, און די גנעדיגע אונטערנעהמער, בעלי־טובות פאר זייערע חסדים, וואָס זיי טוען מיט „זייערע פאמיליען“. פאר יעדען פרייען געדאַנק זיינען די טירען פון אָט די שולען פארמאַכט, יעדער שיין פון אויפקלערונג ווערט פון דאָרטען אַרויסגעטריבען, יעדער פיפס פון זעלבסטשטענדיגקייט — אונטער־דריקט. די שולען ווערען פארוואנדעלט אין אינסטיטוציעס צו ערציהען גייסטיגע שקלאפן, וועלכע זאָלען קענען אין דער צוקונפט אָהן א שום פראָטעסט שלעפען דעם יאָך פון קאפיטאל.

דער ארבייטער האָט שוין געהאַט גענוג ערפאָהרונג איינצוזעהן, ווי ווייט שערליך עס זיינען פאר איהם אַזוינע אַנשטאלטען און לויפט טאַקי פון זיי, ווי פון פעסטונגען, וואָס האָבען דעם צוועק איהם צו דערנידעריגען ביז אַן איינפאַכער, ריידענדיגער געצייג, ווי שטידען מעהר רייכקייט פאר די אונטערנעהמער.

מעהרסטענס הערשט אָט דאָס פאטריארכאלישע סיסטעם אין די פינסטערסטע ווינקעלעך, וועלכע געפינען זיך אונטער דעם די־רעקטען איינפלוס פון די פארשידענע כל־יְקוֹדֶשׁ, וואָס פארקויפֿען זיך שטענדיג צום דיענסט פאר'ן קאפיטאַל. מיט פסוקים פון חומש אונ'ם ברית חדשה זוכען אָט די פרעדיגער צו באַווייזען, אז אַ פרומער און „גאָטספּאַרכטיגער“ מענש דאַרף איבערהויפּט נישט פראָטעסטירען און מוז מקבל באהבה זיין אַלץ, וואָס גאָט שיקט איהם, אז אַלץ איז מן השמים, די וועגען פון וועלכע זיינען אונ־באַקאַנט א. א. וו.

דאָרטען, וואו די געזעלשאַפֿט האָט זיך שוין באַפרייט און האָט צוטריבען די וואַלקענס פונ'ם פינסטערן קלערס (דוכאָווענ־סטוואָ), האָט דאָס פאטריארכאלישע סיסטעם שוין לאַנג אָנגע־וואוירען דעם באַדען אונטער זיך.

* * *

צו דעם סיסטעם קען אויך צוגערעכענט ווערען דאָס פראָפיט־באַטייליגונג סיסטעם, איבער וועלכען מיר האָבען שוין גערעדט. (זעה קאפּ. דרייצעהן).

(4) סאציאלע רעפארמען

די העכערע ענטוויקלונג פון קאפיטאליזם האט ארויסגערופען אן אפאָ-
זיציע קעגען דעם מאַנטשעסטרם; די אויפגאבע פון שטאַט לויט די
רעפארמער; די טעאָרעטישע גרונדלאַגען פון סאציאלע רעפארמען;
„קאטעדר־סאציאליסטען“; די עקאנאמישע לאַגע פון ענגלאַנד האט
ארויסגערופען דעם ליבעראליזם און די עקאנאמישע ווי די פאליטישע
באדינגונגען פון דייטשלאַנד האָבען ארויסגערופען די סאציאל־
רעפארמאַטאָרשע באַוועגונג; דער נאַציאָנאַליזם אין דייטשלאַנד; פריד־
ריך ליסט און זיין געגנערשאפט צו דער קלאסישער פאליטישער עקאנאָ-
מיע; „נאַציאָנאַל־עקאנאָמיע“ אנשטאט „פאליטישע עקאנאָמיע“; די
„היסטאָרישע שוהל“; די שייכות פון די עקאנאמישע טעאָריען צו די
עקאנאמישע אומשטאַנדען פון לאַנד; ביסמאַרק'ס נאַציאָנאַליסטישע פאָ-
ליטיק און זיין שטיצע ביי מאַכע פראָפעסאָרען; דער וואוקס פון דער
סאציאליסטישער באַוועגונג — דער וויכטיגסטער מאַטיוו פון סאציאלע
רעפארמען; דער „פאראיין פאר סאציאל־פאליטיק“; ווי פראָפעסאָר גוסט
טאָו שמאַלער האט באשטימט די אויפגאבען פון פאראיין; אַדאָלף וואַג-
נער און לואי ברענטאָנאַ און זייערע רעפארמאַטאָרישע שטרעבונגען;
פאַרשידענע זאָרטען רעפארמען: אינדוסטריעלע, פאליטישע און אַלגע-
מיינע פאָלקס־רעפארמען; דער אַלגעמיינער שטריך ביי טלע רעפארמער;
די מאַכטלאַזיגקייט פון רעפארמען צו ליזוען די סאציאלע פראָגע.

דער ליבעראליזם אלס די אידעאָלאָגיע פון דער בורזשואַ-
זיע, וואָס האט געשטעלט פאר זיין הויפט־פרינציפ די אונ-
באַגרענעצטע פולע פרייהייט פון יעדען איינציגען אין אלע זיינע
עסקים און אונטערנעמונגען, איז געווען, ווי מיר האָבען אויבען
געזעהן, א רעזולטאַט פון דעם אויפבליהענדיגען גרויס־קאפיטאַל
דאָס אַריינמישען זיך פון שטאַט איז שעדליך פאר דעם אונטער-
נעמונגס־גייסט פון קאפיטאַליסט און עס איז באשאפען געוואָרען
א טעאָריע, אַז דער שטאַט מוז שמעהן פון ווייטען און מוז
זיך גלייכגילטיג צוקוקען צו די סכסוכים צווישען די פאַרשידענע
קלאַסען; דער שטאַט טאָר זיך קיינעם'ס צד ניט אָננעמען,
ער מוז זיין נייטראַל צו אלע סאציאלע קאמפען.

מיט דער ווייטערדיגער ענטוויקלונג פון קאפיטאליזם, ווען

אלע זיינע שאַטען-זייטען האָבען זיך אָנגעפאַנגען בולט'ער אַרויס-צואווייזען, איז געקומען אַ רעאָקציע קעגען דעם ליבערעליזם און זיין ליבליכען ברודער, דעם מאַנטשעסטרס, אין דער געשטאַלט פון אַ באַוועגונג פאַר סאָציאַלע רעפארמען.

דער סאָציאלע רעפארמער זיינען אין גאַנצען מבטל סיי דעם גרונדנאָמען און סיי די אָנווענדונגען פון דעם מאַנטשעסטרס. זיי באַטראַכטען די באַציהונגען צווישען כלל און פרט, צווישען שטאַט און דעם אינדיוידואל, פון אַ גאַנצן אַנטקעגנעזעצטען ווינקעל ווי די אידעאָלאָגיע פונ'ם ליבערעליזם. פאַר זיי איז דער אני מאמין אין דעם פרינציפ פון *Laissez faire laissez passer* פאַלש און שעדליך און מוז באַקעמפט ווערען.

די רעפארמער טענה'ן, אז די אויפגאַבע פון שטאַט איז ניט צו זיין אַ גלייכנילטיגער צוקוקער צו די אונטערנעהמונגען פון די יחידים. דוקא פאַרקעהרט, ער מוז זיך שטענדיג אָננעהמען פאַר דעם געקריודעטען צד. אַן אונבאַגרענעצטע אינדיוידועלע פרייהייט פיהרט צו איהר געגענואַץ, צו אַ באַגרענעצטער פרייהייט פון אַנדערע אינדיוידואלען, פון די שוואַכערע. דער שטאַט מוז רעגולירען די באַציהונגען פון די מענשען און מוז אויפפאַסען, אז די גלייכגעוויכט צווישען די פאַרשידענע גרופען און קלאַסען זאָל ניט געשטערט ווערען.

שוין אין רעכטען גלאַנץ פון דער מאַנטשעסטרער פאָליטיק האָבען זיך געהערט שטימען, וועלכע האָבען אויפגעפאָדערט די רעגירונג צו געהן אויפ'ן וועג פון סאָציאלע רעפארמען. די הער-שענדע פאָליטישע עקאָנאָמיע פון יענער צייט איז דאָך געבליבען טויב צו אַזא אַויפפאָדערונג. דאָס לעבען האָט זיך אָבער יאָ גע-נויטיגט אין רעפארמען און דאָס לעבען איז שטענדיג שטאַרקער פון דער טעאָריע. די טעאָריע קען זיך קיינמאָל ניט שטעלען קעגען דעם לעבען. רעפארמען האָבען ביסלעכווייז געמוזט דורכ-געפיהרט ווערען, הגם די הערשענדע אידעאָלאָגיע איז געווען קעגען זיי. אפילו אין ענגלאַנד, וואו דאָס מאַנטשעסטרס איז געבוירען געוואָרען און געוואַקסען, האָט די סאָציאלע געעזגעכונג זיך דורכ-געטראָטען אַ וועג צווישען די פאַרשטיינערטע אני מאמינ'ס, אז דער שטאַט מאָר קיין דעה ניט זאָגען אין די עקאָנאָמישע ענינים פון די פריוואַט-אונטערנעהמער. קעגען דער גלייכנילטיגקייט און אָפּענער התנגדות פון די אָפיציעלע עקאָנאָמישע געלעהרטע האָבען

זיך אָנגעפאָנגען צו גרינדען טרייד יוניאָנס און אנדערע אַרבייטער־אָרגאַניזאַציעס, וועלכע האָבען פאַרלאַנגט אַ געזעצליכען שוץ פון דער רעגירונג.

טעאָרעטיש האָט די רעאַקציע קעגען דעם פרייען שפּיעל פון קרעפטען, וואָס האָט זיך אויסגעדרוקט אין דער באַוועגונג פון סאָציאַלע רעפּאָרמען, געקראָגען איהר הויפט־שטיצע ביי די דייטשע געלעהרטע עקאָנאָמיסטען פון צווישען די אַוניווערזיטעט פראָפּערסאָרען, וועלכע האָבען צוליב דעם געקראָגען דעם נאָמען: „קאָטער־סאָציאַליסטען“.

אייניגע אורזאכען האָבען דערצו געפיהרט. ערשטענס, די נאַציאָנאַלע אויפֿלעבונג פון דייטשען פאָלק, וואָס איז געווען זעהר שטאַרק שוין אין דעם ערשטען העלפֿט פון פאָריגען יאָהרהונדערט. די קלאַסישע פאָליטישע עקאָנאָמיע פון אַדאַם סמיטה און זיינע תלמידים, אויף וועלכער דער ליבעראַליזם האָט געבויט זיין עקאָנאָמישע פאָליטיק, איז געווען פאַר דעם פולען פרייען פאַר־קעהר צווישען מענשען און צווישען לענדער. זי איז געווען פאַר פרייטרייך, פאַר'ן פרייהאַנדעל, אָהן אָפּצאָהלונגען און טאַריפען אויף אַריינגעפיהרטע סחורות. אַלס די אידעאָלאָגיע פונ'ם גרויס־קאפיטאַל, וועלכער האָט זיך ענטוויקעלט אין ענגלאַנד פריהער ווי אין אַלע אנדערע לענדער, האָט דער ליבעראַליזם אויפגעשריבען אויף זיין פאָהן די אינטערעסען פון אַלע מענשען. די נאַציאָנאַלע אינטערעסען פון ענגלאַנד, וואָס איז דעמאָלט געווען דאָס איינציגע גרויס־קאפיטאַליסטיש לאַנד, איז צוזאַמענגעפאלען מיט אינטערנאַציאָנאַלע שלאַג־ווערטער. פאַר ענגלאַנד האָט געלוינט, עס זאָלען ניט זיין קיינע אָפּצאָהלונגען אויף אַריינגעפיהרטע סחורות און אַז ס'זאָלען אַוועקגענומען ווערען די ווענד, וואָס טיילען אָפּ איין לאַנד פון אַ צווייטען לאַנד. ענגלאַנד איז געווען דאָס שטאַרקסטע לאַנד אין אַ פרייער קאָנקורענץ צווישן שטען פעלקער, און דעריבער האָט איהר געלוינט צו פרעדיגען אַ פאָליטיק פון אַ פרייען שפּיעל פון קרעפטען. פאַר אַ שטאַרקען לוינט זיך די אונבאַשרענקטע אינדווידועלע פרייהייט.

פאַר דייטשלאַנד, וואָס איז נאָך דעמאָלט געווען יונג, וואו דער קאפיטאַליזם האָט זיך ערשט אָנגעפאָנגען צו ענטוויקלען, האָט אָבער ניט געלוינט אַ פרייהאַנדעל פאָליטיק, און דעריבער האָבען זיך איהרע געלעהרטע אָפּגעזאָגט פון די אינטער־

נאציאנאלע, אלמענשליכע לאזונגען און האבען פארווארפען די קלאסישע פאליטישע עקאנאמיע. זיי האבען געבויט אן עקאנאָמישע פאליטיק, וואָס איז געווען אין הסכם מיט זייערע אייגענע נאציאנאלע אינטערעסען.

דער באַוואוסטער דייטשער עקאנאָמיסט פרידריך ליסט איז שוין אין די דרייסיגער יאָהרען פון פאָריגען יאָהרהונדערט אַרויס געטרעטען אין זיין ווערק „דאָס נאציאנאלע סיסטעם פון פאליטישער עקאנאָמיע“ מיט אַ שאַרפער קריטיק קעגען אַדאָם סמיטה און זיין לעהרע. ליסט מאַכט דעם פאָטער פון דער קלאסישער פאליטישער עקאנאָמיע אַ פאָרוואורף, אַז ער איז צו קאָסמאָפאָליטיש און צו אַבסטראַקט. פאַר אַדאָם סמיטה איז אַ נאַציע נישט אַנדערש ווי אַ מעכאַנישער געמיש פון איינציגע מענשען. אַלס אַ יסוד פאַר אַן עקאנאָמישער פאליטיק פון שטאַט האָט סמיטה גענומען די זעלביגע פרינציפּען — מיינט ליסט — לויט וועלכע עס ווערען געפיהרט די חשבונות פון אַ קרעמער — דער ענאָאָיזם. אָבער, זאָגט ליסט, אַ נאַציע איז עפּעס העכער ווי אַ פּריואַט־געשעפט. אַ נאַציע איז עפּעס אַזוינס, וואָס שטעהט צווישען אַן איינציגע פּערזאָן און דער גאַנצער מענשהייט. אַ נאַציע איז פאַראייניגט מיט איהר שפּראַך, זיטען, מנהגים, אָרטיגער היסטאָריע, אייגענטימליכע שטאַטליכע איינריכטונגען א. א. וו. אַ נאַציאָנאַלע פאליטיק קען נישט געפיהרט ווערען לויט די זעלביגע חשבונות, ווי אַן איינצעל־געשעפט. פאַר אַ פּריואַט־געשעפט לוינט צו קויפּען סחורות דאָרטען, וואו מען קוינט ביליגער. פאַר אַ נאַציע לוינט דאָס אָבער נישט אַלעמאָל. דורך אַ פאליטיק פון פּרי־טרייד קען מען טאַקע אַנדערע מאָל קויגען ביליגער סחורות פון אויסלאַנד, אָבער דערפאַר קענען זיך נישט ענטוויקלען די קרעפטען אין דעם אייגען לאַנד. די ערשטע אויפגאַבע פון שטאַט מוז זיין אויפ־צופאַסען אויף די אינטערעסען פון דער נאַציע. אַ נאַציע דאַרף זיך נישט רעכענען מיט מאָמענטאַלע נוצען, נאָר מיט איהר צוקונפט. בעת לויט סמיטה'ן איז די הויפּט־זאַך דאָס אָנקלייבען פון ווערטעהן, וואָס בילדען די רייכקייט פון לאַנד, מיינט פאַרקעהרט ליסט, אַז די עקאנאָמישע פאליטיק פון שטאַט מוז זיין צו ענטוויקלען די אוצרות און די פּראָדוקטיווע קרעפטען פון דער נאַציע. אַזוי ווי די פאליטיק פון פרייער קאָנקורענץ און אַ פרייען האַנדעל קען שטעהן אין וועג אָט דער ענטוויקלונג פון די נאַציאָנאַלע פּראָדוקט־

טיווע קרעפטען, טאָ — זאָגט ליכט — דאָרף מען זיך אָפּזאָגען פון אזא פאליטיק, פארווארפען די צויבער-ווערטער פון דעם Laissez faire און פיהרען א נאציאנאלע פאליטיק. ליכט איז דעריבער שארף ארויסגעטרעטען פאר א פאליטיק פון פראָ-טעקציאניזם, פאר גרויסע אָפּצאָהלונגען אויף אימפאָרטירטע סחורות, כדי צו באשיצען די אינלענדישע אינדוסטרי און דעם היימישען האנדעל.

די גאנצע פאליטישע עקאנאמיע איז ביי ליכט'ן און זיינע תלמידים געווען געבויט אויף נאציאנאלע יסודות. די דייטשע געלעהרטע האָבען טאָקי דעריבער אויך געענדערט איהר נאָמען. אנשטאט „פאליטישע עקאנאמיע“ האָבען זיי משנה השם געווען אויף „נאציאנאל-עקאנאמיע“.

א חוץ דער נאציאנאליסטישער געפיהל, וואָס האָט געצוואונגען די דייטשע עקאנאמיסטען ארויסצוטרעטען קעגען דער קלאסישער פאליטישער עקאנאמיע מיט איהר פאליטישען קינר — דאָס מאַנר טשעסטערטום — האָבען די דאָזיגע געלעהרטע אָנגעווענדעט אַן אנדער מעטאָדע אינ'ם אויספאָרשען עקאנאמישע ערשיינונגען. די קאָסמאָפאליטישע לעהרען פון אַדאָם סמיטה, דוד ריקאַרדאָ און מאַלטוס האָבען זיך ניט גענויטיגט אין דער הסכמה פון היסטאָרישע פאַקטען. זיי זיינען געווען אַ פראָדוקט פון דעם דערוקט טיווען דענקען, פון דער אַבסטראַקציע; זיי זיינען געווען אַלגעמיינע כללים, וואָס פאַסען זיך בכלל פאַר אַלע צייטען, אָבער וועלכע רעכענען זיך ניט ספּעציעל מיט אַ געוויסער צייט. ווי מיר האָבען אויבען געזאָגט,*) איז אַ כלל נאָר דער תמצית, דער אַבסטראַקט פון פרטים אין אַלגעמיין, און דאָרף ניט זיין אין הסכם מיט יעדען פרט באַזונדער. „יעדער פרט באַזונדער קומט פאַר אונזער אנדערע אומשטענדען, אָבער דער כלל אַלס אַזעלכער רעכענט זיך בלויז מיט דעם, וואָס עס איז כאַראַקטעריסטיש פאַר אַלע פרטים.**)

די דייטשע עקאנאמיסטען פון יענער צייט האָבען געלייגט מעהר געוויכט און אפשר אויסשליסליך אויף פאַקטען. דער עיקר

*) זעה קאָפיטעל: די מעטאָדען אין דער וויסענשאַפט בכלל און אין פאליטישער עקאנאמיע בפרט. זייט 56, צווייטער טייל. א. ש. ז.

**) זעה דאָרטען זייט 58, א. ש. ז.

זיינען געווען די פרטים, די איינצעלהייטען. זיי האָבען אָנגע-
ווענדעט די אינדוקטיווע מעטאָדע פון פאָרשען. זיי האָבען הויפט-
זעכליך זיך אינטערעסירט מיט יעדער היסטאָרישער עפאָכע, ווייל
זיי האָבען געזאָגט, אז בלויז אויפ'ן סמך פון היסטאָרישע פאקטען
קען מען בויען אן עקאָנאָמישע טעאָריע און אן עקאָנאָמישע פאָר-
ליטיק. די דאָזיגע שיטה אין עקאָנאָמיע ווערט טאָקי דאָריבער
אָנגערופען די היסטאָרישע שוהל.

די באַגרינדער פון דער היסטאָרישער שוהל זיינען געווען א
דייטשער יוריסט סאוויני און דער עקאָנאָמיסט ראָשער, וועלכער
איז באַוואוסט אין דער עקאָנאָמישער ליטעראַטור אלס דער פאָטער
פון אָט דער שוהל.

„די היסטאָרישע מעטאָדע — זאָגט ראָשער אין זיינע „פאָר-
לעזונגען איבער שטאטס-וויסענשאַפט נאך געשיכטליכער מע-
טאָדע“ — זוכט צו באַווייזען ווי און פון וואָס האָבען גערענקט
די נאצייעס איבער עקאָנאָמישע פראַגען, צו וואָס זיי האָבען גע-
שטרעבט, וואָס זיי האָבען ענטדעקט אויפ'ן עקאָנאָמישען פעלד,
פאר וואָס זיי האָבען געקעמפט און וואָס זיי האָבען דערנרייכט.“
און ווייטער:

„א פאָלק איז נישט סתם אַזוי א צופעליגע, א מעכאנישע מאַסע
פון אינדיווידואלען. יעטווידער, וואָס וויל זיך באַקאָנען מיט דער
ווירטשאַפט פון א פאָלק, טאָר זיך נישט באַנוגענען בלויז מיט זיין
איצטיגען עקאָנאָמישען צושטאנד. ער מוז אויספאָרשען זיין פאָר-
גאַנגענהייט, זיין היסטאָריע.

די היסטאָרישע מעטאָדע פאָדערט, מען זאָל זיך באַקאָנען מיט
אַלע אינסטיטוציעס פון די פריהערדיגע צייטען און זיי אויס-
פאָרשען. זי טאָדעלט נישט און לויבט נישט די אָדער יענע אינ-
סטיטוציע, די אָדער יענע איינריכטונג. זי קאָנסטאַטירט בלויז
דעם פאקט. עס טרעפט אַמאָל, אז די אָדער יענע איינריכטונג
איז אין איין צייט גוט, און אין א צווייטער צייט שלעכט. די
אויפגאָבע פון דעם עקאָנאָמיסט היסטאָריקער איז אויסצוגעפינען
די אורזאַכען און די באַדינגונגען, צוליב וועלכע א נוצליכע איינ-
ריכטונג ווערט פאַרוואַנדעלט אין א שעדליכער, א גוטע אינסטי-
טוציע אין א שלעכטער.“

אן אנדער געלעהרטער פון דער היסטאָרישער שוהל, קארל

קנים, זוכט צו באווייזען, אז קיין עקאנאמישע טעאריע איז נישט צוביסאנאט, נאר רעלאטיוו, אינ'ם צוזאמענהאנג מיט דער היסטארישער עפאכע און מיט דעם נאציאנאלען צושטאנד. „קיין עקאנאמישע לעהרע — זאגט ער — איז נישט אביסאליט אמת. יעדע סיסטעם, וואס הערשט א געוויסע צייט אין דער פאליטישער עקאנאמיע, האט אין זיין צייט אן עקזיסטענציע-בארעכטיגונג. די עקאנאמישע וויסענשאפט איז אונטערנעווארפען דעם פראצעס פון ענטוויקלונג. זי איז שטענדיג א רעזולטאט פון איהר אביעקט — פון דעם צושטאנד פון דער פאלקס-ווירטשאפט.“

א דריטע אורזאך פאר דער שטארקער אפאזיציע, וואס די דייטשע עקאנאמיסטען האבען איינגענומען קעגען דער קלאסישער פאליטישער עקאנאמיע, איז געווען די אידעע צו באפעסטיגען א שטארקען שטאטאלישען אפארט אין די הענד פון די פרייזשע הערשער — די האהענצאלערנס.

דער בלוט און איווען קאנצלער ביסמארק האט אָנגעפאנגען צו פארשפרייטען זיינע געדאנקען וועגען א פאראייניגטער דייטש-לאנד אונטער דער פרייזשער הערשאפט. ער האט געזוכט צו באגרינדען די טעאריע, אז דייטשלאנד'ס צוקונפט איז אָפהענגיק פון א מעכטיגער פרייזשער רעגירונג, וואס זאל האלטען אין איהרע הענד דעם גאנצען פרייזש-דייטשען פאלקס-ארגאניזם. זיינע געלעהרטע אָנהענגער — צווישען וועלכע עס זיינען געווען גרויסע עקאנאמיסטען — האבען דעריבער אויסגעארבייט א טעאָרעטישע ריכטונג, וואס האט געקוקט אויף דער אויפגאבע פון שטאטאט מיט פונקט פארקעהרטע אויגען, ווי אדאם סמיטה און זיינע נאכפאלגער. פאר זיי איז די אויפגאבע פון שטאטאט נישט געווען בלויז צו שטעהן אויפ'ן וואך, עס זאל נישט אָנגעווענדעט ווערען געוואלד-מיטלען פון איין בירגער קעגען א צווייטען, נאר צו טון פאזיטיווע ארבייט אויפ'ן עקאנאמישען פעלד אין די נוצען פון פאלק און זיין רעגירונג.

אזוי ווי ביסמארק האט באדארפט געווינען די ברייטע פאלקס-מאסען פאר זיינע אידעען פון א גרויסען שטאטאט און א שטארקער רעגירונג, האט ער דאריבער זיי אָנגעפאנגען איינצונעהמען מיט סאציאלע רעפארמען, כדי צו ווייזען, אז די רעגירונג טוט און קען טון גוטס פאר זיי.

דער וויכטיגסטער מאטיוו, וואס האט ארויסגערופען

די באַוועגונג פאַר סאַציאלע רעפּאָרמען, איז געווען די שטאַרקע ענטוויקלונג פון דער סאַציאל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי.

די יונגע דעמאָלט נאָך רעוואָלוציאָנערע סאַציאל־דעמאָקראַטישע באַוועגונג האָט אָנגעפּאָנגען צו געהן מיט ריעזיגע שריט. אין אַלע שטערט און שטעדטלעך פון דייטשלאַנד האָבען זיך גע־גרינדעט סאַציאַליסטישע בילדונגס־פּאַראַיינען און ראַדיקאַלע אַר־בייטער־אָרגאַניזאַציעס. די „רויטע געפּאָר“ האָט אַלעמען גע־שראָקען. די שטאַטסלייט פון איין זייט און די אוניווערזיטעטס־פּראָפּעסאָרען פון דער צווייטער זייט זיינען זיך צוזאַמענגעקומען און האָבען אָנגעפּאָנגען צו טענה'ן דעם באַוואוסטען „הבה נתחכמה“. אַנדערע זיינען געווען מיט דער מיינונג, אז מען קען דערשטיקען די אַרבייטער־באַוועגונג מיט געוואָלד. דעם קורס האָט שפּעטער אָנגענומען ביסמאַרק, וועלכער האָט דורכגעפיהרט אויס־נאַה־געזעצן קעגען די אַרבייטער־אָרגאַניזאַציעס. אַנדערע, די מעהר מיושב'דיגע, האָבען פאַרשטאַנען, אז מיט געוואָלד־מיטלען וועט מען דאָ גאָר ניט קענען טון און האָבען געזוכט אָפּצוציהען דאָס וואַסער פון די סאַציאַליסטישע זעגלען מיט רעפּאָרמען, מיט הנחות, מיט פשרות.

און עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ סאַציאל־דעפּאָרמאַטאָרישע פּאָליטיק.

צו דער סאַציאל־דעפּאָרמאַטאָרישער ריכטונג האָבען באַלאַנגט כמעט אַלע דייטשע אָפיציעלע געלעהרטע עקאָנאָמיסטען. דאָס האָ־בען זיי געטון ניט מאַהכת מרדכי, נאָר משנאת חמץ. ניט אויס ליעבע צו די אַרבייטער האָבען זיי אָנגעפּאָנגען צו פּרעדיגען רעפּאָרמען, נאָר אויס מורא פאַר זיי. דער „פּן ירבה“ האָט זיי שטאַרק באַ־אונרוהיגט און האָבען געזוכט דורך רעפּאָרמען אונטערצוגראַבען דעם ראַדיקאַליזם.

אין 1872 איז אין אייזענאך געגרינדעט געוואָרען דער „פּער־איין פיר סאַציאל־פּאָליטיק“, וואו עס האָבען זיך באַטייליגט 158 באַוואוסטע שטאַטסמענער און כלל־טוער, צווישען וועלכע עס זיינען אויך געווען 25 באַריהמטע פּראָפּעסאָרען.

די אויפגאַבע פונ'ם „פּעראַיין“ איז געווען טעאָרעטיש אויסצופאַרשען וויסענשאַפטליך דאָס עקאָנאָמישע לעבען פון לאַנד און פּאַרטיש צו ווירקען אויף דער נעזעצענדיג־

דורכצופיהרען פארשידענע רעפארמען און אויסבעסערונגען אין דער לאגע פון די ארבייטענדע מאסען.

דער באריהמטער עקאנאמיסט גוסטאוו שמאָלער, די „קאפּ“ פונ'ם פאראיין אין משך פון א סך יאָהרען, האָט פאָרמולירט די זעעקען פון דער נייער אָרגאניזאציע אין זיין רעדע, וואָס ער האָט געהאלטען אויף דער גרינדונגס־פאָרוואַלונג אין אייזענאך, אזוי:

“דער ניי־געגרינדעטער פאראיין וויל אַרניט איבעראנדערשען די געזעלשאַפט, ער פאנטאזירט ניט פון וועלכע עס איז סאָציאַליסטישע אָרדענונגען. ער האַלט די איצט הערשענדע פאָרמען פון ווירט־שאַפט, די הערשענדע געזעצגעבעריי און די הערשענדע קלאַסען־צוטיילונג פאַר די איינציגע ריכטיגע יסודות, אָן וועלכע מע באַדאַרף זיך פעסט האַלטען און אַפילו ניט וואַרפען אַ צווייטעל אין זייער נוצליכקייט.”

נאָר פון דעסוועגען — מיינט ער — וואָלט ניט שאַדען פאַרשידענע רעפארמען אויסצובעסערן די איצטיגע לאגע אויך פון די נידעריגע קלאַסען.

פראָפעסאָר אַדאָלף וואַגנער, אַ צווייטער גרינדער פונ'ם פאַראיין, איז געשטאַנען אין עקאנאמישע פראַגען לינקער פון גוסטאָוו שמאָלער. ער פלעגט גאנץ אָפט אַרויסטרעטען קעגען פריוואַט־אייגענטום. אָבער זיין געגנערשאַפט צו פריוואַט־אייגענטום איז ניט געקומען פון דעם, ווייל ער האָט געוואָלט, אז די פראָדוקט ציאָנס־מיטלען זאָלען באַלאַנגען צום אַרבייטענדען קלאַס, נאָר פון דעם, וואָס ער האָט שטאַרק געהאַלטען פון ביסמאַרק'ס פאָליטיק, אז אלץ, סיי די פאָליטישע און סיי די עקאנאמישע מאַכט, דאַרף זיך קאָנצענטרירען אין די הענדר פון די האָהענצאָלערנס. אין עקאנאמישע פראַגען מעהר אָדער וועניגער ראַדיקאַל איז וואַגנער פאָליטיש געווען עכט קאָנסערוואַטיוו, ביוראָקראַטיש, גענען דעמאָקראַטיע. ער איז געשטאַנען מיט די ערגסטע רעאַקציאָנערען, און האָט זיך ניט געשעהמט צו פאַראייניגען מיט דער אַנטיסעמיטישער שוואַרצער מאַה פון פרייסען, וואָס איז געווען

איינע פון די הויפט פונדאמענטען, אויף וועלכע עס האָט זיך געהאלטען דער טראָן פון די פרייסישע יונקערס, אונטער דער פעסטער האַנד פון די האָהענצאָלערנס.

מעהר פאָרגעשריטען פון שמאַלער און וואַנגער צווישען די הויפט־פיהרער פונ'ם פאראיין איז געווען דער מיונכענער פראָ-פעסאָר לאַוי ברענטאָנאָ.

ברענטאָנאָ האָט געלייגט זעהר קליינע האָפענונגען אויף דעם יושר פון די הערשענדע קלאַסען און זייערע רעגירונגס־לייט. ער האָט געוואוסט, אז זיי וועלען מיט גוטען קיין הנחות ניט געבען דעם אַרבייטער־קלאַס און דעריבער איז ער געווען אַ שטארקער אָנהענגער פון אַרבייטער־אָרגאַניזאַציעס, וועלכע זאָלען דורך אַ פאראייניגטער מאַכט זיך דערשלאָגען רעפּאָרמען. דער בעסטער מיטעל אויסצובעסערן די לאַגע פון די אַרבייטער, מיינט ברענטאָנאָ, איז זעלבסט־הילף צווישען די אַרבייטער גופא.

ברענטאָנאָ איז געווען אַ גרויסער אָנהענגער פון דער טרייד־יוניאָן באַוועגונג, פון קאָלעקטיווע אונטערהאַנדלונגען. „ווען אַ פאַבריקאַנט דאַרף האָבען אַרבייטס־קראַפט, מוז ער אָנקומען צו די פאַרשטעהער פון די אַרבייטער־אָרגאַניזאַציעס, וועלכע באַ-שטימען די באַדינונגען.“ דער „פּעראַיין פיר סאַציאַל־פּאָליטיק“ — זאָגט ווייטער ברענטאָנאָ — איז דעריבער מחויב מיטצוהוירן קען מיט אַלע כחות, די עקאָנאָמישע אַרבייטער־אָרגאַניזאַציעס זאָלען זיך מעהר ענטוויקלען.

אין דעם „פּעראַיין“ האָבען זיך אויך באַטייליגט די פראָפּע-סאַרען זאַמבאַרט און יאַסטערמאַן, וועלכע האָבען זיך אין אַ גע-וויסען זין גערעכענט פאַר אָנהענגער פון מאַרקס' לעהרע, אז די גאַנצע מענשליכע ענטוויקלונג איז אָפהענגיג פון די פראָדוקטיווע קרעפטען.

פון דייטשלאַנד האָבען זיך די סאַציאַל־רעפּאָרמאַטאָרשע גע-דאַנקען פאַרשפרייט איבער דער גאַנצער וועלט. די סאַציאַלע רעפּאָרמען צעטיילען זיך אויף אינדוסטריעלע, פּאָליטישע און אַלגעמיינע רעפּאָרמען אין דעם לעבען פון גאַנצען פאָלק.

די אינדוסטריעלע רעפּאָרמען זיינען גוגע דירעקט די אַרביי-טער. זיי האָבען דעם צוועק צו פאַרזיכערן דעם אַרבייטער־קלאַס דאָס רעכט זיך צו אַרבייט־ווערען און אויסצוקלייבען די וואַפען (אַזוי

נע, וועלכע שטעלען, פארשטעהט זיך, ניט אין געפאחר די עק-
זיסטענץ פון דער היינטיגער אָרדענונג) צו באַקעמפּען די אונטער-
נעהמער, וועלכע שפּאַרען זיך איין און ווילען ניט מאַכען הנחות
צו זיי. צווישען די וואָפּען איז די וויכטיגסטע, דאָס סטרייק־רעכט.
די רעפּאָרמער האַלטען, אז די אַרבייטער זיינען באַרעכטיגט
צו פאַרקלענערן זייער אַרבייטס־צייט, צו האָבען מעהר פּרייע צייט,
צו קריגען העכערע שכירות, צו באַשיצען זיך דורך קאָלעקטיווע
אָגרימענטס, צו צווינגען די אונטערנעהמער צו אנערקענען די
יוניאָנס, ניט צו דערלאָזען קיין קינדער־אַרבייט, צו' באַשרענקען
פּרויען־אַרבייט, צו צווינגען די געזעצגעבענדע קערפּערשאַפטען
דורכצופיהרען געזעצען, וואָס באַשיצען דאָס לעבען און געזונד
פון די אַרבייטער, ווי די פאַראַנטוואָרטליכקייט פון די אונטער-
נעהמער קעגען די אַרבייטער, וואָס ווערען פאַראַונגלייכט ביי דער
אַרבייט (וואָירקמענס קאָמפּענזאָישאַן), אַלסער־פאַרזיכערונג, פאַר-
זיכערונג קעגען אַרבייטס־לאָזיגקייט א. א. וו., א. א. וו.

ווי ווייט וויכטיג אזוינע רעפּאָרמען זיינען, קען אונז ווייזען
א סטאַטיסטיק פון דעם אינדוסטריעלען לעבען אָט טאַקסי ביי אונז
אין אַמעריקע נופא.

מ.ר. מ. ליטטל פון „סיווייל אינסטיטוט“ האָט אין „דזשורנאַל
אוו דהי אַמעריקאַן מעדיקאַל אַסאָסיאָיאַשאָן“ פאַרעפּענטליכט וויי-
טערדיגע ציפּערן: 2,000,000 אַרבייטער זיינען דעם לעצטען יאָהר
(1919) געשעדיגט געוואָרען אין דער אינדוסטרי פון די פאַראַיי-
ניגטע שטאַטען. איבער 700,000 אַרבייטער פאַרלירען יעהרליך
מעהר פון פיער וואָכען פון זייער אַרבייטס־צייט צוליב די אינ-
דוסטריעלע אומפּאַלען. טויט־פּאַלען זיינען אין 1919 געוואָרען
געמעלדעט 22,500. דאָס זיינען די יודעים. די לאַ יודעים
שטייגען אַ סך אַריבער. 15,000 אַרבייטער ווערען יעדען יאָהר
אין דער אינדוסטרי צע'מויק'ט און צעקריפּעלט אזוי, דאָס זיי
בלייבען קאַליקעס אויפ'ן גאַנצען לעבען.

צו די פאליטישע רעפּאָרמען געהערן די פאָדערונגען פון
רייד פּרעס' און פאַרזאַמלונגס־פּרייהייט; די פאָדערונגען פון
אַלגעמיינע, גלייכע, דירעקטע און געהיימע שטימ־רעכט פאַר ביידע
געשלעכטער. דער צוועק פון די רעפּאָרמען איז צו זעהן, אז די
געזעצגעבענדע קערפּערשאַפטען זאָלען אויסדריקען דעם אמת'ן
ווילען פון גאַנצען פאָלק און ניט בלויז פון געוויסע גרופּען און

קלאסען. צוזאמען מיט דעם נעהט די פאָדערונג צו מאַכען אָפּטער
וועהלען, די געזעצגעבענדע און עקזעקוטיוו באַזאמטע זאָלען זיך
פיהלען מעהר פאראַנטוואָרטליך קעגען די וועהלער.

אויך די פאָדערונג פון אַ פראָפּאַרציאָנעלער פארטרעטער-
שאַפט, די פארלאַנגען פון דער מינאָריטעט זאָלען אויסגעדריקט
און באַשיצט ווערען, נעהערן צו אַט די רעפארמען.

רעפערענדום (אוראָפּשטימונג) — דאָס רעכט פון די
וועהלער צו שטימען איבער אַ באַשלוס, וואָס איז שוין אפילו
אָנגענומען געוואָרען ביי זייערע פארטרעטער.

איניציאַטיווע — דאָס רעכט פון אַ געוויסער צאָהל
וועהלער פאָרצושלאָגען פאר די געזעצגעבענדע קערפערשאַפטען
אַ געוויסען געזעץ, וועלכען די געזעצגעבער דארפן ענטוועדער
אָננעהמען אָדער שטעלען צו אַ פאָלקס-אָפּשטימונג.

צוריקרופונג (ריקאָל) — דאָס רעכט פון אַ געוויסער
צאָהל וועהלער צוריקצורופען אַ באַזאמטען נאָך איידער זיין טערמין
ענדיגט זיך, אויב זיי דענקען, אז ער דערפילט ניט זיין פליכט.

די אָפּשאַפונג פון צוויי געזעצגעבענדע קערפערשאַפטען, ווי
למשל ביי אונז (די האוז און רעפערענטאטיווס און דער סענאט),
דאָס אָפּנעהמען פון דעם וועטאָרעכט ביי אַ באַזאמטען, דאָס אָפּ-
שאַפן פון דער געהיימער דיפלאַמאַטיע — אַט די אַלע רעפארמען
קענען צוגערעכענט ווערען צו די פאָליטישע.

צו די אַלגעמיינע רעפארמען באַלאַנגען די פאָדערונגען פון
דירעקטע פראָגרעסיווע איינקאָמען-שטייערן. די שטייערן (טעקס-
סעס), וואָס מוזען געצאָהלט ווערען צו דעקען די הוצאות פון
שטאַט, זאָלען זיין דירעקט פון די פערזאָנען אין פראָפּאַרציע צו
זייער הכנסה, און זאָלען זיין פראָגרעסיוו — דאָס הייסט, וואָס
גרעסער די הכנסה, אַלץ גרעסער זאָל זיין דער שטייער-פראָצענט.
דער פראָצענט פאר'ן שטאַט זאָל וואַקסען אַלץ גרעסער, וואָס
גרעסער עס איז די הכנסה פון דעם בירגער. עס זאָלען ניט זיין
קיין אינדירעקטע שטייערן, ד. ה. עס זאָלען ניט גענומען ווערען
קיין אָפּצאָהלונגען אויף די נויטווענדיגע לעבענסמיטלען. די איינ-
דירעקטע שטייערן פאָלען שטענדיג אויף די פלייצעס פון די
אַרעמע מאַסען, וועלכע מוזען צאָהלען הויכע פרייזען פאר די נוי-
טיגע מיטלען צו זייער חיונה.

דער צוועק פון די אַלע רעפארמען איז צו זעהן, די רעגיר-

רוננס-הוצאות זאלען אויסגעהאלטען ווערען פון די רייכערע, וועלכע ווערען טאקי אויך מעהר באשיצט דורך די געזעצען.

די פאָדערונגען פון פאָבליק אָנערשיפּ. די אייזענבאהנען, שיפּען, טראַמווואַיען, טעלעגראַפּען, טעלעפאָנען, גאָז און עלעקטריק-באַלייכטונג און אנדערע עהנליכע אונטערנעהמונגען, זיין וועלכע דאָס גאנצע פאָלק נויטיגט זיך, זאלען באַלאַנגען ניט צו פריוואַט-געזעלשאַפטען, נאָר צו דער שטאַט, סטייט אָדער שטאַט — אָט די פאָדערונגען זיינען אַלגעמיינע עקאנאמישע רעפאָרמען, וועלכע ווערען אַרויסגעשטעלט אין די אינטערעסען פון גאנצען פאָלק.

רעפאָרמען בנוגע די פאַרשידענע שוהלען. זיי מאַכען מעהר צוגעגלייך צו אַ גרעסערער צאָהל מענשען, זיי זאלען ווערען מעהר דעמאָקראַטיש. רעפאָרמען בנוגע דעם געזונדהייטס-צושטאַנד (היינענישע, סאַניטאַרע) באַלאַנגען אויך צו די אַלגעמיינע סאַציאַלע רעפאָרמען, וואָס זיינען נוגע דעם לעבען פון גאנצען פאָלק.

צווישען די סאַציאַלע רעפאָרמען זיינען פאַראַן, ווי מיר האָבען געזעהן, מענשען, וועלכע געהערן אַרויס פון פאַרשידענע שטאַנדפונקטען. מיר געפינען צווישען זיי גאנץ רעכטע, מעסיגע און מעהר אָדער וועניגער לינק-שטעהענדע געלעהרטע. אנדערע שטעהען פאַר רעפאָרמען אויס ריין פאליטישע אורזאַכען, אנדערע אויס סאַציאַלע אורזאַכען, נאָך אנדערע אויס ריין עטישע, ווידער אנדערע זיינען בלויז פאַראַינטערעסירט אין דער אויסבעסערונג פון דער לאַגע פון די אַרבייטער-מאַסען (א שטייגער, די אַמעריקאַן פערעריישאן און ליובאַך, וואָס איז אין עצם ניט מעהר ווי אַ רעפאָרמאַטאָוועגונג). עס איז אָבער דאָ איין צד השוה, איין אַלגעמיינער שטריך צווישען אַלע רעפאָרמען, און דאָס איז די איבער-צייגונג, אַז די איצטיגע אָרדענונג איז גוט און דאַרף ניט ראַ-דיקאַטל איבערגעבויט ווערען. זי האָט געוועהנליך פעהלערן, אָבער אָט די פעהלערן קענען פאַרריכט ווערען דורך רעפאָרמען.

אַלע רעפאָרמען פאַרהאַלטען זיך מעהר אָדער וועניגער פיינר-ליך צו דער סאַציאַליסטישער „רעוואָלוציאָנערער“ פאליטיק. די רעפאָרמען זיינען אויך צווישען זיך מסכים, אַז די גענענזאַצען צווישען די קלאַסען ווערען ניט וואָס ווייטער פאַרשאַרפט, נאָר פאַרקעהרט, ווערען וואָס ווייטער אַלץ מעהר פאַרטושט, אַז דער גאנצער צווישען אַרבייט און קאַפיטאַל ווערט ניט וואָס ווייטער אַלץ

טיעפער און ברייטער, נאָר ווערט דורך רעפארמען אלץ שמעלער און פלאכער און קען מיט דער צייט אין גאנצען פארשווינדען. די רעפארמער זיינען רודף־שלום־ניקעס, און קענען ניט פאר־טראָגען דעם קאמף צווישען קלאסען. זיי זוכען דעריבער פשרות, אויסגלייכען, קאמפראַמיסען. זיי שטעהען ניט פעסט פאר די אינטערעסען פון איין קלאס אָדער צווייטען קלאס, נאָר וואַסלען זיך שטענדיג אַהין און אַהער. זיי טענה'ן אין איין קול, אַז עס איז מעגליך צו פאַרבייטען דעם קלאסען־קאמף אויף אַ געזעל־שאַפט, וואו עס וועט עקזיסטירען אַ שטענדיגער פריעדען צווישען אלע קלאסען. די ערפאלגען פון דער ציוויליזאציע זיינען אַזוי גרויס, אַז זיי קענען קלעקען פאר אלעמען און מע באדאַרף זיך נאָרניט האַמפערן צווישען זיך.

דאָ אין אמעריקע הערען מיר אָפט אַזוינע טענות פון דער „ניישאָנעל סיוויק פעדערייאָן“ און עהנליכע קערפערשאַפטען. די אַפֿיציעלע פאַרטרעטער פון דער אמעריקאַן פעדערייאָן אוו לייב באָר גלויבען אויך, אַ עס איז מעגליך אַ שלום צווישען אַרבייט און קאַפיטאַל און געהען פאַקטיש ניט ווייטער פון דעם דייטשען סאָציאלען רעפארמער לואי ברענטאָנאָ.

די פּאָליטיק איינצושטילען דעם אַרבייטער דורך רעפארמען פאַרלירט אָבער איהר באָדען אונטער זיך. ניט וועניג פון די גרינדער פונ'ם „פּעראַיאַן פיר סאָציאַל־פּאָליטיק“ האָבען זיך שפּעטער ענטוישט.

דער קלאסען־קאמף ווערט פאַקטיש ניט שוואַכער, נאָר פאַר־שאַרפט זיך וואָס ווייטער אלץ מעהר. רעפארמען אין דעם היינטיגען סיסטעם זיינען ניט מעהר ווי לאַטעס אויף אַן אַלטען בגד, וועלכע מען לייגט אויף דערווייל, און אַזוי ווי מיט לאַטעס קען מען פון אַן אַלטען בגד ניט מאַכען אַ נייעם, אַזוי קען מען ניט אויסבעסערן די לאַגע פון די ברייטע אַרבייטער־מאַסען דורך גע־וויסע רעפארמען, וועלכע ווערען מיט גוטען אָדער מיט בייזען דורכגעפיהרט. די טאָג־טעגליכע פאַסירונגען ווייזען, אַז אַרבייט און קאַפיטאַל קענען ניט לעבען בשלום. וואָס עס איז גוט פאַר איין צד איז שלעכט פאַר'ן צווייטען צד און פאַרקעהרט. אַרבייטער און קאַפיטאַליסטען האָבען אַנטקעגענגעזעצטע אינטערעסען. זיי לעבען אין באַזונדערע וועלטען און ריידען אויף באַזונדערע שפראַכען. מיט אַ נאָט פון רעפארמען קען מען ניט נאָגל מאַכען דעם ריז,

וואָס צעטיילט אונזער קלאַסען־געזעלשאַפט אויף פאַרשידענע חלקים. עס פאָדערט זיך אַ ראַדיקאַלע ענדערונג. עס איז נויטיג אַ נייער יסוד, אויף וועלכען די געזעלשאַפט מוז זיין געבויט. דער נייער יסוד איז סאַציאַליזם.

די סאַציאַליסטען זיינען ניט קעגען רעפּאָרמען. זיי אונטער־שטיצען יעדע נייע פאָדערונג, וואָס האָט דעם צוועק אויסצובע־סערן, צו פאַרפיינערן, צו פאַרשעהנערן דאָס לעבען פון פאָלק, אָבער זיי באַטראַכטען רעפּאָרמען ניט מעהר, ווי צייטווייליגע מיטלען, ווי האַלב־וועג־מיטלען. זיי גלויבען ניט, אז אין די רעפּאָרמען ליגט אַ רפואה שלמה פאַר אַלע סאַציאַלע און עקאָנאָמישע חולאַת'ן פון אונזער געזעלשאַפט.

אזא רפואה שלמה — זיינען זיי איבערצייגט — קען ערשט קומען דורך דעם סאַציאַליזם.

ט) דער סאַציאַליזם

א) דער אומאָפּיסטישער סאַציאַליזם

פאַרשידענע שאַטירונגען אינ'ם סאַציאַליזם; די גויסטיגע קרוב'ה'שאַפט צווישען די רעוויזיאָניסטען און די רעפּאַרמער; דער גרויסער אונטער-שייד אין דער סאַציאַליסטישער באַוועגונג צווישען די אָנהענגער פון עוואָלוציע און רעוואָלוציע; דער מאַטיוו פון דעם אומאָפּיסטישען סאַציאַליזם; דער צד השוה ביי אַלע אומאָפּיסטען-סאַציאַליסטען; זייער שלאָגוואָרט: איינער פאַר אַלע און אַלע פאַר איינעם; ראַבערט אָוען און זיינע פראַיעקטען; סענסיבאַל און פוריע און זייער שטרעבען צום גליק פון אַלע מענשען; די עקספּערומענטען פון די אומאָפּיסטען; דער דורכפאַל פון די עקספּערומענטען; די אורזאָכען פונ'ם דורכפאַל; דער שוואַכער באַדען פאַר סאַציאַליסטישע געביידעס אין יענער צייט; די מעאַרעטישע מעותים פון די אומאָפּיסטען; דאָס איגנאָרירען די צייט און די מענשען, ווען און מיט וועמען צו בויען די נייע אָרדענונג; דער שאַרפּער געגענוואָץ צווישען די אומאָפּיסטען און די ליבעראַלען און די אינזוימיגקייט פון זיי ביידען; דער מעות אַפּצוטיילען די עקאָנאָמיע פון דער פּאָליטיק; דער נאָך שוואַך ענטוויקעלטער קאָפּיסטיזם אין דער צייט פון די אומאָפּיסטען; דער איבערגאַנג צו דעם וויסענשאַפּטליכען סאַציאַליזם.

דער סאַציאַליזם אַלס אַ טעאָריע און אַלס אַ פראָגראַם, וואָס ווערט אַרויסגעשטעלט, כדי צו לייענען די סאַציאַלע פראַגע, נעמט אַרום פאַרשידענע ריכטונגען, מיינונגען און שאַטירונגען. אונטער די סאַציאַליסטען זיינען פאַראַן ניט וועניג, וועלכע אונטערשיידען זיך כמעט מיט גאַרניט, על כל פנים מיט גאַנץ וועניג, פון די לינקס-שטעהענדיגע סאַציאַלע רעפּאַרמער. ביי מאַנכע, אַ שטייגער, ביי ערוואַרד בערנשטיין און זיינע תלמידים פון רעוויזיאָניסטישען חדר, האָט דער סאַציאַליזם אַלס אַן ענד-ציעל, וועלכער מוז דערגרייכט ווערען, פאַרלוירען זיין געוויכט. ביי איהם איז די הויפט-זאך די באַוועגונג פאַר די רעפּאַרמער, וואָס ווערען דורכגעפיהרט אַ דאָנק דעם דרוק פון דער סאַציאַליסטישער באַוועגונג. דער סאַציאַליסטישער

אירעאל איז ביי די רעוויוואָניסטען ניט מעהר ווי אַ לייכטענרער שטערן, וואָס געפינט זיך ערגעץ-וואו אין די הימלען, וואָס ווייזט דעם וועג, אויף וועלכען צו געהן, אָבער צו וועמען מען קען קיינ-מאָל ניט צוקומען. דער סאָציאליזם איז פאר זיי אַן אירעאל, וועלכער קען קיינמאָל ניט פארווירקליכט ווערען אין לעבען.

דער אונטערשייד צווישען זיי און די רעפארמער ליגט מעהר אין זייערע פארשידענע פערזענליכע טראַדיציעס, אין זייער לאַנג-יעהריגער פארטייאַנגעהעריגקייט, אין די סביבות, וואו זיי האָבען זיך דערצייגען, ווי אין דעם תמצית פון זייערע טעאָריען און פראַקטישע אָנווענדונגען.

פון דער אנדערער זייט זיינען פאראן צווישען די סאָציאליסטען אַזוינע, וועלכע גיבען ניט צו קיין ברעקעל געוויכט צו סאָציאלע רעפארמען. זיי האַלטען, אז די רעפארמען זיינען צייט-טענווייז שעדליך דערמיט, וואָס זיי שוואַכען אָפּ די רעוואָלוציאַר-נערע ענערגיע פון די אונצופריעדענע מאַסען און נעהמען אָפּ דאָס וואַסער פון די רעוואָלוציאַנערע זעגלען. פאר זיי איז די הויפט-זאך דער סאָציאליזם, די סאָציאלע איבערקעהרעניש. דער סאָציאליסטישער אירעאל מוז און קען ווערען אַ ווירקליכקייט. זייער טעטיגקייט באַשטעהט דעריבער בלויז אין קריטיקירען דאָס היינטיגע סיסטעם, אין דעם פארטיעפען פון דער רעוואָלוציאַנערער פסיכאָלאָגיע.

צווישען די עקסט רעכטע סאָציאליסטען, וואָס האַלטען נור פון עוואָלוציע, פון לאַנגזאָמער ענטוויקלונג, און די עקסט-לינקע, וואָס האַלטען נור פון רעוואָלוציע, פון אַ מיט-אַמאָליגען איבערגאנג צו אַ נייער אָרדענונג, צום צוקונפֿט-שטאַטא, וואו עס וועט ניט זיין „מיינס און דיינס“, זיינען. פארשטעהט זיך, פאראן צווישען-ריכטונגען, איבערגאנגען.

אויספיהרליך אויף די אלע ריכטונגען און שאַטירונגען איז דאָ ניט דער פּלאַץ זיך אָפּצושטעלען. דאָס האָבען מיר מיילווייז שוין געטון ביי אנדערע געלעגענהייטען. (*)

(*) זעה מיינ ווערק: „די לעהרע פון סאָציאליזם“, אויך מיינע פארשידענע אָפּהאַנדלונגען אין פאַרשידענע צייטשריפטען, הויפטזעכליך מיינע אַרטיקלען אין דער דויטשער „פאָלקסצייטונג“ פון 1—8 יוני 1919 אונטער'ן נאָמען: „רוסלאַנד און דויטשלאַנד“. א. ש. ז.

דאָ וועלען מיר זיך בלויז אָפּשטעלען אויף די צוויי הויפט־ליניען פון דער סאָציאליסטישער טעאָריע און דער סאָציאליסטישער באַוועגונג: אויף דעם אומאָפּיסטישען און וויסענשאַפֿט־ליכען סאָציאליזם.

דער אומאָפּיסטישער סאָציאליזם איז געווען פארשפּרייט אין דעם ערשטען העלפט פון פאָריגען יאָרהונדערט. ער איז געווען פארטראַכטען אין ענגלאַנד דורך דעם גרויסען רייכען פילאָסאָפּ ראָבערט אָוען און אין פראַנקרייך דורך די שאַרפּזיניגע דענקער סען־סימאָן און פּורייע.

פארשידען אין די איינצעל־הייטען זיינען אלע אומאָפּיסטען אַרויסגעגאנגען פון דעם שטאַנדפּונקט, אז די היינטיגע אָרדענונג, וואָס איז געגרינדעט אויף פּרוואַט־איגענטום, איז ניט עהרליך און ניט יושר־דיג און מוז איבערגעבויט ווערען אויף אַן אנדער אָרדענונג, וואָס איז געגרינדעט אויף אלגעמיינע קהל'שע אייגענ־טום, וואו אלע זאָלען „אַרבייטען לויט זייערע כּחות און געניסען לויט זייערע באַדערפּנישען“.

דאָס היינטיגע סיסטעם פון פּרוואַט־איגענטום און לויז־אַר־בייט האָט ניט אויסגעהאַלטען זייער שאַרפע קריטיק. ראָבערט אָוען, למשל, האָט אָנגערופען די היינטיגע אָרדענונג אַ „משוגעים־הויז“. מענשען לויפּען, יאָגען, האַווען, שמאַיען, קריגען זיך איינער מיט'ן אנדערן, איינער זוכט אונטערצוגראַבען די עקזיסטענץ פון צווייטען . . . צוליב וואָס? — פרעגט אָוען — כּדי צו פאַרזאָרגען, מ'שטיינט געזאָגט, מיט הונג (און אויך דאָס גיט זיך גיט אלעמאָל איין) זיך און דער פּאַמיליע! — ענטפּערט ער סאַרקאַסטיש.

די קאָנקורענץ, דער פּרייער שפּיעל פון קרעפטען, פלאַנצט איין ביי די מענשען אינדרויט־דאָליסטישע, עגאָאיסטישע נייגונגען. אימליכער זאָרגט נור פאַר זיך און פאַר זיינע נאָהנטסטע. עס ענטוויקלען זיך שלעכטע מדות, קנאה, שנאה און אנדערע קליינ־ליכע תּאות און נייגונגען.

וואָלט דען גיט געווען בעסער, אלע מענשען זאָלען פאַרשטעלען מיט זיך איין פּאַמיליע, וואו אלע זאָלען זיך באַטראַכטען פאַר ברידער, וואו עס זאָל הערשען דער כלל: „אלע פאַר איינעם און איינער פאַר אלע“?

מיט רעפּאָרמען און איינציגע אויסבעסערונגען — זאָגט אָוען — סען מען פאַרלייבטערן בלויז ביז אַ געוויסער מדרגה די גוים

און דעם עלענדר, מע קען אָבער מיט זיי ניט אין גאנצען באַזירן טינגען די נויט און די איבעריגע אומגליקען. אויב דער יסוד פון אַ געביידע איז פאַרשוילט, פאַרזאַלטעט, וועלען לאַטעס וועניג־וואָס העלפּען. ווילען מיר האָבען אַ שעהנעם בנין, מווען מיר קורם כל זיך געהמען פאַר'ן פונדאמענט, אַז ניט וועט די אַרבייט ברענגען וועניג וואָס נוצען.

ראַבערט אָוען לייגט פאַר איינצופיהרען אַזא מין אָרדענונג, וואו עס זאָלען ניט זיין פאַבריקאַנטען און אַרבייטער, הערן און דיענער, רייכע און אַרעמע. די אַלטע אָרדענונג מיט דעם סיסטעם פון פריוואַט־ווירטשאַפּט, וואו עס הערשט די אונאויפהעריגע קאָגניקורענץ, די אָרדענונג, וואָס איז געגרינדעט אויף געדונגענער, געדויפטער אַרבייטס־קראַפּט, וואו מענשליכע ענערגיע און פעהיג־קייטען ווערען פאַרקויפט ווי אַ סחורה — אָט די אָרדענונג מוז בטל ווערען און מוז פאַרבייטען ווערען אויף אַ סאָציאַליסטישער. דאָס רעכט פון פריוואַט־אייגענטום אויף פּראָדוקצאַנס־מיטלען מוז פאַרבייטען ווערען אויף קהלישע אייגענטום, די פרייע קאָנקורענץ, וואָס פיהרט צום קאמף פון אַלע קעגען אַלע — אויף אַן אָגאַניזירטע פּלאַנמעסיג אָנגעפיהרטע ווירטשאַפּט־סיסטעם; די געדונגענע אַרבייט — אויף דער אַרבייט פאַר זיך אין די נוצען פונ'ם גאנצען כלל.

סען־סימאָן האָט פאַר זיין טויט דערזעהלט זיינע תלמידים, אַז זיין גאנצען לעבען האָט ער געשטרעבט צו אַזא אָרדענונג, וואָס זאָל „אַלע מענשען פאַרויכערן און אַרויסגעבען אַ גאראַנטי פאַר דער פרייער ענטוויקלונג פון זייערע פעהיגקייטען“.

די סען־סימאָניסטען, באַזאָרד און אַפּאָנטען, האָבען אין 1830 אין פאַריז אַרויסגעלאָזען אַ פּראָקלאַמאַציע, וואו זיי האָבען געדאָרעט: (1) עס זאָלען אָפּגעשאַפּט ווערען אַלע פאַמיליען־פריי־ווילעגיען, (2) אָפּשאַפּען דאָס ירושה־רעכט אויף אייגענטום, (3) די רייכקייט זאָל פאַנאָדערנעמיילט ווערען צווישען די מיטגלידער דער פון דער געזעלשאַפּט לויט דעם פרינציפ: „יעדען לויט זיינע פעהיגקייטען און יעדען לויט זיינע פאַרדיענסטען.“

„די קאָנקורענץ אין דער היינטיגער אָרדענונג — זאָגען זיי אין אַן אנדער אָרט — איז גלייך צו אַ מערדערשען קאמף אויף לעבען און אויף טויט. די גרויסע מאַסען אַרבייטער זיינען די באַזיעגטע. זיי פאלען אין קאמף. נור איינציגע, יחידים, ניט זיך

איין צו זענען אין דעם דאָזיגען קאמף. דער דעווין איז איצט: איטליכער פאר זיך — גאָט פאר קיינעם נישט! די ליעבע האָט דעם מענשען פארלאָזען און דער גראַבער ענגאָיזם האָט אויפגעשטעלט זיין טעמפל אין דער איצטיגער געזעלשאַפט. די אמונה, דער רעליגיעזער געפיהל, איז פארלאָזען און צוזאמען מיט איהר איז אויך פארשוואונדען די איבערגעגעבענקייט צום כלל.

„וואו ליגט די אורזאך פון עקספּלואטאציע? ווי קומט עס, אז איין מענטש האָט די מעגליכקייט צו עקספּלואטירען דעם צווייטן טען? — פרעגט באַזאָרד, דער יורש פון סען-סימאָן'ס לעהרע — און ער ענטפערט: די סבה ליגט אין דעם געזעץ פון פריוואַט-אייגענטום, וואָס הערשט אין דער געזעלשאַפט. אלע צרות שטאמען דערפון, וואָס מען מאַכט אַ חלוק צווישען „מיינס און דיינס“.

„די אויפגאבע פון דער צוקונפט איז צו פארבייטען די עקספּלואטאציע פון איין מענשען דורכ'ן צווייטען אויף דער עקספּלואטאציע פון דער נאָטור דורכ'ן מענשען.“

„דאָס אייגענטומס-רעכט, וואָס איז נישט אנדערש ווי אַ פרי-וועלעניע צו באַקומען אַ הכנסה אָהן שום האָרעוואַניע, איז נישט אַ חוק פון ששת ימי בראשית, אַ פארגליווערט, אייביג אונפאַר-ענדערליך געזעץ. אין געוויסע צייטען און געוויסע דורות זיינען אויך די געזעצען אנדערע. די היינטיגע געזעלשאַפט מוז מאַכען אַן ענטשידענע רעפּאָרם אין דעם אייגענטומס-רעכט און אין גאנצען מבטל זיין דאָס ירושה-רעכט. דאָס „מיינס“ און „דיינס“ מוז אין גאנצען אויסגעוואָרצעלט ווערען.“

אויך טשאַרלז פּוריע האָט געוואָלט אויסגעפינען די וועגען, וועלכע פיהרען צום מענשליכען גליק.

„ווען גאָט האָט באַשאַפּען די מענשען און איהם אַריינגעגעבען די תשוקות (טריעבען) און ליידענשאַפטען — מיינט פּוריע — האָט ער געוואָלט, דער מענטש זאָל זיין דערמיט גליקליך. די באַגעהרען און ליידענשאַפטען זיינען, בכּו, נישט שערליך. זיי טאָרען נישט ווערען אונטערגעדריקט. זיי מוזען ווערען באַפריידיגט. די באַפריידיגונג פון די תשוקות און ליידענשאַפטען שאַפט די האַרמאָניע פונ'ם מענשען מיט זיך אליין און מיט גאָט. אז מיר זעהן אָבער, דאָס די דאָזיגע תשוקות זיינען שערליך און ווערען אין גאנצען אונטערגעדריקט, איז דאָס נישט דערפאַר, ווייל זיי זיינען אין אמת'ן שערליך און אז נאָטם אָרדענונג טויג נישט, נאָר דאָס באַווייזט, אז

די סאציאלע אָרגאַניזאַציע פון דער געזעלשאפט איז א שלעכטע.

„וואָס פאַר אַ צוועק האָט איבערהויפּט די וועלט, אויב זי איז ניט באשאפן פאַר'ן מענשען?“ — פרעגט פוריע.

„די באשטימונג און דער צוועק פונ'ם מענשען איז דאָס גליק“ — ענטפערט ער. „דעם מענשענס גליק קען דערגרייכט ווערען דורך דער ענטוויקלונג פון אלע זיינע אייגענשאפטען און אנלאגען. דער מענש דאַרף און מוז געניסען פון אלץ, וואָס זיין הארץ געלוקסט. צו דעם צוועק האָט נאָך באשאפן דעם מענשען.“

„אויב דער מענש וויל, אז אלע זיינע באגעהרען און ליידענשאפטען זאָלען אין דער צייט און דער מאָס באפריעדיגט ווערען, מאָ קען ער דאָס טון ניט אלס יחיד, אלס איינציגער, נאָר ער מוז האָבען דערצו אַן אָרגאַניזאַציע.“

די אָרגאַניזאַציע, וואָס פוריע מיינט איז אַ סיסטעם, געגרינדעט אויף סאציאליסטישע יסודות.

„א פלאנמעסיג אָרגאַניזירטע טעטיגקייט פון אַ סך פאַמיליען וועט אין געגענוואָ צו איינצעלנע פריוואט-וירטשאפטען און פרי-וואט-אונטערנעמונגען, איינשפאַרען אַ סך ענערגיע, צייט, מיטעל, אינסטרומענטען און פון דער צווייטער זייט וועט די אָרגאַניזירטע ארבייט זיין אַ סך פרוכטבארער און וועט באשאפן אַ סך מעהר רייכקייט.“*

די אומאָפּיסטען האָבען זיך ניט באנוגענט מיט זייער קריטיק אויף דער הערשענדער אָרדענונג און מיט עצות איינצופיהרען אַ סאציאליסטיש סיסטעם.

גערעדט און געטון.

גלייך נור ווי זיי זיינען געקומען צו דער איבערציינונג, אז די היינטיגע אָרדענונג איז געגליכען צו אַ משוגעים-הויז, האָבען די אומאָפּיסטען אליין, מיט אייגענע כחות, אָנגעפאנגען זיך צו באפרייען פון אָט דעם משוגעים-הויז.

זיי האָבען אליין אָנגעפאנגען צו ווארפען די סאציאליסטישע

(*) זעה אין טיין ווערק: פאליטישע עקאנאמיע, אויף ענגליש-חונג און געשיכטע, די אפטיילונגען איבער ראַבער און, סעקסימאן און פוריע. א. ש. ז.

זריעה, פון וועלכע עס זאל שפעטער אויסוואַקסען דער סאָציאַליסטישער שטאַט.

ראָבערט אָוען האָט גענומען זיין גאנץ פארמעגען, איז אַוועק קיין אמעריקע, האָט געקויפט 30,000 אַקער לאַנד און האָט אָנגעפאנגען צו בויען די נייע סאָציאַליסטישע געזעלשאַפט, וואו עס זאל הערשען דער פּרינציפּ: „גלייכע רעכטען פאַר אלע דערוואַקסענע, אָהן אונטערשייד פון געשלעכט און שטאַנד, און גלייכע פליכטען לויט די נייסטיגע און קערפערליכע פעהיגקייטען.“

די פּוריעריסטען האָבען אויך געמאַכט פראַקטישע פּראָבעס פאַר זייערע פאלאנגען (אזוי האָט פוריע אָנגערופען זיינע סאָציאַליסטישע געזעלשאַפטען) און די תלמידים פון סענסימאָן האָבען אָרגאַניזירט סענסימאָניסטישע „פאַמיליען“, וואוהין עס פלעגען קומען די געבילדעטסטע לייט פון פאַרזי און אנדערע שטעט מיט דער האָפענונג צו געפינען אַ באַפריידיגונג פאַר זייער שטרעבען איבערצובויען די געזעלשאַפט אויף אנדערע יסודות, זי זאל זיין שעהנער, עהרליכער, גערעכטער, וואו עס זאל הערשען צווישען די מענשען ניט קאַמף, נאָר אייביגער פריעדען, וואו די היינטיגע קליינליכע נייגונגען, שלעכטע מדות און זיטען זאָלען פאַרביטען ווערען אויף דעם אייביגען אמת, אויף דעם גוטען און דעם שעהנעם.“

די סאָציאַליסטישע עקספּערימענטען, וואָס די אומאָפּיסטען האָבען געמאַכט, האָבען זיך ניט איינגעגעבען. די קערנער, וואָס זיי האָבען געזייעט מיט אזוי פיעל חשק און התמדה, מיט אזוי פיעל לייעב און אַפּפּערעוויליגקייט, זיינען ניט אויפגעגאנגען. זיי זיינען געפאלען אויף אַ פעלזיגען באַדען, וואו די בעסטע אויפפאַסונג האָט זיי ניט געקענט ראַטעווען פון אונטערגאנג.

אנשטאט צו קרינען אלץ מעהר אָנהענגער, זיינען די גרויסע אומאָפּיסטען פאַרלאָזען געוואָרען אפילו פון זייערע אייגענע חסידים. קיינער האָט זייער נייע תורה און זייערע נייע פלענער ניט געוואָלט אָנהעמען און זיי אליין זיינען געוואָרען אויסגעלאַכט, אַפּגע'חוזק'ט. אנשטאט ווי אויף באַפרייער פון אַ משוגעים'דיגן האָט מען אויף זיי נופא אָנגעפאנגען צו קוקען ווי אויף

משונעם, ווי אויף הימעליקוקער, וועלכע ברענגען מיט זייערע
לעהרען ניט נוצען, נאָר שאָדען.

וואָס זיינען די אורזאכען, פאַר וואָס די אַלע סאָציאַליסטישע
פּלענער פון די אומאָפּיסטען האָבען קיין ממשות ניט געהאַט און
וואָס זייערע עקספּערמענטען זיינען דורכגעפאלען?

די אורזאכען זיינען געלעגן אין זייער גאנצער אויפפאַסונג,
ווי אזוי געזעלשאַפטליכע פאַרמען, אינסטיטוציעס און אָרדענונגען
ווערען געבויט און ווערען חרוב.

זיי האָבען געמיינט, אז געזעלשאַפטליכע סיסטעמען קענען
ווערען איינגעפיהרט צו יעדער צייט און דורך אַלע מענשען. קוים
קומט מען צו דער איבערצייגונג, אז אין אָרעדונג טויג ניט, קען מען
זי גלייך אויסבלייטען אויף אַ צווייטע. ביי זיי איז געווען דער
וואונש ניט נור דער פאָטער פון געדאַנק, נאָר אויך פון דער טאַט.
ביי די אומאָפּיסטען האָט די הויפט־דאָליע געשפּיעלט דער
געפיהל. זיי האָבען געהאַט ברייטע הערצער מיט אַ שטאַרקען
געפיהל צו די עלענדע און געקרוודעטע; זיי זיינען געווען
באַשאַנקען פון דער גאָטור מיט גרויסע שענהע נשמות, וואו עס
האָט געלויבטען דער הייליגער פונק פון מענשענליכע און האָבען
דעריבער געבויט זייערע סאָציאַליסטישע געביידעס, איידער זיי
האָבען גוט אונטערגעזוכט דעם גרונד, דעם באָדען, אויב ער איז
אימשטאַנד צו האַלטען אזוינע געביידעס. זיי האָבען זיך ניט גע-
דעכענט מיט דער געזעלשאַפט און איהרע באַדינגונגען, אויב זי
איז שוין רייף גענוג אָנצוטון אַ סאָציאַליסטישע פאַרם. און דער-
ריבער זיינען זייערע עקספּערמענטען דורכגעפאלען. מיט דעם,
וואָס מען מאַכט אַ פלאַן פאַר אַ בנין ווערט נאָך דער בנין ניט
אויפגעשטעלט. דער פלאַן גופא איז נאָך ניט אַלץ. מען דאַרף
וויסען ווען און מיט וועמען די אַרבייט דאַרף דורכגע-
פיהרט ווערען. די אומאָפּיסטען האָבען זיך אָבער דערמיט ניט
גערעכענט און זייער אַרבייט האָט דעריבער קיין ערפאָלג ניט
געקענט האָבען.

דאָס דעכט פון פּריוואַט־אייגענטום איז שעדליך, עס ברענגט
מיט זיך זעהר פיעל צרות און במילא מוז עס באַזייטיגט ווערען —
אזוי האָבען די אומאָפּיסטען זיך געזאָגט. זיי האָבען אָבער ניט
אויסגעפונען די באַדינגונגען, וועלכע האָבען געפיהרט צום געזעץ,
זיי האָבען זיך בכלל ניט געקומערט מיט די באַדינגונגען און דער-

ריבער האָבען זיי ביי דער פאָדערונג מבטל צו זיין פריוואַט-איי-גענטום זיך ניט גערעכענט דערמיט, צי יענע באַדינגונגען זיינען נאָך פאַראַן, אָדער ניט.

די אומאָפּיסטען זיינען אויך געווען גלייכגילטיג צו דער פאָ-ליטישער פאָרם פון שטאַט. זיי האָבען געמיינט, אז מע קען דורכפיהרען אַ סאָציאַליסטישע איבערקעהרעניש, אפילו ווען די פאָליטישע פאָרם בלייבט די אַלטע. אין דעם פרט זיינען די אומאָפּיסטען געשטאַנען אין אַן עכטען געגענזאץ צו די ליבעראַלען, די אידעאָלאָגען פון מאַנטשעסטרטום. די ליבעראַלען האָבען קיין געוויכט ניט געלייגט אויף די עקאָנאָמישע ענדערונגען. ביי זיי איז די הויפּט-זאך געווען פאָליטישע פרייהייט, אינדיווידו-עלע פרייהייט, דאָס באַפרייען זיך פונ'ם מיטעלאַלטערדיגען אַבסאָ-לוטיזם, דאָס איינפיהרען פון אַ דעמאָקראַטיע, א. א. וו. די אומאָפּיסטען האָבען געהאַלטען פונקט פאַרקעהרט. די מענשליכע ליידען האָבען ניט צו טון מיט די אינערליכע פאָליטישע פאַרהעלטנישען. זיי זיינען בלויז פאַרבונדען מיט דעם עקאָנאָמישען סיסטעם. די ליבעראַלען האָבען געזוכט די ישועה בלויז אין אַ נייער פאָליטישער פאָרם און די אומאָפּיסטען האָבען געזוכט די ישועה בלויז אין אַ נייעם עקאָנאָמישען סיסטעם. די ערשטע ווי די צווייטע האָבען אָבער דאָ געהאַט אַ גרויסען טעות.

די פאָליטישע פאַרהעלטנישען קומען ניט אַליין, זעלבסטשטענ-דיג, זיי זיינען אַ רעזולטאַט פון אַ געוויסען עקאָנאָמישען סיסטעם און מוזען זיין צו איהם צוגעפאַסט. די רעגירונגס-פאָרם קען אפילו זיין עכט דעמאָקראַטיש, וויבאַלד אין עקאָנאָמישען לעבען האָבען מיר פאַרשידענע קלאַסען, מיט פאַרשידענע, טיילווייז, נאָנץ אַנטקעגענעגענעצמטע אינטערעסען, וועט די פאָליטישע מאַשין אויס-גענוצט ווערען אין די אינטערעסען פון די הערשענדע קלאַסען. אויך פאַרקעהרט. ביי אַן אַלטער, אָפּגעלעבטער רעגירונגס-פאָרם קענען אויך ניט פאַרקומען עקאָנאָמישע איבערקעהרענישען. פון אַט דעם שוין איצט אַלעמען באַוואוסטען אמת האָבען ניט די ליבעראַלען און ניט די אומאָפּיסטען געוואוסט און דעריבער האָבען זייערע אידעען ניט געפונען אַן אָפּקלאַנג צווישען די ברייטע פאָלקס-מאַסען, וועלכע זיינען געבליבען קאַלט, טיילווייז פיינדליך, צו די לעהרען, מיט וועלכע די ליבעראַלען פון איין זייט און די אומאָפּיסטען פון צווייטען זייט זיינען צו זיי געקומען.

די אומאָפּיסטען האָבען געלעבט אין דער צייט, ווען דאָס קאָפיטאַליסטישע סיסטעם מיט אלע זיינען שאַטען־זייטען איז נאָך ניט געווען ענטוויקעלט. זיי האָבען נאָך ניט בולט געזעהן די צומיילונג אויף קלאַסען און דעם אַנטאָגאָניזם צווישען זיי. זיי האָבען איינפאך ניט פאַרשטאַנען דעם גרויסען קלאַסען־קאַמף, וואָס קומט פֿאַר אין אונזער צייט און האָבען דעריבער אויך ניט געוואוסט, וועלכער קלאַס עס איז יאָ פאַראינטערעסירט אין אַ סאָציאַליסטישער איבערקעהרעניש און וועלכער ניט. זייערע סאָציאַליסטישע פֿלענער זיינען ניט פאַרווירקליכט געוואָרען. זיי זיינען געבליבען ניט מעהר ווי אַ פאַנטאַזיע, אַן אונדערנרייכבאַרע אומאָפּיע. *

די סאָציאַליסטישע עקספּערימענטען פון די אומאָפּיסטען זיינען דורכגעפאלען, אָבער די אידעע, אַז דער סאָציאַליזם איז די שעהנסטע און בעסטע פֿאָרם פון דער געזעלשאַפֿט, איז געבליבען. נאָך די אומאָפּיסטען זיינען געקומען קאַרל מאַרקס און פֿריד־ריך ענגעלס, און זיי האָבען דעם סאָציאַליזם וויסענשאַפֿטליך באַגרינדעט.

דער סאָציאַליזם איז פון אַן אומאָפּיע געוואָרען אַ וויסענשאַפֿט.

(* זעה דאָרטען מיינע אַפּהענדלונגען איבער די אומאָפּיסטען.

ב) דער וויסענשאפטליכער סאציאלזם

די מעהרדערטהיטע אריע און דער היסטארישער מאטעריאלזם — די יסודות פונ'ם וויסענשאפטליכען סאציאלזם; דער סאציאלזם איז א היסטארישע נויטווענדיגקייט; וואס מיר ווייסען פון דער מעהרדערטהיטע אריע; וואס מיר ווייסען פונ'ם היסטארישען מאטעריאלזם; די דיאלעקטישע מעטאדע פון דענקען; די מעטאפיזישע מעטאדע פון דענקען; וואס מארקס האט געלערנט פון זיין רבי'ן העגעל; די דיאלעקטישע מעטאדע האט געדיענט ביי מארקס'ן אלס דער שליסעל ווי צו דער געהן די סודות פון דער היסטאריע; די אוטאפיסטען זיינען געווען מעיטאפיזיקער אין זייער דענקען; ווי זיי האבען געקוקט אויף פרוואט אייגענטום; ווי מארקס האט געקוקט אויף פרוואט אייגענטום; די מאטעריאליסטישע נאטור-פילאזאפיע; מיט וואס דער מאטעריאלזם פון מארקס אונטערשיידעט זיך פונ'ם מאטעריאלזם אינ'ם 18טן יארהונדערט; מארקס אלס אנהענגער פון עוואלוציע; די מאניסטען-מאטעריאליסטען און זייער בליק אויף דער נאטור; דער עצם פון דער וועלטס-סובסטאנץ; ערנסט העקעל; מארקס אלס א נאכפאלגער פון ברוך שפינאזא; די דיאלעקטיק ביי העגעל און די דיאלעקטיק ביי מארקס; דער היסטארישער מאטעריאלזם — מארקס' אויפטו; די מענשליכע געשיכטע אלס א קייט פון פארענדערונגען; פאר וואס הויבען מענשען אן אנדערש צו דענקען; ווי די אידעאליסטען ענטפערן דארויף; וואס דער מאטעריאלזם זאגט דארויף; די פראדוקטיווע קרעפטען אלס די אורזאכען פון די פארענדערונגען; וואס פארשטעהט מען אונטער פראדוקטיווע קרעפטען; פאר וואס די פארענדערונגען קענען נים ווערען ארויסגערופען פון דער נאטור און פון דעם צוואוואקס פון דער באפעלקערונג; מארקס האט אויסגעפונען ווען און דורך וועמען דער סאציאלזם וועט קומען; מארקס' געדאנקען-גאנג; די שייכות צווישען מארקסיזם און דארוויניזם; וואס מען פארשטעהט אונטער'ן קלאסען-קאמף; פאר וואס דער סאציאלזם איז אונפארמייליך; די קראנקהייטס-סמנים פון דער היינטיגער געזעלשאפט; דער מאדערנער סאציאלזם אלס א וויסענשאפטליכער-באגרינדעטע לעהרע.

דער וויסענשאפטליכער סאציאלזם איז באגרינדעט אויף צוויי ענטדעקונגען פון קארל מארקס: אויף זיין מעהרדערטהיטע אריע און אויף זיין היסטארישען מאטעריאלזם.

די מעהרווערט-הטעאָריע אין אַן ענטדעקונג, וואָס מאַרקס האָט געמאַכט אין דער עקאנאמישער וויסנשאַפט, און דער היסטאָרי-שער מאַטעריאַליזם האָט צו טון מיט דער פּילאָזאָפּיע.

די ביידע טעאָריען, אָפּגעזונדערט אין זייער מקור איינע פון דער אַנדערער, פיהרען צו איין איבערצייגונג, צו דער איבערציי-גונג, אַז דער סאָציאַליזם איז אַ היסטאָרישע נויטווענדיגקייט, אַז ער איז ניט אַ זאך, וואָס קען יאָ זיין און קען ניט זיין, נאָר ער מוז קומען. די ענטוויקלונג פון אונזער געזעלשאַפט פיהרט צו איהם. פון דער מעהרווערט-הטעאָריע וויסען מיר, אַז די גאַנצע געזעלשאַפט לעבט פון דעם אַרבייטער-קלאַס און אַז דער טייל פון דער גאַנצער געזעלשאַפטליכער הכנסה, וואָס דער אַרבייטער-קלאַס קרינט, ווערט וואָס ווייטער פאַרהעלטניסמעסיג אַלץ קלענער. דער געגענזאץ צווישען די אַרבייטער און די קאַפיטאַליסטען פאַרשאַרפט זיך וואָס ווייטער אַלץ מעהר. די אַרבייטער זיינען געצוואונגען זיך צו אָרגאַניזירען עקאנאמיש און פאליטיש, כדי צו באַשיצען זייערע אינטערעסען, און זייערע אינטערעסען קענען אין גאַנצען באַשיצט ווערען נאָר אונטער אַ סאָציאַליסטישען סיסטעם, ווייל נור אין אַ סאָציאַליסטישען סיסטעם וועלען די אַרבייטער קריגען די גאַנצע פרוכט פון זייער אַרבייט.

פון היסטאָרישען מאַטעריאַליזם וויסען מיר, אַז די איצטיגע פאַרם פון דער פּראָדוקציע מוז פיהרען דערצו, דאָס די אַרבייטער ווערען דורכגעדרונגען מיט סאָציאַליסטישע געדאַנקען. די גע-דאַנקען ווערען קריסטאליזירט אין איבערצייגונגען און די איבער-צייגונגען פיהרען צו אַ נייער סאָציאַליסטישער אָרדענונג.

איבער דער לעהרע פון מעהרווערט-הטעאָריע האָבען מיר שוין גערעדט.* דאָ וועלען מיר בקיצור זיך בלויז אָפּשטעלען אויף דער פּילאָ-זאָפּישער זייט פון דעם וויסענשאַפטליכען סאָציאַליזם, אויף מאַרקס' מעטאָדע פון דענקען און אויף דעם עצם פון זיין וועלט-אנשוואונג. אין זיינע סטודענטען-יאָהרען איז מאַרקס געווען אַ תלמיד פון דעם גרויסען דייטשען פּילאָזאָף העגעל, וועלכער האָט געהערשט איבער די מוחות פון דער דעמאָלטיגער יוגענד. פון העגעל האָט מאַרקס איבערגענומען די דיאַלעקטישע מע-טאָדע פון דענקען.

(*) זעה קאָפימעל צוועלף. א. ש. ז.

די דיאלעקטישע מעטאדע באשטעהט אין דעם, וואס מען בא-
טראכט יעדע זאך אדער יעדע ערשיינונג ניט אין איהר שטעהענ-
דיגען צושטאנד, נאָר אין באוועגונג, אין ענטוויקלונג.

„אַלץ פליסט, אַלץ ענדערט זיך“ — זאָגט העגעל. — „יעדע
באשעפעניש ווערט געבוירען, לעבט און שטארבט. יעדע זאך
ענטשטעהט, עקזיסטירט און פאַרגעהט.“ עס קומט במילא אויס,
אַז אויב מיר ווילען באקומען א ריכטיגען באגריף, א קלאָרע פאָר-
שטעלונג פון פאַרשידענע באשעפענישען אָדער זאכען, מוז מען זיי
באָבאכטען אין זייער באוועגען זיך, ניט ווי זיי שטעהען, נאָר ווי
זיי געהען, ניט ווי זיי זעהען אויס אין א געוויסען מאָמענט, נאָר
אויך ווי זיי האָבען אויסגעזעהן פריהער און ווי זיי וועלען אויס-
זעהן שפעטער.

דאָס זעלבע איז בנוגע געזעלשאפטליכע פאַסירונגען, ערשיי-
נונגען און אינסטיטוציעס.

אויב מיר ווילען זיך גענוי באקענען מיט א געזעלשאפטליכער
ערשיינונג אָדער מיט א געוויסער אינסטיטוציע, איז ניט גענוג,
מיר זאָלען זיי אויספאַרשען, ווי זיי זעהען אויס אין א געוויסער
צייט. מיר מוזען זיי אויספאַרשען אין זייער באוועגונג. ניט אין
אַלע צייטען און אונטער אַלע אומשטענדען האָט אן אינסטיטוציע
איינע און דיזעלביגע באדייטונג, איינעם און דעמזעלביגען ווערט.
אין א געוויסער צייט, אונטער געוויסע אומשטענדען קען די איי-
נטיטוציע זיין גוט און נוצליך, בעת אין אן אנדער צייט, אונטער
אנדערע אומשטענדען, קען זי ווערען שלעכט און נוצלאָז. מיר
טאָרען ניט באַטראַכטען אן אינסטיטוציע, אָדער אזוי א פאַסירונג,
אבסטראַקט. מיר מוזען אַלע מאָל זיך רעכענען מיט די קאָנקרעטע
באדייטונגען, מיט דער צייט, ווען זיי קומען פאָר, און מיט דעם
אָרט, וואו זיי קומען פאָר.

ביז העגעל זיינען מעהרסטענס זאכען און ערשיינונגען בא-
טראכט געוואָרען מעטאָפּיזיש.

די מעטאָפּיזישע מעטאָדע פון דענקען באַטראַכט יעדע זאך,
יעדע ערשיינונג, יעדע אינסטיטוציע אין זייער שטעהענדיגען צו-
שטאַנד, אַבסטראַקט. פאַר איהר זיינען די ערשיינונגען און די
אינסטיטוציעס אָדער כולו חייב, אָדער כולו זכאי, אָדער אַלע מאָל
גוט, אָדער אַלע מאָל שלעכט. זי רעכענט זיך גיט מיט די באדיי-
טונגען.

גונגען און מיט דער סביבה, וואו און ווי אזוי די אינסטיטוציעס
עקזיסטירען און וואו די ערשיינונגען קומען פאר.

דער אורטייל, וועלכען די מעטאפיזיקער וועלען ארויסטראגען,
באטראכענדיג די אינסטיטוציע אדער די פאסירונג מיט זייער מע-
טאפיזישער מעטאדע, וועט גאנץ אפט זיין א גאנץ אנדערער, ווי
יענער אורטייל, וועלכען די דיאלעקטיקער וועלען ארויסברענגען,
באטראכענדיג דאס פון דעם באוועגונגס-שטאנדפונקט, אנווענ-
דענדיג די דיאלעקטישע מעטאדע. לאמיר נעהמען א ביישפיעל:
עס האט פאסירט, אז ראובן האט גע'הרג'עט שמעון'ען. ביי-
דע, א דיאלעקטיקער און א מעטאפיזיקער, הערען פון דער געשיכטע.
דער מעטאפיזיקער וועט זיך ניט שטארק נאכפרעגען ווי אזוי,
אונטער וועלכע אומשטענדען די הריגה איז פארגעקומען. פאר
איהם איז דער פאקט פון הרג'ענען גופא א מיאס'ע רציחה און
ער וועט פארדאמען ראובן'ען אלס א מערדער.

דער דיאלעקטיקער וועט אבער ניט זיין איבעראייליג מיט זיין
אורטייל. ער וועט פריהער זיך דערקונדיגען און אויסעפינען די
באדינגונגען, אונטער וועלכע די הריגה איז פארגעקומען. די הריגה
אן און פאר זיך איז נאך פאר'ן דיאלעקטיקער ניט א געניגענדיגער
גרונד צו האלטען ראובן'ען פאר א מערדער. עס קען זיין, אז
ראובן האט גע'הרג'עט שמעון'ען מיט א אידעאליסטישען צוועק,
ווי א שטייגער סאזאנאוו האט גע'הרג'עט דעם טיראן פלעהווע.
אין אזא פאל דארף ראובן ניט פאררעכענט ווערען אלס א רוצח,
נאר אלס א העלד.

טאלסמאן, ווי מיר ווייסען, איז ארויסגעטראטען אפילו קעגען
די רעוואלוציאנערע אטענטאטען. ער איז געווען אין זיין דענקען
א מעטאפיזיקער. ער האט ניט געוואלט וויסען פון די מאטיווען,
וועלכע זיינען געווען באהאלטען הינטער די אטענטאטען. פאר
איהם איז דער פאקט פון בלוט-פארגיסען גופא, מאכט ניט אויס
ווער וועמען, געווען א רציחה, אונטער אלע אומשטענדען.
פאר'ן דיאלעקטיקער זאגט נאך דער פאקט אן און פאר זיך
גאר ניט. דער זעלביגער פאקט קען אמאל זיין די עקעלהאפטסטע
שטיקעל ארבייט און קען אמאל זיין די גרעסטע, איידעלסטע העל-
דישקייט.

אלץ ווענדעט זיך פון די באדינגונגען, פון דער צייט און פון
דעם ארט.

די ריאָלעקטישע מעטאָדע, וואָס הענגעל האָט איבערגעלאָזען
 בירושה צו זיינע תלמידים, האָט ביי מאַרקס'ען געדיענט אלס דער
 שליסעל, ווי אזוי צוצוקומען צו די געהיימניספולע ווינקלען פון
 דער היסטאָריע. דאָס איז געווען די ליכט, וואָס האָט געוווּזען
 דעם וועג צום היסטאָרישען אמת. דאָס איז געווען רער באָדען,
 אויף וועלכען עס איז שפעטער אויסגעוואַקסען זיין פילאָזאָפיע פון
 דער געשיכטע, וואָס איז באַוואוסט אונטער'ן נאָמען: „היסטאָרי-
 שער מאַטעריאליזם“.

אין הענגעל'ס חדר האָט זיך מאַרקס אויסגעלערנט באַאָכטען,
 זעהען פאַסירונגען און אינסטיטוציעס. ער האָט דאָרטען גע-
 קראָנען די וואַפּען, מיט וועלכע איהם איז געוואָרען מעגליך אַרייַן-
 צוקוקען אין דעם מעכאַניזם, וואו מען קען אויסגעפינען די געזעצען,
 לויט וועלכע די געשיכטע געהט איהר מאַרשרום.

די סאציאליסטען, וועלכע האָבען געלעבט ביז מאַרקס'ען, ווי
 ראַבערט אָוען, סען-סימאָן, פוריע און אנדערע, זיינען געווען מע-
 טאָפּיזיקער אין זייער דענקען. זיי האָבען באַטראַכט די געזעל-
 שאַפטליכע פאַסירונגען און אינסטיטוציעס אַן און פאַר זיך, ווי
 זעלבסטשטענדיגע, אונאַפהענגיגע רינגען, וועלכע זיינען צווישען
 זיך ניט פאַרקניפט און פאַרקויטעלט אין איין סיסטעם. זיי האָבען
 געזאָגט, ענטוועדער — אָדער. ענטוועדער גוט, אָדער שלעכט.
 איז די אָדער יענע פאַסירונג, די אָדער יענע אינסטיטוציע גוט
 און נוצליך — איז זי גוט און נוצליך אין אַלע צייטען און
 אונטער אַלע אומשטענדען; איז זי ווידער איבעריג און שעדליך,
 מוז זי זיין איבעריג און שעדליך אַלע מאָל.

פריוואַט-אייגענטום — האָבען זיי געזאָגט — איז אַ שלעכטע
 אינסטיטוציע. זי איז דער קוואַל פון עקספּלואַטאַציע, פון אונ-
 טערדריקונג, און ממילא איז זי שעדליך, און אַז זי איז שעדליך
 מוז זי באַזייטיגט ווערען.

און אזוי זעהען מיר, ווי די אומאָפּיסטען האָבען זיך אוועק-
 געלאָזען מאַכען סאציאליסטישע עקספּערימענטען און אַגיטירען
 קעגען דעם „משוגעים הויז“, ווי ראַבערט אָוען רופט אָן די היינ-
 טיגע סיסטעם, וואָס איז געגרינדעט אויף פריוואַט-אייגענטום. זיי
 זיינען געווען איבערצייגט, אַז מען קען שוין, תיכף, אָט גלייך איינ-
 פיהרען דעם סאציאליזם, קוים וועלען די מענשען נור קומען צום
 שכל, אַז אַ סאציאליסטישע אָרדענונג איז בעסער, ווי אַ סיסטעם

פון פריוואט־אייגענטום. די אומאָפּיסטען האָבען זיך, ווי מיר האָבען געזעהן אין פאָריגען קאָפיטעל, ניט גערעכענט מיט דער צייט, זיי האָבען זיך אויך ניט גערעכענט מיטן מענשען מאַטעריאַל. זיי האָבען געמיינט, אז אין אַלע צייטען קען מען גרינדען אַ סאָציאַליסטישען שטאַט, און אז אַלע מענשען קענען זיין זיינע בויער. ביי זיי איז די פראַגע פון סאָציאַליזם געווען אַן אַבסטראַקטע, וואָס האָט ניט צו טון מיט די באַדינגונגען פון לעבען.

מיר ווייסען, וואָס עס איז נוועאָרען פון אַלע סאָציאַליסטישע עקספּערימענטען, וועלכע זיינען געמאַכט געוואָרען, אין ערשטען העלפט פון פאָריגען יאָהרהונדערט דורך די תלמידים פון פוריע און ראָבערט אָוען. זיי האָבען אַלעמען ענטווישט. אנשטאט איינצואוואַרצלען זיך אין באַדען, אויסצואוואַקסען און ברענגען סאָציאַליסטישע פרוכט, האָבען זיך אַט די אַלע סאָציאַליסטישע קערנער צושפּרייט, וואוהין דער ווינד האָט זיי פאַרטראָגען.

מאַרקס האָט אָבער אָנגעווענדעט די דיאַלעקטישע מעטאָדע און ער האָט דעריבער ניט באַטראַכט די אינסטיטוציעס פון פרי־וואַט־אייגענטום און דעם סאָציאַליזם ווי זאַכען, וועלכע האָבען ניט צו טון מיט די אַרומיגע באַדינגונגען. ער האָט זיי אויסגעפאַרשט אין צוזאַמענהאַנג מיט די ענדערונגען אין לעבען. פאַר איהם איז סאָציאַליזם ניט געווען אַדער אינגאַנצען שלעכט, אָדער אינגאַנצען גוט, נאָר אַנדערע מאָל גוט, אַנדערע מאָל שלעכט. דאָס ווענדעט זיך פון די באַדינגונגען. ער האָט פאַרשטאַנען, אז אויב סאָציאַליזם איז גוט, הייסט נאָך ניט, אז ער איז אונטער אַלע אומשטענדען גוט, און אויב פריוואַט־אייגענטום איז שלעכט, הייסט נאָך ניט, אז עס איז אַלע מאָל שלעכט. ער האָט געוואוסט, אז אַ סאָציאַליסטישע אָרדענונג קען מען בויען ניט אַלע מאָל, נאָר אין אַ געוויסער צייט, און ניט אַלע מענשען קענען איהר בויען, נאָר אַ געוויסער קלאַס מענשען, און דורך דעם איז ביי איהם דער סאָציאַליזם געוואָרען ניט בלויז אַ געפיהל־זאַך, אַן עטישע שטרעבונג, ווי ביי די אומאָפּיסטען, נאָר אַ היסטאָרישע נויטווענד־דיגקייט, אַ מדרגה, צו וועלכער די געזעלשאַפט מוז זיך דערשלאַגען אויף איהר ענטוויקלונגס וועג.

ווען קען איינגעפיהרט ווערען די סאָציאַליסטישע אָרדענונג? ווער קען איהר איינפיהרען? אויף די דאָזיגע פראַגען

האָט מאַרקס אין הענגעל'ס פילאָזאָפיע קיין ענטפער נישט געקראָגען. אין דעם האָט איהם אויסגעהאָלפֿען די מאַטעריאַליסטישע נאַטור־פילאָזאָפיע.

דער מאַטעריאַליזם גלויבט נישט אין געטער, אין גייסטער, אין אידעען, וועלכע זיינען למעלה מן הטבע, וועלכע שטעהען הערער אָדער איבער דער נאַטור. דער מאַטעריאַליזם רעכענט זיך נאָר מיט זאכען, וועלכע מען קען משיג זיין מיט אונזערע חושים. ער באַטראַכט די וועלט נישט אַלס אַן אַרבייט פון אַ געדויערן שפּער, וועלכער האָט פריהער אָנגעצייכענט אַ פלאַן און דערנאָך דעם פלאַן דורכגעפיהרט, נאָר אַלס אַ רעזולטאַט פון בלינדע נאַטור־פּראָצעסען. עס איז פאַראַן עפּעס, אַ מין אונבאַ־וואוסטער „עטוואָס“, וואָס מען קען דאָס רופּען מיט'ן נאָמען „וועלט־סובסטאַנץ“. די דאָזיגע וועלט־סובסטאַנץ ענטפּלעקט זיך פאַר אונז אין פאַרשידענע פאָרמען. זי פאַרנעהמט אַ פלאַץ און האָט אויך געוויסע אונזעהבאַרע כעמישע און פיזישע אייגענשאַפֿטען, ווי מאַגנעטיזם, עלעקטריציטעט, ליכט, וואַרעמקייט, א. ז. ו. אויב מיר באַטראַכטען די וועלט־סובסטאַנץ פון דעם שטאַנדפּונקט פון אָרט, פון אויסדעהנונג, איז זי פאַר אונז אַ מאַטעריעלע, אַ ממשות'דיגע זאַך; באַטראַכטען מיר איהר פון דעם שטאַנדפּונקט פון איהרע קרעפטען, וואָס זי ווייזט אַרויס, איז זי פאַר אונז אַ גייסטיגע, רוחניות'דיגע, אַ נישט־ממשות'דיגע סובסטאַנץ.

מאַרקס'עם מאַטעריאַליסטישע אויפפאַסונג אונטערשיידט זיך פון דעם מאַטעריאַליזם, וואָס איז געפרעדיגט געוואָרען פון די מאַטעריאַליסטען אין 18טען און אין אָנפאַנג פון 19טען יאָרהונדערט, ווי האַלאַך און העלוועציוס פון איין זייט און בוכנער, פאָגט, מאַלע־שאַטט פון דער צווייטער זייט.

די מאַטעריאַליסטען פון 18טען יאָרהונדערט האָבען נאָך נישט געוואוסט פון דער ענטוויקלונגס־לעהרע. זיי האָבען באַטראַכט די נאַטור, ווי אַ סך האַל פון זעלבסטשטענדיגע זאכען, וועלכע האָבען צווישען זיך קיין שייכות נישט. די נאַטור, מיט אַלץ וואָס אין איהר איז פאַראַן, איז פאַר זיי אַ פאַרגליווערטע זאַך, וואָס ענדערט זיך נישט. (דערפון נעהמט זיך אויך די מעטאָפיזישע מעטאָדע פון דענקען). אויסער דעם זיינען יענע מאַטעריאַליסטען געווען כּופּרים בעיקר. זיי האָבען אין גאַנצען חוץ געמאַכט פונם גייסט. אַ גייסט, האָבען זיי געזאָגט, איז איבערהויפּט נישט פאַראַן. דאָס

איז ניט מעהר ווי אן אויסגעטראכטע זאך. דאָס, וואָס מיר רופען אָן גייסטיגע ערשיינונגען, איז ניט מעהר ווי אַ מאַניפעסטאציע פון דער ממשות'דיגער מאַטעריע. עס איז נור פאַראַן מאַטעריע, גשמיות, וואָס באַזיצט געוויסע אייגענשאַפטען, ווי באַוועגונג, עלעקטריציטעט, וואַרעמקייט, א. ז. וו. די גייסטיגע ערשיינונגען זיינען נור אַ געוויסע פאָרם פון דער מאַטעריע'ס באַוועגונג. די מאַטעריע גופא איז ניט גייסטיג, דענקט ניט, האָט ניט קיין ווילען, האָט ניט קיין נשמה. זי איז ניט מעהר ווי אַ צוזאַמענזעצונג פון טויטע אַטאָמען. די צוזאַמענזעצונג, די אָרגאַניזאַציע פון אַט די אַטאָמען, איז אויך די אורזאך פון די אַזויגערופענע „גייסטיגע ערשיינונגען“ — פון דעם דענקען, דערקענען, פיהלען — פון דעם, וואָס מיר רופען אָן „נשמה“. לויט דער מיינונג פון אַט די מאַטעריאַליסטען איז דער גייסט ניט מעהר ווי אַ געוויסע פאָרם פון דער טויטער מאַטעריע, אָבער זי ליגט ניט אין דעם עצם, אין דער מאַטעריע גופא. אויב די מאַטעריע איז ניט אָרגאַניזירט אויף אַ געוויסען אופן, פאַרמאָגט זי אויך ניט קיין גייסטיגע אייגענשאַפטען. עס קומט בכן אויס, אַז דער גייסט, די נשמה, ענטשטעהט נור דעמאָלט, ווען ס'איז פאַראַן אַ געוויסער סכום, אַ סך הכל פון אַטאָמען, אָבער יעדער אַטאָם באַזונדער האָט ניט קיין גייסט.

מאַרקס האָט געלעבט אין איין צייט מיט דאַרווין און איז געווען אַ גרויסער אָנהענגער פון עוואָלוציע, פון ענטוויקלונג, פאַר איהם איז די נאַטור ניט אַ סך הכל פון פאַרגליווערטע זאַכען, נאָר פון פראָצעסען, פון עפעס אַזוינס, וואָס האַלט זיך שטענדיג אין ענטוויקלען, אין ענדערן זיך.

אַלס עוואָלוציאָניסט איז מאַרקס מעהר נוטה צו דער אויפֿפאַסונג פון די מאָניסטען־מאַטעריאַליסטען, וועלכע מיינען, אַז די מאַטעריע גופא איז באַגייסטערט. זיין אנשויאונג איז עהנליך צו דער אנשויאונג פון די נאַטור־פילאָזאָפֿען, וועלכע באַהויפטען, אַז עס איז ניטאָ קיין טויטע מאַטעריע אָהן גייסט, פונקט אַזוי ווי עס איז ניטאָ קיין גייסט אָהן מאַטעריע.

„איך קען ניט“ — זאָגט דער באַריהמטער נאַטור־פאַרשער ערנסט העקעל — „קיין טויטע און רויהע מאַטעריע, איך קען ניט קיין סובסטאַנץ, וואָס זאָל ניט פיהלען, וואָס זאָל ניט האָבען אַ חוש, אַ השגה.“

די פעהיגקייט צו זיין גייסטיג ליגט אינעם עצם פון דעם

אטאם גופא. דען אויב יעדער אטאם באזונדער וואלט זיין טויט און ניט האבען א באוואוסטזיין, וואלט אן ארגאניזאציע, א סך הכל פון די אטאמען, אויך ניט האבען א באוואוסטזיין. אונזער מארך, וואס איז ניט אנדערש ווי א געוויסע ארגאניזאציע פון אטאמען, וואלט ניט קענען ארויסווייזען קיינע גייסטיגע אייגענשאפטען.

די מאָניסטען־מאטעריאליסטען געהען דעריבער ארויס פון דעם שטאנדפונקט, אז אין דער בריאה איז נור פאראן איין פרינציפ, איין סובסטאנץ — די וועלט־סובסטאנץ, און אָט די וועלט־סובסטאנץ האָט צוויי זייטען, צוויי פאַרמען, א מאַטעריעלע און א גייסטיגע אין דער אייגענער צייט. די מאטעריע און גייסט זיינען צוויי צורות אין איין גוף. „גייסט און מאטעריע זיינען צוויי אטריבוטען פון דער וועלט־סובסטאנץ.“ א פארענדערונג אין דער מאטעריע איז במילא אויך א פארענדערונג אין גייסט. און אויב מיר זעהען, אז עס איז פארגעקומען א פארענדערונג אין גייסט איז א סימן, אז עס איז אויך פארגעקומען א פארענדערונג אין דער מאטעריע.

די מאָניסטישע אנשיאונג איז, ווי מיר זעהן, ניט מאטעריאליסטיש אין דעם איינפאכען זין. מען קען זי אָנרופען אידעאליסטיש אזוי גוט ווי מאטעריאליסטיש. זי אנערקענט גייסט צורגלייך מיט מאטעריע און איז ניט מסכים מיט די אלטע מאטעריאליסטען, אז די וועלט איז גאָלע גשמיות. זי איז אָבער מאַטעריאליסטיש אין דעם פרט, וואָס זי האלט ניט פון געטער, פון גייסטער, פון לעבענס־קרעפטען, אַלס זעלבסטשטענדיגע כחות, וואָס זיינען ניט פאַרבונדען מיט דער גשמיות־דיגער נאַטור.

די מאָניסטישע אויפפאַסונג אנערקענט נור די איינציגע אויסערליכע נאַטור און ניט קיין אנדערע קרעפטען. די נאַטור איז אין דער אייגענער צייט אי גייסט אי מאטעריע. די נשמה פון מענשען איז ניט א זעלבסטשטענדיגער כח, וואָס איז פאַראייניגט מיט'ן גוף און ליגט ניט אונטער די נאַטור־געזעצען, אונטער וועלכע דער קערפער איז אונטערגעוואָרפען. די נשמה איז אונטיילבאַר פון גוף. דער מענש, די מענשליכע סובסטאנץ איז נשמה און גוף צוזאַמען. א פארענדערונג אין גוף רופט אַרויס א פארענדערונג אין דער נשמה, אין גייסט. דער גוף און די נשמה זיינען איינע און די זעלבע (אידענטיש). אויב מיר דענקען אַנ-

דערש, ווי פריהער, איז מסתמא דער קערפער־געבוי (ד. ה. די צעלען פון אונזער מוח) אין א געוויסען פרט אנדערש, ווי פריהער. אויב צוליב די אויסערליכע איינדרוקען פון דער ארומיגער סביבה באוועגען זיך די צעלען פון אונזער מארך אנדערש — מוזען מיר אָנפאנגען צו דענקען אנדערש.

דער פאָטער פון דער דאָזיגער אויפפאסונג איז געווען דער באַריהמטער אידישער פילאָזאָף ברוך שפינאָזא, וואָס האָט באַ־הויפטעט, אז גאָט און נאטור איז איינס. וואו גאָט, דאָרטען די נאטור, און וואו די נאטור — דאָרטען גאָט. אלעס איז געטליך, אזוי ווי אלעס איז נאטירליך.

מאָרקס איז געווען אין זיין וועלט־אויפפאסונג א גאָכפאָלגער פון שפינאָזא'ס פאנטהעאזם. אין דער לעצטער צייט האָט די דאָזיגע אנשויאונג, א דאנק די גרויסע פאָרשונגען פון די דאָרוויי־ניסטען און איבערהויפט ערנסט העקעל, באקומען א שטארקען נאטור־וויסענשאפטליכען יסוד.

דורך דער מאָניסטיש־מאטעריאַליסטישער וועלט אויפפאָ־סונג האָט אויך די דיאַלעקטישע מעטאָדע פון דענקען, וואָס מאָרקס האָט געלערנט ביי העגעל'ן, געקראָגען אן אנדער פנים.

העגעל איז געווען אין דער פילאָזאָפיע אן אידעאַליסט פון ריינעם וואסער. ער האָט געהאַלטען, אז עס איז פאָראַן אין דער יצירה אן „אַבסאָלוטע אידעע“, א גייסטיגעס עטוואָס, און אז די וועלט מיט אלע איהרע ווידערשפּרוכען און כחות איז ניט אנדערש ווי א פאָרקערפערונג פון אָט דער אַבסאָלוטער אידעע. די אידעע איז, לויט העגעל'ס אנשויאונג, געווען פריהער, און די וועלט איז שפעטער באַשאַפּען געוואָרען אין הסכם מיט דער אידעע. די אויסערליכע וועלט איז אן אָפּשפּיגלונג פון דער אידעע. אויב די וועלט האָלט זיך אין ענטוויקלען, איז דאָס דערפאַר, ווייל די אידעע — די מוטער פון דער וועלט, ענטוויקעלט זיך. און אויב די ענטוויקלונג פון דער וועלט קומט פאָר דיאַלעקטיש, מאַכט דורך פאָרשירענע שטופען, וואָס זיינען צווישען זיך אין ווידערשפּרוך,*) איז דאָס דערפאַר, ווייל די אידעע ענטוויקעלט זיך דיאַלעקטיש.

*) אונטער דיאַלעקטיק פאָרשטעהן מיר ניט בלויז ענטוויקלונג, נאָר אן ענטוויקלונג דורך סתירות, דורך הפכים, דורך ווידערשפּרוכען. זעה דעם ערשטען קאפיטעל אין מיינ „לעחרע פון סאציאַליזם“. א. ש. ז.

מיר דענקען דיאלעקטיש און במילא איז אויך די אויסערליכע וועלט דיאלעקטיש.

מאָרקס, אלס אַ מאָניסט־מאטעריאליסט, האָט ניט גענלויבט אין אידעען, וועלכע עקזיסטירען הינטער די קוליסען פון דער וועלט און ווען דאָס נייסטיגע לעבען — דאָס דענקען און די אוי־סערליכע פאסירונגען ענטוויקלען זיך דיאלעקטיש, איז דאָס ניט דערפאר, ווי הענעל נעהמט אָן, ווייל די וועלט אידעע איז דיאלעקטיש, נאָר, ווייל די פאסירונגען גופא זיינען דיאלעקטיש.

ביי הענעל'ן איז די וועלט אַן אָפּשפיגלונג פון דער אידעע, ביי מאָרקס'ן איז די אידעע אַן אָפּשפיגלונג פון דער וועלט. הענעל זאָגט, די וועלט איז דיאלעקטיש, ווייל מיר דענקען דיאלעקטיש. מאָרקס זאָגט, מיר דענקען דיאלעקטיש, ווייל די וועלט איז דיאלעקטיש. ביי הענעל'ן איז די אידעע די סבה און די אויסער־ליכע וועלט: די נאטור און געזעלשאפט, א יוצא, ביי מאָרקס'ן איז די אויסערליכע וועלט די סבה און די אידעע, די געדאנקען וועלט א יוצא. „ביי הענעל'ן, ווי מאָרקס דריקט זיך אויס, איז די דיאלעקטיק געשטאנען מיט'ן קאָפּ אַראָפּ“. ער, מאָרקס, האָט די דיאלעקטיק איבערגעשטעלט מיט'ן קאָפּ אַרויף.

די נאטור פילאָזאָפּען ביז מאָרקס'ען זיינען געווען מאטעריאַליסטען־מעטאָפיזיקער; הענעל איז געווען אַן אידעאליסט־דיאלעקטיקער און קארל מאָרקס איז געווען אַ מאטעריאליסט־דיאלעקטיקער, אָדער אַ דיאלעקטיקער־מאטעריאליסט.

באוואָפּענט מיט דער דיאלעקטישער מעטאָדע פון איין זייט און מיט דער מאָניסטיש־מאטעריאליסטישער וועלט אויפפאסונג פון דער צווייטער זייט, האָט מאָרקס שפעטער ענטדעקט דעם געד־היימניספולען מעכאניזם, ווי אזוי די מענשליכע געזעלשאפט ענטוויקעלט זיך.

ניט די דיאלעקטיק און ניט די מאָניסטיש־מאטעריאליסטישע פילאָזאָפיע זיינען ערפונדען געוואָרען דורך מאָרקס'ן. מאָרקס'עס אויפטו באשטעהט אין דעם, וואָס ער האָט דורך זיי באשאפען די פילאָזאָפיע דער געשיכטע.

מאָרקס איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט דעם מאטעריאַליזם אָנגעווענדעט צו די היסטארישע פאסירונגען.

מארקס' אויפטו באשטעהט אינ'ם היס-
טארישען מאטעריאל יזם.

די מענשליכע געשיכטע איז ניט אנדערש, ווי א קייט פון
פארענדערונגען. איין אינסטיטוציע ווערט פארביטען אויף א
צווייטער אינסטיטוציע; איין געזעץ — און א צווייטען געזעץ;
איין פאליטישע פאָרם אויף א צווייטער פאליטישער פאָרם.
אינסטיטוציעס, געזעצען און פאליטישע פאָרמען קענען זיך
נור ענדערן, ווען די מענשען ווילען, זיי זאָלען זיך ענדערן.
יעדער אַקט, יעדע טאט מוז פריהער דרכגעהן דורכ'ן מוח. ניט
די פריהערדיגע פראנצויזישע רעוואָלוציע און ניט די איצטיגע
רוסישע רעוואָלוציע וואָלטען פאָרגעקומען, ווען מענשען וואָלטען
זיי ניט געמאַכט; און מענשען האָבען זיי געמאַכט, ווייל זיי האָבען
געוואָלט עס מאַכען. זיי האָבען געוואָלט, ווייל זיי האָבען
געדענקט, אז א דעמאָקראטישע אָדער א סאָציאליסטישע רע-
מאָנארכיע. כל זמן די מענשען האָבען געדענקט, אז א מאָנארכיע
פובליק איז בעסער ווי א מאָנארכיע. כל זמן די מענשען האָבען
געדענקט, אז א מאָנארכיע איז די פאסיגסטע פאָרם פון דער רע-
גירונג, האָבען זיי, פארשטעהט זיך, קיין רעוואָלוציע ניט געמאַכט.
די רעוואָלוציע איז פאָרגעקומען נאָר דעמאָלט, ווען די מאָנא-
רכיסטישע מיינונגען און איבערצייגונגען האָבען זיך געביטען אויף
דעמאָקראטישע און סאָציאליסטישע.

עס פרעגט זיך אָבער, ווי אזוי הויבען מענשען אָן צו דענקען
אנדערש, ווי פריהער? פאר וואָס, למשל, האָבען די פראנצויז-
זען פון 18טען יאָהרהונדערט און די רוסען פון 20טען יאָהר-
הונדערט געקראָגען דעמאָקראטישע איבערצייגונגען, וועלכע זיי-
נען פריהער ביי זיי ניט געווען?

די אידעאליסטען אין דער פילאָזאָפיע, די יעניגע, וועלכע
אנערקענען א באַזונדערע נשמה, א רוחניות, אָפגעטיילט פון
גשמיות, האָבען דערויף א פארטיגען תירוץ: דער גייסט האָט
זיך געענדערט. דער גייסט איז א זעלבסטשטענדיגע זאך און ער
האָט אָנגעפאָנגען אנדערש צו דענקען, ווי פריהער. די יעניגע,
וועלכע האָלטען, אז דער גייסט איז א טייל פון דער געטליכקייט,
א חלק אלוה ממעל, מאַכען זיך נאָך לייכטער און זאָגען, אז די
מענשען פאָנגען אָן אנדערש צו דענקען, ווייל גאָט וויל אזוי. גאָט

דעגירט מיט דעם מענשענ'ס ווילען און פארלאנגען און במילא אויך מיט זיינע מעשים, מיט זיינע האנדלונגען.

דער מאטעריאלזם (דער מאָניסטישער מאטעריאלזם) האלט אָבער ניט, אז דער גייסט מאכט אַ ווירקונג אויפ'ן מוח. דער מאטעריאלזם האלט, אז יעדער, אזוי צו זאָגען, גייסטיגער פאָרגאנג, מוז זיין אַ רעזולטאַט פון אַ געוויסער ענדערונג אין דער מאטעריע, אין אונזער פאל, אין דעם מאטעריעלען, ממשות'דיגען מאַרד, אין די מאַרד'צעלען. אויב מענשען פאנגען אָן אנדערש צו דענקען, טאָ איז מסתמא פאָרגע'קומען אַן ענטשפּרעכענדיגע ענדערונג אין די מאַרד'צעלען פון זייערער קעפּ. די ענדערונגען אין די מאַרד'צעלען זיינען ריינע מאַטעריעלע און האָבען געקענט פאָרשטעלן בלויז אַ דאנק די איינדרוקען פון דער אויסען־וועלט — פון דער סביבה. די סביבה, די אומגעבונג, באשאפט, בכּן, די איבערצייגונג ביים מענשען. יעדער מענש איז אַ קינד פון זיין סביבה. אַ גוטע סביבה — גוטע מענשען; אַ שלעכטע סביבה — שלעכטע מענשען.

ווי אזוי ענטשטעהט אָבער די סביבה גופא? וועלכע פאקטאָרען און כחות האָבען אויף איהר אַ ווירקונג? דורך וועלכע סבות ענדערט זיך די סביבה? פאר וואָס האָט די פריהערדיגע רוסישע סביבה איינגעפלאנצט אין דעם רוסישען פאָלק מאַנאָר'כיסטישע איבערצייגונגען און די איצטיגע סביבה פלאנצט איין סאציאליסטישערעפּובליקאנישע איבערצייגונגען?

די דאָזיגע פראגען שליסען שוין מיט זיך גופא אויס די ענטפערס, וואָס מאַכע גיבען, אז דער מענשליכער גייסט און זיינע איבערצייגונגען זיינען אָפּהענגיג פון די אַרומיגע נאַטירליכע באַדינגונגען, ווי אַ שטייגער, פון קלימאַט, באָדען, לופט־באוועגונגען, וואַסער־וועגען א. א. וו.

עס איז געווען אמת, אז די אויסערליכע נאַטור לייגט איהר שטעמפּעל אויף דער סביבה און גיט אַ ריכטונג דער פּסיכאָלאָגיע פון איינציגען מענשען און במילא דער אידעאָלאָגיע פון דער געזעלשאַפט.

די אויסערליכע נאַטור איז דאָך אָבער שטענדיג, אַלע מאָל (מיט קליינע אויסנאַהמען) דיזעלביגע און זי קען דעריבער ניט אַרויסרופען פאַרענדערונגען אין דער סביבה און אין דער אידעאָלאָגיע. מיר זוכען דאָ די סבות פון דער היסטאָריע.

מאָריע, פון דער ענטוויקלונג, פון דעם אנדערש ווערען.
מאָרקס האָט געענפערט — און אין דעם באַשטעהט זיין
גרויסער פארדיענסט — אז די אַרומיגע סביבה,
וואו דער מענש ווערט דערצויגען און
וואו ער קריגט זיינע איבערצייגונגען,
ווערט געשאפן דורך דעם צושטאנד פון
די פראָדוקטיווע קרעפטען, וועלכע הער-
שען אין דער אָדער יענער צייט.

אונטער די „פראָדוקטיווע קרעפטען“ פארשטעהט מען דעם
צושטאנד פון דער טעכניק און די אופנים פון דעם מענשליכען
צוזאמענארבייטען.

אָט די פראָדוקטיווע קרעפטען — לערנט אונז מאָרקס —
זיינען די ערשטע אורזאכען פון די פארענדערונגען אין געזעל-
שאַפֿטליכען לעבען — פון דער געשיכטע. די פראָדוקטיווע קרעפ-
טען שאַפען די סביבה, די סביבה פלאַנצט איין די איבערצייגונגען,
די איבערצייגונגען שאַפען די געזעצען, די אינסטיטוציעס, די
פאָרמען פון קונסט און אלע אנדערע גייסטיגע אוצרות פון די
מענשען.

די באַדערפנישען פון די מענשען ווערען וואָס ווייטער אַלץ
גרעסער. זיי ווערען גרעסער צוליעב צוויי זאכען. ערשטענס צו-
ליב דעם, ווייל די מענשען ווערען מעהר אין צאָהל, און צווייטענס
צוליעב דעם, ווייל זיי ווערען ענטוויקעלטער און זייערע קולטור-
רעלע באַדערפנישען ווערען גרעסער. די נויט צו באַפרידיגען די
באַדערפנישען טרייבט די מענשען אויסצובעסערן זייער טעכניק,
זייערע אינסטרומענטען און מאַשינען — די פראָדוקטיווע קרעפ-
טען. מיט דער ענדערונג פון די פראָדוקטיווע קרעפטען קומט אויך
פאָר אַ פארענדערונג אין די שייכות צווישען מענשען, אין די גע-
זעצען, אינסטיטוציעס, פאָליטישע פאָרמען, א. א. וו.

נו, פרעגט מען: פאַר וואָס וויל מאָרקס האָבען, אז דוקא די
פראָדוקטיווע קרעפטען רופען אַרויס די פארענדערונגען, אפשר
קומען פאָר די פארענדערונגען אין דער געשיכטע צוליעב דעם
צוואוואַקס פון דער באַפעלקערונג גופא? אייהר זאָגט דאָך אַליין,
אז די באַפעלקערונג ווערט גרעסער, ד. ה. זי ענדערט זיך, טאָ-
פאַר וואָס זאָלען מיר טאָקי גיט צושרייבען די פארענדערונגען אין

דער געשיכטע אָט מאַקי די פאַרענדערונגען אין דער באַפעלקערונג?
צו וואָס אָנקומען צו די „פּראָדוקטיווע קרעפטען“?

דער תירוץ איז גאנץ איינפאך. די געשיכטע ענדערט זיך נישט
נור אין כמות (קוואַנטיטאטיוו), נאָר אויך אין איכות (קוואַליטאַט-
טיוו), און די סבות, וועלכע רופען אַרויס די פאַרענדערונגען, מוזען
במילא אויך זיין אַזעלכע, וואָס ענדערן זיך אויך קוואַליטאטיוו.
דער צוואוואַקס פון דער באַפעלקערונג אַליין קען שוין דעריבער
ניט אָנגענומען ווערען פאַר די הויפט סבה פון דער ענטוויקלונג,
ווייל דער צוואוואַקס פון דער באַפעלקערונג איז בלויז אַ קוואַנטי-
טאטיווע ענדערונג. די פּראָדוקטיווע קרעפטען ענדערן זיך אָבער
סיי אין כמות, סיי אין איכות און במילא באַטראַכט זיי מאַרקס
פאַר די הויפט באַוועגער פון דער געשיכטע.

און וויסענדיג, אז די פּראָדוקטיווע קרעפטען זיינען די אור-
זאכען פון די פאַרענדערונגען אין דער געשיכטע, האָט מאַרקס נישט
נור אויסגעפונען, אַז דאָס געזעלשאַפטליכע סיסטעם, וואָס וועט
זיך ענטוויקלען פון דעם איצטיגען צושטאַנד, וועט זיין אַ סאָ-
ציאַליסטישע, נאָר ער האָט אויך אויסגעפונען די צייט, ווען
דער סאָציאַליזם קען קומען און דורך וועמען ער קען קומען.
מען וואַרפט פאַר מאַרקס'ן, אז ער באַטראַכט די געשיכטע,
ווי עפעס אַ זאך, וואָס איז שוין פון פריהער אָן אָנגעשריבען און
פאַר'התמ'עט און אז די מענשען זיינען ביי איהם נישט מעהר, ווי
סאָלאַרטען, וועלכע האָבען נישט קיין אייגענעם ווילען און ווערען
געטריבען צו ערפילען אונבאַוואוסט די געבאָטען פון די פּראָדוק-
טיווע קרעפטען.

אַזא פאָרוואורף איז אין גאַנצען אונבאַגרינדעט. קיינער נישט
ניט צו אַזא גרויסע באַדייטונג דעם מענשליכען אינטעלעקט ווי
מאַרקס. קיינער נישט צו אַזא מאַכט דעם מענשליכען ווילען,
די מענשליכע איבערצייגונגען, ווי מאַרקס. מאַרקס'עם לעהרע איז
ניט אַנדערש, ווי אַן ערקלערונג פאַר וואָס דענקען מענשען אַזוי
און נישט אַנדערש, פאַר וואָס זיינען מענשען אַנדערש איבערצייגט
היינט, ווי זיי זיינען געווען מיט אייניגע הונדערט יאָהר צוריק?
פאַר וואָס ווילען מענשען היינט האָבען אַנדערע אינסטיטוציעס
פאַר וואָס ווילען מענשען היינט האָבען אַנדערע אינסטיטוציעס,
אַנדערע געזעצען, ווי אַמאָל?

ביי מאַרקס'ן זיינען די געשיכטליכע פאַסירונגען נישט צופע-

ליגע, וועלכע קענען זיין און קענען ניט זיין, איבער וועלכע דער מענש קען קיין שליסה ניט האבען, נאָר רעגעלמעסיגע רעזולטאטען פון די מענשענ'ס האנדלונגען און פארלאנגען און ממילא קען דער מענש אליין נעהמען זיין מזל צו זיך אין די הענד. די היסטאריע קומט פאָר לויט געוויסע געזעצען, וועלכע די מענשען פיהרען דורך, און מאַרקס'עס גרויסער פארדיענסט באשטעהט אין דעם, וואָס ער האָט אָט די געזעצען ענטדעקט.

אין קורצען קען מען זיך פאָרשטעלען דעם געדאנקען־גאנג פון מאַרקס אזוי:

דער צושטאנד פון דער היינטיגער טעכניק קאָנצענטרירט מאַסען אַרבייטער צוזאמען. די אַרבייט איז אזוי צוטיילט, אַז יעדער אַרבייטער פאַרלירט זיין אינדיווידואַליטעט, זיין פערזענליכקייט. די פראָדוקטען ווערען געשאַפּען אויפ'ן מעכאַנישען שטייגער. היינטיגע פראָדוקציע איז אַ קאָלעקטיווע, ניט קיין אינדיווידואַליסטישע. די קאָלעקטיווע פראָדוקציע באשאפט ביי די אַנטייל־נעהמער אין דער פראָדוקציע — ביי די אַרבייטער — קאָלעקטיווע איבערצייגונגען, סאָציאַליסטישע איבערצייגונגען, און אָט די איבערצייגונגען פיהרען צו אַן איבערקעהרעניש אין די געזעצען און אינסטיטוציעס. ווען די פראָדוקטיווע קרעפטען זיינען אזוי ווייט ענטוויקעלט, דאָס דער אינדיווידואם אַלס אַן אַרבייטער שפיעלט אין די מעהרסטע צווייגען פון דער פראָדוקציע קיין ראָליע ניט, ווען זיין אונטערנעהמונגס־גייסט איז איבעריג, ווען זיין גאנצע ראָליע אין לעבען איז ניט מעהר ווי פון אַ פאַרקויפער פון אַר־בייטס־קראַפט, — דעמאָלט קומט די איבערקעהרעניש, די אזוי־גערופענע סאָציאַלע רעוואָלוציע, וואו די געזעצען און אינסטיטוציעס וועלען ווערען צוגעפאַסט צו די אינטערעסען פון די אַר־בייטער.

אויף דער פראגע, ווען קומט דער סאָציאַליזם? ענטפערט מאַרקס, אַז דער סאָציאַליזם וועט קומען, ווען די פראָדוקטיווע קרעפטען וועלען דערגרייכען אַזאַ הויכע שטופע פון ענטוויקלונג, דאָס אַלץ, אָדער כמעט אַלץ, וועט ווערען געשאַפּען אויפ'ן מעכאַנישען אופן, און דער אינדיווידואם אַלס אַן אונטערנעהמער וועט זיין איבעריג.

אויף דער פראגע ווער וועט ברענגען דעם סאָציאַליזם? ענטפערט מאַרקס, אַז פון אַלע קלאַסען אין דער געזעלשאַפט קען

נור דער ארבייטער-קלאס ברענגען דעם סאציאלזם, ווייל דער אר-
בייטער-קלאס געפינט זיך אין דער סביבה פון דער קאלעקטיוויס-
טישער פראדוקציע, וואָס איז געשאפען געוואָרען דורך די פראַ-
דוקטיווע קרעפטען, און במילא ווערט ער דורכגעדרונגען מיט דער
פסיכאלאָגיע, מיט די איבערצייגונגען, אז די איצטיגע אָרדענונג
איז איבעריג און שעדליך פאר די ארבייטער, וועלכע קענען
שוין זייער שטערטעל באשטעהן פאר זיך, אָהן דער הילף
פון פריוואַט-אונטערנעמהער, וואָס געהמען זיך צו די פרוכט פון
פרעמדער ארבייט.

מאַרקס'עם פילאָזאָפיע, ווי מיר האָבען געזעהן, איז דיזעל-
ביגע, צו וועלכער די אלע נאטור-פאַרשער פון דאָרווייַס שוהל-
זיינען געקומען. מאַרקס'עם ענטדעקונג נופא קען באַטראַכט ווערען
אַלס אַ פאַרטעצונג פון דאָרווייַס'עם ענטדעקונג אין דער ביאָלאָגיע.
דאָרווייַס האָט פאַר אונז ענטפלעקט די געזעצען פון דער נאטור;
מאַרקס — די געזעצען פון דער געזעלשאַפט. דאָרווייַס האָט אונז
געוויזען די אורזאכען, דורך וועלכע דער מענש האָט זיך ענט-
וויקעלט פון אַ שטיקעל פראָטאָפלאַזמא; מאַרקס האָט אונז אַנ-
געוויזען אויף די אורזאכען, דורך וועלכע די געזעלשאַפט וועט
פון איהר ווילדען צושטאַנד דערגרייכען די העכסטע פארפולקומונג
און ענטוויקלונג. דאָרווייַס לייגט אַלס יסוד פאַר דער עוואָלוציע
אין דער נאטור די מלחמה פאַר'ן לעבען. מאַרקס לייגט אויך אַ
מלחמה פאַר'ן לעבען אַלס דער יסוד פאַר דער עוואָלוציע אין דער
געזעלשאַפט. דאָרווייַס באַשעפטיגט זיך מיט דעם מענשען אַלס אַ
פיזיאלאָגישע איינהייט; מאַרקס באַשעפטיגט זיך מיט איהם ווי
מיט אַ טייל פון דער געזעלשאַפט. דאָרטען וואו דאָרווייַס ענדיגט,
פאנגט מאַרקס אָן. די מלחמה פאַר'ן לעבען, וואָס האָט לויט
דאָרווייַס דעם מענש געמאַכט פאַר'ן קרוין אין דער נאטור,
פאַר'ן קעניג איבער אַלע חיות און עופות, טרייבט, לויט מאַרקס'ן,
אויסצובעסערן די פראָדוקטיווע קרעפטען און יעדע ענדערונג אין
די פראָדוקטיווע קרעפטען רופט אויך אַרויס ענדערונגען אין די
פאָליטישע און קולטורעלע פאַרמען פון אַ געוויסער עפאָכע.

די ענדערונגען אין די פראָדוקטיווע קרעפטען קומען פאַר אַ
צייט פריהער, ווי די ענטשפּרעכענדיגע ענדערונגען אין די פאָלי-
טישע און קולטורעלע פאַרמען. עס דויערט אַ היבשע צייט, איידער
אַלע מענשען ווערען געצוואונגען אַנצונעהמען די פאַדערונגען, וועל-

כע די פארענדערטע פראָדוקטיווע קרעפטען האָבען געשאַפּען. אין דער צייט, ווען די נייע פראָדוקטיווע קרעפטען נויטיגען זיך שוין אין אַ נייער פאָליטישער פאָרם, הערשט נאָך די אַלטע פאָליטישע פאָרם אויפ'ן סמך פון איהר חזקה. עס קומט דאָ פאָר אַ ווידער-שפּרוך צווישען די פאָדערונגען פון די נייע פראָדוקטיווע קרעפטען און דער אַלטער אָפּגעלעבטער פאָליטישער אָרדענונג.

דער דאָזיגער ווידערשפּרוך איז דאָס דער קלאַסענקאמף פון דער געשיכטע.

די פאָדערונגען פון די איצטיגע פראָדוקטיווע קרעפטען ווערען אויסגעדריקט דורך די פאָדערונגען פון דעם אַרבייטער-קלאַס, וועלכער שטעלט אַרויס דאָס סאָציאַליסטישע פראָגראַם. די געזעצען פון פּריוואַט-אייגענטום ווערען פארטיידיגט פון די קאָפיטאַליסטען און זייערע משרתים. דער קלאַסען-קאמף שפּיגלט זיך, בכּוּ, דאָ אָפּ צווישען די פאָרשטעהער פון די פאָרשטעלער, און די פאָרשטעלער פון די אַלטע, אָפּגעלעבטע פראָדוקטיווע קרעפטען.

עס איז זעלבסטפארשטענדליך, אז דער סאָציאַליזם, וואָס ווערט אויסגעדריקט אין די פאָדערונגען פון אַרבייטער-קלאַס, מוז זיענען.

ווען עס וואָלט מעגליך געווען, אז מיר זאָלען זיך צוריק קעהרען צו דעם קליין-באַטריעב, צו די צייטען פון בעל-מלאכה און קליינעם קרעמער, צו אַן אינדיווידואַליסטישער פראָדוקציע, וואָלטען מיר געוויס ניט געווען זיכער מיט'ן סאָציאַליזם. דאָס איז דאָך אָבער אונמעגליך. דער ראָד פון דער געשיכטע, איין מאָל זיך איבערגעקייקעלט, געהט ניט צוריק. און ווען עס וואָלט אפילו געווען אין אונזער כח אָפּצושטעלען די איצטיגע מאַשינען-אינדוסטרי, טאָרען מיר דאָס נאָר ניט טאָן, ווייל די מאַשינען זיינען דאָך אַ גרויסע מזל-ברכה פאר די מענשען; זיי שפּאַרען דאָך איין אַ סך כח און געזונד, דורך זיי איז דער מענש פון אַ שפּלאַץ געוואָרען אַ הערשער איבער דער נאַטור. די זאך איז נור, וואָס מיט די פרוכט פון דער מאַשין באַנוצט זיך ניט די גאַנצע געזעלשאַפּט, נאָר אַ קליינע צאָהל אייגענטימער. עס פארשטעהט זיך, אז עס איז אַ סך לייכטער צו געהן מיט דער געשיכטע, מיט דער מאַשין-פראָדוקציע, איידער געגן

דער געשיכטע און מאכען א צוריקקעהר צו דער אלטער צייט פון מלאכה.

איז די מאשינען-אינדוסטרי אונפארמיידליך, איז אויך אונז פארמיידליך דער סאציאליזם. דער סאציאליזם איז די אמת'ע פארם, דער אמת'ער אויסדרוק פון א מאשינען-אינדוסטרי.

אז דאס סיסטעם פון פריוואט-אונטערנעהמונגען, ווערט אלט, אפגעלעבט, ווייזט אונז די פערזאנליכע קרויסען, די גרויסע ביטען פאר דער היינטיגער געזעלשאפט.

שטעלט זיך פאר אזא מין פאל. מיר קומען אין א שטאדט און מען דערצעהלט אונז, אז עס איז היינטיג יאָהר געווען א גרויס גערעטעניש אויף תבואות און אויף פלייש און מענשען געהען דע-ריבער ארום הונגעריג און קענען דאס לעבען נישט דערהאלטען; אז שניידערס האָבען אָנגענייט א סך קליידער און מענשען געהען צוליב דעם ארום נאָקט און האָבען נישט מיט וואָס דעם קערפער צוצודעקען; אז שוסטער האָבען געמאכט זעהר פיל פאָר שיד און אלע געהען דעריבער ארום באַרוועס. וואָלטען מיר נישט באַטראַכט די גאנצע שטאָדט פאר אַ משוגעים-הויז און די מענשען פאר גייסטיג קראַנקע?

ווי איז דאָס מעגליך, אז מען זאָל הונגערן דערפאר, ווייל עס איז דאָ צופיעל ברויט און פלייש? ווי איז דאָס מעגליך, אז מען זאָל אַרומגעהן באַרוועס און נאָקט דערפאר, ווייל עס איז פאַראַן צופיעל בגדים, צופיעל שיד?

אין היינטיגער געזעלשאפט האָבען מיר פאָקטיש אזא לעכער-ליכען נישט גאָרמאלען צושטאַנד.

אין היינטיגע צייטען ליידען מענשען הונגער, קעלם, געהען ארום נאָקט און באַרוועס אין דער צייט פון אַרבייטס-לאָזיגקייט און קרויסען.

ווי אזוי קומט אַ קרויס? אַ קרויס קומט דערפון, וואָס עס איז דאָ אַן אויבער-פראָדוקציע, ווייל מען האָט אָנגעאַרבייט אַ סך סחורות. עס הייסט, אז מענשען מוזען הונגערן, ווייל עס איז דאָ צופיעל שפייז-מיטלען; מענשען מוזען אַרומגעהן נאָקט, ווייל זיי האָבען אָנגעמאָכט צופיעל בגדים.

איז דאָס גאָרמאל? באַווייזט דען נישט אַזא צושטאַנד, אז דער מעכאַניזם פון אונזער געזעלשאפט איז נישט אין גאנצען, אז

ער סקריפט שטארק אונטער, אז ער געהט אָהן אַ רודער, אָהן אַן אויפזעהער?

ווייסט איהר פון וואנען עס קומט אזא ניט נאָרמאלער קראנק-האפטער צושטאנד? דאָס קומט דערפון, וואָס עס הערשט אַ גרויסער ווידערשפרוך אין אונזער היינטיגער געזעלשאַפט, אַ ווי-דערשפרוך צווישען דער פאָרם פון שאַפֿען די פראָדוקטען (וואָס איז קאלעקטיוויסטיש, סאָציאליסטיש) און צווישען דער פאָרם פון פאָנאָדערטיילונג (וואָס איז אינדיווידואליסטיש). דורך דעם, וואָס די פאָנאָדערטיילונג איז אינדיווידואליסטיש, דורך דעם, וואָס יעדער איינער רעכענט זיך ניט מיט די נויטען און באַדערפנישען פון דעם כלל, ווייס ניט איינער פון צווייטען. עס ווערט אַ מהומה, אַ קאָנקורענץ, אַ לויפֿעניש, אַ יאָגעניש צו שאַפֿען אַלץ מעהר פראָ-דוקטען, און דער פועל יוצא איז, אז מען אַרבייט אויס אַ געוויסען זאָרט פראָדוקטען מעהר און עס קומט צו אַן אויבער-פראָדוקציע. די קריזיסען זיינען די סימפּטאָמען, די קראַנקהייטס-סימנים פון דער היינטיגער אוננאָרמאלער אָרדענונג.

די קראַנקהייטען וועלען באַזייטיגט ווערען נאָר דאן, ווען די פאָנאָדערטיילונג וועט זיין צוגעפאַסט צו דער פראָדוקציע, ווען די באַציהונגען צווישען מענשען, די עקאָנאָמישע, ווי די פאָליטישע, וועלען זיין צוגעפאַסט צו די פראָדוקטיווע קרעפטען, ווען די פאָ-דערונגען פון אַרבייטער-קלאַס וועלען פאָרווירקליכט ווערען — ווען דער סאָציאליזם וועט קומען.

און קומען מוז דער סאָציאליזם. די היסטאָרישע נויט-ווענדיגקייט פיהרט צו איהם. די פראָדוקטיווע קרעפטען פון דעם קאמף פאַר דער עקזיסטענץ, וואָס די מענשען פיהרען מיט דער נאַטור, פאָדערן עס. די אייגענע פראָדוקטיווע קרעפטען, וועלכע האָבען באַשאַפֿען אין מענשען אינדיווידואליסטישע ני-גונגען און וואונשען, רעוואָלוציאָניזירען אויך די מענשליכע נאַטור און פלאַנצען אין איהר איין סאָציאליסטישע נייגונגען.

דער מאָדערנער סאָציאליזם איז אַ וויסענשאַפטליך-באָגריי-דעמע לעהרע, וואָס איז געבויט אויף דעם אַנאליז פון די עקאָנאָ-מישע צושטאַנדען פון דער פאָרגאַנגענהייט און פון דער געגענ-ווערט און אויף דער פילאָזאָפיע פון דער געשיכטע.

אינה אלם

דריטער טייל

די נאָהרונגס־פּראָגע אין דער צוקונפֿט

די אורזאכען פון דער היינטיגער אַרעמקייט; דער צואוואַקס פון דער באַפֿעלקערונג און פון דער נאָהרונג אין דער צוקונפֿט; קאַרל קאומסקי'ס ווערק פון 1880 איבער דעם באַפֿעלקערונגס־פּראָבלעם; קאומסקי איז מסכים אין יענעם ווערק מיט מאַלטוס אין עצם און אונטערשיידט זיך פון איהם אין די מיטלען; קאומסקי'ס ווערק פון 1910; מאַלטוזיאַניזם און די נאָטור־וויסענשאַפֿט; סימיריאַזעוו און זיין פעסטימזם בנוגע דער צוקונפֿט פון דער מענשהייט; דער „פּיזיאָלאָגישער גרענעץ“; דער חשבון פון לעבען און מוים, וואָס די מענשען וועלען שפּעטער מוזען פיהרען. — זייט 3

די מאַרקסיסטישע באַפֿעלקערונגס־טעאָריע

דער איבערגאַנג פון עקספענסיווער צו דער אימפענסיווער ווירטשאַפֿט אַלס אַן איינווענדונג קעגען דעם מאַלטוזיאַניזם; די שוואַכקייט פון דיזער איינווענדונג; קאומסקי'ס באַפֿעלקערונגס־טעאָריע בנוגע פּלאַנצונגען און חיות; די גלויבגעוויכט אין דער נאָטור צווישען די פרעסענדע מינים און די מינים, וועלכע ווערען געפרעסען; די נאָטירליכע גלויבגעוויכט צווישען דער פאַרמעהרונג און דער נאָהרונג; די פאַרניכטונג און פאַר־מעהרונג זיינען אָפּהענגיג איינע פון דער אַנדערער; הערבערט ספּענסער'ס טעאָריע פון „אינדיווידואַליזם און פאַרמעהרונג“; דער נאָטירליכער אויסוואַהל דערלאָזט נישט, די מינים זאָלען זיך פאַרמעהרן איבער די גרענעצען פון דער נאָהרונג; דער אונטערשייד צווישען קאומ־סקי'ן און מאַלטוס'ען בקיצור; קאומסקי'ס נייע טעאָריע אַלס די גרונד־לאַגע פון מאַרקס' היסטאָרישע באַפֿעלקערונגס־געזעצען — — — זייט 8

די יקרות־פּראָגע

„דער יקרות איז גרויס!“ דער יקרות, וואָס איז געקומען פון דער מלחמה און זיינע אורזאכען; די מיינונג, אַז דער יקרות קומט פון צופיעל געלד; די פאַלשקייט פון אַזאָ מיינונג; דער „זול אויף גאָלד“; די טייערקייט, וואָס האַלט אַן שוין איינציגע צעהנדליג יאָהר; די סטרויקס און באַיקאַטס קעגען יקרות אין אַמעריקע און אין אייראָפּע; די מיינונגען פון די עקאָ־נאָמיסטען איבער'ן יקרות; דער יקרות און דער מאַלטוזיאַניזם; דער יקרות און דער צווישען־האַנדעל; דער יקרות און דער מאַריף — זייט 10

די אורזאכען פון יקרות

די פּראָסעס קענען נישט זיין די אורזאך פון יקרות; דער שמענדיגער כראַץ נישער יקרות מוז זיין אַרויסגערופען דורך שמענדיגע אורזאכען; די עקספענסיווע ווירטשאַפֿט אין דעם צווייטען העלפֿט פון פאַריגען יאָהר־הונדערט אין אַמעריקע; די וואַנדערונג פון די דערפער אין די שטעט; דער איבערגאַנג פון אַגריקולטור צו אינדוסטרי; רוסלאַנד און אַמעריקע הערען אויף צו עקספּאָרטירען לאַנד און פּעלד־פּראָדוקטען; די אורזאכען

דערפון; דער איבערגאנג פון עקסטענסיווער צו דער אינטענסיווער ווירט-
שאפט; די שטענדיגע און צופערדיגע אורזאכען פונ'ם יקות; נאטוראלע
און סאציאלע; די אויסזיכטען אין דער צוקונפט; דער אונבאגרינדעטער
פאס-מיוז; די נייע עקספארטילענדער פון אגריקולטור-פראדוקטען; די
נייע פלענער פון דער אמעריקאנישער רעגירונג; די רעוואלוציעס אין
רוסלאנד און דייטשלאנד און זייער ווירקונג אויפ'ן יקות — זייט 33

דער האנדעל

דער עצם פון האנדעל; די אויפגאבע פונ'ם סוחר אין דער פאלקס-ווירט-
שאפט; דער האנדעל אלס א רעזולטאט פון דער ארבייטס-צוטיילונג;
אגונגע און קליין-האנדעל; דריי קלאסען הענדלער: פשוט'ע סוחרים;
ריעל עסטימיטיקעס; בערושען-הענדלער; אינלענדישער און אויסלענ-
דישער האנדעל; דער וועלטהאנדעל; קרעמערס און פעדלערס; קאפי-
סיאנערען, מעקלערס און אגענטען און דער אונטערשייד צווישען זיי;
דער אנהויב פון האנדעל און זיין ענטוויקלונג; דער „שטומער“ האנדעל
פון פארצייטען; דער קארעאויאנען האנדעל; די פעלקער, וואס האבען זיך
באשעפטיגט מיט'ן אינטערנאציאנאלען האנדעל; די רוימישע געזעצגעבונג
און זיין איינפלוס אויפ'ן האנדעל; דער האנדעל און דאס וואקסען פון
די שטעט; די ענטדעקונג פון אמעריקע און איהר ווירקונג; די אינ-
דוסטריעלע רעוואלוציע פון 18טען יארהונדערט און איהר באדייטונג
פאר'ן האנדעל; די מערקטעג, יריד'ן, בערושעס; יריד'ן ווערען אי-
בעריג מיט דער פארברייטונג פון אייזענבאהנען, טעלעגראפען און טע-
לעפאנען; דער אונטערשייד צווישען א יריד און א בערושע; די שארפע
קריטיק קעגען האנדעל; דער האנדעל אלס א פראדוקטיווע נוצליכע אר-
בייט; די אינטערנאציאנאלע באדייטונג פונ'ם האנדעל; די שלעכטע
שטריבען פון האנדעל; אינערליכע האנדעלס-פאליטיק; נוצליכע אונ-
שעדליכע טראסטס — — — — — זייט 42

פרי טרייד און פראטעקציאניזם

די אינטערנאציאנאלע אידעע מאכט איבעריג א ספעציעלע אויסערליכע
האנדעלס-פאליטיק; די ארבייטס-צוטיילונג לויט די נאטירליכע באדיי-
גונגען וואלטען שאפען אלע מיטלען, וואס זיינען נויטיג צום לעבען פאר
אלע מענטשען און לענדער; דער נאציאנאלער שטאנדפונקט פיהרט צו פאר-
שידענע מיינונגען בנוגע דעם אויסערליכען האנדעל; פרי טרייד און
פראטעקציאניזם; דער אנפאנג פון אן אויסלענדישער האנדעלס-פאליטיק;
דאס סיסטעם פון „געלד-באלאנס“ און „האנדעלס-באלאנס“ ביי די מערקאנט-
טיליסטען; א גרעסערער עקספארט איז נישט אלע מאל א סימן פון מזל
ברכה; די אמעריקאנישע פאליטישע פארטייען און זייער באציהונג צו
פרי טרייד און צום פראטעקציאניזם; דער ערשטער „פראטעקטיוויזם-אריף“
אין די פאראייניגטע שטאטען און די אורזאכען, וואס האבען איהם
ארויסגערופען; „רעוועניו טאריף“; די מחלוקות צווישען נאָרטה און
סאוטה איבער'ן פראטעקטיוו טאריף; דער פאליטישער אונטערגרונד פון
אָט די מחלוקות; די ארגומענטען פאר'ן פראטעקציאניזם; די ארגו-

מענטשן פון די „פרי טריידער“; די קארופציע, וואס קומט פון פראג-
טעקציאניזם; ווי דער פראטעקציאניזם ווערט אויסגענוצט פאר די הוי-
גערדיגע אפעטיטען פון פראפיט-גיריגע; דער „שוין-טאריף“ ווערט א
„רויב-טאריף“; פראטעקציאניזם אין שכירות; די שלעכטע ווירקונג
פונ'ם פראטעקציאניזם; די פאלשע מורא פון די פראטעקציאניסטען;
האט אמעריקע געוואונען פונ'ם פראטעקציאניזם? דער צוועק פון דער
ווירטשאפט איז נישט צו פארצווייגען די אינדוסטריע, נאר צו פארפועל-
פאכען די מענשליכע באדערפנישען און זיי באפריידיגען; פרי טרייד —
די פאליטיק פון דער צוקונפט — — — — — זייט 57

עקאנאמישע קריזיסען

קריזיסען אלס א פעריאדישע קראנקהייט; דאס עקאנאמישע לעבען אין
צייט פון א קריזיס; קריזיסען אלס נייע ערשיינונגען אין אונזער לעבען;
קריזיסען אלס א רעזולטאט פון דער קאפיטאליסטישער ענטוויקלונג; ווי
די פארשידענע קריזיס-פארשער קענען ווערען איינגעטיילט; דער עצם
פון די קריזיסען און זייערע סימפטאמען; דער קריזיס אין יאָהר 1825;
ווי פרידריך ענגעלס און טוגאן-באראנאווסקי באשרייבען דעם פארלויף פון
א קריזיס; סימאנדא דע סיסמאנדי'ס קריזיס-טעאריע; די ארבייטער,
וואס ווערען ארויסגעווארפען דורך דער מאשין — די ערשטע אורזאך פון
א קריזיס; די נישט-אויסגעהאלטענקייט פון אַט דער טעאָריע; די מיינונג
פון די עקאנאמיסטען, וואס זעהן די אורזאך פון א קריזיס אין דער ציר-
קולאציע; די נישט ריכטיגקייט פון אַט דער מיינונג; זי ערקלערט נישט,
פאר וואס די קריזיסען קומען פאר פעריאדיש; די עקאנאמיסטען, וועלכע
זעהען די ערשטע אורזאכען פון א קריזיס נישט אין דער קאנסומפציע, נישט
אין דער צירקולאציע, נאר אין דער פראדוקציע; די נישט ארגאניזירט-
קייט פון דער פראדוקציע — די שולד פון א קריזיס; ביישפיעלעך,
וואס באשטעטיגען דיזע טעאָריע; פאר וואס יעדע פראספערירטע רוסט
ארויס א קריזיס; די אונטער-קאנסומפציע און די שטערונגען אין דער
צירקולאציע אלס רעזולטאטען, אבער נישט די אורזאכען פון א קריזיס;
פעריאדישע און גופעליגע, אַרדענטליכע און אויסעראַרדענטליכע קריזיס-
סען; דער אונטערשויד צווישען פרידריך ענגעלס און טוגאן-באראנאווס-
סקי; די פארשידענע שטופען פון א קריזיס; די רפואה צו א קריזיס
באשטעהט אינ'ם באַזיטיגען די אורזאכען; דער איינצעל-אונטערנעמער
מוז פארבייטען ווערען אויף א סאציאליסטישע פראדוקציע — זייט 72

זילבער-און גאלד-געלד

אויגענשאפטען פון געלד; די נויטווענדיגקייט פון געלד בכלל; פון א
מיטעל איז געלד געווארען א ציעל; די עקאנאמישע באדייטונג פון געלד;
געלד אלס מיטעל אַנצוואַמלען קאפיטאלען; געלד אלס א געזעצליכער
צאהלונגס-מיטעל; פאפיר קען נישט דיענען אלס געלד; דער טעות פון
ראַבערט אָוען; פאפיר-געלד איז נישט מעהר ווי א קוויטונג, אויף וואס
מע קען קריגען מעטאל-געלד; דער קורס פון געלד; אורזאכען פון א
קלענערן און גרעסערן קורס; די בהלה אויף דער בערושע און דאס פאלען

פון אויסלענדישע געלד; דאָס רעכט צו שמעלצען מסמכות; דער גלויבער ווערטה פון די גאָלד־מסמכות מיט דער געוויכט גאָלד אין זיי; מאַנאַט־מעטאַליזם און בימעטאַליזם; גאָלד און זילבער וואַליוטא; קלויזן־געלד און קוראַנט־געלד; דאָס שטרעבען צו אַ גאָלד־וואַליוטא; גאָלד — דער בעסטער מעטאַל אויסצורדיקען אין זיך אַנדערע ווערטטהען; דער בימט־מאַליזם ווערט פאַרביטען אויפ'ן מאַנאַט־מעטאַליזם; די אורזאַכען דערפון; די באַשטענדיגקייט פונ'ם גאָלד־ווערטטה און דאָס וואַקלען פון זילבער־ווערטטה; די אינטערעסען, וואָס ליגען הינטער'ן בימעטאַליזם; דער ווערטטה פון זילבער בנוגע גאָלד אין אַ ריזיגע פון יאָהרען; דער בלאַנד־בילל און שערמאַן־בילל; מאַטאַס גרעשאַס'ס געזעץ; די אינטערעסען פון אַרבייטער פאַדערן אַ גאָלד־וואַליוטא; דער סך־הכל פון מעטאַלענע געלד אין דער געזעלשאַפט — — — — — זייט 90

קרעדיט

דאָס וואָרט „קרעדיט“ און זיין באַדייטונג; ביי וואָסערע באַדייטונגען קרעדיט איז מעגליך; דער עצם פון קרעדיט; קרעדיטאָר (מלווה) און דעביטאָר (לווה); פערזענליכער און רעאַלער קרעדיט; קרעדיט אויף משכנות און קרעדיט אויף היפאָטעקען (מאַרטגידזשעס); „קאַל מאַני“; קורצצייטיגע הלואות; הלואות אויף לענגערע טערמינען; קרעדיט אין די אַלטע צייטען; ווי דער אידישער דין האָט זיך באַצויגען צום קרעדיט און צו פראַצענט; די אויפפאַסונג אין דער רוימישער געזעצגעבונג אויף די באַציהונגען צווישען קרעדיטאָר און בעל־חוב; אַ שטר עסקא ביי אידען; דער קרעדיט אין מיטעלאַלטער; שעקספיער'ס שוילאָק און די אידישע מדה; דער וואוכערער און דער „קולאַק“ אין די קלוינע שמעלט־לעך און דערפער; דער „בוך־קרעדיט“; קרעדיט־צייכענס; וועק־סעל; אַבליגאַציע, באַנד; אָנווייזונג; טשעק; אַקציע; דער עצם פון אַן אַקציען־געזעלשאַפט; דער אונטערשייד צווישען אַקציע און אַבליגאַציע; די ווירקונגען פון אָנגעבאָט און נאָכפראַגע אויף די פרייזען פון אָנווייזונגען, אַבליגאַציעס און אַקציעס; די פאַרבירטונג פון די אַקציען־געזעלשאַפטען (קאָרפּאָרעישאַנס); די פאַרשיעדענע זאָרמען אַקציעס (סטאַק); פריפּוירד סטאַק און קאַמאָן סטאַק; דאָס פאַר„וואַס“ סער״ט קאפיטאַל; די אורזאַכען פון פאַר„וואַסער״ן; קרעדיט אַלס די גרעסטע קראַפט אין דעם מעכאַניזם פונ'ם אינזשיגען עקאָנאָמישען לעבען; קרעדיט פאַר״ו „קלוינעס מאַן“; קרעדיט פאַר „קלוינע פאַרמערס“; דער „קלויזן־קרעדיט“ בכלל — — — — — זייט 109

באַנקען

דעפיניציע; די פונקציעס פון אַ באַנק; די שפּאַר־באַנקען; די באַדייט־גונגען, וואָס האָבען אַרויסגערופען באַנקען; דער פאַסיוו און אַקטיוו; די זיכערקייט אַלס דער יסוד פון יעדען באַנק; וויפיעל אַ באַנק קען אויסליהען פון די דעפּאָזיטען; די שלעכטע ווירקונג פון אַ „געלאָף“ אויף אַ באַנק; די ווירקונג פון די „טשעקס“; די מוזומנים פון די באַנקען; אילוסטראַציע; דאָס „קלידינג האַוז“ און זיין באַדייטונג;

הויפט הכנסה פון די באַנקען; די יאָגעניש גאָב'ן לעפּאָזיטאַר; די באַנקען קענען אויך אויסבאַרגען קרעדיט; די נויטווענדיגקייט פון געזעצען איבער די רעכטען און פליכטען פון די באַנקען; די באַנקען, וואָס האָבען אַ פרווילעגיע אַרויסצוגעבען באַנק־בילעטען; די פעדעראל ריזוורוו באַנקען; אַ סטאַטוסטיקע פון די באַנקען אין די פאַראייניגטע שטאַטן מען; פאַר וואָס אין אַ רעוואָלוציע וויל יעדער פאַרכאַפּען דעם באַנק פון די באַנקען — — — — — זייט 126

דאָס באַנק־סיסטעם אין אמעריקע

דער אָנפאַנג פון דעם באַנק־סיסטעם; די אורזאַכען, וועלכע האָבען עס אַרויסגערופען; די פאַרשריפטען צו גרינדען אַ „ניישאַנעל ביונקינג אַסאָסיאָיאַשאַן“; די באַשרענקונגען פון געזעץ פאַר די „ניישאַנעל ביונקס“; ווי אַזוי און וויפיל די „ניישאַנעל ביונקס“ האָבען געקענט אַרויסגעבען „ביונקס־נאָטס“; די „סמיוט ביונקס“; די „טראַנסט קאָמ־פאַניעס“; קרעדיט יוניאָן באַנקען; פרווואַט באַנקען אין די אימיג־ראַנטען דיסטריקטען; די גרויסע ריעזיגע באַנק־פירמעס פון דזש. פ. מאַרגאַן און קוהן, לאַעב און קאָ. די חסרונות פון דעם פריהערדיגען נאַציאָנאַלען באַנק־סיסטעם; די רעפּאַרמען, וואָס אַ נייע באַנק־סיסטעם האָט געמוזט מיט זיך ברענגען; די פעדעראל ריזוורוו באַנקען, וואָס זיינען באַשאַפּען געוואָרען דורך דעם פעדעראל ריזוורוו אַקט; די קאָנ־צענטראַליזירטע פון די רעזערווען; די פאַראייניגטע שטאַטען ווערען דער פינאַנציעלער וועלט־צענטער; די אימפּעריאַליסטישע מענדענצען פונ'ם פינאַנץ־קאָפיטאַל — — — — — זייט 135

די פאַרקעהרס־מיטלען

די ראַליע פון די פאַרקעהרס־מיטלען אין דער פּאָלקס־ווירטשאַפּט; וואָס מען פאַרשטעהט אונטער „פאַרקעהרס־מיטלען“; די פאַרקעהרס־מיטלען אַלס דאָס האַרץ פון עקאָנאָמישען לעבען; די ווירקונג פון די פאַרקעהרס־מיטלען אויפ'ן פּרייז פון די סחורות; די פאַרקעהרס־מיטלען און די אַר־ביוטס־צוטיילונג; די ווירקונג פון די פאַרקעהרס־מיטלען אויף דעם האַנדעל און דער צירקולאַציע פון קאַפיטאַל; די אוצרות פון דער נאַטור קענען ווערען בעסער אויסגענוצט דורך די פאַרקעהרס־מיטלען; די באַ־רויטונג פון די פאַרקעהרס־מיטלען פאַר דער מענשליכער קולטור; דער אינטערנאַציאָנאַלער באַראַקטער פון די פאַרקעהרס־מיטלען; די אינ־דוסטריעלע רעוואָלוציע און איהר באַדויטונג פאַר די נייע פאַרקעהרס־מיטלען; די געגענוויטיגע ווירקונג פון דער אינדוסטרי און די פאַר־קעהרס־מיטלען; דער שניעלער וואוקס פון די אייזענבאַהנען; אַ סטאַ־טיסטיק פון די אמעריקאַנישע אייזענבאַהנען; אין אַנדערע לענד־דער ווערט דער שטאַט דער אייגענטימער פון די אייזענבאַהנען און אַנדערע פאַרקעהרס־מיטלען; די אייזענבאַהנען, טעלעפאָנען און טעלע־גראַפיען אין די פאַראייניגטע שטאַטען אַלס פרווואַטע אונטערנעמונגען; די פראַגע פון שטאַטס־סאַציאַליזם און „מיוניסיפּעל אָנערשיפּ“; אַר־

גומענטען פאר און געגען; ווי פרוואַסע אייזענבאָהן-געזעלשאַפטען
דיענען די טראַסס; וואָס די אַרבייטער פאַרלירען פון דעם „שטאַטס-
סאַציאַליזם“ — — — — — זייט 148

די טראַסס

אַקציען-געזעלשאַפטען, סינדיקאַטען און טראַסס אַלס צווייגען פון גרויס-
קאָפיטאַליסטישען שטאַם; אין אַן אַקציען-געזעלשאַפט קען מען ווערען אַ
יִוֹתָף מיט אַ קליינעם קאָפיטאַל; דער אינדיווידוואַליסטישער קאָפיטאַליזם
ברענגט קאַלעטיוויוסטישע פּרוכט; אין די פּרוכט פון קאָפיטאַליזם ליגט די
קערנער פון סאַציאַליזם; די טראַסס — אַ נייע ערשיינונג אין עקאָנאָ-
מישען לעבען; דער אונטערשייד צווישען אַקציען-געזעלשאַפט, סינדיקאַט
און טראַסס; דער סמענדארד אויל טראַסס און זיין געשיכטע; די
ריעזיגע פּראָפּיטען פונ'ם אויל טראַסס אין אַ רייה פון יאָהרען; דער
מאַבאַק טראַסס און זיין געשיכטע; די נויטווענדיגסטע לעבענסמיטלען
ווערען קאָנטראָלירט פון די טראַסס; די פּסיכאָלאָגישע מאַטיווען, וואָס
רופען אַרויס די טראַסס; מאַנאַפּאָליזירענדע און עקאָנאָמיזירענדע
טראַסס; צי דאָרף מען די טראַסס באַקעמפען? דער ווירטשאַפּטליכער
מעכאַניזם, וואָס ווערט באַשאַפען דורך די טראַסס — — — זייט 161

די באַדערפנישען און זייער באַפרייערינג

די קאָנסומפּציע אַלס דער ענד-ציעל פון דער פּאָלקס-ווירטשאַפט; די קאָנ-
סומפּציע אַלס די אורזאַך פון פּראָדוקציע ביים ווילדען; וואָס ווייטער
זיינען אַלץ מעהר פאַרשוואַנדען געוואָרען די פעדים, וואָס בינדען צו-
זאַמען די פּראָדוקציע מיט קאָנסומפּציע; קאָנסומפּציע אין געגענזאַץ פון
דער פּראָדוקציע ווערט דורכגעפיהרט פון אַלעמען; ניט אַלע, וועלכע
קאָנסומירען, פּראָדוצירען; די קאָנסומפּציע באַפרייעדיגט די באַדערפני-
שען; די באַדערפנישען זיינען פאַרבונדען מיט דעם קולטור-צושטאַנד פון
מענשען; דער קאָנסום האָט אַ מינימום, אָבער ניט אַ מאַק-
סימום; די קאָנסומפּציע ביי די פאַרשידענע קלאַסען פון פּאָלק; דאָס
געזעץ פונ'ם סטאַטיסטיקער ענגעל; אינדיווידועלע און געזעלשאַפּטליכע
באַדערפנישען; די באַדערפנישען אין שפּיז, קליידער און וואוינונגען;
קליידער אַלס נויטווענדיגקייט און אַלס ציערונג; די דירה אַלס דער
צעמזנט פון דער פאַמיליע; די באַדערפניש אָפּצוהיטען די אָרדנונג פון
אינעוועניג און אויסוועניג; די באַדערפניש אין געזעצגעבענדע קערפער-
שאַפטען, אין געזעצגעבער און געזעץ-דורכפיהרער; די באַדערפנישען אין
סאָציאַליזם, האָספּיטאַלען, שוהלען, אוניווערזיטעטען, ביבליאָמעקען;
אין פאַרקעהרס-מיטלען און אַנדערע געזעלשאַפּטליכע איינריכטונגען; די
ווירקונג פון דעם עקאָנאָמישען צושטאַנד אויף די באַדערפנישען. זייט 172

די וואוינונגס-פּראָגע

דאָס וואוינונגס-פּראָבלעם אַלס אַ רעזולטאַט פון דער אינדוסטריעלער ענט-
וויקלונג; די וואוינונגס-פּראָגע איז אַ געזעלשאַפּטליכע פּראָגע; די דירה
אַלס דער בעסטער מיטעל פאַר דער „טהרת המשפּחה“; די וואוינונגס-

פּראָגע אין ענגלאַנד; ציפּערן וועגן דער וואוינונגס־נוים אין לאַנדאָן. פאַרײ, בערלין, וויען און פעטראָגראַד; „קראָס־אַקטען; די געזעצן פון 1885 און 1890; פויבאדײס אויפמו צו ליווען די וואוינונגס־פראָגע; אַנדערע אויפמוואונגען אין דעם פּרט; טענעמענט הייזער און אַפּאַרט־מענט הייזער; די הייזער, וואָס וואַלטען זיך בעסער פאַסען פאַר ניו־יאָרק; ווי די שטאָט זאָל קריגען דאָס געלד צו בויען הייזער; די אורזאָכען פון די שוועריגקייטען, וואָס געוויסע וואוינונגס־רעפּאַרמען באַגעגענען אין ניו־יאָרק; גאַרשען־הייזער אין מאַנכע אייראָפּעאישע שטעט; ווי די „סינגעל טעקסער“ און באַדען רעפּאַרמער ווילען לעזען דאָס וואוינונגס־פראָבלעם; די קריטיק אויף זיי פון די קאָפיטאַליסטען אין אױן זייט און פון די סאָציאַליסטען — אין דער צווייטער זייט. — זייט 182

קאָאָפּעראַציעס

די קאָאָפּעראַטיווע באַוועגונג אויף דער אידישער גאָס; דער צוועק פון יעדער קאָאָפּעראַציע; די עקאָנאָמישע נוצען, וואָס קענען עררייכט ווערן דורך אַ קאָאָפּעראַטיווער אונטערנעמונג; די מאָראַלע זייט פון אַ קאָאָפּעראַציע; די באַציהונג פון לאַסאַל און מאַרקס און זייערע תלמידים צו פאַרשידענע קאָאָפּעראַציעס; דער קאָמף צווישען דעם קלוינבירגער־ליכען און דעם פראָלעטאַרישען גייסט אין די ערשטע קאָאָפּעראַציעס; דער אינטערנאַציאָנאַלער קאָנגרעס פון די קאָאָפּעראַציעס אין בודאַפעסט, אין 1906; די צוויי ריכטונגען אין דער קאָאָפּעראַטיווער באַוועגונג; סאָציאַליסטישע און ניוטראַלע קאָאָפּעראַציעס; די קאָמפּראַמיס רעזאָלוציע אויף דעם אינטערנאַציאָנאַלען קאָנגרעס אין קאָפּענהאַגען; די קאָאָפּעראַציעס ווערען אנערקענט אַלס אַ זעלבסטשטענדיגער פאַקטאָר אין קלאַסען־קאָמף — — — — — זייט 195

די ענטוויקלונג פון דער קאָאָפּעראַטיווער באַוועגונג

דער אָנפאַנג פון דער קאָאָפּעראַטיווער באַוועגונג; ראָבערט אָוען אַלס דער פאַטער און דער גרינדער פון די מאָדערנע קאָאָפּעראַטיווען; אָוען'ס פראָפּאָגאַנדא געפֿינט אַ וואַרעמען אַפּקלאַנג; די אורזאָכען פון די ערשטע קלוינע ערפאלגען; די קאָאָפּעראַציע אין ראַטשדעיל און איהר ערפאלג; דער פרינציפ פון „די פיאַנערען אין ראַטשדעיל“; די קאָאָפּעראַטיווען אין די פאַראייניגטע שטאַטען; די יסודות פון די ענגלישע קאָאָפּעראַציעס; די בעלגישע און דייטשע קאָאָפּעראַציעס; די רוסישע קאָאָפּעראַטיווע באַוועגונג; קאָנסום־גענאָסענשאַפטען און פראָדוקטיווע־גענאָסענשאַפטען; די אורזאָכען פאַר וואָס פראָדוקטיווע־גענאָסענשאַפטען פאלען דורך; לאַנד־ווירטשאַפטליכע קאָאָפּעראַציעס; פראַנץ אָפּענהיימער'ס קאָאָפּעראַטיווע לאַנד־ווירטשאַפטליכע פלענער; די איצטיגע אויפגאַבען פון די קאָאָפּעראַציעס; די קאָאָפּעראַציעס אַלס די שוועלען פון דיסציפלין; דעמאָקראַטיע און אָרגאַניזאַציע — — — — — זייט 203

די ארבייטער-פראגע און די ענטפער

דער אנהויב פון דער ארבייטער-פראגע

דאס עקאנאמישע אויסזעהן פון דער באפעלקערונג ביז דער גאנץ ניוער צייט; די אונטערגלייכקייט פון א קלאסען-קאמף צווישען דעם בעל-מלאכה און זיינע פועלים; די אורזאכען פון דער אַרעמקייט אין די פריהערדיגע צייטען; די טעכנישע אויסבעיטערונגען סוף אכטצעהנטען יאָרהונדערט; די ענטדעקונגען פון וואַטש און אַרקאייט; די אינדוסטריעלע רעוואָלוציע; די שנעלע ענטוויקלונג פונ'ם קאפיטאליזם; די צעשפאַלטונג אין קלאַסען; אונטערנעהמער און פראַלעטאַריער; די רעוואָלוציאַנערע באַדיוטונג פונ'ם קאפיטאַל; די פריהלינגס-יאָהרען פונ'ם קאפיטאַל; די שאַטענזייטען פונ'ם קאפיטאַל; די קאַנקורענץ; די אַרבייטס-צוטיילונג; דאָס איינפיהרען פרויען און קינדער אַרבייט; ווי וועבב שילדערט די לאַגע פון די אַרבייטער ביים סוף אכטצעהנטען יאָרהונדערט; דער קינדער-האַנדעל; דער קריזיס; די „אוי-רוהען“ און די מורא פון די הערשענדע קלאַסען; עס קומט אַרויף די „אַרבייטער-פראַגע“; פאַרשידענע סיסטעמען ווי צו לויזען די אַר-
 „אַרבייטער-פראַגע“ — — — — — זייט 223

די קליינבירגערליכע אָדער אינדוסטרי-פיינדרליכע ריכטונג

דער קאנסערוואַטיוזם פון מענשען; די איבערצייגונג אַלס אַ רעזולטאַט פון דער סביבה; ווי אַזוי עס אַרבייט זיך אויס אַן איבערצייגונג; פאַר-שידענע סביבות — פאַרשידענע איבערצייגונגען; די פראַדוקטיווע קרעפטען באַשאַפען פאַרשידענע סביבות; פאַרוואָס די אַרבייטער האָבען אַנדערע איבערצייגונגען, ווי די אַנדערע קלאַסען; די קליינבירגער מוזען האָבען אַן אַנדער לייזונג אויף דאָס אַרבייטער-פראַבלעם; די פוינדליכקייט פון די קליינבירגער צו דער גרויס-קאפיטאַלסטישער געזעלשאַפט; דער קאפיטאַליזם האָט מיט זיך געבראַכט מעהר רעות ווי טובות; דער אידעאַל פון די קליינבירגער — דער צוריקקעהר צו דעם אַלטען לעבען; די גע-זונדע קריטיק פון די קליינבירגער און זייערע אָפגעלעבטע אידעאַלען; די שעדליכקייט פון די קליינבירגערליכע שטענעבונגען — זייט 222

דער ליבעראליזם אָדער דאָס מאַנטשעסטרטום

דער ליבעראליזם אַלס דער אויסדרוק פונ'ם יונגען גרויס-קאפיטאַל; דער תמצית פון דער ליבעראַלער ריכטונג; דער אינדיווידואַליזם אַלס דער טעאָרעטישער יסוד פונ'ם ליבעראַליזם; דער עקאנאמישער אינדיווידואַליזם ביי אַדאָם סמיטה; דער „פערזענליכער עגאָאיזם“ — די טרייב-קראַפט פון ענטוויקלונג; די פרויע קאַנקורענץ רעגולירט די באַציהונגען צווישען די מענשען; די פליכטען פון דער רעגירונג; דער פרינציפ פון „זאָל געהן ווי ס'געהט“; אַדאָם סמיטה'ס באַציהונג צו די אַרבייטער; ווי זיין לעהרע איז אויסגענוצט געוואָרען פון די אונטערנעהמער; די שטיצע פאַר'ן ליבעראַליזם אין די טעאָריע פון מאַלזום און דאַרווין —
 זייט 242

דער ליבעראליון און די ענטוויקלונגס-לעהרע

די שוואכע טעארעטישע יסודות פונ'ם ליבעראליון; דער המצית פון דעם דארוויניזם; די צוגעפאסטקייט פון דער באשעפעניש צו איהר סביבה; די אורזאכען פון דער הארמאניע און צוועקמעסיגקייט אין דער נאטור; דער ענטפער פון די מאמינים; דער ענטפער פון די נאטור-פארשער; די מלחמה פאר'ן לעבען; די נאטירליכע אפאליובונג; דאָר-ווינ'ס ביישפיעל ווי אזוי די מעהר צוגעפאסטע בלייבען לעבען; די הארמאניע אין דער נאטור אלס א רעזולטאט פון בלינדע מעכאנישע קרעפ-טען; ניט די רחמנות פון א בורא, נאר די אכזריות פון דער נאטור בא-שאפט די צוועקמעסיגקייט; ווי מע באדארף פארשטעהן די מלחמה פאר'ן לעבען; דער אונטערשייד צווישן מענשען און חיות בנוגע דער מלחמה פאר'ן לעבען; ניט די קאנקורענץ, נאר די געזעלשאפטליכקייט דערהויבט דעם מענשען; אין א געזעלשאפט פון פרויער קאנקורענץ זיענען ניט די פעהיגערע און בעסערע, נאר די יעניגע, וועלכע זיינען מעהר בעוואפענט מיט'ן קאפיטאל; אויפ'ן סך פון דער ענטוויקלונגס-לעהרע דארף דער שטאט דוקא יא ארויסגעבען געזעצען אין די נוצען פון די ברייטע מאסען.

— זייט 253

די פאטריארכאלישע ריכטונג

די צבעמטווא, וואס ליגט אין דער פאטריארכאלישער ריכטונג; ווען די פאטריארכאלישע ריכטונג געהט אריין אין דער מאדע; די שונאים פונ'ם ארבייטער-קלאס פאנגען אן צו פרעדיגען פאטריארכאלישע באציהונגען צווישן ארבייט און קאפיטאל; דער אלגעמיינער צוועק פון דער דאזיגער ריכטונג — צו אונטערדריקען דעם פראטעסט; די הייזער און די קרא-טען, וואס די אונטערנעהמער בויען אין די „נוצען“ פון די ארבייטער; די שאדען, וואס דער ארבייטער האט פון זיי; די פארשידענע כלי קודש אלס פרעדיגער פון דער פאטריארכאלישער ריכטונג — — — זייט 261

סאציאלע רעפארמען

די העכערע ענטוויקלונג פון קאפיטאליזם האט ארויסגערופען אן אפא-זיציע קעגען דעם מאנאפעסטערטום; די אויפגאבע פון שטאט לויט די רעפארמער; די טעארעטישע גרונדלאגען פון סאציאלע רעפארמען; „קאטעדרע-סאציאליזם“; די עקאנאמישע לאגע פון ענגלאנד האט ארויסגערופען דעם ליבעראליון און די עקאנאמישע ווי די פאליטישע באדינגונגען פון דויטשלאנד האבען ארויסגערופען די סאציאל-רעפארמאטארשע באוועגונג; „נאציאנאליעקאנאמיע“ אנטשט „פאליטי-שע עקאנאמיע“; די „היסטארישע שוהל“; די שייכות פון די עקאנא-מישע טעאריען צו די עקאנאמישע אומשטאנדען פון לאנד; דער וואוקס פון דער סאציאליסטישער באוועגונג — דער וויכטיגסטער מאמיוו פון סא-ציאלע רעפארמען; דער „פאראיין פאר סאציאליזם“; ווי פראפ. גוס-טאוו שמאלער האט באשטימט די אויפגאבען פון פאראיין; אדאלף וואג-נער און לואי ברענטאנא און זייערע רעפארמאטארישע שטרעבונגען;

פארשידענע זארגען רעפארמען; דער אלגעמיינער שטריך ביי אלע רעד-
פארמער; מאכטלאזיגקייט פון רעפארמען צו לייזען די סאציאלע פראגע.
— זייט 266

(5) דער סאציאליזם

(א) דער אומאפיסטישער סאציאליזם

פארשידענע שאטירונגען אינ'ם סאציאליזם; דער מאטיוו פון דעם אומא-
פיסטישען סאציאליזם; דער צד השוה ביי אלע אומאפיסטישען-סאציאליס-
טען; ראבערט אוען און זיינע פראיעקטען; סענסימאן און פוריע און
זייער שטרעבען צום גליק פון אלע מענטשען; די עקספערימענטען פון די
אומאפיסטישען; דער דורכפאל פון די עקספערימענטען; די אורזאכען
פונ'ם דורכפאל; די טעאָרעטישע טעותים פון די אומאפיסטישען; דער
שארפער געגענוואָ צווישען די אומאפיסטישען און די ליבעראלען און די
איינזייטיגקייט פון זיי ביידען; דער טעות אפצוטיילען די עקאנאמיע פון
דער פאליטיק; דער נאך שוואַך ענטוויקעלטער קאפיטאליזם אין דער צייט
פון די אומאפיסטישען; דער איבערגאנג צום וויסענשאפטליכען סאציאליזם.
— זייט 231

(ב) דער וויסענשאפטליכער סאציאליזם

די מעהרעווערטהעאָרע און דער היסטאָרישער מאטעריאליזם — די
יסודות פונ'ם וויסענשאפטליכען סאציאליזם; די דיאלעקטישע מעטאָדע
פון דענקען; די מעטאָפיזישע מעטאָדע פון דענקען; די אומאפיסטישען
זיינען געווען מעטאָפיזיקער אין זייער דענקען; ווי זיי האָבען געקוקט
אויף פרוואַט-אייגענטום; ווי מאַרקס האָט געקוקט אויף פרוואַט-אייגענ-
טום; די מאטעריאליסטישע נאטור-פילאָזאָפיע; מיט וואָס דער מאטע-
ריאליזם פון מאַרקס אונטערשיידעט זיך פונ'ם מאטעריאליזם אינ'ם 18טען
יאָרהונדערט; מאַרקס אַלס אָנהענגער פון עוואָלוציע; די מאַניסמען-
מאטעריאליסטישע און זייער בליק אויף דער נאטור; ערנסט העקעל;
מאַרקס אַלס אַ נאָכפאלגער פון ברוך שפינאָזא; די דיאלעקטיק ביי העגעל
און די דיאלעקטיק ביי מאַרקס; פאַר וואָס הויבען מענטשען אָן אַנדערש
צו דענקען; ווי די אידעאָלעסטישע ענטפערן דארויף; וואָס דער מאטע-
ריאליזם זאָגט דארויף; די פראָדוקטיווע קרעפטען אַלס די אורזאכען פון
די פאַרענדערונגען; וואָס פאַרשטעהט מען אונטער פראָדוקטיווע קרעפטען;
פאַר וואָס די פאַרענדערונגען קענען ניט ווערען אַרויסגערופען פון דער
נאטור און פון דעם צאוואַקס פון דער באַפעלקערונג; מאַרקס האָט
אויסגעפונען ווען און דורך וועמען דער סאציאליזם וועט קומען; מאַרקס'
געדאַנקען-גאַנג; די שייכות צווישען מאַרקסיזם און דאַרוויניזם; די
קראַנקהייטס-סמנים פון דער היינטיגער געזעלשאַפט; דער מאַדערנער סא-
ציאליזם אַלס אַ וויסענשאפטליך-באַגרינדעטע לעהרע — — — זייט 291

4

